

AVENCEBROLIS

(IBN GEBIROL)

F O N S V I T A E

EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATVS

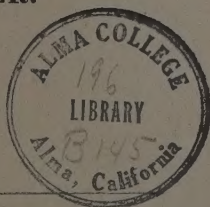
AB

IOHANNE HISPANO ET DOMINICO GYNDISSALINO.

EX CODICIBVS PARISINIS, AMPLONIANO, COLVMBINO

PRIMUM EDIDIT

CLEMENS BAEUMKER.

MONASTERII 1895.

FORMIS ASCHENDORFFIANIS.

18806

EMINENTISSIMO DOMINO

GEORGIO KOPP

S. R. E. CARDINALI

PRINCIPI EPISCOPO WRATISLAVIENSI

S.

Prolegomena.

I. De praesidiis ad Auencebrolis Fontis uitae uerba constituenda adhibendis.

Praeclarus Auencebrolis¹⁾ liber qui Fons uitae inscribitur, postquam Arabicum exemplar, quantum scimus, periit, duobus documentis in nostram memoriam peruenit. Quorum unum est interpretatio latina, quam Iohannes Hispanus (Ibn Daūd, Auendehut, Auenddeath), medicus Iudaeus, sed qui postea Christianam religionem amplexus est, et Dominicus Gundissalinus²⁾, archidiaconus Segouiensis³⁾, composuerunt, alterum locis e toto opere selectis continetur, quos Schem-Tob ibn Falaqera ex Arabico in Hebraeum sermonem uertit.

Falaqerae florilegium optime ad fidem codicis Parisini edit Salomo Munk⁴⁾. Iohannis Hispani Dominicique Gundissa-

¹⁾ De Auencebrole cf. S. Munk, Literaturblatt des Orients 1845, col. 721. Mélanges de philosophie juive et arabe. Paris 1859. p. 151 sqq. Seyerlen in: Theologische Jahrbücher hrsg. von Ferd. Chr. Baur und E. Zeller. XV. 1856. p. 486 sqq. XVI. 1857. p. 109 sqq. 258 sqq. A. Frank, Études orientales. Paris 1861. p. 361 sqq. A. Stöckl, Geschichte der Philosophie des Mittelalters. Mainz 1865. T. II. p. 60 sqq. B. Hauréau, Histoire de la philosophie scolastique. T. II, 1. Paris 1880. p. 29 sqq. Marcellinus Menendez Pelayo, Historia de los Heterodoxos Españoles. T. I. Madrid 1880. p. 387 sqq. Ueberweg-Heinze, Grundriss der Gesch. d. Phil. 7. Aufl. Berlin 1886. T. II. p. 212 sqq. J. Guttman, Die Philosophie des Salomon ibn Gabirol (Avicebron), dargestellt und erläutert. Goettingen 1889. M. Steinschneider, Die hebräischen Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher. Berlin 1893. p. 379 sqq.

²⁾ De his duobus interpretibus cf. quae collegit Paulus Correns in libello: Die dem Boethius fälschlich zugeschriebene Abhandlung des Dominicus Gundisalvi de unitate (Baumker, Beiträge zur Gesch. d. Phil. des Mittelalters I, 1), p. 31 sqq.

³⁾ cod. Parisin. bibl. nat. lat. 6552 fol. 43r.

⁴⁾ L. c. p. X sqq. — De codice Parisino cf. pag. XVI, 1.

lini interpretatione usi sunt complures, uelut idem Munkius, qui ex codice bibliothecae nationalis Falaqerae uerba multis locis emendauit¹⁾, Seyerlen, qui inuento Mazarineo codice Auencebrolis disciplinam describere conatus est²⁾, J. Guttmann, qui apographo codicis Mazarinei fultus totius libri partim ipsa uerba in Germanicam linguam uertit, partim argumenta breuiter enarrauit³⁾; integram interpretationem edidit adhuc nemo.

Quae interpretatio latina quatuor codicibus memoriae nostrae tradita est⁴⁾, quibus accedit epitome Campilliensis.

N. Antiquissimus est codex Parisinus bibliothecae nationalis lat. n. 14 700 (olim Sti. Victoris n. 32), membranaceus, scriptus saeculo XIII. exeunte, de quo cf. Bibliothèque de l'école des chartes. Trentième année, T. V. Sér. VI. Paris 1869. p. 40. Volumen illud permagnum praeter multos libros libellosque continet Fontem uitae inde a folio 161^v usque ad fol. 228^v. Qui codicem conscripsit, sermonis latini ita erat rudis, ut exempli gratia compendium forā (i. e. forma) persaepe in foram dissolueret, collectā (i. e. collectiua) in collectam (III 24, p. 136, 18. c. 34, p. 159, 3. c. 40, p. 170, 14. 16. IV 12, p. 237, 23), attractā (i. e. attractiua) in attractam (III 44, p. 179, 1) aliaque id genus multa committeret⁵⁾; sed cum ob eam ipsam inscitiam locorum deprauatorum pristinum colorem uanarum coniecturarum fuculentum nusquam conatus sit, liber ille uetustissimus ad uerba auctoris diiudicanda nihilominus maximae est auctoritatis⁶⁾.

¹⁾ in appendice p. 528 sqq. nonnulla ex Mazarineo addidit expleuit correxit.

²⁾ L. c. — ³⁾ L. c.

⁴⁾ Quintus codex circa annum 1375 fuit in bibliotheca Romanorum Pontificum Auenionensi. In codice enim 1340. recensione a Gregorio XI. circa hunc annum factae praeter multa opera Senecae, Macrobius somnium Scipionis, Gundissalini librum de anima, librum qui incipit „Henricus“, Algazelis logicam, Boethii diuisiones, epistolam librorum moralium continebatur „item liber fontis uite“ (cf. Franc. Ehrle, Historia bibliothecae Romanorum Pontificum tum Bonifatianae tum Auenionensis. T. I. Romae 1890. p. 540). At istum codicem in bibliotheca Vaticana nunc non exstare Franciscus Ehrle beneuole me edocuit.

⁵⁾ uelut *debet* pro *oportet* quinquies, ubi compendia oz et dz mutata sunt.

⁶⁾ Quod ad res grammaticas attinet. solus N persaepe retinuit illud *imaginari*, ubi ceteri legunt *imaginare*. Cf. p. 397.

Eadem illa scriptoris ignorantia in causa fuit, cur in tractatu tertio quartoque ordo uerborum mirum in modum peruersus sit. Namque cum in exemplari, ex quo codex *N* transcriptus est, unius ternionis ¹⁾ membranae per mediam partem complicatae casu quodam ita transpositae essent, ut membrana exterior atque interior loca mutarent, media locum teneret, inde euenit, ut foliorum ordo 1, 2, 3, 4, 5, 6 in hunc immutatus sit: 3, 2, 1, 6, 5, 4. Quod quo melius perspiceretur, has tabulas adieci, quarum in priore Auencebrolis locos addidi qui singulis foliis continebantur, in altera praeter hos locos etiam codicis *N* folia columnas uersus designaui, quae singulorum archetypi foliorum finibus respondent.

Pristinus ordo:

- I. III 49, p. 189,23 aliarum ex imperfectione aliarum — III 52, p. 197,12 uirtus substantiae.
- II. III 52, p. 197,12 superiori ex qua fluit — III 56, p. 204,20 fias quasi ignarus eius
- III. III 56, p. 204,20 et tunc quasi includes — IV 1, p. 213,7 in perfectione et in imperfectione.
- IV. IV 1, p. 213,8 M. Si sic essent diuersae — IV 5, p. 220,18 et formae harum.
- V. IV 5, p. 220,18 substantiarum intelligibilium — IV 8, p. 228,18 in separabilitate.
- VI. IV 8, p. 228,18 et in inseparabilitate — IV 11, p. 235,26 infra eam et post:

Foliorum perturbata series:

- III. III 56, p. 204,20 — IV 1, p. 213,7 = cod. *N* fol. 200^v col. *a* v. 37 — fol. 202^r col. *a* v. 20.
- II. III 52, p. 197,12 — III 56, p. 204,20 = cod. *N* fol. 202^r col. *a* v. 20 — fol. 203^v col. *a* v. 13.
- I. III 49, p. 189,23 — III 52, p. 197,12 = cod. *N* fol. 203^v col. *a* v. 13 — fol. 205^r col. *a* v. 13.
- VI. IV 8, p. 228,18 — IV 11, p. 235,26 — cod. *N* fol. 205^r col. *a* v. 13 — fol. 206^v col. *a* v. 1.
- V. IV 5, p. 220,18 — IV 8, p. 228,18 = cod. *N* fol. 206^v col. *a* v. 1 — fol. 207^v col. *b* v. 33.
- IV. IV 1, p. 213,8 — IV 5, p. 220,18 = cod. *N* fol. 207^v col. *b* v. 34 — fol. 209^r col. *b* v. 8.

¹⁾ Ternionem dico eam solum ob causam, quia duae membranae, quibus una interiecta erat, transmutatae sunt. Quare si quis potius quaternionis membranam secundam et quartam transmutatas esse contenderit, nihil est cur contradicam.

Scriptor codicis *N*, cum ordinem mutatum in suas membranas transcriberet, in medio uersu de uno exemplaris folio ad alterum transiuit, ut exempli gratia in eodem uersu locum IV 1, p. 213,7 ille III 52, p. 197,12 exciperet; quin etiam semel unum uocabulum *postquam* hoc modo ita diremit, ut prior syllaba *post* fol. 206^v col. *a* v. 1 scripta sit, posterior *quam* fol. 209^r col. *b* v. 8 insequatur.

M. Codex Parisinus bibliothecae Mazarinae n. 3472 (olim 510), membranaceus, saeculi XIV. ineuntis. Fontem uitae exhibet in foliis 57 inde a 33^r usque ad 79^r. Codicem descripsit Augustus Molinier (Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Mazarine. T. III. Paris 1890. p. 95). Magistri discipulique sigla in eo persaepe omitta sunt, cum rubricator spatia rubris caeruleis quae litteris explenda ornaturus quidem esset, sed opus non perfecit. Vt aetate, ita auctoritate proxime ad codicem *N* accedit.

C. Codex Columbinus bibliothecae Capitularis siue Columbinae in urbe Hispaniae sitae, olim U—136—44 signatus, nunc inter Ferdinandi Columbi libros numero 5—25 insignitus, membranaceus, saeculi XIV. medii¹⁾. Is quamuis non sit optima notae, nonnullas tamen antiquae memoriae lectiones, quas ab eius scriptore diuinatas esse a fide abhorret, solus seruauit²⁾. Quaedam uitia, quae compendiis perperam intellectis nata uidentur, in eo saepissime occurrunt, ita ut paene sollemnia sint, uelut *intellectina* pro *intelligentia*³⁾, *quia* pro *et*.

A. Codex Amplonianus bibliothecae Erfordiensis, membranaceus, de quo plura inuenies apud Guilelmum Schum⁴⁾ (Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriftensammlung zu Erfurt. Berlin 1887. p. 227 sq.). Cuius ea pars,

¹⁾ Perperam Marcellinus Menendez Pelayo (l. c. p. 398) saeculo XIII. eum attribuit.

²⁾ uelut in ipso fere operis initio p. 5, 1 *reducit*, quod Munkius coniectura restituit; II 17, p. 55, 3 *sustinens* etc.

³⁾ *Intelligentia* in *C* recte exhibetur II 3, p. 29,2. III 27, p. 142,1. c. 48, p. 187,20. c. 54, p. 199,12. c. 57, p. 206,11. V 5, p. 265,17. c. 16, p. 287,1. c. 17, p. 288,23. c. 18, p. 291,3.

⁴⁾ Viri clarissimi leuem in codicis foliis numerandis errorem — namque liber non 103, sed 105 folia habet, duobus foliis quae numeris insignita non sunt, uno post fol. 28, altero post fol. 29 interiectis — iam alio loco perstrinxit (Philosoph. Jahrbuch hrsg. von C. Gutberlet, VII. Fulda 1894. p. 182,2).

quae praeter alia Auencebrolis Fontem uitae continet (fol. 62 r—81 v), propter compendiorum multitudinem ceteris libris lectu difficilior, saeculo XIV. exeunte uel XV. ineunte scripta est. Non a scriptore huius partis, quem Iohannem Wyssen de Berka fuisse Guilelmus Schum auspicatus est, sed manu quadam saeculi XVI. addita sunt, quae in folio antico cooperculo agglutinato leguntur: „Liber iste, scilicet Auicebron in libro fontis vite, non est authenticus¹⁾; magis enim iste liber debet dici fons mortis, quam fons vite, propter multas falsitates in ipso contentas, ut aliqui solennes doctores dicunt. Hec vir doctissimus Thomas de Aroetina in secundo Sententiarum distinc. tertia, articu. primi conclusionis ultime“. Is codex, quippe qui ab homine linguae Latinae satis perito conditus sit, textum a grauioribus peccatis fere immunem exhibet; at cum in eo haud pauca glossemata in uerborum seriem inculcata²⁾ multaue ex con-

¹⁾ Similia habet Albertus Magnus II. sent. d. 1. a. 4: Et si obicitur de Platone in libro fontis uitae, respondeo quod apud me non habent auctoritatem aliquam libri illi.

²⁾ Velut I 14, p. 18,14 *post actionis add.* per aliquid agens, *post conjunctionem add.* et quod sit per subiectum deferens. I 17, p. 21,22 *post caelestis add.* non recipiens. II 9, p. 40,11 *post substantiae add.* genericae. II 12, p. 44,27 *post coniuncta add.* liniamenta (cf. annot. ad p. 45,6). II 13, p. 47,6 *post ut add.* libere uel. II 16, p. 52,25 *post quantitatis add.* ex eodem sensu debere accipi. III 3, p. 79,26 *post est add.* forte motum (cf. annot. ad hunc locum). III 10, p. 100,27 *alteram probationem a uerbis* Vel aliter *incipientem addit.* III 15, p. 110,15 *post lucidum add.* ut speculum. III 24, p. 136,10 *post magis circa add.* unitae. III 39, p. 168,10 *post simplicis add.* esset. IV 20, p. 255,1 *post sint add.* in se. V 15, p. 284,25 *ante applicatione add.* ex. V 17, p. 289,1 *post a uoluntate add.* prima sibi creatas (cf. Falag.). V 42, p. 334,6 *post esse add.* per se sine forma. ib. p. 335,23 *post unius add.* scilicet dei. — Addo me ex multis additamentis quae in A inueniuntur hic ea tantum afferre, quae non scriptoris socordia uel casu in contextum irrepserint, sed quae aut ad uerborum compositionem aut ad sententiam illustrandam consulto inserta esse appareat. Ex quibus etiam ea omisi, quae, cum inter codicem A et alium quem conueniant, non a scriptore codicis C excogitata, sed ab eo de antiquo exemplari accepta esse perspicuum est, uelut II 14, p. 48,9 *post radix add.* AM (*alio loco C*) id est regula. II 16, p. 51,25 *post in intellectu quantitatis add.* AN id est in hoc quod quantitas sit. III 9, p. 97, 18 et 20 *post ueniens add.* AC procedit. Quodsi quis obiciat ne id quidem certo demonstrari posse, illa glossemata quae in solo A leguntur ab ipso codicis A scriptore ficta esse, immo ueri similis esse, ea saltem partim iam in exemplaribus exstitisse, ex quibus codex A

iectura mutata sint ¹⁾, ceteris auctoritate inferior est. Quamquam loci sunt, quibus *A* solus ueram lectionem exhibet ²⁾.

Codices *ACMN* egomet ipse omnes inspexi. Primum Amploniano Wratislauiam transmissio apographum confeci, quod postea, cum codicum *N* et *M* lectiones in eo enotassem, cum ipso exemplari contuli. Codices *N* et *M* intercedente uiro clarissimo qui in Borussia rerum scholasticarum summus praefectus est, Rudolfo Bosse, Leopoldus Delisle et Augustus Molinier, bibliothecarum Parisiensium Nationalis et Mazarineae praefecti, qua sunt comitate, Wratislauiam transmittendos curauerunt, ubi eos diligenter contuli, nec tamen minima quaecumque annotaui. Quod codicem Columbinum, quem ex aedibus Columbiniis amoueri fundator illius bibliothecae testamento uetuerat, meum in usum conuertere potui, eximiae Georgii Kopp, S. R. E. Cardinalis Wratislaviensisque dioeceseos episcopi principis, benignitati debeo. Quo apud Zephyrinum Gonzalez, S. R. E. Cardinalem archiepiscopumque Hispalensem intercedente a Seruando Arboli, praefecto bibliothecae Columbiniae, impetraui, ut vir cl. Simon de la Rosa y Lopez, bibliothecae illius officialis, codicem Antonio Rodriguez, photographo celeberrimo Hispalensi, traderet, qui ex eo Fontem uitae 108 tabulis lucis arte pulcherrime depinxit. Quarum tabularum impensas magna ex parte societas, quae Iosephi de Goerres nomen prae se fert, cum eius praefectum, Georgium de Hertling, adiissem, liberaliter fecit.

aut proxime aut longius ortus sit: non est cur contradicam. Nam utcumque res ista se habet: magno illo glossematum numero, dummodo ne codici *A* cum alio nobis conseruato communia sint, si non unicus codex *A*, attamen familia codicum, cuius locum inter superstites solus *A* obtinet, nobis designatur.

¹⁾ Velut II 11, p. 43,5 conuenientius *pro* conueniens. III 55, p. 200,19 quoddam *pro* quiddam. III 57, p. 206,15 unio accidentis cum substantia *pro* unio accidentis cum anima (ut Falaquera quoque legit). IV 10, p. 234,16 essentiae *pro* esse (cf. quae ad hunc locum dicta sunt). V 6, p. 267,24 sensatum *pro* sensatum (cf. annot. ad h. l.). V 7, p. 269,21 consideratur (quod ad lacunam explendam addidit *A*; cf. annot. ad h. l.). V 10, p. 279,19 essentia *pro* existentia. V 18, p. 291,4 unitae in una essentia *pro* unitae in sua essentia. V 38, p. 326,11 lumen *pro* anima.

²⁾ Velut II 11, p. 42,24 propria (cum Falaquera; reliqui: prima) II 16, p. 50,25 intra (*CMN* inter). IV 6, p. 225,19 natura (*CMN* materia). V 31, p. 315,18 diuersitas (*CMN* unitas; cf. Falaq.).

Qua auctoritate codicum *ACMN* unusquisque sit, iam supra exposui. Ceterum nullus neglegi debet. Nam ut quisque suis laborat uitii¹⁾, ita haud raro quisque ueram scripturam solus seruauit. Quod non solum in lectiones cadit, sed etiam in lacunas ex singulis eorum explendas. Etenim solus *N* III 18, p. 120,1—2 uerba *spiritualis . . . sibi ipsi*, IV 3, p. 226,3—4 uerba *imaginare . . . sine tempore* praebet. Ex *M* quinquies locos in ceteris laceratos resarcire potui: III 5, p. 86,19—20 (*sed substantia . . . reciperet*), III 32, p. 154,25 (*ea ergo unitas*), III 33, p. 155,18 (*ergo multiplicitas per se est inuenta*), IV 20, p. 256,13 (*in sua causa*), V 10, p. 275,7—8 (*quomodo . . . ad esse*); ex *C* semel saltem: III 32, p. 155,11—13 (*et formae . . . compositarum*); ex *A* bis: III 15, p. 110,21—23 (*tanto . . . patet*) et V 39, p. 28,5—6 (*in omni*). Ex quo elucet, hos codices *ACMN* non ex communi, sed alium ex alio fonte manasse et unumquemque seorsum a ceteris ad nostram memoriam peruenisse. Nam quod codices *N* et *M* persaepe consentiunt, id magis uetustati, quae a corruptionibus postea intrusis etiamtum libera erat, quam cognationi eorum tribuerim.

Quae cum ita sint, uerba Fontis uitae non ad unius cuiusdam codicis, qui archetypum quam accuratissime redderet, nor-

¹⁾ De glossematis in codicem *A* saepius inculcatis supra mentionem feci (p. XI, 2). Sed nullus ab his interpolationibus plane liber est. Quarum quae codici *A* cum alio quodam conueniunt, earum partim iam supra allatae sunt. Quibus duas codicum *CN* interpolationes addo, quas in antiqui exemplaris margine ad continuae scripturae uoces explicandas adiectas fuisse inde elucet, quod in utroque codice non eodem loco insertae sunt: III 50, p. 191,23: *scilicet quod sunt unius generis*; III 53, p. 197,19: *id est attribuens*. Alia exempla antiquarum interpolationum, quas uetustum exemplar codicibus *CMN* suggessit, habes II 13, p. 45,6: *id est lineamenta*, et III 13, p. 107,20: *uel quod est eas imitari actionem, quae est imitatio earum ad factorem primum*, quo loco illud uel initio positum glossema uelut digito monstrat. Ex interpolationum quae in solo codice *C* leguntur numero haud exiguo has commemoro: IV 13, p. 239,19 *post unitas add.* ideo quod numerus cadit sub uno. V 24, p. 302,7 *post numeri add.* et hoc est tertium, prius quo est illud de quo quaeritur quid est, sicut intellectiua; infra autem hanc est de quo quaeritur quale est sicut anima. V 27, p. 396,26 *ante per se add.* diuersitatis earum in sua essentia.

Voces omissas aut deprauatas cum unaquaque pagina ex singulis codicibus creberrimas exhibeat, exempla earum afferre supersedeo.

nam redigenda erant — non enim existere eum codicem demonstrauit — ; sed maxime id attendendum erat, ut ex diuersis lectionibus ea eligeretur, quae aut sententiarum conexu aut orationis numero et concinnitate prae ceteris commendaretur. Quae ratio cum deficiebat neque ultra lectio ex altera nata esse posset, certo diiudicari poterat, codicum maiorem partem sum secutus ; ubi uero eorum numerus par erat, codicum *N* et *M* maiorem auctoritatem respexi.

Epitome Campililiensis. Ex opere Auencebrolis aliquantum diffuso, ut Hebraeis Falagera, ita Latinis uir quidam doctus saeculi ut uidetur XIII. epitomen confecit, quam in codice 144 bibliothecae monasterii Cisterciensium Campililiensis (Lilienfeld) in Austria inferiore siti exaratam habemus. Hanc epitomen non a codicis scriptore compositam esse libri condicione probatur ; nam mendorum lacunarumque, quibus scatet, numerus multo maior est quam qui ipsi epitomatori acumine atque rerum doctrina praedito tribui possit. Codex est membranaceus, saeculo XIV. ineunte scriptus. Fontis uitae summarium continet inde a folio 170^v usque ad 180^r. Summatim de Campililiensi refert Conradus Schimek (*Xenia Bernardina. Pars secunda. Handschriften-Verzeichnisse der Cistercienser-Stifte der österreichisch-ungarischen Ordensprovinz. Bd. I. Wien 1891. p. 529 sqq.*). Cuius uerbis quae ipse nuper addidi (*Philosophisches Jahrbuch hrsg. von C. Gutberlet. VI. Fulda 1893. p. 164 sqq.*), ea partim ipsius Conradi Schimek, pia memoriae, litteris debeo, partim edidici, cum iste liber Alberici Heidmann, abbatis Campililiensis, et Gregorii Kubin, bibliothecae nunc praefecti, beneuolentia ad me Wratislauriam transmissus esset, ubi eum contuli.

Epitomen Campililiensem originem ex Gundissalini Iohannisque Hispani interpretatione ducere uel leuiter eam inspicenti patebit. Totae sententiae ad uerbum congruunt, aliae paucis tantum uerbis omissis aut transpositis differunt ; lacunae eadem hiant¹⁾, aspersa sunt eadem menda²⁾. De illa interpretatione

¹⁾ Velut II 14, p. 48,20. III 16, p. 113,20. c. 27, p. 143,15.

²⁾ Cf. p. 20,1 formam (l. materiam), 24,16 generis (l. corporis), 39,13 simplices substantiae (l. simplicium substantiarum), 109,8 sibi (l. formae), 143,20 ea (l. eam), 199,14 uirtus (l. uirtutis), 263,7 considerata (l. constituta), 320,3 secundus (l. tertius), etc.

qui opus in epitomen redegit, institutum hoc modo perfecit: nonnullas sententias integras excerpsit, alias paulum amputauit, multa quae copiosius dicta erant in angustias coegit ¹⁾, interdum ad sensum explicandum sua addidit ²⁾, quaedam etiam plane omisit. In quo a Falaqera differt, qui tantum integras sententias ex toto opere elegit, quas de Arabico in Hebraeum sermonem uerteret.

Ad corruptelarum sordes a scriptoris uerbis remouendas epitome Campililiensis exigui est pretii. Bene tamen ea ad operis sententias in uno conspectu ponendas uti possumus. Quam ob causam breuiarium illud et id quidem multis locis, ut opinor, emendatum in appendice imprimendum curauit, ipsius Fontis uitae paginis in marginibus appositis, quo facilius ad quae quaeque respicerent, oculis conspici posset.

Falaqerae florilegium. Codicibus Fontis uitae quotquot aetatem tulerunt, itemque epitome Campililiensi adiuti auctoris uerba si constituerimus, non tamen omnia uitia sanare poterimus. Restat lacunarum mendorumque haud exiguus numerus, qui cum omnibus codicibus seruatis communis sit, in eorum archetypo iam inerat. Quorum uitiorum culpa aliquotiens in ipsos interpretes conferri potest ³⁾, persaepe non potest. An putemus interpretes latinos ne numerare quidem potuisse, cum II 14, p. 48,12 nouem ordines subsistentiae dicant, tantum octo recenseant? uel cum V 34, p. 320,3. 4 intellectum secundum bis afferant, tertium omittant?

¹⁾ Propter breuitatis studium disputatio haud raro tam obscura facta est, ut nisi ipso Auencebrolis libro inspecto intellegi uix possit; confer p. 357 not. 8; p. 365 n. 6; p. 367 n. 7 aliosque multos locos.

²⁾ Cf. p. 348 not. 1, p. 378, n. 4; p. 384, n. 8; p. 386 n. 2; praeterea p. 348 v. 29: quia est finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte superiorum; p. 359 v. 16: a quo relegatur omnis inuidia, etc.

³⁾ Velut p. 39,15. 201,7. 205,15. 208,25. 243,9. 250,8. 310,9—10; cf. quae ad hos locos annotata sunt. Ipsi interpretibus fortasse id quoque ascribendum est, quod eadem uox aliquotiens duobus modis translata est, uelut 87,14: formae, notae, 174,14: exemplariter, imaginabiliter, 243,16: impedimentum uel obstaculum, 285,13: unde, propter hoc; at cum corrigendi, non copiose illustrandi causa id factum esse uideatur, alterutram interpretationem deleui.

Itaque praeter recensitionem emendatione opus est. In qua priusquam ad coniciendum confugiamus, si qua medicina aliunde peti potest, libenter eam accipiamus. Et quidem contigit, ut haud paucae operis particulae, imprimis ex tractatibus IV. et V., Falaqerae libello, de quo iam saepe mentionem feci, in Hebraicam linguam uersae nobis seruatae sint ¹⁾. Qui libellus et ipse quidem uitiis liber omnino non est. Nam praeter peccata in quibus cum interpretatione latina conuenit ²⁾, etiam suas habet lacunas ³⁾ suasque corruptelas ⁴⁾ atque interpolationes ⁵⁾. Attamen ut Falaqerae codex ex interpretatione Latina multis locis a Munkio correctus est, aliis adhuc augeri potest: ita hanc ex illo haud raro emendari posse haec editio demonstrat. In qua re Iacobo Freudenthal, collegae amico, gratiam habeo, qui, cum singulas plagulas typis exscriptas mecum perlegeret, multis locis a me ex Falaqerae florilegio correctis complures grauissimos addiderit.

Erit fortasse, qui in interpretatione Latina Falaqerae auxilio emendanda me nimium fuisse dicat, ita ut interdum non interpretationis codices, sed ipsos interpretes castigauerim. Cui responderim, me in interpretem quam in auctorem peccare maluisse, cum praesertim singula quaeque, quae codicibus inuitis mutata aut addita sunt, litteris quas Italicas uocant confestim denotarentur.

¹⁾ Falaqerae florilegium uno quantum scimus codice Parisino, ex quo Munkius eum transcripsit, exhibetur. Is liber, quem egomet ipse, dum Parisiis uersarer, inspexi, olim hebr. anc. f. 239, nunc inter hebraeos bibliothecae nationalis numero 700 insignitus, papyraceus, saeculi XV, Falaqerae florilegium continet 14 foliis a fol. 146^v usque ad fol. 159^v. In quo singulae sententiae paruis lacunis uoceque אִמֶּר in capite uniuscuiusque sententiae (non solum in initiis singulorum librorum, ut apud Munkium) addita distinguuntur, ita ut Munkius nihil nisi numeros addiderit. Quod propter dubitationem a uiro cl. I. Guttmann (l. c. p. 7 adn. 2 c. fin.) notam commemoro.

²⁾ Cf. quae ad p. 239,7. 243,9. 289,8 dicta sunt, aliaque id genus multa.

³⁾ Cf. adnot. ad 187,14—17. 243,20—244,4.

⁴⁾ Cf. adnot. ad 171,8—9. 286,16. 302,3. 325,6—8. 329,11. 330,22.

⁵⁾ Velut III 13, p. 108,10. IV 13, p. 240,1. V 17, p. 289,1. ib. p. 290,7. V 30, p. 312,11. 12. Quarum interpolationum partim uoce כלומר praeposita indicantur.

Codicum mendis corrigendis denique illi scriptores Latini sunt subsidio, qui Fonte uitae in suis ipsorum disputationibus usi sunt. Inter quos Guilelmus Aluernus¹⁾, Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Iohannes Duns Scotus, alii, Auencebrolis non tam uerba quam sententias memorant, ita ut ad uerba auctoris constituenda paene nullius sint pretii; grauissimus uero testis est **Dominicus Gundissalinus**. Is integros Auencebrolis locos, posteaquam totum opus cum operae socio de Arabico sermone in Latinum conuertit, in libellos quos ipse confecit paene ad uerbum transtulit, ita ut plerumque tantum eas mutationes faceret, quibus oratio magis pura atque commoda redderetur. Itaque non est mirum, quod in nonnullis locis ex istis Gundissalini libellis aut medicinam parare²⁾, aut de lectionibus uariis certum iudicium ferre potuimus³⁾. Quod maxime quadrat in libellos de unitate et de processione mundi, non ita in librum de anima⁴⁾. Ex quibus tractatum de unitate, postquam post editiones Venetas⁵⁾ anni 1492 et a. 1499 editionibus Basiliensibus a. 1546 et a. 1570 miserrime deformatus est, Paulus Correns ad codicum fidem emendauit⁶⁾; opus de processione mundi uir cl. Menendez-Pelayo ex codice Parisino bibl. nat. lat. 6443 publici iuris fecit⁷⁾.

¹⁾ Cf. p. 330 adnot. ad v. 24; J. Guttman, l. c. p. 54 sqq. p. 162 n. 3.

²⁾ II 21, p. 62, 21: unitas simplicitatis.

³⁾ Cf. locos p. 393 collectos.

⁴⁾ Quem magna ex parte edidit A. Loewenthal, Pseudo-Aristoteles über die Seele. Berlin 1891. p. 79—131. — Gundissalini liber de immortalitate animae nihil de Fonte uitae transcriptum continet.

⁵⁾ Cf. Hain, Repertor. bibliogr. n. 3351 et 3352. Editiones Venetae, quibus Correns uti non potuit, in libello de unitate ad uerbum consentiunt. Quorum textui iam foede deprauato editiones Basilienses nonnulla noua uitia asperserunt.

⁶⁾ Baeumker, Beiträge, I 1, p. 3—11.

⁷⁾ l. c. p. 691—711. Nonnulla quae Menendez Pelayo perperam legit, cum codicem ipse inspicerem, corrigere potui. Alia ex codice Laudinensi emendauit, qui Gundissalini librum inde a fol. 16^r continet; cf. quae dixi in: Philos. Jahrb. hrsg. v. Gutberlet, VI, p. 427. n. 1.

II. De huius editionis ratione ac disciplina.

De huius editionis ratione ac disciplina pauca expositorum primum de ipsius operis institutione, deinde de indicibus dicam.

Atque ueram scriptoris formam Auencebrol codex *M* in subscriptione (p. 339,5) seruauit. Eam enim formam cum proxime ad Arabicam ibn Gebirol (ibn Dshebirol) accedat ¹⁾, genuinam habendam esse existimo, ex qua Auicebrol ²⁾, Auencebron ³⁾, Auicebron ⁴⁾, Auicembron ⁵⁾, Auicerbron ⁶⁾ aliaeque nominis deformationes facile deriuari possunt. Quae deprauatio quomodo euenerit, ex Guilelmi Aluerni libri de uniuerso codicibus optime perspicui potest; nam ubi codicum Parisinorum uetustior saeculo XIII. ortus habet genuinam formam Auencebrol, alter codex qui saeculi XIV. est praebet cum editionibus Auencebron; alio loco quo ambo exhibent formam uerae proximam Auencebron, editiones habent Auicembron ⁷⁾.

In ipsa inscriptione constituenda codicis *N* auctoritatem secutus sum, qui haec praebet: Liber fontis uitae de prima parte sapientiae id est scientia de materia et forma uniuersali. Ad quem proxime accedit *A*. Quodsi apud Guilel-

¹⁾ Cf. Auempace i. e. ibn Badsha, Auendehut i. e. ibn Daūd.

²⁾ Epitome Campil. p. 341; cf. Auicenna i. e. ibn Sina.

³⁾ Guilelm. Aluern. de uniu. II 1, c. 33, p. 786 col. *b* Fed. Venet. 1591; p. 834 col. *a* F ed. Aurel. 1674. Cod. Parisin. bibl. nat. lat. 14310 saeculi XIV. hoc loco exhibet, ut ed. Ven. et Aurel., auencebron (fol. 184^v col. *a*), sed eiusdem bibliothecae codex 15756 qui saeculi XIII. est seruauit antiquam formam auencebrol (fol. 55^r col. *a*).

⁴⁾ cod. *C* et *A*; cf. adn. ad p. 1, 1—4.

⁵⁾ Guil. Aluern. de uniu. I 1, c. 26, p. 587 col. *b* B ed. Venet.; p. 621 col. *b* B ed. Aurel. — Codices Parisini hoc loco ambo praebent auencebron (cod. 14310 fol. 22^v col. *a*; cod. 15756 fol. 15^r col. *a*).

⁶⁾ Thomas Aquinas, Summa theol. I q. 50. a. 1 c., in edit. Piana, Romae 1570, T. X fol. 171^r. Editio Leonina hoc loco cum codicibus Vaticanis praebet Auicebron, quam formam etiam in omnibus Thomae Aquinatis tum commentarii in Sententias, tum quaestionis de anima codicibus Parisinis, quos in bibliotheca nationali inspexi, inueni.

⁷⁾ Cf. not. 3 et 5.

mun Aluernum legimus ¹⁾: „Auicembron autem theologus, nomine et stilo ut uidetur Arabs . . . in libro quem uocat fontem sapientiae“: eum aut duas inscriptionis partes confudisse, aut plenam inscriptionem „liber fontis uitae de prima parte sapientiae“ uocabulis mediis omissis truncasse putauerim.

Indicem fontis uitae etiam Falagerae לקוטים מן ספר מקור חיים confirmant. Qui quid sentiat, ex ipsius operis fine cognoscitur; cf. F. vit. V 43, p. 338,20: D. Quis est fructus quem consequemur ex hoc studio? M. Euasio mortis et applicatio ad originem (*i. e. fontem*) uitae.

Altera inscriptionis pars, quae est: de prima parte sapientiae id est scientia de materia et forma, his locis declaratur: F. vit. I 7, p. 9,24: Partes scientiae omnis tres sunt, scilicet scientia de materia et forma, et scientia de uoluntate, et scientia de essentia prima. Ib. p. 10,11: D. Quae harum scientiarum praecedat aliam? M. Secundum disciplinam scientia materiae et formae est ante quam scientia uoluntatis et ante quam scientia essentiae primae; sed secundum esse e contrario est. I 8, p. 10,22: Nunc autem prius inquire scientiam materiae et formae, quia haec sapientiae prima pars ordine prior est duabus ultimis. V 1, p. 257,11: . . . ideo ut haec prima pars sapientiae (*i. e. scientia de materia uniuersali et forma uniuersali*) sit mihi scala ad secundam et tertiam partem eius, id est ad scientiam de uoluntate et scientiam de essentia prima. V 36, p. 322,20: Origines scientiae et radices eius tres sunt. prima earum est scientia de materia et forma . . . secunda est scientia de uerbo agente, id est uoluntate. tertia est scientia de essentia prima.

Quod etiam tractatum indices codicis *N* singularem auctoritatem secutus in orationem continuam recepi, neque uero in paginarum margines inferiores expuli, id quod multi malunt: non dubito quin futurum sit ut id apud quosdam uiros doctos in uituperationem ueniat. At mea sententia in libris scriptorum mediae quidem aetatis hae rubricae quae uo-

¹⁾ de uniu. I 1, c. 26, p. 587 col. b B ed. Ven., p. 621; col. b B ed. Aurel. Codices Parisini excepta nominis Auencebrolis forma cum editionibus consentiunt.

cantur plerumque non a nescio quo rubricatore in scriptoris uerba inculcatae sunt, sed, postquam ab ipso auctore tractatibus praepositae sunt, de ipsius auctoris exemplari a librario qui ex eo codicem ornatorem nitidioremque describebat, deinceps a ceteris librariis in infimam paginam sunt transcriptae, eo consilio, ut opere finito a rubricatore suis locis in spatiis huic rei relictis minio adpingerentur. Quod cum haud raro omitteretur, fieri non potuit quin liber ex codice imperfecto descriptus eiusque filii inscriptionibus carerent, praesertim si titulus a librario in infima pagina atramento ascriptus glutinatoris cultro, id quod persaepe accidebat, recidebatur. Itaque qui bonorum codicum indices eam ob causam in annotationem criticam quam dicunt detrudendos esse censent, quia ab aliis absunt: nihil aliud faciunt quam imperfectos libros perfectis anteponunt.

Iam ad ipsam scriptoris orationem peruentum est. Ad quam restituendam quae fides singulis codicibus tribuenda sit, quod auxilium in ceteris praesidiis positum, supra exposui. Restat ut de codicum usu qualis in annotatione sit, pauca addam.

Atque iam dixi praesertim ex codicibus *M* et *N* me non minima quaeque attulisse. Eas quoque lectiones quae ad solam scribendi rationem mediae aetatis propriam attinent, sexcenties afferre superuacaneum duxi; satis habui talia aut semel aut iterum commemorare. Nam in codicibus illius aetatis formas *diffinitio*, *liniamentum*, *liniatio* — *hijs* — *sillogismus*, *ymaginatio*, *ydemptitas*, *loycus* — *yle*, *ylearis*, *spera*, *perhenniter*, *hannima* idque genus alia aut ubique aut saepius inueniri non est quem edoceri oporteat.

Difficultates haud raro in compendiis ambiguis suberant; nam utrum exempli gratia *assertio* an *asseueratio*, *signare* an *significare*, *e contrario* an *e conuerso* legendum sit, persaepe diiudicari nequit. Imprimis pronomina *alius* et *aliquis* dubitationi locum dabant. Quod non in compendia proprie dicta ualeat, nam a^o semper est *alio*, a^a *alia*, aliq *aliqua*, alicⁱ *alicui*; sed formae ut uidetur plene scriptae *alio* et *alia* tam multis locis exhibentur, quibus *aliquo* aut *aliqua* legendum esse in

promptu est, ut illas formas harum quasi sigla habenda esse ueri simile sit. Itaque ne longus essem, in apparatu critico de uerbis *alius* et *aliquis* ea tantum protuli quae a dubitatione aliena essent, formas uero *alio* et *alia* pro *aliquo* et *aliqua* usurpata praeterii.

Quod ad orthographiam attinet, satius duxi librum antiquae scripturae accommodare, quam historicorum more scripturam mediae aetatis exprimere. Hoc enim scribendi genus si conseruassem, haud dubie legentium parti multo maiori durius uisum esset.

Litteris maiusculis quas appellant in enunciationum initio usus non sum nisi ubi nouus sententiarum ordo inciperet. Ea ratio cum in aliis tractatibus tum in tertio, qui probationibus abundat, maxime idonea uidebatur ad argumentorum dispositionem indicandam. De qua lege in epitome Campililiensi declinaui, ne breuiarii illius, quod carptim argumenta perstringit, aspectus litteris maiusculis et minusculis continua uicissitudine uariantibus nimis uariius redderetur.

Vt quisque operis locus facilius inueniri posset, libros in capita diuisi. In quo Amplonianum secutus sum, qui inter superstites solus capitum numeros addit¹⁾. Quamquam eius diuisio interdum paululum immutanda erat, cum is haud raro capituli initio contextam orationem inepte dirimat.

Loci secundum Falaqerae paragraphos Munkianas memorati ut confestim ad meam editionem referri possent, non solum sub interpretatione Latina Falaqerae paragraphos addidi, sed etiam tabulam adieci, in qua Falaqerae apud Munkium numeri cum hac Auencebrolis editione comparantur.

Indices locupletissimos esse uolui, quo commodius et uerba et sententiae libri interdum plus aequo diffusa paterent.

¹⁾ Caue ne uoce *capitulum* a scriptore saepius usurpata (I 9, p. 11,26. III 43, p. 175,23. c. 46, p. 183,30. c. 47, p. 184,13. c. 50, p. 191,2. c. 56, p. 203,1. c. 58, p. 209,21. IV 6, p. 224,10. V 24, p. 301,15) inductus scriptorem ipsum singulos libros in capita distribuisse putes. Hac enim uoce non distincta quaedam operis particula significatur, sed locus de quo disputatur.

Quod in indice auctorum etiam eos locos collegi, quibus scriptor ad alios quidem respicere uidetur, sed qui isti sint non addit: id eo factum est ut fontes philosophiae Auencebrolis indagaturis consuleretur.

In indicem nominum ea uocabula recepi, quae aut propter raritatem usus aut propter structuram memorabilia uidebantur. Ex quibus quae aut apud Aegidium Forcellini aut apud Dominum Du Cange eiusque continuatorem Laurentium Dieffenbach non leguntur, signis distinxi.

In indice rerum ea quae ad philosophiam spectant quantum potui plene collegi, ita ut ipsos locos, amputatis tamen quae superflua uidebantur, exscriberem; in aliis uarii usus aliquot exempla afferre satis esse saepe uisum est. In quo indice conficiendo si quid labore improbo fatigatus aut omitendo aut numeris perperam scriptis commiserim, id ab aequis iudicibus condonatum iri spero.

In fine praefationis pio gratoque animo eos recolo, quorum opera in hoc opere conficiendo semel iterumque adiutus sum. In quo numero praeter uiros clarissimos, quos supra nominaui (p. VIII. XII. XIV.), sunt Sigismundus Fraenkel, Jacobus Freudenthal, Georgius Hueffer, Arthurius Koenig, Franciscus Praetorius, Augustus Roszbach, Iosephus Staender collegae amici. Quibus gratias semper habebo.

	Pagina.
Liber Fontis uitae de prima parte sapientiae id est scientia de ma-	
teria et forma uniuersali	1
Tractatus primus	2
Tractatus secundus	23
Tractatus tertius	73
Tractatus quartus	211
Tractatus quintus	257
Appendix. Epitome Campililiensis	341
Falagerae apud Munkium numeri cum hac Auencebrolis edi-	
tione comparantur	388
Index auctorum	391
Index nominum	394
Index rerum	400
Addenda et corrigenda	554

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER PHILOSOPHIE DES MITTELALTERS.

TEXTE UND UNTERSUCHUNGEN.

HERAUSGEGEBEN

VON

DR. CLEMENS BAEUMKER,
O. Ö. PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT Breslau.

BAND I. HEFT 2.

AVENCEBROLIS (IBN GEBIROL) FONS VITAE, EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATVS AB IOHANNE HISPANO ET DOMINICO GYNDISSALINO. EX CODICIBVS PARISINIS, AMPLONIANO, COLVMBINO PRIMVM EDIDIT CLEMENS BAEUMKER. FASCICVLVS I.

MÜNSTER 1892.

DRUCK UND VERLAG DER ASCHENDORFF'SCHEN BUCHHANDLUNG.

AVENCEBROLIS

(IBN GEBIROL)

F O N S V I T A E

EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATVS

AB

IOHANNE HISPANO ET DOMINICO GYNDISSALINO.

EX CODICIBVS PARISINIS, AMPLONIANO, COLVMBINO

PRIMVM EDIDIT

CLEMENS BAEUMKER.

FASCICVLVS I.

MONASTERII 1892.

FORMIS ASCHENDORFFIANIS.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO DOMINO

GEORGIO KOPP

PRINCIPI EPISCOPO WRATISLAVIENSI

SS. THEOLOGIAE DOCTORI

SACRVM.

Vberiora prolegomena tertio huius editionis fasciculo ad-
iecturus, hic codicum sigla explicare satis habeo.

- A* codex Amplonianus fol. 331;
C codex Columbinus, olim U—136—44, nunc
 inter Ferdinandi Columbi libros 5—25;
M codex Parisinus bibliothecae Mazarineae
 olim 510, nunc 3472;
N codex Parisinus bibliothecae Nationalis
 14700, olim St. Victoris 32.
-

LIBER FONTIS VITAE

DE PRIMA PARTE SAPIENTIAE

ID EST

SCIENTIA DE MATERIA ET FORMA VNIVERSALI.

Diuiditur autem in quinque tractatus. primus eorum₅ est de his quae debent praeponi ad assignationem materiae uniuersalis et formae uniuersalis et ad assignationem materiae et formae in substantiis compositis. secundus de substantia sustinente corporeitatem mundi. tertius de asseueratione substantiarum simplicium. quartus de scientia intelligendi₁₀ materiam et formam in substantiis simplicibus. quintus de materia uniuersali et de forma uniuersali.

1—4 *inscriptionem om. M; in A exhibetur*: Incipit methaphisica Avicebron. de fonte vite prologus. Liber fontis vite de prima parte sapientie scilicet scientia de materia et forma; *C praebet*: Incipit liber fontis vite Avicebron philosophi; *in N legitur*: Liber fontis vite de prima parte sapientie id est scientia de materia et forma uniuersali. tractatus primus 5 Diuiditur] Siuiditur (*non Scinditur, quod ex codice Columbino affert Menendez Pelayo, Historia de los Heterodoxos Españoles, vol. I, p. 398; errauit rubricator in littera initiali*) *C* eorum *om. C* 6 de his *om. A* praeponi *correxi* ex *inscriptione tractatus pag. 2,2, quam praebet N (cf. p. 12, 9: primus eorum est de eis quae debent anteponi ad assignandum etc.)*: proponi *AMN*, imponi *C* assignatione *M*, significationem *CN* 7 et formae uniuersalis *om. M* ad (*post et*) *om. ACN* assignationem *N* 8 in] et in *C* 9 corporietatem *C* asseueratione *N*, assertionem *A* 12 materia] substantia *C* de (*post et*) *om. M* uniuersali] utili *C*

TRACTATVS PRIMVS.

DE HIS QVAE DEBENT PRAEPONI AD ASSIGNATIONEM MATERIAE ET FORMAE VNIVERSALIS ET AD ASSIGNATIONEM MATERIAE ET FORMAE IN SVBSTANTIIS COMPOSITIS.

1. **Magister.** Postquam ex bonitate naturae et studio scientiae profectus iam tantus tibi euenit, incipe interrogare, quod potius tibi uisum est de inquisitionibus. sed accede in hoc ad interrogationem ultimam, qua quaeritur quare factus est homo. modus autem loquendi currat inter nos interrogatio et responsio secundum regulam probationis. 10

Discipulus. Quomodo autem a nobis ordinabitur positio interrogationum et responsionum secundum regulas probabiles sine magna mora et multa praemeditatione? ctenim si nos uoluerimus obseruare regulas probationis in omni propositione quae uenerit inter nos, prolongabitur labor et poena augebitur. 15

M. Ita est ut dicis. sed ponamus argumentationes et propositiones dispersas de hoc quod currit inter nos de inquisitionibus, quousque incipiamus eas ordinare in sequentibus secundum regulas logicas, post inuentionem terminorum earum et assecutionem totius quod competit ipsis in se et habitudine earum. sed 20

1—4 *inscriptionem om. ACM* 3 *Et om. N* 5 *Magister om. C*
ex] de *N* 6 *euenit C* 6—7 *tibi potius N, potius de inquisitionibus*
quod tibi uisum sit *A* 7 *accedit C* hoc ad] hanc *A* intentionem *CN*
9 *currit C* et *om. C* 11 *autem om. N* ordinabitur a nobis *N* 12 et *om. C*
post responsionum add. M. (i. e. Magister) M 14 *obseruare om. M* pro-
bationum *A* propositione] probatione *C* 15 *euenit N* 16 *M.] D. M,*
Et *N* post dicis *add. M. M* proponamus *N* argumentationis *N* 17
curreret N, curret M, currēt C 18 *eas om. M, ordinare eas N* conse-
quentibus *N* secundum regulas *om. N* eorum *A* 20 *ipsis om. N*
habitudine earum] habitudinearum *N*

si forte acciderit nobis in aliqua quaestionum ut ordinemus eam secundum regulam figurae dialecticae, hoc tamen faciemus absque consideratione ordinationis terminorum in propositionibus, quia consideratio huiusmodi deuiaret ab incepto.

D. Iam nosti meum studium circa artem probationis et meum desiderium circa illam a longo tempore; sed quia inuenio in anima mea multas inquisitiones, uereor quod probatio deficiat mihi ad comprehendendam ueritatem omnium illarum.

M. Caue ne putes quod aliqua sit ex quaestionibus ad cuius certitudinem faciendam probatio tibi deficiat, postquam plene deris arti logicae ius suum et non festines ad iudicandum de rebus subito.

D. Certifica mihi hoc probatione, quia multum consolidabor in illa.

M. Opus est ut distribuas res in duos modos, quoniam earum alias possibile est homini scire, eo scilicet quod cadunt sub intelligentia humana, alias non est possibile homini scire, eo scilicet quod excedunt intelligentiam eius. quae autem possibile est homini scire, aut illa necesse est ut sint per se nota, aut non. quae autem per se nota sunt, non est necesse ad sciendum ea probationes inducere; quae uero per se nota non fuerint, fiet cognitio eorum mediante probatione, et secundum diligentiam obseruandi regulas probationis, id est regulas dialecticae artis, perficietur certitudo inquisitionis.

2. D. Multum satisfacisti mihi per hanc dictionem et animasti me ad scientiam probationis. sed amodo uolo interrogare te de inquisitionibus, quae scilicet magis necessariae esse uidentur, concepta fiducia interrogandi ex benignitate tui animi.

M. Interroga de quibuscunque uolueris, quia benignus ero tibi.

D. Quid est ergo, quod debet homo inquirere in hac uita?

1 acciderit] acci (*in extremo uersu*) N 2 secundum ordinem et regulam C 5 disciplinam uel artem A 7 deficiet N 8 illarum omnium C
9 quaestionis N 11 uidendum A 13 hoc mihi A, mihi hanc probationem C
consolabor AMN 15 distribuas A 16 alia N quod scilicet A 17
homini possibile C scire res A 18 eo scilicet quod C excedant C
18 quod C est om. A, est homini possibile C 20 ad sciendum ea non
est necesse A, ea om. C 22 earum M 23 id est] et A 24 quaestio-
nis A 25 sati fecisti mihi N, mihi satisfacisti A 27 scilicet quae MN

M. Postquam pars hominis sciens melior est omnibus partibus eius, tunc quod magis opus est inquirere, scientia est. quod autem de scientia magis necessarium est scire, hoc est ut sciat se ipsum, ut per hoc uidelicet sciat alia quae sunt praeter ipsum, quia eius essentia est comprehendens omnia et pene-⁵trans, et omnia subiecta sunt eius uirtuti. cum hoc etiam debet inquirere scientiam causae finalis propter quam conditus fuit, et ut multum studeat ad illam, quia propter hoc consequetur felicitatem.

D. Essentia hominis habet causam finalem quare sit? 10

M. Cur non? cum omnia subiecta sint uoluntati unius magni.

D. Palam fac mihi hoc.

M. Quia uoluntas est uirtus diuina adinueniens omnia et mouens omnia, ideo non est possibile ut aliquid fiat sine ea. 15

D. Quomodo hoc est?

M. Quia enim motus per quem cuncta generata sunt alligatus est uoluntati, necesse est ut motus eorum sit ex motu eius et quies eorum ex quiete eius.

D. Quid sequitur hoc? 20

M. Hoc sequitur ut quies, motus, in generatione hominis et celerorum sit ex causa cogentis uoluntatis.

D. Quae est ergo finalis causa generationis hominis?

M. Applicatio animae eius cum mundo altiore, ut unumquodque redeat ad suum simile. 25

D. Quomodo pertingemus ad hoc?

M. Scientia et opere, quia per scientiam et operationem coniungitur anima saeculo altiori. scientia etenim ducit ad opus, et opus separat animam a suis contrariis quae laedunt

p. 4,1—12 = Falaqera I, §. 1. p. 4,14—5,4 = Falaqera I, §. 2.

2 opus *om. C* 3 quod] quia *N* de *om. C* est necessarium *C* 4 se ipsum . . . sciat *om. N* uidelicet] inde *C* sciet *A* 5—6 et penetrans et *om. N* 6 haec *N* 8 consequitur *C* 11 Cur] Quare *C* cum *om. M* sint subiecta *N*, subiecta sunt *C* 14 omnia (*ante et*) *om. C* 17 per] secundum *N* 18 *post* ut *add.* exitus eorum in esse ut *A* *post* sit *add.* ex uelle eius *A* *post* eius *add.* cessatio essendi *A* 19 eius *om. A* 21 generatio *N* 23 causa finalis *M N* 24 cum] ut *N* *post* altiore *addit A* mundum altiorem forte uocat deum et intelligentiam 25 reddeat *M* 26 perintingemus *N* 26 operatione *A* 28 enim *A N* 29 et opus *om. M*

eam, et reducit eam ad suam naturam et suam substantiam; et omnino scientia et operatio liberant animam a captiuitate naturae et purgant eam a suis tenebris et obscuritate, et sic redit anima ad suum saeculum altius.

3. D. Quae est probatio quod causa generationis hominis est scientia et operatio?

M. Probatio huius sumpta est ex eius definitione.

D. Manifestius fac mihi hoc.

M. Concedis quod quicquid est perfectum potentia, et perfectionem suam possibile est duci ad effectum, necesse est ut¹⁰ causa necessaria ipsum essendi sit exitus ipsius in effectum?

D. Non dico nisi hoc.

M. Concedis quod perfectio animae est scientia ipsius, imperfectio autem eius est ignorantia eius, et ipsa a principio sui in hoc mundo commutatur de ignorantia ad scientiam et sic¹⁵ exit de potentia ad effectum?

D. Non dico nisi hoc.

M. Postquam perfectio animae est exire de potentia ad effectum, sed quicquid est perfectum potentia et possibile est peruenire ad effectum, necesse est ut causa suae essentiae sit²⁰ perfectionem suam exire in effectum, quid sequitur hoc?

D. Hoc sequitur ut causa generationis hominis sit exire scientiam animae de potentia ad effectum.

M. Ergo iam manifestum tibi est quod causa generationis hominis scientia est.

25

D. Hoc modo mihi manifestum est. sed adhuc etiam ostende illud alio modo et pone in hoc regulam generalem.

M. Considera essentiam animae et eius formam per quam discernitur ab aliis et similiter attende conuersionem elementorum

1 reducant *AMN* eam *om. C* naturam] materiam *A* suam
om. A C M 2 liberat *C* hanimam *C* 3 et obscuritate *om. C* 5 quod]
quo *N* 6 applicatio *AMN* 7 huius] eius *CN* definitione] diffinitione
ACMN, ut semper 8 D. Manifestius . . . hoc *om. N* 8 fac] fiat *C*
9 M.] D. *N* 10 possibilem duci *N* 15 comitatur *N* 16 exit] extra *M*
18 potestate *A* 19 et] est et *C* est] et *A* 20 essentiae suae *N* 21 quod
CN 24 M. Ergo .. manifestum *om. N* est tibi *MN* 24-25 quod . . .
manifestum est *om. C* 25 es *N* 28 Considera] Consitū *N* per quam
om. N 29 similiter] aliter *A* 29 conuersionem *A*

in generationes et conuersionem aliquarum generationum in alias et in compositionem instrumentorum animae scientis, id est sensuum, et in singulis eorum uires animae occultas et manifestas, et inde assumes probationes ad hoc.

4. D. Planum est mihi ex his scientiam esse causam finalem⁵ generationis hominis. sed uideo quod debemus inquirere perpetuitatem animae in se, et quid in ea operatur scientia quam discit, et quae scientiae permanent in ea post separationem eius a corpore et quae non. sed istae inquisitiones non sunt de hoc in cuius uia sumus; iam enim cognoui eas, cum intenderem in¹⁰ scientiam de anima. nunc autem debeo interrogare quae est illa scientia propter quam creatus est homo.

M. Scientia propter quam creatus est homo est scientia omnium secundum quod sunt, et maxime scientia de essentia prima quae sustinet eum et mouet eum.

15

D. Est uia ad attingendum scientiam essentiae primae?

M. Hoc scire non est impossibile nec ex omni parte possibile.

D. Quid igitur ex his est possibile, et quid impossibile?

M. Ex his hoc est impossibile, scilicet scire essentiam essentiae primae absque his facturis quae ab ea generatae sunt, pos-²⁰sibile autem hoc est, scilicet scire eam sed nonnisi ex suis operibus quae ab ea generata sunt.

5. D. Cur est scientia de essentia impossibilis?

M. Quia est super omnia et est infinita.

D. Quomodo ergo humana anima scit intelligentiam quae²⁵ est supra se?

p. 6,12—23 = Falaquera I, §. 5.

1 in ... generationum *om. A* in generatione *M* generationum] acti-
onum *N* 2 compositione *A M N* 3 uire *A* 5 finalem *om. C* 6 ho-
minis *om. AN* 8 dicit *N* eius *om. N* 10—11 cum intentionem de inten-
tione est de scientia *N*; de scientia *habet etiam C*, scientia *etiam M* 11 in
anima *C* est] in *M* 13 Scientia ... homo *om. C* est creatus *M*
Haec est *C* 16 attingendam *M*, tengendam *C* scientiam primam essen-
tiae primae possibile *C* 17 passibile *C* 18 Quod *N* Quid est igitur
ex eis *C* ex] de *N* possibile et impossibile *transponit M* 19 hoc *om.*
A scire scilicet *A N* scire enim *C* 20 primae *om. CM* facturis
om. M generata *ACMN* 21 autem] quod *A* est hoc *A* non
est ex *A* 24 est (post et) *om. A* 25—26 quae est] quaeque *N*, est
om. C

M. Ideo quia intelligentia est similis animae et contingunt se, et ideo potest scire eam; essentia autem prima non est similis intelligentiae nec habet conuenientiam aliquam cum ea, quia non est coniuncta alicui compositorum neque simplicium, et proportio simplicis ad illam in impossibilitate sciendi eam talis est qualis est proportio compositi ad simplex in impossibilitate sciendi illud.

D. Cur scientia de essentia est impossibilis quia est infinita?

M. Quia scientia scientis est comprehensio ad rem scitam; et ideo impossibile est rem infinitam scientia comprehendi. 10

D. Quomodo ergo possumus inuenire uiam sciendi an essentia est?

M. Consideremus prius essentiam esse uniuersalis et quaecunque passiones possunt contingere in illa; deinde de motu et de uoluntate retinente essentiam omnium et sustinente. 15

D. Essentia esse uniuersalis, est unum aut multiplex?

M. Multiplex quidem est. sed etsi sit multiplex et diuersum, tamen conuenit in duobus quibus sustinetur et habet esse.

D. Quae sunt illa duo?

M. Materia uniuersalis et forma uniuersalis. 20

D. Quomodo autem totum quod est conuenit in his duobus?

M. Quia haec duo sunt radix omnium et ex his generatum est quicquid est.

D. Quomodo haec duo fuerunt radices omnium quae sunt?

M. Quia haec natura praecedunt omnia, et in ea etiam resoluuntur omnia. 25

D. Quomodo in ea resoluuntur omnia?

1 ideo *om. N* intelligentia] scientia *C* 2 ideo] ita *C* autem] et
N 3-4 similis . . . non est *om. N* intelligentiae] intellectiuae *C* ali-
quam] illi quem *C* 4 nec *A*, uel *M* 5 in *om. N C* 5-7 eam . . . sci-
endi *om. N* 6 est (*post qualis*) *om. A M N* 8 est (*post essentia*) *om. C*
9 scientes *N* 11 uiam inuenire *A*, comprehendere uiam *C* 12 an sci-
licet essentia *A* 13 *post uniuersalis addit A* id est uniuersaliter actuentis
uel esse in rebus ex materia et forma uniuersali 14 passiones sunt pos-
sunt *A* illam *A* 15 et de *om. C* 16 aut triplex multiplex *A* 17 etsi]
et hoc *A* multiplex sit *C* 18 quibus] in quibus *C* 20-24 **M.** Mate-
ria . . . quae sunt *om. C* 21 autem] ergo *M* 22 hoc *N* omnium
radix *M* 24 fuerunt] sunt *A* 25 procedunt *C* 25-26 resoluuntur om-
nia et in ea praecedunt etiam omnia *A* 26 omnes *M* 27 **D.** Quomodo
. . . omnia *om. C*

M. Quia materia prima uniuersalis simplicior est omni materia et est finis ultimus omnis materiae; similiter forma uniuersalis simplicior est omni forma et ipsa forma est coniunctrix omnis formae.

6. D. Resolutio omnium in haec est in actu, aut in opinione?

M. Non in actu, sed in opinione. 5

D. Prius mihi necesse est scire an omnia diuersa redigantur ad unam radicem an ad duas quae conueniant illis, antequam sciam unam istarum esse materiam et alteram formam.

M. Certum est tibi iam quid sit substantia et quid accidens?

D. Ita est. 10

M. Si omnes substantiae conueniunt in eo quod sunt substantiae, necesse est quod sit hic substantia communis omnibus, quae uniat alias aliis et det intellectum substantialitatis omnibus aequaliter.

D. Hoc quomodo dici potest, cum sciam unamquamque 15
substantiarum esse aliam ab alia?

M. Unaquaeque substantiarum in essentia non est alia ab alia.

D. Quae est probatio huius?

M. Si diuersificarentur substantiae in esse substantiam, unaquaeque illarum non posset esse substantia. 20

D. Cur non?

M. Substantialitas etenim addicta est essentiae. substantialitas autem non est uariabilis in se. ergo non est possibile essentiam diuersificari in eo in quo non est diuersa.

D. Hoc sic est. 25

M. Ergo non est impossibile omnia diuersa redire ad duas radices quae conueniant illis.

D. Hoc sic est. sed cur non dicitur radix omnium diuersorum esse una?

1 M.] D. C esto N 2 forma om. N, figurae M 3 omni forma]
omni figurae M ipsa forma] ipsa figura M omni formae A, omnis figu-
rae M 4 Relatio M in haec] nihil M an A in (post aut) om. C
5 in actu om. A M N 6 est mihi necesse C quae] an C 7 conueniunt
M 8 illarum A alteram] aliam N 9 quid] quod quid N sit]
est C quid sit accidens A 11 M.] cuius A si] sed N omnis N
eo] hoc A 12 necesse] quod necesse C hic] hoc A N, om. C 13 alias]
alia N 13 det] de C omnibus ante intellectum A C N 15 sciam] scientia
M N 16 substantiam C 17 essentia] esse substantiarum A 22 etenim om.
A addita A C N 23 autem] enim C 26 Hoc] Sed hoc C 28 conueniunt N

M. Si una esset radix omnium, cum ipsa sint diuersa, necesse esset in eo in quo conueniunt esse diuersa; et quamuis una esset radix omnium, tamen necesse esset in hoc in ipsa radice redire ad duo.

D. Quomodo est hoc?

5

M. Radix enim una si est, non potest esse quin sit alicuius proprietatis diuersae a se.

D. Cur hoc est?

M. Quaecunque enim ex ea generata sunt, designata sunt proprietatibus diuersis a se; ergo ipsa debet esse designata pro-¹⁰prietate quae non est ipsa.

D. Manifestum est mihi quod necesse est cuncta redire ad duas radices. sed quae est probatio quod una earum est materia uniuersalis et altera forma uniuersalis, sicut dixisti?

M. Cum concesseris duas radices esse ad quas omnia re-¹⁵deunt, deinceps necesse erit ut concedas quod earum altera sustentat, altera sustentatur.

7. D. Iam sufficit mihi hoc. sed postquam haec duo sunt radices eorum quae sunt, necesse est ut illa inquirere studeamus.

M. Hoc est utile et necessarium ad scientiam uoluntatis et²⁰ scientiam essentiae primae.

D. Estne alia scientia praeter scientiam materiae et formae et scientiam essentiae primae?

M. Partes scientiae omnis tres sunt, scilicet scientia de materia et forma, et scientia de uoluntate, et scientia de²⁵ essentia prima.

D. Quare sunt tres partes scientiae totius?

M. Quia in esse non sunt nisi haec tria: materia uidelicet et forma, et essentia prima, et uoluntas quae est media extre-³⁰morum.

p. 9,28—10,10 = Falaqera I, §. 3.

2 quamuis]	quam	N	3 esset]	est	A C	5 hoc est	M	11 quae]
aut	C	13 eorum	C	13—14 materia	uniuersalis,	sicut dixisti,	altera	
uero	forma	uniuersalis	M	14 sicut dixisti	om. C	16 deinde	A C	quod]
ut	C	altera]	et altera	M N	18 hoc	om. N	21 scientia	M
nis	scientiae	A C N	scilicet	om. A M N	25 (et post	forma)	om. A	
26 essentiae	primae	C	27 totius scientiae	A M N	28 uidelicet]	scilicet	C	
29 extremorum	media	A						

D. Quid causae est quod in esse non sunt nisi haec tria?

M. Causa in hoc haec est, quod omni creato opus est causa et aliquo medio inter se. causa autem est essentia prima, creatum autem materia et forma, medium autem eorum est uoluntas.

D. Da exemplum ligationis horum inter se, aliorum scilicet⁵ cum aliis, et ordinationis eorum aliorum ex aliis.

M. Exemplum materiae et formae est sicut corpus hominis et eius forma — formam autem eius intellige compositionem membrorum eius —; exemplum autem uoluntatis est anima; exemplum autem essentiae primae intelligentia.

10

D. Quae harum scientiarum praecedat aliam?

M. Secundum disciplinam scientia materiae et formae est ante quam scientia uoluntatis et ante quam scientia essentiae primae; sed secundum esse e contrario est.

D. Videtur tibi quod post has scientias non restat alia sci-¹⁵ entia quam debeamus inquire?

M. Non, quia istae scientiae fundamenta sunt sapientiae et radices; sed rami eius multiplices sunt.

D. Harum rerum est alia ramus alterius?

M. Materia et forma sunt rami uoluntatis. praeter hoc au-²⁰ tem impossibile est aliquid dicere, donec scias scientiam materiae
8. et formae et uoluntatis. Nunc autem prius inquire scientiam materiae et formae, quia haec sapientiae prima pars ordine prior est duabus ultimis.

D. Fac me assequi certitudinem scientiae materiae uniuer-²⁵ salis et formae uniuersalis.

M. Quod autem omnium dignius est et utilius incipere ad speculandum, postquam bene nota fuerit scientia probationis,

p. 10,28—11,18 = Falaquera I, §. 4.

2 hoc haec est] hoc hoc est N, hoc est hoc M, hoc est A in omni A
3 aliquo om. A 4 horum N 5 inter se horum C 5 aliquorum A 6 cum]
ex N ordinationes M eorum om. A N aliorum om. M ex] cum
M 9 autem om. CMN intellectus C, est intelligentia N 11 alteram
M 13 ante scientiam N 17 qui N sunt fundamenta N 18 sunt
multiplices C 19 alio N 21 est om. C aliquid N dicere om. N
scies C 22—23 et uoluntatis ... formae om. C 22 autem om. A 23 de
materia et forma M haec] hoc est N sapientia A 24 est ordine
prior est C 25 certitudinem] ueritatem M scientiae om. A uniuersalis
materiae A 27 omnium] omnibus N, om. C 28 fuerit post probationis M

hoc est: contemplari scilicet essentiam substantiae animae et uires eius et accidentia eius et quicquid congruit et adhaeret ei, quia ipsa anima subiecta est scientiae et ipsa est assecutrix omnium rerum uiribus suis quae penetrant omnia. et si tu in hoc inspexisti; sin autem, hoc sit initium tuae speculationis. ⁵

D. Iuro quia iam diu est, quod intendi in scientiam animae et in subtilem eius inquisitionem, et inde consecutus sum scientiam qua cognoui eius nobilitatem, perpetuitatem et subtilitatem eius ad comprehendendum omnia in tantum quod, cum uideam eius substantiam sustinentem omnia, miror si quo modo hoc ¹⁰ esse possit.

M. Attende si tua essentia continet omnia quaecunque scis de his quae sunt, et si ea quae scis fixa sunt in tua essentia aliquo modo.

D. Numquid non scio istud, cum ego uideam me circum- ¹⁵ datorem totius saeculi et comprehensorem eius uelocius ictu oculi, et hoc non possem nisi essentia animae esset subtilis et fortis et penetrans omnia et perceptibilis omnium?

M. Si tu bene nosti certitudinem essentiae animae et imaginasti eius comprehensionem circa omnia, incipe diuidere ea ²⁰ quae sunt et resoluere composita eorum in sua simplicia, quae sunt scilicet materia et forma.

9. D. Iam cognoui de anima quod scire mihi possibile fuit, etsi non peruenerim ad extremum eius quod de ea scire debui. incipiamus tamen nunc inquirere de materia uniuersali et forma ²⁵ uniuersali. sed uolo ut incipias ante enumerare capitula eorum, scilicet quae debemus speculari in illis, de hac uidelicet inquisitione in cuius uia sumus, et diuidas tractatus inquisitionis illorum diuisione rationabili, ut ad manum habeam omnia.

2 congruit et om. N 3 subita C est om. N assuetrix N 4 in om. A 5 aspexisti CN; post inspexisti subaudi bene est; cf. Caspari, *Grammat. arab.*, ed. 4. §. 550 si M; vocabulum sin, ut saepe, id significat quod si minus 6 iam om. M. 9 in tantum] iterum A, interim C 13 scis fixa] sua sunt C sint CM N 15 nunc quid N illud C cum] tamen N ego] et N, ne C me om. C 17 essentia om. N anima N 19 essentiae om. C 20 comprehensionem eius C 24 peruenerim] perueniam C, pervertam M 25 incipiamus tamen incipiamus C et de forma N 26 ut] quod M *la M eorum] ipsorum C 27 scilicet om. C uidet C 28 diuidis A 29 illorum] eorum N habeam] hominum C

M. Postquam nostra intentio fuit speculari de materia uni-
 uersali et forma uniuersali, dicendum nobis est quod id quod
 est compositum ex materia et forma diuiditur in duo, quorum
 unum est substantia corporea composita, aliud substantia spiritualis
 simplex; et substantia corporea diuiditur in duo, quia eius aliud est
 materia corporea sustinens formam qualitatum, et aliud materia spi-
 ritualis quae sustinet formam corporalem. et propter hoc necesse est
 duos hic esse tractatus, quorum nobis necessaria est consideratio.
 primus eorum est de eis que debent anteponi ad assignandum ma-
 teriam uniuersalem et formam uniuersalem et ad inquirendum scien-
 tiam materiae et formae in sensibilibus et ad loquendum de
 materia corporali quae sustinet qualitates. secundus ad lo-
 quendum de materia spirituali quae sustinet formam corporalem.
 et quia substantia spiritualis eget probationibus quibus esse
 assignetur, et demonstrationibus quibus certificetur, quia nondum
 per se notum est scientia necessaria: ideo necesse fuit ut hic
 etiam esset tractatus tertius ad loquendum de asseueratione
 substantiarum simplicium. fuit etiam necesse ut hic esset trac-
 tatus quartus ad loquendum de inquisitione scientiae quae est
 de materia et forma substantiarum simplicium. et cum com-
 pleta fuerit consideratio in his quatuor tractatibus, necesse erit
 ut inspiciamus postea de materia uniuersali et forma uniuersali
 per se; erit ergo hic tractatus quintus, qui est proprius in con-
 sideratione huius intentionis. quapropter totum quod nos de-
 bemus considerare de materia et forma, erit in his quinque trac-
 tatibus quos distinximus; et hoc est totum quod continet hic
 liber.

10. D. Quam bene diuisisti tractatus speculationis de materia
 et forma. aggrediamur ergo ad perquirendum id quod nostra
 intentio fuit inquirere de eis.

80

1 uniuersali (*post materia*) *om.* N 2 est nobis A 3 ex] de C
 4—5 simplex spiritualis N 5—6 et substantia . . . spiritualis *om.* N 7 quia]
 quare C 8 duos *ante* necesse *transponit* C, haec duos N, hic *om.* A 9 eis]
 his M. 9—10 materiam naturalem uniuersalem C 10 formam utilem C
 et (*ante ad*) *om.* C 15 et] in A 16 per se *om.* N nota C N 17
 etiam *om.* C de] aut de C assertionem A 18—20 fuit . . . sim-
 plicium *om.* C 21 his] huiusmodi C erit] est C 23 hic *om.* A 24
 quapropter] propter C nos *om.* C 28 Quam] Cum C docuisti N
 tractatibus N 29 perinquirendum C

M. Esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis cognitum est non uno modo.

D. Propala mihi modos istos.

M. Modi quibus potest sciri esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis secundum intentionem primam, duo sunt.⁵ unus eorum est uniuersalis communis, alter particularis proprius.

D. Quomodo potest sciri esse materiae et formae secundum modum uniuersalem?

M. Omnis res inuestigata quam signis uolumus scire non inquiritur nisi per proprietates inseparabiles ab ea; et quando¹⁰ fuerit cognitum quod sunt ipsae proprietates et quid sunt, scietur tunc res esse, cuius sunt proprietates.

D. Exemplifica quod dicis de hac inquisitione.

M. Si una est materia uniuersalis omnium rerum, hae proprietates adhaerent ei: scilicet quod sit per se existens, unius¹⁵ essentiae, sustinens diuersitatem, dans omnibus essentiam suam et nomen.

D. Quae est probatio quod hae proprietates affixae sunt materiae uniuersali et conuenientes ei?

M. Necessarium est quod has proprietates habere debeat²⁰ materia uniuersalis, si habet esse.

D. Quomodo est hoc?

M. Materia debet habere esse, quia quod non est ei quod est materia esse non potest. sed dicitur subsistens per se, ideo ne ratio eat in infinitum, si materia exstiterit non in se.²⁵ unius autem essentiae, ideo quia non quaesiuius nisi unam materiam omnium rerum. sustinens diuersitatem, quia

p. 13,14—14,4 = Falaqera I, §. 6.

1 ante esse praebet N inscriptionem Modus quibus potest sciri formae|
 substantiae M uniuersalis om. N 3 propara A ipsos modos M, modos
 ipsos A N 4 modus CN 6 uniuersalis et communis C 7 scire N sciri
 materia et esse ei forma C 9 uolumus signis C 10 per] propter M
 11 quod] quid M quid] quod M 13 didicitur N 15 quod sit scilicet N
 unius] illius N 18 quae] quid M hae om. C 22 hoc est C 23 post
 esse habet C: D. Quomodo hoc est quod est per se? M. Materia debet ha-
 bere esse ei quod est om. N 25 ne ratio] necessario C eat] erit
 C in om. CN exstiterit] exhiberet (sic!) alibi exhiberet (sic!) A non
 exstiterit CN 26 nisi om. N 27 materia N, naturam C

diuersitas non est nisi ex formis et formae non sunt existentes per se. dans omnibus essentiam suam et nomen, ideo quia, cum sit sustinens omnia, necesse est ut sit in omnibus, et cum fuerit existens in omnibus, necesse est ut det essentiam suam et nomen omnibus. 5

II. D. Iam patet quod has proprietates habere debet materia uniuersalis.

M. Ergo quaere in omnibus quae sunt has proprietates, et si inueneris in illis, iam inuenisti materiam primam.

D. Quomodo inquiram hoc? 10

M. Resolutione intelligibili, hoc est abstrahendo unamquamque formam eius quod est ab altera, et quod progrediari a manifesto ad occultum, donec uenias ad formam, post quam non est alia forma, et haec est forma, quae praecedat omnes formas eius quod sustinet ipsam. 15

D. Exemplifica hoc.

M. Huius rei exemplum caelum est, de cuius formis quae primum occurrit color est, deinde figura, post corporeitas, deinde substantialitas, deinde cetera, scilicet intellectus spirituales, donec peruenias ad intellectum rei creatae unius per se ²⁰ existentis, sustinentis has omnes formas; et tunc inuenies illam descriptam proprietatibus praedictis, et inuenies quod illa est finis occultus post quem non est finis nisi unus, scilicet factor cuius excelsum nomen est.

D. Iam resolui formas eius quod est alias sub aliis et pro-²⁵ cessi de manifesto ad occultum, donec perueni ad finem occultum post quem non est alius finis, ut dixisti.

M. Adhuc etiam iterum egredere sub ipso fine occulto ad manifestum et de manifesto ad finem alium manifestiorem, do-

2 et om. C 3 subsistens N 4 et om. C, et cum . . . omnibus om. N
 in omnibus existens A 6 quia A M proprietates has C debet habere C
 7 uniuersalis] utilis C 8 hae N 9 inueneris] ueneris C, uniuersalis M
 12 formarum C progrediens C 13 forma om. C 14 forma . . . forma om. CN
 14 praecedet C 17 est caelum M 18 primo C occurrerit M postea
 M 20 uenias C causatae M 21 sustinentis om. C 23 postquam
 AM et post quem C 25 sub] ab A M N 26 ueni C occultum donec
 post N 27 postquam A M 28 etiam] est A 29 aggredere iterum M
 finem om. A M N donec peruenias donec M

nec peruenias ad terminum unde introisti et inuenies proprietates ipsius finis occulti comitantes te et euntes tecum de occulto ad manifestum.

D. Iam quaesiui has proprietates in eis quae sunt, et inueni eas infusas in eis et pertranseuntes a summo usque ad⁵ infimum, donec perueni ad indiuiduum quod non diuiditur, et tamen non uidi necesse esse per hoc, hic esse materiam uniuersalem sustinentem omnia, et esse aliud ab illis.

M. Nonne concessisti de proprietatibus materiae uniuersalis esse, ut det omnibus substantiam suam et nomen? et ideo unde¹⁰ habebunt ea quae sunt has proprietates, si non fuerit ibi materia uniuersalis quae det eis hoc?

12. D. Ita est ut dicis. sed quomodo haec materia erit aliud ab eis quae sunt?

M. Hoc non potest esse ut essentia materiae sit aliud ab¹⁵ essentia eorum quae sunt, sed ea quae sunt, facta sunt aliud a materia per formas quae adueniunt ei, scilicet differentias quae diuidunt eam. unde diuersitas quae est inter ea, quae sunt, manifesta non aduenit nisi per formas manifestas; similiter diuersitas quae est inter ea, quae sunt, occulta non accedit nisi²⁰ per formas occultas. ergo diuersitas non contingit nisi per formas eorum quae sunt; sed essentia occulta quae suscipit formas, haec est materia prima uniuersalis una non habens diuersitatem.

D. Da exemplum huius rei.

M. Aspice in aureas armillas, monilia quae sunt facta ex²⁵ auro, et pone ea loco eorum quae sunt; et si inueneris ea

p. 15,18—16,5 = Falaqera I, §. 7.

1 ad terminum] ad certum *M*, aditum *N* introiisti *N* 2—4 ipsius . . . proprietates *om. N* 2 occultum *M* 6 infimum] infinitum *N* 7 non] iam non *C* uidi] ueni *C* esse *om. CN* uniuersalem] utilem *C* 9 Non *AM* 10 esse *om. N* substantiam aliam *A* 11 inde *C* habuerunt *A* has] eas *C* ibi] hic *M* 12 det] de *C* hoc *om. C* 13 ut est *AM* erit haec materia *M* alia *A* 15 ut] de *A* materiae essentia *C* materiae ut sit *A* 16 aliud (*post sunt*) *om. M* 17 eis *CMN* scilicet] secundum *M* 18 eam] causas *C* 19 manifesta . . . formas *om. N* 20 occulta] occultas *N* 22 quae (*post occulta*)] non *N* formas occultas *A* 23 hoc *N* prima *om. C* habens] bene *N* 25 aureas *scripsi*: aures *ACMN* armillos *C* facta sunt *AM* 26 loco] in loco *C* eorum *om. C* inuenias *M*

diuersa per formas, et inueneris materiam quae sustinet illas: unam, et non fuerit essentia materiae aliud ab essentia illorum: scies per hoc quia ea quae sunt, diuersa sunt formis, sed materia quae sustinet illas una est, et essentia illius non est aliud ab essentia illorum.

5-

13. D. Bene fecisti me inuenire materiam uniuersalem, quia inueni proprietates eius in eis quae sunt. fac etiam me modo inuenire formam uniuersalem similiter hoc modo.

M. Attende similiter proprietates formae uniuersalis, quae sunt scilicet subsistere in alio et perficere essentiam¹⁰ illius in quo est et dare ei esse. si inueneris has proprietates in formis eorum quae sunt, iam inuenisti formam uniuersalem.

D. Quam rationem inducis quod istae proprietates sint affixae formae uniuersali?

M. Sustineri necesse est formae, quia si non sustinetur,¹⁵ sustinebit; et sic forma erit materia et habebit intellectum materiae. perficere autem essentiam in qua est et dare ei esse conuenit formae, ideo quia res esse sicut est non habet nisi per formam.

D. Nonne iam ante diximus quod materia etiam habet esse?²⁰

M. Non dicimus materiam habere esse nisi cum conferimus ei formam spirituales. in se autem non habet esse, quod habet cum adiungitur ei forma; et hoc est esse in effectum. alioquin cum dicimus eam esse, non habet esse nisi in potentia.

D. Iam quaesiui has proprietates, et inueni eas comitantes²⁵ omnes formas eorum quae sunt. sed unde dicam quod hic est forma uniuersalis ex qua est esse et perfectio omnium formarum?

p. 16.21—24 = Falaqera I, §. 8.

1 materiam] naturam C illas] eas M 2 fuerit illa essentia N
 illarum A M, earum C 3 ea om. M formis sunt C 5 illorum]
 aliorum A 6 me fecisti N 7 in eis proprietates eius A, in eis proprie-
 tates (omisso eius) C 7—8 me modo om. C 9 Similiter attende proprie-
 tates M, Attende proprietates similiter N 11 illius] eius A, ipsius N qua N
 proprietates has C 13 Qua ratione A illae M sunt N, eorum sunt C
 17 essentiam] materiam M 17—18 esse ei N 18 quia] quod C habet
 esse nisi M 20 ante] autem A etiam om. M 21 diximus C 21—23
 nisi cum . . . et hoc est esse om. N 23 coniungitur C alioquin] ali-
 quando C 24 nisi om. M 26 inde M

14. M. Quiesce nunc ab hac quaestione et non tantum festines, quia solutio eius postea sequetur.

D. Propala ergo nunc esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis iuxta secundum modum proprium quem praedixisti, quia iam manifestum est mihi secundum modum⁵ communem.

M. Intuere in sensibilibus naturalibus uniuersalibus et particularibus, et non inuenies in eis aliud praeter haec.

D. Quod est exemplum huius in particularibus?

M. Animalia, uegetabilia, inanimata singula constant ex¹⁰ materia et forma.

D. Sic est.

M. Aspice etiam particularia artificialia, ut statuam et lectum.

D. Iam inspexi et ita etiam inueni. 15

M. Sic etiam est in uniuersalibus naturalibus, quae sunt quatuor elementa.

D. Quomodo hoc est?

M. Nonne uides quod forma uniuscuiusque elementi una non est alia, et ideo necesse est ut sit hic una forma quae sit²⁰ communis eis?

D. Quae est haec necessitas quae me compellat dicere esse aliam rem praeter has formas sensibiles quae sit eis communis?

M. Ideo necesse est hoc dicere, quia hae formae accidentales sunt, non existentes per se. talem ergo habent compara-²⁵ tionem ad sustinentem se, qualem habent formae particulares ad sustinentes se.

D. Iam intellexi subiecta formarum particularium, sicut humores in animalibus et sicut elementa in uegetabilibus et lapidibus, et quia resoluuntur in ea; sed tamen non uidi subiectum³⁰

1 festinem N 3 propalo N ergo om. C 4 proprium om. C
 quae C 5 dixisti A quia om. N 7 M. om. N in] non M 8 in
 om. C 8—9 et non ... particularibus om. N 11 forma] substantia M
 14 lectum] locum M 15 inspexi om. M etiam om. A 16 est etiam C
 19 cuiusque M, cuiuslibet A N 20 est om. N hic ut sit M N 22 Quae est]
 Quaeque N haec om. CM N compellit C 24 hoc om. N quia]
 quod M N 25 comparisonem habent N 26 forem N, ut saepius 29—30
 et sicut ... lapidibus om. A 30 ea] eo C tamen om. A subiecta MN

formarum uniuersalium. quomodo ergo oportet me concedere hic esse subiectum, sicut concessi ibi esse subiecta?

M. Vidisti ipsa quatuor elementa in animalibus, uegetabilibus et lapidibus?

D. Non; sed uidi animalia, et tum resolui in illa. 5

M. Sic etiam uidebis has formas uniuersales resolui in sua subiecta, et necesse erit iudicium *subiectum* illarum esse unum.

D. Iam intellexi; sed adhuc adde explanationem.

M. Testificatio huius est contrarietas qualitatum.

D. Quomodo hoc est? 10

M. Quia qualitates non diligunt commixtionem neque applicationem. unde necesse est ut sit aliquid aliud ab eis quod coniungat eas et teneat. Non autem hic intelligo coniunctionem actionis neque retentionem operis, sed coniunctionem et retentionem in loco, quia actio conuenit factori in subiecto, non subiecto. 15

D. Iam intellexi hoc; sed adhuc adde explanationem.

M. Concedis quod generatio non fit nisi ex contrariis?

D. Non dico nisi hoc.

M. Scias quod, nisi fuerit hic res subiecta contrariis, euenit hoc ut sit substantia ex non-substantia, et quod non 20 est substantia sit prius quam substantia.

D. Quomodo est hoc?

M. Aliquod elementorum, quod est substantia, efficitur ex alio elementorum; similiter animalia, uegetabilia et lapides sunt substantiae et efficiuntur ex elementis. et si non fuerit hic sub- 25 iectum in quo fiat generatio, et res ex qua fit generatio prior

1 uniuersalium; particularium C 2 haec N ibi illa ACM 3 ipsa illa C 5 tum om. N, cum CM resolui om. C 6 uides uniuersales formas (omisso has) A 6—7 subiecta sua N subiectum addidi: om. ACM N illorum C, earum N 9 Testificatio Contestatio C contrarietas om. N, contrarietates C 11 M. om. C nec A 12 sit om. N aliud aliquid ACN post aliud add. scilicet subiectum deferens A quod quia C 13 coniungat contingat C hoc AN 14 post actionis add. per aliquid agens A nec A 14 coniunctionem et retentionem om. C post coniunctionem add. et quod sit per subiectum deferens A 15 non subiectum ACMN 16 adhuc om. C 17 sit CN 19 quod quia N 19 nisi non A hic fuerit M, hoc fuerit N subiecta et quod contrariis N, subiecta essentis C euenierit A 21 est om. A 22 hoc est C 23—24 quod . . . elementorum om. A 24 elementorum aliquo C, aliquo elementorum M et om. A fit est CMN

est eo quod generatur ex ea: tunc necessario inde sequitur quod praedixi.

D. Iam intellexi; sed adhuc adde explanationem.

15. M. Elementa etiam diuersa sunt in his et sunt similia in eo quod corpus sunt. ergo corpus debet esse subiectum in eis.⁵

D. Aliter non debet esse: si haec elementa similia sunt in corporeitate, ut dixisti, necesse est ut sit hic corpus subiectum formis elementorum. quid autem dicis de natura huius corporis?

M. De hoc dicemus postea, quando nos resolverimus hoc corpus et diuiderimus eius proprietatem quae est quantitas a subiecto¹⁰ eius quod est substantia. ibi erit tibi planum quia comparatio subiecti ad corpus sustinens formas elementorum talis est, qualis huius corporis ad has formas. et sic manifestabitur tibi per hanc considerationem quid est post substantiam subiectam corpori de ceteris substantiis quae sunt subiectae sibi ipsis et¹⁵ subsistunt aliae in aliis, donec uenies ad primum subiectum quod est materia uniuersalis de qua intendimus; et tunc cognosces comparationes quae sunt inter ista subiecta et praedicata, id est substantiae mediae inter summum occultum quod est materia prima et summum manifestum quod est formae sensibiles.²⁰

D. Redeamus ad id quod loquebamur de corpore subiecto formis elementorum.

16. M. Manifestum tibi est quod elementa quae sunt diuersa formis, scilicet quatuor qualitatibus, sunt conuenientia in corpore, et planum tibi fuit quod hic est corpus unum subiectum²⁵ formis quatuor.

D. Patet mihi hoc.

M. Erunt ergo formae istae uniuersales in elementis, quemadmodum formae particulares ad ea quae generantur ex ipsis.

1 necessarium C sequetur N, sequitur inde C 4 etiam] et A
4 sunt (post et) om. C 5 sunt. ergo corpus om. N in eis] illis A M N
7 subiectum corporis C 8 quod M de natura huius corporis dicis M
9 postea om. N nos om. M N resolveremus C 10 est om. C 11 quod]
quae N tibi erit ibi explanum C 12 subiecti] substantiarum A for-
mam M 13 sic om. N 14 quid] quod C, qui N subiecta C 16 aliae]
quae N in om. C uenias C M 17 est om. C tunc] nunc C
22 formis om. C 23 est tibi N quaeque N 24 formis] substan-
tiis A scilicet] sunt C in corpore] corpori A 28 illae formae qua-
tuor uniuersales M 29 quemadmodum] quoniam C

D. Necesse est ut hoc ita sit.

M. Similiter et corpus quod subiectum est his formis universalibus erit quemadmodum elementa sunt subiecta his formis particularibus.

D. Necesse est ut hoc etiam ita sit.

5

M. Sume hoc pro regula et considera secundum hoc cetera quae sequuntur.

D. Existimo quod pro caelo hoc mihi innuis, quia habet cum elementis conuenientiam in corporeitate, et quod de ipso hoc idem debet esse iudicium.

10

M. Debet esse non aliter nisi sic.

D. Non; sed quomodo possum dicere quod in re, in qua nunquam separatur forma a materia, aliud sit materia a forma?

M. Cum uideris similem illi formam subsistentem in materia, quae est aliud ab ipsa forma, tunc scies per hoc quod ibi aliud est forma a materia, quia si unum essent separari a se
17. non possent. Post hoc autem assignabimus certitudinem de separatione formae et materiae, quando considerabimus de substantia quae sustinet nouem praedicamenta.

D. Iam intellexi quae dicis.

20

M. Ergo forma quae sustinetur in corpore caeli erit quemadmodum formae uniuersales subsistentes in corporibus elementorum, quemadmodum et ipsae fuerunt sicut formae particulares subsistentes in compositis ex elementis.

D. Necesse est ita esse. sed cur separas corpus caeli a corpore naturarum, cum sint conuenientia in quantitate, et ideo necesse sit ut utraque sint unum corpus?

M. Certe uerum est caelum et elementa unum corpus esse, quia utraque in quantitate conueniunt; excepto hoc quod

2 est *om. M*, post uniuersalibus transponit *C* est ex his *N* 5' est *om. N* etiam ut hoc *A*, etiam ut hoc etiam *M*, etiam *om. C* 8 innuis] uerius *C* habet] hoc *C* 9 conuenire *A* 10 debet esse hoc idem *A* debet hoc esse (*omisso* idem) *M*, idem *om. etiam N* 11 non] ne *C*, *om. MN* 12 sed *om. A C N* dicere] *M. M* 13 aliud sit ante in re *transp. CMN* 14 subsistente *N* 15 est alia uel aliud *A* quod] quia *A* 16 a se separari *C* 17 assignabimus *N*, ut saepius certitudinem *om. N* 18 materiae et formae *M N* 21 sustinetur post caeli *C* 23 fuerint *A*, fiunt *C* 26 sunt *N* 26 in qualitate et quantitate *A* 26-29 in quantitate ... utraque *om. N* 27 sit] est *ACMN* sit (*sic!*) utraque *C* 29 utraque] materiam *A* hoc *om. C*

differentia caeli et elementorum non ex hac parte accidit, sed ex ea uidelicet quod corpus caeli non recipit qualitates elementorum nec recipit generationem et corruptionem, et quod forma caeli diuersa est a formis elementorum.

D. Quomodo potest hoc esse ut dicamus quod corpus caeli⁵ et elementorum unum corpus sunt, cum corpus caeli non recipiat generationem et corruptionem, et corpus elementorum recipiat hoc?

M. Sicut potuimus dicere quod corpus elementorum unum est, quamuis diuersa sint in qualitatibus: sic et hoc. 10

D. Quid responderes contradicenti caelum esse corpus?

M. Contradicere caelum non esse corpus non est possibile, quia proprietates et differentiae corporis manifestae sunt in illo. contradicere autem quis potest non esse corpus qualia sunt haec corpora; et non est tibi opus nunc contendere de hoc. dic ergo¹⁵ nunc quem fructum consecutus es ex praedictis ratiocinationibus?

D. Percepi quatuor modos materiae et quatuor formae.

M. Qui sunt?

D. Materia particularis artificialis, materia parti-²⁰ cularis naturalis, materia uniuersalis naturalis recipiens generationem, materia caelestis; e contrario in unaquaque harum materiarum sua forma sustentata in ea.

M. Bene intellexisti. sed adhuc intellige quod hi quatuor modi materiarum et formarum, etsi sint diuersi, tamen conue-²⁵ niunt in intellectu materiae et formae.

D. Sic est.

p. 20,17—23 = Falaqera I, §. 9. p. 20,24—21,5 = Falaqera I, §. 10.

1 differentia] substantia *A* ex parte ista *A* 3 nec] non *A* recipit *post*
corruptionem *transp.* *M* corruptionem] comparisonem *C* 4 est diuersa *N*
5 Quomodo ... esse *om.* *N* 6 et elementorum ... caeli *om.* *A* 6 cum]
et *M* 10 sunt *N* 11 responderes] *rendens N*, *post* corpus *transp.* *C*
esse] est *C* 12 non est *om.* *A* 14—15 corpora haec *M* 15 contendere]
concedere *N* 17 recepi *N* 20 artificialis] artis *N* 22 *post* caelestis
add. non recipiens *A*, quae verba cum *C M N Falaqera* quoque omittit et
e contrario *M*, *om.* *A* in *om.* *C* 23 materiarum harum *M N*, earum
materiarum *C* sua] una *A*, et sua *C* sustentata in ea *om.* *A M N* ta-
men *om.* *A* 25 sunt *A C M N* 27 si est ita *C*

M. Et in sensibilibus non est aliud praeter haec.

D. Non.

M. Iam inuenimus quod in sensibilibus naturalibus universalibus et particularibus non est nisi materia et forma. 5

D. Sic est.

M. Partes conueniunt et fit totum; et hae materiae et hae formae partes sunt; debent ergo adunari et fient totum.

D. Quomodo potest esse ut, cum sint diuersa, conueniant?

M. Nonne elementa, cum sint diuersa, tamen conueniunt¹⁰ in hoc quod corpus sunt; similiter formae conueniunt in hoc quod corporis forma sunt? ergo formae sunt una in specie, scilicet forma sensibili, et multae in indiuiduis, scilicet in singulis eorum.

D. Sic est. 15

M. Ergo debet esse in sensibilibus materia uniuersalis, id est corpus, et forma uniuersalis, scilicet omnia quae sustinentur in corpore.

D. Sic oportet esse.

M. Postquam certum est tibi in hoc primo tractatu per²⁰ hanc disputationem quod in sensibilibus non est nisi materia, id est corpus uniuersale, et nisi forma, quae est omnia scilicet quae sustinentur in hoc corpore: ergo consideremus in hoc secundo tractatu quid est quod sequitur post hoc corpus sensibile, scilicet substantia quae sustinet quantita-²⁵ tem; et hoc est primum quod considerabimus de substantiis intelligibilibus.

1 **M.** Et . . . Non *om. C* 7 fit] sic *C* et] quia *A* 8 debet *M*
8 fiet *A* 9 conueniantur *C* 9—10 conueniant . . . diuersa *om. N* 11—12
similiter . . . sunt *om. A* 11 in hoc formae conueniunt *M*, formae in hoc
conueniunt *C* 12 forma corporis *N* 13 formae sensibiles *A*, forem sen-
sibiles *N* multis indiuiduis *C* 14 earum *C* 16 debet ergo *M* 23
sustinetur *C*

TRACTATVS SECVNDVS.

DE SVBSTANTIA QVAE SVSTINET CORPOREITATEM MVNDI.

D. Iam promisisti quod in hoc secundo tractatu loquereris de materia corporali, id est substantia quae sequitur post haec sensibilia. ergo comple hoc et apertissime explana. 5

M. Inquisitio scientiae ad sciendum esse materiam corporealem, hoc est substantiam quae sustinet corporeitatem mundi, fiet per considerationem materialium quas praemisimus. postquam mundus est essentia corporalis, sicut corpus est essentia figurata et colorata et omnino formata suis formis, de quibus locuti fuimus: necesse 10 est per hoc quod corpus sit materia formarum quae sustinentur in eo, quae scilicet sunt figura, colores et cetera accidentia, et haec sint ei formae. similiter necesse est hic esse aliquid quod sit materia corporeitatis, et quod sit sibi corporeitas forma. erit ergo consideratio corporeitatis ad materiam quae sustinet 15 ipsam, qualis fuit consideratio formae uniuersalis quam assignauimus, figurae scilicet et coloris, ad corporeitatem quae sustinet eam. debet ergo hic esse materia non sensibilis, quae sustinet

p. 23,6 · 24,16 = Falaqera II, §. 1.

1—2 *om. CM*; Tractatus secundus ad dicendum de substantia quae sustinet corporeitatem mundi *N*; Hic incipit liber secundus *A* 4 id est *om. N* 6 ad] est ad *C* materiam esse *N* post corporealem *add.* et spiritua-
lem *A* 7 est] eius *A* 8 per *om. MN* post praemisimus *add. D. M*
9 corporalis . . . essentia *om. M* 10 fuimus] sumus *C* 12 cetera] cum *M*
13 sunt *CN* esse hic *MN* aliud *M*, aliquid aliud *A* quod] quam *A*
14 corporeitas] corporeitatis *C* 16 fuit] fuerit *M* scilicet *om. N* et
om. M. colores *C* 18 ergo] etiam *A* non *om. N*

formam corporis. et dabo tibi ad inueniendum scientiam materialium et formarum regulam generalem. *imaginare* enim per ordinem ea quae sunt, eorum scilicet alia sustinere alia et alia sustineri ab aliis, et pone ex eis quasi duo extrema, aliud inferius et aliud superius. quod ex illis est superius continens totum, sicut materia⁵ uniuersalis, est materia tantum sustinens; quod autem est inferius, sicut forma sensibilis, erit forma sustentata tantum; ex his autem quae sunt in medio duorum extremorum quod fuerit altius et subtilius, erit materia inferiori et spissiori, et inferius et spissius erit forma illi. et secundum hoc corporeitas mundi, quae est¹⁰ materia manifesta sustinens formam quae sustinetur in illa, debet esse forma sustentata in materia occulta de qua tractamus; et secundum hanc considerationem erit haec materia forma ad id quod sequitur, donec ueniamus ad materiam primam quae continet omnia.

D. Manifesta an sit materia sustinens corporeitatem mundi.¹⁵

M. Solum nomen *corporis* signum est ad sciendum esse materiam sustententem corporeitatem, quia cum annuntias aliquid esse corpus, assignas formam et formatum, sicut cum de corpore enuntias quod sit coloratum aut figuratum, [et] assignas per hoc declarantem et declaratum; et cum definiens dicis quod corpus²⁰ est longum, latum et spissum, constituis rem quae est longa, lata et spissa.

p. 24,16—22 = Falagera II, §. 2.

1 formam *ex Falagera*: **הוא הנושא לצורת הגשם**; materiam *A CMN* da *N* inueniendam *A* ea quae sunt per ordinem *C* 2 *imagina A CMN* 3 et alia *om. C* 5 totum] est totum *C* uniuersalis naturalis *M* 6 est] et *C* 7 autem *om. A* 8 quod fuerit] que fuerit *C*, fiunt quod *C* 10 quae est] quaeque *N* 14 ueniamus *A* primam materiam *A* 14 D. *om. M* 17 corporis *ex Falagera*: **ושם הגוף לברו**; generis *ACM*, generationis *N* esse *om. N* 17 annuntias *MN* 18 assignas *N*, ut compluribus formatum] materiam id est formam *N* 19 et uncis inclusi, cum Arabicum illud **ف**, a quo apodosis incipit, plerumque apud Latinum interpretem non reddatur; cf. *infra* 21 constituis rem, ubi *Falagera* **ותקיים דבר** assignas addidi *ex Falagera* qui habet **יקיימת**. 20 declarantem et *om. M. ex Falagera* conicias declarationem; sed cum illud **תאר** Munkii sit coniectura, ipse codex habeat **מתאר**, uitium, si quid est, potius in communi Arabico fonte iam inuisse putandum est. fortasse ad hunc locum p. 17, 25—27: talem ergo habent compositionem ad sustententem se, qualem habent formae particulares ad sustententes se conferri potest diffinieris dicens *AMN* 21 latum et spissum et longum *C* 22 lata longa *M* et *om. A*

D. Video quod color et figura separantur a corpore; sed non uideo longum et latum separari a corpore.

M. Si tu intelligis hoc de colore et figura simpliciter, haec nunquam separantur a corpore; si de propriis, non habes cur contradicas. 5

D. Quare?

M. Quia si haec propria tolluntur, non tolluntur alia.

D. Hoc modo mihi iam manifestum est. estne adhuc alius modus? 15

M. Nescis quod una et eadem res potest esse sustinens et ¹⁰ sustentata?

D. Quomodo non? quia hoc usque modo inculcauimus.

M. Scisne quod sustinens et per se existens est sensibile, ut corpus, et intelligibile non sensibile, sicut intelligentia et anima, quae sunt duae substantiae non sensibiles? 15

D. Nunc concedam hanc esse substantiam simplicem, donec postea probes.

M. Nonne res quae est per se existens sensibilis, et res quae est per se non sensibilis, conueniunt in aliquo et sunt diuersae in aliquo? 20

D. Sic est.

M. In quo conueniunt et in quo diuersae sunt?

D. Conueniunt in hoc quod unaquaeque per se existit, et diuersae sunt in hoc quod una est sensibilis et alia non est sensibilis. 25

M. Sensibile est corpus?

D. Sic.

1 non] nondum *N* et *om. M.* 3 colore et figura] corpore et figura *MN*,
 figura et corpore *C* hoc *MN* 4 habens *N* Quaere *N* 7 propria
om. A tollentur, non tollentur *A* 8 hoc *om. A* modo *om. C* iam
 mihi *N* 10 quod] quia *A M* 12 non] hoc *C* quia ... inculcauimus *om. C*
 14 non] et non *C* intelligentia] intellectiua *C* et] ut *C* anima] omnia *A*
 15 substantiae] specie *A* 16 concedimus *C* hanc] hic *M*, hoc *A N* sub-
 stantiam esse *C* 17 probes postea *M* 18 quae est] quaque *N*, quae *C*
 existens *om. N* et res *om. N* 19 quae est non est sensibilis *C* 23 **D.**
om. N 23—24 Conueniunt ... diuersae sunt *om. CN* 24 sunt et in *A*
 quia *M* una] alia *A M N* et *om. A N* est *om. A C M*

M. Corpus etiam existit per se?

D. Quomodo non?

M. Ergo corpus est forma existenti per se?

D. Sic est.

M. Ergo existens per se necesse est ut sit materia corpori,⁵
et corpus forma eius?

D. Non est nisi hoc.

M. Ergo iam manifestum est hic esse rem per se existen-
tem, sustinentem corporeitatem, et hacc est substantia.

D. Jam patet hoc.

10

M. Jam inuenisti materiam quintam.

D. Ita est.

M. Similiter accipe corporeitatem formam quintam.

D. Iam feci sic.

M. Redeamus ad caput et declara nobis ordinationem¹⁵
materialiarum, alterius scilicet ab altera.

2. D. Vnde incipiam in hoc?

M. Incipe prius a sensibili.

D. Iam intellexi quod materia particularis naturalis
subsistit in materia uniuersali naturali, et materia uniuersalis²⁰
naturalis subsistit in materia uniuersali caelesti, et materia
uniuersalis caelestis subsistit in materia uniuersali corporali,
et materia uniuersalis corporalis subsistit in materia uniuersali
spirituali.

M. Bene intellexisti. sed quid sequitur hoc?

25

D. Hoc sequitur quod caelum cum omni eo quod in eo
est sit subsistens in substantia spirituali, et sit sustinens illud
substantia spiritualis.

p. 26,19—28 = Falaqera II, §. 3.

3 exis'endi *C* 5 corpori] corpus *M* 8 ergo] quare *A* manife-
stum est iam *M* 8—9 existentem et sustinentem *C* 15 nobis] mihi *M*
18 sensibilibus *M* 20 naturali uniuersali *A N*, uniuersalis naturalis *M* 21
uniuersali] naturali *A* 22 caelestis uniuersalis *C M N* subsistat *A* 23
et *om. C* subsistat *A*, subsistens *C* materia (*post in*) *om. C* 25 in-
tellexi *M* 25—26 hoc ... sequitur *om. N* 26 cum] est *A* eo *om. A M N*
27 subsistens] sustinens *M* in substantia ... sustinens *om. N*

M. Declara etiam ordinationem formarum, aliarum scilicet ab aliis, et incipe in hoc sic, sicut incepisti in materiis.

D. Sicut diximus in materiis, sic et hic dicimus opus esse ut formae particulares naturales sint subsistentes in forma uniuersali naturali, et forma uniuersalis naturalis sit subsistens in forma uniuersali caelesti, et forma uniuersalis caelestis in forma uniuersali corporali, et forma uniuersalis corporalis sit subsistens in forma uniuersali spirituali.

M. Redeamus nunc etiam et incipiamus ab intelligibili.

D. Inquisitio iamprehendit quod materia spiritualis sustinet materiam corporealem, et materia corporalis sustinet materiam caelestem, et materia caelestis sustinet materiam naturalem uniuersalem, et materia naturalis uniuersalis sustinet materiam naturalem particularem. similiter est dicendum de forma.

M. Bene intellexisti. sed quid sequitur ex hac dictione? ¹⁵

D. Sequitur hoc quod materia quae sustinet omnia sensibilia, scilicet quantitatem et cetera quae sequuntur accidentia, sit una materia subiecta accidentibus illis quae sunt per illam et in illa et super illam et de illa et sua illius et ad illam.

M. Vnde fuit necesse quod haec materia sit una? ²⁰

D. Ideo quod omnia sensibilia resoluuntur in illam, quoniam sensibilia sunt accidentia, et intellectus separat illa a substantia et resoluit in illam.

M. Vnde iudicasti quod, quia sensibilia intellectu resoluuntur in substantiam, habeant unam materiam uniuersalem quae est substantia?

D. Quia enim inueni quod sensus, quando uident diuersi-

p. 27,3—8 = Falaqera II, §. 4.

2 scilicet om. *M N* sic om. *C* 4 naturales particulares *A* 4—5 naturali uniuersali *N* 5 naturalis uniuersalis *N* sit] ut *N* 6 uniuersali caelestis *N* 7 sit om. *A CN* 9 etiam nunc *M* intelligi *N* 10 deprehendit *M* 11 materia corporealem *M* 12 materia (ante caelestis) om. *C* naturalem om. *A C*, uniuersalem naturalem *M* 13 et materia . . . naturalem om. *A* uniuersalis (post naturalis) om. *N*, uniuersalis naturalis *M* 14 est dicendum est de *C* 17 insensibilia *C* scilicet] sed *N* 18 subiecta om. *CN* 19 et (ante super) om. *A* et (ante ad) om. *N* sua fortasse corruptum 20 hoc *N* 21 quod] quia *M* 22 illa] illam *M* 23 illam] illa *N* 24 insensibilia *C* resoluuntur intellectu *A* 25 habeant] hanc *A* materiam] naturalem *C* 27 uident] inducunt. *A*, indicat *C*

tatem rerum sensibilium, etsi sint compositae et coniunctae, iudicant tamen quod unaquaeque illarum non est alia: ideo per hanc considerationem dico de intelligentia quod, quando ipsa deprehendit discretionem rerum intelligibilium, etsi sint iunctae et compositae in esse, iudicat tamen quod unaquaeque illarum non est alia; et ideo dixi quod sensibilia separantur a substantia et resolvuntur ad illam, quia intelligentia separat inter illa et illam, etsi sint simul in esse.

M. Vnde ergo iudicasti quod ideo res intelligibiles necesse sit esse separatas in suo esse, etsi sint iunctae et compositae,¹⁰ quia intelligentia iudicavit separationem earum?

3. D. Inveni siquidem me ipsum paratum ad concedendum hoc, sed postquam consideraui intelligibilia ex sensibilibus, sicut praedixi.

M. Nonne est ita tibi necessarium scire intelligibilia esse¹⁵ discreta quantum ad intellectum, sicut scire sensibilia separata quantum ad sensum?

D. Dic mihi causam in hoc et pone regulam comprehendendi separationem rerum, quae necessitas ducit nos ad hoc, quapropter uolumus esse parati ad resolutionem eorum²⁰ quae sunt et separationem aliorum ab aliis, maxime in substantiis intelligibilibus, quia uideo quod scire eorum separationem, cum ipsae continuae et coniunctae sint in suo esse, difficile est.

M. Ita est. sed ego dabo tibi regulam unde fiat facile;²⁵ sed tamen attentus esto.

D. Ego attendo; sed tu incipe.

1 sunt *A* iudicat *C* 2 est *om. N* 3 considerationi *N* de] quod *A*, quod de *C* intelligentia] intellectiva *C* deprehenderit *A*, apprehendit *M*, comprehendit *N* 4 intellectibilium *C* 4 sunt *A M N* 5 iudicant *M N* illarum] earum *C* 6 a substantia et] alias *A* 7 illa] illas *CM N* 9 ergo *om. ACN* ideo *om. C* 10 sit] sint *A* separatas esse *C* et si sunt (sunt etiam *M* et *N*) in suo esse *A* 11 D. Intelligentia quia *A* intellectiva *C* iudicabit *M*, iudicabat *A* 12 D. hic *om. A* parum *A* 13 sensibus *M* 15 Nonne] Verumne *C* 15 tibi ita *M*, tibi *om. A* 16 separata *om. N* 17 sensum] seneum *C* 18 hoc opere et *M* propone *A* 19 separationem *om. N* quae scripsi: quia *ACMN* 19—21 rerum... et separationem *om. C* 21 aliarum *CM N* ante maxime add. et *N* 22 eorum separationem] separationem ipsorum *C* 23 cum] et *M* 26 sed tamen] sed *om. A M N*; an sed tu?

M. Si substantia intelligentiae cognoscit se ipsam, necesse est ut forma ueritatis subsistat in se ipsa, et ideo intelligentia cognoscit hanc formam cognitione et non dubitat de illa; et quia forma ista subsistit in se, non est longe a se cognoscere istud. quapropter substantia animae cognoscit formam ueritatis⁵ aliquando, quia proxima est substantiae intelligentiae; hoc est, natura animae uicina est naturae intelligentiae et similis illi, sed anima animalis non cognoscit hanc formam cognitione perfecta, sed existimat eam, et uidetur ei quia natura eius longe est a natura intelligentiae; et ideo similis est uisui qui longe est¹⁰ a sensibili, qui cum sibi tribuatur forma, non comprehendit illam. et cum fuerit hoc, sicut dicimus, quod intelligentia assequitur formam ueritatis per se ipsam, quia subsistit in ea, et apprehensio est scientia rerum: tunc oportet ut circumdet et comprehendat illas. unde non licet ei apprehendere quod ordi-¹⁵ natum est supra se. nec hoc dicimus absolute, quia intelligentia apprehendit quod est supra se secundum hoc quod fixa est in illo et stans per illud; et hoc est apprehensio causae a causato; sed non sic apprehendit illud ut comprehendat, sicut est apprehensio causati a causa. sed si intelligentia apprehendit omnes²⁰ substantias, necesse est ut sit superior illis.

D. Ita necesse est.

M. Si intelligentia est super omnes substantias, necesse est

p. 29,1—21 = Falaqera II, §. 5.

1 intellectiuae C	cognoscat M	2 ueritatis om. C	subsistit
M ipsam M	intelligentiae] sic etiam C	4 quia] qui N	forma ipsa
M, ipsa forma A, ista om. N	5 illud N	6 proxima est] proximat N	
intelectiuae C	7 intellectiuae C	et similis] consimilis M	illis N
9 eam] causa N	quia] quod M N	intelectiuae C	ideo non similis N
qui longe] quia longe M	11 qui cum] quia est cum M,	quia cum N,	
quod cum C	tribuatur] credatur M,	turbatur N, trahatur C	11—13
forma . . . assequitur om. N	11 apprehendit CM	12 quod] quia M	
intelectiua C	13 quia] et N	14 comprehensio C M N	ut] quod A
15 quod] quia C	16 supra] super C	intelectiua C	17 supra] super C
secundum] scilicet M	18 illud] id C	est om. A	comprehensio A
causae] anima M	19 post sic add. aut N	illud om. A	20 intellectiua C
20—23 apprehendit . . . intelligentia om. N	21 illa A N	23 intellectiua C	

ut comprehendat illas; et si comprehendit illas, necesse est ut sint omnes in illa et sit illa continens illas.

D. Iam intellexi ex hac dictione quia intelligentia apprehendit omnes res, quia circumdat illas. est adhuc alius modus quo hoc explanes? 5

M. Quicquid est subtilioris essentiae et clarioris substantiae, illud est perceptibilius et apprehensibilius rerum. sed intelligentia omnibus quae sub ea sunt perceptibilior et apprehensibilior est omnium rerum. ergo necesse est ut eius essentia sit subtilior et clarior essentia omnium quae sub ea sunt. 10

D. Iam planum est mihi ex hac dictione quod intelligentia apprehendit omnia. est adhuc alia dictio qua hoc explanetur?

M. Postquam scientia intelligentiae de formis rerum non est nisi quia unitae sunt ei, et unio illarum cum illa non est nisi quia recipit illas, quid sequitur hoc? 15

D. Hoc sequitur quod intelligentia habet scientiam de formis rerum ideo quia recipit illas.

M. Postquam intelligentia scit omnes formas rerum, et scientia eius de formis omnium rerum est quia recipit illas, quid sequitur hoc? 20

D. Sequitur hoc quod intelligentia sit receptibilis formarum omnium rerum.

M. Postquam intelligentia est receptibilis formarum omnium rerum, et formae rerum sunt diuersae, quid sequitur hoc?

D. Sequitur hoc quod intelligentia sit receptibilis formarum rerum diuersarum. 25

M. Postquam intelligentia est receptibilis formarum rerum

p. 30,6—10 = Falaqera II, §. 6.

1 si] sit A, sicut C 3 ex] ut M quia] quod M N intellectiua C
4 res omnes M illas] eas N 5 qua N 6 subtiliationis N clara-
tionis N 7 perceptibilis] susceptibilis A C comprehensibilis N in-
tellectiua C 10 ea om. M 11 ex] de N quod] quae C intellectiua C
12 comprehendit C 13 intellectiuae C post intelligentiae add. est N 14 quia]
quod CM unire M illorum M, earum N cum illa om. N 15 quia] quod M
quid] quod C 16 intellectiua C 18 intellectiua C 18—27 scit omnes formas
. . . Postquam intelligentia om. C 19 rerum omnium M 21 D. Sequitur
hoc om. N 21—24 D. Sequitur hoc . . . sequitur hoc? om. A 23 omnium
om. N 24 et formae sunt diuersae (omisso rerum) post hoc transp. N 25 hoc
om. N 25—26 formarum rerum] formarum formarum N 27 rerum om. N

diuersarum, et omne quod est unius formae in actu non est receptibile formarum diuersarum in actu, quid sequitur hoc?

D. Hoc sequitur quod intelligentia non est receptibilis unius formae tantum in actu.

M. Ergo intelligentiae non est appropriata una forma in se?⁵

D. Hoc ita est.

M. Postquam intelligentia non habet propriam formam in se, et est apprehendens omnium formarum semper: necesse est ut formae omnium rerum sint sibi formae essentiae. et postquam formae omnium rerum sunt formae essentiae intelligentiae, et distinctae¹⁰ sunt apud intelligentiam, necesse est ex hoc ut sint distinctae in
4. semet ipsis. — Item alio modo. Cum fuerit essentia intelligentiae sciens distinctionis formarum omnium rerum, et formae rerum sint distinctae in semet ipsis, necesse est ex hoc ut essentia intelligentiae sit sciens distinctionis formarum rerum in¹⁵ semet ipsis. sed cum fuerit essentia intelligentiae sciens distinctionis formarum rerum in semet ipsis, necesse est ex hoc quod formae rerum sint distinctae in semet ipsis, quandoquidem iudicauit intelligentia distinctionem rerum apud se.

D. Certe hoc sic est, et aestimo quod iam intellexi quae²⁰ est causa intelligentiae et sensui apprehendendi distinctionem formarum rerum.

M. Quae causa est in hoc?

D. Causa in hoc haec est, quod esse intelligentiae est esse

p. 31,7 - 12 = Falaqera II, §. 7.

1 unius] minus *N* 2 forma *M* quid] quod *C* 3 Hoc sequitur
hoc quod *M* intellectiua *C* 5 intelligentia *AMN*, intellectiua *C* 6 ita-
que est *A*, est ita *N* 7 intellectiua *C* 7—8 in se *om. A* 8 et] nec *N*
8 omnem formam *A* est necesse *M* 9 sibi *om. A* essentiae *om. CMN*;
habet Falaqera formae (*post* postquam) *om. A* 10 rerum omnium *M*
sint ibi formae *N* intellectiuae *C* et *om. C* 11 intellectiuam *C*
12 intellectiuae *C* 13 distinctiones *AM* 13—15 distinctionis . . . sit
sciens *om. N* 13 rerum omnium *C*, omnium *om. M* 15 intellectiuae *C*
distinctiones *A* 16 intellectiuae *C* 17 distinctiones *AMN*, *om. C* for-
marum] omnium formarum *C* 17—18 in semet . . . formae rerum *om. N*
19 intelligentia] *sic etiam C* 20 existimo *M* 21 intelligentiae] intel-
lectiua (*sic!*) *C* et *om. C* sensum *N* apprehendi *C* 22 ante rerum
add. omnium C 23 est causa *MN* 24 haec *om. CMN* intellectiuae *C*

scientem sui ipsius cum certitudine omnis rei scitae. similiter etiam dicendum est de sensu.

M. Quomodo est hoc?

D. Cum formae sensibiles imprimunt aliquid in re sentiente, tunc fit sensio; et postquam forma impressionis est adueniens⁵ secundum formam rei sensae in se, opus est ex hoc ut forma impressionis sentientis per sensatum sit secundum formam sensati in se; et quando forma impressionis sentientis per sensatum fuerit secundum formam sensati in se, et forma sessionis est impressio sentientis per formam sensatam; opus est ex hoc ut¹⁰ forma sessionis sit secundum formam sensatam in se.

M. Bene ordinasti considerationem tuam in sensu. ordina etiam hanc formam considerationis in intelligentia.

D. Intelligentia scit per se certitudinem omnis rei scitae. et quicquid scit per se certitudinem omnis rei scitae, scit rem¹⁵ scitam per scientiam aequalem suae certitudini in se ipsa. ergo intelligentia scit omnem rem scitam per scientiam aequalem suae certitudini in se ipsa. et postquam intelligentia scit omnem rem scitam per scientiam aequalem suae certitudini in se ipsa, et est sciens separationem formarum rerum: opus est ut intelli-²⁰gentia sciat formas rerum per scientiam aequalem certitudini suae separationis in semet ipsis.

M. Bene composuisti explanationem harum considerationum. sed quid sequitur ad has?

D. Hoc sequitur ut omnes res quas comprehendit²⁵ sensus et intelligentia de formis eorum quae sunt, sint separatae in semet ipsis, quia sunt separatae in sensu

p. 32,25—33,24 = Falaqera II, §. 8.

1 re *N* scitae et similiter *A* 2 etiam] et *N* de hoc sensu *C*
 4 in re sentiente] in se sentientem *C*, in re sciente *M* 5 sencio *C*, ut
 saepius prima om. *C* impressis *N* adinueniens *A* 7 sentiens *A*,
 sentiens *C* sensati] insensati *C* 8–9 quando ... sensati in se om. *CM*
 10 sentientis] [it^{is} *A* 12 consideratione *M* tuam om. *A MN* 13 etiam]
 in *C* intellectiua *C* 14 Intellectiua *C* 16–18 ergo ... in se ipsa
 om. *CMN* 18 intellectiua *C* rem om. *CM* 19 scitae *N* in se
 ipsis *M*, om. *N* 20 intellectiua *C* 22 separationis suae *A* 26 et om.
C intelligentia] intellectus *C* 27 quia] quae *M* separata *AM*

et intelligentia, quamuis non sint separatae in esse, quia omnia quae sunt unita sunt et coniuncta.

M. Bene intellexisti apprehensionem sensus et intelligentiae de certitudine rerum. sed intelliges etiam postea de hoc amplius quam intellexisti modo, cum nos loquemur de forma in-⁵ intelligentiae particularis et uniuersalis, et cum inspexerimus qualitatem suae apprehensionis circa formas rerum propter subsi-
5. stentiam formarum rerum in illis, scilicet intelligentiis. Et postquam hoc intellexisti, etiam intellige exemplum diuisionis substantiarum et accidentium intelligibilium et diuersitatis in semet¹⁰ ipsis et apud intelligentiam, licet sint unita in esse, sicut exemplum separationis corporum et accidentium sensibilibus et diuersitatis eorum in semet ipsis et in sensu, etsi sint unita in esse, sicut color, figura et corpus, quia unumquodque horum diuersum est ab altero, etsi sint coniuncta in esse. similiter dicendum est¹⁵ de quantitate et substantia quae sustinet eam.

D. Quomodo est hoc?

M. Quia quantitas a substantia quae sustinet illam diuersa est in se et apud intelligentiam, etsi sint unita simul in esse. exemplum autem adunationis quantitatis cum substantia tale²⁰ est quale est exemplum unitionis coloris et figurae cum quantitate; quamuis sit separata a substantia in se et in intelligentia, sicut separatio uniuscuiusque coloris et figurae a quantitate in se et in sensu, etsi non sit hoc in esse.

D. Bonam similitudinem induxisti de separatione substan-²⁵

1 intellectiua C separata M in om. A, in esse om. C 3 comprehensionem M intellectiuae C 4 intelliges] intelligens N etiam om. C 5—9 cum nos . . . hoc intellexisti om. C 5 intelligentiae] intelligens N 6 uniuersalis et particularis A et] sed A M N quantitatem M 7 substantiam N 8 illas M N 9 intellige etiam C 10 diuersitatis scripsi: diuersitatem A C M N 11—13 et apud . . . semet ipsis om. C 11 licet etiam sint A 12—13 et diuersitatis . . . ipsis et om. A 12 diuersitatis scripsi: diuersitate N, diuersitatem C M se ipsis N 13 in (ante esse)] inde C 14 colorum A, calor N et figura N et corpus] corporis C horum] eorum C 15 ab alio M N 16 qualitate N de substantia et quantitate C 18 quae sustinet illam om. N 19 intellectiuam C etsi] et C simul unita C simul] similis N 20 cum] et M 20—21 tale est] tel est N 21 quantitate om. M 22 sint A C M in (ante intelligentia) om. A N separatae C intellectiua C 23 uniuscuiusque om. N 24 in esse hoc N

tiarum intelligibilium, cum eam assimilasti separationi coloris et figurae et quantitatis a substantia; et scio quod illuminasti intellectum meum per hanc dictionem. uideo enim quantitatem omnino sustentari in substantia; et similiter uideo omnes substantias intelligibiles sustentari alias in aliis, sicut sustentatio coloris et figurae in quantitate et quantitatis in substantia.

M. Verum est, et uidebis postea etiam quod omnes formae sustententur in prima materia, sicut color et figura et similia accidentia sustententur in quantitate et quantitas in substantia; et tunc patebit tibi quod manifesta eorum quae sunt exemplum sunt ad occulta eorum; et tunc etiam patebit tibi quod omnia sustentata in prima materia sunt partes ad illam, et uidebis quod materia prima uniuersalis est ad illa et quod harum rerum alia sunt partes ad alia, quousque plene scies quod materia prima quae sustinet omnes formas est quasi liber depictus et uolumen lineatum; et uidebis tuam intelligentiam tunc omnes res circumdantem et excelsam super illas secundum possibilitatem hominis.

D. Magna erit super me benignitas domini, si completum fuerit in me quod promisisti. aggrediamur ergo id in quo eramus, scilicet ad dicendum de materia et de forma.

6. M. Quid intellexisti de fine rerum sensibilibium?

D. Materiam uniuersalem, quae sustinet illa et quae est subiecta illis; et haec est per quam subsistunt sensibilia et in qua inueniuntur, et in ea mutantur et ad eam referuntur et ab ea incipiunt et ad eam redeunt.

M. Bene intellexisti. sed intellige etiam quod haec materia

p. 34,3—6 = Falaqera II, §. 9. . p. 34,7—18 = Falaqera II, §. 10.

1 cum] et *N* separationis *C* 2 figurae] fine *A* quod] quia *A N*
illuminasti] assimilasti *C* 4 sustentari] sustineri *A M* 5 alias *om. A*
6 in (*ante* quantitate)] et *A* quantitatem *M* 7 uides *M* etiam postea
M N, etiam *om. A* 8 sustinetur *N* 8—9 prima materia . . . sustinen-
tur in *om. C* 9 quantitas] quantitate *M* 10 tunc] nunc *N* 11 tunc
om. A C patebit etiam *N* 12 sustenta *N* sint *A M* 13 prima
materia *C*, prima *om. M* harum] arum *C* 14 plene] bene *M* scias *A*
16 linearum *N* tuam] suam *N* tunc] inter *C* 17 super] inter *A* 18 D.]
M. *C* 21 de (*ante* forma) *om. N* 22 sensibilibium] inuestigabilium *C*
23 illam *C M* 24 hoc *N* sensibilia] intelligibilia sensibilia *C* 25 mu-
tantur] mutantur *N* 27 sed] et *C*

uniuersalis ipsa est substantia quae sustinet nouem praedicamenta, et quod nouem praedicamenta sunt forma uniuersalis subsistens in illa.

D. Iam intellexi hoc. sed uolo ut manifestes quod dicis de hac substantia ostensione sufficienti, et stabilias in intelligentia mea firnum aliquid a quo non possim separari. uideo enim quod haec substantia quae sustinet nouem praedicamenta est magnae nobilitatis et altae maneriae, et quia illa est quae sustinet omnia quaecunque sensus attingunt de formis mundi; et quia uideo eam remotam a comprehensione sensus, puto¹⁰ quod ipsa est terminus distinguens inter sensibilia et intelligibilia, et puto quod haec substantia est primum a quo debet quis incipere in speculatione intelligibilem.

M. Certum est quod haec substantia quae sustinet nouem praedicamenta est clauis speculandi ea quae¹⁵ sunt remota a sensibus, et quia haec substantia sequitur post sensibilia in ordine, et quia haec substantia formata nouem praedicamentis est exemplum praesens, subiectum significationi rerum non sensibilem.

D. Ostende quomodo sit hoc.

20

M. Assignabo tibi in hoc aliquid generale sufficiens ad significandum id quod post illud sequitur. dico quod postquam anima priuata est scientia secundorum accidentium et secundarum substantiarum, ex quo ligata est cum corpore, sed postea recuperat eam, quando attingit prima accidentia et pri-²⁵mas substantias et meditatur in illis et intelligit: manifestum est

p. 35,14—36,21 = Falaquera II, §. 11.

1 est *om.* A 2 sint C formae C 3 illis C 4 hoc *om.* N
5 stabilias] stabilitas N, stabilias ea C 5--6 in intellectiva C, in intelligentia mea *post* 6 separari *transp.* M aliquid firmum M, firmum aliquid A
possum A, possit MN 7 haec *om.* N quae ... praedicamenta *om.* CMN
8 maximae A maneriae] materiae C 9 sensus] senes C forimis N
11 terminus] res A, tres N 12 hoc N 13 incipere] suspicere A speculationem A M
14 quod] quia N 15 nouem] decem (X) C 16 sequitur *om.* C
16--17 sequitur ... substantia *om.* N 16 post sensibilia] prius sensibilia M,
praesensibilia C 17--18 sustentata cum praedicamentis N 18 praesens] praestans A
20 hostende N 21 aliquid A M N 22 signandum N id] hoc C
post *om.* N illud] hoc C 23 secundorum] singulorum A 25 quando] quanto C

quod non ob aliud proponuntur ei accidentia prima et substantiae primae, hoc est saeculum naturae, et adaptantur ei sensus ut per eos attingat accidentia prima et substantias primas, nisi ut, postquam apprehenderit anima substantias primas et accidentia prima, apprehendat etiam per illa accidentia secunda et substantias secundas. et propter hoc est homo ut, quando apprehenderit scientiam sensibilem a principio suae natiuitatis in hoc saeculo, accrescat per illam eius intelligentia et exeat de potentia ad effectum, quia formae sensibilibus sigillantur in instrumentis, quia sunt similes illis, et formae quae sigillantur in instrumentis sigillantur etiam subtilius et simplicius in imaginatione quam sigillatae fuerant in instrumentis, et similiter sigillantur in essentia animae subtilius et simplicius quam sigillatae fuerant in imaginatione. et per hoc est comparatio formarum sensibilibus ad animam talis qualis comparatio libri ad legentem, quia quando senserit uisus figuras eius, recordabitur anima intentionum ipsarum figurarum et suae certitudinis. Et haec dictio testificabitur tibi certitudinem mei uerbi praedicti, quod substantia quae sustinet nouem praedictamenta ipsa est exemplum praesens subiectum significationi rerum insensibilem.

D. Monstra mihi quomodo hanc substantiam formatam accipiam exemplum in significatione absentium, ideo ut sit mihi hoc radix cui innitar ad scientiam absentium occultorum.

p. 36,23—37,26 = Falaqera II, §. 12.

1 non *om. A* . prima] primae *C* 1—3 et substantiae . . . prima
om. N 2 adaptatur *CM* post ei *add. animae AN* 3 attingit *M* 4 comprehendit *N* 5 apprehendat *om. M*, apprehendit *A*
5 secunda *om. A* et] quia *C, om. M* 6 est hoc propter hoc *M* homo
om. M 7 quando] quanto *C* 7--8 natiuitatis suae *M N* 8 accrescat *M*
9 intellectiua *C* 10 in] et *N, om. M* 11—12 sigillantur etiam in imaginatione
subtilius et simplicius *A*, sigillantur etiam in imaginatione etiam subtilius et
simplicius *N*, etiam subtilius et simplicius sigillantur in imaginatione *M*
12 sigillata *A C M N* fuerat *M* 13 animae *om. N*, animae essentia *M*
14 sigillata *A C M N* fuerat *M*, erant *C* 15 post qualis *add. est N*
uisus] usus *C* recordabatur *C* 18 Et] quia *C* hoc *N* testificabitur]
certificabitur *N* mei] nostri *A* 19 quod] quia *A* 21 sensibilem *C*
22 Monstra] Manifesta *A M* hanc] habeat *N* 24 haec *A* nitar *M*,
imitar *C* ad absentium occultorum scientiam *A* occultarum *C*

M. Postquam nostra intentio fuit eleuari ab infimo extremo eorum quae sunt usque ad extremum summum eorum, et omnis res quae habet esse in extremo inferiori est ueniens ab extremo altiori: tunc quicquid inuenerimus in extremo inferiori, ponemus regulam ad assignationem eorum quae sunt in extremo altiori, quia inferius exemplum est altioris. ea enim quae ex aliis ueniunt exemplum sunt eorum a quibus ueniunt. unde quia inferius descendit a superiori, necesse est ut sit exemplum superioris. et nos assignabimus post hanc inquisitionem quod inferius descendit a superiori; et cum fuerit hoc¹⁰ sicut dicimus, et scierimus terminum conuenientem utrorumque extremorum: tunc certa erit scientia occulti per manifestum. et est opus ut de eo quod dicimus ponamus exemplum uniuersale; et sit ipsum exemplum substantia quae sustinet nouem praedicamenta. dico quod postquam nostra intentio fuit erigendi nos usque ad supremum finem eius quod est, hoc est materiam uniuersalem quae sustinet omnia et formam uniuersalem quae sustinetur in illa, quae sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte adinuentoris eorum cuius excelsum nomen est, inspiciamus extremum inferius, scilicet materiam²⁰ quae sustinet nouem praedicamenta, et inueniemus eam conferibilem ei et exemplum eius. Similiter etiam inueniemus formam quantitatis sustentatam in hac substantia exemplar formae uniuersalis, id est formae intelligentiae, quae sustinetur in prima materia uniuersali, tamquam si supremus finis sit corpus solis et infimus radius eius diffusus super sphaeram terrae.

1 nostra] unum N extremo post 2 sunt transp. N 2 eorum summum N
omnes N 3 ueniens] iniens N 4 quicquid] quod quid C extremo]
exemplum C 5 assignationem] significationem N eorum] corpus A
6 interius A est exemplum N altiori A 7 ex] ab A, in N 8 in-
ferius om. C 11 sciemus C conuenientiae N 12 scientia] cognitio N
13 et hoc est opus C ut om. C de eo] de hoc C dicimus] deus C
14 sustinet] continet N 15—16 quod . . . finem eius om. N 15 fuit om.
A erigendi] exigendi A 16 usque om. A C 19 post principium add.
effectum A adinuentoris A 19—20 nomen excelsum M extremum
inspiciamus C 21 conferibilem] consensibilem N, consimilem M 24 id
est] et N intellectiuae C 25 materia prima A, prima om. M sup-
premus A M 26 diffusus M spaeram A C M N, ut semper.

D. Ostende mihi locum similitudinis inter hæc extrema. mirum enim est quod sic coniunxisti extrema rerum et ligasti remotiora cum propioribus.

M. Inspice proprietates materiae uniuersalis, et inuenies eas in materia inferiori, scilicet quod sit existens per se, una, sustinens diuersitatem, et ceteras proprietates quas habet.

D. Assimilatio duarum materialium non est longe. sed similitudinem duarum formarum quomodo possum intelligere?

M. Scias quod, sicut prima forma quando coniungitur altiori materiae, constituit speciem intelligentiae et eam ducit ad esse, similiter forma quantitatis cum coniungitur materiae inferiori, constituit speciem corporis et eam ducit ad esse. ergo forma quantitatis erit conferibilis formae intelligentiae. — Manifestatio autem huius hæc est, scilicet quod forma intelligentiae est una simplex, forma uero quantitatis est multae unae compositae. et sicut forma intelligentiae est propinquior materiae altiori inter omnes formas, similiter forma quantitatis est propinquior materiae inferiori inter omnes formas. et sicut forma intelligentiae non separatur a materia altiori, similiter forma quantitatis non separatur a materia inferiori. et sicut forma intelligentiae penetrat totam essentiam materiae altioris, similiter forma quantitatis diffusa est per totam essentiam materiae inferioris. et sicut forma intelligentiae uestit et circumdat materiam altiorem, similiter forma quantitatis uestit et circumdat materiam inferiorem. et sicut forma intelligentiae sustinet omnes formas et omnes formae sustinentur in illa, similiter forma quantitatis sustinet omnes formas corporis et eius accidentia et habent esse in illa. et sicut figura est finis formae quantitatis et terminus circumdans eam, similiter scientia est finis formae intelligentiae et terminus circum-

p. 38,1—39,22 = Falaqera II, § 13.

3 propinquieribus C	4 respice A	7 sed om. N	8 assimilatio-
nem N	quomodo] quo C	13 conferibilis] consimilis M	intellectiuae C
14 formae intellectiuae C	15 est (ante multae) om. N	16 unae om. A	
formae intellectiuae C	est om. C	17 acciori C	18 quantitati N est
om. C	inter omnes formas om. C	19 intellectiuae C	19—21 et sicut
... materiae inferiori om. N	21 intelligentiae] intl' C	22 post similiter	
add. et C	23 et 25 intelligentiae] intl' C	24 post similiter add. et N	
29 terminus] tres N	30 intellectiuae C	terminus] tres N	

dans eam; et scientia intelligentiae non est figura nisi propter hoc quia est finis circumdans eam et est similis figurae corpus circumdanti; et sicut corpus cum coniungitur corpori, non coniungitur ei nisi per figuram suam, similiter intelligentia cum coniungitur intelligentiae non coniungitur ei nisi per scientiam⁵ suam. et sicut forma quantitatis resolvitur in punctum et unitatem, similiter forma intelligentiae resolvitur in materiam et unitatem. et sicut cum intelligentia inspexerit in formam quantitatis, inueniet eam altiore omnibus formis et propinquiorem substantiae et inueniet cetera accidentia et formas inferiores ea,¹⁰ similiter forma intelligentiae cum inspexerit in se ipsam, inueniet se altiore omnibus formis et propinquiorem materiae et inueniet ceteras formas infra se. et sicut sunt quaedam formae affixae materiae nec separabiles ab ea, sicut formae intelligentiae et simplices substantiae, et sunt quaedam quae non sunt¹⁵ affixae, sicut formae elementorum et elementatorum, similiter ex formis substantiae aliae non sunt affixae, ut color et figura propria et similia accidentia, et sunt aliae affixae, sicut forma quantitatis quae est affixa substantiae. et sicut formae materiae sunt obuiantes intelligentiae, similiter formae substantiae sunt²⁰ obuiantes sensui. et similiter se habent quaecumque sunt sibi similia inter duo extrema.

9. D. Iam intellexi ex te quod patefecisti mihi de aequidistantia extremi inferioris eius quod est ad extremum altius eius quod est, et addidisti mihi per hoc magnum gaudium et delecta-²⁵ tionem ad speculandum in substantia quae sustinet nouem praedicamenta, quia haec substantia cum omnibus formis quae

1 intellectiuae C 2 quia] quod M finis] terminus finis C corpori M
2—3 corpus circumdanti et sicut corpus circumdanti et sicut corpus N 3 corpori
non coniungitur om. N 4 intellectiua C 5 cum coniungitur] coniuncta C
intelligentiae] figurae uel intelligentiae A, figurae CN intelligentiae] intl' C
8 intellectiua C forma M 9 inueniet om. C 10 ea] in ea A N 11 in-
telligentiae] intl' C in om. A M, in se om. C ipsam] eam C 13 post formae
add. substantiales A 14 nec] non M N, et non A intellectiuae C 15 sim-
plices substantiae] ita ipse interpres Latinus scripsisse uidetur, uerborum co-
nexu non bene perspecto; cfr. Falaqera: כצורה השכל והעצמים הפשוטים.
scribendum erat simplicium substantiarum. 17 post substantiae add. compo-
sitae A 18 formae C 19 forma A 20 intellectiuae C 21 sensum N
similiter om. N 23 aequistantia C 24 altius] alterius C

in ea sunt est exemplum praesens ad significationem eius quod est occultum, et quia haec substantia est prima substantiarum intelligibilium. et si opus est mihi speculari in hac substantia, uidesne utrum mihi opus sit speculari post haec nouem praedicamenta quae sunt forma subsistens in illa? ⁵

M. Ad sciendum id in cuius uia sumus et ad eliciendum scientiam materiae et formae non eges scientia praedicamentorum, sed scientia generum et specierum et differentiarum et proprietatum suarum, communionis et diuersitatis, et ut scias quod haec omnia genera formae sunt substantiae quae subiecta est illis. sit tamen ¹⁰ tua intentio de speculatione substantiae quae sustinet illa, et studiosissimus esto in moderanda intelligentia tua circa illam, quia est intelligibilis et non sensibilis, et quia scientia illius praecedat scientiam omnium substantiarum intelligibilium. et quamuis sit intelligibilis haec substantia, non est tamen tantae dignitatis quantae sunt ¹⁵ ceterae substantiae intelligibiles, ideo quia ordinata est in inferiori extremo substantiarum, et quia ipsa est patiens, ceterae uero substantiae agentes.

D. Quid signum est quod haec substantia est patiens et non agens? ²⁰

M. Omnis auctor, excepto primo auctore, in suo opere indiget subiecto quod sit susceptibile suae actionis. infra uero hanc substantiam non est substantia quae sit receptibilis suae actionis, quia haec substantia est ultimum esse et eius finis in finis, et est quasi centrum ad ceteras substantias intelligibiles. ²⁵ — Et etiam, quia quantitas quae circumdat hanc substantiam est causa uetans eam ne agat.

D. Quomodo est hoc?

p. 40,6—41,21 = Falaqera I, §. 14.

1 sunt in ea M exemplum est A 3 substantia om. N 4 uides
neutrum N, uidesne opus sit mihi utrum C 5 forma] substantia M sub-
sistentes A N 6 eliciendam M N 8 ante generum add. prae N 9 com-
munionis] coniunctionis A M, om. N 9 quod quae haec A sunt om. C M N
11 post substantiae add. genericae A est om. N 11 illa] et illas N 12 in-
tellectiua C 14 substantiarum] scientiarum M 16 ideo] illud M est
ordinata C in om. N 17 substantiae N patiens est N 18 agentes
substantiae C 19—20 D. Quid... agens om. N Quod M 22—23 hanc-
uero M 25 centrum] ceterarum C 27 eam om. N ne agat] negat M

M. Quia quantitas retinet eam a motu et uetat eam a progressu, quia comprehendit eam et mergitur in ea. ac per hoc est similis flammae ignis quae est obscura propter humiditatem commixtam illi et aufert ei leuitatem motus, et sicut aer nubilus qui prohibetur penetrari lumine. et ideo passio huius⁵ substantiae fit manifesta. cum autem complexio fuerit subtilis et parata ad accipiendum, hoc est ut penetrare possint actiones substantiarum intelligibilium in ea, tunc apparebit actio spiritualium substantiarum in corpore, quia penetrant et irrumpunt illud, ad similitudinem solis quando penetrat aliquod obstaculum¹⁰ et pertransit. Non solum autem quantitas prohibet eam ab agendo, sed etiam essentia eius prohibita est a motu eo quod longe remota est ab origine et radice motus; et quia non defluxit ad eam de uirtute agentis et mouentis omnia, unde ipsa fieret mouens et agens, accidit ei per hoc ut esset quieta, non¹⁵ mouens, et cum mouetur in se, id est patitur.

D. Quid signum est quod quantitas substantiam in qua subsistit retinet a motu?

M. Signum huius rei inuenies in re manifesta, quia omne corpus, quanto magis accreuerit eius quantitas, erit grauius ad²⁰ mouendum et ponderosius. et manifestum est quod quicquid crescit incremento rei alterius a se, necesse est ut illa res sit per illud; et quia ponderositas corporis augetur per incrementum suae quantitatis, constat per hoc quod quantitas est causa efficiens ponderositatis et prohibens a motu.

25

D. Quid dices si ego dixero quod, quantitas si esset causa prohibens substantiam a motu et ab agendo, nullum corpus inueniretur mobile, nec esset substantia caeli et elementorum mouens et agens?

1 M. om. N 2 quia] et quia N mergit C apprehendit M ac]
 at N 4 commixta M, illi commixtam C 5 prohibetur] penetrat C
 6 autem] ante N 7 accipiendum] patiendum C M N 8 tunc] item A
 9 irrumpunt N 10 quando] quanto C ostaculum N 11 autem] ante N
 14 agentis C unde] unum N ipsa om. N 15 fiet et mouens N et
 om. M N 16 cum] tamen C N 17 singnum N, ut aliquotiens 20
 quanto] quo A M N 21 et (ante ponderosius)] id est C est om. N, eius A
 22 creuerit N incremento] nutrimento N alterius rei M 23 quia] quod C
 augetur corporis N 24 quod] quod quia M 27 nullum om. C inue-
 nietur M 28 et elementorum om. M

M. Nisi esset uis spiritualis agens, penetrabilis per haec corpora, nec mouerentur nec agerent. signum autem huius est quod aliquid corporum est quietum et immobile.

D. Patet mihi, quod haec substantia non est agens sed patiens, duobus modis quos dixisti. est adhuc tertius modus⁵ quo tu hoc idem manifestes?

M. Si dispositio eorum quae sunt ordinata est ex opposito, et primum rerum est factor non factum, mouens non motum: erit ex eius opposito ultimum rerum actum non agens, motum non mouens. — Et omnino hoc etiam modo inuenitur scientia¹⁰ quod haec substantia non est agens, quia haec substantia aut est agens tantum, aut patiens tantum, aut agens et patiens simul, aut non agens nec patiens. sed cum contuleris ei quamlibet trium diuisionum et uideris quid sequitur ad illas, inuenies eas inconuenientes: et remanebit tibi quarta diuisio, scilicet¹⁵ quod haec substantia est patiens et non agens.

11. D. Volo seiscitari quid est haec substantia et eius natura. prius tamen uolo ut mihi distinguas, cur eam aliquando substantiam, aliquando materiam nominas.

M. Distinctio nominum, substantiae scilicet et materiae,²⁰ haec est quod nomen materiae illi soli congruit quod paratum est recipere formam quam nondum recepit, nomen uero substantiae illi materiae congruit quae iam aliquam formam recepit et per ipsam formam facta est substantia propria.

D. Vtrum horum nominum conuenientius est ad disputan-²⁵ dum per illud inter nos de subiecto quod sustinet formam mundi?

p. 42,18—24 = Falaqera II, §. 15.

1 penetralibus N hoc N 2 agerent] augent M 3 aliquod A M N
corpus A M et om. C 4 quod] quia M 9 eius om. C 10 omnino] ideo N
hoc] haec A M 11 quod] quia M aut (ante est)] autem M 12 aut
(ante agens)] autem M 13 ei] et A 14 uides N quod M N illas
et inuenies C 15 inconuenientes] inuenientes M 16 et om. C 17 sci-
citari M, sollicitari C N quid] quae M haec substantia est C 18
prius] primum A : distingas M aliquando (ante substantiam) om. C
19 nominat C, uocant N 20 scilicet materiae et substantiae C
21 soli om. N 22 nondum] mundum M recipit M 23 illi substantiae C
quae] qui C 24 propria] prima C M N; propria etiam Falaqera 25
Vtrum] Vnum M est om. N 26 per illud om. A 27 subiecto] sub-
iecto sustinente A

M. Nomen quod conuenientius est sustinenti formam mundi est materia uel hyle, quia nos non consideramus illam nisi exspoliata forma mundi quae sustinetur in illa. et quia sic accipimus illam in nostra intelligentia, ut parata est recipere formam mundi, tunc conueniens est ut uocetur materia; sicut aurum exspoliatum forma sigilli, sed paratum recipere illam, est materia sigilli interim dum non recipit formam sigilli; sed quando receperit, uocabitur substantia. in hac autem disputatione non est curandum de impositione nominis, quia nos uocabimus hanc rem subiectam quae sustinet formam mundi aliquando¹⁰ substantiam, aliquando materiam, aliquando hyle. non enim curamus de proprietate horum nominum, postquam per illa unam rem significamus, quae est res subiecta sustinens quantitatem.

12. **D.** Dic mihi quid est haec substantia.

M. Haec est res quae sustinet formam quantitatis. 15

D. Ego quaero quid est, ut sciam scilicet naturam et essentiam huius substantiae, non si sustinet quantitatem. ergo quae est natura huius substantiae?

M. Natura huius substantiae ueniens est ex alia substantia altiori quam sit illa, quae est substantia naturae, hoc est, sua²⁰ essentia provenit ex essentia naturae; aut si uis, dic quod est gradus inferior naturae aut ex uiribus suis uis inferior.

D. Declara mihi hanc intencionem, ut sit certior apud me.

M. Hoc palam erit tibi postea, cum ostendero quod inferius uenit a superiori. sed nunc palam faciam tibi hoc quod²⁵ interrogasti de origine huius substantiae hoc modo. dico quod omne quod fit ab alio, necesse est ut inter illa sit aliqua conue-

p. 43,15—44,2 = Falaquera II, §. 16.

2 materia uel hyle] materiale *C*, materia uel yle *AMN* (ut semper)
 illam non consideramus *M* nisi] ut *N* exspoliata *ACMN* (ut semper)
 3—4 forma... recipere *om. N* 4 intellectiua *C* 5 conuenientius *A* est
om. C materia uocetur *N* '6 forma] figura *N* paratum est recipere *N*
 est] et *AC*, in *M*, et est *N* 7 sigilli materia *C* 8 autem] aut *C*
 11 hyle] ille *C* 12 illam *N* 14 hoc *C* 15 quantitatis formam *C*
 16 est *om. N* naturam] materiam *AN* 17 huius] eius *C* si *om. M*
 17—18 quae... substantiae *om. N* 18 natura] essentia *M* 19 *M.*] Non *N*
 21 provenit ex essentia *om. N* 22 suis uiribus *AMN* 26 post inter-
 rogasti *add.* quod fecisti *C* 27 ut *om. N* illa] ea *N*

nientia. si ergo fuerit substantia ex ipsa natura, necessario erit inter illa aliqua conuenientia.

D. Opus est ut ita sit.

M. Ponamus quod substantia naturae faciat accidentia rerum sensibilium et fundet ea in substantia, donec hoc postea certifi-⁵ cetur, quando tractauerimus de substantiis simplicibus.

D. Ponamus.

M. Ponam ergo argumentationem in hoc secundum hunc modum et dicam: Omne quod sigillat et depingit aliquod signum in aliqua re, ipsum signum habet esse in eo aliquo modo.¹⁰ sed natura sigillat et depingit figuras in substantia. ergo figurae et signa quae accidunt substantiae habent esse in substantia naturae aliquo modo. — Item dicimus quod omnis res quae ex alia recipit signum aliquod quod habet esse in ea, necesse est ut inter illas sit aliqua conuenientia. sed substantia recipit ex¹⁵ natura figuras et depictiones. ergo necesse est ut inter substantiam et naturam sit aliqua conuenientia. et quando fuerit inter substantiam et naturam aliqua conuenientia, necesse erit ut essentia substantiae sit de essentia naturae uel ex ipsa natura.

D. Manifestum est mihi per hanc argumentationem quod²⁰ origo substantiae est ex ipsa natura, propter conuenientiam quae est inter illas. hoc autem dico sequens te in positione naturae. alioquin, si uellem contradicere, dicerem quod non est res quae habeat esse nisi substantia sustinens nouem praedicamenta et creator eius benedictus et excelsus, et quod creator benedictus²⁵ fecit et creauit hanc substantiam et accidentia quae sunt in ea sic coniuncta simul sicut sunt.

M. Responsio ad hoc sequetur postea cum inquisierimus

1 ipsa] illa *AC* necesse *C* erunt *N* · 3 ut *om.C* 4 facit *ACM*
5 et *om.C* fundat *ACM* ea] eas *C* postea hoc *M* 6 tractauimus *C*
8 augmentationem *N* 9 aliquid *M* 11 sed] si *N* 13 naturae *om. N*
quod *om. MN* res omnis *C* ex] ab *N* 13—14 recipit ex alia *M*
14 est *om. N* 15 ut] quod *N* · illa *CM* 15—17 sed . . . conuenientia
om. N 16 depinctiones *C* 18 substantiam et naturam] materiam et sub-
stantiam *A* 19 natura *om. N* 20 manifestum *C* 21 ipsa *om. ACN*
22 illam *N* te in positione] de impositione *N*, te in ratione *C* 23 habet
A 25 et (*ante* excelsus) *om. CN* 26 creauit et fecit *N* substantiam]
subiectam *N* 27 *post* coniuncta *add.* linamenta *A* sicut] sic *C* 28
sequitur *C* inquiremus *N*

scientiam de esse substantiarum simplicium. nunc autem interroga de substantia quod subit mentem tuam.

13. D. Iam patefecisti mihi quid est haec substantia; nunc ostende qualitatem eius.

M. Nescis tu quod qualitas huius substantiae sunt nouem⁵ praedicamenta, quia sunt depictiones eius?

D. Bene sciebam quod praedicamenta qualitates erant substantiae. sed de hoc non interrogo, immo de qualitate substantiae in se ipsa.

M. Substantia non habet in semet ipsa qualitatem, quia¹⁰ omnes qualitates continentur in praedicamentis subsistentibus in illa. sed si aliquis dixerit quod simplicitas substantiae et sustentatio accidentium sit eius aliqua qualitas, in hoc non longe erit a recto, quia quamuis nos aestimauerimus substantiam exspoliata¹⁵ ab accidentibus, tamen non potest esse quin habeat aliquam formam praeter accidentia, quae approprietur ei, et per quam discrepet ab eis.

D. Manifesta mihi quare est haec substantia.

M. Si tu scisti quid est substantia, iam cum hoc scisti quare est substantia, quia scire quare est inuenitur in scire²⁰ quid est. — Et etiam, quia dictio scientiae quare sunt ea quae sunt, non est huius uiae in qua modo sumus. hoc enim continetur in scientia de uoluntate.

p. 45,19–46,5 = Falaqera II, §. 17.

1 scientiam] substantiam C, om. A autem om. C 2 quod] quae
A M N subit] suberit C post tuam add. qualis est M 3 quid] quod
A M 3 substantia haec N 4 post ostende add. mihi C quantitatem
C M 5 tu om. C quod] quia A quantitas M 6 depinctiones C M N,
dispositiones A post depictiones C M N praebent id est linamenta, quod
glossema ex margine in ipsa scriptoris uerba illatum esse inde elucet, quod in
cod. A uerbis p. 44, 26–27 in ea sic coniuncta simul insertum est 7 quanti-
tates M 8 immo] sed C quantitate M 9 ipsam M 10 semet] se A C
ipsam M quantitatem M 11 quantitates M 12 diceret C et susten-
tatio] sit subtentatio (sic!) N 13 quantitas M 13–14 a recto erit C
14 nos] non A existimauerimus M, aestimabimus A 15 ab om. N 16
approprietur A 18 Manifestum est mihi N quare] quia N substan-
tia haec C 19 quid] quod C, om. N cum] tu C hoc om. M scisti
(post hoc)] scis C 20 quare . . . scire om. M N 21 est (post quid) om.
N Et] Aliter. Et A haec C

D. Quomodo est hoc?

M. Quisquis enim quaerit scire quare sunt ea quae sunt, quaerit causam per quam exiit unumquodque generum specierum indiuiduorum de potentia ad effectum, et finem in quo subsistit unumquodque illorum. et quia uoluntas est mouens⁵ omnem formam subsistentem in materia et est adducens eam usque ad ultimum finem materiae, et uoluntas est penetrans totum et continens totum, et forma est sequens et oboediens illi: necesse fuit ex hoc ut sigillatio diuisionum formae, id est differentiarum constituentium species et diuidentium eas, et descriptio earum in materia esset secundum hoc quod est in uoluntate de hoc.

D. Multum fecisti me intelligere magnum secretum, et fecisti me cognoscere rem altam, hoc est: omnia quaecumque sunt coartata sunt sub uoluntate, et omnia pendent¹⁵ ex ea, quia quaecumque formae eorum quae sunt opus habent formari in materia et aequaliter sigillari in ea; et omnino aequalitas oppositionis formarum in materia et librationis suae in illa ex uoluntate est, quae coartat et stare facit secundum terminos et fines secundum quos sunt in ea. ergo formae penes uoluntatem sunt ordinatae, id est competentes materiae, et sunt etiam coactae ab illa et strictae per eam.

M. Bene intellexisti. sed pone in hoc exemplum, ut sciam per hoc qualis fuerit applicatio tui intellectus ad hanc intentionem.

25

D. Exemplum huius est diuisio substantiae in simplici et composita, et diuisio simplicis in intelligentia et anima et forma

p. 46,5—12 = Falaqera II, §. 18. p. 46,13—47,3 = Falaqera II, §. 19.

2 3 scire...quaerit om. N exit C 5 illorum] eorum A 6 subsistentem] sustentam (sic!) C deducens M eam] eum N 8 illi] ei M 9 fuit] est C ex] quod C 10 et] id est C discriptio C 11 hoc om. ACM 12 de om. C 13 me] mihi M 14 altam] alteram M 15 choartata M, cantata N 16 habet C 17 in] ex N. — Munk, *Mélanges de philosophie juive et arabe*, p. 26 n. 2 conicit: quia quaecumque formae eorum quae sunt, formari earum in materia et aequaliter sigillari est ex ea (sc. uoluntate), ⁸exclusis uerbis opus est 17 aequalitas] qualiter C 18 suae om. N 19 cohartat M facit stare C 20 et om. C 21 sunt om. C 22 ad illa C constrictae M 26 diuisio est C ante substantiae add. huius M 27 in om. C N intellectua C

et hyle, et diuisio compositi in crescibile et non crescibile et in uiuum et non uiuum et in omnes oppositiones differentiarum quae diuidunt materiam et ducunt ad esse.

M. Bene intellexisti de uoluntate. sed non sufficiet tibi ad sciendum secretum uoluntatis et eius certitudinem hoc quod⁵ tibi dixi, quia non est tibi possibile ut plene scias de uoluntate nisi prius scieris uniuersalitatem materiae et formae, ideo quia uoluntas creatrix est materiae et formae et mouens illas, et dictio uoluntatis talem habet comparisonem ad dictionem materiae et formae qualem comparisonem habet dictio animae ad¹⁰ dictionem corporis et qualem habet dictio intelligentiae ad dictionem animae et qualem habet dictio materiae et formae primae ad dictionem intelligentiae. ergo redi ad illud in quo eras, scilicet ad interrogandum de substantia.

14. D. Dic mihi quale est esse huius substantiae et ubi¹⁵ imaginabor eius esse.

M. Non omnis res eget loco corporali ad statum uel esse suum, quia quod non est corpus et est substantia simplex, non stat nisi in sua causa quae eam sustinet, et ipsa causa debet esse simplex et conueniens illi. substantia autem in se non est²⁰ corpus, ut loco egeat, sed illa est locus quantitati in qua est locus certissime.

D. Si locus non est nisi in quantitate, quomodo potest esse ex hoc quod substantia sit locus quantitati, locus autem non est nisi applicatio superficiei corporis ad superficiem corporis²⁵ alterius, et substantia non habet in se superficiem qua se applicet quantitati, quia substantia in se non est corpus?

p. 47,6—13 = Falaqera II, §. 20.

p. 47,15—27 = Falaqera II, §. 21.

1 hyle *A C M N* et (*ante in*) *om. C N* 2 uiuum] unum *C* et non uiuum] et non in unum *C, om. N* 3 materiam] naturam *N* 4 de] te *N* non *om. N* sufficit *M* 5 sciendum *post uoluntatis transpon. C* 6 possibile] impossibile *C post ut add. libere uel A* plena *M* scierit *C, scieris A, sciens M* 8 est creatrix *C* 8—10 et mouens . . . et formae *om. A* 9 ad dictionem] et additionem *M* 10 dictio] debet *N* 11—12 et qualem . . . animae *om. N* 11 habet *om. M* intellectiuae *C* 13 intellectiuae *C* illud] id *C N* 15 quale est] qualem *N* ubi] non *A* 16 imaginabo *C N* 17 omnes *N* 18 quod *om. N* 25 alterius corporis *C* 25—26 corporis alterius . . . superficiem *om. N*

M. Opus est tibi in imaginatione certitudinis rerum uidelicet ut non conuertas uel confundas uel peruertas formas aliquorum inferiorum in formas suorum superiorum, quia cum inueneris aliquam formam in indiuiduis aut speciebus aut generibus propinquioribus nobis, non aestimes te inuenire talem formam in eis quae sunt supra haec indiuidua aut species aut genera; et tamen formae quae sunt infusae in inferioribus, infunduntur a superioribus, et non inueniuntur in inferioribus in tali forma quali sunt in superioribus. et haec est communis radix de omni illo quod uenit a superiore ad inferius. ¹⁰

D. Quomodo haec forma loci aduenit a superiore ad inferius?

M. Sicut et subsistentia eorum quae sunt est in nouem ordinibus. primus eorum est subsistentia omnium rerum in scientia creatoris; et infra hoc subsistentia formae uniuersalis in materia uniuersali; et infra hoc subsistentia substantiarum simplicium aliarum in aliis; et infra hoc subsistentia accidentium simplicium in substantiis simplicibus; et infra hoc subsistentia quantitatis in substantia; et infra hoc subsistentia superficierum in corpore, linearum in superficie et punctorum in linea; et infra hoc subsistentia colorum et figurarum in superficie; et infra hoc subsistentia aliquarum partium corporum similium sibi in partibus in aliis partibus; et infra hoc subsistentia aliquorum corporum in aliis corporibus, et hoc est locus cognitus. nonne secundum hanc rationem quo amplius quid

p. 48,1—10 = Falaqera II, §. 22.

p. 48,12—49,2 = Falaqera II, §. 23.

1 in om. N imaginationi M certitudinis om. C 3 suorum] aliorum C superiorum] inferiorum N 4 in] etiam N 5 non] et N 6 super N haec om. N indiuiduis C aut] ut N 7 tamen] inde N 8 non om. M 9 quali sunt] qualis in M post radix add. id est regula AM, quae uerba in C post 10 de omni illo leguntur quod] quae C superiori C 11 uenit N 12 substantia] sufficientia N, om. C 13 rerum om. AMN in] et N 16 et om. AMN 16—17 infra . . . simplicibus om. N 17 hoc om. N 18 in substantia quantitatis AC 20 et infra . . . superficie om. ACMN; addidi ex Falaq. וְהָיָה זֶה קִימָה הַגּוֹנִים וְהַתְּבִנִּיּוֹת בְּשִׁטְחֵים 21 corporis N partibus] corporibus N; „partes corporum similes sibi in partibus“ sunt quae apud Aristotelem μάγια ὁμοιομετρεῖς nominantur 23 alii A hic N 24 secundum] per A quo] quid A, in quo N quid] quo A, quod C, quis M

descenderit a simplicioribus ad composita, erit spissius et crassius, et quo amplius ascenderit, erit subtilius et tenuius?

D. Hoc satis planum est.

M. Ergo non contendas ut, quia composita corpora sunt in loco, idcirco substantiae simplices sint in loco tali qualis est locus compositorum corporum, nec ut corpora composita sint in loco tali qualis est locus substantiarum simplicium. non sit ergo tibi dictio nostra extranea qua dicimus quod substantia sit locus quantitatis, quia hoc non dicimus nisi quia sustinet eam, et quia subsistentia eius, scilicet quantitatis, est in illa. non est enim illicitum dicere quod substantia quae non est corpus sit locus corpori, ideo quia est sustinens illud; sicut etiam non est illicitum dicere quod corpus sit locus ei quod non est corpus, sicut colori et figurae, lineae, superficiei et ceteris accidentibus corporalibus, quia intentio loci noti est applicatio duorum corporum, et haec accidentia non sunt corpora.

D. Quod consecutus sum ex hac dictione hoc est quod locus duobus modis dicitur: alius corporalis, alius spiritualis.

15. M. Sic est, quia sicut substantia est duobus modis, simplex scilicet et composita, et corpus compositum similiter est susceptibile diuisionis et est subsistens aliud in alio, sicut elementa et caeli et omnes partes eorum, et ratio loci quae est in hac substantia est subsistentia aliorum corporum in aliis et existentia aliarum partium corporum in aliis, et etiam genus substantiarum simplicium diuiditur per species multas, quia aliae

p. 49,7—16 = Falaqera II, §. 24. p. 49,17—19; 50,1—12 = Falaqera II, §. 25.

1 descenderit] discernit N 2 ascenderit] accenderit C tenuis M
 3 est planum N 4 composita om. N 4—5 corpora ita in hoc loco sunt A
 5 sunt A 7 tali loco CN 8 tibi] g C, om. A nostra uel extranea A
 substantia] supra A 12 corporis A 12—13 corpori . . . sit locus om. C
 13 sit] si M ei om. N 14 et (post colori) om. C linei C post
 lineae add. et N 15 intentio] intellectus MN noti] non A CN ap-
 plicatio] nisi applicatio A 18 dicitur] est A 20 Sic] Si C sicut om. N
 21 scilicet om. A 22 est om. N 23 partes omnes N quae] quoniam
 A M, qui N 24 est] cum M subsistentia] existentia MN 25 aliqua-
 rum CM genus om. N

existunt in aliis: sic etiam est necesse ut alia species huius substantiae sit locus alii, eo quod sustinet illam. et quando uolueris imaginari quomodo est existentia simplicis substantiae in substantia simplici, et quomodo alia est locus alii: imaginare existentiam colorum et figurarum in superficiebus et existentiam superficialium in corporibus, et, quod est subtilius his, existentiam accidentium simplicium in substantiis simplicibus, sicut accidentia quae subsistunt in anima, quia anima est locus illis, et fac hic sicut in radice quae praecessit, de qua fuit nostra dictio, scilicet quod manifestum rerum exemplum est ad occultum earum. et secundum hanc radicem locus manifestus inferior debet esse exemplum loci occulti superioris; similiter cetera quae sunt in medio extremorum ordinum. et adhuc manifestius hoc faciemus, cum loquimur de substantiis simplicibus.

16. D. De existentia substantiae simplicis in simplici substantia nunc interim sufficit mihi scientia huius certitudinis cum exemplis quae proposuisti, donec hoc etiam manifestetur amplius. sed nondum tamen intelligo esse huius substantiae quae sustinet nouem praedicamenta et existentiam eius in simplici substantia quae sequitur secundum intentionem tuam, quomodo est, scilicet an mediante essentia huius substantiae inter quantitatem et ipsam substantiam — et sua essentia per hoc est extra quantitatem, sed sequitur eam sicut caelum sequitur elementa —, an sua essentia est intra essentiam quantitatis et non est extra eam.

M. Pone exemplum huius quaestionis, donec sequatur responsio ad illam.

D. Exemplum huius hoc est quia uideo quantitatem infusam in superficiem primi caeli et extendentem caelum post caelum

1 necesse est *M N* 2 eo] uero *N* 4 imagina *A C M N* 6 corporibus] coloribus *N* subtilimus *A* 8 accidentia] sic *A C M N*; an accidentium? quia] quae *C* 11 secundum] sicut *N* 14 faciemus hoc *M N* 16 existentia] essentia *N* substantiae] substantiis *C* substantia] subsistentia *N* 17 nunc] tunc *C* huius *om. A* 18 praeposuiisti *M N* etiam] et *C* 22 an] a *M* quantitate *M* 23 est *om. M* 25 elementum *C* inter *C M N* 27 sequitur *M*, sequetur *N* 29 hoc *om. C* quia] quod *C* qualitatem *N* infusa *M* 30 superficie *M* caeli primi *C* extendente *N*

lum et elementum post elementum usque ad finem centri, et omnino considero mundum quasi unum corpus continuum ut pomum, cuius finis sit superior superficies primi caeli circumdans. quomodo ergo dices post haec de substantia mundi: si sua essentia est intra totam suam quantitatem diffusa per⁵ unamquamque partium eius, aut si est extra quantitatem, et nihil eius est intra corpus mundi, aut si essentia substantiae est intra totum corpus mundi, sed aliquid eius est extra corpus mundi?

M. Quomodo potest esse, ut substantia sit extra corpus¹⁰ mundi, in quo esset existentia quantitatis?

D. Quia aliae partes quantitatis existunt in aliis, donec peruenitur ad ultimum terminum. ergo omnes existunt in essentia substantiae quae est extra.

M. Nunc ostendam tibi quod essentia substantiae est¹⁵ intra essentiam quantitatis et intra omnes partes eius. ponamus hanc radicem in hoc, et haec sit dictio nostra. Quicquid compositorum intelligentia diuidit et resoluit in aliud, est compositum ex illo in quod resoluitur, sicut iam certum est tibi ex eis quae praemissa sunt. intelligentia autem diuidit quanti-²⁰tatem substantiae mundi et resoluit in suas partes. ergo debet esse ex hoc ut quantitas substantiae mundi sit composita ex suis partibus. et postquam partes quantitatis substantiae mundi sunt sibi similes, non habent differentiam inter se in intellectu quantitatis. ponamus ergo unam ex suis partibus de qua lo-²⁵

2 continuum] concauum *M* 3 superior *om.* *A C* 4 hoc *C N* 5 si] in *C* inter *C M* suam totam *C*, suam *om.* *M* 6 si est] sicut *M* 6—7 quantitatem eius, et nihil est *A* 7 intra] inter *C* 8 est (*ante intra*) et *N* intra] una *C* sed] scilicet *C*, sed si *M* aliquid] ad *M* 8—9 sed . . . mundi *om.* *N* 10 *post extra add.* hoc, hoc est, non est, corpus (*sic!*) *C* 11 existentia] haec existentia *C* 12 qualitatis *N* 15 substantia essentiae *C* 16 intra (*ante essentiam*)] inter *C* intra (*ante omnes*)] circa *A*, inter *C* 17 haec] hoc *N* sit *om.* *C* 18 intellectiua *C* 19 quod] quo *C* 20 ex eis quae praemissa sunt] *cf. pag. 32, 25 sq.* eis] his *M* *post* quae *add.* iam *C* sunt *om.* *M* intll'ia *C* 22 ex] in *N* 23 *post* partibus *add.* id est in hoc quod quantitas scilicet (*l. sit*) *M* quantitatis partes *A*, quantitatis *post mundi transp.* *C* substantiae *om.* *N* . . . 24 in *om.* *C M N* 25 *post* quantitatis *add.* id est in hoc quod quantitas sit *A N* ergo] igitur *A*

quamur. ergo poteris dicere de hac parte, quae est una partium quantitatis substantiae, quod possit diuidi in potentia, quoniam in effectum indiuisibilis est, aut potentia est indiuisibilis?

D. Quam partem designas ad loquendum de ea, est terminus simplex in quem resoluitur corpus, id est punctum. si tu hanc partem punctum intelligis, indiuisibilis est; quia si punctum diuideretur, non esset minima pars quantitatis.

M. Partem quantitatis non intellexi punctum quod indiuisibile est, quia si punctum partem posuerimus quantitatis, et partem quantitatis necesse est esse quantitatem: tunc punctum erit quantitas; et si punctum fuerit quantitas, sequitur ut sit diuisibile. Similiter etiam, si posuerimus punctum esse partem corporis, et corpus est compositum ex suis partibus, hoc est punctis, quod tibi uidetur: necesse est ut totalitas corporis non sit diuisibilis, quoniam partes eius indiuisibiles sunt.

D. Non dico quod corpus sit compositum ex partibus quae non diuiduntur in effectum, scilicet punctis, ut ex hoc sequatur corpus non esse diuisibile; nec dico etiam quod corpus resoluator in effectum in has partes, sed dico hoc, quia illa in potentia.

M. Video quia ambiguitas nominis deuiauit te ab intellectu partis propositae inter nos ad aliam partem, scilicet quia putasti nomen puncti et indiuisibilis ex eodem sensu debere accipi, ideo quia proposuimus minimam partem quantitatis. partes enim licet conueniant in nomine, diuersae sunt in intentione; hoc est, quia non dicunt punctum esse partem corporis et corpus resolui in illud nisi accidentaliter, nec naturaliter, nec essentialiter, quia punctum accidens est subsistens in corpore, et non est de natura eius; sicut nec color, quem dicunt esse partem

1 quae est] quod est A, quaeque N, est om. M 3 potentiam C
 5 terminus] tres N 6—7 tu in hanc A 7 intelligas A 8 diuiditur M
 minimam N 9 M. om. M 9—10 quod . . . punctum om. M 9 indiuisibilis A
 10 posuerimus partem N 11 quantitatem] quantitate M
 12 et si . . . quantitas om. A 14 compositum] compositum est C 14—15 hoc est punctis om. A
 15 quid M 19 nec] non A 20 sed] hoc N illa (scil. puncta) om. M N
 22 quia] quod N nominis om. C 23 propositae partis C M N
 25 post quantitatis add. ex eodem sensu debere accipi A
 26 diuersi M 27 dicuntur N 29 punctus N

corporis eo quod corpus diuiditur in superficiem, colorem et figuram et cetera accidentia quae sustentur in eo, et haec non sunt de natura corporis; sed pars ex partibus quantitatis substantiae mundi quam proposuimus, non est similiter, quia est pars naturae quantitatis similis illi, sicut quaelibet partium⁵

17. aquae non est praeter naturam aquae. Conuerte ergo intellectum tuum a parte accidentali ad partem naturalem, quam proposuimus ex partibus quantitatis substantiae mundi. quid ergo dices de hac parte: est diuisibilis, aut non?

D. Si dixero esse indiuisibilem, necesse est ceteras partes¹⁰ esse indiuisibiles; et si omnes fuerint indiuisibiles, non erit quantitas; et si non fuerit quantitas, non continuabuntur aliae cum aliis. et ideo dico quod proposita pars ex partibus quantitatis substantiae mundi non potest esse indiuisibilis.

M. Dic ergo de hac parte diuisibili, an sit substantia¹⁵ simplex, an accidens simplex, an accidens compositum cum substantia.

D. Dico quod haec pars substantia simplex est.

M. Nonne proposuisti hanc partem esse unam ex partibus quantitatis substantiae corporis mundi? quomodo ergo erit²⁰ substantia tantum? maxime cum, si esset substantia tantum, non esset sensibilis neque diuisibilis, nec ceterae partes essent diuisibiles, et necesse esset ex hoc corpus, quod est compositum ex partibus, non esse sensibile neque diuisibile.

D. Cur negasti quod quantitas fiat ex coniunctione par-²⁵tium, et quod unaquaeque sit substantia in se, et quod partes cum conuenerint fient sensibiles, per se autem unaquaeque sit insensibilis?

1 eo] ea C 2 in om. C 5 similiter C 6 naturam] materiam A
 7 a parte om. N accidentali] acceptabili N 9 diuisibilis] indiuisibilis N
 aut] an A N 10 esse om. N post indiuisibilem add. esse C 11 si
 . . . indiuisibiles om. N fuerint] erunt C non] ideo N 12 post
 aliae add. etiam A 13 quod om. C quantitatis om. M 15 Dico M
 sit] ut N 15—16 substantia simplex] simplex alia A 18 haec om. M
 19 posuisti C 20 substantiae om. A C M erit] dices N 21 cum si]
 sicut M, enim si C 22 esset] est A neque] nec A M 24 esse] est A
 nec A C M 26 in se om. C et quod (ante partes) om. N 27 cum om.
 C conueniunt A C fient] fierent N, et fient C autem] aut A M

M. Si quantitas fuerit tantum ex coniunctione partium, quae in se sint substantiae, necesse erit ut substantia cum conuenerit cum substantia, proueniat inde quantitas; et tunc necesse erit ut cum quantitas cum quantitate conuenerit, proueniat inde substantia. -- Et etiam, si partes quantitatis ipsae fuerint sub-⁵stantiae, non esset substantia sustinens illas, et necesse esset ut totum corpus mundi esset substantia non habens quantitatem, eo quod quantitas erat substantiae coniunctae.

D. Dicam ergo quod haec pars una ex partibus quantitatis substantiae mundi quam proposuimus est accidens sim-¹⁰plex, non habens sustinens se.

M. Si dixeris quod haec pars sit accidens simplex non habens sustinens se, tunc poneres quod accidens subsisteret in non-substantia quae sustinet.

D. Necessario induxisti me ad concedendum quod haec pars¹⁵ est substantia et accidens.

M. Postquam haec pars est substantia et accidens, est hoc uno modo, an duobus modis diuersis?

D. Non; sed duobus modis diuersis.

M. Ergo iam concessisti quod haec pars composita est ex²⁰ substantia et accidenti, et substantialitas eius est praeter accidentalitatem eius.

D. Secundum quod proposuisti, in hac parte accidentalitas manifesta est quia est pars quantitatis. sed quam rationem reddemus de substantialitate quam posuimus in²⁵ hac parte?

M. Vis simplex est sustinens quantitatem partis praesignatae, id est substantia et, si uis, materia simplex sustinens formam partis.

2 sunt *A C* uenerit *C* 3 cum substantia *om. N* inde] tum *M*
 tunc] item *C* 4 conuenerint *C* prouenerit *A* inde] tum *M* 7 habent *C*
 8 erit *C* coniuncta *A* 9 quod *om. C* 10 substantiae *om. A M*, sub-
 stantiae mundi *om. C* 11 non . . . se *om. M N* habent *C* 12 quod]
 quia *A* sit] est *A C M* 12-13 habent sustinent *C*, sustinens *om. N*
 13 se] in se *N* 15 hoc *N* 17 **M.** Postquam . . . accidens *om. A* 18 uno]
 duo *C* an] aut *C* 19 **D.** Non . . . diuersis *om. A* modis *om. M N*
 20 est composita *N* 21 accidente *N* eius *om. M* 23 proposuisti] op-
 posuisti *A M N* in *om. C* 24 quia] quod *C* quam *om. M* 25 pro-
 posuimus *C M* 28 si uis] finis *A M N*; cf. ad hunc locum p. 43, 21: aut
 si uis, dic quod est . . . uis inferior

D. Quae est haec uis quam appellasti materiam?

M. Essentia simplex est de essentia substantiae uniuersalis, sustinens quantitatem simplicem simpliciter.

D. Quid dices, si institero ut dicam quia non uideo nisi formam partis, et nihil uideo aliud praeter illam? ⁵

M. Si manifestum partis est forma, opus habet materia sustinente, etsi non subiaceat sensui. et si illud est materia, illa pars non habet formam; et si non habet formam, non subiacet sensui. sed si illud fuerit materia simul et forma, opus est ut materia sit materia et forma simul, si pars est materia ¹⁰ eo modo quo est forma. et si pars non fuerit materia eo modo quo forma, et fuerit materia in parte praeter formam, necesse erit ut pars sit composita ex substantia et accidenti.

D. Quod sit composita ex substantia et accidenti, iam mihi manifestum est ex prima dictione et secunda. de hoc autem ¹⁵ aliquid dubii adhuc remansit in corde meo, propterea quoniam uideo quantitatem infusam in totalitate essentiae partis, et non uideo in parte locum alicui rei nisi ipsi.

M. Tua quaestio, quod non uideas in parte locum alicui rei nisi quantitati, talis est tamquam si quaereres an ipsa esset ²⁰ quantitas. sed hoc quod tu uides quantitatem infusam totalitati huius partis, non aufert ei substantiam quae sustinet eam. et dabo tibi huius rei exemplum, coloris scilicet et quantitatis. quia, cum tu uides colorem infusum in totalitate essentiae quantitatis et diffusum per omnes partes eius, concedis ideo quod ²⁵ non uides quantitatem corporis ullo modo, sed colorem eius: an prohibebit ideo color esse quantitatem, quoniam infusus est super eam et non apparet sensui; et non potius obicies hoc, quod

3 sustinentis *A M N* simplicem *om. N* simpliciter *om. C* 4 ut dicam *post uideo transp. C* quia] quod *C N* 6 habent *C* 7 sensum *N* 8 et si non habet formam *om. N* non (*post si*) *om. C* 9 sed] et *N* et forma simul *M* 10 sit materia *om. N* 11—12 et si pars . . . quo forma *om. A* 11 fuerit] est *C* 12 quo] quoque *N* 15 de] ad *M* 16 adhuc aliquid dubii *M N*, aliquid adhuc dubii *C* 19 alicui] alii *A N*, *om. M* 20 si quaereres] si quaeras *A*, se quaereres *M* 21 quod] quia *M, om. A* tu] *om. N* 22 quae] qui *C* 24 cum] enim *C M* 25 concederes *A* quod] quia *A* 26 corporis] coloris *N* ullo] aliquo *A* sed] scilicet *C* 27 prohibeat *C* ideo] in deo *N* color esse] colorem est *N* infusum *C* 28 sensum *N*

possibile est tamen quantitatem deprehendi alio sensu praeter uisum, quia tu concessisti quod quantitatem non attingas nisi comprehensione coloris per sensum uisus et quod ad hoc non egeas alio sensu praeter uisum? unde sicut coloris infusio per partes quantitatis non prohibuit quantitatem deprehendi mediante colore, similiter infusio quantitatis per totam essentiam substantiae non prohibet eam attingi mediante quantitate. et ideo dico quod talis est proportio quantitatis ad substantiam, qualis est coloris ad quantitatem, et una harum est exemplum alterius quod propalat aliam et manifestat.

10

18. D. Iam innotuit mihi quod pars quam proposuimus ex partibus quantitatis mundi est diuisibilis, et patuit quia diuiditur in substantiam et accidens. sed quid dices si ego conuersus dixerò quod haec iterum pars diuiditur in alias partes minores se in quantitate?

15

M. Pars quam proposuimus nonne fuit minima pars corporis? unde si esset aliud corpus minus hac parte, aut si haec pars posset diuidi in alias partes: hoc idem diceretur de ipsa una parte, aut de singulis pluribus partibus, quod superius de parte posuimus; hoc est, quia non potest esse quin sit diuisibilis aut non diuisibilis, et aut substantia materialis tantum aut accidens formale tantum aut compositum ex substantia materiali et accidente formali simul.

D. Postquam posuimus quod haec pars esset minima partium, quomodo erit diuisibilis?

25

M. Diuisionem huius partis non accepimus in sua quantitate, sed diuisionem in substantia et quantitate; et secundum hoc posuimus diuisionem, quae necessario fecit ut haec pars sit composita ex substantia et quantitate, eo quod non est impossibile hanc partem esse minimam partium quantum

30

1 tamen] tantum *N* 2 quia] quod *M* quod *om.* *N* attingis *A M N*
 3 per sensum uisus] perfusum uisum *M* et *om.* *M* 4 eges *C M N*
 praeter uisum *om.* *C* 10 aliud *A* 12 qualitatis *N* quia] quod *M*
 13 sed] si *C* quid dicis *A*, dices quid *C* 14 hoc pars *N* 16 nonne] anne *A*
 pars minima *M* 17 haec] hoc *N* 20 quia] quod *M* 21 et *om.* *A M N* aut
 (ante non)] autem *N* 23 formali et accidente *M*, formalia accidente *N*
 24 proposuimus *A N* pars haec *C* esset] esse *N*, erit *M* 26 accipi-
 mus *M N* sua *om.* *C* 27 sed . . . quantitate *om.* *A* diuisione *M*
 28 quae] quod *N* 30 possibile *C N* quantum *om.* *N*

ad sensum, non in se. diuisibilis enim est eo quod impossibile est eam esse aliquam partem quantitatis, et non esse diuisibilem.

D. Quomodo potest hoc dici quod pars quae est minima partium sit diuisibilis? 5

M. Necessario hoc dicitur, quia impossibile est inuenire partem quae non diuiditur, eo quod omnes longitudines corporis sunt diuisibiles usque in infinitum. et necesse fuit omnes longitudines corporis esse diuisibiles usque in infinitum, ideo quod impossibile est aliquid resolui in non genus suum. si enim ¹⁰proposita pars quantitatis resolveretur in partem quae non diuiditur, necesse esset quod pars illa aut non esset, aut esset substantia simplex. utrum horum quis dixerit, inconueniens est.

D. Miror quomodo pars quae diuiditur potest dici minima partium, cum minor ea inueniatur. 15

M. Proponamus ergo partem quae non diuiditur et omnino sit minima partium. haec pars proposita minima partium non potest esse quin sit aut pars, aut non pars.

D. Sic est.

M. Si est pars, est pars alterius partis. quae cum ad-²⁰iuncta fuerit ei, erit maior quam prius erat sola. de secunda autem parte quae adiungitur primae quid dicis: est diuisibilis, aut non diuisibilis? si dixeris quod non est diuisibilis, et prima iam erat non diuisibilis, pars quae composita est ex illis non potest esse diuisibilis; et si duae partes coniunctae non fuerint ²⁵pars diuisibilis, ipsae duae tunc et pars una erunt aequales. erunt ergo duo aequalia uni, quod est inconueniens. similiter etiam dicendum est de tertia et quarta parte, usque in infini-

1 in se] ad se C enim om. N 2 eam om. N diuisibilem]
 diuisionem C 4 est post partium transp. C 5 partium om. N 6 Hoc
 necessario M 8—9 et necesse . . . infinitum om. N 8 fuit] sunt C
 9 ideo quod] ideoque N 10 aliquid om. N 11 resoluitur M 12 esset
 (post necesse)] est A N 12—13 substantia simplex esset C 15 cum minor ea]
 haec pars proposita in ea C 16 Ponamus A 18 aut (ante pars) om. A
 19 Sic] Si C 20 Si] Sic N cum] tamen C 21 prior C secunda] illa A
 22 quid] qui M 23 aut] an M diuisibilis (post non) om. C est
 diuisibilis om. C 24 non erat M N est composita M, consumpta est C
 25 fuerit N, sint C 26 erit A aequalis A N 27 uni aequalia M
 28 etiam om. A M N

tum. sed si compositum ex omnibus fuerit pars una non diuisibilis, hoc est, si plures partes sint aequales uni parti: ergo corpus totius mundi erit aequale uni suarum partium quae est indiuisibilis. ergo pars secunda adiuncta primae non potest esse nisi diuisibilis. et si pars secunda adiuncta primae fuerit⁵ diuisibilis, necesse est ut sit etiam pars prima diuisibilis, eo quod necesse fuit ut secunda pars esset diuisibilis, et impossibile erat ut esset non diuisibilis. et similiter fuit etiam necesse ut sint omnes partes corporis diuisibiles, eo quod impossibile est inuenire unam partem quae sit indiuisibilis, et in hoc¹⁰ nullam habent differentiam omnes partes corporis. — Si autem tu dixeris quod proposita pars minima non est pars, non posset inueniri alia pars maior ea; quia si inueniretur alia pars maior ea, necesse esset ut pars minima partium quae est proposita esset pars illi, et unaquaeque pars corporis cum adiun-¹⁵ gitur alii, pars coniuncta ex utraque erit maior partibus simplicibus componentibus. ergo pars maior parte proposita, minima partium scilicet, [est] non est, quod est inconueniens. ergo pars minima partium proposita non est non pars. ergo est pars. et cum fuerit pars, necesse est ut sit diuisibilis,²⁰ ut supra probatum est.

19. D. Iam manifestum est mihi quod proposita pars minima partium non est non diuisibilis, eo quod non potest inueniri pars indiuisibilis; et manifestum est etiam quod proposita pars ex partibus quantitatis substantiae mundi²⁵ composita est ex substantia et accidente.

1 sed si] sicut C, sed om. A M una om. A M N, pars una fuerit C
non diuisibilis] indiuisibilis N 2 sunt M 5 nisi] non M N 6 necesse
... prima diuisibilis om. C etiam sit M prima pars N 7 secunda] illa A
7—8 et impossibile ... diuisibilis om. A 8 ut] ubi C etiam fuit C
9 corporis om. A 10 est] esset C partem] partem partium C quae
om. C diuisibilis C 11 habet C Si autem] Item si M, Si enim C 12
diceret M proposita] composita M, opposita N minima non est pars om. N
13—14 quia ... maior ea om. N 15 adiungatur C 16 iuncta N
maior erit C 17 parte om. M 18 est (ante non) delendum est quod
om. M N, quod est om. C 19 non pars] pars N 20 pars (post fuerit)
om. N 23 non (ante diuisibilis) om. M 24 indiuisibilis] diuisibilis C
manifestum] necessarium A etiam est C ante est add. et M quod
om. M 26 est om. N et ex accidente M

M. Hoc etiam fiet tibi manifestum alio modo; et est haec dictio nostra. Omnis forma ad subsistentiam suam opus habet materia quae sustinet eam. et quia quantitas forma est substantiae, et pars quantitatis quantitas est: necesse fuit ut etiam pars eius sit forma substantiae. Et ponamus argum⁶ tationem hoc modo in hoc. Minor pars quantitatis est forma. et omnis forma ad existentiam suam eget materia quae sustinet eam. ergo minor pars quantitatis eget materia quae sustinet eam. — Item hoc modo. Forma in non-materia non est sensibilis. sed minor pars quantitatis est forma sensibilis.¹⁰ ergo minor pars quantitatis non est existens in non-materia. — Item hoc modo. Si non fuerit forma subsistens in materia, non sentietur. sed forma minoris partis quantitatis sentitur. ergo est subsistens in materia.

D. Iam manifestum est mihi manifestatione aperta quia¹⁵ pars quam proposuimus ex partibus quantitatis substantiae mundi non potest esse ut sit existens in non-materia.

M. Non est differentia inter partem quam proposuimus ex partibus quantitatis substantiae mundi et ceteras in egendo materia quae eas sustineat.

20

D. Sic est.

M. Ergo necesse est ut unaquaeque partium quantitatis substantiae mundi subsistat in materia.

D. Necesse est hoc.

M. Et postquam omnes partes quantitatis substantiae²⁵ mundi sunt similes in natura et essentia, necesse est ex hoc ut essentia substantiae sit infusa in totalitate essentiae quantitatis.

D. Ita est necesse. sed difficile est intelligere quod essentia substantiae sit una continua, existentibus pluribus³⁰

1 est hoc *N*, haec est *M* 2 substantiam suam *AC*, suam subsistentiam *M* 3 materiam *N* quia] quae *C* est forma *M* 5 eius] aut *A* 6 in hoc *om. N* 8 sustineat *A* 10 sensibilis forma *A* 11 non-materia] materia *C* 12 hoc] in hoc *C* fuerit] fuit *A* 13 partis *om. C* 15 manifestatione aperta *om. C* quia] quod *C* 18 qua *N* 20 sustineat eas *N*, eas sustinet *CM* 21 Si *N* 22 ut] ubi *C* 23 mundi *om. C* 26 ex *om. C* 27 interfusa *N* 29 est necesse est *M* 30 substantiae *om. A* 30—p.60,1 partibus pluribus *A*

partibus corporis mundi: et nos posuimus unieuique istarum partium substantiam quae eas sustineat.

M. Pars minima partium corporis quam posuimus et ceterae partes non sunt separatae aliae ab aliis in effectu, ut ex hoc quis dubitare possit quin substantia quae eas sustinet sit⁵ una, ideo quod partes corporis totalis iunctae continuae non habent separationem inter se, nec uacuitas siue inanitas est inter illas. et quod probat hoc, est motus corporum in partem contrariam suo motui naturali, eo quod impossibile est esse inanitatem. ergo cum unaquaeque partium totalis corporis fu-¹⁰ erit existens in substantia, et omnes partes fuerint continuae continuatione una: necesse erit ex hoc ut substantia quae sustinet eas sit continua una continuatione.

D. iam manifesta est mihi certitudo continuationis totalitatis substantiae cum totalitate quantitatis. ergo propala mihi¹⁵ quid est haec quantitas, et quae est certitudo esse ipsius et unde est orta in hac substantia.

20. M. Non erat de hoc loquendum in hac inquisitione, quia ad intelligendum hoc opus habes certitudinis de scientia primae formae uniuersalis, quae est origo omnis formae et fons totius²⁰ specialitatis, et ex eius scientia inquiritur scientia omnis formae, et ab ea deducitur et in eam resoluitur. et cum loquendum fuerit de hac forma, singulariter loquemur de eius natura et essentia, et ex tunc scies certitudinem quantitatis et omnium formarum quae suslinentur in materia.

25

Nunc autem de scientia quantitatis dabo tibi unam breuem summam, quae cohaeret ei quod sequitur postea. dico quod forma existens in materia quae perficit essen-

1 nos|non A 2 eas] cum N 3 quam] quas C 5 hoc] haec N
 6 una] uera C ideo] eo A totalis] totaliter C, corporalis N iunctae]
 cunctae M 7 est om. C 8 quid probatur C hoc est om. A 8—9 parte
 contrariam (sic!) N 9 motu CN 10 ergo] igitur A totaliter C
 11 partes om. N fuerit C 12 necesse om. N ut] ubi C 13 eam C
 14 manifestum ACM 15 cum om. N 16 ipsius esse M 17 in om. N
 18 de] te N loquendum in hac inquisitione de hoc M 19 habes om. N
 19—20 scientia certitudinis de prima forma uniuersali A 21 specialitatis]
 spiritualitatis A 22 eam] ea M 22—23 fuerit loquendum M 23 sin-
 gulariter] similiter A 24 ex om. C et (ante omnium) om. C 25 susti-
 netur M 27 sumam M quod sequitur postea] cf. tract. V, c. 31 sq.

tiam omnis rei et per quam factum est unumquodque quicquid est, est unitas, ueniens a prima unitate quae creauit eam; hoc est, quia prima unitas, quae est unitas sibi ipsi, fuit creatrix alterius unitatis quae est infra eam. et quia haec unitas fuit creata a prima unitate uera, quae unitas non habet⁵ principium neque finem neque mutationem nec diuersitatem: necesse fuit ut unitas creata ab ea habeat principium et finem, et adueniat ei mutatio et diuersitas; ac per hoc facta est dissimilis ab unitate perfecta prima quae fecit eam. et quia haec unitas secundum hoc quod dixi est opposita unitati perfectae uerae, et aduenit ei multiplicitas et diuersitas et mutabilitas: necesse fuit ut esset diuisibilis, habens uarios ordines. et quaecumque unitas fuerit propinquior unitati uerae primae, materia formata per illam erit unitior et simplicior; et e contra, quanto remotior fuerit a prima unitate, erit multiplicior et com-¹⁵positior. et ideo unitas quae duxit ad esse materiam intelligentiae est una simplex, non diuisibilis nec multiplicabilis essentialiter; sed si est diuisibilis, accidentaliter est. ergo haec unitas est simplicior et unitior ceteris unitatibus quae ducunt ad esse ceteras substantias, ideo quia cohaeret primae unitati²⁰ quae fecit eam. et ideo substantia intelligentiae facta est comprehensibilis omnium rerum per unitatem essentiae suae quae eam duxit ad esse, quoniam unitas eius est comprehendens omnes unitates quae constituunt essentiam omnium rerum. hoc est, quia essentiae unitatum quae subsistunt in partibus mate-²⁵riae — unitates dico: scilicet formae omnium generum et omnium specierum et indiuiduorum — habent esse et existere in

p. 61,3—62,5 = Falaquera II, §. 26.

1 et per quam] per quam *A*, et postquam *M* 2 alterum est om. *C* *N*
 3 unitas prima *MN* quae est] est quaeque *N* 4 quae est] quaeque
 5 uera] una *A* unitas (*post* quae) om. *C* 6 neque (*bis*)] nec *AMN*
 7 ut] et ut *N*, ubi *C* 9 *post* quia *add.* summe elongata a prima unitate *A*
 10 haec om. *A* hoc om. *A* apposita *C* perfectae om. *C* 12 ut] ubi *C*
 habent *C* 13 primae] et optimae *C* 14 erit unitior] ere (*sic!*) uicinior *N*
 e om. *N* 16 materiam ad esse *C* intelligentiae] maxime *C* 18 est
 accidentaliter *A*, est om. *C* haec om. *N* 21 intelligentia *N*, intel-
 lectinae *C* 23 ducit *M* est *cm. MN* 26 unitatis *M* formas *corr.*
 ex forma *N* 27 habet *C*

essentia unitatis primae, quoniam omnes unitates multiplicantur ex prima unitate creata, et prima unitas creata facit subsistere essentias earum, quia essentiae unitatum multiplicium non coeperunt nisi ex essentia unitatis unius; et ideo formae omnium rerum habent esse in forma intelligentiae, subsistentes in illa et⁵ coniunctae illi, et forma intelligentiae est sustinens illas et coniunctrix illarum, quia unitas simplex eius per se est coniungens omnes unitates, et formae omnium rerum non sunt nisi unitates augmentatae. — Probatio autem huius haec est. Quicquid est intelligibile aut sensibile, aut est unum aut multiplex. et¹⁰ quia unitas subsistens in materia intelligentiae est unitas [et] simplicitatis, secundum quod dictum est, necesse fuit ut augmentaretur unitas subsistens in materia animae et multiplicaretur, quia ordo huius unitatis est infra ordinem unitatis subsistentis in materia intelligentiae. et ideo fuit necesse ut augmentare-¹⁵ tur haec unitas et multiplicaretur, et adueniret ei mutatio et diuersitas inter ceteros ordines materiae sustinentis eam secundum descensum gradus materiae ad inferius et elongationis suae a superiori, donec peruenit ad materiam quae sustinet quantitatem, id est substantiam huius mundi. et est augmentata in ea²⁰ et diuisa et multiplicata et angustata et densata in materia quae sustinet eam, et hoc totum per oboedientiam et subiectionem huius sub unitate creatrice; et per hoc densata est haec substantia et corpulentata et coadunata in se. unde haec substantia inferior in sua spissitudine et grossitudine fuit opposita²⁵

1 quoniam] quia C 2 facit] facta C 3 unitatis C 4 ex om. N
ideo] omni C 5 intellectiuae C 6 coniunctae] conuincit C illi] illis M
post forma add. et M intellectiuae C 7 est iungens A, coniungens est. M N
8 rerum om. N 9 haec] hoc N 10 aut (ante sensibile et ante est)] autem N
11 intellectiuae C est om. N 11—12 unitatis et simplicitatis AC, simplicitatis et unitatis MN; correxi ex Gundissalini libro de unitate, p. 6, 19 20
ea. Correns: sed quia unitas subsistens in materia intelligentiae est unitas simplicitatis
12 argumentaretur M 14 quia] et C ordinem intelligentiae unitatis N
15 intellectiuae C argumentaretur M 16 et (post unitas) om. C
17 inter] in A M materiae om. N 18 elongationis] elegantioris C
19 superiore N 21 et (post diuisa) om. C in om. N
22 subiectionem] obiectionem N 23 huius] eius A sub unitate om. N
haec] ex C 24 corpulenta N coadunata] quo aduniata N 25 in] est A
inspissitudine N grossitudinem N opposita] composita C

substantiae altiori in sua subtilitate et simplicitate, quia haec substantia est subiectum principii et initii unitatis, et haec alia substantia est subiectum finis et extremitatis unitatis; et ideo finis non potest conuenire principio, quia finis non est dictus nisi defectio uirtutis principii et terminatio. et hoc manifesta-⁵ bimus cum speculabimur diuersitates formarum in substantiis et oppositiones suorum ordinum. — Exemplum autem huius quod dixi de simplicitate substantiae ex quo incipit usque ad naturam, et corporeitatis substantiae a natura usque ad ultimum centrum, est aqua decurrens et praeceps, alia superueniens alii,¹⁰ quae, in principio tenuis et limpida, paulatim densatur in stagnum et fit tenebrosa; et sicut plumbum, cum de fornace extrahitur, partim est lucidum et uisui peruium, partim e contrario est: similiter palam possumus uidere diuersitates unitatum in materia quae sustinet eas, quia uidemus partes ignis nimis unitas¹⁶ et simplices et aequales, adeo quod forma eius uidetur una, non habens in se multiplicitem, partes autem aëris et aquae inuenimus magis diuersas et separatas, adeo quod partes eorum et unitates palam manifestae fiunt. — Et in hoc est abbreviatio scientiae eius quod dixi, scilicet quod quantitas subsistens in²⁰ substantia effecta est ex coniunctione unitatum multiplicatarum; ac per hoc dictum est illud, quod compositio mundi non euenit nisi ex lineamento numeri et litterarum in aëre.

p. 63,7—24 = Falaqera II, §. 27.

1 altiorum *C* simplicitate et subtilitate *C* 2 unitatis *om. C* 4 est *om. C* 5 defectio] desitio *C* uirtus *N* haec *N* 7 oppositiones] operationes *N* huius] eius *N, om. C* 8 substantiae *om. N* ex] in *N* incipis *C* 8—9 ad naturam *om. N* 10 centrum] ceterorum *C* praeceps] princeps *N* superueniens] insuper ueniens *N* ali *C* 11 densatur] excusatur *N* 12 extrahitur] abstrahitur *M* 13 partim (*ante est*)] purum *M*, et purum *N* et uisui] in sui *C* e contraxio *C*, e contra *A M N* 14 est *om. C* 15 quia] et *C* unitas nimis *M* 16 et (*ante aequales*) *om. C* 18 diuersas] diuisas *A*; cf. *Gundissalin. de unitate* p. 7, 21: partes uero aëris et aquae inuenimus magis diuersas et separatas quod] quia *C* 19 palam *om. N* fiunt] sunt *N* abbreviatio] obuiatio *M* 20 quod (*ante dixi*)] quae *C* 21 effecta *om. N* 22 illud] cf. *lib. Jezira, ed. Mantuan. cap. I, §. 10, II, §. 2. 3.* (cf. *Munk, Mélanges, p. 34 n. 2*)

22. D. Palam fac mihi modos assignationis quod quantitas subsistens in substantia non est nisi unitates coniunctae.

M. Significatio huius fit multis modis, quia forma inferior quae subsistit in materia inferiori est suscepta ex forma altiori subsistente in materia altiori. et postquam forma superior⁶ non est nisi unitas, similiter et forma inferior non est nisi unitas. Et etiam quaecumque partem quantitatis signaueris, necesse est ut sit aut unum aut plura. et pluralitas non est nisi ex multiplicatione unius. Et etiam, numerus compositus ex unitatibus est diuisius cum continua quantitate in materia, quia sunt sub eodem genere, et non sunt diuersa nisi per continuationem et disgregationem. unde inter unitates numeri discreti et unitates quantitatis continuae subsistentis in materia non est differentia nisi quod illae sunt disgregatae, istae continuae. ergo continuum non est nisi ex disgregato, quia intellectus continuationis in continuo non est nisi continuatio disgregatorum in disgregatis. ac per hoc necesse est ut continua quantitas sit adueniens substantiae ex unitatibus. Et etiam, sicut numerus disgregatus non inuenitur nisi in numerato per ipsum, similiter continua quantitas non inuenitur nisi in substantiae quae sustinet illam. Et etiam, quia quantitas discernit substantias et mensurat eas, sicut numerus discernit numerata et inensurat illa. Et etiam, quia numerus resoluitur in unitates, et quantitas quae subsistit in substantia resoluitur in puncta; et puncta sunt unitates, quae scilicet sustentur in materia quae est substantia; unitates uero non subsistunt in materia eo quod sunt intelligibiles. Et etiam, quia corpus in sui compositione conferibile est numero in sua com-

1 Cod. Amplon. a uerbis p. 63,17 partes autem nouum caput incipit
 2 subsistes M 3 multis modis fit M 5 altiore A forma om. N
 6 similiter... unitas om. N 7 quantitatis om. N, post [as]signaueris transp. C
 signaueris] significationis A, assignaueris C 8 aut (ante unum) om. N
 9 multiplicatione] multitudine C 10 diuisus C, diuisius N cum om. C
 continuo A M N quantitatam A, quantitatem M, per quantitatem N 11 sub
 eodem genere sunt A diuersa scripsi: diuisa A C, diuisia M N 12—13
 numeri... unitates om. C 13 discreti om. N 14 post differentia add. in
 materia C 15 non om. C 16 inconluationis A C continuo] con-
 tinuato M 19 disgregatus] aggregatus A 21 illam] ipsam M 22 com-
 mensurat M 28 sui] sua M conferibile] consensibile C

positione, eo quod ad componendum numerum ab uno incipis, et multiplicando ex eius multiplicatione binarius fit, et duplicatis duobus quaternarius fit, et duplicatis quatuor octonarius fit. similiter in corpore incipies a puncto, quod est conferibile unitati; et cum protraxeris ad aliud punctum, ex duplicatione 5 puncti quod erat conferibile unitati fiet linea quae est ex duobus punctis, quae est conferibilis duobus numeri; et postea duplicabis lineam ex duobus punctis, et fiet ex eius duplicatione superficies, quae est ex quatuor punctis, quae est conferibilis quatuor numeri; et postea duplicabis super- 10 ficiem quae est ex quatuor punctis, et fiet ex eius duplicatione corpus, quod est ex octo punctis, quod est conferibile octo numeri. ergo assimilabis numerum discretum et quantitatem continuam in compositione et resolutione, eo quod compositio uniuscuiusque non surgit nisi ex perfectis duplicationi- 15 bus. ac per hoc significatur quod radix eorum una est, quia composita sunt ex una re et resoluuntur ad unum. — Et etiam, quia partes corporis quo magis fuerint sibi coniunctae et astrictae, ipsum corpus erit spissius et magis quantitas, *ut lapis*; et e contrario, quo magis fuerint partes corporis dispersae et disso- 20 lutae, ipsum erit subtilius et minus quantitas, sicut aër. et ex hoc significatur quod quantitas non uenit in substantiam nisi ex coniunctione et constrictione unitatum in illa.

23. D. iam manifestum est mihi quod quantitas subsistens in substantia constat ex unitatibus. sed quid dicis de 25

1 ad *om. CMN* componendo *M* 2 ex] in *N* binarius *om. A*
 2 et 3 duplicatis] duplicitatis *C* 3—4 octonarius fit]superius *A* 4 est] est
 et *C* 5 portaxeris *C* aliud] illud *C* duplicationem *N* 6 fit *A* 7 est]
 erat *C* conferibile *N* 8 duplicabis] duplicabimus *M*, duplicitatis *A* fit *A*
 ex *om. M* 10 et (ante postea) *om. AMN* 11 ex (ante eius) *om. N* 12
 ex octo] totum ex *C* conferibile *om. M* 14 ante continuam *add. et M*
 15 non] numeri *C* 16 quod] quia *ACM* earum *C* 17 una re] unitate
A C; una re etiam Gundissalin. de unitate, p. 11, 5 ed. Correns 18 quo] quae *A*
 sibi *om. C* iunctae *M* constrictae *A* 19 post spissius *add. id est pon-*
derosius A, add. et magis ponderosius M, add. et ponderosius C et magis
om. C, hic om. M quantitate *C* ut lapis *om. ACMN*; addidi ex
 Gundissalini libro de unitate, p. 11, 8 ed. Correns 21 subtilius *N* minus]
 unus *N* et (ante ex) *om. N* 22 signatur *N* quod] quia *CM* in] ad *A*
 23 constructione *N* in illa] cum illa *A* 24 mihi *om. A* 25 substan-

tia] forma *M*

his unitatibus, habuerunt esse per se, et postea composuerunt se in materia et coniunxerunt se?

M. Dictio de his unitatibus subsistentibus in substantia composita et perficientibus esse substantiae sic est, ut dictio de ceteris unitatibus subsistentibus in materiis substantiarum simplicium et perficientibus esse earum, et omnino sicut dictio quaecumque dicitur de forma subsistente in materia; hoc scilicet, quia non est possibile ut forma separetur in actu a materia quae sustinet eam — forma dico substantialis, non accidentalis, quia forma accidentalis potest separari a materia quae sustinet eam in actu, et formae substantiales non possunt separari a materia quae sustinet eas, nisi intellectu resoluendo et componendo —; ac per hoc constat quod forma est aliud a materia, sicut praedicta est eius manifestatio.

D. Iam clarescit ex tua dictione quod una composita multiplicata prouenerunt et orta sunt ex duplicationibus unius primae simplicis. dic ergo mihi quae est causa mutationis unius simplicis ex simplicitate et spiritualitate in compositionem et corporeitatem?

M. Causa in hoc est elongatio ab origine unitatis et impossibilitas substantiae recipiendi unam in alia forma prae-ter hanc formam. et exemplum huius est quod praediximus de aqua et plumbo, quia ex eis partim inuenies subtile lucidum, partim spissum obscurum. similiter dicendum est de materia quae sustinet formam, quia eius aliquid est spirituale subtile, aliquid corporale spissum.

D. Cum dixerimus quod forma substantiae, id est quantitas, composita est ex multis unis, poterimus etiam similiter

1 post unitatibus *add.* quae *N* postea *om.* *M* posuerunt *M* 2 iun-
xerunt *M* 3 *M.* *om.* *M* de] ex *A* 5 subsistentibus *om.* *M* 7 dicuntur *N*
post materia *add.* id est uniuersali *C* *M* hoc *om.* *C* 8 separaretur *N* in]
et in *N* 10 forma *om.* *N* 11 in actu *om.* *M*, in *om.* *C* possent *C*
13 quod] quia *C* *M* 14 praedicta post manifestatio *transp.* *C* 15 tua] tu *M*
16 post prouenerunt *add.* id est sumpserunt originem *M* 18 et spiritualitate
om. *N* 20 est *om.* *N* 21 aliam formam *N* 22 post est *add.* de hoc *C*,
est *om.* *N* quod praediximus] *add.* supra 23 (*p.* 63, 7 *sq.*) *A* in *margin.* 23 quia]
quod *A* *M* partim (*post* eis)] partem *N* 24 obscurum spissum *M* 24—26
similiter ... spissum *om.* *C* 24 est *om.* *N* 27 dixerim *N* 28 poteramus *M*
etiam] et *N* 28—67, 1 dicere etiam similiter *M*, etiam dicere similiter *C*

dicere quod formae substantiarum simplicium compositae sunt ex multis unis?

M. Omnis forma ex formis substantiarum simplicium una est, non recipiens partitionem; et omnino omnis una non recipit partitionem. quomodo enim recipiet partitionem, cum sit⁵ una res et non fuerit diuisa una in quantitate nisi propter substantiam quae subiecta est ei? non enim uides quia omnia una in quibus diuiditur quantitas sunt conuenientia in forma unius, et non diuersificantur nisi in subiecto illarum? et significatio huius est quod una materiam ducit ad esse, et per eam uniunt¹⁰ se, et est retinens eam; quia quando fuerit materia subtilis, simplex, longe a discordia et separatione, parificabitur ei una et unietur cum ea, et haec et illa fient res una non diuisibilis in actu; sed quando materia fuerit spissa, debilis, non adaequabitur ei una, sed debilitabitur ad uniendum eam et ad coniungendum eius es-¹⁵ sentiam; unde separatur tunc materia et non retinetur ab una, sed discordant; et sic multiplicata est una et diuisa. — Forma autem argumentationis huius est hoc modo. Omnis res quae facit aliquam rem contraria agentis, facit contrariam factae rei. et materia est contraria unae quae est forma eius. ergo ma-²⁰teria facit contrarium eius quod facit una. sed una facit unitatem. ergo materia facit separationem quae est contraria unitati. unde si quis dixerit quod materia facit unitatem, et una facit unitatem: tunc contraria facient unum quid; quod

p. 67,3—17 = Falaqera II, §. 28.

1 forma *M* simplicium *om. N* 1—3 compositae . . simplicium *om. C*
 4 omnino] ideo *M* reciperet *A*, recipit *C* 6 fuerit] fiunt *C* 7 non
 enim] nonne *A* quia] quod *C* 9 signatio *N* 10 huius est] est haec *C*
 unam materiam *A C* inducit *N* uniunt] innuit *N* 10—11 uniunt eam
om. M 11 eam] ea *C* fuerit *om. C* 12 unietur] inuenietur *C* 13 hoc *N*
 non diuisibilis] indiuisibilis *N* 14 una ei *C* debilitatur *A*, debelitur *C*
 15 uniendum] inueniendum *C* 16 coniungendam *A M N* 17 est multi-
 plicata *C* 18 augmentationis *C* 19 contraria] contrariam *M* contra-
 riam] eam contrariam *C* 20 contraria est *M* unae] cf. *Joannis de*
Janua Catholicon s. v. unus: Item nota quod unus facit genitium unius
 et datium uni secundum modernos. tamen apud antiquos mobiliter declina-
 tur uni unae uni, datius uno unae uno 21—22 contrarium . . . facit
om. A, una . . . facit *om. N* 23—24 et una facit unitatem *om. N* unum
 quid] unum unum *C*

est inconueniens. — Item hoc modo. Vna tenet per se materiam quae est unita per eam. et res quae tenet per se, non potest facere separationem. et testificatio quod una tenet materiam unitam per eam est quod, quando una separata fuerit ab unita per eam, destruetur unitio eius et fiet non-unum; et fortasse destruetur materia per destructionem formae quae est una. — Item etiam alio modo. Materia necesse habet una ad suam unionem. et quicquid habet necesse una ad suam unionem, non est unitum per se. ergo materia non est unita per se. et quia materia non est unita per se, erit separata per se.

24. D. Iam manifestum est ex praemissis quod substantia mundi infusa est in omni quantitate quae subsistit in illa et quod est extensa a superiori termino caeli continentioris usque ad finem centri; et manifestata est mihi certitudo quantitatis¹⁵ quid est. dic ergo: de hac substantia, remansit aliquid eius simplex extra mundum quod non receperit quantitatem?

M. Quomodo posset aliquid de hac substantia simplex inueniri, non sustinens quantitatem, postquam quantitas est²⁰ forma eius quae comprehendit eam et ducit eam ad esse et facit eam differre ab alia? et si supra caelum est substantia simplex, recipiet aliam formam praeter quantitatem; et quando ipsa substantia receperit aliam formam praeter quantitatem, tunc illa et substantia quae recipit formam quantitatis non sunt²⁵ una substantia. non est autem possibile ut substantia sit supra caelum recipiens quantitatem, quia hic terminus, scilicet

1 per se tenet *M* materiam] naturam *C* 5 unita] unitate *C* destruetur] destituetur *C* 6 formae *om. C* 8 unionem suam *N* 8—9 et . . . unionem *om. A C* 8—9 unionem suam *N* 9—11 ergo . . . separata per se *om. M* 10 et quia . . . per se *om. C* erit] ergo erit *C* 10—11 erit separata per se *om. N* 12 praemissis] praedictis *N*; *Ampl. add. in marg.*: supra 16, 17, 18, 19 13 omnem quantitatem *A* 14 superiore *M* 15 manifesta *M* est] erit *C* 16 dic] dic mihi *M* 17 extra] et *A* 19 possit *C* simplex] similiter *A* 20 inueniri] reperiri *M* sustinens] subsistens *C*; *post* subsistens *add.* simplex recipiet aliquam aliam formam recipiens (*cf. v. 23*) *C* 22 alia] illa *C* 22—23 alia . . . recipiet *om. N* 24 ipsam *C* substantia *om. C* aliam . . . quantitatem *om. C*, 24—25 substantia . . . tunc illa *om. N* 24 formam aliam *M* 26 autem] aut *C N* 27 hic terminus] hic tres *N*, haec res *A* scilicet *om. M*

superficies altior caeli continentis, est initium generationis siue naturae et constitutio sui esse. et qui opinatus fuerit contrarium huius, idem est tanquam si opinetur terram loco aëris uel aërem loco caeli, quod est absurdum.

D. Ex omnibus praemissis nostrae inquisitionis usque modo iam deprehendi scientiam de substantia quae sustinet nouem praedicamenta, et cum hoc etiam deprehendi scientiam eius quod nos inquisiuius a principio, hoc est, quod in substantiis sensibilibus in sua uniuersalitate siue particularitate non est nisi materia et forma; et hoc est quod uolumus patefacere.

M. Similiter etiam inspicere in intelligibilibus uniuersalibus et particularibus et non inuenies in eis praeter materiam et formam.

D. Quae sunt haec intelligibilia uniuersalia et particularia?

M. Haec sunt substantiae spirituales, continentes substantiam sustentem nouem praedicamenta, quae sunt natura et tres animae et intelligentia.

D. Postquam nos aggredimur considerare quid sequitur post substantiam quae sustinet nouem praedicamenta, opus est ut sciamus quomodo est existentia huius substantiae in substantia spiritali quae post eam sequitur, et quomodo differt substantia spiritalis a substantia corporali, cum ipsa non habeat finem corporalem, et si hoc est ex cohaerentia aut non.

M. Debes comparare existentiam substantiae corporalis uniuersalis in substantia spiritali uniuersali

p. 69,16—70,6 = Falaqera II, §. 29.

1 superficies *M* altioris *A* generationis suae naturae *N*, naturae siue generationis *M*, suae generationis suae naturae *C* 3 tamquam] ac *M* opinatur *M* 4 absurdum *C* 5 Ex] De *A* *M* 6 substantia] ea *M* 7 etiam] est *A* 9 uniuersalitate] utilitate *C* *N* 11 uolumus *C* *N* 12 *M. om.* *C* *M* intelligibilibus uniuersalibus] intellectibus utilibus *C* 13 inueniet *C* praeter] nisi *C* materiam] naturam *C* 15 Quae] Quid *A* *M* *N* intelligibilia] intellectibilia *C*, intelligentia *N* 16 Haec] Hae *A* substantiae] specie *A* spirituales] particulares *M* 18 animae] aliae *N* et (*post* animae) *om. C* intellectiua *C* 19 quid] quod *C* 21 est] *om. C*, est differt *N* existentiam *C* 23 spiritalis a substantia *om. N* habet *M* 24 si] scilicet *N* ex *om. M* 25 comparare] considerare *A* 26 uniuersali] utili *C*

cum existentia corporis in anima; quia sicut anima continet corpus et sustinet illud, sic substantia spiritualis uniuersalis continet et sustinet corpus uniuersale mundi; et sicut anima discreta est per se a corpore et est ei iuncta, non tamen cohaerens, similiter substantia spiritualis est discreta in se a corpore mundi et est ei iuncta, non tamen illi cohaerens.

D. Patefac mihi certitudinem applicationis substantiae spiritualis cum substantia corporali.

M. Ratio intellecta de applicatione substantiae spiritualis cum substantia corporali, et omnino de applicatione substantiarum spiritualium aliarum cum aliis et de existentia aliarum in aliis, talis est qualis applicatio luminis uel ignis cum aëre et applicatio coloris et figurae cum quantitate et quantitatis cum substantia et applicatio accidentium spiritualium cum substantiis spiritualibus; hoc est quod, cum necesse fuerit ut manifesta rerum sint exemplum occultorum earum, necesse erit ut applicatio substantiarum spiritualium et subsistentia earum aliarum in aliis sit sicut applicatio partium substantiarum corporalium, scilicet coloris et figurae et quantitatis et substantiae, et subsistentia earum aliarum in aliis.

D. Ex tua dictione iam propositum est quod in intelligibilibus uniuersalibus et particularibus non est nisi materia et forma. ergo ostende mihi de hoc scientiam ueram, et proba prius esse substantias intelligibiles, quas te iactasti te ostensurum, quia uidetur mihi quod dictio de hoc difficilis est, et

p. 70,9—20 = Falaqera II, §. 30. p. 70,21—23 = Falaqera I, §. 31.

1 quia sicut anima *om. N* 2 spiritualis *om. C* 4 coniuncta *CM*
4—6 non tamen... ei iuncta *om. C* cohaeres *M* 6 iuncta] uita *M* cohaerens illi *C* 7—10 applicationis... et omnino de *om. N* 11 substantiarum *om. CMN* aliarum spiritualium *CN*, aliarum spiritualium alium *M* existential] essentia *A* 12 aliorum *C* applicatio qualis *C* uel] et *N* 13 aëris cum igne *C*, ignis in aëre *N* et (*post aëre*) *om. N* applicationi *C* cum (*ante quantitate*)] tamen *N* 15 quod] ut *C, om. N* 16 manifestum *N* sit *N* exempla *C* earum *om. C* 17 erit] erunt *C* 17—18 substantiarum... sicut applicatio *om. N* 17 substantiarum] subsistentia earum *M* spiritualium substantiarum *C* subsistentia earum] substantia earum *C* 21 in *om. CM* 22 est *om. N* 22—23 forma et materia *C* 23 mihi *om. N* de hac scientia *M* 24 te iactasti] reiectasti *C* te (*post iactasti*) *om. A MN* ostensurus *A* 25 et *om. C*

teneo quod in omni quod est non est nisi substantia quae sustinet nouem praedicamenta et factor eius sublimis et excelsus; sed quod sint aliae substantiae mediae inter factorem primum altum et sanctum et inter substantiam quae sustinet nouem praedicamenta, eget probatione multa et manifestatione longa.⁵ ergo aggrediamur hoc in tertio tractatu, qui sequitur post hunc, cum auxilio dei et eius consummatione.

3 substantiae aliae *M* 3—4 primum et altum *C* 6 tertio] uel *C*
 7 deo *M* eius consumatione *CM*, consummatione eius *A*

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER PHILOSOPHIE DES MITTELALTERS.

TEXTE UND UNTERSUCHUNGEN.

HERAUSGEGEBEN

VON

DR. CLEMENS BAEUMKER,
O. Ö. PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT Breslau.

BAND I. HEFT 3.

AVENCEBROLIS (IBN GEBIROL) FONS VITAE, EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATVS AB IOHANNE HISPANO ET DOMINICO GVN-DISSALINO. EX CODICIBVS PARISINIS, AMPLONIANO, COLVMBINO PRIMVM EDIDIT **CLEMENS BAEUMKER**. FASCICVLVS II.

MÜNSTER 1892.

DRUCK UND VERLAG DER ASCHENDORFF'SCHEN BUCHHANDLUNG.

AVENCEBROLIS

(IBN GEBIROL)

FONS VITAE

EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATVS

AB

IOHANNE HISPANO ET DOMINICO GYNDISSALINO.

EX CODICIBVS PARISINIS, AMPLONIANO, COLVMBINO

PRIMUM EDIDIT

CLEMENS BAEUMKER.

FASCICVLVS II.

MONASTERII 1892.

FORMIS ASCHENDORFFIANIS.

TRACTATVS TERTIVS.

DE ASSERTIONE SVBSTANTIARVM SIMPLICIVM.

1. D. Quae est intentio de qua debemus agere in hoc tractatu?

M. Postquam nostra intentio est inuenire materiam et⁵ formam in substantiis simplicibus, et tu dubitas esse substantias simplices: primum — quod nos debemus considerare in hoc tractatu — est assertio substantiarum simplicium; uidelicet ut inquiramus de illis certitudinem firmam, quousque affirmetur esse earum probationibus necessariis. deinde procedemus ad consideran-¹⁰ dam scientiam inueniendi materiam et formam in substantiis simplicibus, sicut fecimus in substantiis compositis; et hoc inquiramus in tractatu quarto, qui sequitur post hunc.

Aggrediamur ergo inducere probationes quibus probetur quod inter primum factorem altum et sanctum et inter¹⁵ substantiam quae sustinet nouem praedicamenta est substantia media. — Et ponemus in hoc hanc radicem primam hoc modo: Si principium eorum quae sunt est factor primus qui non habet factorem, et ultimum eorum est factum ulti-

p. 73,14—74,10 = Falaqera III, §. 1.

1 Tractatus tertius de assertionem substantiarum simplicium N; sequitur hic tertius liber et incipit: „Quae est“ A; om. CM. 3 D. om. AC 5 intentio nostra C 7 considerare om. A 8 est] et est C 10 procedamus C 12 compositis] compositis compositionis M 14 ergo om. N 16 substantiam] superam C 17 hanc om. N radicem] substantiam C

num a quo non est aliquid factum: tunc principium rerum distat ab ultimo earum in essentia et effectu; quia si principium rerum non distat ab ultimo earum, tunc primum est ultimum, et ultimum primum.

D. Quae est ratio distantiae inter factorem primum sanctum et excelsum et ultimam facturam?

M. Ratio distantiae illorum est remotio similitudinis et talitatis; et cum remotione similitudinis et talitatis remouetur applicatio siue conuenientia, quia conuenientia non fit nisi ex similitudine.

D. Quomodo certa fiet dictio quod inter factorem primum et substantiam quae sustinet nouem praedicamenta sunt substantiae mediae, quae sint propinquiores primo factori quam ipsa, cum omnia sint distantia ab eo, et nihil omnium sit dignius quod sit propinquius ei quam aliud?

M. Cur non ponis substantias medias continue post factorem primum sanctum et excelsum, sicut posuisti substantiam quae sustinet nouem praedicamenta continue post ipsum; maxime cum illae substantiae sint simplices et spirituales?

D. Assertio substantiarum simplicium multum difficilis est. ergo propone probationes demonstrantes quod inter factorem primum et ultimam facturam est substantia media.

p. 74,20—23; p. 75,10—20 = Falaqera III, §. 2.

1 aliquod AC 2 ultima A eorum CM 2—3 in essentia . . . earum
om. A 2 essentiam C effectum C 3 distet N eorum CM primum] principium C 5 Quae] Quaeque N 5—6 sanctum et excelsum] altum et sanctum C 6 facturam] creaturam et facturam C 7 Ratio] Non N 8 talitatis] causalitatis A 8 et . . . talitatis om. M talitatis] causalitatis A 9 applicatio siue conuenientia] conuenientia siue appropinquatio A, applicatio uel conuenientia siue appropinquatio C, siue conuenientia om. M, siue om. N: Falaqera: ובסלוק הדמות יסתלק הדבקות מפני שהדבקות יהיה ברמות. cum posterius conuenientia r. 9 (quia conuenientia non fit nisi ex similitudine) in dubium uocari non possit, hac uero uoce illud applicatio, quae est accurata interpretatio uocis Arabicae, excipi, nulla explicatione addita haud facile dinosci possit: uerba siue conuenientia non glossatori cuipiam, sed ipsi interpreti tribuenda uidentur 9 quia conuenientia om. N 13 sint (post quae)] sunt CMN 14 sint (post omnia)] sunt C eo] ipso C sit] est CMN 15 quod] quam C 17 sicut posuisti] cf. p. 44,23—27 19 et om. N 20 multum] ualde N 21 praepone A, pone C

M. Ego proponam tibi probationes diuersas ad assignandum esse mediarum substantiarum, quarum unaquaeque demonstrabit esse substantiarum simplicium. sed non promitto me propositurum probationes ordine, quia hoc parum proderit; et etiam ut tu exerciteris in ordinando eas et colligendo unamquamque earum cum ea quae sibi competit. ergo retine unumquemque terminum suarum propositionum et obserua complexiones terminorum secundum regulas logicas; et tunc apprehendes certitudines conclusionum quae sequuntur ex illis.

2. (1.) Factor primus est initium omnium rerum. et initium rerum distat ab ultimo earum. et substantia quae sustinet nouem praedicamenta est ultimum rerum. ergo factor primus distat a substantia quae sustinet nouem praedicamenta. Hanc autem conclusionem praepo-¹⁰nam et dicam: Factor primus distat a substantia quae sustinet nouem praedicamenta. et omnia distantia medium habent. ergo inter factorem primum et substantiam quae sustinet nouem praedicamenta medium est.

D. Quid est signum quod inter omnia distantia medium est?

M. Si inter distantia non esset aliquid medium praeter ipsa, tunc essent unum, et non essent distantia. 20

D. Quamuis factor primus sit distans a substantia quae sustinet nouem praedicamenta, non tamen necesse est ut sit inter illa medium, quia anima distat a corpore, nec tamen habent medium.

M. Si non esset spiritus, qui est medius inter animam et

p. 75,23—26 = Falaqera III, §. 3.

p. 75,26—76,4 = Falaqera III, §. 4^a.

1 ponam M signandum C 2 esse . . . demonstrabit om. A 3
me] te C 4 positurum ACM 5 ut tu] cum A exerciteris] exerciteris C,
exercitus N in om. N, ad C ordinandum C 6 cum ea om. M
quae] qui A competit] conuenit M 7 ante terminum add. ordinem C
terminorum] terminum C 8 logicas] loycas C, ut saepius tum in hoc, tum in
illo codice . . . apprehendentes C certitudinem C 9 secuntur ACMN
10 numerum capitis addidi: om. A ante Factor add. Probatio prima CMN;
om. A, in cuius tamen margine exhibetur Ratio prima initium (post et)] initio C
11 ultima AC, ultimam N 12 ultima CMN ergo om. N 14 praepo-
scripsi cum Falaqera: proponam ACMN Factor] Fortior N 16 medium
om. M 18 Quod AMN est om. N man. 1.; add. m. 2. ante medium
19 esset] est M aliquod M ipsam N 21 sit distans] distet N 22 tamen
non N 23 nec] non A habet C 24 qui est om. C . . . est] esset N
medium CN . . . p. 75,24—76,3 animam . . . inter illa medium om. N

num a quo non est aliquid factum: tunc principium rerum distat ab ultimo earum in essentia et effectu; quia si principium rerum non distat ab ultimo earum, tunc primum est ultimum, et ultimum primum.

D. Quae est ratio distantiae inter factorem primum sanctum et excelsum et ultimam facturam?

M. Ratio distantiae illorum est remotio similitudinis et talitatis; et cum remotione similitudinis et talitatis remouetur applicatio siue conuenientia, quia conuenientia non fit nisi ex similitudine.

D. Quomodo certa fiet dictio quod inter factorem primum et substantiam quae sustinet nouem praedicamenta sunt substantiae mediae, quae sint propinquiores primo factori quam ipsa, cum omnia sint distantia ab eo, et nihil omnium sit dignius quod sit propinquius ei quam aliud?

M. Cur non ponis substantias medias continue post factorem primum sanctum et excelsum, sicut posuisti substantiam quae sustinet nouem praedicamenta continue post ipsum; maxime cum illae substantiae sint simplices et spirituales?

D. Assertio substantiarum simplicium multum difficilis est. ergo propone probationes demonstrantes quod inter factorem primum et ultimam facturam est substantia media.

p. 74,20--23; p. 75,10--20 = Falaqera III, §. 2.

1 aliquod AC 2 ultima A eorum CM 2-3 in essentia ... earum
om. A 2 essentiam C effectum C 3 distet N eorum CM primum] principium C 5 Quae] Quaeque N 5-6 sanctum et excelsum] altum et sanctum C 6 facturam] creaturam et facturam C 7 Ratio] Non N 8 talitatis] causalitatis A 8 et ... talitatis om. M talitatis] causalitatis A 9 applicatio siue conuenientia] conuenientia siue appropinquatio .1, applicatio uel conuenientia siue appropinquatio C, siue conuenientia om. M, siue om. N; Falaqera: יהיה שהדבקות מפני שהדבקות יסתלק הדמות ובסלוק הדמות יסתלק הדמות ברמות. cum posterius conuenientia r. 9 (quia conuenientia non fit nisi ex similitudine) in dubium uocari non possit, hac uero uoce illud applicatio, quae est accurata interpretatio uocis Arabicae, excipi, nulla explicatione addita haud facile dinosci possit: uerba siue conuenientia non glossatori cuiquam, sed ipsi interpreti tribuenda uidentur 9 quia conuenientia om. N 13 sint (post quae)] sunt CMN 14 sint (post omnia)] sunt C eo] ipso C sit] est CMN 15 quod] quam C 17 sicut posuisti] cf. p. 44,23-27 19 et om. N 20 multum] ualde N 21 praepone A, pone C

M. Ego proponam tibi probationes diuersas ad assignandum esse mediarum substantiarum, quarum unaquaeque demonstrabit esse substantiarum simplicium. sed non promitto me propositurum probationes ordine, quia hoc parum proderit; et etiam ut tu exerciteris in ordinando eas et colligendo unamquamque earum cum ea quae sibi competit. ergo retine unumquemque terminum suarum propositionum et obserua complexiones terminorum secundum regulas logicas; et tunc apprehendes certitudines conclusionum quae sequuntur ex illis.

2. (1.) Factor primus est initium omnium rerum. et initium¹⁰ rerum distat ab ultimo earum. et substantia quae sustinet nouem praedicamenta est ultimum rerum. ergo factor primus distat a substantia quae sustinet nouem praedicamenta. Hanc autem conclusionem praeponam et dicam: Factor primus distat a substantia quae sustinet nouem praedicamenta. et omnia¹⁵ distantia medium habent. ergo inter factorem primum et substantiam quae sustinet nouem praedicamenta medium est.

D. Quid est signum quod inter omnia distantia medium est?

M. Si inter distantia non esset aliquid medium praeter ipsa, tunc essent unum, et non essent distantia. 20

D. Quamuis factor primus sit distans a substantia quae sustinet nouem praedicamenta, non tamen necesse est ut sit inter illa medium, quia anima distat a corpore, nec tamen habent medium.

M. Si non esset spiritus, qui est medius inter animam et

p. 75,23—26 = Falaqera III, §. 3. p. 75,26—76,4 = Falaqera III, §. 4^a.

1 ponam M signandum C' 2 esse . . . demonstrabit om. A 3
me] te C 4 positurum ACM 5 ut tu] cum A exerciteris] exerciteris C,
exercitus N in om. N, ad C ordinandum C 6 cum ea om. M
quae] qui A competit] conuenit M 7 ante terminum add. ordinem C
terminorum] terminum C 8 logicas] loycas C, ut saepius tum in hoc, tum in
illo codice . . . apprehendentes C certitudinem C 9 secuntur ACMN
10 numerum capitis addidi: om. A ante Factor add. Probatio prima CMN;
om. A, in cuius tamen margine exhibetur Ratio prima initium (post et)] initio C
11 ultima AC, ultim N 12 ultima CMN ergo om. N 14 praeponam
scripsi cum Falaqera: proponam ACMN Factor] Fortior N 16 medium
om. M 18 Quod AMN est om. N man. 1.; add. m. 2. ante medium
19 esset] est M aliquod M ipsam N 21 sit distans] distet N 22 tamen
non N 23 nec] non A habet C 24 qui est om. C est] esset N
medium CMN . . . p. 75,24—76,3 animam . . . inter illa medium om. N.

corpus, alterum non coniungeretur alteri. ergo si factor primus distans est a substantia quae sustinet nouem praedicamenta sine aliquo quod sit inter illa medium, non esset possibile ut coniungerentur; et si non coniungerentur, substantia non existeret uno ictu oculi.

(2.) Omnis substantia aut est simplex, aut composita. sed omne simplex prius est composito, quia simplex est causa compositi. et substantia quae sustinet nouem praedicamenta est composita. ergo substantia simplex prior est ea. — Omne compositum compositum est ex suis simplicibus. sed omne compositum ex suis simplicibus posterius est simplicibus ex quibus est compositum. et substantia quae sustinet nouem praedicamenta composita est ex suis simplicibus. ergo debet esse haec substantia posterior simplicibus ex quibus est composita.

(3.) Factor primus est ipse unus uerus, qui non habet in se multiplicitem; et substantia quae sustinet nouem praedicamenta est in maxima multiplicitate, et post eam non est maior multiplicitas quam ipsa. et omnis multitudo composita resoluitur ad unum. ergo necesse est ut sint media inter unum uerum et multitudinem compositam.

(4.) Necesse est ut multitudo quae est in substantia sustinente nouem praedicamenta sit ordinata sub uno quod sit eiusdem generis cum ea. et unus uerus non est eiusdem generis cum ea. ergo haec multitudo non est ordinata sub uno uero.

(5.) Omnis factor non facit nisi quod simile est ei. et substantia simplex est similis primo factori. ergo factor primus non facit nisi substantiam simplicem.

(6.) Substantia quae sustinet nouem praedicamenta est multi-

p. 76,15—20; 25—28 = Falaqera III, §. 4^b.

2 est distans *M*, est *om. C* a] ab *C* 4 substantia] subiecta *N*
6 Probationum numeros addidi, codicem *A* secutus, in quo tamen inde ab argumento 28 numerari desitae sunt simplex est *N* 7 est prius est *C*, est prius *AM* 9 simplex *om. C* est prior *MN* 10 alterum compositum *om. AM* sed] et *C* 10—11 sed ... simplicibus *om. N* 10—11 compositum omne *C* 13 suis *om. M* 14 substantia haec posterior *C*, posterior haec substantia *M* 17 post eam] postea *N* 18 multiplicitas] duplicitas *M* 19 sit *A* 21 sustinente] quae sustinet *M* 22 sub] ab *C* 23—24 et unus ... cum ea *om. M* 23 uerus] numerus *A* est] sit *A* 24 hoc *N* uero] numero *A* 25 post nisi *add. sit C* est simile *A*, substantiae est *N*

plex. et omne multiplex est aggregatum ex multis unis. ergo substantia quae sustinet nouem praedicamenta est aggregata ex multis unis. omni aggregato ex multis unis semper est prius quod est minus multitudo quam illud. ergo substantia sustinente nouem praedicamenta prior est alia substantia⁵ quae est minoris multitudinis quam illa.

(7.) Omni quod est aggregatum aggregatione numeralis duplicitatis, necessario debent esse priores eo proportionem numerales, donec perueniatur ad unum numerale. et substantia quae sustinet nouem praedicamenta aggregata est aggregatione numeralis duplicitatis. ergo debent esse priores ea substantiae aggregatae ex proportionem duplicitatis, donec perueniatur ad unam substantiam.

(8.) Substantia quo magis descenderit, fit multiplicior; et e contrario, quo magis ascenderit, fit unitior. et quicquid receperit¹⁵ multiplicitatem descendendo et unionem ascendendo, necesse est ut perueniat ad unionem ueram. ergo necesse est ut substantia multiplicata perueniat ad substantiam unitam uere.

(9.) Substantia quae sustinet praedicamenta est species cum differentiis, propriis et accidentibus. et omnis species differt²⁰ ab aliis speciebus quae continentur sub eodem genere communi utrisque. ergo substantia quae sustinet praedicamenta differt ab alia specie contenta sub eodem genere communi utrisque.

(10.) Mundus minor exemplum est maioris mundi ordine. et substantia intelligentiae, quae est simplicior et dignior omnibus²⁵ substantiis minoris mundi, non est coniuncta corpori, quia anima

p. 77,14—18 = Falaquera III, §. 5. p. 77,24—78,4 = Falaquera III, §. 6.

3 Omne aggregatum (*sic!*, ut compluribus) *N* 4 minus] unus *A* substantia *om.* *N* 5 sustinente *C*, sustinens *M* 6 quae est] quaeque *N* 7 Omne *N*, fortasse recte; cf. p. 80,25 et saepius aggregationis *C* duplicatis *C* 8—11 necessario ... numeralis duplicitatis *om.* *N* 8 esse debet (*sic!*) *M* proportio numerabiles *C* 9 numerale] materiale *C* 10 aggregata] augmentata *C* aggregatione] augmentatione *C* 11 duplicatis *C* ergo] duo *N* ea] eo *N* post aggregatae *add.* substantia aggregata *A* 12 ex *om.* *N* duplicatis *C* 14 quo] qua *A* descendit *M* 14—15 descenderit ... quo magis *om.* *N* 15 ascendit *M* recipit *M*, cepit *N* 16 ante ascendendo *add.* in *N* 17 ueram] unam *A*, naturam *N* 19—22 est species ... sustinet praedicamenta *om.* *N* 21—22 ab aliis ... differt *om.* *M* 21 alia specie *C* 23 utriusque *M* 24 est exemplum *A* 25 intellectiuae *C* 26 est] oportet *N*

et spiritus sunt media inter illa. et quia secundum hoc consideratur ordo maioris mundi: ergo substantia simplicior et dignior non est coniuncta corpori, quod est substantia quae sustinet praedicamenta.

- (11.) Si inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta non est medium, opus est ut factor primus sit factor substantiae per se. et si factor primus fuerit factor substantiae per se, tunc haec substantia fuit semper apud deum. sed haec substantia non fuit semper. ergo non est facta ab essentia factoris primi. ergo factor primus non est factor substantiae per se. et cum factor primus non fuerit factor eius per se, necesse erit ut sit medium inter illa. — Sed si quis dixerit quod non est medium inter illa, necesse erit ut conuersa huius propositionis sit uera, quae est quod si inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta non fuerit medium, factor non erit factor substantiae per se. sed iam praedixeramus quod, si inter factorem primum et substantiam non fuerit medium, necesse est ut sit factor eius per se. ergo erit non factor per se et factor per se simul; quod est impossibile.
3. (12.) Necessarium est ut substantia corporea moueatur in rem ipsius capacem et coniunctam ei. factor autem primus non est capax alicuius nec coniunctus ei. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non mouetur in factore primo.

(13.) Motus substantiae quae sustinet praedicamenta est in tempore. sed tempus cadit infra sempiternitatem. ergo substantia quae sustinet praedicamenta cadit infra sempiternitatem.

p. 78,24—79,6 = Falaqera III, §. 7.

3 quod] quae A substantia] subiecta N 6 sit] fuerit A 7—8 et si . . . per se om. M fuerit] sit C 8 semper fuit C 9. sed] si M facta] accidentia C 11 12 et cum . . . per se om. C 11 eius] substantiae M 12 ante necesse add. ergo C illa] ea C 12—13 Sed si . . . inter illa om. N 13 erit] est A 14 sit] erit C uera] una A 15 non om. N 16—18 factor non erit . . . fuerit medium om. N 16—18 sed iam . . . eius per se om. C 17 quod om. M 18—19 ergo erit non factor per se om. M 20 in Amploniano numerus capitis est 2. Necesse N post moueatur add. per se C 21 coniuncta rei N 22 est om. C 24 est om. C 25 infra] in C, ita M 25—26 ergo . . . sempiternitatem om. N 26 ante praedicamenta add. nouem A

et factor primus est supra sempiternitatem. ergo sempiternitas est medium inter ipsum et substantiam. sed sempiternitas est sempiternitas sempiterno, et est mora morato. ergo aliquid est hic quod est medium inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta, cuius sempiternitas est mora. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non est coniuncta factori primo.

(14.) Necessarium est ut uirtus aut substantia per quam mouetur substantia quae sustinet praedicamenta sit coniuncta ei et immixta cum ea. et factor primus non est coniunctus alicui rei nec immixtus ei. ergo uirtus uel substantia quae mouet substantiam quae sustinet praedicamenta non est de essentia factoris primi. et quando non fuerit haec uirtus uel substantia de eius essentia, necesse est ut sit hic alia substantia media, quae attribuit motum substantiae quae sustinet praedicamenta.

(15.) Motus localis est ex anima. sed substantia quae sustinet praedicamenta mouetur motu locali. ergo motus huius substantiae est ex anima.

(16.) Facere factoris primi est creare aliquid ex nihilo. et substantia quae sustinet praedicamenta composita est ex suis simplicibus. ergo non est creata ex nihilo.

(17.) Omnia duo opposita medium habent, quod est simile utrique. sed factor primus est oppositus substantiae quae sustinet praedicamenta, quia factor primus est factor tantum, et substantia quae sustinet praedicamenta est facta tantum. ergo necessarium est ut sit inter ea medium, quod sit factor et factum.

(18.) Omne quod est habet diuersum quod sibi aduersatur. et substantia quae sustinet praedicamenta est tardior motu, quia motus eius in tempore est. ergo debet hic esse alia substan-

1 factor] factus *N* supra] super *CN* sempiternitatem] fraternitatem *C* 7 aut] et *A* 9 ei *om.* *N* 10 uel] et *N*, uel substantia *om.* *C* 11 quae sustinet] sustententem *A* 12 factoris] formis *N* non *om.* *N* uel] et *N* 13 hic *om.* *N* media] de eius essentia *C* 14 attribuit] dat *A* ante praedicamenta *add.* nouem *N* 15 Localis motus *M* 18 substantia] subiecta *N* 20 est (*ante creata*) *om.* *C* 21 opposita] composita *N* simile] substantiae *N* 22 primus factor *C* 22—23 primus . . . est factor *om.* *N* 26 *post* est *add.* forte motum (*i. e.* forte *addendum esse* „motum“) *A* 27 tardiori *A* 28 motus *om.* *C* eius *om.* *M* est in tempore *AM* *post* debet *add.* et *N* substantia alia *C*

tia uelocior motu, cuius motus est in non-tempore: et haec est substantia media inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta.

(19.) Substantia quae sustinet praedicamenta est finitae uirtutis; et haec uirtus aut est ex essentia substantiae, aut ex alio.⁵ sed non potest esse quod haec uirtus sit ex essentia substantiae, cum ipsa moueatur ex alio. et si haec uirtus non est de essentia substantiae, aut est ei ex essentia factoris primi, aut ex medio inter illa. sed haec uirtus non est ei ex essentia factoris primi, quia tunc necesse esset ut essentia factoris primi diuideretur, ideo quod¹⁰ esset ex ea uirtus finita; et quia res infinita non est diuisibilis, haec uirtus quae est in substantia praedicamentorum non potest esse de essentia factoris primi. et ideo fuit necesse ut sit ex alio quod est medium inter illa. — Et nemo opponat quod uirtus substantiae mediae est infinita; ideo quia *licet* uirtus huius substantiae¹⁵ sit infinita secundum suam simplicitatem, *tamen* est finita secundum quod est substantia creata. ergo necesse est ut substantia media sit finita, quia est creata. et creator eius est infinitus. quare sicut diuersi sunt in agendo et patiando, ita etiam diuersi sunt in finito et infinito.

20

(20.) Substantia quae sustinet praedicamenta formata est. et omne formatum ad exemplar est formatum. ergo substantia quae sustinet praedicamenta ad exemplar est formata. Praeponam autem hanc propositionem et dicam: Substantia quae sustinet praedicamenta exemplata est ad exemplar. omne autem quod exem-²⁵

1 uelociori A non in tempore CMN 4 uirtutis finitae A 5 haec|
hic C, hoc N ex (ante essentia) om. CM ante ex alio add. est C
alia M 6 quod| quia C, ut M; quod haec om. N 7 haec| hoc N de| ex N
essentiam C 8 aut (ante est)| autem N est om. N; est ei ex om. C 9 ei
om. C 9—10 quia ... factoris primi om. A 10 diuidetur N ideo| uel M
quod| quia N 11 ex eo (sic!) esset C post infinita add. et A post
diuisibilis add. sed A 13 primi factoris C ideo om. N ut| quod C,
non N sit om. C, ex alio sit M 15 infinita scripsi: finita ACMN
quia| quod AN sententiam ita intellego ut inde a uerbis ideo quia causa
enarretur, propter quam nemini illud opponere liceat huius om. A, post
substantiae transp. C licet addidi: om. ACMN 16 simplicitate N tamen
scripsi: et ACMN 17 ut| nec A 18 creata est C infinitus| non finitus
M, non est finitus N 19 quare| quia AMN etiam om. M 20 in infinito
et finito C 22 ad exenplar est formatum om. N 23 Praeponam scripsi:
Proponam ACMN 24 hanc autem N ante praedicamenta add. nouem N

platum est ad exemplar, exemplar est prius eo. ergo substantiâ prius est exemplar ad quod ipsa exemplata est. — Item. Exemplar substantiae prius est substantiâ exemplatâ per eam. exemplar autem substantiae substantia est. ergo substantia exemplaris prius est substantiâ exemplatâ per eam. ergo substantia est⁵ habens esse quae est ante substantiam quae sustinet praedicamenta.

(21.) Omnis substantia media duarum substantiarum contingit eas. et substantia animae contingit substantiam intelligentiae, et substantia quae sustinet praedicamenta contingitur ab ea. ergo substantia animae media est inter substantiam intelligentiae¹⁰ et substantiam quae sustinet praedicamenta.

(22.) Substantiae simplices formae sunt substantiarum compositarum, sicut anima et intelligentia. sed omnis forma contentrix est formati. ergo substantiae simplices contentrices sunt substantiarum compositarum. et substantia quae sustinet prae-¹⁵dicamenta est composita. ergo substantia simplex contentrix est eius. — Omne quod est, quanto superius est, tanto formae similis est. ergo quod est superius, debet esse forma inferiori. et substantia simplex superior est quam composita. ergo substantia simplex forma est compositae. et substantia²⁰ quae sustinet praedicamenta est composita. ergo substantia simplex forma est substantiae quae sustinet praedicamenta. — Anima et intelligentia substantiae sunt simplices. et omnis substantia simplex contentrix est compositae. ergo anima et intelligentia contentrices sunt substantiae quae sustinet praedicamenta.²⁵ et omne quod continet aliud, superius est eo quod continetur.

1 eo] ea *M* 1—2 exemplar prius est substantia *AMN* 2 est ipsa exemplata *C* 2—3 Item ... exemplata *om. N* 3 eam] ipsam *N* 4 exemplaris] exemplans *C* 5 est (*post* prius) *om. A* eam] ipsam *N* 6 quae] quod *C* 7 duarum media *C* 9 contingitur] contingit *CM* 10 substantiae *C* est mediam (*sic!*) *C* intellectiuae *C* 11 substantiam] illam *C* 12 forma *MN* 13 et *om. C* intellectiua *C* sed] quia *C* 13—14 est contentrix *C* 13 contentrices] continentes *C* substantiarum] forma *N* 15—16 est contentrix *N* 17 est (*post* superius) *om. N* *man. 1, add. man. 2* 17—18 tanto ... superius *om. N* 18 est (*post* similis) *om. C* inferiorum *C* 19 est superior *M* 20 est forma *M* 21 *post* praedicamenta *add. forma C* 21—22 est composita ... praedicamenta *om. N* 21 substantia (*post* ergo) *om. C* 22 est forma *C* 23 intellectiua *C* 24 intellectiua *C* 26 aliud continet *M* continetur] continet *CM*

ergo anima et intelligentia superiores sunt substantia quae sustinet praedicamenta.

(23.) Substantia quae sustinet praedicamenta composita est. et inter omne compositum et simplex non est medium. ergo inter substantiam quae sustinet praedicamenta et substantiam simplicem non est medium. et quaecumque res non habet inter se et aliam medium, sequitur eam ordine. ergo substantia quae sustinet praedicamenta sequitur substantiam simplicem ordine.

4. (24.) Necessarium est ut factor primus faciat factum suum perfectum sine mora. et qui facit factum suum perfectum sine mora, necessarium est ut patiens ab eo sine medio sit perfectum in patiando sine mora. ergo necessarium est ut patiens a primo factore sine medio sit perfectum in patiando sine mora. — Et huic conclusioni adiungitur haec assumptio: sed substantia quae sustinet praedicamenta non est perfecte patiens sine mora, quia motus huius substantiae est in tempore. ergo necessarium est ut substantia quae sustinet praedicamenta non sit patiens a primo factore sine medio.

(25.) Necessarium est ut omne patiens sit patiens in effectu. et omne quod est patiens in effectu, necessarium est ut sit recipiens uirtutem agendi. ergo necessarium est ut omne patiens sit recipiens uirtutem agendi. post hanc conclusionem assumo: Necessarium est ut patiens a primo factore sine medio sit recipiens uirtutem agendi. et quod est recipiens uirtutem agendi, agens est. ergo necessarium est ut patiens a primo factore sine medio sit agens. et huic conclusioni adiungitur haec:

1 intellectiua *C* sustinet] continet *N* 3 sustinet] continet *N* 4 omne] esse *A* 5 substantia *M* sustinet] continet *N* 6 media *AM* 7 ante eam add. ad *N* substantia] subiecta *N* numerum capitis addidi: om. *A* 9 est om. *N* man. 1, add. man. 2 perfectum om. *A* 10—11 sine mora] sine mora uel spatio *A*, sine spatio et sine mora *C*, sine spatio mora *M* 14 huic] huc *N* coniungitur *MN* 15 post patiens add. a primo factore *N* mora] medio *N* 15—18 quia . . . sine medio om. *N* 16 huius] eius *C* substantiae om. *C* 17 substantia . . . praedicamenta om. *C* 19 patiens sit patiens] scilicet hoc patiens est *A*, scilicet semper sit patiens *C* 20 et omne . . . in effectu om. *AN* necesse *C* 21—22 ergo . . . agendi om. *C* 23 ut] ubi *C* 23—34 uirtutem recipiens *C* 24 et quod . . . agendi om. *N* est] cum *M* uirtutem recipiens *C* 25 est (post necessarium) om. *CN* ut] ubi *C*, om. *N* 26 haec adiungitur *C*, adiungit haec *M*

substantia quae sustinet praedicamenta non est agens. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non est patiens a primo factore sine medio.

(26.) Substantia quae sustinet praedicamenta est mobilis. omne autem mobile est patiens. ergo substantia quae sustinet praedicamenta est patiens. et omnis passio exit de potentia in effectum. ergo passio substantiae quae sustinet praedicamenta exit de potentia in effectum. hanc conclusionem praepono et dico: Passio substantiae quae sustinet praedicamenta exit de potentia in effectum. et omne quod exit de potentia in effectum, non trahit illud in effectum nisi quod habet esse in effectu. ergo passionem substantiae quae sustinet praedicamenta non trahit de potentia in effectum nisi quod habet esse in effectu, inter quod et illam non est medium. item praepono hanc et dico: Progressio passionis substantiae quae sustinet praedicamenta de potentia in effectum est a re quae habet esse in effectu, inter quam et illam non est medium. et factor primus non est in potentia nec in effectu. ergo progressio passionis substantiae quae sustinet praedicamenta de potentia in effectum non est ex primo factore sine medio, quod sit inter illa. 20

(27.) Anima mobilis est per se non in loco. et omne quod mobile est per se non in loco, motus eius uniformis est. ergo anima mobilis est motione uniformi. hanc autem conclusionem praeponens dico: Anima mobilis est motione uniformi. et omnem rem uniformem sequitur res secundaria. ergo motionem animae uniformem sequitur motio secundaria. — Et secundum alium ordinem. Si anima fuerit [quod] primum mobile 25

4—6 mobilis . . . praedicamenta *om.* A 5 substantia] subiecta N
6 in] ad C 7 passio] passus C 8 conclusionem] propositionem N praepono *scripsi*: propono ACMN 9—10 exit de potentia *om.* C 11 trahit non C post habet *add.* illud C effectum] effectum A 12—13 ergo . . . esse in effectu *om.* N 14 praepono *scripsi*: propono AMN, proponam C 15 quae *om.* N 17 ante inter *add.* et ACM 18 post nec *add.* est N. ad sententiam *cf.* p. 90, 16—26 substantiae *om.* N 19 effectum M 20 factore *om.* N 21 mobilis] nobilis N 21—22 et omne . . . in loco *om.* C 22 est mobile M, est *om.* N eius uniformis est] est uniformis A, est uniformis est M 24 praeponens *scripsi*: proponens ACM, propositiones N 25 motionem M 26 secundaria motio A 27 quod] quid C; *uox ex p. 84, 7 et 9 huc illata delenda videtur*

per se, et prima motio fuerit uniformis: necesse est ut motus animae sit motus uniformis. et quod motus uniformis est primus motus, ex hoc probatur, quia si non fuerit motus uniformis, non erit motus secundarius nec ceteri motus. et quia anima est primum mobile per se: ergo est mobilis motus⁵ unius modi. et praeponam hanc conclusionem et dicam: Si anima, quod est primum mobile per se, mouetur motu unius modi, necesse est ut mobile quod sequitur moueatur motu secundario. sed anima, quod est primum mobile per se, mouetur motu unius modi. ergo quod sequitur mobile mouetur¹⁰ motu non uniformi. praeponam hanc conclusionem et dicam: Motum animae unius modi sequitur motus uarius. et substantia quae sustinet praedicamenta mouetur motu uario, quia unaquaeque pars huius substantiae non mouetur nisi in duobus locis, quia mutatur de loco primo ad secundum, de secundo ad¹⁵ tertium; et sic erit secundus locus et tertius sicut primus et secundus, et sic usque ad ultimum locorum. postquam motum animae uniformem sequitur motus secundarius, et substantia praedicamentorum mouetur motu uario: ergo motum animae unius modi sequitur motus substantiae praedicamentorum. —²⁰ Item alio ordine. Substantia quae sustinet praedicamenta mouetur motu secundario. et omne quod mouetur motu secundario, sequitur ordine id quod mouetur motu uniformi. ergo substantia quae sustinet praedicamenta sequitur ordine substantiam quae mouetur motu uniformi. item praepono hanc²⁵ et dicam: Substantia quae sustinet praedicamenta sequitur ordine substantiam quae mouetur motu uniformi. et anima est mobilis motu uniformi. ergo substantia quae sustinet praedicamenta sequitur ordine substantiam animae. — Item alio modo:

1—2 necesse . . . motus uniformis *om. N* 1 ut] ubi *C* motus] uirtus *C* 2—4 est primus . . . uniformis *om. N* 3 quia] quod *CM* 5 ergo *om. N* mobile motum *N* 6 modi *om. C* 6—8 et praeponam . . . unius modi *om. N* praeponam *scripsi*: proponam *ACM*, propono *M* 7 quod] quid *C* 8 modi *om. C* ante necesse *add.* ergo *C* post secundario *add.* glossa: id est uario *A* 9 quod est] quae est *AC*, quaeque *N* mouetur *C* 11 praeponam *scripsi*: proponam *ACMN* 13—27 uario . . . mouetur motu *om. C* 16 primo *om. MN* secundus (*post et*) sensus *N* 19 praedicamenta *M* 25 praepono *scripsi*: propono *ACM*, proponam *N* 26 ordinem *M* 29 animae] naturae *N*

Si motus secundarius quo mouetur substantia sustinens praedicamenta recurrit ad motum uniformem, necesse est ut motus huius substantiae sequatur motum animae uniformem. sed motus secundarius quo mouetur substantia sustinens praedicamenta recurrit ad motum uniformem; hoc est quia unaquaeque⁵ partium huius substantiae mobilis recurrit ad locum unde mota est, et tunc unitur motus eius. ergo motus substantiae quae sustinet praedicamenta sequitur motum animae uniformem. item praepo-
nam hanc conclusionem et dicam: si motus substantiae quae sustinet praedicamenta sequitur motum animae, necesse est ut sub-¹⁰stantia sustinens praedicamenta sequatur motum animae. — Et tunc fuit etiam necesse ut substantia sustinens praedicamenta sequatur substantiam animae; hoc est, quia non est medium inter motum et substantiam; sed motus substantiae quae sustinet praedicamenta sequitur motum animae: ergo necesse est ut¹⁵ substantia sustinens praedicamenta sequatur substantiam animae.

5. (28.) [Sed] Quicquid est quod totum recipit aliquid aliud ex alio sine medio alio ab ipso, ipsum est receptibilius illius quam si illud reciperet cum aliquo medio. ergo totum cuius aliquid non fuerit receptibilius alicuius rei plus quam aliud aliquid eius, illam magis recipit quam sine medio recipit, quam quod cum²⁰ medio. — Et probatio huius conclusionis erit cum conuersione propositionis negatiuae: quicquid totum recipit aliquid ex alio sine aliquo medio, nihil eius est receptibilius quam aliud aliquid eius; et conuersio huius est secundum hunc modum: cuiuscumque rei aliqua pars non fuerit receptibilior alicuius quam alia, illud²⁵ totum recipit illud sine aliquo medio; et cum adiunxerimus huic

1 sustines *M* 4 secundarius] uniformis *A* quo] quae *A* sustinet *A* quia] quod *C* 6 unde *om. N*, lacuna hiante; *add. man. recentissima* a quo 7 motus *om. C* substantia *C* praepo-
nam *ACMN* 10 substantia] supra *A* 11 sequitur *N* Et tunc] Item *A*, Et item *C* 12 etiam fuit *N* necesse etiam *C*, necesse *om. N* substantia] supra *A*, substantia sustinens praedicamenta *om. C* 14 substantiam et motum *M* 15 sequitur *om. N* 16 substantia] supra *A*, substantia sustinens praedicamenta *om. C* animae substantiam *C* 17 Sed *deleui* est quod *om. A* totam *C* ex alio] ab alio *M*, ex quo *N* 18 ante sine *add. et M* quam] qua *C* 19 illud *om. C* 19—20 non fuerit aliquid *N* 20 aliquid aliud *C* 21 illam] illud *A* recipiet *N* quam (*ante sine*)] quod *A* 22 conuersione] conclusionem *M* 24 nihil] nunc *M* est *om. C* aliquid aliud *C* 26 non *om. C* aliud *N* 27 adiunxerimus *AN*

uniuersalem affirmatiuam hoc est: quicquid totum receperit aliquid ex alio sine aliquo medio, est receptibilis illius quam esset si cum aliquo medio reciperet: ergo cuiuscumque rei aliquid non est receptibilis alicuius rei plus quam aliud aliquid eius, illud est receptibilis rei sine medio quam si cum medio reciperet. — Deinde ponemus affirmatiuam hanc: substantia sic est constituta quod aliquid eius receptibilis est motus quam aliud eius; et adiungam huic negatiuam; et erit syllogismus hoc modo: Substantia sic constituta est, quod aliquid eius receptibilis est formae plus quam aliud eius. et totum cuius aliquid non fuerit receptibilis alicuius rei plus quam aliud eius, ipsum est receptibilis rei magis quam si cum medio reciperet. ergo substantia non magis recipit formam quam si cum medio reciperet. — Deinde proponamus uniuersalem: quicquid recipit aliquid sine medio, magis illud recipit quam si cum medio reciperet; huic adiungam negatiuam: substantia non magis recipit formam quam si cum medio reciperet; et erit syllogismus sic: Quicquid recipit aliquid sine medio, magis illud recipit quam si cum medio reciperet. sed substantia non magis recipit formam quam si cum medio reciperet. ergo substantia non est receptibilis formae sine medio. — Et probatio huius conclusionis est cum conuersione affirmatiuae propositionis, quae est: quicquid recipit aliquid sine medio, magis illud recipit quam si cum medio reciperet; et conuersio huius haec est: quicquid recipit aliquid sine medio magis [recipit] quam

1 recipit *AM* 2 aliquo ante medio *om. C* medio] modo *N* illius *om. C* quam] qua *M* 3—6 cf. supra 85, 19—22 4—5 aliquid aliud *A* 5 est] esset *MN, om. C* 6 substantia] supra *A* 7 sic] sicut *M* est receptibilis *A* 7—10 motus ... receptibilis est *om. C* 8 aliud] aliud *M* huic] huc *N* syllogismus *MN* (ut saepius in omnibus codicibus) 9 substantia] supra *A*, subiecta *N* est constituta *M* 10 et *om. M* 10—12 et totum ... eius *om. N* 11 aliud] aliud *C* 12 si cum] sicut *M* 13 quam *om. C* si cum] sicut *M* 14 praeponamus scripsi: proponamus *ACM*, proponimus *N* ante quicquid add. quod *N* 15 aliquid recipit *C* 16 huic] huc *N* 17—19 et erit ... reciperet *om. N* 17 cum si *C* syllogismus] similis *ACN* 19—20 sed ... reciperet *om. ACN* 20 21 ergo non substantia non *C* 21 receptibilis formae est *C*, recipit formas *M* 22 propositionis affirmatiuae *C* 23 quae est] cf. supra 14—16 23—25 magis ... sine medio *om. N* 24 et *om. M* haec *om. C* 25 recipit ante quam deleui

cum medio, *recipit illud sine medio*. Fiet syllogismus huiusmodi: Substantia non est magis receptibilis formae quam si cum medio reciperet. et quicquid fuerit receptibilius rei sine medio quam cum medio, ipsum est receptibile rei sine medio. ergo substantia non est receptibilis formae sine medio. — Item ⁵ alio modo. Substantia quae sustinet praedicamenta constituta est sic ut aliquid eius magis recipiat formam quam aliud aliquid eius. et totum cuius aliquid receptibilius est rei quam aliud, ipsum non recipit rem sine aliquo medio alio ab ipso. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non sustinet formam sine ¹⁰ medio aliquo alio ab ipsa.

(29.) Si omnia quae sunt disposita sunt secundum oppositionem, et substantia quae sustinet praedicamenta est uirtus receptibilis formae [notae] suae ipsius: necesse est ut sit hic uirtus opposita illi, recipiens omnes formas; et haec est proprietas substantiarum ¹⁵ simplicium.

(30.) Si radix quae est communis eorum quae sunt disposita est secundum oppositionem, necesse est ut quaecumque continentur sub hac radice, disposita sint secundum oppositionem. et radix eorum quae sunt disposita est secundum oppo- ²⁰ sitionem, quia est suslinens et sustentata. ergo necesse est ut quaecumque continentur sub hac radice, disposita sint secundum oppositionem. Et si fuerit substantia composita, necesse est ut sit substantia simplex illi opposita. et substantia composita est. ergo et substantia simplex est. Et si ²⁵ substantia simplex fuerit, aut erit supra compositam, aut infra. si substantia simplex fuerit infra compositam, tunc simplex erit

1 recipit illud sine medio *addidi*: om. ACM (et N) syllogismus] similis C huiusmodi] hoc modo N 5—6 Item alio modo om. N 7 recipiat om. N aliquid aliud CM 8 et om. A est om. MN 9 rem om. N 10 substantia] subiecta N 11 ipsa] ipso ACM 12 sunt (*post disposita*) om. C 14 notae] nocte N; *deleui, quia uidetur altera esse interpretatio eiusdem uocis Arabicae صِدْقَة*, quae significat et notam et formam suae] sui N hic] haec AMN 15 illi om. A haec] hoc N 17 si] sed N ante eorum *add.* omnium C 18 est (*ante secundum*) om. N 20 et] aut A continentur ... oppositionem om. N 23 Et scripsi (*cf. ad p. 95, 13*): quia ACMN 12 et om. M est (*post necesse*) om. M 22 quaecumque] quae N 22—23 con- 24 opposita] composita C 25 et (*ante substantia*) om. CMN est simplex C 26 substantia om. N . *post fuerit add.* composita C aut (*ante erit*) om. C *post supra add.* substantiam M 27 fuerit simplex A compositam om. C

creata a composita. sed substantia composita est creata a simplici. ergo simplex non est infra compositam substantiam. et cum non fuerit infra eam, necesse est ut sit supra eam. Et fiet syllogismus hoc modo: Substantia simplex est supra compositam. et substantia quae sustinet praedicamenta est composita. ergo substantia simplex est supra substantiam quae sustinet praedicamenta.

(31.) Substantia simplex et substantia composita uniuntur sine destructione formae cuiuslibet earum. et omnia quae uniuntur sine destructione formae cuiuslibet eorum, conuenientia sunt.¹⁰ ergo substantia simplex et substantia composita conuenientes sunt. et quaecumque conueniunt, unius generis sunt. ergo substantia simplex et substantia composita sub eodem genere sunt. et omnia quae sunt unius generis, cadunt sub eo quod est genus eorum. ergo substantia simplex et substantia¹⁵ composita cadunt sub eodem genere. ergo est substantia supra illas simplicior illis et communis illis.

(32.) Si factor primus est factor sine tempore, necesse est ut primum patiens ab eo sit patiens sine tempore. sed factor primus est factor sine tempore. ergo primum patiens ab eo debet esse patiens sine tempore. praepo²⁰nam hanc conclusionem et dicam: Necessarium est ut primum patiens ab eo sit patiens sine tempore. et substantia quae sustinet praedicamenta non est patiens sine tempore. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non est primum patiens a primo factore.²⁵

(33.) Omnis patientis passio necesse est ut sit in tempore aut non in tempore. Ponamus prius radicem secundum dictionem hanc: omne quod patitur in non tempore, prius est eo quod patitur in tempore; et sumamus conuersionem huius, quae est: omne quod est prius eo quod patitur in tempore, ipsum³⁰ est patiens in non tempore; et adiungemus ei as-

1 a] an C sed] si M est] fuerit M 1—2 a creata simplici N 2 substantiam om. C 3 supra] super N 4 fiat N modo] homo N 9 et 10 destructione] distractione M 10 earum N 15 et om. N 16 sub eodem genere cadunt M supra] super C 17 illas] eas N 18—20 necesse est . . . factor sine tempore om. N 19 primum] primus C 20—21 ab eo . . . patiens om. N 21 praepo²⁰nam scripsi: proponam ACM 22 eo om. N 24 substantia . . . praedicamenta om. C 27 secundum] scilicet AMN 29—31 et sumamus . . . non tempore om. C 30 post eo add. per C 31 ei om. M

sumptionem hanc: omne quod patitur in non tempore, non inuenitur aliud patiens prius eo; ergo quicquid fuerit ante id quod patitur in tempore, non inuenietur aliud patiens prius eo. Et ponamus hanc radicem secundam: omne quod est patiens in tempore, posterius est eo quod patitur in non tempore:⁵ et sumamus conuersionem huius, hanc scilicet: omne quod fuerit posterius eo quod patitur in non tempore, ipsum est patiens in tempore; et adiungamus ei hanc secundam: omne quod est patiens in tempore, aliud patiens non inuenitur posterius eo; ergo eo quod est posterius eo quod¹⁰ patitur in non tempore, non inuenitur aliud patiens posterius eo. Et huic conclusioni adiungemus aliam: Substantia quae sustinet praedicamenta, patiens est in tempore. et omne quod est patiens in tempore, posterius est eo quod patitur in non tempore. ergo substantia quae sustinet praedicamenta est po-¹⁵sterius eo quod patitur in non tempore. Et huic conclusioni adiungam primam conclusionem: omne quod est posterius eo quod patitur in non tempore, non inuenitur aliud patiens posterius eo; ergo substantia quae sustinet praedicamenta non inuenitur aliud patiens posterius ea. — Item secundum alium or-²⁰dinem breuem: Substantia simplex est patiens in non tempore, et substantia composita est patiens in tempore. sed omni patienti in non tempore non inuenitur aliud patiens prius, et omni patienti in tempore non inuenitur aliud patiens posterius. ergo non inuenitur aliud patiens prius substantia simplici, nec²⁵ aliud patiens posterius substantia composita quae sustinet praedicamenta.

6. (34.) Omne quod mouetur motu locali perenniter, est separat-
tum a motu praeterito et est paratum ad motum futurum. et

2 aliud] aliquid C 2—4 ergo ... prius eo om. N 3 inuenitur C 4
ponemus AM, pone huius N 5 est posterius N 6 huius] post N sci-
licet om. C 8 adiungemus AN, adiungemus M ei] huic M, huc N 9 est]
inuenitur C aliud] aliquid C, ipsum est N 11 eo] ipso C 12 Et om. C
huic] huc N 13 quod est om. AMN 14 ante tempore posterius add.
non C 15 posterius est M 16 huic] huc N 17 primam conclusionem]
cf. 10—11 20 posterius ea] ab eo (sic!) posterius C 22 et] sed A 24
patientis] potenti M in tempore] in non tempore C 28 perenniter ACMN,
ut constanter separatum est N 29 paratum est N, est om. AM

omne quod separatur ab uno et accedit ad aliud, est egrediens de potentia ad effectum. item post dicam: Substantia quae sustinet praedicamenta mouetur motu locali perenniter. et omne quod mouetur motu locali perenniter est procedens de potentia ad effectum. ergo substantia quae sustinet praedicamenta est procedens de potentia ad effectum. et omne quod est procedens de potentia ad effectum, non est perfectum. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non est perfecta. postea dicam: Si aliquis auctor perfectus est, patiens ab eo nullo mediante perfectum est. sed factor primus perfectus est. ergo patiens ab eo nullo mediante perfectum est. praeponam hanc conclusionem et dicam: Patiens a primo factore nullo mediante perfectum est. sed substantia quae sustinet praedicamenta non est perfecta. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non est patiens a primo factore nullo mediante.

(35.) Formae subsistentes in substantia quae sustinet praedicamenta sunt procedentes de potentia ad effectum. et quicquid fuerit in aliquo exiens de potentia in effectum, non trahit illud nisi aliud quod habet esse in actu, et prima res est illa res in potentia. ergo formas subsistentes in substantia quae sustinet praedicamenta non trahit de potentia in effectum nisi aliae formae quae habent esse in actu, et formae primae sunt ipsae formae in potentia. praeponamus hanc conclusionem et addeamus ei hanc, scilicet: essentia primi factoris non habet formam. ergo formas subsistentes in substantia quae sustinet praedicamenta non trahit de potentia in effectum essentia factoris primi.

(36.) Omne quod recipit aliquid ex alio nullo mediante, non inuenitur aliquid aliud dignius eo ad receptionem eius. si substantia quae sustinet praedicamenta recipit substantialitatem a

1 separatur] separatum est N 3 locali motu A 4 est om. C 6
est procedens om. N 6—7 et omne . . . ad effectum om. MN 9 dicam
om. C 10 ante perfectum add. sine medio A perfectum . . . primus om. N
factor] auctor A est (post perfectus) om. CN ergo] igitur C 11 nullo
mediante] ullo mediantem M praeponam scripsi: proponam ACMN 12
factore] formae N : nullo mediante om. C 13 perfectus C 18 in] ad
ACM 21 potentia in effectum om. N 23 praeponamus scripsi: propo-
nemus ACMN 24 scilicet om. C 26 in] ad C primi factoris M,
ormis primi N 27 receperit AC aliquid] aliud C alio] aliquo N
28 aliud aliquid C si om. N

primo factore nullo mediante, tunc non inuenitur alia substantia dignior ea ad intentionem substantialitatis. sed substantia simplex, ut anima et intelligentia, dignior est ad intentionem substantialitatis quam substantia quae sustinet praedicamenta. ergo substantia quae sustinet praedicamenta a primo factore⁵ non recipit substantialitatem nullo mediante.

(37.) Quod mouet substantiam quae sustinet praedicamenta nullo mediante, non potest esse infinitum, quia non potest esse quin moueat aut per se, aut per accidens. et si mouet illam per suam essentiam, et essentia eius est infinita, non est possibile¹⁰ ut motus qui exit ab ea sit finitus. sed motus substantiae est finitus. ergo essentia quae mouet eam non est infinita. et si per accidens mouet, essentia eius etiam non est infinita, quia omne quod est infinitum, non accedit ei accidens. et probatio huius hoc modo fit: Res quae est infinita non muta-¹⁵ tur. et omne cui accedit accidens mutatur. ergo rei infinitae non accedit accidens. Ergo non est possibile ut quod mouet substantiam nullo mediante sit infinitum. ergo est finitus. et praepo-²⁰ nimus hanc et dicimus: Quod mouet substantiam quae sustinet praedicamenta nullo mediante²⁰ est finitus. et factor primus est infinitus. ergo factor primus non est mouens substantiam nullo mediante. — Item alio ordine. Si motor substantiae nullo mediante est infinitus, motus substantiae est infinitus. sed non est possibile ut motus sub-²⁵ stantiae sit infinitus, eo quod substantia eius finita est. ergo²⁵ non est possibile ut motor huius substantiae sine mediante sit infinitus. deinde adiungemus huic conclusioni hanc dictionem, scilicet: factor primus est infinitus. ergo non est possibile ut factor primus sit motor substantiae nullo mediante.

7. (38.) Motus substantiae quae sustinet praedicamenta non po-³⁰

1 inuenietur *AM* 3 intellectiua *C* 5 ergo . . . praedicamenta *om. N*,
 praedicamenta *om. A* 9 moueatur *C* illa *C* 9—10 per suam *om. N*
 11 ut] quod *C* ab] ex *AM* 12 eam *om. A* est *om. M* 13 si per] super *M*
 essentia . . . non est *om. N* etiam eius *C* 16 accedit *AM* 19 finitum]
 infinitum *C* praeponimus *scripsi*: proponimus *ACM*, ponimus *M* 20
 quae sustinet praedicamenta *om. MN* 22 est mouens] mouet *A* 23 or-
 dine] modo *C* 25 eius *om. A* est finita *A* 27 huic] huc *N* 27—28
 dictionem scilicet *om. C* 29 substantiae et primus *transp. M* ante sub-
 stantiae *add.* huius *N* 30 *Amplon. cap. 7 iam a v. 22 incipit* sustine *N*

lest esse quin sit aut naturalis aut uoluntarius. si fuerit naturalis, factor primus non erit motor eius nullo mediante, quia factor primus non facit factum naturale sine mediante. et si est uoluntarius, et substantia in se non habet uoluntatem, necesse est ut substantia pendeat ex alia substantia, quae det ei mobili-⁵ lem uoluntatem. et impossibile est ut haec substantia sit factor primus, quia factor primus non est mobilis. ergo est haec substantia praeter factorem primum, quae det substantiae quae sustinet praedicamenta motum. ergo factor primus non est primus motor substantiae sine mediante. 11

(39.) Substantia quae mouet substantiam quae sustinet praedicamenta non potest esse quin sit aut mobilis aut immobilis. si fuerit immobilis, non potest per eam moueri substantia quae sustinet praedicamenta, hoc est, quia haec substantia aut potest moueri, aut non. si potest moueri haec substantia, esset mo-¹¹ bilis. si non potest moueri in se, non esset possibile ut moueret aliud. Probatio autem quod impossibile est ut motor substantiae sit potens eam mouere, cum non sit potens se mouere, erit hoc modo: Ponamus quod id quod mouet substantiam non potest se mouere. et omne quod non potest se mouere,²⁰ non potest mouere aliud. ergo quod posuimus motorem substantiae non potest eam mouere. ergo non est possibile ut motor substantiae sit mouens eam et in se non sit mobilis. ergo motor substantiae mobilis est. Et probatio etiam quod motor substantiae qui dat substantiae uirtutem mouendi sit mobilis²⁵ erit hoc modo: Motor substantiae dat substantiae uirtutem mouendi. et quicquid attribuit aliquid alicui alii, dignius est ad

1 aut (*ante naturalis*) *om. A* 2—3 primus factor *M* 3 et *om. C*
 4—5 in se . . . ut substantia *om. A* 4 non habet in se *om. M* 5 dat *AM*
 7 factor *om. AMN* 9 haec] hoc *N* primum *om. M* detur *M* 9—10
 quae sustinet . . . motor substantiae *om. N* 10 motor primus *C* 11 quae
 mouet substantiam *om. MN* quae sustinet] sustinentem *A* 12 aut (*ante*
 mobilis)] *om. CM* 13 immobilis (*post fuerit*) mobilis *N* 14 hoc]
 haec *N* substantia haec *N*, haec *om. C* 15 haec substantia *om. C*
 16 esset] est *A* moueretur *M* 18 eam mouere . . . potens *om. N* sit
 potens] possit *C* se] eam *C* 19 id] hic *M* 20 non potest mouere *om. M*
 24 est] sit *A* quod] quia *A* 25 —26 sit mobilis . . . uirtutem mouendi
om. N 26 uirtutem substantiae *C*

habendam rem tributam eo quod accipit. ergo motor substantiae qui tribuit substantiae uirtutem mouendi dignior est ad habendam uirtutem mouendi quam ipsa substantia quae accepit. ergo motor substantiae sine mediante mobilis est. Et praeponam hanc conclusionem et dicam: Substantia quae mouet substantiam nullo mediante, mobilis est. et factor primus non est mobilis. ergo factor primus non est motor substantiae sine medio.

(40.) Substantia quae sustinet praedicamenta est corpus. et omne corpus quietum est in se. ergo substantia quae sustinet praedicamenta quietata est in se. et omne quietum est ex fine mobili. ergo substantia quae sustinet praedicamenta, est ex fine mobili. et omne quod est ex fine mobili, mobile est prius eo. ergo substantia quae sustinet praedicamenta, mobile est prius ea. sed omne mobile substantia est. ergo substantia quae sustinet praedicamenta, alia substantia mobilis est prior ea.

(41.) Substantia patiens a primo factore non potest esse quin sit aut mobilis aut immobilis. et impossibile est ut sit non mobilis, quia factor primus est mouens; et si patiens ab eo non esset mobile, ipse non esset mouens: ergo necessarium est ut patiens a primo factore sit mobile. Unde aut est mobile in tempore, aut non in tempore. et impossibile est ut sit mobile in tempore, quia motor eius motor est in non-tempore. et argumentatio huius erit hoc modo: Motor primus est mouens in non-tempore. et quicquid mouetur a mouente in non-tempore, mouetur in non-tempore. ergo quod est mobile per primum motorem, est mobile in non-tempore. et substantia

1 tributa *N* quod] quid *N* accipit] accipienti *A* 2 uirtute *N*
 3 accipit *C* 5 proponam *ACN* 6 substantiam *om. M* nulla *M* 7
 factor primus *om. C* 13 mobili] mobil' *M*, mo^p *N* 13—14 ergo . . . quod
 est ex fine mobili *om. C* 14 mobile (*ante et*)] mobil' *M*, moⁱ *N* mobili
 (*ante mobile*)] mobile *N*, moⁱ *N* 15 est substantia *M*, est *om. N* 16 alia
 substantia *om. N* prior est ea *A* 18 ut *om. M* sit non] non sit non *A*
 19 post factor primus *add.* est non (*non est C*) mobilis et quia factor pri-
 mus *ACM*, quae uerba ex eis quae antecedunt repetita sunt si *om. N*
 non] ut *N* 20 ipse] quod est *N* 21 patiens] patientia *C* aut] autem *N*
 22—25 et impossibile . . . mouens in non tempore *om. C* 22 sit *om. N*
 23 post non-tempore iterum *add.* aut non in tempore et impossibile est ut sit
 mobile in tempore *AM* 24 huius] de hoc *MN* primus] prius *A* 26—27
 per primum . . . mobile *om. N*

quae sustinet praedicamenta non est mobilis in non-tempore. ergo substantia quae sustinet praedicamenta non est mobilis per primum motorem.

(42.) Necessarium est ut si est aliquid mobile in tempore, sit aliquid mobile in non-tempore; quia si nihil esset mobile in non-tempore, motor primus non esset mouens in non-tempore, sed esset mouens in tempore; ergo primus motor esset mouens in tempore et mouens in non-tempore simul, quod est impossibile.

(43.) Si factor primus fuerit non mobilis, necesse est ut mobile per eum sit mobile in non-tempore; quia si esset mobile in tempore, necesse esset esse prius eo mobile in non-tempore; sed non est prius eo nisi motor primus; ergo motor primus esset mobilis in non tempore; sed motor primus non est mobilis ullo modo; ergo mobile per eum non est mobile in tempore. deinde praeponimus hanc et dicimus: Mobile per primum motorem non est mobile in tempore. et substantia quae sustinet praedicamenta mobilis est in tempore. ergo mobile per primum motorem non est substantia quae sustinet praedicamenta.

8. (44.) Motus qui est in substantia quae sustinet praedicamenta est mutabilis. et omne mutabile receptibile est passionis. ergo motus qui est in substantia quae sustinet praedicamenta receptibilis est passionis. sed essentia primi factoris non est receptibilis passionis. ergo motus qui est in substantia quae sustinet praedicamenta non est ex essentia factoris primi. ergo est ex essentia alterius substantiae.

(45.) Omne a quo aliquid motum fuerit patiens, essentia eius erit patiens. et motus qui est in substantia sustinente prae-

1 non ante est om. A non (ante tempore) om. A 2 est om. N
motorem] factorem AM 4—5 sit etiam aliquid mobile in non tempore om. A
5 quia] quod M esse N 7 primus motor ergo C 7—8 ergo primus mo-
tor esset mouens in tempore om. MN 8 mouens om. CM non in C
impossibile est M, esset impossibile N 9 non mobilis] immobilis N 10—11
quia si esset mobile in tempore om. C 11 sed] et si C 12 esset mobilis scripsi:
est motor ACMN 13 primus (ante non) om. N est] esset A ullo]
aliquo A 15 praeponimus scripsi: proponimus ACMN dicimus] omnis N
16—17 et substantia . . . in tempore om. N 17 est om. M post mobile
add. in tempore C motorem] motor est A 19 numerum capitis addidi; om. A
20 omne] esse A est receptibile A 24 ex om. C 24—25 ergo est]
sustinente M 25 ex] de N 26 a quo] ex quo A 26—27 essentia
eius erit patiens CN 27 sustinente] quae sustinet M

dicamenta est patiens. ergo substantia quae facit motum eius est patiens. item dicam: Substantia faciens motum substantiae quae sustinet praedicamenta est patiens. et factor primus non est patiens. ergo factor primus non est faciens motum substantiae quae sustinet praedicamenta.

(46.) Motus diffusus in substantia quae sustinet praedicamenta non potest esse quin sit aut substantia, aut accidens. Si fuerit accidens, factor eius erit substantia; et haec substantia aut erit finita, aut infinita. et impossibile est ut sit infinita, quia coniuncta est substantiae finitae. sed si est finita, non est factor primus. Et si motus fuerit substantia, conueniet ei quod substantiae conuenit factori, id est finitas uel infinitas. et si fuerit finita, non est possibile ut sit factor primus. et si fuerit infinita, non poterit iungi substantiae finitae, nec poterit facere facturam finitam. et substantia mouens iuncta est cum substantia finita et faciens facturam finitam; hoc est, quia omnes motus qui in substantia inueniuntur finiti sunt. ergo substantia quae mouet substantiam sustinentem praedicamenta non est infinita. et factor primus est infinitus. ergo substantia quae mouet substantiam sustinentem praedicamenta non est factor primus.

(47.) Omne quod mouetur loco infinito, impossibile est ut pertranseat locum tempore finito. substantia quae sustinet praedicamenta transit locum in quo mouetur tempore finito. ergo substantia quae sustinet praedicamenta impossibile est ut moueatur loco infinito. dehinc anteponam hanc et dicam: Substantia quae sustinet praedicamenta non mouetur loco infinito. et factor primus est locus infinitus. ergo substantia quae su-

1 eius *om.* N 2-3 Item . . . praedicamenta est patiens *om.* C
2 faciens] quae facit N 3 et] ergo C 4 patiens ergo factor primus non
est *om.* N 5 substantiae *om.* N 7 aut (*ante substantia*) *om.* N aut
accidens] añchs N 8 aut] siue N 9 aut infinita *om.* N ut] quod M
infinita *om.* N ante quia *add.* et M 11 ei *om.* C 12 substantia C
uel infinitas] multiplicitas A 13 et *scripsi*, non sed uel similia, cum sigla
uocabulorum et et quia in codicibus (non tantum in Columbino) passim inter
se commutentur: quia ACMN fuerit] fuit N possibilis N 14 coniungi A
15 et *scripsi*: quia ACMN 16 est *om.* N omnis M 17 qui] quae N
20 sustinentem] quae sustinet MN 22 ut] quod N 24 ergo *om.* C 25
substantia quae sustinet praedicamenta *om.* C ut] quod ut N 26 appo-
nam N 27 non mouetur] impossibile est quod moueatur N

sustinet praedicamenta non mouetur in factore primo. -- Item alio ordine. Substantia quae sustinet praedicamenta locum in quo mouetur pertransit tempore finito. et omne quod locum in quo mouetur pertransit tempore finito, locus in quo mouetur finitus est. ergo locus in quo mouetur substantia quae sustinet praedicamenta finitus est. et cum huic conclusioni adiunxerimus hanc dictionem, scilicet quod factor primus non est finitus, erit conclusio, quod locus in quo mouetur substantia praedicamentorum non est factor primus.

(48.) Substantia quae sustinet praedicamenta finita est. et substantia finita non potest moueri in substantia infinita. ergo substantia quae sustinet praedicamenta impossibile est ut moueatur in substantia infinita. huic conclusioni adiungam hanc: factor primus infinitus est. ergo substantia quae sustinet praedicamenta impossibile est ut moueatur in factore primo.

9. (49.) Quaecumque substantiarum simplicium coniungitur alii substantiae per se ipsam, finita est; scilicet ubi coniungitur apud illam. et omne quod finitur apud aliam rem, essentia eius finita est. ergo quaecumque substantiarum simplicium coniungitur alii substantiae, eius essentia finita est. praeponam autem hanc et dicam hoc modo: Quaecumque substantiarum simplicium coniungitur alii per se ipsam, eius essentia finita est. et essentia factoris primi infinita est. ergo essentia factoris primi non est iuncta alicui substantiae de substantiis simplicibus finitis. item praeponam hanc conclusionem, et addam hanc: essentia substantiae quae sustinet praedicamenta finita est.

2 ordine] modo *M* 3 tempore] in tempore *C* 3—4 et omne . . . tempore finito *om. A* 3 4 quod cum mouetur pertransit locum *C* 6—7 hanc dictionem adiunxerimus *C* 8 praedicamentorum] quae sustinet praedicamenta *AM* 10 finita] infinita *N* 12 impossibile *om. N* 13—15 in substantia infinita . . . moueatur *om. C* 13 Huic] ergo huic *N* adiungo *A* 14 post hanc add. scilicet *M* 15 impossibile *om. N* 17 scilicet] si *AC* ubi *om. AC* coniunguntur *CN*, iungitur *M* 18 aliam] illam *CN* 19 coniungunt *A* 20 aliae *A* substantiae] per se ipsam (*ex v. 22*) *N* eius essentia] est essentia *N*, *om. C* est *om. C* Proponam *CMN* 21 autem *om. M* post et add. essentia factoris primi *C* simplicium substantiarum *AN* 23 post infinita est add. proponam autem hanc *C* ergo] et *C* 24 coniuncta *C* 25 proponam *CMN* et addam hanc *om. C* 26 quae sustinet *om. N*

ergo essentia factoris primi non est iuncta substantiae quae sustinet praedicamenta. Si inter essentiam factoris primi et substantiam quae sustinet praedicamenta non esset medium, essentia primi factoris esset iuncta substantiae quae sustinet praedicamenta. sed essentia factoris primi non est iuncta substantiae quae sustinet praedicamenta. ergo inter essentiam factoris primi et substantiam quae sustinet praedicamenta est medium.

(50.) Quicquid est simplex uel compositum, et est finitum essentia, non coniungitur alii nisi extremitate sui. et quicquid coniungitur alii extremitate sui ipsum, similiter uersa uice aliud coniungitur sibi extremitate sui. ergo omne finitum essentia, quicquid coniungitur sibi, finitum est; et omne quod coniungitur ei finitum, quicquid sequitur ad illud, finitum est essentia. et substantia quae sustinet praedicamenta finita est essentia. ergo substantia quae sequitur finita essentia est.

(51.) Si substantia quae sustinet praedicamenta creata est non ueniens ex alio, non inuenietur aliquid aliud perfectius ea et fortius. sed inuenitur aliqua substantia perfectior hac et fortior. ergo haec substantia non est creata non ueniens ex alio. — Item alio ordine. Si aliqua substantia inuenitur perfectior quam substantia quae sustinet praedicamenta, tunc substantia quae sustinet praedicamenta procedit ex illa. omne quod procedit ex alio, posterius est uirtute a qua procedit; et omne quod posterius est aliqua uirtute, non est sic perfectum ut principium

1 coniuncta *C* 4 factoris primi *M* iuncta esset *N*, esset coniuncta *C* 5 sed] et *A* 5—6 sed essentia ... sustinet praedicamenta *om. CN* 7 substantiae *N* 9 uel *om. N* 11 similiter ipsum *C* uersa uice similiter *M*, uersa uice *om. N* 11—12 sibi coniungitur *M*, coniungitur alii *N* 12 omne] esse *N* 13—14 *i. e.*: et quicquid sequitur ad illud finitum, quod coniungitur ei (*scil. primo finito*), ipsum quoque finitum est essentia. 14 post ei finitum *add. est A* sequitur *om. C* 15 essentia est *MN* 16 est essentia *C* 17 ante Si *add. Substantia quae sustinet praedicamenta creata est non inuenies (sic!) ex aliquo A* est hic *om. A* 18 ueniens] inueniens *A*, conueniens *N* post ueniens *add. procedit AC* inuenitur *N* aliquid] ad *M* aliud *om. A* 19 sed] si *N* et fortior hac *M* 20 haec] huiusmodi *C* creata *om. N* post ueniens *add. procedit AC* ex] et *N* alio] aliquo *C* 22—23 tunc substantia ... ex illa omne quod *om. N* 24 posterior *N* 25 uirtute non est *om. N*

uirtutis a qua processit. ergo omne quod procedit ex alio non est sic perfectum ut principium illius a quo processit. dehinc praeponam hanc et dicam: Omne quod procedit ex alio, non est sic perfectum ut principium illius a quo processit. et omne quod non est sic perfectum ut principium illius a quo processit, diminutum est. ergo omne quod procedit ex alio imperfectum est. item praeponam hanc, dicens: Omne quod procedit ex alio, imperfectum est, et omni imperfecto inuenitur aliquid perfectius. ergo omni quod procedit ex alio, inuenitur aliquid aliud perfectius eo. dehinc conuersam huius assumam hoc modo: 10 Omne quo inuenitur aliud perfectius procedit ex alio. et huic adiungemus hanc: alia substantia inuenitur perfectior quam substantia quae sustinet praedicamenta. ergo substantia quae sustinet praedicamenta procedit ex alio. item ex hac: Substantia quae sustinet praedicamenta procedit ex alio. et 15 omne quod procedit ex alio, eiusdem generis est cum illo a quo procedit. ergo substantia quae sustinet praedicamenta eiusdem generis est cum illo, a quo procedit. item ex hac: Substantia quae sustinet praedicamenta eiusdem generis est cum illo a quo procedit. et substantia quae sustinet praedicamenta 20 substantia est. ergo et illud a quo procedit substantia est. ergo haec est substantia super substantiam quae sustinet praedicamenta, unde ipsa processit.

(52.) Substantia intelligentiae sustinet omnem formam. et omne quod sustinet omnem formam, necessarium est ut sit 25 prius et subtilius quam id quod sustinet aliquas formarum. ergo substantia intelligentiae prior est et subtilior eo quod sustinet aliquas formarum. dehinc huic conclusioni addam hanc: sub-

2 dehinc] deinch (*sic!*) *M*, deinde *N* 3 praeponam *scripsi*: proponam *ACMN* 4—5 et omne . . . a quo processit *post* 6 imperfectum est *transp.* *N* 7 proponam *CMN* aliquo *N* 9 aliquo *N* 9—10 eo perfectius aliquid aliud inuenitur *C* 10 dehinc] deinde *N* huius conuersam *A* 11 quo] quod *C* inuenit *M* aliud] aliquid *MN* alio] aliquo *AC* 12 quam *om. C* 16 illo] eo *N* 16—17 a quo procedit *om. C* 17—18 ergo substantia . . . a quo procedit *om. N* 19 quae sustinet] sustinens *N* 20 illa *A* 21 et ergo et *M*, et *om. C* est *om. M* 24 intellectiuae *C* 25 formam omnem *C* necesse *C* ut] quod *N* sit] si *N* 26 aliquam *M* formas *A* 27 intellectiuae *C* 28 aliquam *M* formas *A*, forma *N* addam] adiugam (*sic!*) *M*

stantia quae sustinet praedicamenta sustinet aliquas ex formis. ergo substantia intelligentiae prior est et subtilior substantia quae sustinet praedicamenta.

(53.) Substantia intelligentiae patiens est in non-tempore. et omne quod est patiens in non-tempore, prius est et subtilius eo⁵ quod est patiens in tempore. ergo substantia intelligentiae prior est et subtilior eo quod patitur in tempore. et huic conclusioni addam hanc: substantia quae sustinet praedicamenta patiens est in tempore. ergo substantia intelligentiae prior est et subtilior quam substantia quae sustinet praedicamenta.¹⁰ Si inueniretur substantia prior et subtilior quam substantia quae sustinet praedicamenta, non esset substantia quae sustinet praedicamenta patiens a primo factore sine medio. sed substantia intelligentiae est prior et subtilior quam substantia quae sustinet praedicamenta. ergo haec substantia quae sustinet praedicamenta¹⁵ non est patiens a primo factore sine medio. Et conuersam huius: Si substantia quae sustinet praedicamenta est patiens a primo factore sine medio, non erit aliqua substantia subtilior et prior ea. sed substantia intelligentiae est prior ea et subtilior ea. ergo ipsa non est patiens a primo factore sine medio.²⁰

10. (54.) Forma quae subsistit in substantia quae sustinet praedicamenta est in ea accidentaliter. et quicquid est in aliquo accidentaliter, est in suo agente essentialiter. ergo forma quae subsistit in substantia quae sustinet praedicamenta accidentaliter, est in suo agente essentialiter. dehinc praeponam hanc²⁵ et dicam: Forma sustentata in substantia quae sustinet praedicamenta accidentaliter est in suo agente essentialiter. et quicquid est in suo agente essentialiter est proprium accidens suo

1 aliquam *N* ex *om. C* formas *C*, factoris *N* 2 intellecti-
 uae *C* est *om. C* 4 intellectiuae *C* est *om. N* 5 prius *om. C*
 est *om. N* et *om. C* 6 intellectiuae *C* 7 huic] hui *M* 9 est
 (post patiens)] sed *N* intellectiuae *C* 9—10 intelligentiae ... quam
 substantia *om. N* 11 inuenietur *CM* 13 factore primo *C* 14 intellectiuae *C*
 prior et subtilior est *C* 15 haec *om. C* 16 conuertam *C*, conuersa *N*
 17 quae sustinet *om. C* praedicamentorum *C* ante est *add. non CM*
 18 factore primo *C* prior et subtilior *M* 19 intellectiuae *C* est] et *N*
 ea (ante et) *om. C* subtilior] superior *N* 20 non *om. C* a primo factore
 patiens *C* 25 agente *cm. N* essentialiter] substantialiter uel essentialiter *A*
 praeponam *scripsi*: proponam *ACMN* 28—100,2 ergo forma ... suo agenti *om. C*

agenti. ergo forma sustentata in substantia quae sustinet praedicamenta, est proprium accidens suo agenti. dehinc praeponam hanc et addam aliam: accidens non est in essentia factoris primi. ergo forma sustentata in substantia quae sustinet praedicamenta non est in essentia factoris primi. dehinc praeponam⁵ hanc et dicam: forma sustentata in substantia quae sustinet praedicamenta in suo agente est essentialiter. ergo factor primus non est agens formae actione essentiali. igitur hic est alia substantia quae est agens huic formae actione essentiali, et haec forma habet esse in ea a factore primo per creationem.¹⁰

(55.) Factor primus est principium rerum. et quicquid est principium rerum, oppositum habet ei extremum earum. ergo factor primus habet extremum quod est ei oppositum. dehinc praeponam hanc et addam: substantia quae sustinet praedicamenta est extrema rerum. ergo substantia quae sustinet praedicamenta est extrema, quae est primo factori opposita. dehinc praeponam hanc et addam: quicquid est postremum primo, medium est inter illa. ergo inter substantiam quae sustinet praedicamenta et factorem primum medium est.

(56.) Quicquid coepit esse: antequam esset, possibile erat illud²⁰ esse. et quicquid est possibile antequam sit, necessarium est postea quam erat possibile. ergo quicquid coepit esse, necessarium est postea quam erat possibile. postea praeponam hanc et dicam: Quicquid est possibile esse antequam esset, necessarium est postea quam erat possibile. et quicquid est necessarium postea quam erat possibile, iam mutatum est de possibilitate in necessitatem. ergo quicquid est possibile ut sit postea

2 praeponam *scripsi*: proponam *ACMN* 3 aliam et hanc addam *AN*
 5 praeponam *scripsi*: proponam *ACMN* 6 hanc *om. C* 7 essentialiter est *M*
 8 essentiali] substantiali *AC* igitur] ergo *A* hic] haec *N* 9 quae est]
 quaeque *N* 10 habet esse] est *A* 12 ei *om. MN* 13 appositum *C*
 14 praeponam *scripsi*: proponam *ACMN* addam] dicam *A* 15 substantia
 quae sustinet praedicamenta *om. AC* 17 praeponam *scripsi*: ponam *C*,
 proponam *AMN* 19 et factorem *om. N* 20 ante esset *add. illud N* il-
 lud *om. A* 22 possibile *om. C* 23 necessarium *scripsi*: necessario *ACMN*
 proponam *CMN* hanc *om. C* 24 necessario
 25 erat] esset
 erat *N* 25—26 et quicquid . . . erat possibile *om. C* 26 postea quam]
 postquam *M* 27 post necessitatem' *add. A*: Vel aliter. Quicquid
 est postea quam fuerit possibile, possibile (*om. A*) erat antequam sit.

quam non fuerit, iam mutatum est de possibilitate ad necessitatem. Et quod habet haec conclusio in potentia extrahemus, et dicemus sic: Possibilitas essendi id quod non erat commutata est in necessitatem. et quicquid est mutatum in aliquid, eiusdem generis est cum re in quam mutatum est. ergo possibili-⁵ tas eiusdem generis est cum necessitate. Dehinc ponemus hanc considerationem et dicemus: Substantia quae sustinet praedicamenta, inueniuntur partes eius in loco postquam non erant in eo; et inuenitur uestita aliquâ formâ postea quam non fuerat uestita ex illa. et quicquid est postea quam non erat, erat¹⁰ possibile. ergo substantia quae sustinet praedicamenta dicta est possibilis. item: Substantia quae sustinet praedicamenta dicta est possibilis. et omne quod descriptum est possibile, necessario est aliquid prius eo quod descriptum est necessitate, hoc est, quia necesse est ante quam possibile.¹⁵ ergo substantia quae sustinet praedicamenta descripta possibilis, necessario aliquid est prius ea, quod est descriptum necessitate. item assumam hanc: Substantia quae sustinet praedicamenta descripta possibilis, est necessario aliquid prius ea, quod est descriptum necessitate. possibile autem et necessarium eiusdem²⁰ generis sunt, ut dictum est. ergo substantia quae sustinet praedicamenta eiusdem generis est cum substantia quae est prior ea. — Item alio ordine. Substantia necessaria prior est

et quicquid erat possibile antequam sit, est necessarium postquam erat [autem] possibile. ergo quicquid est *possibile ut sit* (om. A) postea quam non erat, est necessarium postea quam erat possibile. postea praeponam hanc et dicam: Quicquid est possibile ut sit postea quam non erat, necessarium fit postea quam erat possibile. et quicquid necessarium fit postea quam erat possibile (om. A), iam commutatum est de possibilitate ad necessarium. ut] non C 1 fuerit] an fuerat? adj in C 2-3 et dicemus om. N 3 mutata M, translata A 4 mutatum est N aliquid] aliud C 5 cum re] certe M quam] qua MN possibilitas] pl'atas N 6 cum] in C 8 erant] erat N 9 eo] loco A uestita] nostra C ante postea quam add. et C 10-11 erat possibile] possibile erat possibile M, erat possibilis N, erat om. A 12 et 13 est possibilis] passibilis C, prius M 13 descriptum] dictum AC, descriptum tamen N 14 aliquid] aliud N prius] proprius M descriptum] dictum A 16 possibile N 17 est ea aliquid prius C, aliquid est ea prius M scriptum est N 18-20 item assumam . . . descriptum necessitate om. CM 19 descriptae N necessario aliquid est ea prius N 21 ut dictum est] cf. c. 5-6. 22 substantia] ea C 23 prior ea] priora C, prius ea N

possibili. et substantia quae sustinet praedicamenta est possibilis. ergo substantia necessaria prior est substantia quae sustinet praedicamenta. item: Substantia necessaria prior est substantia praedicamentorum. substantia necessaria eiusdem generis est cum substantia possibili. ergo substantia prior⁵ substantia praedicamentorum eiusdem generis est cum substantia possibili. et substantia quae sustinet praedicamenta est possibilis. ergo substantia quae est prior substantia praedicamentorum eiusdem generis est cum illa.

11. Iam proposuimus omne quod possibile fuit ut propone-¹⁰ remus de probationibus significantibus quod substantia quae sustinet praedicamenta non est mobilis a primo factore sine medio; et manifestum est hic esse aliam substantiam mediani inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta.

D. Certe bene ostensum est mihi ex probationibus quas¹⁵ proposuisti. sed uellem ut colligeres praedicta de hoc et poneres regulam generalem de inquisitione scientiae inueniendi substantiam mediani inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta.

M. Debes scire quod substantia media inter factorem²⁰ primum et substantiam quae sustinet praedicamenta non est uina substantia sed multae. et inquirere scientiam de stis substantiis quae sunt mediae inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta possumus duobus modis. unus eorum est considerare proprietates factoris primi²⁵ et proprietates substantiae quae sustinet praedicamenta; et secundum hunc modum fuit inquisitio probationum omnium quas adhuc praemisimus. secundus modus est inquirere inuentionem substantiarum mediarum inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta secundum³⁰

2 est prior A 5 est om. N 7 quae sustinet om. C praedicamen-
torum C 8 prior est C 10 ante Iam add. M. ACM Iam] Item C
praeponeremus AMN 11 quod] quae N 15 bene, dum C ostensum]
manifestum C 16 praeposui AMN colligeres] intelligeres N 17 scientiae
om. AM 20 substantia om. MN media om. M, medium N 22 istis]
his C 24 quae sustinet om. MN praedicamentorum MN modum N
25 est om. N 27—28 omnium probationum N 28 adhuc] ad hoc N pro-
misimus C 29 inquirere] inquirere uel considerare M, considerare N 29·30
stantinsarum ... primum et om. N 30 substantia M secundum] sed N

opera istarum substantiarum et actiones earum et secundum processum uirtutum earum aliarum ex aliis. actiones autem earum dico et operafigurationes apparentes in substantia quae sustinet praedicamenta, quas patitur a substantiis simplicibus, et passiones quae sunt inuentae in singulis substantiis simplicibus, quas patiuntur aliae ab aliis. et differentia horum modorum haec est, quia prima earum duxit nos ad scientiam inueniendi substantiam mediam absolute inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta; secunda duxit nos ad sciendum quid est et qualis est et quare est substantia media.

D. Vellem esse firmus in certitudine probationum quas confecimus priore modo, antequam incipiamus elicere probationes secundi modi. et interrogo ut soluas dubitationem quam habeo in hoc modo, scilicet quia scio quod omnes termini propositionum quae positae sunt in probationibus sunt definiti, quia necesse est ut aut sint genera aut species aut differentiae aut indiuidua aut propria aut accidentia, et scio etiam quod nihil horum cadit in factorem primum. quomodo ergo potest esse certitudo probationum quas induxisti?

M. Postquam nostra intentio de definitione terminorum propositionum quae propositae sunt in probationibus non fuit nisi ut sciremus illos, et scientiam de factore primo secundum suas proprietates iam habuimus secundum aliquem modorum, quamuis non est definitus: ergo non fuit nobis opus, postquam sciimus aliquid de ipso, ad tractandum de definitione terminorum propositionum quae positae sunt in probationibus de ipso. sed definitiones quae sunt praedictae de terminis positae in ipsis

2 uirtutis C, om. N 3 autem om. M dico eorum (sic!) C figurationes] sic etiam M, non significationes, quod ex Mazarineo refert Guttman, Die Philosophie des Salomon ibn Gabirol (Acicebron), p. 115 not. 1 6 differentias M 10 secunda] ita A quid] quod M est (post qualis) om. M quare] qualiter AM 13 confecimus] cum fecimus M elicere] dicere A 14 interroga MN 15 scilicet om. C termini om. A 17 ut aut] aut aut N 18 et om. N quod] quia CM 20 esse om. M 21 propositionum] probationum C 22 quae] qua N praepositae sunt AN, sunt positae C nisi om. C 23 suas] duas N 25 nobis om. C ante sciimus add. nos C 26 aliquid om. M 27 in] etiam A 28 diffinitione N praedictae sunt A, sunt praedicatae C

probationibus aut sunt de proprietatibus essentiae ipsius, aut ex operibus quae dicuntur de ipso, aut ex proprietatibus eorum quae sunt infra ipsum, quae non dicuntur de ipso. Quando descriperimus eum aliquibus proprietatibus quae dicuntur de ipso, quod componitur ex his erit propositio affirmatiua. et quando remouerimus ab eo aliquam proprietatem quae non dicuntur de ipso, quod conficitur inde, erit propositio negatiua, et erit positio eius certa in probationibus. et si ambae propositiones positae in syllogismis fuerint theologicae, erit ligatio unius cum alia in affirmando et negando, qualis ligatio est singulorum duorum terminorum in singulis earum in affirmatione et negatione. et si una propositio fuerit theologica et alia non, erit ligatio earum in negando, sicut ligatio duorum terminorum propositionis theologicae in negando — negando autem dico, scilicet remouere proprietatem non diuinam a deo benedicto —; et non erit possibile ut ligentur in affirmatione, quia impossibile est deum describi proprietate non theologica.

12. D. Quod datur intelligi ex uerbis tuis, hoc est quod propositiones sunt duorum modorum, quia alia est diuina, alia non diuina. sed dubito an probatio diuina sit probatio, cum non sit in ea genus nec species nec ullum de nominibus logicis.

M. Cum certa fuerit tibi ligatio terminorum in propositione theologica, quamuis non fiat secundum hoc quod ligantur termini in propositione non diuina, tamen unaquaeque propositionum est similis alii in ordinatione et compositione, id est positione terminorum considerata secundum regulas figurarum logicarum. et ideo non est inconueniens, immo necesse erit, ut uocetur probatio. quia probatio non diuina non est nisi coniunctio propo-

1 probationibus] propositionibus *M* aut (post probationibus et post ipsius)] an *M* ex] de *A*, om. *C* 2 aut (post ipso)] ante *N* 3 infra] ita *M* non om. *N* 5 quod] quia *M* 6 aliquam] quam *N* proprietatem *AC* 7 inde] et non *C* 8 positio] propositio *N* certa] circa *N* 10—11 duorum terminorum singulorum *M* eorum *C* 12 propositionum *A* theoloyca *C* 14 theoloycae *C* ante in *add.* et *C* autem om. *C* remouere] mouere *N* 16 ligetur *M* in] inde *C* 18 propositiones] probationes *A* 19 sint *C* 20 sed] sit *C* diuina sit probatio om. *N* 22 tibi fuerit *C* 23 termini om. *C* 24 tamen] tunc *C* 25 alii] alteri *A* ordinatione] ordine *A* compositionem *C* 27 est] oportet *N* 28 non diuina probatio non est *M*

sitionum uerarum et ordinatio earum secundum regulas figurarum logicarum, et probatio diuina similiter etiam. Et etiam, quia probationes positae in probatione diuina sunt aut primae, aut secundae. si fuerint primae, tunc ipsae et primae quae ponuntur in probatione non diuina erunt aequales. si fuerint⁵ secundae, non potest esse quin et ipsae fuerint inde assumptae unde fuerunt eductae propositiones secundae positae in probatione non diuina; et cum ita fuerit, ipsae et secundae erunt aequales. ergo probatio diuina et probatio non diuina in certitudine probationum erunt sibi aequales. et cum haec ita sint,¹⁰ non est inconueniens, immo necesse est, ut probatio diuina uocetur probatio.

D. Cur dixit, qui hoc dixit, quod in scientia diuina non est probatio?

M. Dictor huius si dicere uoluit quod scientiae diuinae¹⁵ non est probatio ullo modo, falsum dixit; si dicere uoluit quod in scientia diuina non utuntur probatione non diuina, quae est composita ex nominibus logicis, uerum dixit, et non contradico.

13. D. Iam manifesta est mihi inuentio medii inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta secundum modum²⁰ considerandi proprietates factoris primi et proprietates substantiae quae sustinet praedicamenta. et manifestum est mihi ex probationibus quas secundum hunc modum induxisti; et ex illis soluta est dubitatio quam habebam, et constat iam apud me quod uerae sunt. manifesta autem nunc inuentionem sub-²⁵

3 probationes] propositiones *N* propositae *C* diuina *om. M*
5 proponuntur *N* in probatione] in propositione in probatione *N* 7
fuerunt] fuerint *A* ante propositiones *add. unde C* 9 diuina et probatio *om. N*, probatio (*post et*) *om. A* in] et in *M*, etiam *N* 10 probationum] probationum et propositionum *C*, et propositione probationem *M*, propositionum et probationum *N* haec *om. C* 11 inconueniens] conueniens *N* diuina *om. C* 13 qui hoc dixit *om. N* 14 est *om. C* 15 Dictor] Dixit *M*, diccor *N* huius scientiae huius si *N* quod in scientia diuina *N* 16 ulla] in illo *C*, in ullo *N* si] sed *A* 17 utimur *N* quae est] quaeque *N* 18 dicit *MN* 19 manifestum *AN* 20 ante praedicamenta *add. nouem C* 21 proprietates (*ante factoris*)] proprietate *N* proprietates (*post et*)] proprietate *N*, *om. C* substantia *C* 23 indixisti *A* ex illis] inde *A* solita *C* 24 post dubitatio *add mea N* quod] quia *CM*
25 intentionem *N*

stantiae mediae inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta secundum opera et actiones et secundum processum.

M. Concedis actiones rerum aliarum in aliis concessione necessaria aut non? 5

D. Quomodo non concedam istud, cum euidencia rei et consideratio manifestent illas esse? sed nescio quid est haec actio, uel quomodo est, uel quare est.

M. Quid sit esse huius actionis, hoc est, rem dare formam suam alii rei ab ipsa, quando unaquaeque earum coaptatur ad hoc. — Quomodo autem est, quia aut est secundum coniunctionem sine medio, aut secundum coniunctionem cum medio; aut est cum commutatione formae agentis et diminutione, aut e contrario, scilicet sine aliqua diminutione qualitatis agentis; aut cum impressione uirtutis agentis in rem patientem sine tempore, aut erit secundum opinionem uel existimationem, sicut actio rei amatae in amantem. — Sed quare est haec actio rerum aliarum in aliis, haec fit causâ altissimâ uniuersali, scilicet quia uirtus quae facit omnia et mouet omnia per se, facit, quamdiu inuenerit receptibile actionis suae. unde necesse est ut forma ¹⁰ uniuersalis facta ab hac uirtute sit etiam agens per se. ergo erit factor et actor. similiter etiam est necesse ut materia uniuersalis prima sit receptibilis actionis per se. proprium est autem uniuersalium ut naturae eorum sint inuentae in suis partibus. et cum hoc fuerit ut partes accipiant naturam ab es- ²⁰ sentia eorum, etiam partes dant sibi ipsis. inde necesse est ut hoc accipiant a suis uniuersalibus. et erit necesse ex hoc ut omnes formae sint agentes et omnes materiae sint patientes.

4 in] cum M concessione] concessisse C 6 concetam N 7 illas] illius A 8 uel (ante quomodo)] aut C uel (ante quare)] aut C, haec M 10 quando] quoniam C adaptatur N 11 est autem A, est om. N aut] autem N 13 mutatione M 14 scilicet om. N qualitaturn MN 16 aut] autem N 18 hoc M, hoc ex haec A causa] cum A causa altissima] sic etiam M, non causa alterius in materia (Guttman l. c. p. 271,1) 19 et om. M commouet M 21 uniuersalis facta om. M ab] ex N post per se add. uniuersalis A 22 actor] auctor M necesse est M 23 sit om. M ante proprium add. et A 24 autem] aut AM 25 hoc om. N naturam] materiam AMN 26 eorum] scil. uniuersalium 27 a suis] alius M 28 sint (post materiae) om. C

Argumentatio autem de forma erit hoc modo: Forma uniuersalis agens est necessario. et omne uniuersale agens necessario, partes eius sunt agentes necessario. ergo partes formae uniuersalis sunt agentes necessario. Argumentatio autem de materia hoc modo: Materia uniuersalis⁵ receptibilis est actionis formae. omne uniuersale quod est receptibile actionis formae, omnes partes eius receptibiles sunt actionis formae. ergo omnes partes materiae uniuersalis receptibiles sunt actionis formae.

D. Forma uniuersalis cur dicitur agens necessario?¹⁰

M. Quia factor primus excelsus et sanctus largus est ex eo quod habet apud se, scilicet quia omne quod est ab eo effluens est. et quia factor primus largitor est formae quae est apud se, idcirco non est prohibens quin effluat; et hinc fons est coercens omne quod est, ambiens et comprehendens. unde ne-¹⁵cesse est ut quaecumque substantiae sunt, sint oboedientes actioni eius et sequentes eum in dando suas formas et largiendo suas uires, quamdiu inuenerint materiam paratam ad recipiendum hoc. fluxus autem substantiarum intelligitur motus et desiderium earum circa dandi actionem, in quo imitantur factorem primum. sed sunt²⁰ diuersae in hoc secundum perfectionem earum et imperfectionem,

1 Forma|Foram *N* 2 est *om.* *N.* post est *add.* hoc *AM* 2—3 et omne
... agentes necessario *om.* *N* 2 necessario (*post agens*) *om.* *M* post
agens necessario *add.* est *A* 5 autem *om.* *A* post de materia *add.* est *N*
uniuersalis] utilis *C* 6 omnis *N*, *om.* *M* uniuersalis *M* 7 actionis
formae *om.* *C* sunt receptibiles *M* 8 materiae *om.* *N* 10 necessaria
(*sic!*) agens *M* 11 **M.** *om.* *N* 12 apud] ex *C* quia] quod quia *N*
ab eo] ex eo *N*, ab eo id est dans *C*, eo *om.* *A* affluens *A* 13 factor]
fons *AMN* ante primus *add.* esse *AM*, *add.* est *N* 14 hinc] hic *ACN*
coercens *A*, coerciones *M*, choercens *N* 15 ambiens] abiens *M* post
necesse *add.* omne *C* 16 sunt, sint] sint sint *N* 18 inueniunt *C* materiam]
naturam *C* paratam] apertam *M* hoc] hic *A* 19 circa *om.* *N* 20 dandi
om. *M* in quo imitantur factorem primum] ita *A*; *C* post haec uerba aliam
interpretationem addit: uel: qui (*leg.* quod) est eas imitari actionem, quae est
imitatio earum ad factorem primum; *M* omissa priore interpretatione (in quo
imitantur factorem primum) praebet partem alterius tantum: quae est inmuta-
tio (*leg.* imitatio) earum ad factorem primum; *N* cum *C* conueniens scribit:
in quo imitantur formae primae (*leg.* factorem primum) uel: quod est in (in
delendum) eas mutari (*leg.* imitari) circa actionem, quae est mutatio (*leg.* imi-
tatio) earum ad factorem primum 21 imperfectionem quia earum *om.* *M*

quia earum aliae fluunt in non-tempore, aliae fluunt in tempore; et proportio quarumlibet altiorum substantiarum ad inferiores in dando fluxum talis est qualis proportio primi factoris ad altiores substantias et inferiores ad influendum super illas, quamuis fluxus earum in unoquoque modo est diuersus. similiter etiam comparatio altiorum substantiarum ad factorem primum in recipiendo ab ipso talis est qualis inferiorum ad altiores in recipiendo ab ipsis. et omnino prima influxio, quae est complectens omnes substantias, ipsa fecit necesse ut aliae substantiarum influerent aliis. et in hoc accipe exemplum a sole qui se non fecit effluentem *per se*, nec dantem radios suos nisi propter hanc causam quod cadit sub prima influxione et oboedit illi.

14. Et cum considerauerimus causam quae fecit necesse ut aliae ex substantiis influerent aliis, inueniemus huius rei alias causas praeter has. Quarum alia est, quia forma subtilior est quam materia. et quia subtile penetrans est et pertransiens per id quod est sibi obstandum et oppositum, ideo necesse est ut forma penetraret et pertranseat per omne quod obstat sibi et est oppositum. Et etiam, quia de natura formae est ut uniatur materiae, cum parata fuerit materia recipere eam. et omne quod unitur alii quod paratum est ad recipiendum illud, attribuit se illi et formam suam. unde necesse est ut forma attribuat se illi et formam suam quod paratum est ad recipiendum illam. et hoc est euidentius signum quod forma processit a factore primo et est obtemperans illi, eo quod compellitur in natura sua ad dandum se et ad conferendum formam suam, cum inuenerit

p. 108, 8—12; 15—19 = Falaqera III, §. 12.

1 quia . . . in tempore *om. C* in non-tempore aliae fluunt *om. N*
 2 altiarum *AM* ad dandum *C* 4 et inferiores] *fortasse delendum* 5 modo
om. N post similiter *add. est A* etiam] *et C* altiarum *M* 7 post qualis
add. est M inferior *CN* 9 ipsam *N* influxerint *M* 10 hac *N* *per se*
addidi ex Falaqera, qui praebet בַּעֲצָמָה כְּלוֹמֵר בְּלֹא אִמְצָעִי hoc est:
per se, id est sine medio, ubi uerbis id est sine medio glossema contineri puto
 11 propter] *per M* 12 influxione *C* 13 cum] *si C* consideremus *C*
 14 aliis] alii *N*, inueniemus] inuenimus *N* alias *om. N* 15 quarum] cau-
sarum A post *est add. subtilior A* 16 *est post pertransiens transp. C* 17
ante ideo add. et C 18 pertransiet *C* 20 recipere] suscipere *C* 21 ad
 recipiendum] recipere *N* 22 suam *om. N* 24 processit] aduenit *A*, pro-
 cessit et uenit *C* a primo factore primo *N* 26 ad (*ante conferendum*)
om. A inuenit *AC*, inuenitur *M*

materiam receptibilem sui. Et etiam, quia erat factura prima, et actio similiter, fuit necesse ut haec factura et haec actio esset penetrans per omne usque ad defectum receptibilis sui.

D. Iam manifestum est mihi quid est actio et quomodo est et quare est. manifesta etiam mihi nunc quot sunt res⁵ patientes.

M. Postquam res agens aut est materia, aut forma, non potest esse quin eius actio aut sit sibi et formae similis, aut *formae* tantum; et non potest esse quin forma aut sit uirtus, aut forma corporalis, aut motus. et quia hoc sic est, scias quia patiens¹⁰ aut est essentia formata, aut uirtus, aut forma corporalis, aut motus.

D. Manifestum est mihi iam ex eo quod praecessit quia omne quod est formam habens, agens est sibi et suae speciei, cum inuenerit materiam receptibilem sui.

15

15. M. Si hic sunt substantiae simplices praeter substantiam quae sustinet praedicamenta, nonne opus est ut sint agentes sibi ipsis et suis formis?

D. Sic est, quia postquam cognitum est quod omnia quae sunt conferunt uires et lumina, opus est etiam ut substantiae²⁰ simplices faciant hoc.

M. Immo etiam necesse est ut istarum substantiarum magis se conferant essentiae et formae quam ceterarum substantiarum, propter fortitudinem earum et subtilitatem et lumen earum. inuenimus enim quod substantia quo fuerit subtilior, fortior et²⁵ luminosior, erit eius actio fortior, et opus eius penetrabilius in aliud in non-tempore.

D. Quid est signum huius?

M. Effluxio est ex impulsu; impulsus autem ex ui. signum

1 quia] quod *N* 2 haec (*ante* factura)] hoc *N* 3 defectum receptibilis] effectum receptibilem *AM* 4 manifestum est] manifestasti *MN*
5 nunc *om.* *A* quot] quod *C* materia] *an* materia formam habens *uel similia?* 8 sit *om.* *N* formae *scripsi:* sibi *ACMN* 9 sit] si *N* 10 scies *A* quia] quod *N* 13 iam mihi *A*, iam *om.* *MN* quod praecessit] *cf. p. 108,25–109,1* quia] quod *CN* 14 habens] agens *C* 15 inuenit *M* materia *N* 16 simplices substantiae *A* 19 omnia *om.* *N* 21 *post* simplices *add.* etiam *N* 24 earum] illorum (*sic!*) *C* 25 enim] est *N* substantia] supra *A* subtilior fuerit *A* *ante* fortior *add.* et *M* 28 Quod *AMN* 29 *M.* *om.* *C* impulsu *om.* *N* uii *A*

autem quod uis et subtilitas faciunt influxum est hoc, quod quantitas et figura non imprimunt suum simile in obstans, cum potens fuerit recipere; et hoc non est nisi propter debilitatem quantitatis et grossitudinem eius ad penetrandum. similiter dicendum est de accidente, quia quo fuerit fortius, subtilius et⁵ luminosius, erit penetrabilius. conficiemus ergo ex his sex probationibus hoc, scilicet quod substantiae simplices necesse est ut dent se ipsas et conferant suas formas. Et etiam hoc, quod uires et radii qui effluunt de corpore sunt spirituales, signum est quoniam effluere debent etiam substantiae¹⁰ spirituales. Et etiam quia, cum nos inuenerimus substantiam corpoream prohibitam ad conferendum se propter crassitudinem quantitatis et tenebrositatem eius, [et] tamen quantitas confert umbram suam corporibus quae opposita sunt, adeo quod, cum inuenerit corpus lucidum, dat ei formam suam: quanto magis¹⁵ necessarium est secundum hanc considerationem ut substantia spiritalis, quae immunis est a quantitate. sit effluens suam essentiam et uirtutem et lumen suum.

D. Quam bene probasti actionem substantiarum simplicium et penetrabilitatem earum.

20

M. Quanto fuerint subtiliores et fortiores et meliores, tanto sunt magis aptae ad agendum et conferendum se et sua. quod patet ex prohibitione penetrabilitatis substantiarum corporearum, quia cum consideraueris alteram illarum ex altera, una est te-

p. 110,11- 18 = Falaqera III, §. 13.

1 quod uis] quamuis C influxum] impulsus C, fluxum N hoc est M, est haec N 2 non om. CMN simile] substantia N 3 non est hoc MN; non om. C 5 est om. AMN fuerit N et subtilius CM, subtilius N 6 penetrabilis N 7 probationibus] propositionibus C 9 post etiam add. quia ACM qui] quae A 10 spirituales] speciales C est om. M etiam] et A, om. M 11 cum om. M inuenimus AMN 12 corpoream N 13 et deleui conferet N 14 suum C opposita] composita C 15 post lucidum add. ut speculum A, quae uerba etiam a Falaqera absunt 16 necessarie M 17 est immunis A, in minus sit C, immunisque N a om. C sithic om. C confluens CMN 20 earum] eam N 21 M. om. MN et fortiores om. C 21—23 et fortiores . . . quod patet om N, tanto sunt . . . quod patet om. CM 24 illarum] alterarum N

stificatio alterius et signum. cum enim posueris quod substantia corporea prohibita est a conferendo se ipsam propter crassitudinem suam et tenebrositatem, et quod quanto remotior fuerit a crassitudine et tenebrositate, propinquior erit ad conferendum se: necesse facies ex hoc ut substantiae simplices sint conferen-⁵ tes se ipsas et suas uires et formas. quia enim quantitas retinet substantiam a conferendo se, idcirco nihil est quod prohibeat substantias spirituales quin dent suas formas et attribuant suas uires. et cum posueris quod substantiae simplices confe-¹⁰ runt se ipsas et suas formas, necesse facies per hoc quod substantiae corporeae prohibitae sunt a conferendo se et suas formas. et cum attenderis quod essentia substantiae simplicis non habet finem, et attenderis uim eius, et cogitaueris penetrabilitatem eius in rem contrapositam quae parata est recipere eam, et comparaueris inter eam et substantiam corpoream: in-¹⁵ uenies substantiam corpoream non potentem esse ubique et debilem ad penetrandum res; et inuenies substantiam simplicem, hoc est substantiam animae uniuersalis, diffusam per totum mundum et sustinentem illum in se ipsa propter subtilitatem et simplicitatem suam; et sic inuenies substantiam intelligentiae²⁰ uniuersalis diffusam per totum mundum et penetrantem illum. causa autem huius est subtilitas substantiarum ambarum et uis et lumen earum; et propter hoc fuit substantia intelligentiae infusa et penetrans interiora rerum. quanto magis ergo secundum hanc considerationem debet esse uirtus dei sancti pene-²⁵ trans omnia, existens in omnibus, agens in omnibus sine tempore.

p. 111,12—26 = Falaqera III. §. 14.

1 *post* signum *add.* M. N posuerit N 2 ad conferendum C, ab
conferendo M, ad conferendo N crassitatem A 3 quod *om.* C 3—4
et quod ... tenebrositate *om.* N 4 ad *om.* N 6 *ante* formas *add.* suas C
quantitates C 7 nihil] nil MN 8 quia dent suas *om.* N 8—10 et
... formas *om.* C 8 attribuant] attrahant N 9 posuerit N con-
ferant N 11 corporeae] corpore N 14 contrapositam] compositam A
est] erit N 15—16 inuenies substantiam corpoream *om.* C 16 et *om.* M
18 substantiam animae] scientiam animae C uniuersalem N 19 susti-
nentem] subsistentem N ipsam MN 20 intellectiuae C 21 diffusam]
diuersam N 23 eorum N intellectiuae C 24 ergo *om.* C

16. D. Iam manifestum est mihi quod omnis substantia simplex confert se ipsam et dat suam formam. sed quid sequitur ex hoc?

M. Sequitur ex hoc quod substantiae simplices sint conferentes se et dantes suas formas substantiae quae sustinet praedicamenta, hoc est, quia unaquaeque substantia spiritualis est agens per se, ut diximus, quod conuenit ei agere in rem contrapositam, et hoc propter effluxionem sui qua superat omnes substantias, quando inuenerit subiectum receptibile suae actionis. et propter hoc necesse est ut substantia simplex quae sequitur post compositam sit agens in substantia composita, quod agere debet. et quia haec substantia est corpus sensibile compositum, necesse fuit ex hoc ut actio substantiae spiritualis in eo sit etiam sensibilis; nisi quia haec actio non est corporalis absolute nec spiritualis absolute, sed est media inter utrumque extremorum, sicut uegetabilitas et sensibilitas et motus et colores et figurae, quae acta sunt in substantiis compositis a substantiis simplicibus. hae enim actiones absolute non sunt corporales nec spirituales absolute, quia comprehenduntur sensibus. ergo secundum hanc dictionem debent esse omnes formae sensibiles in substantia corporali ex actione substantiae intelligibilis spiritualis. et non sunt hae formae sensibiles, nisi quia materia quae recipit illas est proxima corporeitati in natura sua; et hae formae sensibiles sunt in substantia *spirituali* intelligibili simplicius quam in materia. — Exemplum autem fluxus uel deductionis formae a substantia simplici spirituali et actionis suae in materia corporali est sicut lumen solis, quod est infusum aëri

p. 112,12—114,6 = Falaqera III, §. 15.

2 ipsam om. ACM sed om. N 3 ex om. N 4 quod om. N 5 suas om. C 7 quod] et N conuenit] contra A, conueniens N contrapositam] oppositam N 8 ante propter add. est M qua] quae C 10 propter] per AMN 11 quod] quid C 12 compositum om. C 13 etiam om. C 15 medium C 17 acta] actu C compositis a substantiis om. M 18 absolute nec sunt corporales nec spirituales C, nec sunt spirituales absolute nec corporales M, nec sunt corporales absolute nec spirituales N 19 comprehendunt M 21 intelligibilis] intellectus C 23 recepit N corporeitate C 24 spirituali addidi ex Falaqera: בעצם הרוחני המושכל; cf. supra v. 21 25 autem] ante N uel deductionis] et defluxionis C

penetrans illum et nondum tamen apparet *propter subtilitatem*, donec inueniat corpus solidum, ut terram; et tunc apparet lumen sensibiliter, eo quod non potuit penetrare partes eius nec diffundi per illas, sed stetit in superficie corporis, et adunata est eius essentia; et tunc magis emicuit eius irradiatio. secundum au-⁵ tem hoc exemplum lumina substantiarum simplicium penetrant et fluunt alia ad alia ab aliis; sed non apparet sensui propter subtilitatem et simplicitatem istarum substantiarum; cum autem penetratio luminum pertingit usque ad materiam corporalem, tunc apparet lumen et manifestatur sensui propter crassitudinem¹⁰ materiae corporalis. Secundum autem hunc ordinem erigemus nos ad sciendum quod omnis forma quae sustinetur in materia uniuersali habet esse in essentia uirtutis dantis illam, hoc est uoluntatis, esse quidem simpliciori quam in materia prima quae recipit illam. et quia materia prima in natura sua diuersa est¹⁵ ab essentia uoluntatis, et est similis corpori in comparatione uoluntatis, necesse est ut actio eius in materia sit manifesta, sicut actio substantiarum intelligibilium in corpore *est* manifesta. necesse est etiam ut uoluntas educat quod habet in essentia sua et det *materiae*, *sicut substantiae intelligibiles educunt quod ha-*²⁰ *bent in essentia sua et dant corporibus*; excepto hoc quod uoluntas agit sine tempore, sine motu, *sine instrumento*, sine loco, substantiae uero intelligibiles e contrario. et ideo substantiae simplices et omnino omnes substantiae agentes quicquid faciunt, faciunt secundum actionem primam quae totum mouet et pene-²⁵ trat totum. et secundum hunc modum sciemus diffusionem

1 propter subtilitatem] *cf. Falagera*: לרקיקהו; *om. ACMN*; *sed addendum erat ut quadrarent quae v. 7—8 dicta sunt* 2—3 lumen sensibiliter apparet *MN* 3 diffudi *M* 4 stetit] *stat C* 5—6 hoc autem *N* 7 ad alia *om. C* appare *N* 9 contingit *C* materiam] naturam *C* 10 sensum *N* 13 essentiam *A* hoc] haec *N* 14 esse] et esse *MN* simplicius *C*; *sed esse est casus sextus* prima *om. C* 16 est *om. A* et est . . . uoluntatis *om. C* 18 est *scripsi*: sit *ACMN* 20 materiae . . . et dant *addidi ex Falagera*, *apud quem sic legitur*: ונותן אותו ליסוד כמו שהיו העצמים המושכלים מוציאים למה שבפעצמם ונוהגים אותו לגופים 21 hoc *om. C* 22 agat *N* sine instrumento *addidi ex Falagera* ובלא כלי 23 uero] aliae *C* ante e contrario *add. et C* contrario] conuerso *C* 24 omnino *om. C* 26 post sciemus *add. proprie M* diffusionem] diffinitionem *AM*

uirtutis primae et actionis primae in omnibus quae sunt, quia uires substantiarum simplicium et omnino uires omnium eorum quae sunt infusae sunt et penetrantes per totum: quanto magis uirtus factoris primi, excelsum nomen eius. et ideo dictum est quod factor primus est in omnibus quae sunt et nihil sine eo esse potest.

17. D. Videtur multum necessarium ad probandum et ad manifestandum probationibus necessariis uniuersalibus, quod formae quae subsistunt in substantia quae sustinet praedicamenta sunt patientes a substantiis simplicibus et aduenientes ex eis. 10

M. Bene interrogasti de eo quod opus nimis est. ecce probationes demonstrantes quod formae quae sustinentur in substantia corporali patientes sunt a substantiis simplicibus et spiritualibus et adueniunt ex eis.

(1.) Omnis substantiae simplicis, actio eius simplex. et actiones quae subsistunt in substantia quae sustinet praedicamenta simplices sunt. ergo actiones quae subsistunt in substantia quae sustinet praedicamenta patientes sunt a substantia simplici.

(2.) Vires formae motus, quae inueniuntur in substantia corporali, simpliciores et subtiliores sunt substantia corporali. et omne quod est simplicius et subtilius substantia corporali accedit ad fines substantiae simplicis. ergo uires et formae et motus, quae sunt in substantia corporali, accedunt ad fines substantiae simplicis. dehinc addam hanc huic: omne quod est intra naturam substantiae simplicis, non potest esse quin sit aut de essentia substantiae simplicis, aut aliquod ex suis acciden-

1 ante uirtutis add. substantiae N quia om. C 2 omnino] ideo C
eorum] earum C 3 infusae sunt om. N 4 factoris] rectoris C 5
quae sunt om. A 7 D. om. C Videtur om. MN multum om. C 1 post
necessarium add. est MN ad (ante manifestandum) om. AM 8 quod]
quia AC 9 quae (ante subsistunt) om. N 10 et om. M 11 nimis
opus M, opus unus N 12 quod] et CN 14 simplicibus et om. MN, et
om. C 16 subsistunt] sunt AC quae sustinet] sustinente C 20 quae]
qui MN 21 sunt et subtiliores M 22 subtilius et simplicius M, sub-
tilius om. N 23 ante uires add. et A 24 quae] qui MN fines om. N
(sed a manu recenti adscriptum est) 25 dehinc] deinde N hanc om. N
26 naturam] materiam AMN 27 aut (post sit)] an M, om. C

tibus. ergo uires formae motus, quae sunt in substantia corporali, sunt aut de essentia simplicis substantiae, aut aliquid suorum accidentium. sed non sunt de essentia simplicis substantiae, quia non sunt substantiae. ergo sunt de numero suorum accidentium.

(3.) Substantia composita receptibilis est formarum. et⁵ omne quod est receptibile formarum, non recipit illas nisi ab agente qui eas agit in se. ergo substantia composita non recipit formas nisi ab agente qui agit illas in ea. deinde adiungam huic hanc: substantia simplex agit in substantiam compositam. ergo substantia composita recipit formas a substantia simplici.¹⁰ — Cum aliquid recipit aliquid ex aliquo, receptum patiens est in recipiente ab eo a quo recipit. ergo formae quas recipit substantia composita patientes sunt a substantia simplici. et quicquid est patiens in aliquo ab aliquo, est in re agente illud. ergo formae quas recipit¹⁵ substantia composita sunt in re agente illas. et illud quod agit eas est substantia simplex. ergo formae quas recipit substantia composita sunt in substantia simplici.

(4.) Formae quae sustinentur in substantia corporea, actio est. et omnis actio fit ab agente in formas sustentatas. ergo formae²⁰ quae sustinentur in substantia corporea non fiunt a substantia quae sustinet praedicamenta. item huic addam hanc: omne quod non fit ex aliquo, fit ex eius contrario. ergo forma quae sustinetur in substantia corporea fit ab eius contraria. deinde addam huic: substantia simplex est opposita substantiae compo-²⁵ sitae. ergo formae subsistentes in substantia corporea fiunt a substantia simplici.

1 motus formae *M* quae scripsi (cf. p. 114, 24; 116, 6. 16; 128, 12. 16): qui *ACMN* sunt *om. C* 2 aut sunt *A* substantiae simplicis *C* aut (ante aliquid)] an *M* aliquod *N*, aliorum *C* 3 substantiae simplicis *CM* 4 sunt (post ergo) *om. N* suorum *om. A* 5 formam *N* 6 illas] eas *M* 8 qui eas agit in illa *C*, agit *om. M* 9 substantia composita *M* 11 ex] ab *M* 13—14 sunt a substantia sunt simplici *N* 14 et *om. M* 15 ab aliquo *om. M* quas] qua *M* 16 sunt] sicut *N* 19 post Formae add. autem *N* 20 sustentatas] distentatas *C* 21 in *om. N* corporea *om. N* fiunt] sunt *C* 21—22 quae sustinet] sustinente *C* 22 huic] huc *N* 23 aliquo fit ex *om. N* 24 ab] ex *M* contrario *C* deinde] dehinc *A* 25 est opposita] composita est *A*, est composita *C* substantiae *om. AC*

(5.) Si substantia composita non acquirit a substantia simplici motus uires figuras: ipsa substantia simplex aut non habebit esse, aut non erit agens. sed substantia simplex habet esse, et est agens. ergo substantia composita acquirit a substantia simplici figuras uires et motus. 5

(6.) Figurae uires et motus, quae in substantia composita sunt, acquisita sunt necessario aut a factore primo, aut ab essentia substantiae quae sustinet illa, aut ab alia substantia quae est media inter illa. — Si essent acquisita ab essentia factoris primi, necesse esset ex hoc ut inter factorem ¹⁰ primum et substantiam quae sustinet praedicamenta esset conuenientia, quia quod erat in essentia factoris primi, unitum est essentiae substantiae; et etiam necesse esset ut in essentia factoris primi esset multitudo, propter multitudinem figurarum uirium et motuum. et utrumque est impossibile. ergo figurae ¹⁵ uires et motus, quae subsistunt in substantia quae sustinet praedicamenta, non sunt acquisita ab essentia factoris primi. — Si fuerint acquisita ab essentia substantiae quae sustinet illa, necesse esset ut substantia simul esset agens formam et recipiens illam; et necesse esset ut sit agens secundum hoc quod recipit, ²⁰ aut non. Si esset agens secundum hoc quod est recipiens, una et eadem res esset simul agens et patiens; quod est impossibile. Si non fuerit agens secundum hoc quod est recipiens, tunc tota non esset recipiens formam, nisi unde erat tota substantia formata. ergo non est possibile ut non sit agens unde ²⁵

2 ante uires add. et C ipsa] tempora a N ipsa substantia simplex om. C simplex om. MN aut (post simplex)] autem C 3 ante habet add. non N 5 uires figuras C motus et uires N 6 post quae add. sunt N 7 sunt (ante acquisita) sicut N sunt (post acquisita) om. CMN 8 quae sustinet . . . alia substantia om. N 9 esset A 12 quod erat in om. AC post factoris add. secundum N unitum est essentiae] unita essentiae est A, unita est essentiae C, initium est essentiae M 13 etiam om. C esset necesse CN 16 uires] in res N quae] qui AN subsistunt] consistunt N 17 non] et non N 19 excipiens C 21 hoc] id C est om. A 22 et eadem om. N 23 non] uero C fuit N 24 tunc tota non esset recipiens om. M ante nisi aliqua uerba excidisse puto; cf. p. 117, 4—6 tota] contra N unde] unum N substantia tota M 25 non (ante sit) om. C unde] unum N

est patiens. Si non fuerit substantia agens unde est patiens, et fuerit agens fortior quam patiens, necesse est ut substantia una uice sit fortior se ipsa, alia uice debilior se ipsa, si substantia est una. si autem non fuerit una, et aliquid eius fuerit agens et aliud eius patiens, necesse est ut aliud eius patiens⁵ sit non formatum, et tota substantia formata. ergo est formatum et non formatum; quod est inconueniens.

(7.) Omne compositum ex duobus, unumquodque eorum potest esse per se. corpus autem compositum est ex substantia et forma. ergo forma potest esse per se sine substantia corporali. item dicam: Forma potest esse per se sine substantia corporali. forma autem non est in non sustinente. ergo forma inuenitur in sustinente non substantia corporali. dehinc adiungam huic: praeter substantiam corpoream non est sustinens nisi substantia simplex. ergo forma inuenitur in¹⁵ substantia simplici.

(8.) Omnis actio fit in spirituali, et omnis receptio in corporali. et si fuerit substantia agens unde est patiens, erit spirituale et corporale simul; et si aliud eius fuerit agens et aliud patiens, tunc aliud eius esset spirituale et aliud corporale. sed tota²⁰ substantia quae sustinet praedicamenta est corporea. ergo nihil eius est agens.

(9.) Si substantia corporalis fuerit recipiens formas quae sustinentur in ea ab alia substantia a se ipsa, necesse est ut ipsa substantia sit superior ea. et substantia simplex est superior²⁵

p. 117,17—22 = Falaqera III, §. 16.

1 Si] Sed N. — a uerbis Si non aliud argumentum inchoari uidetur, cum illo p. 116, 23—117, 1 ex aequo positum substantia om. N 1—2 unde est patiens, et fuerit agens om. N 2 et fuerit agens fortior quam patiens om. A 3 se ipsa om. C 4—5 fuerit agens et aliud eius om. N 6 non formatum] informatum C 7 formatum om. N 8 eorum om. C 9 esse per se] ex se esse C autem] ergo C est om. CM 10 per se om. N 11—13 item dicam . . . in sustinente substantia corporali om. A 13 non om. M substantia] subiecta N dehinc] deinde C 14 huic] hanc A, om. N 19 si om. N aliud (ante eius)] aliquid C 20 esset] erit C sed] si N tota] corpora N 21 quae sustinet praedicamenta] הנושא לנאמרות Falaqera: om. ACMN 22 eius om. AC 23 Substantia corporalis si N forma N 24 necesse est ut ipsa om. N 25 substantia om. AM 25 post superior add. substantia C

composita. ergo substantia corporea recipit formas quae sustinentur in ea a substantia simplici.

(10.) Substantiae simplices non percipiuntur nisi in corporibus. et formae quae subsistunt in substantia composita non percipiuntur nisi in corporibus. ergo formae subsistentes in substantia⁵ composita sunt ex formis substantiarum simplicium.

(11.) Forma quae sentitur in substantia composita perficit eius esse. et omne quod perficit esse substantiae, substantia est. ergo forma quae sentitur in substantia composita substantia est.

18. (12.) Substantia simplex diuiditur in materiam et formam secundum diuisionem generis in species. et omne quod diuiditur diuisione generis in species, species eius coaequaeuae sunt ad suscipiendum nomen generis et definitionem. ergo species substantiae simplicis coaequaeuae sunt ad suscipiendum nomen generis et definitionem. et huic addam hanc: materia et forma sunt species¹⁵ simplicis substantiae. ergo materia et forma coaequaeuae sunt ad suscipiendum nomen simplicis substantiae et definitionem. substantia autem simplex nominatur et definitur nomine et definitione substantiae. ergo materia et forma aequae sunt in nomine substantiae et definitione.²⁰

(13.) Omne causatum compositum est comparatione suae causae. sed si formae corporales fuerint causatae ex formis spiritualibus, debet ut sint compositae. sed compositae sunt. ergo causatae sunt ex formis spiritualibus. Omne quod fuerit causatum, in se est in effectu et in causa est in potentia. si formae substan-²⁵tiae compositae fuerint causatae, debet ut sint in se in effectu et

1 corporea] composita *M* 2 in ea] ab ea *C* 6 substantiarum
om. *A* 8 substantiae esse *M* 10 materia et forma *MN* 11 diuisiones
C in species om. *N* 11—12 et omne . . . in species om. *M* 12
ante ad add. et *C* 13 generis] eius *M* 13—14 ergo species . . . definitionem
om. *M* 14 generis] eius *N*, om. *A* post definitionem add. substantiae
simplicis *A* 15 huic] huc *N* 17 simplicis substantiae nomen *M* post
nomen add. generis *A* 17—20 substantia . . . et definitione om. *C* 21
causatum] creatum *M* comparatione] compositione *AM* 22 fuerint]
sunt *C* causatae] creatae *N* spiritualibus] simplicibus *N* 23 debet]
oportet *N* sed compositae sunt om. *C* 24 causatae] creatae *AMN* cau-
satum] creatum *MN* 25 est in effectu] incisum *C* 26 causatae scripsi:
creatae *ACMN* debet] oportet *N* in se om. *CMN*

in causa sua sint in potentia. sed sunt causatae in effectu.
ergo in causa sua sunt in potentia.

(14.) Formae corporales quae sunt infusae in substantia,
unitae sunt cum illa. et omnia unita singula non habent tantum
uirtutis et perfectionis, quantum forma simplex per se. ergo
forma quae est infusa in substantia non est in uirtute tanta et
perfectione, quanta est forma simplex per se. dehinc prae-
ponam hanc et dicam: quicquid non fuerit quantum aliud in
uirtute et perfectione, est simile illi. ergo forma infusa in
substantia similis est formae simplici per se. dehinc praepo-
nam hanc et addam: omne simile alicui exemplum eius est.
ergo formae infusae in substantia exemplum sunt formarum spi-
ritualium. dehinc addam huic: omne quod est exemplum
alterius, imago uel pictura eius est. ergo forma quae est
infusa in substantia, imago uel pictura est formae spiritualis.¹⁵

(15.) Formae sunt simplices. et simplex prius est composito.
ergo formae priores sunt his quae componuntur ex eis.

(16.) Omnis forma sustentata in materia diuersificatur in cla-
ritate et perfectione secundum diuersitatem materiae quae eam re-
cipit in claritate et perfectione. et quicquid diuersificatur diuersi-
tate rei alterius a se, qualitas formae eius pendet ex illa re secun-
dum cuius diuersitatem diuersificatur. ergo forma spiritualis
sustentata in materia pendet ex diuersitate materiae secundum
cuius diuersitatem diuersificatur. huic addam hanc: omne
cuius forma pendet ex alio, ipsa forma non est forma sibi ipsi.²⁵

1 sua causa *N* sint *om. C* 1—2 sed sunt . . . in potentia *om. M*
1 causatae sunt *N*, sunt creatae *AC* 2 sua causa *N* 4 tantum] tamen *N*,
post perfectionis *transp. U* forma] substantia *N* 7 proponam *CMN* 9
uirtute et *om. M* simile] substantiae *N* *post* infusa *add. est A* 9—10
in substantia *om. N* 10 est] esse *A* dehinc] deinde *N* proponam *CN*
11 addam] dicam *A* simile] sube (*i. e. substantiae?*) *N* est exemplum
eius *A*, exemplum est eius *M* 12 infusa *M* formarum] forma *N* 13
dehinc] deinde *N* huc *N*, hinc *C* *post* quod *add. non A* 14 uel]
et *C* 14—15 infusa est *C* 15 uel] et *C* 16 est prius *A* 16—17
est composito, ergo formae priores *om. N* 17 his] hi *C* quae] qui *C* eas *N*
19 recipit eam *C*, enim recipit *M* 20 diuersitatem *M* 21 a se] per se *A*
qualitas] quantitas *M* dependet *N* 22 diuersificatur *N* 23 in] a *C*
23—25 pendet . . . ipsa forma *om. A* 23 et 25 pendet] pendet *M* 25 sibi
ipsi forma sibi ipsi *M*, sibi ipsi forma *CN*

ergo forma spiritualis sustentata in materia non est forma sibi ipsi. deinde post hanc: omne quod non est in aliquo per se, est patiens ab alio quod est in aliquo per se. ergo forma quae sustinetur in materia est patiens ab alio quod est in aliquo forma per se. 5

(17.) Omnis substantia spiritualis habet formam; et omnis substantia spiritualis est subtilis. et ex omni subtili fluit forma eius. ergo ex substantia spirituali fluit forma eius. dehinc post hanc: Ex substantia spirituali fluit forma eius. et omne a quo fluit forma eius, ipsa forma reuerberatur ab opposito quod est receptibile illius. ergo forma spiritualis substantiae reuerberatur ab opposito quod est receptibile illius. huic conclusioni addam: et quaecumque forma reuerberatur a suo receptibili, ipsa forma penetrans est suum receptibile et circumdans, quando sua substantia fuerit substantia subtilis. ergo substantiae spiritualis forma penetrat substantiam quae sustinet praedicamenta et circumdat eam. dehinc huic addam: Substantiae spiritualis forma penetrat substantiam quae sustinet praedicamenta et circumdat eam. et forma quae sustinetur in substantia quae sustinet praedicamenta penetrat et circumdat illam. ergo forma quae sustinetur in substantia quae sustinet praedicamenta, ipsa est forma substantiae spiritualis. 20

(18.) Omnis substantia corporalis terminabilis essentia est. et omne quod terminabilis essentia est, non potest extendi ut sit in omni loco. ergo substantiae corporalis essentia non potest extendi ut sit in omni loco. deinde conuersionem huius: Substantia spiritualis non est terminabilis essentia, quia non est quanta,

p. 120,6—23 = Falaqera III, §. 17.

1—2 ergo forma . . . sibi ipsi *om. AM* 1—3 spiritualis . . . ab alio quod est. *om. C* 2 post] pone *A* 2—3 quod non . . . patiens ab alio *om. M* 3 quod est in aliquo *om. N* alio] aliquo *N* 7 ex *om. C* 10 ipsa forma *om. C* reuerberatur] repraesentatur uel reuerberatur *M* 11—13 ergo forma . . . receptibile illius *om. M* 12 substantiae spiritualis *C* 16 substantiae] substantia *C* 18 dehinc] deinde *MN* huic *om. C* 21 et circumdat] *Falaqera*: וּמְקַפֵּה *om. ACMN* 23 forma] formae *A* 24 et 25 est essentia *C*; an essentiae? *cf. 127, 15* 26—27 ergo . . . loco *om. M* 27 sit in omni loco *om. C* conuersione *N* 28 prius est *om. C*

nec finita. et quod non fuerit terminabilis essentia, eius essentia extenditur et est in omni loco. ergo substantiae spiritualis essentia extenditur et est in omni loco. Deinde praeponam hanc conclusionem et dicam: et omne quod extenditur fluens est, non quiescens. ergo substantia spiritualis fluens est, non quiescens. dehinc dicam: Substantia spiritualis fluens est, non quiescens. et omne quod fluens est, non quiescens, forma eius quiescit, dum corpus inuenit sibi obstands, et ex eo reuerberatur eius forma et actio; sicut lumen solis quod reuerberatur a corpore. ergo¹⁰ substantia spiritualis, quiescit eius forma et reuerberatur a corpore. deinde addam hanc: forma quae sustinetur in substantia corporali, quiescit apud eam et reuerberatur ab ea. ergo forma quae sustinetur in substantia corporali, ipsa est forma quae resultat ex substantia spirituali. Omne quod resultat¹⁵ in aliquo ex aliquo, proprietas eius est ut se expandat super superficiem rei in qua resultat, et ut tegat ne appareat. et forma quae sustinetur in substantia composita expandit se super superficiem substantiae, et tegit eam ne appareat. ergo forma sustentata in substantia composita resultat in ea a substantia alia ab ipsa. deinde huic addam: omne quod resultat in aliquo ex alio ab ipso, est in illo a quo resultat. ergo forma sustentata in substantia composita est in substantia a qua resultat.

19. (19.) Omne quod apparet in substantia composita lineamentorum et figurarum, inflictum est a sua causa. et substantia sim-

1 nec] neque *M* 1—2 eius essentia *om. C*, essentia (*post eius*) *om. N* 2 extendunt *M* 2—3 ergo . . . in omni loco *om. A* 3 essentiae *C* proponam *ACN* 4 conclusionem] q. *C* et (*ante omne*) *om. C* 5 *ante non add.* et *M* ergo] sed *N* 6 *ante non add.* et *CM* 6—7 dehinc . . . non quiescens *om. C* 7 est *om. N* 7—8 et omne . . . non quiescens *om. N* 8 *ante non add.* et *CM* 11 substantiae *MN* eius *om. MN* et *om. N* 12 dehinc] dehinc *M* 13—14 quiescit . . . substantia corporali *om. N* 16 in aliquo *om. N* 17 super *om. N* rei in qua] relinqua *A* tegat] integrat *M* 18 quae sustinetur *om. N* substantia] forma *C* 19 super *om. N* eam *om. AMN* 20—23 resultat . . . in substantia composita *om. A* 21 dehinc] dehinc *C* 22 in aliquo ex alio] ab alio in aliquo *C*, in aliquo alio (*omisso ex*) *M* 25 liniamentorum *ACMN*, ut constanter 26 influctum *CN*

plex causa est compositae. ergo quicquid lineamentorum et figurarum apparet in substantia composita, inflictum est a substantia simplici. deinde huic addam hanc: quicquid inflictum est ab aliquo in aliud, est in infligente illud. ergo quicquid lineamentorum et figurarum apparet in substantia composita, est in infligente illud. deinde huic addam: substantia simplex est infligens lineamenta et figuras. ergo quicquid lineamentorum et figurarum apparet in substantia composita, est in substantia simplici.

(20.) Figurae et colores et lineamenta, quae fiunt in compositis particularibus, fiunt ex agente substantia. substantia quae sustinet formam elementorum, non est agens. ergo figurae et colores et lineamenta, quae fiunt in compositis particularibus, non fiunt a substantia quae sustinet formam elementorum. ergo fiunt ab aliqua substantia simplici. Istae actiones aut fiunt ab essentia substantiae simplicis, aut non ab eius essentia. Si fiunt a non eius essentia, tunc possibile est ut fiant non ab eius actione. sed non est possibile ut fiant a non eius actione. ergo non est possibile ut fiant a non eius essentia. Si autem fiunt ab eius essentia, opus est ut sint in eius essentia. -- Similiter dicendum est de figuris et lineamentis uniuersalibus quae fiunt in substantia composita, quod sunt in essentia substantiae infligentis illa.

(21.) Vnum est radix multiplicitatis. substantia simplex est unum.

2 influctum *C* substantia simplici] substantiali *N* 3 deinde] dehinc *M* huic *om. M* 3-6 quicquid . . . deinde huic addam *om. C* 4 infligente *N* illud] aliud *AN* 5 figurarum et liniamentorum (*cf. ad p. 121,25*) *MN* 6 deinde] dehinc *N* huc *N* 7 figurans *A* 8 composita est in substantia *om. N*, in substantia *om. M* 10 fiunt (*post quae*) sunt *C* 11 alterum substantia *om. CMN* 12-14 non est . . . formam elementorum *om. C* 12 ergo] ego *N* et (*ante colores*) *om. MN* 13 fiunt (*post quae*) sunt *A* 14 fiunt] sunt *C* 15 Ista *om. C* aut (*ante fiunt*) autem *C* 15-16 simplicis substantiae *M* 16 eius *om. N* si *om. N* fiunt] fuerint *A* a non] autem *A*, ab (*omisso non*) *N* 17 essentia eius *M*, eius substantia *C* est *om. C* ab] ex *N*, *om. AC* actio *N* 18 sed non . . . actione *om. C* a *scripsi*: et *AMN* *post non add.* ex *N* 19 a non] ante *N* essentia] essentiam *CMN* fiunt] fuerint *A*, fuerit *MN* 20 eius sint in *C*, in *om. N* liniamentis et figuris *N* fiunt] sunt *C* 22 substantiae essentia *C* 23 ante substantia *add.* in *N* unum est *C*

ergo substantia simplex est radix multiplicatis. formae quae sustinentur in substantia composita multae sunt. ergo substantia simplex radix est formarum quae sustinentur in substantia composita.

(22.) Multitudo est congregatio unitatum; unitates congregatae⁵ diuiduntur in una secundum diuisionem totius in partes. et quicquid diuiditur in aliquid, natura totius est in singulis partibus eius. et una partes sunt multitudinis. ergo natura multitudinis est in singulis unis. et formae quae sustinentur in substantia composita sunt multitudo. ergo formae subsistentes¹⁰ in substantia composita sunt in una forma. forma autem simplicis substantiae una est. ergo formae subsistentes in substantia composita sunt in forma substantiae simplicis.

(23.) Substantia simplex similis est uni quam substantia composita; et forma quae est in substantia composita similior¹⁵ est uni quam substantia composita. ergo substantia simplex similis est formae subsistenti in substantia composita, quia ambae similiores sunt uni. et omnia similia aut similia sunt in genere, aut in specie, aut in accidente, aut in qualitate. sed forma cum substantia simplici non est eiusdem generis aut species²⁰ ciei, et substantia simplex non habet accidens in sua essentia. ergo similitudo eorum non est ex his. ergo sunt similia in modo agendi.

(24.) Quantitas et qualitas duae formae sunt. sed omnis forma fit ex forma. ergo quantitas et qualitas non fiunt a substantia²⁵ quae eas sustinet. Item. Quantitas et qualitas fiunt ex forma. et praeter substantiam compositam et substantiam simplicem ni-

1 radix est *A* 2 sustinetur *C* 5 unitates] et unitate (*sic!*) *M* 6 diuisionem] dictiones *C* 7 aliquid] aliud *C* 8 eius *om.* *C* 9 singuli *N*
 10—12 ergo . . . una est *om.* *C* 10 ante ergo formae lacuna statuenda uidetur; cf. p. 124, 4—7 subsistentis *M* 11 in *om.* *A*; 13 ergo formae *om.* *M* sunt] sint *C*, sunt in forma *om.* *N* 14 uni] uno *MN* 16 uni] uno *MN* ergo in substantia simplici *C* 17 est *om.* *N* 18 similiores] similio *M* sunt similia *M* 19 aut (*ante* in qualitate)] uel *C* quantitate *M* 20 cum] in *AC* est *om.* *M* aut] ante *N* 22 similia sunt *M* 23 agenti *M* 24 post sunt *add.* in agendi (*sic!*) *C* 25 quantitas et qualitas] quantitas et quantitas *M* 26 sustinet eas *N* Quantitas et quantitas (*sic!*) *M* 27 substantiam compositam et *om.* *C.M.*, compositam et substantiam *om.* *N* substantiam (*ante* simplicem)] formam *M*

hil est forma. ergo quantitas et qualitas non fiunt nisi a substantia simplici.

(25.) Quantitas est multitudo. et multitudo composita est ex unis. ergo quantitas composita est ex unis. una autem composita sunt ex uno simplici. ergo quantitas composita est⁵ ex uno simplici. unum autem simplex est in substantia simplici. ergo quantitas composita est ex uno substantiae simplicis. unum in substantia simplici est accidens simplex. et accidens compositum compositum est ex accidente simplici. ergo accidens compositum compositum est ex uno substantiae simplicis. Item. Quantitas composita est ex unis. et una composita sunt accidens compositum. ergo quantitas est accidens compositum. huic addam hanc: accidens compositum compositum est ex uno substantiae simplicis. ergo quantitas est composita ex uno substantiae simplicis. 15

20. (26.) Dicam quod proprietates substantiae simplicis et impressiones sunt in forma quae sustinetur in substantia composita. — Manifestatio huius est haec: Substantia simplex non sentitur nisi in corpore: similiter et forma non sentitur nisi in corpore. et substantia simplex una simplex est in se ipsa: similiter et forma²⁰ una simplex est in se ipsa. et substantia simplex forma est substantiae compositae; similiter et forma est forma substantiae compositae. et substantia simplex perficit illud cuius est forma; similiter et forma perficit illud cuius est forma. et substantia simplex est penetrans substantiam²⁵ compositam; similiter et forma est penetrans substantiam compositam. substantia simplex est complectens

1 forma] formam *N*, *om.* *A* ergo *om.* *C* et qualitas *om.* *N*, et quantitas (*ut supra p. 123,25 et 26*) *M* 3 est *om.* *C* 3-4 ex unus (*sic!*) *N* 4 ergo . . . ex unis *om.* *C* est composita *M* 7 est composita *M* simplicis substantiae *CN* 8-10 unum . . . substantiae simplicis, *om.* *A* 8 unum] unde *N* 10 alterum compositum *om.* *C* 12 post accidens *add.* est *M* 13 est *om.* *N* 14-15 substantiae ergo . . . simplicis *om.* *AN* 14 composita *om.* *C* 15 simplici *C* 16 Dicam . . . simplicis *om.* *N* 17 sustinetur] subsistit *M*, sustinentur *N* 18 Manifestatio] manifesta ratio *A* haec est *A* 19 in *om.* *M* similiter . . . in corpore *om.* *C* 21 simplex *om.* *C* ipsa *om.* *C* 22 forma est *C*, forma *om.* *N* 23 illud] id *C* 24 similiter et forma *om.* *N* illud] id *MN* 25 penetrans est *C* 26-27 similiter . . . compositam *om.* *N* 26 penetrans est *M* 27 substantiam] formam *M*

substantiam compositam; similiter et forma. substantia simplex discernit subiectum suum ab alio; similiter et forma discernit substantiam compositam ab alia. substantia simplex restringit partes sui subiecti; similiter et forma restringit substantiam compositam. substantia simplex non est localis; similiter⁵ et forma. substantia simplex est mouens et agens; similiter et forma. Deinde praeponam hanc propositionem et dicam quod proprietates et impressiones substantiae simplicis sunt in forma quae sustinetur in substantia composita. et in quocumque fuerint proprietates substantiae simplicis, illud impressum¹⁰ est a substantia simplici. ergo forma quae subsistit in substantia composita impressa est a substantia simplici. — Item secundum alium ordinem. Si proprietates et impressiones substantiae simplicis fuerint inuenta in forma quae sustinetur in substantia composita, debet ut forma quae sustinetur in sub-¹⁵stantia composita imprimat proprietates ad modum substantiae simplicis. similiter distincte conficiemus de unaquaque proprietate substantiae simplicis propositiones et de proprietatibus formae, et adiungemus argumentationem quae concludat quod forma est ex impressione substantiae simplicis. erunt ergo²⁰ argumentationes in hoc secundum numerum proprietatum ex quibus fiunt propositiones.

(27.) Omnes duae substantiae oppositae in forma, cum uniuntur, ex unitione earum fit forma diuersa a formis propriis ipsarum substantiarum. (certitudo huius propositionis est manifesta²⁵ quantum ad sensum; sed quantum ad intellectum fiet hoc

1 et] etiam et *C* 2 ab *om. C* 3 substantiam] formam *M* 5 localis] loycalis (*i. e.* logicalis) *A* 6 et agens *om. C* 7 et (*ante* forma) *om. N* proponam *ACN* hanc propositionem *om. N* 9 composita *om. M* quacumque *A* 10 fuerit *M* 11—12 ergo . . . substantia simplici *om. N* 13 impressiones] pressiones *N* 15—17 quae sustinetur . . . substantiae simplicis *om. C* et (*lacuna hiante*) *M* 15 sustinetur] subsistit *A* 16—17 imprimat . . . simplicis] impressa sit a substantia simplici *A* 17 distincte *om. A* 18 propositionis *N* 19 et (*ante* adiungemus) *om. AC* concludit *C* 20 simplicis substantiae *C* 21 in hoc] inde *AC* 22 fiunt] sunt *AN* 23 propositiones] proprietates *N* 24 unione *N* eorum *M* fit] fit sit *M* ipsarum] propriarum *C* 25 substantiarum *om. M* propositiones *N* manifesta est *MN* 26 *post sed add.* manifesta fiet *MN* fiet] hic *om. MN*

modo. Dico quod formae duarum substantiarum unitarum duae sunt. natura duorum est aliud a natura unius. ergo natura duarum formarum quae sunt duarum substantiarum unitarum est aliud a natura uniuscuiusque illarum. Item secundum alium ordinem. Omnia opposita, cum coniunguntur, fiunt unum⁵ aliquid. sed duo sunt aliud ab uno. ergo omnia duo, cum coniunguntur, fiunt aliud ab uno. dehinc addam huic conclusioni hanc: duae formae coniunguntur. ergo duae formae, cum coniunguntur, fiunt aliquid aliud ab unaquaque illarum. Item alio ordine. Forma quae fit ex coniunctione duarum¹⁰ formarum, necesse est ut sit aut altera, aut neutra illarum. et non est possibile ut sit aliqua illarum, quia impossibile est ut forma pereat. ergo est forma alia ab unaquaque illarum, et non est aliqua illarum. — Postquam uera est propositio quae dicit quod ex unione duarum substantiarum in forma opposita-¹⁵ rum fit forma diuersa a formis cuiusque illarum, uerificemus aliam propositionem quae dicit quod substantia simplex unitur compositae substantiae. Et certitudo huius propositionis manifesta est quantum ad sensum hoc modo, quia nos uidemus impressiones naturae et animae in substantia composita ex illis;²⁰ et certificatur ex hoc unio et coniunctio istarum substantiarum. sed comprobatio quantum ad intellectum fiet hoc modo. Substantia simplex unius generis est cum substantia composita. et quaecumque sunt eiusdem generis, uniuntur. ergo substantia simplex et substantia composita uniuntur. Item alia argu-²⁵ mentatio. Substantia simplex est agens. et aliquid agen-

1 duae om. C 3 substantiarum] formarum M 4 est om. M illa-
rum] earum N 5 ordinem alium C composita N iunguntur AC 6
ante aliud add. unum ab alio C 7 iunguntur C, coniungimur N ,dehinc]
deinde C 7—8 huic hanc conclusionem C 8 coniungitur N 8—9 ergo
... coniunguntur om. N 9 fiunt cum coniunguntur C aliud aliquid M 11
aut (ante altera et ante neutra)] uel C 12 aliqua] altera C 13 illarum] ea-
rum N 13—14 et ... illarum om. C 14 post illarum add. quia impossibile
est N 16 a om. N cuiusque] cuius est N illarum] earum N uerificamus C
18 substantiae compositae C 18—19 est manifesta N, certa est M 22 sed
cum probatio MN fit M 23 simplex om. C est unius generis M, unius
est generis N substantia om. MN et om. M 24 post quaecumque add.
quae M eiusdem] unius N 24—25 ergo ... uniuntur om. N 26 aliquod MN

tium unitur rei quae recipit actionem eius. ergo aliqua substantiarum simplicium unitur rei recipienti actionem eius. deinde praeponam hanc et adiungam: sed substantia composita recipit actionem substantiae simplicis. ergo aliqua substantiarum simplicium unitur substantiae compositae. Item alia argumentatio. Forma substantiae simplicis fluit necessario. et omne quod fluit necessario, unitur rei quae sibi est opposita. ergo forma substantiae simplicis unitur rei obstanti. huic praepositae adiungam hanc: substantia composita opposita est simplici. ergo forma substantiae simplicis unitur cum substantia composita. Item alia argumentatio. Substantia simplex continet substantiam compositam. et omne quod continet aliud, unitum est ei quod continet. ergo substantia simplex unita est compositae. Item alia argumentatio. Substantia simplex est interminabilis essentiae. et omne quod est interminabilis essentiae, essentia eius extensa est. ergo essentia substantiae simplicis extensa est. et adiungam huic conclusioni: omne cuius essentia extensa est, essentia eius ubique est. ergo essentia substantiae simplicis ubique est. et omne cuius essentia ubique est, unitum est cum omni quod locus comprehendit. ergo essentia substantiae simplicis unita est cum omni quod locus comprehendit. sed substantia composita est omne id quod locus comprehendit. ergo essentia substantiae simplicis unita est cum essentia substantiae compositae. Item alia argumentatio. Substantia simplex appetit, quod habet in potentia exire in effectum. omne quod appetit, quod habet in potentia educere in effectum, effectus eius non apparet nisi in aliquo subiecto. ergo effectus substantiae simplicis apparet in aliquo subiecto. et cuius-

3 proponam *ACN* et *om. C* sed] si *A* 6—8 fluit ... substantiae simplicis *om. C* 7 quod fluit necessario *om. N* quae] duae *N* opposita est *N*, est composita *M* 8 obstanti] quae sibi est obstanti (*sic!*) *M* 9 praepositae] propositae *C* 10 ante simplici *add.* substantiae *C* 12 oppositam (*sic!*) substantiam *C* 13 ei *om. N* 17 hanc conclusionem *C*, huc conclusionem *N* 19 et omne ... ubique est *om. N* essentia] contrarium *A* 20—21 ergo ... locus comprehendit *om. AC* 20) essentiae *N*, post essentiae *add.* est *M* substantiae *om. M* 23 substantiae simplicis essentia *C* est unita *N* 25 appetit (*sic!*) *C* effectu *MN* 26 habet *om. M* 27 in (ante aliquo) *om. C* subiecto aliquo *C* 27—28 ergo effectus substantiae simplicis apparet in aliquo subiecto *om. N*

cumque effectus apparet in aliquo subiecto, illud unitur ei. ergo substantia simplex unitur cum subiecto suae actionis. sed substantia composita est subiectum suae actionis. ergo substantia simplex unita est cum substantia composita. — Et postquam certa est propositio dicens quod substantia simplex et⁵ substantia composita unitae sunt, praepo-*nam* eam et addam ei hanc propositionem: omnia duo unita, fit ex coniunctione eorum forma aliud a forma uniuscuiusque eorum; et haec est propositio quam superius uerificauimus. ergo ex coniunctione substantiae simplicis et substantiae compositae fit forma aliud a¹⁰ forma cuiusque earum. deinde huic addam hanc: figurae uires motus, quae inueniuntur in substantia composita, sunt formae aliud a forma essentiae substantiae simplicis et a forma essentiae substantiae compositae prius. ergo ex coniunctione substantiae simplicis et substantiae compositae fiunt figurae uires¹⁵ motus, quae inueniuntur in substantia composita.

21. (28.) Formae quae inueniuntur in substantia composita egredientes sunt in effectum et apparentes sensui. et omnis substantia simplex, cum unita fuerit substantiae compositae, formae quae intelligebantur in ea egredientur de potentia in effectum et appa-²⁰ rebunt sensui. ergo formae quae inueniuntur in substantia composita egrediuntur in effectum et apparent sensui, quando unita fuerit substantia simplex cum composita.

(29.) Omnis substantia corporea sensibilis est. et in omni sensibili quaecumque impressiones inueniuntur, sensibiles sunt.²⁵ ergo omnes impressiones quae inueniuntur in omni substantia

1 subiecto aliquo *C* illud] aliud *N* 4 unita est] unitur *M* 5 pro-
positio] probatio *C* 6 sunt unitae *N* praepo-*nam* *scripsi*: proponam *ACMN*
7 coniunctione] commixione (*sic!*) *C* 8 earum *MN* est *om. C* 9 pro-
positio] probatio *C* superius] *cf. pg. 125,25—126,14* 10 a] ad *N* 11 huic
om. C 12 ante motus *add. et C* 13 substantiae *om. CN* a *om. C*
14—15 compositae . . . coniunctione substantiae *om. N* 14 prius] primis *M*
15 fiunt *om. C* uires figurae *C* 16 quae] qui *AM* 17 *Amplonianus*
caput 21. incipit a uerbis v. 4 Et postquam Formae . . . composita *om. N*
18 effectu *MN* 19 fuerit] fiunt *N* 20 egrediebantur *C* in] ad *C* ap-
parebant *M* 22 effectu *MN* et apparent sensui *C* 23 cum] est *MN*
24 est *om. C* in *om. ACM* omni] modi *M* 25 ante inueniuntur *add.*
quae *N* 25—26 sensibiles . . . inueniuntur *om. N*

corporea, sensibiles sunt. Item. Impressiones substantiae simplicis inueniuntur in substantia corporea. sed omnes impressiones quae inueniuntur in substantia corporea sensibiles sunt. ergo omnes impressiones substantiae simplicis in substantia composita sensibiles sunt. deinde conuertam hanc et faciam propositionem: omne quod est sensibile in substantia corporea, est impressio substantiae simplicis. Omnes formae quae inueniuntur in substantia corporea sensibiles sunt. et omne quod fuerit sensibile in substantia corporea, est impressio substantiae simplicis. ergo omnes formae quae inueniuntur in substantia composita impressiones sunt substantiae simplicis.

22. (30.) Substantia composita causata est. et omnes formae quae apparent in omni causato impressae sunt a sua causa. ergo omnes formae et impressiones quae apparent in substantia composita impressae sunt in ea a sua causa. ergo omnes for-
mae et impressiones quae apparent in substantia composita impressae sunt in ea a sua causa. substantia simplex causa est substantiae compositae. ergo omnes formae et impressiones quae apparent in substantia composita impressae sunt a substantia simplici.

30

(31.) Forma omnis causati est in sua causa. sed substantiae simplices causae sunt substantiarum compositarum. ergo formae substantiarum compositarum sunt in substantiis simplicibus.

(32.) Substantia simplex causa est agens substantiae compositae. et quicquid fuerit alii causa agens, imprimit in eo quod est in sua essentia. ergo substantia simplex imprimit in substantia composita quod est in sua essentia. deinde praeponam hanc et dicam: Substantia simplex imprimit in substantia composita

1—2 Item . . . substantia corporea *om. M* 1—2 simplicis substantiae *C*
2—3 sed omnes . . . substantia corporea *om. A, post v. 1*: in omni substantia
corporea *transponit M* 3—4 sensibiles sunt *om. M* 5 sunt sensibiles *C*,
sunt *om. A* 5—6 deinde . . . propositionem] deinde addam hanc propositionem
et dicam *C* 6 quod est] quodque *N* 7 Omnis *N* 8 inuenerunt *C*
8—9 sensibilis . . . corporea *om. N* 11 simplicis] compositae *A* 12 est
causata *M*, creata est *ACN* et *om. C* 13 causato] creato *ACN* 13—15
ergo . . . causa *om. C* 17 est causa *C* 18—19 et impressiones . . . composita
om. N 20 impressae] impressione *N* a] in *C* 21 causati] creati *C*
in *om. C* 22 causae] causa *M* 25 et] in *N* 27—130,1 deinde . . . in sua
essentia *om. C* 27 proponam *N*

quod est in sua essentia. et substantia simplex imprimil
in substantia composita figuras uires motus. ergo figu-
rae uires motus sunt in substantia simplici.

(33.) Motus est impressio animae. et motus in substantia
composita est. ergo impressio animae est in substantia composita.⁵

(34.) Diminutum creatum est a perfecto. et substantia com-
posita diminuta est a substantia simplici. ergo substantia
composita creata est a substantia simplici.

(35.) Anima mobilis est. et mobile causa est quieti. ergo
anima causa est quieti. substantia composita queta est.¹⁰
ergo anima causa est substantiae compositae. substantia
composita et formae quae sustinentur in ea sunt inuenta simul.
ergo anima causa est substantiae compositae et formae subsi-
stentis in ea simul.

(36.) Omnis substantia corporea recipiens est tantum et com-¹⁵
posita tantum; sed substantia spiritualis est recipiens et agens, et
simplex quodammodo et composita quodammodo. et quod
est agens et recipiens, et simplex et compositum, ipsum est re-
ceptibile multarum formarum. et quod est receptibile multa-
rum formarum, ipsae multae formae sunt in eo in potentia.²⁰
ergo in substantia simplici sunt multae formae in potentia. et
omne in quo fuerint multae formae in potentia, illud extrahet
illas formas de potentia in effectum. ergo substantia simplex
formarum quae sunt in ea in potentia eductrix est in effectum.

(37.) Debet necessario ut omnis causa sit imprimens figuras²⁵
suas et formas in suo causato. et nullum impressum est tale quale
id a quo imprimitur in fortitudine et perfectione. ergo debet

2 ante motus add. et AN 3 ante motus add. et AMN 6 creatum]
causatum N et om. AN 8 substantia (ante simplici) om. AMN 9
mobile C 10 est causa A, est causa est N 9—10 ergo anima causa
est quieti om. CN 10 est queta C 11 13 Substantia... substantiae com-
positae om. C 12 forma M sustinentur] om. N, lacuna hiante, in qua
manus recentissima inscripsit sunt 13 est om. N 15 est om. C 16
spiritualis] simplex MN 17 et composita quodammodo om. C 19 prius
multarum om. N 19—20 et quod... formarum om. C 19 est om. N
20 ipsae] apud M sunt formae N 21 sunt om. A multae]
unitae C 21—22 et omne... potentia om. AC 22 extrahit N 23
illas] ipsas A effectu M substantia om. N 24 forma N 25 Debet]
Oportet N, sed in margine add. a(l)ias l(egitur) debet 27 in] et M, sed in
marg. correctum debet] oportet N

necessario ut causa sit plurium figurarum et formarum quam causatum suum. et substantia simplex causa est compositae. ergo debet necessario ut substantia simplex sit plurium figurarum et formarum quam substantia composita. Item alio ordine. Substantia composita causatum est substantiae simplicis.⁵ et causatum est pauciorum figurarum et formarum quam causa eius. ergo substantia composita pauciorum figurarum et formarum est quam substantia simplex. Item alio ordine. Substantia simplex si esset tantum unius figurae et unius formae, causatum eius esset plurium formarum et multarum figurarum.¹⁰ sed causatum non est plurium formarum et figurarum quam causa. ergo substantia simplex non est tantum unius figurae et unius formae. — Omne cui non fuerit una figura tantum quae ipsum retineat, possibile est ipsum figurari omnibus figuris. et omne quod figuratur omnibus figuris, in essentia eius est omnis¹⁵ forma. et substantia simplex figuratur omnibus figuris. ergo omnis forma est in essentia substantiae simplicis.

(38.) Omne quod est receptibile multarum formarum non habet in se unam formam quae sit ei propria. et substantia simplex, sicut anima intelligentia natura materia, receptibilis est multa-²⁰rum formarum. ergo nulla illarum habet in se formam quae sit ei propria.

(39.) Substantia simplex spiritualis habilior est ad colligendum in se multas formas, quam substantia composita corporalis. et substantia corporalis et figura corporalis collectrices sunt mul-²⁵tarum formarum et figurarum.

p. 131, 18—22 = Falaquera III, §. 18.

1 ante causa add. omnis C causa sit om. M et formarum om. AM
2—3 causa est . . . substantia simplex om. M 3 debet] oportet N sub-
stantia] causa N 5 causatum (post composita)] creatura C 6 causatum
est] causatum est causatum N paucorum N 7 formarum et figurarum A
8—9 Si substantia simplex M, simplex om. N 10 post eius add. non C
plurimum formarum et figurarum multarum A, plurimum figurarum et multarum
formarum M 11 plurium figurarum et formarum CMN 12—13 unius
formae et unius figurae C 13 ante Omne add. Item A cui] quod N 14
retineat possibile et ipsum om. N 14—16 et omne . . . omnibus figuris
om. C 17 in om. C substantiae] forma substantiae N 19 simplex
om. M 20 intellectiva C illorum M, eorum N 23 colligendum]
intelligendum colligendum M 25 corporalis substantia AN 26 excidit conclusio

23. (40.) Quicquid deprehenditur in effectu in aliqua rerum, illud erat in potentia, antequam prodiret in effectum. et formae quae sunt in substantia composita sunt in ea in effectu. ergo erant in potentia, antequam prodirent in effectum.

(41.) Vis uniuersalis colligens uires animae habilior est ad sustinendum multas formas quam aliqua suarum uirium. et uis uisibilis ex uiribus animae sustinet multas formas. ergo anima uniuersalis habilior est ad sustinendum multas formas quam uis sensibilis. — Si sensus est uis colligens formas sensibiles, debet ut anima sit substantia colligens collectionem formarum. et uis sensus est colligens formas sensibiles. ergo substantia animae colligens est collectionem formarum. — Omnis substantia quanto magis fuerit simplex et subtilis, tanto magis erit colligens formas, sicut anima, intelligentia, materia prima. et substantia animae subtilior est et simplicior substantia composita. ergo substantia animae magis est colligens formas quam substantia composita. — Omnis substantia quae capit collectionem formarum, omnes formae sunt in essentia eius simpliciter, sicut materia et intelligentia et anima capit omnes formas quae sustentur in substantia composita. ergo omnes formae sunt in essentia animae.

(42.) Si intelligentia apprehendit spiritualitatem rerum, tunc ipsa apprehensio fit similitudine. ergo est similis uirtuti cuiuslibet rei. et si est similis uirtuti omnis rei, in ipsa est forma omnis rei. — Similiter de anima.

(43.) Intelligentia et anima scientes sunt omnium rerum. et

p. 132,26—133,6 = Falaqera III, §. 19.

1 rerum] re *C* 2 effectu *CMN* et *om. C* 4 effectu *MN* 6 suarum] substantiarum *M* 7 uisibilis] sensibilis *A* 7 multas formas sustinet *C* multa *N* 8 uniuersalis] utilis *C* sustinendas *A* 9—10 formas . . . colligens *om. N* 10 debet *om. C* substantia *om. AN* 11 colligens est *A* formas (*sic!*) *N* 12 substantiae *C* 13 magis *om. C* 14 intellectiua *C*, intellecta *N* 15 prima] propria *M* simplicior et subtilior est *C* et] et etiam *A* 18 capit] colligit *C*, capud (*sic!*) *N* 19 simpliciter] simplex *A* intellectiua *C* 20—21 formas . . . ergo omnes *om. N* 22 intellectiua *C* 22—23 apprehendat *C* 23 est similis] etiam substantiae *N* uirtutis *C* 24 similis] [b]f *N* omnis] cuiuslibet *A* omnis . . . est forma *om. N* 24—25 in ipsa . . . rei *om. C* 26 Intellectiua *C* scientes] sciente *M*

scientia est subsistentia formae rei scitae in anima et intelligentia. ergo in anima et intelligentia sunt subsistentes formae omnium rerum. et subsistentia formarum in illa est unitio. ergo omnes formae unitae sunt cum intelligentia et anima. et unitio est similitudine. ergo omnes formae similes sunt intelligentiae et animae.

(44.) Intelligentia et anima concipiunt scientiam ex formis rerum. et omne concipiens aliquid, non concipit nisi per suam formam. ergo intelligentia et anima concipiunt formas rerum per suas formas, et scientia earum de formis rerum est ex unitioe sua-¹⁰ rum formarum cum formis rerum. ergo intelligentia et anima uniunt formas suas cum formis rerum. et omnia quae uniuntur similia sunt. ergo formae intelligentiae et animae similes sunt formis rerum.

(45.) Res sensibiles sunt in anima simpliciter, hoc est, quia¹⁵ formae earum sunt in illa sine suis materiis. similiter formae rerum sunt in intelligentia simplicius et communiori esse. ergo formae inferiores debent esse ut omnes sint in formis superioribus, gradu post gradum, donec perueniatur ad formam uniuersalem in qua est collectio omnium formarum; excepto hoc quod²⁰ illae formae sunt in non-loco, istae uero in loco, illae sunt unitae unitioe substantiae spiritualis, et istae sunt dispersae dispersione substantiae corporalis.

p. 133,15–23 = Falaqera III, §. 20.

1 subsistentia *om.* *C* forma *C* intellectiua *C* 2 et in intelligentia *MN*, et intellectiua *C* sunt *om.* *N*, lacuna hian-^{te}; *add. man. recentissima* subsistentes] sustinentes *C* 3 subsistentiae *N* est] cum *M* 4 cum] in *A* intellectiua *C* 4–5 unitio est] unitioe *ACM* 5 omnes *om.* *CN* 5–6 intellectiuae et animae *C*, animae et intelligentiae *M*, et *om.* *A* 7 Intellectiua *C* concipiunt] constituit *C*, conficiunt *MN* 8 concipiens aliquid] constituens aliquid et conficiens *C*, concipiens uel conficiens aliquid *M*, conficiens aliquid uel concipiens *N* concipit] conficit *CM* 9 intellectiua *C* 10 eorum *C* 11 intellectiua *C* 13 ergo] et *C* intellectiuae *C* 14 formis *om.* *N* 16 eorum *N* 17 in *om.* *CN* intellectiua *C* 17–18 ergo debet (oportet *N*) esse ut omnes formae inferiores sint *MN* 18 sint] sunt *C* 19 gradu post gradum] gradus *C* perueniat *M* uniuersalem *om.* *MN* 20 hoc *om.* *C* 21 illae (ante formae)] ipsae *AMN* illae (ante sunt) scripsi: ipsae *ACMN* 22 dispersae sunt *N* unitioe] unione *C* 23 substantiae] essentiae substantiae *ACN*

24. (46.) Anima sensibilis apprehendit formas sensibiles sine apprehensione materialium quae sunt subiectae illis; et hoc non fit nisi quia materia est extra essentiam animae, et formae sunt in essentia animae. unde praeponam et dicam quod, si anima non apprehendit materiam quae sustinet formas, ideo quia est⁵ extra essentiam eius, debet ut formarum, quae sunt in essentia eius, sit eius apprehensio. et anima non apprehendit materiam, quia est extra essentiam eius. ergo apprehendit formas, quia sunt intra essentiam eius.

(47.) Si formae sensibiles non essent similes animae, anima non¹⁰ reciperet illas, nec ipsae subsisterent in ea. sed anima recipit has formas, et subsistunt in ea. ergo sunt similes illi.

(48.) Formae sensibiles quae sunt in substantia composita sunt in anima simpliciter; hoc est, quia formae sunt in illa exspoliatae a suis materiis. similiter sunt in intelligentia, sed simplicius.¹⁵ sed substantia animae altior est quam substantia quae sustinet formas sensibiles. ergo debet esse ex hoc ut formae inferiores sint in substantiis altioribus.

(49.) Formae quae sunt in substantia composita sunt sensibiles animae in effectum. et omne quod est in effectum, prius fuit in²⁰ potentia. ergo formae quae sunt in substantia composita in effectum, prius fuerunt in substantia animae in potentia. et omne quod est in potentia, spirituale est quantum ad id quod est in effectum. ergo formae quae sunt in substantia animae in potentia, spirituales sunt quantum ad formas quae²⁵ sunt in effectum. sed formae quae sustentur in substantia composita, in effectum sunt. ergo formae quae sunt in

1 sensibiles formas *M* comprehensione *CN* 2 materialium *om. N*
 illis *om. C* 4 proponam *N* quod] quia *M* 5 non *om. N* comprehen-
 dit *N* 6 debet] sed *A*, oportet *N* formarum *post c.* 7 apprehensio *transponit N*
 quae sunt in essentia eius *hic om. MN* 7 *post* apprehensio (apprehensio
 formarum *N*) *add.* quia sunt in essentia eius *MN* 8 formam *C* quia]
 quae *A* 11 ipsae *om. AC* subsisteret *C* 13 sunt (*post* quae)] subsi-
 stunt *N* 15 in *om. ACN* intellectiva *C* 16 est altior *M* 17 debet]
 oportet *N* ut] quod *C* *post* formae *add.* sensibiles *C* 18 sint] sunt *CMN*
 20 animae] causae *AC* effectum (*ante* prius)] effecte *N* fuit prius *N*
 22 fuerunt] erant *AC* substantia] essentia *ACM* in potentia *om. AC*
 25 *post* animae *add.* sunt *A* 26 sunt in effectum sed formae quae *om. M*
 26—135,2 in effectum . . . substantia composita *om. M*

substantia animae in potentia, spirituales sunt quantum ad formas quae sustinentur in substantia composita.

(50.) Si substantia intelligentiae et animae resoluunt formas quae sustinentur in substantia composita, et sustinent eas in se ipsis expoliatas a substantia quae eas sustinet, debet ut ipsae formae⁵ sint in essentia cuiusque illarum. et anima et intelligentia resoluunt formas quae sustinentur in substantia composita. ergo sunt in essentia cuiusque illarum.

(51.) Si forma particularis sustentata in materia particulari fuerit subsistens in substantia animae particularis expoliata a materia¹⁰ quae eam sustinet, debet etiam ut forma uniuersalis quae sustinetur in materia uniuersali, scilicet forma quae sustinetur in substantia composita, sit sustentata in substantia animae uniuersalis expoliata a materia uniuersali, hoc est substantia composita quae eam sustinet. similiter dicendum est de formis¹³ animae uniuersalis quae sustinetur in alia substantia quae est altior illa, donec perueniatur ad substantiam primam quae omnia sustinet; quia si forma particularis sic est, etiam forma uniuersalis similiter erit.

(52.) Si omni est materia spiritualis et forma spiritualis, debet²⁰ ut haec inueniantur in omni; et si fuerint inuenta in omni, debet ut sit in unaquaque substantia corporali materia spiritualis, et in unaquaque forma corporali forma spiritualis. ergo debet ut in colore corporali et figura corporali sit color spiritualis et

3 Si] sed *A* animae et intelligentiae *M*, intellectiuae et animae
C soluunt *N* 5 expoliatis (*cf. ad. p. 43, 3*) *C* debet] oportet *AN*
 formae] substantiae *M* 6 cuiusque *om. C* illarum] earum *N*
 intellectiua *C* 11 debet] oportet *N* etiam] et *C* uniuersa-
 lis] utilis *C* 12 in materia . . . quae sustinetur *om. N* scilicet] in
C, et *M* 13 in substantia *om. N* animae] ante *N* 15 est *om. C*
 16 substantia alia *M* quae est] quaeque *N* 20 omni] enim *A* et
 forma spiritualis *om. N* spiritualis] substantialis *C* debet] oportet *N*
 21 inueniatur *C* debet] oportet *AN* 22 in unaquaque . . . spiritualis
 et *om. N* unaquaque] utrasque *A* substantia *om. M* corporalis *A*
 ante materia *add. et A* 23 unaquaque formarum *N* forma (*ante*
 spiritualis) *om. C* debet ergo *M*, ergo oportet *AN* 24 et figura cor-
 porali *om. C* sit *addidi: om. ACMN*

figura spiritualis; et debet ut color spiritualis et figura spiritua-
lis subsistant in substantia spirituali.

(53.) Formae corporales defluxae sunt a spiritualibus formis.
et quicquid est defluxum ab aliquo, exemplum est eius a quo
effluit. ergo formae corporales exemplum sunt spiritualium. 5

(54.) Quicquid emanat ab aliqua origine, circa originem colligi-
tur, sed procul ab origine dispergitur. sed formae sensibiles
colliguntur in substantiis spiritualibus, et disperguntur in sub-
stantiis corporalibus. ergo formae sensibiles deriuatae sunt
a substantiis spiritualibus, et sunt magis circa suam originem in 10
substantiis spiritualibus quam in corporalibus.

(55.) Formae dispersae in substantiis corporalibus collectae
sunt in spiritualibus. et quicquid dispersum est in aliquo,
collectum est circa suam originem. ergo substantiae spiritua-
les origo sunt formarum quae sunt dispersae in substantiis cor- 15
poralibus.

(56.) Substantiae spirituales collectivae sunt formarum
sensibilium. et omnis origo collectiva est eius cuius est origo.
ergo substantiae spirituales origo sunt formarum sensibilium.

(57.) Quicquid deriuatur ab aliqua origine, collectum est apud 20
suam originem. et formae sensibiles collectae sunt in sub-
stantiis spiritualibus. ergo formae sensibiles deriuatae sunt a
substantiis spiritualibus.

(58.) Formae sensibiles colliguntur. et quicquid deriuatur ab
origine, colligitur. ergo formae sensibiles deductae sunt ab 25

1 figura spiritualis] figura specialis *N* 1-2 et debet ... figura spiri-
tualis *om. AC* 1 debet] oportet *N* 2 subsistat *M* spirituali] corporali
AC 4-5 exemplum ... formae corporales *om. N* 4 est *om. M* 5
effluit] defluit *M* sunt *om. N* 6 emana *N* 8 spiritualibus] alibus *N*
in] a *AC* 10 post magis *add. unitae A* circa] contra *A* 12 Formae
... corporalibus *om. N* collectae] collectivae *N* sunt *om. N* 13
est dispersum *AM* collecta *A* 14 circa] contra circa *C* 15 forma *N*
17 formarum] substantiarum *A* 18 collecta *M*, collectam *N* (*compendio*
collecta, *i. e.* collectiva, *perperam intellectu*) cuius] cui *AN* 19 spiri-
tualis *N* sunt origo *C* forma *N* 20 deriuatur] deriuatum est *N*
collectivum *N* 21 sunt collectae *C* 25 formae *om. C*

origine. et omne deriuatum ab origine colligitur circa originem. ergo formae sensibiles colliguntur circa suam originem. et formae sensibiles colliguntur circa substantias spirituales. ergo substantiae spirituales origo sunt formarum sensibilium.

(59.) Quicquid est origo alicui, ipsum unitum est ei unitione essentiali. et formae sensibiles unitae sunt in spiritualibus unitione essentiali. ergo substantiae spirituales sunt origo formarum sensibilium.

(60.) Formae sensibiles unitae sunt in spiritualibus substantiis unitione essentiali. et quicquid est in quo uniuntur aliqua unitione essentiali, ipsum est origo illorum. ergo substantiae spirituales origo sunt formarum sensibilium.

(61.) Substantia simplex, sicut anima et intelligentia, apprehendit essentias formarum sensibilium per se ipsam. et quicquid apprehendit essentiam alicuius per se ipsum, essentia eius unita est cum essentia illius. ergo essentia substantiarum simplicium unita est cum essentia formarum sensibilium. deinde hanc praeponam: Essentiae substantiarum simplicium et formarum sensibilium unitae sunt. et omnes duae essentiae unitae sic sunt quasi una. ergo essentia substantiarum simplicium et essentia formarum sensibilium sunt una. deinde praeponam hanc et dicam: Essentia substantiae simplicis et formarum sensibilium una est. et omne quod fluit ab aliquo, essentia illius et eius a quo fluit una est. ergo formae sensibiles effluxae sunt ab essentia substantiae simplicis.

25

(62.) Vnitio formarum rerum multo maior est in forma intelligentiae quam unio earum in formis ceteris. et quicquid de-

1 colligetur *C* 2 originem suam *C* 5 est unitum *C*, est initium *M*
 6 in *om. C* unitione] unitae *A* 7 spirituales] simplices *AC* origo sunt *C*
 9 substantiis spiritualibus *C*, substantiis *om. N* 10 bis unione *M* 13
 intellectiva *C* comprehendit *C* 14 essentias formarum] omnes formas *A*
 se *om. C* ipsas *C* 15 ipsam *N* 17 sensibilium] simplicium *A*
 18 proponam *CN* Essentia *ACN* 19 essentiae] formae *N*
 20 post simplicium *add.* et essentia formarum substantiarum simplicium *A*
 21 essentia (*ante* formarum) *om. M* proponam *CN* 22 hanc
om C 23—24 ab aliquo . . . a quo fluit *om. N* 23—24 eius et illius *C*
 25 substantiae *om. C* 26 rerum *om. C* maior] minor *MN* intellectivae *C*, intellectus *N* 27 ceteris formis *CM*

riatum est ab aliqua origine, circa suam originem unitius est quam longe ab ea. ergo forma intelligentiae origo est collectionis omnium formarum.

(63.) Omnis forma quae fit ab anima in aliqua hyle, non fit nisi prius sit in anima spiritualiter, et per ipsas formas spirituales⁵ sunt formae corporales. anima autem adinuentrix est formarum et figurarum corporalium quae sustentur in hyle. ergo hae formae et figurae sunt in anima spiritualiter.

25. Dixit Magister: Iam proposuimus quantum possibile fuit probationes significantes quod formae quae sustentur in substantia composita sunt impressae in hac substantia a substantia simplici quae est altior illa; et manifestum est ex aliquibus probationum quod hae formae habent esse in essentia substantiae simplicis imprimentis eas, et quod fluunt et adueniunt ab ipsa substantia. et ostensum est hoc secundum¹⁵ compositionem; et adhuc etiam postea manifestabimus secundum resolutionem, hoc est, resoluendo impressiones quae sunt in substantia composita et praesignando per unamquamque illarum substantiam simplicem quae proprie imprimit illam, quia, cum hoc fecerimus, sciemus quot sunt substantiae²⁰ simplices ligatae cum substantia composita quae imprimunt in ea lineamenta et figuras eius.

D. Iam praedictum est ex omnium collectione probationum quas praemisisti quod formae sensibiles quae sustentur in substantia composita sunt in essentia substantiae simplicis quae im-²⁵primit illas; et praedictum est etiam quod hae formae sunt collectae in essentia animae et intelligentiae, et quod fluunt ab eis;

1 unitius] minus C 2 intellectiuae C 4 aliqua] anima N hyle] prole C fit om. C 5 prius sit in om. N spirituales] sensibiles A
6 corporales] spirituales A est om. N 8 formae hae N 9 Dixit magister] M. A.C. Dixit D. M praeposuimus M significantes] figurantes N 11 a substantia om. M 12 manifestum] materia N aliquibus] omnibus C 14—15 eas et quod . . . secundum compositionem] potius capitulo est huius compositionem A 15 hoc om. N
16 postea om. A, post manifestabimus transp. C 18 unamquamque M 20 quot] quod CN, quae M; cf. infra cap. 45 21 ligatae om. M 23 omnium] omni AMN 25 substantiae om. N imprimit] in primum M 26 etiam om. AM collectae sunt M, siue sunt collectiuae N 27 intellectiuae C 27—139,1 et quod . . . et intelligentiae om. A 27 quod] quae C

et posuisti signum in hoc apprehensionem animae et intelligentiae ad omnes has formas. ergo manifesta mihi quomodo est possibile ut formae sensibiles, sicut quantitas continua, figura et color et qualitates primae, sint collectae in essentia substantiae simplicis, et apprehensio substantiae simplicis ad omnes has formas quomodo est facta signum quod sunt collectae et subsistentes in illa, quia apud me nihil est inconuenientius hac dictione quae dicit quod formae huius sensibilis mundi, cum sint magnae et multae, sint in substantia animae et intelligentiae. patefac mihi hoc etiam, in quantum possibilius est tibi manifestare illud.¹⁰

M. Est certum apud te ex probationibus quae praecesserunt quod formae sensibiles impressae sunt a substantia simplici?

D. Valde certum est hoc mihi.

M. Postquam haec substantia est imprimens has formas,¹⁵ non potest esse quin sit aut imprimens tantum quod est in essentia eius, aut imprimens quod est in sua essentia et essentia substantiae compositae, aut imprimens quod in sua essentia non est. *Sed non est imprimens quod in sua essentia non est.* si enim imprimit quod in sua essentia non est, non erit²⁰ certum ut sit imprimens, quia imprimens est qui attribuit impresso quod habet in sua essentia. Et etiam. Si substantia simplex imprimeret quod non est in sua essentia, non posset eius actio esse impressio; et esset creatrix ex nihilo sed creator ex nihilo non est nisi factor primus altus et sanctus.²⁵

1 in hoc] ad hoc *N* et *om. C* intellectiuae *C* 2 has omnes *C* manifesta] manifestum est *M* 3 sicut] *C*, ut sint *N* continua *om. C* 4 qualitates] quantitates *M* sint] sunt *AC* collectae] collectione *N* 4—6 in essentia ... quod sunt collectae *om. N* 4—5 in essentia simplicis substantiae *A* 5 et apprehensio substantiae simplicis *om. M* apprehensio] comprehensio *C* has *om. M* 7 hac *om. C* 9 sint (*ante*) in *om. C* intellectiuae *C* 14 mihi hoc *MN* 15 haec] hoc *N* est haec substantia *C* formas has *C*, illas formas *M* 16—17 aut imprimens . . . essentia eius *om. AN* 16 tantum quod] an quod tantum? *cf. p. 140, 19—20* 17 post eius fortasse aut imprimens quod est in essentia substantiae compositae, uel similia, exciderunt; *cf. p. 140, 1—2* 17, 18, 19 essentia sua *N* 19 uerba Sed non est imprimens quod in sua essentia non est *addidi: om. ACMN* 21 ut] quod *N* imprimens (*ante est*)] imprimes *N* qui] quod *N* attribui (*erasis duabus litteris*) *N* 22 essentia sua *N* 24 esse] fieri *C* creatrix] creatio *MN* 24—25 sed creator ex nihilo *om. N* creator] creatrix *C* ex nihilo] uero *A* non est *om. C* primus factor *A* altus et sanctus] sanctus et excelsus *C*

D. Sit ergo substantia simplex imprimens id quod est in substantia composita.

M. Essentia substantiae compositae non habet formam, ideoque imprimitur a substantia simplici; quia si haberet formam, aut esset receptibilis eius, aut non. si autem fuerit receptibilis eius,⁵ et impossibile est ut eam a se ipsa recipiat, debet ut sit receptibilis eius ab alio a se. si autem non fuerit receptibilis eius, ipsa et essentia eius essent unum; et tunc forma esset ipsa substantia, et substantia ipsa forma, quod est inconueniens; sed omnino substantia iam erat subiecta et recipiens, et ante esse¹⁰ formam in ea non habebat nisi possibilitatem recipiendi eam ab alio. — Et secundum hunc modum destruetur etiam dictio quod substantia simplex est imprimens quod est in sua essentia et essentia substantiae compositae. — Et postquam destructa fuerit dictio quod substantia simplex est imprimens quod non¹⁵ est in sua essentia, et dictio quod substantia simplex est imprimens quod est in sua essentia et essentia substantiae compositae: necessarium faciet tibi probatio ut dicas quod substantia simplex non imprimit nisi quod habet in sua essentia tantum.

20

D. Vide quod, si probatio necessarium fecerit mihi dicere quod formae sensibiles sunt in essentia substantiae simplicis, ne propterea compellat dicere quod sint in essentia substantiae simplicis eo modo quo sunt in substantia composita.

M. Non est possibile ut forma quantitatis, figura,²⁵ color et qualitates quatuor sint in substantia simplici, qualiter sunt in substantia composita; quia ex hoc sequeretur quod substantia simplex esset in sua forma similis

1 id quod est] id et quod est C, formam scilicet id quod est M
3 compositae substantiae A 4 ideoque] nisi ideo quod A, ideo quod MN
6 debet] sed A, oportet N 9 quod] quae N 10 erat] erit N ante]
de CMN 11 forma M habebit C nisi possibilitatem] uirtutem post M
12 destrueretur N etiam om. M 14 et in essentia N 14—15 de-
structa fuerit] fuerit distincta C 16 est (ante in) om. C 18 tibi faciet C
ut si dicas N 21 Videtur C si om. C necessarium om. C 23—24
ne . . . simplicis om. CN sunt om. C 25 M.] materia N 26 ante
color add. et C qualitates] quantitates MN sunt A 27—141,1 qua-
liter . . . substantiae compositae om. N

substantiae compositae; sed hae formae sunt in substantia simplici multo alio modo subtiliori et simpliciori, et sunt ipsae formae ut formae separatae a sua materia et perceptae ab anima et spoliatae a suis substantiis. hae enim formae sunt subtiliores et simpliciores formis quae sustententur in suis materiis, quia sustententur in essentia animae exspoliatae a materia corporali. et quia hae formae simplices habent vires fluentes: necessario, sicut praedicta est eorum probatio, cum infuderint se super substantiam oppositam illis et coniunxerint se illi, ex earum infusione et coniunctione cum illa generatae sunt formae¹⁰ sensibiles sustentatae in substantia composita. et causa essendi has formas sensibiles est coniunctio earum cum substantia corporea. et ideo sunt diuersae a formis simplicibus sustentatis in substantia simplici. et sicut corpora simplicia et substantiae simplices cum uniuntur, fit ex eorum unitione forma¹⁵ alia a formis cuiusque eorum: similiter substantiae simplices et substantiae compositae cum uniuntur, fit ex unitione earum forma alia a formis uniuscuiusque illarum. et hoc est simile unitioni luminis solis cum corporibus diuersis in substantia et coloribus, quia ex unitione eorum proueniunt lumina diuersa a²⁰ lumine solis et diuersa inter se.

26. D. Quomodo est possibile ut ego imaginem hanc formam sensibilem sustentatam in substantia corporea sic magnam et extensam posse esse in substantia simplici?

25

2 modo *post* simpliciori *transp.* C ipsae *om.* A 3 ut formae *om.* N, formae *om.* C materia] substantia A 4 et spoliatae] et spoliata A, exspoliatae MN substantiis suis C sunt *om.* CN 5 suis] sui N 6 quia] quae M sustentent C 8 praedicta est] *cf.* p. 112,4 *sqq.*; 120,6 *sqq.*; 121,3 *sqq.* infunderint A, infunderunt M 9 oppositam *scripsi*: compositam ACMN illis] illam C coniunxerunt MN 9–10 ex earum coniunctione et infusione et coniunctione C 11 sensibiles *om.* C sustentata C 12 cum] est M 13 corporea] composita A sustentata CM 14 sicut] sint N 14–15 et substantiae] substantiaeque C 15 ex *om.* N eorum *om.* C unitione] coniunctione C, unitatione N 16 alia] illa C eorum] illorum C 17 earum unitione M, unitatione earum N 18 est *om.* C 19 unitioni] imitationi C, unitationi N 20 quia ex *om.* N eorum unitione M, unita commune eorum N, unitatione earum C perueniunt M a lumine solis et diuersa *om.* N imaginem] *an* imaginem? *sed cf.* imaginauerim V 7, imaginatur *passiue* III 33, p. 155, 20. 22 23 formam] substantiam N in *om.* C corporea] composita MN

M. Non stupescas in hoc, quia si substantia simplex particularis, id est anima particularis, comprehendit substantiam compositam uniuersalem et omnem eius formam, et sistit eam in sua essentia: quanto magis substantia simplex uniuersalis, id est anima uniuersalis, debet comprehendere substantiam compositam et omnem eius formam. sed ego uideo quod omnes formae substantiae compositae sic magnae et extensae sunt quasi punctum indiuisibile ad formam substantiae simplicis. unde si haec forma sic magna immergitur in parte indiuisibili substantiae simplicis uniuersalis, id est anima particulari, tunc non uideatur extranea immersio illius in substantia simplici uniuersali, id est anima uniuersali; hoc est, quia sicut formae rerum sensibilium sunt in substantia animae uniuersalis simpliciter, id est exspoliatae a suis materiis, similiter etiam non uideatur extranea immersio harum formarum in substantia simplici uniuersali quae est superior hac substantia, scilicet substantia intelligentiae, uidelicet quia formae omnium rerum sunt in substantia intelligentiae communius et simplicius. formae enim quae fuerint in substantia altiori, erunt unitiores et locum non occupabunt; et e contrario, quae fuerint in substantia inferiori, erunt dispersiores et occupabunt locum; et hoc non euenit nisi ex unitione essentiarum substantiarum simplicium et diffusionem essentiae substantiae corporalis. et omnino formae inferiores sunt complexae in formis superioribus, donec reducuntur omnes formae ad formam primam uniuersalem, quae unit in se ipsa

1 stupescat N quia] quod A si] qui N particularis om. AC
 3 omnem] tantum C et sistit] consistit M 4 in] et N essentia sua C
 4—5 simplex id est uniuersalis id est anima C 5 uniuersalis anima M 9
 si] sic A immergatur N 10 uniuersalis] particularis A id est in anima C
 particularis M 11 uidetur A immersio] intentio C illius] alius C 12
 id est] hoc est A, in C anima] substantia C 13 uniuersali M 14 id
 est] et A etiam] et CN 15 immersio harum formarum extranea M
 immersio] intentio C 16 scilicet] id est C 17 et 18 intellectiuae C 17
 uidelicet] uidetur C quia] quod C 18 substantia] essentia substantiae
 MN 19 quae quo MN (sed quo ad id quod sequitur locum non occupabant
 non bene quadrare uidetur) 19 fuerint] sunt C unitiores] uiciniores N
 occupabunt scripsi; occupant ACMN 20 quae] quo AMN fuerint] fiunt
 C 21 occupant AC, occupabant M 22 substantiarum simplicium es-
 sentiarum A, essentiarum simplicium substantiarum C 23 substantiae
 om. C corporalis] simplicis C 24 reducuntur A omnis N 25
 primam om. C ipsa M

omnes formas, et in ea complectuntur omnes formae. et ideo forma intelligentiae uniuersalis est sustinens omnes formas, et omnes formae subsistunt in ea, sicut manifestabo postea, cum speculabimur quid est forma intelligentiae et quomodo apprehendit omnes formas.

27. D. Certe manifestum est mihi ex his dictis quod formae sensibiles sunt in formis intelligibilibus. sed dubitatio est mihi hic, quid dicam, quod, si omnes formae corporales sunt in formis spiritualibus simplicius quam in substantia corporali, et inferius est exemplum superioris et est in eo: quomodo potest¹⁰ esse quod decem genera corporalia sint in substantia spirituali?

M. Inspice inferiorem esse extremitatem, hoc est, unumquodque genus eorum quae sunt in extremo inferiori, et *inspice similiter etiam superiorem extremitatem eius, et inuenies uni-*¹⁵ *cuique generi eorum quae sunt in extremo inferiori,* quod est oppositum ei in extremo superiori. et inuenies materiam uniuersalem contra substantiam. et inuenies quantitatem contra formam intelligentiae, sicut ex praedictis manifestum est; similiter etiam inuenies eam contra singula quaecumque susti-²⁰ nentur in formis substantiae; similiter etiam inuenies eius species septem simplices contra numerum septem substantiarum simpli-

p. 143,9—144,19 = Falaqera III, §. 21.

1 in ea om. C 2 intellectiuae C 2 intelligentiae . . . formas
om. N 4 speculabimus C intellectiuae C 6 mihi om. C 8
quid] quam M 9 ante simplicius add. et N simplicibus M 10 est
(ante exemplum) om. C est in eo] estimo C 11 sint] sunt CN 11—12
spirituali substantia A 12 spirituali] an simplici et spirituali? cf. Falaqera
בעצם הפשוט הרוחני 13 esse] i. e. *iof* esse extremitatem esse
MN, esse extricatoricem C hoc] id C 15—17 et inspice . . . in
extremo superiori] locum restitui ex Falaqera, apud quem legitur: ועיין
כמו כן בבקצה העליון ממנו (כי) אתה המצא לכל אחד
מהסוגים העשרה הנמצאים בקצה השפל מה שהוא נכחו
בבקצה העליון. et inspice . . . extremo inferiori et 17 ei in om. ACMN
extremo (ante superiori) om. C 17 et 18 inueniens N 19 intellectiuae C
ex praedictis] expediens M, praedictum (omisso ex) C; ad sententiam cf. p.
123,24—124,15; 64,1—7 manifestum om. C 20 inueniens N eam
scripsi, collato Falaqerae המצאיו: ea ACMN singula] i. e. unitates;
cf. II 20, p. 61, 21 sqq.; III 19, p. 124,3 sqq. 22simplices om. MN sub-
stantia N

cium, hoc est: materia, forma, intelligentia, animae et natura, et contra numerum uirium uniuscuiusque istarum substantiarum. et inuenies qualitatem contra differentias istarum substantiarum et earum formas. et inuenies relationem contra esse earum in causa et causato. et inuenies tempus contra sempiternitatem. et inuenies locum contra ordinem istarum substantiarum in prioritate et posterioritate earum. et inuenies situm contra subsistentiam. et inuenies agentem contra imprimentem harum substantiarum et attribuentem et creantem. et inuenies patientem contra impressum ab his substantiis et suscipientem. et inuenies habere contra esse formae uniuersalis in materia uniuersali et esse uniuscuiusque formarum substantiae simplicis in materia quae sustinet illam et contra esse propriarum uirium uniuscuiusque harum substantiarum in semet ipsis. nonne enim uides ex his secundariis quae dixi tibi, id est ex oppositione quae est inter formas substantiae compositae et formas substantiae simplicis, significari quod formae substantiae compositae defluxae sunt a formis substantiae simplicis?

28. D. Certe in hoc signum est eius quod dixisti; et certe manifestior est mihi imaginatio existentiae formarum corporalium in substantia simplici, ex quo mihi dixisti quod hae formae non incorporantur et factae sunt huiusmodi nisi propter applicationem suam ad substantiam corpoream. similes enim sunt panno albo tenui claro, qui cum adiungitur corpori nigro aut

p. 144,22—145,2 = Falaqera III, §. 22.

1 ante forma add. et C intelligentia] sic etiam C ante animae add. et ACM anima A, alia C 2 et addidi, Falaqerae נוכח] secutus: et om. ACMN uirium] uitium M ante uniuscuiusque add. ipsius N substantiarum] formarum M post substantiarum add. et earum formas A 3 qualitatem] qualiter A, quantitatem M 6 inuenies (ante locum) om. C 8 subsistentiam] substantiam C inuenies (ante agentem) om. C agentem et quae sequuntur similia] cf. declarantem II 1, p. 24, 20 10 createm (sic!) C ante ab his add. et A 15 uniuscuiusque om. C substantia N nonne enim nōneni C ex] de N 18 forma C 20 est signum M eius om. AM 22 substantia] subiecto C dixisti mihi M 23 huiusmodi] in huiusmodi C, huius N applicationis N 25 qui] quod N nigro corpori M

rubeo, coloratur colore eius et mutatur quantum ad sensum, in se autem minime. sed ostende mihi, apprehensio intelligentiae et animae ad formas sensibiles quomodo facta est indicium quod hae formae existentes sunt in suis essentiis, et sunt effluxae et deductae ab illis. 5

M. Concedis quod substantia animae et intelligentiae est substantia simplex et apprehendit omnes formas, aut non?

D. Necesse est hoc.

M. Substantia simplex quae apprehendit omnes formas aut apprehendit eas per se ipsam, aut non per se ipsam? 10

D. Ita est.

M. Si quis diceret quod substantia simplex apprehendit omnes formas non per se ipsam, deberet esse ex hoc quod non esset apprehendens illas omnibus horis.

D. Videmus quod anima non apprehendit sensibilia omni 15 hora et omni modo, sed aliquando, et aliquando non, et non omni modo.

M. Non prohibetur anima apprehendere formas per se aliquando, nisi per ea quae sunt diuersa ab illis quibus anima apprehendit formas. et indicium huius est, quod si prohibe- 20 retur anima apprehendere formas aliquando per se, non esset possibile apprehendere eas aliquando per se. et deberet ut esset apprehendens eas per se et non apprehendens eas per se simul, quod est inconueniens. — Et argumentatio de hoc est huiusmodi. Non est possibile ut anima apprehendat formas 25 per se et non apprehendat per se simul. sed anima apprehendit eas per se. ergo non est possibile ut non apprehendat eas

1 rubeo] rubro *C* cololatur (*sic!*) *N* 2 apprehensionem *AC* 2—3 animae et intellectuae *C* 4 indicium] inditum *C* quod] quia *A* 5 suis] *i. e. intelligentiae et animae* eductae *C* 6 Concederes *A* intellectuae *C* 7 aut] an *CN* 10 aut] (*ante apprehendit*) an *A* eas *om. M* aut] an *AM* per se ipsam *om. C* 12 dixeret (*sic!*) *M* 13 non] naturae *A* debet *M*, debent *N* 14 horis] oris *M* 15 **D.** *om. C* 15—16 omnibus horis *C* 16 et *om. C* 18 apprehendere] a comprehendere *M* 19 nisi *om. C* ab *om. AMN* 19—20 apprehendit anima *A* 21 apprehendere formas *om. M* aliquando apprehendere formas *N* per se aliquando *C* 21—23 non esset ... et non apprehendens eas per se *om. N* 23 aliquando eas apprehendere *C* prius eas *om. AC* 25 huiusmodi] hoc modo *A* 25—26 formas ... non apprehendat *om. A*

per se. et hanc conclusionem adiungam huic: prohibitio apprehensionis formarum dicitur de anima. ergo erit conclusio: non est prohibitio animae apprehensionis formarum [non] per se. ergo debet ut sit eius apprehensio formarum per se. ergo manifestum est ex hoc quod anima apprehendit formas per se.

D. Si anima apprehendit formas per se, debet ut sint in ea in effectum semper. sed non sunt formae in anima in effectum semper. ergo non apprehendit eas per se.

M. Si formae fuissent in anima in effectum, essent sensibiles semper. et apprehensio animae ad formas per se non facit debere ut sint in ea in effectum, quia non prohibetur ut sint in ea in potentia, et postea ut apprehendat eas per se, cum prodierint in effectum.

D. Quomodo potest esse ut formae sint in essentia animae in potentia, et postea sint in essentia eius in effectum?

M. Cur non possit hoc esse, cum fiat in duobus diversis temporibus?

D. Cum fuerint formae in essentia animae in potentia, quomodo potest esse ut anima agat et imprimat in eis?

M. Formae quae sunt in essentia animae non sunt illae in quas agit, sed formae quae sunt in corporibus, ipsae sunt quae agunt in essentia animae; et non est prohibitum quin ipsae formae agant in essentia animae, quia sunt aliae ab ipsa.

D. Ergo si formae sunt in essentia animae, cur non apprehendit eas sine instrumento, sicut intelligentia quae apprehendit res sine instrumento?

M. Formae quae sunt in essentia animae non sunt for-

1 per se om. C prohibitio] prohibeo N 2—4 dicitur ... formarum non om. C 4 non *delevi* debet] oportet N 5 est om. ex] de N 6 per se formas A 7—9 formas ... non apprehendit om. N ¶ sit M 8—9 sed non ... semper om. M 8 sunt om. C 10 post effectum add. semper M 12 in ea om. N 13 in potentia in ea A et postea ut] an et ut postea? 14 prodierint C 15—16 animae ... essentia om. N 16 sunt AM 17 Cur om. N, lacuna hianse fiat] fuit C duobus N man. 1, duobus man. 2 18 temporibus] partibus N 19 fuerint om. C anima M 21 non om. C 22 corporibus] coloribus N 23 agant A 27 intellectiva C 28 sunt (post non) om. N (addidit manus recentissima) ante formae add. illae C

mae sustentatae in corporibus, quia istae formae sunt corporales in effectu; et ideo anima eget instrumento in apprehensione istarum formarum. sed nec intelligentia etiam apprehendit omnes res sine instrumento, quia in apprehensione formarum sensibilibum opus habet instrumento. 5

D. Necessario fecisti me concedere quod substantia animae apprehendit formas per se. sed quid dicis de substantia intelligentiae?

M. Si substantia animae apprehendit formas per se propter simplicitatem et spiritualitatem suam, quanto magis debet 10 ut substantia intelligentiae sit apprehendens formas per se, quia substantia intelligentiae est multo maioris simplicitatis et spiritualitatis quam substantia animae, et ideo est sciens omnia sibi ipsi.

29. D. Iam manifestum est mihi ex omnibus quae praemisisti quod substantia simplex apprehendit omnes formas 15 per se ipsam. sed quid sequitur hoc?

M. Sequitur hoc ut formae sint existentes in essentia eius.

D. Forma argumentationis quomodo est in hoc?

M. Argumentatio in hoc talis est. 20

(1.) Substantia simplex apprehendit omnes formas per se ipsam. et omne quod apprehendit res per se, inter ipsum et id quod apprehendit non est medium. ergo inter substantiam simplicem et formas quas apprehendit non est medium. post haec dicam: Formae quas apprehendit per se substantia simplex sine medio aut sunt 25 subsistentes in essentia eius, aut uicinae suae essentiae. sed non est possibile ut sint uicinae suae essentiae, quia opus habent sustinente quod eas sustineat, et non est ibi aliud susti-

1 corporibus] coloribus N quia] et C 2 comprehensione A 3 formarum istarum M nec] naturae M, om. N ante intelligentia add. etiam AM intellectiua C etiam hic om. M 7—9 sed quid ... formas per se om. C 7 dicit N 10 et spiritualitatem om. C debet] oportet N 11 ut] in C intellectiuae C ante substantia add. ipsa C intellectiuae C 12 multo om. AMN 14 Iam om. N ex omnibus quae praemisisti om. C 16—21 sed quid ... formas per se ipsam om. C 21 numeros addidi M. Argumentatio in hoc om. N 23 ante inter add. et C id] illud N 25 dicam om. N 26 substantia simplex per se M, per se om. C ante sine add. sunt C 27 eius om. N 28 sustinente] sustinencie C est om. C

nens nisi essentia substantiae animae. ergo formae sunt subsistentes in essentia animae.

(2.) Et hoc etiam manifestius fiet adhuc, si substantia simplex similis est formis, eo quod formae sunt in se ipsis simplices et spirituales, et non sunt incorporatae nisi propter materiam corporalem quae eas sustinet. et ratio similium est, ut applicentur et fiant unita. ergo debet esse ex hoc ut formae sint unitae cum substantia simplici. et cum formae fuerint unitae cum substantia simplici, tunc illae et eius essentia unum erunt. et quando essentia formarum et essentia substantiae simplicis fuerint unum, debet ut formae sint inuentae in essentia substantiae simplicis.

(3.) Et adhuc potest hoc fieri manifestius his argumentationibus. Quicquid habet intus et extra, substantia composita est; et omnis substantia composita habet intus et extra. et cum adiunxerimus alicui istarum propositionum hanc: substantia simplex non est composita, sequetur: ergo substantia simplex non habet intus et extra. ergo non est aliquid intus et extra essentiam eius. ergo nihil est intus uel extra essentiam eius. et huic conclusioni addam hanc: formae sunt inuentae in substantia simplici. ergo formae inuentae in substantia simplici non sunt intus uel extra essentiam eius. et huic conclusioni addam hanc: quicquid non fuerit intus uel extra aliud, et tamen fuerit inuentum in eo: essentia illius et eius quod inuentum est in eo una est. ergo formae inuentae in substantia simplici et essentia eius unum sunt.

(4.) Hoc etiam fiet manifestius argumentationibus huiusmodi. Substantia simplex apprehendit formam per unitionem. et unitio substantiae cum forma fit motu. ergo substantia sim-

3 si] sed *N* 4 est *om.* *N* 5 materiam] naturam *C* 6 et] ratio] in rem *A*, et *om.* *M* 7 debet] oportet *N* esse *om.* *C* ex] eius *A* 8 simplici (*sic!*) *C* 9 erunt unum *C* 10 forma *N*, formarum et essentia *om.* *M* 11 debet] sed *A*, oportet *N* 11—12 substantia (*sic!*) simplicis essentia *C* 13 manifestius fieri *C* 14 intus] intra *C* 16 adiunxeris *C* 17 ergo sequetur *AC* 18 non (*ante* habet) *om.* *N* intus (*post* aliquid)] intra *C* 19 est *om.* *C* uel] et *C* intra *C* 20—23 formae ... addam hanc *om.* *C* 22 intra *ACN* 23 intra *ACN* 24 eius et illius *C* 25 est] fuerit *N* in eo *om.* *C* 27 huiusmodi] hoc modo *A* 28 Simplex substantia *N* unitio formae cum substantia et substantiae cum forma *C*

plex apprehendit formas cum motu. et omnis motus est in tempore. ergo substantia simplex apprehendit formas in tempore. et quicquid apprehendit aliquid in tempore, apprehensio illius ad plura dispersa fiet in maiori tempore, quam ad unum. ergo substantia simplex apprehendit formas multas⁵ dispersas in maiori tempore, quam fuerit tempus quo apprehendit unam formam. et omne quod apprehendit formas multas dispersas in tempore maiori, quam cum apprehendit unam: non est ei possibile ut formas multas dispersas apprehendat simul. ergo non est possibile ut substantia simplex¹⁰ formas multas dispersas apprehendat simul. huic conclusioni addam hanc: substantia simplex apprehendit per se formas multas simul. ergo formae multae quas apprehendit substantia simplex simul, non sunt illae formae dispersae. huic conclusioni addam hanc: formae sensibiles in substantiis corpora-¹⁵libus dispersae sunt. ergo formae quas apprehendit substantia simplex simul, non sunt formae quae sunt in substantiis corporalibus. — Item alio ordine. Formae multae quas apprehendit substantia simplex simul, non sunt dispersae. et formae quae non sunt dispersae, non sunt inuentae nisi in²⁰essentia substantiae simplicis. ergo formae multae quas apprehendit substantia simplex simul, sunt inuentae in essentia substantiae simplicis. — Item alio ordine. Formae quas apprehendit substantia simplex simul, necessario debent esse unitae. et formae unitae non inveniuntur nisi in substantia simplici.²⁵ ergo necessario debet esse ut formae cum quibus unitur substantia simplex non inveniuntur nisi in substantia simplici.

30. (5.) Item etiam hoc potest fieri manifestius hac argumentatione. Formae multae quas apprehendit substantia simplex uniuntur

1—2 cum motu ... apprehendit formas *om. A* 2 substantia substantiae simplex *N* 4 illius] eius *N* 6 fuit *C* 7 formam unam *C* 7—8 multas formas *A* 8 dispersas *om. N* tempore maiore *A*, maiori tempore *C* 9 possibile ei *C* 9—10 apprehendat simul et dispersas *C* 10 apprehendit *A* 11 multas formas *N* 12—15 substantia ... addam hanc *om. C* 12 per se apprehendit *N* 16 formas *C* 17 simul *om. C* 19 simul *om. AC* et] ut *C* ergo *N* 20 non (*post quae*) *om. C* 21 multas *N* 24 debent esse unitae] est debent finitae *M* 26—27 ergo ... substantia simplici *om. C* 26 debet] oportet *N* ut formae *om. M* 27 inveniatur *N* 28 *Amplonianus cap. 30 parum apte a c. 23 incipit* Item] Iterum *N* hoc etiam *C*

cum essentia eius unitione spirituali. et essentia substantiae simplicis unita est unitione spirituali. ergo formae quas apprehendit substantia simplex unitae sunt unitione spirituali. et omnia quaecumque unita sunt unitione spirituali, existentia sunt in re unita unitione spirituali. ergo formae multae quas⁵ apprehendit substantia simplex, existentes sunt in re una unita unitione spirituali. et substantia simplex est res una unita unitione spirituali. ergo formae multae quas apprehendit substantia simplex, existentes sunt in substantia simplici.

(6.) Item hoc etiam manifestabitur argumentatione huiusmodi.¹⁰ Substantia simplex apprehendit omnes formas per se ipsam. et forma omnis rei est ipsamet. ergo substantia simplex apprehendit omnes formas per formam sui. deinde dicam: Substantia simplex apprehendit omnes formas per formam sui. et sua apprehensio omnium formarum per formam sui fit, quan-¹⁵ do eius forma unitur cum eis. ergo sua forma substantiae simplicis unitur cum omnibus formis. item dicam: Sua forma substantiae simplicis unitur cum omnibus formis. et omne cuius forma unitur cum omnibus formis, forma eius uni-²⁰ uersalis est ad omnes formas quibus unita est. ergo forma²⁰ substantiae simplicis uniuersalis est ad omnes formas quibus unitur. huic conclusioni addam hanc: Forma simplicis substantiae uniuersalis est ad omnes formas quibus unitur. et omne quod fuerit uniuersale ad multas res, ipsae multae res quibus est uniuersale inuentae sunt in eo. ergo in forma²⁵ substantiae simplicis sunt inuentae omnes formae quibus est uniuersalis. deinde praeponam hanc conclusionem et dicam: Omnes formae sunt inuentae in forma simplicis substantiae. et forma simplicis substantiae est essentia eius. ergo omnes formae sunt inuentae in essentia simplicis substantiae.³⁰

3 spirituali *om. C* 4 quaecumque] quae *C* sunt] fuerint *M* 6
 existentes sunt *om. N* una *om. C* 7 unita *om. C* 10 hoc . . . huius-
 modi *om. C* huiusmodi] hoc modo *A* 11 per se ipsam omnes formas *M*
 12 ipsamet] ipsam, et *C* simplex *om. N* 13 formam] forma *M* 13—14
 deinde . . . formam sui *om. C* 15 fit sui *A*, fit uni *C* 17 item] iterum
AM 19 ante uniuersalis *add. est A* 22 Formam *N* substantiae sim-
 plicis *M* 25 est] fuerit *M* 26 inuentae sunt *M* 27 proponam *CN*
 28 substantiae simplicis *M* 29 et formae *N* 29—30 formae omnes *A*

(7.) Item hoc idem fiet manifestius argumentatione huiusmodi. Formae sensibiles causatae sunt a forma substantiae simplicis. et omne causatum inuenitur in sua causa. ergo formae sensibiles sunt inuentae in substantia simplici. et forma simplicis substantiae est essentia eius. ergo formae sensibiles sunt in-⁵ uentae in essentia substantiae simplicis.

31. D. Ex omnibus argumentationibus quas praemisisti manifestum est mihi quod formae sensibiles inuentae sunt in essentia substantiae simplicis, eo quod substantia simplex apprehendit omnes formas per se ipsam. sed quaedam alia dubitatio¹⁰ mihi accidit, hoc est, si quidem dicere uolueris quod substantia simplex apprehendit omnes formas per se ipsam, cum ipsae formae sint inuentae in suis sustentibus, et non sint inuentae in ipsa; hoc est quia, cum substantia simplex uoluerit imaginari eas per se ipsam uel quando obuiau-¹⁵ erit eis per se ipsam, percipiet eas sic esse ut sunt, quamuis non sint inuentae in ipsa?

M. Est possibile ut essentia substantiae percipiat formam, cum non sit unita essentia unius cum essentia alterius, et fiant unum?

20

D. Bene potest dici quod essentia substantiae percipiat formam, ita tamen quod sit procul ab ea; sicut, cum percipit formas sensibiles exutas a suis materiis, cum tamen sint remotissimae ab ea, ipsa tamen adinuenit eas adinuatione necessaria et percipit illas et imaginatur eas tamquam sibi praesentes.²⁵

M. Intentio percipiendi formam est impressio essentiae

1 idem *om.* CN argumentationes C. huius C 2 causatae] creatae C et, quantum ex compendio interdum dubio uideri potest, .1N formae N simplicis substantiae A 3 causatum] creatum AC 3—5 ergo formae . . . essentia eius *om.* A 4 substantia] sua M 6 simplicis substantiae ACN 7 ante manifestum *add.* M. C 9 simplicis substantiae MN 10 omnes *om.* CMN 10—12 sed quaedam . . . formas per se ipsam *om.* C si quis A uoluerit MN 12 ipsam] ipsas N 13 sint (*post* formae)] sunt C sint (*post* non) sunt AC 15 imaginare CMN uel] et N obuiau-¹⁵ erit eis] ornauerat eas C 16 percipiat C sic esse *om.* N quamuis] quando N 17 sint] sunt AN 18 possibile] impossibile C 19 sint N fiat N 21 potest *om.* C dici] dixi C quod essentiae substantiae *om.* M percipiat] participat N 22 ita] na (*sic!*) C 23 remotissima M tamen] *codicum nota utrum tum an tamen significet certo diiudicari nequit* 25 sibi *om.* C *post* praesentes *add.* sint C

substantiae a forma. et impressio non fit nisi applicatione imprimantis ad impressum. ergo quod forma percipitur a substantia, non fit nisi applicatione earum et unitione ad inuicem.

D. Si forma unitur cum essentia substantiae simplicis, necesse est ut haec forma quae unitur sit ipsa forma quae sustinetur in materia, aut alia. Sed si haec forma fuerit ipsa quae sustinetur in materia, non est possibile ut uniatur cum essentia substantiae nisi separatione sui a materia. sed non separatur a materia. ergo non est unita cum essentia substantiae. Si autem forma quae unitur cum essentia substantiae non est ipsa forma quae est sustentata in materia, tunc falsa est dictio quae dicit quod forma quae est sustentata in materia est illa forma quae est inuenta in essentia substantiae simplicis.

M. Vnitio formae sustentatae in materia cum essentia substantiae simplicis non est unitio corporalis, sicut est unitio sui cum materia, ne idcirco prohibeatur uniri cum essentia substantiae simplicis absque separatione ab ea; sed unitio earum est unitio spiritualis; hoc est, quia forma ipsius formae unitur cum essentia formae quae est in potentia in essentia simplicis substantiae, unde egreditur ipsa forma de potentia ad effectum.

D. Iam manifestum est mihi quod non est possibile ut substantia simplex apprehendat formas nisi sint inuentae in ea. sed ex hoc non pacatur anima mea, uidelicet ut sit una res quae se consimilet omni rei, et ipsa sit omnis res, et sustineat omnes res, et sit capax omnium rerum sine coangustatione et densitate. sed desidero ut manifestes mihi, quomodo multae res existunt in una re simplici, ut certissime sciam hanc dictionem et augeatur gaudium meum ex ea.

27 nisi per applicationem C 2 percipit C 3 et unitione om. C 3—4 ad inuicem om. MN 6 est om. N forma hoc (sic!) N 7 fuerit ipsa om. N ipsa illa C 9 nisi] non C sui] sua C 11 substantiae essentia N 12 est om. N sustentata est N 13 est (post falsa) om. A 16 Vnio N 17 (bis) unio N 18 substantiae] formae C 20 formae om. AC 23 impossibile C 25 uidelicet] uide hoc C sint M res] uirtus A 26 se om. C consimilet]. consumi leturetur C rei] re AC 27 angustatione A 28 desidero (sic!) N mihi om. ACN 29 simplici om. N ut certissime] et sanctissime C 30 augeatur] audiatur C

M. Scientia quomodo est existentia rerum multarum in una re simplici, manifestabitur tibi, cum dixerimus de forma intelligentiae uniuersalis sustinente collectionem omnium formarum. et tunc scies quomodo est stabilitas inferiorum in superioribus et partium in toto; et inde eriges te ad sciendum⁵ quomodo est subsistentia omnium formarum in materia uniuersali, et quomodo est subsistentia materiae uniuersalis et formae uniuersalis cum omni quod continetur in uoluntate factoris primi sancti et excelsi. excipe ergo nunc probationes quibus probatur existentia rerum multarum in una re simplici.¹⁰

(1.) Formae multae collectae in simplici substantia simplices sunt et spirituales. et omne simplex et spirituale locum non occupat. ergo formae multae collectae in substantia simplici locum non occupant. deinde praeponam hanc et addam aliam: omne quod locum non occupat, unum et multa eius¹⁵ aequalia sunt collectione sua in re una quae sustinet ea. ergo formae multae collectae in substantia simplici, unum et multa eius aequalia sunt collectione sua in re una quae sustinet ea. praeponam autem hanc et addam: et cuius unum et multa aequalia sunt collectione sua in re una, collectio multorum eius²⁰ non prohibetur ut sit in re una. ergo formae multae collectae in substantia simplici, collectio earum non prohibetur quin sit in substantia simplici.

(2.) Substantia simplex et substantia composita contraria sunt. et omnia duo contraria, quod conuenit uni, contrarium eius²⁵ conuenit alteri. ergo quod conuenit substantiae simplici, contrarium eius conuenit substantiae compositae. item praeponam hanc et dicam: Substantia composita locus corporalis est formis corporalibus. et omne quod est locus corporalis ali-

1 existentia] essentia N 2 manifestabitur tibi] cf. tr. V c. 16—19 intelligentiae] intellectuali C 3 uniuersalis om. C 4 inferioribus AM 6 quomodo est subsistentia om. A in] et U 8—9 primi factoris N 11 numeros argumentorum addidi ante Formae add. M. M 11—12 simplices et spirituales sunt C 12 et] quia C spirituale et, simplex C 13 multae formae C simplici substantia M 14 locum om. C proponam CN aliam om. CN 16 quae] qua M 16—18 ergo . . . sustinet ea om. C 17 unum] et unde N 19 proponam C addam dicam A et] quia AC cuius] cum C 20 collectione sua om. M, collectione sua in re una om. N 21 multae formae C 22 quin] qui non M 25 uni] unum C eius] est M 27 proponam CM 28 composita om. N

cui, non est possibile ut locentur in eo multa simul. ergo non est possibile ut in substantia composita consistant multae formae simul. Et contrarium huius probationis est hoc: Substantia simplex est locus spiritualis formis spiritualibus. et omne quod est locus spiritualis alicui, non est prohibitum ut⁵ consistant in eo multae formae simul. ergo non est impossibile ut in substantia simplici subsistant multae formae simul.

(3.) Multa sunt ex uno. et omne quod est ex aliquo, inuentum est in eo ex quo est. ergo multa inueniuntur in uno. item praeponam hanc et dicam: Formae substantiae compositae multae sunt. et omnia multa inueniuntur in uno. ergo formae substantiae compositae multae inueniuntur in uno. et forma substantiae simplicis una est. ergo formae substantiae compositae multae inuentae sunt in forma substantiae simplicis.

(4.) Substantia quo fuerit simplicior et unitior, erit magis collectiua multarum formarum, et multae formae erunt in illa; et substantia quo fuerit corpulentior et multiplicior, erit pauciorum formarum. Et ex his duabus radicibus acquiramus unam propositionem quae dicit: collectio multarum formarum debet fieri debito unitiois substantiae, et remouetur remotione eius.¹⁵ deinde adiungam ei hanc dictionem: omne quod debet fieri debito alterius, et remouetur ad remotionem eius, ipsum est causa eius ut sit. ergo unitio substantiae est causa debita collectionis multarum formarum in se. et unitio substantiae simplicis est ex unitate quae est in ea. ergo unitas quae est²⁵ in substantia simplici est debita causa collectionis multarum formarum in illa. item praeponam hanc conclusionem et dicam:

1 eo] ea *C* 3 simul formae *CN*, simul in eo formae *M* probatio-
nis] propositionis *C* hoc] haec *N* 4 ante substantia *add.* si *C* 6—7
ergo ... formae simul *om.* *N* 6 impossibile] possibile *CM* 7 subsistant
M 8 ex aliquo] in alio *C* 9 quo est] quo quod *N* 10 proponam *M*,
praeponam hanc et dicam *om.* *C*, hanc *om.* *AN* 11—12 ergo ... in uno *om.*
M 14 substantiae simplicis forma *C* 15 Substantia] Forma *N* quo]
quae *C* fuerit] facit *M* erit] fit *A* 16 formae *om.* *N* et (*ante sub-*
stantia)] quia *C* paucorum *C* 18 forma *N* Et] Quia *C*, *om.* *A* 19
formarum multarum *C* 23 debita causa *A* 24 multarum] collectarum
A 24—27 et unitio ... formarum in illa *om.* *C* 25 est ex ... ergo
unitas *om.* *A*, quae est in ea. ergo unitas *om.* *N* 26 in *om.* *A* 27
proponam *CN*

Vnitas collectiua est multarum formarum. et quicquid est collectiuium multarum formarum, ipsae multae formae inveniuntur in eo. ergo in unitate sunt multae formae. deinde praeponam hanc et dicam: Formae multae sunt in unitate. et unitas substantiae simplicis est forma eius. ergo formae⁵ multae sunt inuenta in forma simplicis substantiae.

(5.) Forma quae fuerit unitior, erit collectior multarum formarum. et formae substantiae simplicis unitiores sunt quam formae substantiae compositae. ergo formae substantiarum simplicium collectiores sunt multarum formarum quam formae¹⁰ substantiarum compositarum. et formae substantiarum simplicium unae sunt. ergo formae unae collectiores sunt formarum quam formae *substantiarum* compositarum.

33. (6.) Vnitas est origo multiplicitatis per se. et quicquid fuerit origo alicuius per se, est sustinens illud. ergo unitas est su-¹⁵stinens multiplicitem per se. et quicquid est sustinens multiplicitem per se, multiplicitas est inuenta in eo per se. ergo multiplicitas per se est inuenta in unitate. et essentia unitatis una est. ergo multiplicitas est inuenta in essentia unius.

(7.) Omnis forma unit id quod imaginatur per eam. et quic-²⁰quid unit aliquid, non multiplicat illud. ergo forma non est multiplicatrix eius quod imaginatur per eam. et cum forma fuerit non multiplicatrix, debet ut materia sit multiplicatrix.

1 collectio est *M*, est collectiua *N* 1—2 collectiuium est *C* 4 praeponam *CN* post sunt add. unitae *N* 5 forma] formarum *A*, formae *M* 5—6 multae formae *AM* 6 in forma substantiae simplicis *M*, simplicis substantiae in forma *N* 7 unitior] minor *C*, unior *MN* multorum *M* 8 unitiores] minores *C*, uniores *M* 9 substantiae] simplicis *C* 11—13 et formae . . . compositarum om. *AMN* 13 substantiarum scripsi: simplicium *C* (cf. supra v. 9) 14 ante est add. ergo *C* 15 illud. ergo unitas est sustinens om. *N* 16 multiplicitates *A*, multiplicitatibus *MN* 16—17 et quicquid . . . per se om. *N* 16 multiplicitates *A*, multiplicitis] multiplex *C* inuenta est *A* in eo per se] in essentia eius *A* 17—18 in eo . . . inuenta om. *N* 18 ergo multiplicitas . . . inuenta om. *C* 18—19 ergo multiplicitas . . . unitatis una est om. *A* 19 una est om. *C* multiplex *C* inuenta est *AM* essentia] esse natura *C* 20 unit id] unitio *N* 21—22 non est . . . et cum forma om. *N* 22 multiplexatrix (sic!) *C* per eam imaginatur *C* et] quia *C* forma cum *A* 23 non fuerit *C* debet] oportet *AN*

item praeponam hanc et dicam: Multiplicatio formae est ex materia. et in substantia simplici non est materia. ergo in substantia simplici non sunt formae multiplicantes se. ergo sunt in ea unientes se. item praeponam hanc et dicam: Formae multiples uniuntur in substantia simplici. et omne⁵ quod unitur, non est impossibile ut sit existens in substantia simplici una. ergo formae multiples non est impossibile ut sint existentes in substantia simplici una.

(8.) Substantia simplex non habet locum. et omne quod non habet locum, essentia eius aequè distat ab omni. et omne¹⁰ quod aequè distat ab omni, apprehendit per se formas omnium una. et quicquid apprehendit per se formas omnium una, ipsae formae sunt inuentae in sua essentia. ergo formae omnium sunt inuentae in essentia substantiae simplicis. et formae omnium multae sunt. ergo formae multae sunt inuentae in¹⁵ essentia substantiae simplicis.

(9.) Proprietas est continuae quantitatis, ut occupet locum aequalem sibi. et omne cuius est proprietas occupare locum aequalem sibi, non est possibile ut alia res occupet locum ipsum, quamdiu occupauerit illum. ergo proprietas quantitatis est ut²⁰ nulla res occupet locum eius, quamdiu ipsa occupauerit illum. et cuius non est possibile ut alia res occupet locum, quamdiu ipsa occupauerit illum, non est possibile ut ipsum iungatur alii rei in uno loco. ergo proprietas quantitatis est ut sit impossibile ipsam coniungi alii rei in uno loco. deinde prae-²⁵ponam hanc conclusionem et adiungam ei hanc: formae quae sunt in substantia simplici non habent quantitatem. ergo

1 proponam CN 2 et] quia C substantia] forma N 3 se
(post multiplicantes) om. ACN 4 unientes] inuenientes C propo-
nam C 7—8 ergo ... simplici una om. AC 10 essentia eius aequè
distat] aequè distat secundum essentiam C 10—11 et omne ... ab omni
om. N 12 et quicquid ... omnium una om. N per se apprehendit C
omnium] ē (i. e. cum) C 13 sua om. AM 13—14 ergo ... in essentia
om. A 14 simplicis substantiae C 16 simplicis substantiae AN 17
occupat C 18 et] quia C locum om. C 19 aequalem om. M oc-
cupat C ipsum] illum N 20 quantitatis] qualitates (sic!) N 21
occupat C 22—23 et cuius ... occupauerit illum om. A 22 post lo-
cum add. illum N 23 iugatur M, ut saepius in similibus 24 loco uno A
25 proponam CN

formae quae sunt in substantia simplici iunguntur in uno loco. substantia simplex non est locus corporeus. et proprietates est loci corporei ut multa non coniungantur in eo simul. ergo in substantia simplici multa possunt simul coniungi.

(10.) Omni maniera ex maneriis [spiritualibus] existendi in substantiis corporalibus illa est dignior qua existunt in substantiis spiritualibus. et collectio multarum formarum in uno subiecto habet esse in substantia composita, sicut coloris, figurae, lineae, superficiei, quae sunt coniuncta in substantia composita. ergo substantia spiritualis dignior est ut hoc sit in ea. 10

(11.) Indiuidua et species multa sunt. et indiuidua et species sunt in generibus. ergo res multae habent esse in generibus. et genera unum sunt. ergo multa habent esse in uno.

(12.) Si inferius est ex superiore, inferius habet esse in superiore. sed inferius est ex superiore. ergo inferius habet esse in superiore. et inferius est multa. ergo multa habent esse in superiore. sed superius est unum. ergo multa habent esse in uno.

34. Item Magister. Iam proposuimus quod possibile fuit proponere de probationibus demonstrantibus quod ea quae sunt multa habent esse in uno. et hoc manifestat quod praediximus, scilicet quod formae sustentatae in substantia composita habent esse in substantia simplici. et in hoc est etiam manifestatio eius quod monstrare uoluimus, scilicet esse substantiarum simplicium, quae sunt imprimentes lineamenta sua et figuras in substantia composita.

1 formae quae sunt in substantia simplici *om. C* in] non *M* 3
est *om. N* iungantur *C* 4 possunt multa *M* 5 *Omni scripsi*: Omnis
ACMN maneria] materia *C* ex] in *ACN* maneriis] materiis *C*, ma-
teriis maneriis *M* spiritualibus *delevi*: spiritualibus *ACM*, simplicibus *N*
6 qua] quam *AM*, quia *C* 8 esse] esset *N* 9 coniunctae *C*, coniuncta in
om. N 10 hoc] haec *C* 11 ante Indiuidua *odd.* Item *C* et (*ante indiuidua*)
om. C 12 esse *om. C* 14 Si] Sed *A* 14—16 inferius habet esse ... in supe-
riore *om. N* 14—15 in superiore] inferiore *M* 16—17 et inferius ... habent
esse in superiore *om. C* 16 multa (*post est et post ergo*)] multum *MN* 17
habet *N* in superiore] inferiore *M*, ex superiore *N* 18 multum habet *MN*
in] ex *N*. 19 Magister *om. M* praeposui] praepone] *M* praepone] *ACM*
21 manifestat] est manifestum *C* 23 etiam *om. MN* 24 uolumus *N*
26 figuras et liniamenta (*cf. ad p. 121,25*) sua *M*

D. Quamuis haec dubitatio soluta sit quod multa existant coniuncta in una re, tamen duae aliae dubitationes emergerunt mihi, quae non sunt minores illa; hoc est, quod aliquis dicere potest: formae spirituales quomodo factae sunt corporales, et accidens corporale quomodo generatum est⁵ a substantia spirituali?

M. Iam praemissum est in loquendo de hac ratione quod sufficit; sed nunc uolo breuiter recolligere. et dico quod omnia duo opposita cum coniunguntur, ex coniunctione eorum fit alia res quae non est aliquod eorum, dum erant per se. et¹⁰ quia substantia simplex est opposita substantiae compositae, debet ut ex coniunctione earum fiat alia res quae non sit aliqua illarum. et ipsa est forma sustentata in substantia composita; hoc est, quia haec forma non est spiritualis absolute, eo quod est sustentata in materia corporali; similiter etiam non¹⁵ est corporalis absolute, quia est simplicior quam materia, et quia aliquando potest sustineri in anima exspoliata a materia. — Et etiam, quia materia corporalis finita est et coartata, et omne quod fuerit finitum et coartatum, forma quae infusa est ei a substantia sibi opposita, expansa est super superficiem eius²⁰ et existens in ea: ergo debet esse ex hoc ut forma diffusa a substantia simplici super materiam corpoream sit expansa super superficiem eius et existens in ea, quia forma est sequens materiam in lineatione et figuratione eius. unde quia materia est in se corporalis, debet etiam ut forma superfusa super eam²⁵

1 solita C existant] sint A 3 quae] quod C, qui N haec N
 3—4 potest dicere M 4 sunt om. M 7 Iam praemissum est] cf. pg. 125,23
 sqq.; 112,4 sqq.; 120,24 sqq. 8 breuiter uolo M 9 cum om. C 10 fit]
 sicut C 11 quia] quod A, om. C 20 ante opposita add per se C com-
 positae substantiae N 12 debet] oportet AN alia] aliqua C 14 quia]
 quod M post spiritualis add. per se C absolute om. C 15 eo quod]
 quia A 16 post corporalis add. per se C simplicior est A 17 ante
 aliquando add. a natura A sustineri potest C, sustinetur (omisso potest) N
 18 est om. A et] quia C 19 quod] quia C quod fuerit om. A
 quae est infusa est A, quae fuerit infusa C 20 sibi] ei C super om. N
 21 diffusa] infusa C 22 materiam corpoream corpoream N sit expansa
 om A 23 post ea add. ergo debet esse ex hoc A, quae uerba ex v. 21 huc
 illata sunt sequens] sequentur N 24 materiam] et A lineatione MN
 25 corporalis] corpus C debet] oportet N

a substantia spirituali sit etiam corporalis. — Et etiam, quia forma solet penetrare materiam recipientem se, cum fuerit parata recipere eam, propter penetrabilitatem primae formae collectivae omnium formarum et infusionem suam in prima materia, sicut praemonstratum est, quia si materia fuerit subtilis, forma diffundetur in ea et dispergetur et occultabitur et non apparebit sensui; si autem materia fuerit obtusa, debilior fiet forma ad penetrandum et ad se diffundendum per eam; et tunc essentia formae coadunabitur et non disgregabitur, et apparebit sensui propter coadunationem sui, quia cum essentia rei coadunatur,¹⁰ ipsa res corporatur et offert se sensui, et e contrario, cum essentia rei disgregatur, fit subtilior et occultatur sensui. et regula considerandi infusionem formarum spiritualium super materiam corporalem et apparitionem formarum corporalium tunc in materia corporali haec est, scilicet infusio *luminis* in corporibus et apparitio colorum tunc.

35. D. Demonstra mihi hoc et manifestum fac.

M. Manifestum est quod colores deprehenduntur per essentiam eorum et non deprehenduntur priuatione eorum. causa autem est in hoc, quod lumen in se est spirituale et subtile;²⁰ et ideo non uidetur eius essentia, id est forma eius, nisi cum coniungitur corpori superficiem habenti, et cum non fuerit coniunctum corpori superficiem habenti, occultabitur forma eius

p. 159,1—16 = Falaqera III, §. 23.

3 collectivae] collectem (cf. ad pg. 136,18) N 4 primo N sicut praemonstratum est] cf. p. 113,5 sqq.; 108,15 sqq. 5 diffundetur] diuidetur C 6 sensu N 7 fuerit om. N debilior] difficilior C forma om. C 8 et (ante ad) om. M ad] a C per eam post penetrandum transp. M 9 non om. C apparet A 10 quia] et A 11 post res add. et C 11—12 et e contrario . . . occultatur sensui om. N 11 e contrario] conuerso (omisso e) C 12 et] quia C regula] er (i. e. erit) N 13 considerata A, considerandum C infusione N spiritualium formarum infusionem M 14 corporalium om. C tunc] rerum A 15 haec est . . . corporibus om. N luminis scripsi ex Falaq. **למאור**: formarum ACM (ex v. 13 huc illatum) 16 colorum] eorum C tunc] rerum A 17 et om. N 18 deprehenduntur M 18—19 per essentiam . . . deprehenduntur om. C 19 eorum (post et) scripsi: earum AMN eorum (post priuatione) scripsi: earum ACMN 20 autem om. N in hoc est CM est in se C 21 essentia eius C id est] scilicet C cum om. C 22 coniungatur C corpori om. C 22—23 et cum . . . habenti om. N eius forma C

et non apparebit sensui, sicut lumen defluxum in aërem cuius forma non deprehenditur sensu, donec ipsum lumen diffundatur super corpus solidum, sicut super terram, et sic apparet lumen eius et offert se sensui. et cum apparet forma luminis in superficie corporis, apparet tunc forma coloris sustentata in eo, quoniam impossibile est ut appareat forma luminis et non appareat forma coloris. — Demonstratio autem huius est haec. Forma luminis non apparet nisi cum coniungitur superficiei corporis. et quia superficies sustinet in se ipsa essentiam coloris, debet ut lumen quod est coniunctum superficiei,¹⁰ sit etiam coniunctum colori, cum coniungitur superficiei; et debet ut color appareat per manifestationem luminis. — Et argumentatio de apprehensione luminis cum colore fit hoc modo. Lumen uisus coniungitur lumini solis propter similitudinem. et lumen solis coniungitur colori. ergo lumen uisus coniungitur¹⁵ colori. Item alia argumentatio. Lumen coniungitur colori qui sustinetur in superficie corporis. et lumen apparet, quando adiungitur ei. ergo color apparet, quando lumen adiungitur superficiei.

Et secundum hanc argumentationem auxilio dei considera-²⁰ bis infusionem formae spiritualis super materiam corporalem, hoc est, si compares formam spiritualem quae est in substantia simplici lumini solis, et compares formam infusam super materiam lumini quod est super superficiem corporis, et compares

1 sensū *N* 2 apprehenditur *M* 3 super (*ante terram*) *om. MN*
 apparebit *M* 4 offert] conferet *M*, confert *N* et] quia *C* 4—5 in su-
 perficie corporis] et necessario *A* 5 appareat *A* tunc *om. A* su-
 stenta *M* 5—7 sustentata ... forma coloris *om. C* 6 est *om. M* 6—7
 luminis et non appareat forma *om. M* 7 huius *om. C* haec est *CM*, haec
om. N 8 *ante luminis add.* huius *C* iungitur *AN* 9 corporis] co-
 loris *N* et quia] quare *C* se] semet *C* ipsam *M* 10 debet] oportet
AN ut] quod *A* est *om. N* iunctum *AM* 10—11 superficiei
 sit etiam coniunctum *om. N* 11 sit etiam . . . coniungitur superficiei
om. A iunctum *M* color *C* debet] oportet *AN* 13 de appre-
 hensione] deprehensione *C* cum colore *om. M* fiet *N* 14 *ante con-*
 iungitur *add.* cum *C* et] quia *C* 15 uisus] solis *C* 16 colori (*ante qui*)
om. N 17 qui] quia *A*, quod *CN* 18 quando *om. C* coniungitur *CN*
 adiungitur (*post lumen*) iungitur *A*, coniungitur *N* 20 Et] Quia *C*
 23 simpliciam *N* lumini *om. N* 24 est *om. M*

colorem formae corporali quae est in materia corporali in potentia, hoc est quia color in corpore in potentia est. et cum tu comparaueris inter unamquamque harum formarum, inuenies formam corporalem quae est in materia in potentia, quod apparet sensui, quando adiungitur ei forma infusa super eam a forma spirituali, sicut color, qui est in corpore, in potentia est, sed apparet sensui, quando adiungitur ei lumen infusum corpori a lumine solis; et sic inuenies formam infusam materiae a forma spirituali apparentem sensui, quando adiungitur formae corporali quae est in materia in potentia, hoc est, quia haec et illa fient¹⁰ unum, sicut lumen superfusum super superficiem corporis apparet sensui, cum adiungitur superficiei corporis et ipsum et color fiunt unum.

36. D. Iam manifestum est mihi quomodo forma spiritualis fit corporalis, cum adiungitur materiae corporali,¹⁵ propter quatuor modos quos dixisti. ergo manifesta mihi quomodo est possibile ut forma accidentalis generetur ex substantia spirituali.

M. Ad hanc interrogationem possunt fieri duae responsiones. una est ut dicatur quod forma corporalis non est²⁰ accidens per se, sed substantia, quia ipsa perficit essentiam materiae in qua sustinetur, et non dicitur quod sit accidens nisi comparatione sui ad materiam quae eam sustinet. secunda responsio est ut dicatur quod haec forma, etsi sit accidens, non fluxit ab essentia substantiae simplicis, id est materia quae²⁵ sustinet formam eius, sed est deducta ex forma eius, quae est accidens materiae sustentis se, et tamen haec forma substan-

1 colore *M* est *om. C* 3 comparaueris tu *N*, tu *om. C* 4 est
om. C 5 iungitur *ACN* 7 sensum *N* iungitur ei *A*, coniungitur ei *N*,
 ei adiungitur *C* 8 et] quia *C* formam *om. M* 9 apparente *CMN*
 sensum *AN*, in sensu *C* coniungitur *ACM* 10 in (*ante materia*) *om. A*
 13 fiunt] sunt *N* 14 Iam] Nunc *A* 15 corporalis fit *N*, sit corpora-
 lis *M*, sit forma corporalis *A* 16 propter quatuor modos quos dixisti] *cf. p.*
158,8—17; 158,18—159,1; 159,1—12; 159,12—161,13 17 possibile est *A* 18
 spirituali] corporali *C* 20 una est] unaque *N* post quod *add. hoc (sic!) N*
 21 ipsa *om. A* 22 et] quia *C* dicitur] *an* dicatur? 23 sustinet eam *AN*
 24—27 etsi sit . . . haec forma *hic om. AC* 25 essentia substantiae] e na-
 tura materiae *M* 27 sustentis *M* haec forma] *scil. substantiae simplicis*
forma, ex qua forma corporalis, quae v. 24 haec forma uocatur, deducta est

tia est, quia ipsa perficit essentiam substantiae simplicis. et ob hoc dictum est de forma sustentata in substantia composita quod substantia est, eo quod defluxa est a forma substantiae simplicis quae substantia est. ergo cum forma sustentata in materia substantiae simplicis fuerit substantia sibi ipsi, et fuerit accidens propter sustentationem sui in materia substantiae simplicis: non est impossibile ut forma quae est defluxa ab ea in substantia composita sit etiam substantia sibi ipsi, et etiam accidens propter sustentationem sui in materia substantiae compositae.

10

37. D. Quare uocauerunt primam formam substantialem et non substantiam, cum ipsa perficiat essentiam materiae quae est substantia?

M. Ideo quia impossibile est ut habeat esse nisi in materia in qua subsistit.

15

D. Ergo si forma subsistens in materia composita est substantia, falsum est aliquid esse accidens?

M. Non potest dici absolute ut forma sit accidens, sicut quantitas et aliquae species qualitatis, quia quantitas est forma inseparabilis essentiae substantiae et perficit eam, et similiter aliquae qualitates sunt differentiae substantiales perducentes ad esse essentiam substantiae in qua sunt; sed in ceteris praedicamentis non potest dici quod sint substantiae.

D. Iam patefecisti mihi quod formae sustentatae in substantia composita sunt defluxae a substantia simplici, et soluisti dubitationes quas habebam in hoc. sed quid dices mihi si

1 *post simplicis add. AC*: id est materiam quae sustinet formam eius. sed est deducta ex forma eius, quae est accidens materiae sustentantis se, et (quia C) tamen haec forma etiam (etiam . . . substantiae simplicis *om. C*) substantia est, quia perficit essentiam substantiae simplicis 1—3 et ob hoc . . . defluxa est *om. C* 2 hoc *om. A* posita M 5 simplicis substantiae C 6 simplici C 7 possibile M est *om. M* deflua M 8 composita sit etiam substantia *om. N* 9—10 substantiae compositae *scripsi*: substantiae simplicis AC, *om. MN* 11 uocant C 12 essentia M materiae *om. C* 14 esse *om. C* 17 falsum] subiectum C est *om. N* 18—19 sicut quantitas *etc.*] *scil. non potest dici absolute accidens* 19 aliqua CN qualitatis] quantitatis M 20 *ante* substantiae *add. et N* et (*ante* similiter)] quia C 21 aliae N quantitates MN substantiales] spirituales C 22 *post ceteris add. supradictis A* 26 dubitationem quas (*sic!*) N, dubitationes (*sic!*) quam C dicis AM

conuersus dixero quod substantia simplex, sicut anima, non habet formam in se? et si opposueris mihi de formis infixis in essentia animae, dicam tibi quod hae formae accidentes sunt pertranseuntes super essentiam animae, sicut formae luminis super aërem, et non sunt stabiles in substantia eius nec commutantes essentiam eius; sed hae formae non attingunt ad animam nisi ex materia composita; sed cum opponitur ei, unit cum ea lineamenta sua et imprimit in ea figuras suas propter subtilitatem substantiae animae in se, et transeunt per eam sicut transitus formarum resultantium in politis corporibus super ipsa corpora. et cum ipsae formae non sint essentiales ipsis corporibus, et non sint nisi accidentia quae fiunt in eis: hoc remouet quod hae formae sensibiles sint deductae a substantiis spiritualibus.

M. Manifesta hanc oppositionem et aperi amplius, donec sequatur responsio ad eam.

D. Postquam omnis scientia et ratiocinatio non sunt nisi ex incomplexis intellectibus, quae sunt decem genera, debet esse ex hoc ut omne quod imaginatur in anima, et loquitur per illud, sit compositum ex his simplicibus intellectibus secundum uarios modos copulationis eorum et manerias compositionum ex differentiis, propriis et accidentibus. et quia scire hos intellectus incomplexos hoc est, subsistere formam cuiusque eorum in anima, quia anima est subiecta illis, quemadmodum materia est subiecta suis formis: ideo debet ex hoc ut scientia sit generatio et subsistentia omnium harum formarum in anima, de-

1—2 cf. p. 168,19 sqq. 2 mihi de formis om. N, mihi om. CM
 3 dico C ad v. 3 sqq. cf. p. 174, 9 sqq. 5 sunt om. AC substantia]
 essentia A, substantiam C 6 commutantes] comitantes C commu-
 nicantes N 7 sed] sicut C 8 opponitur, scil. materia composita, ei,
 scil. animae ea (scil. anima)] substantia C 9 substantiae om. N 10
 pollitis N 12 sint om. C nisi om. AC 14 deductae sint M, sunt de-
 ductae AC 18 complexis AM quae] qui N debet] oportet N 19
 ex] quod C loquitur (scil. anima)] loquatur C, locuntur M, locatur N 21
 manerias] maternas C differentiis] diuersis C 22 et om. C 23 incom-
 plexos] implexos M, om. N subsistere] sustinere C, sistere N unius-
 cuiusque C 24 anima est om. N subiecta] substantia N 25 est om. N
 subiecta] substantia CN suis] in suis C debet] oportet N 26 om-
 nium transp. post formarum A

inde coniunctio et diuisio earum per differentias et per propria et per accidentia. ergo per hoc sunt similia accidentibus quae sunt in substantia discurrentia per eam et succedentia in ea. et cum hoc ita fuerit, et intellectus simplices, ex quorum copulatione emergunt scientiae et ex illis construitur locutio, fuerint⁵ collecti ex materia naturali et eius accidentibus, id est substantia quae sustinet praedicamenta; — et ordo animae est super ordinem huius materiae; et quod intelligitur de scientia, hoc est inhaerentia formarum sensibilibum, id est accidentium subsistentium in substantia, et attractio earum ad uim imaginantem, et¹⁰ deinde impressio earum et perceptio in anima, propterea quod subtiliantur et attenuantur in duabus mansionibus, id est in sensu et existimatione — : ac per hoc manifestum est quod anima non habet propriam scientiam in se nec formas essentiales in se, nisi quia receptibilis est formarum, quando adueniunt ei,¹⁵ propter suam tenuitatem et simplicitatem et subtilitatem substantiae suae; et non aduenit ei scientia, nisi quando est superstans materiae et eius accidentibus, et quando unitur eius essentia cum formis accidentium; et describuntur in ea prius figurae accidentium et eorum lineamenta propter praesentiam²⁰ et contactum, et imprimunt in ea impressionem qua anima percipit certitudinem ipsarum formarum quae sunt impressae in ea impressione formarum sensibilibum in sensus et perceptione earum ab anima quando agunt in ea. ergo per hoc transeunt super animam transitu, et non permanent in ea cohaerentes²⁵ in suo esse, quando agunt in ea. et quia omnis forma ex

1 per (*ante propria*) *om. A* 2 per (*ante accidentia*) *om. C* 3 succedentia *M* 4 et (*ante cum*)] quia *C. ad ea quae sequuntur cf. p. 171, 11—16* quorum] eorum quorum *C* 5 construitur] constituitur *M* fuerint] et fiunt *C*, fuerit *M* 6 collecta *A* 7 praedicamenta] prima *M* ordo] orlo *N* super] secundum *N* 8 huius] istius *M* 9 inhaerentia] de inhaerentia *C* 10 substantia] anima substantia *C* attractio] actio *C* 10—11 ad uim . . . impressio earum *om. N* 10 imaginantem] imaginatiuam et imaginantem *C* et (*ante deinde*) *om. C* 11 quod] quae *A* subtiliatur et attenuatur *A* 12 in (*post est*) *om. ACM* 13 sensus *A* extimatione *M* 14 propriam] primam *M, om. C* 15 quando] quando est *N* 16 tenuitatem suam *C* 17 et (*post tenuitatem*) *om. A* 16 17 suae substantiae *M* 17 et] quia *C* scientia ei *C* est] eius *A* 19 prius *om. C* 20 et] quod *C* 21 contactam *M* percipit] recipit *C* 22 formarum ipsarum *N*, ipsarum formarum *A* 24 eorum *C* ab] ex *N* 24—26 ergo . . . agunt in ea *om. N* 26 et *om. C* forma] formarum *N*

formis accidentium est diuisibilis in se, quia est composita et non est simplex omnino, diuiserunt se etiam in essentia animae et disgregauerunt se et constituerunt se separatim singulae ipsarum formarum in essentia animae. et ideo conueniens fuit ut constitutio ipsarum formarum in essentia animae uocaretur⁵ intellectus, quia intelliguntur in ea et existunt in ea. et quia anima media est inter substantiam intellectus et sensum, debet ut, cum se inclinauerit ad sensum, elabatur ab ea apprehensio eius quod est in intellectu. similiter cum se diuerterit ad intellectum, eripitur ei apprehensio eius quod est in sensu, quia¹⁰ unumquodque extremorum oppositum est alteri, et cum intenderit uni, discedit ab alio, formis interim transeuntibus per essentiam eius et succedentibus in substantia eius, cum non sint essentiales in ea, sicut formae sensibiles transeuntes super sensum uisus, quia cum inflectitur ab aliis ad alias, perdit eas et¹⁵ non erunt existentes in eo. et hoc est quod mihi uidetur de formis quae habent esse in anima. — Sed ut hae formae sint essentiales animae et non separabiles a substantia eius, opus est ad certitudinem huius expositione longa. incipe ergo nunc ad hoc secundum fundamentum quod praeposuisti, scilicet quod²⁰ formae sensibiles habent esse in essentia substantiae simplicis.

38. M. Si tu intellexisti in omnibus dictionibus quas induxisti remotionem scientiae intelligibilis a substantia animae, id est apprehensionis eius per se ipsam ad formas intellectas, non²⁵ potest fieri hoc a te propter probationes significantes quod anima sciens est per se ipsam. et nunc breuiter recolli-

p. 165,6—12 = Falaqera III, §. 24.

2 diuiserunt] deserunt A etiam] et MN 4 et] quia C 5 ipsarum] ipsa C, om. M formarum om. CM in essentia animae om. C 6 intelliguntur] intelligitur N et existunt in ea om. N et (ante quia) om. C ad v. 6—10 cf. infra p. 173,26 sqq. 7 debet] oportet AN 8 ut om. N inclinauerit se C se om. A 9 quod est in . . . apprehensio eius om. C 11 et] quia AMN 12 formis] formarum N 13 et . . . eius om. N 14 super] per N 15 quia] et A aliis] eis N 16 est] cum M 17 quae] quod C ut] nec A formae] materiae N sunt AMN 20 ad] ab AM posuisti CM 21 sensibiles] simplices AM 23 dictionibus] rationibus C 24 intelligibilis] intellectualis C 25 apprehensionis *scripsi*: apprehensionem ACM, apprehensae N 26 probationes] propositiones C 27 et] quia C

gam radices ipsarum probationum hoc modo. — Si substantia animae est receptibilis descriptionum rerum et formarum earum, sunt in ea in potentia; et si sunt in ea in potentia, sciens est per se ipsam. — Item. Si anima apprehendit formas in se ipsa sine instrumento, sunt in ea in potentia. — Item. Si homines⁵ sunt communicantes in apprehensione alicuius rerum, scientia est in essentia eorum. — Item. Si homines apprehendunt scientiam sine disciplina, scientia est in essentia eorum — Item. Si anima praescit ea quae sunt antequam sint, tunc sciens est per se ipsam. — Item. Si anima est perceptibilis et sentiens¹⁰ a principio incrementi corporis, tunc sciens est per se ipsam. — Similiter et ceterae probationes quae hoc idem significant.

Si autem intellexisti remotionem scientiae sensibilis a substantia animae, hoc est apprehensionis formarum sensibilibum sine instrumento, fortasse potest hoc contingere secundum alium¹⁵ quem modorum. hoc est, non intelleximus quod formae sensibiles sint existentes in substantia animae, nisi sibi applicentur per instrumenta instituta ad apprehendendum eas. et quia anima facile potest apprehendere has formas sine instrumento secundum opinionem, sed hoc non fit nisi postquam apprehenderit eas instrumentis. — Et etiam non intelleximus quod hae formae sint existentes in anima, postquam accedunt ad eam et comprehendit eas, sicut est subsistentia earum in suis sustentibus; sed intelleximus quod formae sensibiles sunt in anima in potentia, et ipsae formae sunt similes formis sensibilibus²⁰ in effectu, et propter hoc coniunxerunt se illis et unierunt se cum illis. et quod intelleximus in nostra dictione, scilicet

1 probationum ipsarum C 2 est animae C 3 sunt (post earum)] non sunt N 4 apprehendi N ipsam M 6 alicuius] alterius C rerum] rei A 7 earum C 7—8 Item ... essentia eorum om. C 7 scientia (ante est) om. A 10—11 Item ... per se ipsam om. C 10 perceptibilis] receptibilis N 11 ipsam om. A 14 apprehensionis scripsi: apprehensionem ACMN 16 ante non add. quod A sensibiles om. M 17 sint] sunt CN sibi om. N 18 instrumenti M et om. C quia] an quod (i. e. quod si)? 19 opinionem A 20 sed] uertendum erat tamen postquam] cum M, om. C apprehendit N 21 Et] Quia C intellexerimus M quod] quia A 22 hae om. N sint] sunt AC, sicut N 23 eam] eas A est om. N subsistentia] substantia CM 24 sustentibus] sussistentibus (sic!) C 25 ante formis add. ipsis C 26—27 et unierunt se cum illis om. N 27 et] quia C quod] quia M intellexerimus M in] ex M

quod forma sensibilis est in substantia animae in potentia, haec est ratio, quia substantia animae facta est receptibilis formarum sensibilium, et quia formae sensibiles factae sunt impressae in ea et iunctae cum ea. sed cum diximus quod omnes formae sensibiles sunt inuentae in substantia animae in potentia, non⁵ intelleximus quod unaquaeque istarum formarum sit inuenta in substantia animae singillatim, sicut sunt in suis sustinentibus corporalibus; sed hoc intelleximus, quod forma animae sentientis est una simplex forma colligens in se ipsa omnes formas sensibiles, hoc est, quia haec forma potens est sustinendi omnes¹⁰ formas sensibiles in effectum, cum coniunctae fuerint ei, et sunt in ea in potentia. unde non debemus negare multas formas collectas esse in una forma, de qua re probationes praemisimus. et quod dicimus de forma huius animae, simile est ei quod dicitur de forma animae rationalis et de forma intelligentiae, hoc¹⁵ est, quia forma uniuscuiusque harum substantiarum collectiua est omnium formarum intellectarum; excepto hoc quod forma intelligentiae colligibilior est formarum quam forma animae. et cum hoc dicimus, non intelligimus quod unaquaeque istarum formarum sit in unaquaque istarum substantiarum singillatim,²⁰ nec quod formae adueniant eis extrinsecus; sed intelligimus quod forma uniuscuiusque earum in se est uniuersalis forma, id est in natura et essentia sua est apprehendens omnis formae et sustinens illam; nec possemus dicere quod omnes formae existant in forma collectiua earum qualiscumque sit forma ex formis²⁵ substantiarum uniuersalium, nisi essent ipsae formae in potentia.

2 receptibilis] transmutabilis *N* 3 sensibilium et quia formae *om.* *N*
factae *om.* *N* 4 coniunctae *A* cum] in *C* dixerimus *C* 5 inuen-
tae] iunctae *C* 5—7 in potentia ... substantia animae *om.* *N* 6 sit] sunt
C 7 sigillatim *MN* 8 corporalibus] corporibus *M* hoc *om.* *A* in-
tellexerimus *M*, intelligimus *N* sentientis] scientis *N* 9 forma (*post* sim-
plex) *om.* *A* ipsam *M* 10 ante hoc *add.* et *N* 11 in effectum *post*
fuerint ei *transpon.* *A* 13 praemisimus] *cf.* p. 153,9—157,18 14 simile]
substantiae *N* 15 animae ... forma *om.* *N* intellectiuae *C* 17 est *om.* *A*
intellectiuarum *C* 18 intellectiuae *C* et] quia *C* 19 hoc] haec *N*
unaquaeque] una *C* 19 20 unaquaeque ... sit in *om.* *M* 20 formarum
istarum *A* sigillatim *M* 21 nec] nisi *A* adueniunt *A* 22 *post* forma
add. ut *N* earum] illarum *C*, harum *M* in se *om.* *C* forma *om.* *C*
23 natura] materia *C* 24 possemus *scripsi*: possumus *ACMN* 25 eorum
N, rerum *C* qualitercumque *A*

39. D. Manifesta mihi hoc adhuc amplius.

M. Si substantia simplex apprehendit multas formas, non apprehendit eas nisi per suam formam; quia si forma substantiae simplicis apprehendit multas formas, aut apprehendit eas eo quod est in illa, aut eo quod non est in illa. si apprehendit eas eo quod est in illa, tunc formae multae in ea sunt. si autem apprehendit eas eo quod non est in illa, non est impossibile quod alia substantia quam substantia animae sit apprehendens formas ipsas, quod falsum est. — Et etiam, si forma substantiae simplicis apprehendens formas apprehendit eas eo quod in ipsa non est, omnino prohibetur ut inter istam formam et formas quas apprehendit sit conuenientia. si uero inter eas non fuerit conuenientia, non unientur aliquo modo. sed ratio conuenientiae inter duas formas haec est, ut forma substantiae simplicis sit potens recipiendi formam quae unitur cum ea, et sit parata uniri cum ea.

D. Quicquid dixisti de his ratiocinationibus, non erit ratum, donec stabilias animam habere in se formam. sed quae erit responsio tua contra me, si dixerō quod anima non habet in se formam?

M. Substantia simplex aut habet propriam sibi formam, aut non habet propriam sibi formam. Non est autem possibile ut non habeat propriam sibi formam, quia non haberet esse. omne enim esse rei ex forma est. Et etiam, quia si substantia simplex non haberet formam sibi propriam, non esset

1 adhuc hoc M, hoc om. C 2 multas formas] omnes formas uel multas C 3 eas] eam N formam suam MN quia] et MN 4 eas] illas C 6 eas] illas C, om. A sunt in ea CM 7 autem om. C eas] illas C impossibile] possibile N 8 quod] ut N quam substantia om. CN 9 Et] Quia C si etiam C 10 simplicis substantiae C post simplicis add. esset A apprehendens formas om. C 11 ipso C prohibetur A formam istam A 12 formas quas] formam quam C 13 unientur] unitur C, om. N, lacuna hianse 14 sed] si A 15 formam om. N 16 et ... ea om. M sit] sic A, om. C post parata add. est A 17 ratiocinationibus] rationibus A 19—20 cf. supra 163,1—2 21 sibi propriam M 22 aut non ... formam M, habet ... formam om. C formam sibi propriam A non est] et non est C autem] aut MN, om. C 23 formam sibi propriam A, propria (sic!) sibi formam M haberet] habet N 24 rei esse N si om. CM 25 haberet] habet C

species differens ab alia. omnis enim differentia non est nisi per formam. Et etiam non esset possibile ut apprehenderet formam aliquam ex formis, quia non apprehendit formas nisi per suam formam. — Si autem substantia simplex habet formam propriam, aut erit receptibilis omnium formarum, aut nullus, aut unius. *et* si foret receptibilis unius formae in effectum, non esset differentia inter formam substantiae simplicis et formam substantiae compositae, quia substantia composita non est receptibilis nisi unius formae, et substantia simplex receptibilis est multarum. si autem non esset receptibilis alicuius formarum, substantia simplex non esset apprehendens aliquid ex rebus; sed manifestatio demonstrat contrarium huius. relinquitur ergo ut substantia simplex sit apprehendens omnes formas. Item. Postquam substantia simplex habet formam, aut est dissimilis omni formae aut similis omni formae. si fuerit dissimilis omni formae, non recipit aliquam formam. si autem fuerit similis omni formae, est receptibilis omnis formae; et si fuerit receptibilis omnis formae, in ea sunt omnes formae.

40. D. Cur non est substantia animae sicut substantia quae sustinet praedicamenta, quam existimo exspoliata omnibus formis?

M. Esse huius substantiae exspoliatae a forma non est nisi in opinione, non in esse. non autem dicimus de substantia animae quod sit non exspoliata a forma secundum opinionem, sed secundum effectum et esse, quia non est impossibile ut uidatur inter materiam animae et formam eius opinione, sicut

1 enim] autem CM 2 et] quia C etiam om. A apprehendet C
 3 formas] formam C 4 suam per C autem om. C simplex substan-
 tia C 5 propriam formam C omnium om. M nullus] unius C, ullius
 N 6 unius] nullius C et scripsi: quia ACMN 7 esse N 7—8 sim-
 plicis et formam substantiae om. N, formam om. C 9—10 est receptibilis
 M, om. C 10 receptibilis non est A, non est receptibilis N formae M
 11 aliquam C 12 huius] eius C 14 ante formam add. omnem N 15—16
 aut similis ... dissimilis omni formae om. C 16 non] et non C recipiet
 A formam] formarum N 17 omnis] omni C et] quia C 18 fuerit]
 est C omnis] omni C 20 nouem praedicamenta C aestimo AN
 spoliata A 22—25 locus aut mutilus esse aut corruptus uidetur 23 au-
 tem om. M ante de add. quod C 24 non sit AC 25 quia] quod C
 26 forma M ante opinione add. in A

est hoc impossibile in effectu et in esse. — Adhuc autem, si quis dixerit quod substantia animae non habet formam, et per hoc negauerit quod sint omnes formae in ea, et dixerit quod formae sint transeuntes super eam sicut transitus formarum in speculo: quamuis hoc adhuc ita sit, tamen non falsificabit⁵ esse similitudinem inter formam animae et formas quae transeunt per eam. sed quid posset dicere de causa compositionis instrumentorum animae, uel quomodo posset doceri anima, si formae stabiles non sunt in ea? similiter quid posset dicere de forma intelligentiae, in qua sunt omnes formae per se, quoniam¹⁰ nemo potest dicere quod scire res intelligentiae non sit essentialiale? non enim inuenitur aliquando substantia intelligentiae non sciens res. sed postquam concedendum est quod forma intelligentiae collectiua est omnis formae, et omnes formae sunt in ea simpliciori esse quam sint in semet ipsis: cur etiam ne-¹⁵ gat formam animae esse collectiuam omnis formae? excepto, quod in hoc est inferioris ordinis quam intelligentia, quia forma intelligentiae est perfectior et clarior quam forma animae; et tamen hae formae sunt in substantia animae subtilius quam in substantia quae sustinet formas sensibiles. — Quod ergo nos²⁰ debemus intelligere de existentia omnium formarum sensibilibum in forma animae, hoc est, scilicet unio omnium formarum in eius forma, quia forma animae in sua natura et in suo esse

p. 170,20—171,8 = Falaqera III, §. 25.

1 hoc] etiam hic C 1—2 autem si quis] aliquis autem C 2—3 per] propter C 4 ante formae add. omnes C sint scripsi: sit A, sunt CMN 4—5 in speculo formarum C 5 ita sit] transit C tamen] quod C non om. N falsificauit A 6 esse] eam C similitudinem] similem C 9 formae] fortasse C stabiles non sunt] non sunt substantiales A simili-
liter] sed N dicere] docere N 10 intellectiua C 11 potest om. C intellectiuae C 12 inuenitur om. C intellectiuae C 13 non sciens] nesciens C 14 intellectiuae C collectiua] collectam N (cf. ad p. 136,18) et omnes formae om. N 15 sint] sit CN semet] se C cur om. N, lacuna hiante etiam negat] an negat etiam? 16 collectam N post excepto add. hoc C 17 in hoc] nihil N, om. C intellectiua C 18 intellectiuae C clarior et perfectior M quam om. ACN 18—19 et tamen] quia tamen A, quia (omisso tamen) C 20 formas sensibiles] formas formas N Quod] Quid C 21 formarum omnium N 22 in om. N 23 forma (post eius) om. N post animae add. est C

est essentia collectiua essentiae omnis formae essentiali collectione, quia omnes formae unitae sunt in intellectu formae — omnes enim formae sunt, et ideo in intellectu formae unum sunt —, et intellectus formae est unitus cum forma animae, quia ambae formae sunt; et formae particulares, scilicet omnes sensibiles,⁵ unitae sunt in forma uniuersali, scilicet collectiua [sunt] omnium formarum; et haec forma uniuersalis unitur cum forma animae. ergo formae quas colligit sunt existentes in forma animae.

41. D. Video quod non dimisisti mihi diffugium contradicendi quod omnes formae sunt existentes in anima. sed quae erit¹⁰ responsio tua ad id quod tibi opposui, scilicet quod scientia quae est in substantia animae acquisita est ex accidentibus quae sustinentur in substantia composita, et ista accidentia non sunt in anima essentialiter, ideo quod substantia animae altioris ordinis est quam¹⁵ substantia composita?

M. Quod substantia animae altioris ordinis est quam substantia composita, hoc non aufert existentiam formarum in substantia animae, quemadmodum sunt in substantia composita, sed potius hoc quod hae formae sunt inuentae in substantia²⁰ composita dispersae et diuisae, non unitae, et sunt in substantia animae coniunctae, non diuisae, sed unitae. sed multo

1 essentia est A, est hic om. C 1—2 essentiali collectione quia omnes formas om. M 2 in om. C intellectum M 2—3 omnes . . . intellectu formae om. A 3 ante et add. rerum C in om. C intellectu] intellectiua C 4 et] quia C forma] intellectu AC 4—7 quia . . . omnium formarum]. locum correxi ex Falagera, qui exhibet: כי שהיה צורה והצורות הפרטיות כלומר כל המוחשות מתאחדות בצורה הכללית כלומר האוספת לכל הצורות 4 ambo ACMN 5 formae . . . scilicet om. ACMN 6 collectiua scripsi: collectiuum A, collectiui CMN sunt deleui cum Falagera 7 et] quia C 7—8 et haec . . . cum forma animae] ita Falagerae codex, in quo hic locus (a Munkio paululum immutatus) sic exhibetur: וזו הצורה הכללית התאחד בצורת הנפש cum forma animae scripsi cum Falagera (cf. supra v. 4): cum anima ACMN 8—9 ergo . . . animae] apud Falageram hic locus ualde corruptus est 8 colligit (scil. forma uniuersalis) scripsi: colligunt ACMN 9 quod] quia M non om. C dimisisti] diuisisti N 11 id] hoc C tibi opposui] disposui tibi C. ad sententiam cf. p. 164,4 sqq. 15 est ordinis C quam] qua M 17—18 M. Quod . . . substantia composita om. N 17 animae] composita A est ordinis C 19 ante quemadmodum add. nisi A sunt om. C 20 sunt om. N

maior est unio earum in substantia intelligentiae, sicut manifestabo tibi cum tractauero de forma intelligentiae uniuersali; hoc est quia hae formae sunt in substantia animae mediae inter formas corporales quae sustentur in substantia composita et inter formas spirituales quae sunt in substantia intelligentiae.⁵ signum autem huius est quod substantia intelligentiae apprehendit esse in omnibus rebus, scilicet formam unientem simplicem, id est genera et species, et substantia animae apprehendit non-esse, id est differentias, propria, accidentia, quae attinguntur sensibus. et propter hoc cum anima uoluerit scire esse rei;¹⁰ adiungitur intelligentiae et unitur cum ea, ut acquirat per eam esse simplex. et cum adiuncta fuerit anima cum intelligentia et fuerint cohaerentes, aequaliter formae earum uniuntur inter se et fiunt unum. et quia genus est existens in forma intelligentiae, quia genus est esse, et differentia est existens in forma¹⁵ animae, quia differentia est praeter esse, et superponitur una super aliam, scilicet quia genus quod existit in intelligentia superponitur super differentiam quae existit in essentia animae: tunc anima percipit esse rei, quia coniunguntur simplicia esse, id est genus et differentia, cum eius essentia; et tunc perficitur²⁰ ei scientia esse rei, id est definitio eius.

42. D. Manifesta mihi quomodo est esse nouem praedicamentorum, quae sunt uniuersitas formarum sensibilium, in substantia animae et intelligentiae.

M. Nouem praedicamenta sensibilia quae sunt in substantia²⁵ composita habent esse in ea corporaliter, disperse, diuisibiliter,

p. 172,3—21 = Falaqera III, §. 26.

1 et 2 intellectiuae C 3 quia] quod C 4 formas] substantias N
5 in substantia intelligentiae om. C 6 huius] hoc A est om. N
intellectiuae C 7 uniente N 8 genera et] generari in N et (ante sub-
stantia)] quia C substantia] scientia C 10 uoluerit anima C 11 intelle-
ctiuae C acquirat] demonstrat C 12 ante adiuncta add. haec N cum
(ante intelligentia) om. M intellectiua C 14 et (ante quia) om. C
14—15 et quia ... intelligentiae om. Falaqera 14 genus] ergo C 14—15
existens ... genus est om. N 14 intellectiuae C 16—17 una super aliam]
scil. intelligentia super animam 17 alia M in om. M intellectiua C
20 id est] et M 21 esse om. C 22 nouem praedicamentorum om. C
24 intellectiuae C 25 in substantia composita] composita in (omisso substantia) C

sicut attingit ea sensus in substantia composita; et habent esse in substantia animae simplicius, quia sunt abstracta a substantia quae sustinet illa; et habent etiam esse in substantia intelligentiae simpliciori esse, quia unaquaeque earum est definita apud substantiam intelligentiae sua definitione sibi propria. ergo forma⁵ intelligibilis est contraria formae existenti in substantia composita, quia illa est substantialis pura, et haec corporalis pura. sed forma corporalis non est extra intellectum formae spiritualis, quia forma spiritualis est penetrans formam corporalem intrinsecus. et forma animalis est media inter utrasque formas, et est¹⁰ participans cum utroque extremorum; hoc est, quia spiritualis est eo quod non est sustentata in substantia composita, et est corporalis quia est similis in se ipsa formae sustentatae in substantia composita. et sicut debuit ut formae sustentatae in substantia composita essent in essentia animae esse spirituali,¹⁵ similiter etiam debuit ut hae formae essent in essentia intelligentiae multo spiritualius. similiter etiam debet ut omnes hae formae, tam spirituales ex illis quam corporales, sint in principio formae et origine eius, id est uoluntate. hoc est, quia quicquid est, est in essentia perfectionis et plenitudinis; et²⁰ unaquaeque substantiarum est materia subiecta ei quod est superius ea, et agens in id quod est inferius ea, quia sicut hyle est uis recipiens formas sensibiles ex anima, similiter et anima est uirtus recipiens et hyle subiecta receptioni formarum intelligibilium, et totum est paratum ad re-²⁵ cipiendum formam uoluntatis. — Sed quod tu arbitratus es, scilicet quod anima, cum se inflexerit ad intelligentiam, apprehendit quod est apud eam, et cum se inclinauerit ad materiam cor-

1 esse] et esse *M* 2 quia] quam *N* 3 esse etiam *N* intellectiuae *C* 4 substantiam *om. N* 5 intellectiuae *C* sua] id est *M* 6 contraria *om. C* 7 illa *om. A*, est *om. C* 10 forma animalis] formalis *AC* 10—11 participans est *C* 11 hoc] haec *N* 12—14 et est ... composita *om. N* 14 et] quia *C* 15—16 animae ... in essentia *om. A* 15 esse *om. N* 16 intellectiuae *C* 17 spiritualis *N, om. C* hae *om. N* 19 originem *A* essentia] ea essentia *AMN* 20 et (post plenitudinis,) quia *C* 21 unaquaeque *C* 22 in id] aut *C* 23 hyle] ule *C* 24 et (ante anima) *om. MN* subiectum *C* 25 receptionum *C*, receptionis *M* 26 formas *C* quod] quia *C*, quid *N* tu *om. N* arbitratus esse *M*, arbitratur (sic!) es *N*. ad sententiam cf. p. 165,6—10 27 inflexit *C* intellectiuam *C* 28—174,1 et cum ... apud eam *om. C*

poralem, apprehendit quod est apud eam, sic est ut arbitratus es. hoc est, quia, cum anima se inclinauerit ad materiam corporalem, apprehendit formas quae sustentur in ea apprehensione corporali in effectu, et apprehendit eas in se ipsa apprehensione spiritali in potentia; et cum se erexerit ad intelligentiam, apprehendit eas apprehensione intelligibili, id est cognitione suarum definitionem et quid sunt. sed hoc non facit debere ut transitus formarum super animam sit sicut transitus luminis super aërem, ita ut non sint essentielles ei, sicut arbitratus es. hoc est, quia formae nisi essent essentielles animae, non unirentur cum ea nec prodirent in effectu. et de quo sumes signum certitudinis eius quod dixi de his formis, hoc est, quod substantia animae recipit formam intelligibilem a substantia intelligentiae in somnis animaliter, id est [exemplariter] imaginabiliter, et post somnum sentit eas anima corporaliter et materialiter. et secundum hoc exemplum considerabimus esse omnis inferioris in superiori, donec ueniat ad materiam primam quae sustinet omne. sed manifestabitur tibi hoc, cum tractauero de materia prima uniuersali et de forma prima uniuersali.

20

43. D. Iam manifestum est mihi necessario esse formae sensibilis in substantia simplici, et soluta est quaecumque fuerat dubitatio in hoc, scilicet quomodo erat existentia formarum sen-

p. 174,7–18 = Falaqera III, §. 27^a.

3 sustentur] .f. (i. e. scilicet) *M* 5 et] quia *C* intellectiuam *C*, intelligentia *M* 6 post eas add. in se ipsa *A* 7 suarum om. *N* sed om. *C* 9 essentielles] aequales *N* 9–10 sicut arbitratus es] cf. supra pag. 163,3 sqq.; 164,24–26; 165,12 sqq. 10 hoc est quia] hoc quia est *A* nisi formae *A* 11 non] cum *A* uniretur *M*, inuenirentur *C* et] quia *C* 13 hoc] haec *N* quod] quia *MN* 14 intellectucae *C* exemplariter, quippe quod eiusdem uerbi, altera interpretatio esse uideatur, deleui. Falaqera: כלומר דמיונית. 15 imaginaliter *C* et (ante post) quia *C* post] postquam *C* 16 et (ante secundum)] quia *C* 17 omnes inferiores *C* superiore *C* perueniat *A* 17–18 primam materiam *N* 18 quae] quod *C* 19 tractabo *C* 21 *M* in marg.: Epylogus formae om. *N* 22 fuerit *AC* 23 erit *M* existentia] essentia *N* 23–175,3 formarum . . . est existentia om. *N*

sibillum in substantia animae, et quomodo debebat esse in ea
 existentia harum formarum, propterea quod substantia animae
 est apprehendens illas, et quomodo est existentia multarum
 rerum in una. et similiter soluta est dubitatio de hoc, scilicet
 quod existentia formarum sensibilium et scitarum apud⁵
 animam transeuntium super eam erat sicut transitus luminis
 super aërem. et stabilitum est quod primum dixisti, scilicet
 quod formae sensibiles quae sunt in substantia composita im-
 pressae sunt a substantiis simplicibus. et manifestum est
 mihi hoc secundum compositionem. sed iam promisisti¹⁰
 mihi quod hoc idem ostenderes secundum resolutionem,
 hoc est resoluendo impressiones ipsas impressas a
 quibuscumque substantiis simplicibus in substantiam
 compositam et ab aliquibus simplicibus substantiis
 in alias, ut per hoc manifestetur mihi quantitas substan-¹⁵
 tiarum simplicium et qualitas. incipe ergo mani-
 festare hoc.

M. Incipiam nunc elicere scientiam essendi substantias
 simplices secundum modum imprimendi alias substantias in aliis
 secundum ordinem resolutionis, quamvis hoc manifestum sit²⁰
 secundum regulam compositionis. sed interrogo te prius de
 duobus quibus eges ad scientiam huius capituli.

D. Quae sunt haec?

M. Concedis quod corpus quiescens est in semet ipso
 et non habet actionem in se?

25

D. Non dicerem nisi hoc, nisi quia uideo corpora simplicia, sic-
 ut ignem et aërem et aquam, quorum unumquodque mouetur in loco.

1 debet C, debeat M 4 una] illa C est soluta M scilicet om. ACM
 5 scitarum] scientiarum AC 6 ante animam add. ipsam C 7 et] quia C
 primum] prius A 10 hoc ante 9 manifestum transp. C, om. N com-
 positiones A sed] et A 10—11 mihi promisisti C. ad sententiam cf. p.
 138, 16 sqq. 11 ostendens N 12 hoc est resoluendo om. C ipsas om. MN
 13 a quibuscumque substantiis simplicibus] ab aliquibus substantiis uel qui-
 buscumque simplicibus C, a quibuscumque uel ab aliquibus substantiis sim-
 plicibus M 13—14 a quibuscumque ... compositum et om. N 13—14 com-
 positam substantiam M substantiis simplicibus MN 16 qualitas] quan-
 titas M 18 substantiam C, subiectas N 21 regulam] ordinem N 23
 D. Quae sunt haec om. N 25 in se om. A 26 nisi quia] ubique M, nisi
 om. C; expectaueris nisi uiderem 27 ignem et aërea (sic!) C, aërem ignem M

M. Postquam non est motus uniuscuiusque illorum ex eo quod corpus sunt, sed ex eo quod sunt qualitates cum suis qualitatibus, scies per hoc quod motus eorum non sunt causae prohibentes quin corpus sit quiescens in semet ipso et non habens actionem. 5

D. Quid signum est quod motus elementorum non sunt ex eo quod corpus sunt?

M. Si motus elementorum essent ex eo quod corpus sunt, non essent diuersi.

D. Quare hoc? 10

M. Si essent ex essentia corporis, non esset motus eorum nisi unus, quia corpus unum est.

D. Cur non corpus unum mouetur diuersis motibus?

M. Quia diuersi motus non sunt nisi ex essentiis diuersis.

D. Quare hoc? 15

M. Quia unus motus pendet ex una essentia et non debet separari ab ea nisi eius destructione. similiter non debet accedere motus secundus, nisi remotione prioris motus.

D. Iam intellexi ex eis quae dixisti quod motus elementorum non sunt ex eo quod corpus sunt, et iam certum est mihi ²⁰ quod corpus quiescens est in se ipso et non habet actionem. et hoc est unum eorum de quibus interrogasti. sed quid est secundum?

M. Quaero etiam, si actio opus habet agente, an non?

44. D. Postquam actio accidens est non existens per se, necesse est dicere quod agentem habet per quem est subsistentia eius et esse. 25

1 illorum] eorum *N* ex] de *N* 2 corpus] corpora *CM*; sed cf. v. 7 et 8 et 20 sed ex eo quod sunt *om. C* qualitates sunt *N*, sunt quantitates *M* qualitatibus] quantitativis *M* 3 sunt *om. N* 4 habet *CMN* 8 esset *N* 11 esset *N* motus eorum non esset *M* 13 corpus unum non *C* 15 Quia] Quod *A* diuersis essentiis *A* 17 pendet] praecedet *N* essentia] natura *M* 18 eius destructione] destructione (*sic!*) unius *A*, ex eius destructione *C* 19 motus secundus] motui secundus *C* 20 quae] quod *M* 21 sunt corpus *C* et iam] et cetera *C* 22 corpus] motus *M* se] semet *A* 25 etiam *om. N* an] aut *A* 26 per] in *N* 27 subsistentia] substantia *C*

M. Ergo actiones quae sunt in corpore necesse est concedere agentem habere praeter corpus.

D. Non potest esse nisi hoc.

M. Corpus est compositum continuum ex partibus. ergo necesse est dicere quod continuatorem habet et compositorem suarum partium.

D. Sic est.

M. Compositio et retentio non sunt nisi motione partium compositi et attractione aliarum ab aliis, deinde et retentione uniuscuiusque illarum in loco ubi perduxit eam motio et attractio.

D. Hoc sic est.

M. Ergo debet ut sit hic essentia praeter corpus, cuius proprietas sit attrahere partes corporis absolute et retinere.

D. Hoc necessarium est. sed manifesta quod corpus sit compositum ex partibus probatione aperta.

M. Quod corpus sit compositum ex partibus, scietur ex modo resolutionis in illas in opinione et secundum modum diuisionis eius in septem partes et secundum diuisionem eius in substantia et mensura et figura, et quia inuenitur habens profunditatem in ea parte quae est opposita suo motui naturali.

D. Adde explanationem, etsi hoc sit sufficiens.

M. Corporis sparsi et tenuis paene est eadem comparatio ad corpus conglobatum et spissum, quae est substantiae intelligibilis ad substantiam sensibilem; et spissitudo corporis est ex coniunctione multarum partium et constrictione. et in hoc est manifestatio eius de quo interrogasti.

D. Iam intellexi hoc et apprehendi quod alia substantia est hic compositrix et coniunctrix partium corporis simplicis.

90

5 habet *om.* *N* 8 remotione *AC* 9 attractione] alteratione *AC* ab] ex *N* 11 alteratio *A* 13 debet] oportet *AM* hic sit *C* praeter] inter *C* 14 sit *om.* *N* attrahens *M* 16--17 probatione . . . ex partibus *om.* *A* scietur] societur *C* 18 modum *om.* *C* 21 in *om.* *M* motu *C* 22 explanationem] de explanatione *M* sit hoc *C* deficiens *C* 23 tenuis (*sic!*) et sparsi *C* eadem est *C*, est *om.* *N* 24 quae *om.* *C* est] et *C* 26 et] quia *C* qua *M* 29 hic *om.* *C* et coniunctrix *om.* *CN*

M. Quid ergo sequitur hoc?

D. Sequitur hoc quod haec substantia sit componens partes diuersorum corporum et retentrix illarum, sicut compositionem elementorum et retentionem in lapidibus, herbis et animalibus.

5

M. Aspice etiam herbas et animalia, et inuenies in eis actionem huius substantiae fortiorem et manifestiorem.

D. Manifesta mihi hoc amplius.

M. Non uides quod unumquodque uegetabilium et animalium opus habet materia, ex qua recuperet recompensatum quod resolutum est ex illo? et etiam per hoc opus habet ui quae attrahat partes ipsius materiae et coagulet eas cum illis, scilicet partibus corporis. et iterum opus habet uirtute retinente partes, cum se coagulant. similiter etiam opus habet uirtute conuertente partes materiae et assimilante eas partibus quibus coniunguntur. et tunc opus habet uirtute expellente foras superfluum materiae. ergo debet esse ex hoc ut in uegetabilibus et animalibus sit substantia efficiens has operationes his uirtutibus.

D. Sic est. sed quae est necessitas quae me compellat dicere quod hae operationes fiunt ab una substantia, non a diuersis, et multis uirtutibus, non una?

M. Si istae operationes fierent a multis substantiis, et non esset possibile ut una istarum substantiarum esset altior et perfectior alia, cum operationes eius non ita essent: tunc scias per hoc quod substantia quae est efficiens eas una est. Et etiam,

2 **D.** Sequitur hoc *om. N* haec] hoc *N, om. C* componens *N* partes *om. M* 3 diuersorum] diuisorum *M* corporum *om. N* illorum *C* compositionem] compositum *A* 4 elementorum et retentionem *om. N* et (*post* herbis) *om. C* 6 et (*post* herbas) *om. C* 7 manifestatiorem *M* 8 mihi *om. AMN* 9 et *om. C* 10 reciperet *M* 11 etiam *om. A* opus per hoc *C* quae] qua *AN* 12 cum illis *post* 13 corporis *transp. M* 12—13 scilicet partibus corporis *om. N*, fortasse recte. at glossema, si quid est, e uerborum serie eicere nolui, cum omissis his uerbis illud cum illis intellegi uix possit 13 et] qua *C* 13—14 retinente ... uirtute *om. C* 15 assimilante *M* coniungantur *C* 16 tunc] item *M* foras *om. M* 20 me *om. C* 21 dicere *om. C* operatione *N* fiunt] sint *C* 22 a diuersis] aduersis *M* 23 istae] illae *A* fierent] fuerent (*sic!*) *M* et *om. N* 24 esset] est *N* 25 cum *om. N* non *om. C* 26 etiam *om. CN*

quia hae operationes eiusdem generis sunt, scilicet quia attractiua eiusdem generis est cum expulsiua et digestiua; sed retentio est quies motûs.

D. Certum est iam quod hae operationes fiunt ab una substantia. sed certifica quod fiant diuersis uirtutibus. ⁵

M. Si uirtus huius substantiae esset una, operatio eius non esset nisi una.

D. Cur hoc?

M. Quia esse actionis pendet ab esse uirtutis; et etiam, quia aliqua istarum operationum est prior alia. ¹⁰

45. D. Iam certum est mihi quod substantia componens partes uegetabilium et animalium una est, et operationes quae fiunt in illis sunt ex uirtutibus quibus haec substantia perficit suas operationes naturales. sed quid responderes dicenti quod hae operationes fiunt a quatuor elementis? ¹⁵

M. Iam praecessit dictio quod corpus quiescens est in semet ipso, et quod non habet actionem.

D. De corporibus elementorum ita est. sed fortasse in qualitatibus est hoc?

M. Postquam qualitates opus habent motore, scias ex hoc ²⁰ quod non sunt agentes per se ipsas.

D. Iam acquisiui scientiam quod hic est substantia componens partes corporis simplicis et compositi et retinens illas. et manifestum est quod substantia quae agit in duobus corporibus una est, eo quod utraeque operationes unius generis sunt. ²⁵ et manifestum est quod uires huius substantiae diuersae sunt propter diuersitatem operationum.

M. Bene intellexisti. sed quid sequitur hoc etiam?

D. Hoc sequitur ut sit hic substantia uniuersalis

1 quia (ante hae et post scilicet)] quod C attractiua] attractam (eodem errore quo p. 136,18; 159,3; 170, 14. 16 collectam pro collectiua in isto codice scriptum est) N 2 eiusdem] eius de N est] et N 4 iam] mihi C hae om. N fiunt] sunt C 9 Quia om. A esse om. M 10 quia] quod AC, om. N operationum istarum C 11 certum] manifestum C componens] compositionis N 13 sunt om. N 16 praecessit] cf. p. 175,24 sqq. 17 semet] se AC 19 qualitatibus] quantitativis M est om. C 20 qualitates] quantitates M hic] haec ACN; sed cf. p. 177,13,29 duo M 26 est om. A quod ante manifestum transp. C diuersae] diuisae M 28—180,3 etiam ... Vnde hoc debuit om. C 29 hic] haec AM

componens partes corporis uniuersalis et retinens illas.

M. Vnde hoc debuit?

D. Inde, unde hoc debuit: ut corpus uniuersale esset simile corpori particulari simplici et corpori particulari composito ex elementis⁵ mentis in intellectu compositionis et retentionis. ergo debet ut factor eorum sit unus in intellectu.

M. Decens est hoc. sed quid sequitur hanc dictionem etiam?

D. Sequitur hoc ut haec substantia uniuersalis agens in¹⁰ corpus uniuersale sit attribuens substantiae particulari agenti in corpus particulare essentiam eius et uirtutem. ergo substantia particularis est obuia substantiae uniuersali, et operatio particularis obuia est operationi uniuersali.

M. Ergo cum inuenta fuerit aliqua ex actionibus particularibus¹⁵ manifesta in corporibus particularibus ex substantia particulari, nonne etiam opus est ut inueniatur etiam actio uniuersalis manifesta in corpore uniuersali ex substantia uniuersali secundum primam considerationem?

D. Videtur mihi quod innuis de substantiis uniuersalibus,²⁰ quas prius uocasti animas tres et intelligentiam, et designantur hae substantiae per substantias particulares quae sunt in uegetabilibus et animalibus.

M. Non uolui nisi hoc. sed hoc est necesse, an non?

D. Cum attendo quod corpus particulare opus habet corpore²⁵ uniuersali, et similiter natura particularis opus habet natura uniuersali, eo quod per illam est esse eius et existentia, uideo quod secundum hanc considerationem debet ut animae particulares opus habeant animabus uniuersalibus

4 unde] unum *C*, *om. A* debuit hoc *M* 6 in] et *C* debet] oportet *N* 7 in *om. CN* 8 sed quid *om. C* 9 etiam *om. A* 10 Sequitur *om. N* hoc *om. C* ut *om. M* 11 corpore *C* 11--12 uniuersale . . . corpus *om. N* 11 agente *C* 12 particulari *C* essentia eius *C*, eius essentiam *M* uirtute *N* 14 est *om. ACN* operationi] compositioni *C* 15 ex actionibus aliqua *N* 17 ut *om. N* 18 ex substantia uniuersali *om. C* 21 quas prius uocasti] ut *p. 69, 18; 144, 1 et saepius* intellectum *C*, intelligentia *M* 24 hoc] haec *N* an] aut *C*, autem *N* 25 habet opus *A* 28 secundum *om. C* debet] oportet *AN* 28 habent *MN* animabus] animalibus *C*

et intelligentia uniuersali, quia per illas est esse earum et existentia.

M. Addes etiam ad hoc scientiam, cum attenderis quod ex illis altior attribuit inferiori.

D. Quomodo est hoc?

5

M. Quia inferiores ex substantiis uestiunt lumen ab altioribus earum, et totum uestit lumen factoris primi alti et sancti, sicut iam manifestum est, cum dicebamus de fluxu substantiarum aliarum ex aliis.

46. D. Declara mihi impressionem altiorum ex his sub-¹⁰stantiis in inferiores ex eis, et declara descriptiones et figurationes quae sunt aliarum ex aliis secundum ordinem resolutionis, sicut promisisti.

M. Nonne es tu uidens in uegetabilibus motum crescendi et alendi et generandi, et per hoc contestaris substantiam quae¹⁵ agit hos motus, id est animam uegetabilem, sicut contestatus es per compositionem partium corporis et retentionem earum substantiam quae agit hoc, id est naturam?

D. Manifestum est hoc sic esse.

M. Similiter etiam considerabis motum immutationis in²⁰ sensus et motum cogitandi et cognoscendi et ratiocinandi, et contestaberis per hoc substantias quae agunt hos motus, id est animam animalem et animam rationalem et intellectiuam.

D. Quae est ratio definiens quod substantia quae agit has

p. 181,6—7. 10—11; 181,14—15 = Falaqera III, §. 27^b.

1 intellectiua. C eorum C 3—4 M. Addes ... inferiori om. A
3 etiam ad haec C, ad hoc etiam N scientia C 4 tribuit N 8
dicebamus] diximus N. ad sententiam cf. p. 107,11—109,3 substantia N
10 substantiis om. A 12 ordinem] modum C 14 M.] D. M ante in add.
quod C 15—18 et per hoc ... id est naturam] errat Guttman (l. cit. p. 155,2),
qui his uerbis finem paragraphi 27 Falaqerae contineri, sed, propter interpre-
tis latini Falaqeraeque discrepantiam, haud bene reddi putat. immo illa
Falaqerae ab interprete latino p. 184,14—17 paene ad uerbum redduntur
15 substantiam] scientiam C 17 retentionem C 18 post hoc add. modo M 20
considerabitur N inutationis C, mutationis M, immutationis in sensus et
motum om. N in] et CM 21 cogitandi] agitandi C, cogitandi N et
(ante cognoscendi) om. AN ratiocinandi et cognoscendi C, cognoscendi
om. N et (ante contestaberis) om. A 22 contestabis C haec N sub-
stantia M agunt] ag motus] scilicet motus C, id est motus N, om. A
23 intellectiuam] illa M

actiones non est una, et alia ex substantiis quae sunt in homine est praeter aliam?

M. Quia illarum aliquae inveniuntur separatae ab aliis, quia si una substantia essent, non absolveretur herba in crescendo, nec animalia in sensu et motu, nec homines in cogitatione et cognitione.

D. Iam manifestum est mihi quod alia istarum substantiarum est praeter aliam secundum modum quem praedixisti. sed manifesta mihi quomodo est attributio aliarum aliis, et ostende modum quo operationes istarum substantiarum sunt unius generis et sibi sunt similes.

M. Scientia impressionis harum substantiarum aliarum in aliis diuiditur duobus modis. unus eorum est scientia actionis et passionis; secundus scientia causae actionis et passionis. pro qua ergo illarum quaeris?

D. Postquam modo mea intentio est scire esse harum substantiarum et quomodo debent esse aliae ex aliis, ergo opus non habeo nunc nisi scientia passionis. uideo enim quod dictio de causa passionis altior et dignior est hac praesenti disputatione.

M. Certe sic est. sed nunc praepara te ad intelligendum quod interrogasti post praeparationem horum principiorum positorum.

D. Iam praeparaui me ad hoc. sed quae sunt principia praeposita?

M. Vnum principiorum positorum est ut scias, quod duae res cum similes sibi fuerint in aliquo intellectuum et communi-

1 non] et non *N* alia] aliqua *C* est *om. C* 3 *M. om. M* 4 absolveretur (*i. e. sola fieret?*) assolveretur *M*, assolverem *N* 5 cognitione] in cognitione *M* 7 quod] quia *AM* alia] aliqua *N* praeter *om. A* 9 mihi *om. AMN* 10 post quo *add. modo MN* istarum substantiarum *om. C* 11 sunt sibi *A* 12 impressiones *N* 14 secundus scientia] secundum scientiam *C*, secundus . . . passionis *om. N* ante actionis *add. et M* 15 illarum ergo *C* 16 mea *om. N* est intentio *C* 16–17 harum substantiarum esse *A* 17 debent] dicuntur *N* ex] ab *C* 18 nunc *om. C* scientia] ut sciam scientiam *C* quod] quia *A* 22–23 post . . . positorum *hic om. C* 24 post me *add. post praeparationem horum principiorum pete (i. positorum) C* (*cf. v. 22–23*) ad hoc] adhuc *C* 26 positorum *om. C* quod] quoniam *A* 27 cum similes] consimiles *MN* in intellectuum *M*, intelligibilium *N* et *om. A* communicauerunt *AM*, coadunauerint *C*

cauerint in eo, quamuis ille intellectus aliter fuerit in uno quam in alio, tamen debet esse unus. uerbi gratia esse caloris in igne et in eo quod uicinius est ei aëris, numquid debet ut calor qui est in igne sit ille qui est in aëre, quamuis dissimiliter?

D. Non debet esse aliter. 5

M. Ergo non est absurdum ut dicatur quod calor qui est in aëre est ex calore qui est in igne, sed debet ut dicatur impressus ab eo.

D. Sic est ut dicis.

M. Postquam inuenisti substantias et earum operationes¹⁰ diuersas uno modo et conuenientes alio, debes scire quod intellectus in quo conueniunt unus est.

D. Sic est.

M. Si aliqua istarum operationum perfectior est quam alia, numquid perfectior non debet esse causa alterius? 15

D. Sic debet esse.

M. Ergo cum inueneris operationes naturales, quae sunt unius generis cum operationibus animae uegetabilis et similes illis, et operationes naturae sunt minus quam operationes animae crescibilis, numquid non debes concedere quod anima ue-²⁰ getabilis causa est naturae?

D. Sic opus est, non solum in anima crescibili et natura, sed etiam in omnibus substantiis.

M. Ergo audi nunc dictionem quomodo operationes harum substantiarum sunt unius generis et sibi similes, quousque²⁵ scias per hoc generationem aliarum ex aliis.

D. Audio, et audire desidero, quia non uidi hanc sententiam apud aliquem sapientum, et existimo quod nihil est utilius et efficacius ad perueniendum ad perfectionem scientiae huius capituli. 30

2 tamen] inde C unius C coloris M 3 est uicinius A debet] oportet AN ut] quod N 5 debet] dicitur N 7 est (ante ex) om. C debet] oportet N 8 ab] ad N 10 eorum N, earum post operationes transp. M 11 uno] in uno N modo om. N alio] in alio N quod] et N 14—16 M. Si . . . Sic debet esse om. N 14 operationum istarum M 17 Ergo om. A naturales om. M 18—20 similes illis . . . anima crescibilis om. M 19 operationes (ante naturae)] operationibus N 24 Ergo audi nunc] cf. supra p. 182,9—11 26 hoc] has C generationes C 27 et] quod N sententiam] scientiam C 28 sapientum N utilius] hutilius M

M. Vnde hoc scis?

D. Quia cum inuenerim actiones harum substantiarum sub uno genere et sibi similes, et suspenderim me erigendo ab inferiori ad superius propter similitudinem quae est inter illas, possibile mihi fuit accedendi ad altius extremum esse, et inueni⁵ tunc principium motus.

M. Verum est. sed scisti etiam causam quae praecessit inter nos, scilicet causam actionis et passionis, et inspexisti ibi ordinationes operationum, et contemplatus es omnia oboe-
dientia esse mandato diuino, et uidisti quod bonitas¹⁰ est mouens omnia illa.

47. D. Comple iam, doctor bone, quod promisisti de declara-
tione huius capituli profundi, et dator bonitatis retribuatur tibi.

M. Quae est actio quae cognoscitur esse ex natura?

D. Attrahere et retinere, mutare et pulsare.

15

M. Quae est actio quae est ex anima uegetabili?

D. Vegetare et generare.

M. Quid est uegetare et quid est generare?

D. Generare est procreare rem ex se consimilem; uegetare
est mouere partes uegetabiles a centro ad extrema.

20

M. Attrahere autem et pulsare est mouere partes alimenti
in loco motu opposito. ergo debent esse sub uno genere
cum motu partium uegetabilium a centro ad extrema.

D. Hoc debet esse,

M. Mutare est conuertere corpus alimenti a sua forma et²⁵

p. 184,14—17 = Falaqera III, §. 27°.

1 Hoc unde A 2 inueneris C, inuenit M actiones om. C 3
et (ante suspenderim) om. M 4 ante ad add. usque C 5 altius] alte-
rius CN esse] i. e. 10° esse, ut p. 143,13 inuenire A 7 sed] si A
scisti] cisti M 7-8 quae praecessit inter nos] cf. p. 46,2—47, 3; 106,17—109,3;
182,14 9 operationum ordinationes C 10 esse om. A 11 mouens om. C
12 de om. C declamatione A 13 dator] doctor C tibi om. N 15 Fa-
laqera ordine paulum mutato praebet: attrahere, mutare, retinere et pulsare
ante mutare add. et M 16 Quae est] Quaeque N 17 et om. MN 18 ue-
getare om. M quid est (post et) om. AC 19 est] et A, est procreare om. N
se] re AM consimile M 20 est] et C uegetabilis C 20—21 uegeta-
biles . . . mouere partes om. N 20 ante ad add. usque C 21 mouere]
in omnes C 22 debet M esse om. C 23 partium om. N uegetabilis
M, uegetabili CN 25 conuertere om. N

assimilare formae eius quod alitur. ergo debet etiam ut haec actio sit sub uno genere cum generare.

D. Hoc etiam debet esse.

M. Quandoquidem hoc ita est, debet ut una substantiarum agentium has actiones sit imprimens in aliam unam uim⁵ ex suis uiribus per quam agit id quod agit.

D. Hoc sic esse debet.

M. Quod autem perfectius est, agit in minus perfectum et imprimit in illud.

D. Sic est.

10

M. Actio naturae minus est quam uegetabilis.

D. Quid signum est ad hoc?

M. Signum huius est motus animae uegetabilis circa corpus in omnibus suis extremis; et natura non sic est. Et etiam quod id in quod tantum natura agit, non est adeo perfectum, sicut id in quod agit anima uegetabilis.

D. Iam intellexi per te has actiones quod sunt unius generis. sed quid intelligis de ui retentiua in anima uegetabili?

M. Retentio est quies motûs et eius debilitas.

D. Quid signum est huius?

20

M. Signum huius est, quod motus fortior est quam quies. ergo cum fuerit motus, erit uirtus; et cum fuerit quies, erit debilitas.

D. Quid ergo euenit nobis ex hac ratiocinatione?

M. Euenit hoc quod anima uegetabilis est agens in naturam, quia perfectior est ea et fortior.

48. D. Iam ostendisti mihi actionem animae uegetabilis in

p. 185,11—14 = Falaqera III, §. 28^a.

1 alitur] alteri *M* etiam] esse *A* · 2 sit *om. C* 3 etiam *om. C*
4 hoc *om. CN* debet] oportet *AC* 4—5 agentium substantiarum *CMN* 6
id *om. M*, id quod agit *om. N* 7 debet esse *om. MN* 8 Quod] Quia *C*
est autem perfectius *C* agit *om. C* 8 et 11 minus] unus *N* 13 motus
est *C* 14 omni suis et extremis *N* Et] Quia *C, om. M* 15 etiam] illud
N, om. M natura agit tantum *N* natura] non *M* adeo] tantum *C*
17 has] hac *N* 19 eius *om. M* 20 Quod *AMN* 21 quod] quia *AN*
22 motus *om. N* et cum fuerit *om. N* 24 euenerat *M* ratiocinatione]
ratione *C* 27 uegetabilis animae *A*

natura; et patuit mihi quomodo earum actiones sunt sub uno genere. ostende etiam actionem animae sensibilis in animam uegetabilem et quomodo actiones earum sunt sub uno genere.

M. Quae est actio animae sensibilis in anima uegetabili? ⁵

D. Mouere partes uegetabiles ad extrema.

M. Quae est actio animae sensibilis in animali?

D. Sensus et motus.

M. Nonne debet ut utrique motus sint sub uno genere, eo quod uniuscuiusque eorum est mouere corpus in loco? ¹⁰

D. Sic debet.

M. Postquam mouere animae animalis est mouere totum corpus et commutare de loco ad locum alium totaliter, et mouere animae uegetabilis est mouere partes corporis sine mutatione totius de loco ad locum: nonne opus est ut actio animae ¹⁵ animalis fortior sit quam uegetabilis?

D. Sic esse debet.

M. Et etiam, quia anima animalis superat uegetabilem, ideo quod anima animalis coniungitur formis corporum, quae conueniunt ei in subtilitate, cominus uel eminus, et extrahit eas ²⁰ a formis earum corporalibus, anima autem uegetabilis coniungitur essentiae corporum, quia conuenit eis in crassitudine, et hoc prope et continue tantum.

D. Hoc sic est.

p. 186,7—8. 12—14 = Falaqera III, §. 28^b. p. 186,18—23 = Falaqera III, §. 29.

1 naturam *N* mihi *om.* *A* actiones eorum (*sic!*) *M*, eorum actiones *N* 2 sensibilis animae *C*, a se sensibilis *N* 3 earum] harum *C* 5—6 *M*. Quae est ... ad extrema *om.* *N* 7 sensibilis animae *CM*. 9 debent *AMN* ut] ubi *A*, *om.* *N* sint] esse *N* 12 animae animalis est mouere *om.* *N* 13 locum *om.* *MN* alium *om.* *C* 14—16 est mouere ... sit quam uegetabilis *om.* *N* 14 mutatione] motione *M* 15 ante locum *add.* aliud (*sic!*) *M* 18 anima animalis] animal *A* 19 ideo] uel *M* quod] quia *MN* anima animalis *om.* *C* 20 cominus uel eminus] cominus et eminus *C*, communius et eminentius *N*, ante 10 coniunguntur *transp.* *M* et *om.* *A* 21 earum] eorum *N*. *sed cf. p. 152,20—22*: hoc est, quia forma ipsius formae unitur *om.* essentia formae quae est in potentia in essentia simplicis substantiae 22 corporum] corporeae *C* quia] quae *C* 23 et continue tantum] *sic etiam N*, non, quod ex eo affert *Munk l. cit. p. 55, n. 3*, et [per] contactum 24 *D.* *om.* *M*

M. Ergo debet esse ut anima animalis sit agens in animam uegetabilem, ideo quia perfectior est ea et fortior.

D. Hoc sic esse debet.

M. Secundum hanc considerationem quam tibi ostendi in his tribus substantiis erit similiter dicendum de anima ratio-⁵ nali et de intelligentia; et ne sermo prolongetur, sed exeat in publicum, abbreviabo dictionem in hoc.

D. Abbrevia ergo dictionem et innue illud mihi totaliter secundum morem tuum.

M. Actio animae animalis est sentire formas grossorum¹⁰ corporum in tempore et moueri per loca et resonare et modulari sine ordine qui significet intellectus; actio autem animae rationalis est sentire formas intelligibilium subtiles et moueri in intelligibilibus in non-tempore et in non-loco et resonare et modulari cum ordinatione et comparatione significante intellec-¹⁵ tus; actio autem intelligentiae est apprehensio omnium formarum intelligibilium in non-tempore et in non-loco, sine inquisitione, sine negotio et sine alia causa praeter suam essentiam, quia est perfectione plena.

D. Quid est signum quod substantia intelligentiae est prae-²⁰ ter substantiam animae rationalis?

M. Prius debes perscrutari, quid est signum quod intelligentia sit substantia. sed hoc non pertinet ad id in cuius uia sumus. Sed signum quod substantia intelligentiae est

p. 187,10—19 = Falaqera III, §. 30.

1 anima om. C 4 tibi om. C ostendisti C 6 de om. C intellectiua C et (ante ne) om. C 7 in] ad AN 8 innue] ostende C mihi illud M 10 animalis animae C grossorum] crassorum AM 11 moueri scripsi: mouere ACMN et modulari C, om. N 12 qui] quod C animae om. M 13 intellectuum C mouere C in om. C 14 in (ante non loco) om. C et resonare om. C 15 cum] et M et] in M comparatione] compositione MN 16 intellectiuae C 17 in non-tempore] et sine tempore CMN in non-loco] et loco C, sine loco MN. cum v. 14—17 resonare . . . et in non loco apud Falaqeram exciderint, quod propter homoteuton accidisse ueri simillimum est, inde quoque lectioni (v. 7) in non-tempore et in non-loco aliquantum subsidii prouenire puto 18 alia] aliqua C 19 quia] et N 20 Quod AMN intelligentiae] sic etiam C 21 rationali M 22 deberes M perscrutari] percunctari AMN quid] quod AMN intellectiua C 24 intelligentia N, intellectiuae C

praeter substantiam animae rationalis, est id ipsum signum quod anima rationalis est praeter animam animale et animam uegetabilem. Et etiam signum ad hoc est, quod anima rationalis apprehendit extrinsecum, intelligentia apprehendit essentiam. et essentia simplicior est extrinseco. ergo forma in-⁵

49. intelligentiae simplicior est formā animae. — Vides ergo, si intellexisti, actionem intelligentiae in animam rationalem et actionem animae rationalis in animam animale, et quomodo actiones harum substantiarum sunt sub uno genere et sunt similes.

D. Videtur mihi quod iam intellexerim hoc per te. sed¹⁰ ostendam tibi intellectum meum.

M. Dic ergo quomodo est hoc.

D. Inueni substantiam intelligentiae subtiliorem substantiis intelligibilibus et perfectiorem eis; et inueni eam sustentem omnem formam et applicantem se omni rei et percipientem et¹⁵ cognoscentem omnem rem; et inueni animam rationalem inferiorem ea in hoc, eo quod anima est sustinens aliquas formarum nec applicatur omni rei nec est cognoscens omnem rem; similiter inueni animam sensibilem inferiorem anima rationali in hoc. et quia actiones uniuscuiusque istarum substantiarum²⁰ sunt sub uno genere et similes, didici quod perfectior et fortior ex illis est causa agens in debiliorem et imperfectiorem, sicut praedictum est de ceteris substantiis.

M. Bene intellexisti. sed quid sequitur hoc?

D. Sequitur hoc quod quicquid est in substantiis inferioribus²⁵, est et in superioribus; sed non quicquid est in superioribus, est et in inferioribus, sicut uegetatio et generatio sunt in

1 et 2 est om. C 2 est om. C 2 et animam om. M 3 Et] Quia C etiam om. C signum] tum C ad] in C 4 extrinsecus C intellectiua C 5 formae intellectiuae C 7 actiones C intellectiuae C in] et AM animae rationalis in animam om. N 10 per te hoc M 12 ergo om. C 13 D. om. N intellectiuae C 14 intellectibus C, intellectis MN inueni eam om. C eam] etiam A 15 formarum C omni rei] in omni re C percipientem (sic!) N 17 in] et A formas A 18 nec] naturae M 20 actione N 21 fortior et perfectior C 22 ante imperfectiorem add. in M 21 est om. C substantiis] subiectis N 23 praedictum est] cf. p. 183,23 24 M.] D. C haec A 25 D.] M. C, om. N

Sequitur haec A, Hoc sequitur C, om. N ante inferioribus add. scilicet C 26 est (ante et) om. C in (post et) om. C sed] et A, om. C 27 et (ante in)] etiam N, om. C in (post et) om. A

anima animali, sed sensus et motus non sunt in uegetabili, et sicut sensus et motus sunt in anima rationali, sed rationalitas et cognitio non sunt in anima animali. et uidetur mihi quod iste intellectus proficiet usque ad scientiam materiae uniuersalis et formae uniuersalis quae est collectiua omnis formae. et ex⁵ hoc sciatur quod substantiae, quanto fuerint superiores, tanto erunt magis collectivae omnium formarum et communiores et magis comprehendentes, donec perueniatur ad materiam primam uniuersalem sustinentem omnia.

M. Opus est ut funderis in scientia actionum aliquarum¹⁰ ex his substantiis in alias, sicut consueuimus in hac disputatione.

D. Quid uides in hoc?

M. Video ut tu defigas intuitum tuum in affirmando esse has substantias et in perscrutando uires uniuscuiusque earum et¹⁵ in assignando uniuscuiusque earum operationes et in comparando actiones uniuscuiusque harum substantiarum cum actionibus ceterarum et diuidendo impressiones aliarum in aliis et communitatem earum et diuersitatem et quicquid inquisitionis illarum continetur intra species quaestionum logicarum, ut per²⁰ hoc tibi pateat locus similitudinis et generalitatis quae est inter illas, scilicet quod sunt unius generis. et tunc tibi patebit actio aliarum in alias, et cognosces perfectionem aliarum ex imperfectione aliarum; et quod tu debes scire, scilicet quod in-

p. 189,24—190,19 = Falaqera III, §. 31.

1 sed] et N 2 anima om. C rationali] rationali non rationali N
3 et (ante uidetur)] quia C mihi om. M 4 perficiet MN ad] in C
5 collectam N 6 ante substantiae add. omnes C 7 omnium formarum
om. AMN 10 M.] Sed CM, Et N fundaris C in om. C scien-
tiam M 11 sicut om. M 11 consueuimus M, consueuimus N 14 tu
om. C diffigas C, designas M 14—15 has substantias esse C 15—16
et in assignando uniuscuiusque earum om. N, in et uniuscuiusque earum
om. C 17 uniuscuiusque om. C harum] earum C substantiarum
om. C 18 ceterarum] causarum N 20 illarum] earum C ante con-
tinetur add. et N intra] inter C, et inter M ut] et C 21 pateat] pla-
ceat A et om. C quae est om. A, quae est inter illas post v. 22 generis
transp. C 22 scilicet . . . generis om. M quod] quae C tunc] per
hoc M patebit tibi M 23 alias] aliis N aliarum (ante ex)] aliqua-
rum M 24 aliarum (post imperfectione)] aliquarum C

telligere substantias simplices et apprehendere, quod possibile est apprehendere de scientia illarum, est requies maior et suauitas maxima animae rationalis. et secundum stabilimentum animae in scientia illarum et diffusionem suam in illis et apprehensionem suarum formarum et proprietatum et cognitionem⁵ actionum earum et passionum erit eius stabilitas in scientia deitatis et applicatione sui ad ipsam. ergo sollicitus esto in speculatione substantiarum simplicium, et studiosus esto uehementer, maxime in substantia animae et intelligentiae, quia sustinent omnia et in eis sunt formae omnium.

50. D. Postquam aperuisti mihi portam speculandi substantias simplices et excitasti me ad uiam ducentem ad scientiam illarum, redeamus ad id in quo eramus, scilicet ad asseuerandum materiam et formam in intelligibilibus, sicut eas asseuerauimus in sensibilibus.

M. Cum affirmata fuerit scientia esse substantiarum intelligibilium, paene manifestabitur tibi esse materiae et formae. sed fac moram in speculatione harum substantiarum, et desiderium non properet ad cetera quae sequuntur, quia secundum quod fuerit tua apprehensio scientiae illarum, erit tua apprehensio in scientia eorum quae sequuntur, et e contrario.

D. Certe iam certificatum est mihi esse istarum substantiarum secundum modum considerandi actiones diuersas et secundum modum generalitatis harum actionum et similitudinis earum. sed cupio ut assignes mihi nunc de uniuersitate²⁵

1—2 quod possibile est apprehendere *om. C* 1—2 est possibile *N* 3 et] quia *C* 5 formarum suarum *A*, suarum *om. C* 6 earum actionum *C* 7 et *om. A* applicationem *MN* esto sollicitus *M* 8 post simplicium *add.* ut eueniret *C* et studiosis esto uehementer *om. C* 9 intellectiuae *C* quia] quae *N* sustinet *CN* 11 portas *C* 12 uiam ducentem] manducantem *N* ad (*ante scientiam*) *om. N* 13 ad (*post scilicet*) *om. C* asserendum *A*, adseuerandam *C* 14 in *om. A* intellectibus *C* eas *om. N* 15 asseueramus *N* 16 sensibus *A* 18 sed] .f. et (*i. e. scilicet et*) *N* 19 secuntur *CM* (*ita illi codices in hac uoce constanter*) 20 fuerit apprehensio tua *M* scientia *M* tua apprehensio (*post erit*) *om. C* 22 istarum] harum *C* 23 uerbis secundum modum generalitatis in *C* et *N* additur glossa scilicet quod sunt unius generis, quod in *C* post generalitatis, in *N* post actionum insertum est 25 uniuersitate] uniuersalitate *AM*, unitate *N*

harum substantiarum regulam generalem quae addat mihi scientiam ad hoc capitulum.

M. Aspice propinquiorem sphaerarum sensibillum tibi, et deinde per ordinem sursum, quia tu inuenies quod rotae, quanto sunt superiores, tanto sunt maioris corporis et subtilioris essentiae et fortioris actionis et simplicioris motus.

D. Iam consideraui hoc, et inueni sicut dixisti.

M. Aspice etiam motum corporis uniuersalis, et attende motus omnium sphaerarum quae sunt infra illud.

D. Iam attendi, et inueni eas omnes moueri propter motum primum propter quem mouetur corpus uniuersale.

M. Quod tu uides de motu corporis uniuersalis, fit causâ corporis aut alterius rei causâ?

D. Existimo quod corpus uniuersale mouetur hoc motu propter se ipsum. 15

M. Est possibile ut cetera corpora quae sunt infra corpus uniuersale moueantur non per se ipsa, sicut concessisti, et quod corpus uniuersale moueatur per se ipsum?

D. Cur non est hoc possibile?

M. Si hoc fuerit possibile, possibile erit ut essentia corporis uniuersalis sit extra essentiam ceterorum corporum quae sunt infra ipsum.

D. Quid signum est quod essentiae corporum sunt una?

M. Signum huius est communio eorum in motu.

D. Vides tu quod communio quam habent superiores sphaerae et inferiores in motu, facit debere esse etiam communionem earum in essentia?

1 addant A 3 sensibillum] intelligibilium sensibillum N 4 tu om. C 5 sunt (ante superiores) om. A maiores N subtiliores N 7 D.] M. N hoc om. N post inueni add. hoc C 10 eas] has N 11 uniuersale] utile C 12 Quid N uniuersalis corporis M, uniuersalis om. C causa (post fit)] enim M (sed ablatius causâ ante uerbum quod ex eo aptum est positus est etiam III 53, p. 198,5) 17 uniuersale] utile C 17—18 moueantur ... corpus uniuersale om. C 17 per se ipsa] pl' epia N concessisti] consensisti M, concecisti N. ad sententiam cf. 175,24 sqq.; 179,16—17 20 fuerit hoc C, hoc fuit N alterum possibile om. A 21 ante uniuersalis add. primi C 22 ante ipsum add. se C 24 eorum om. C 25 habent om. C 26 debere esse etiam] etiam debere etiam C, etiam om. N 26—27 earum communione (sic!) M, communionem eorum CN

M. Attende etiam remanere earum et durare, quia in hoc differentia est.

D. Si omnia corpora sunt mobilia propter motum corporis uniuersalis, cur motus horum corporum sunt diuersi in parte, cum motus corporis uniuersalis sit unus in parte una? ⁵

M. Ex hoc patescit quod motus corporis uniuersalis non est per se.

D. Quomodo est hoc?

M. Si motus eius esset per se, non posset diuersificari ab eo motus alicuius ex corporibus, quae mouentur per ipsum, in ¹⁰ parte sui motus.

D. Vides quod dictio de motu corporis uniuersalis, scilicet quod non est per se, non facit debere dici quod omne mobile motorem habet usque in infinitum?

M. Dictio quod omne mobile motorem habet usque in ¹⁵ infinitum, destruitur propter defectum mobilium in extremo inferiori. et propter hoc, quod prohibetur ut motus sit per se, et ut motus omnis sit causa motus.

D. Quid dices, si ego conuersus dixero quod motus corporis uniuersalis per se est? ²⁰

M. Iam manifesta est mihi falsificatio huius ex praemissis; et manifestabitur etiam amplius propter diuersitatem corporum in motu et in esse eius et priuatione eius.

D. Adde manifestiorem dictionem in hoc.

M. Si corpus uniuersale mobile est per se, debet esse ²⁵ mouens simul et mobile.

D. Quomodo est hoc?

M. Quia non potest esse pars eius mouens tantum, aut mobilis tantum.

D. Cur non?

30

1 etiam] tibi C eorum AC indurare C 5 cum] est M corporis om. N 6 patescit] patefac C uniuersalis corporis N 13 mobile om. CN 15 motorem habet] habet motorem N, i h C 17 et propter hoc quod] i. e. et propter hoc est, quod quod] quia AM prohibetur] debetur C ut] quod C, non N sit om. N 18 omnis om. M motus sit causa CN, motus om. M 19 ego om. C 20 est om. AMN 21 manifestum C 23 post eius add. manifestiorum (cf. v. 24) N 25 est mobile M 26 mobile et mouens simul A est om. C 30—193,3 D. Cur . . . D. Iam ostendisti mihi om. C, in quo tamen uerba p. 193,1—2: deberet esse . . . est impossibile post p. 193,9 mobile per se subiecta sunt

M. Quia, quomodo potest esse pars eius non mobilis, cum sit mobile per se? si enim esset mobile per se, deberet esse totum mobile et totum mouens; quod est impossibile.

51. D. Iam ostendisti mihi quod inconueniens esset, si dicerem quod corpus uniuersale est mobile secundum se totum. 5

M. Sequeretur etiam hoc quod motus partium corporis non sequerentur se ad inuicem, et motus primus non pulsaret secundum, et quod patiens esset a non agente.

D. Iam manifestum est mihi quatuor modis quod corpus uniuersale non est possibile ut sit mobile per se; 10 sed est adhuc alius modus quo hoc iterum ostendatur?

M. Certe alius est modus praeter praemissos, scilicet considerare quod caelum coepit esse et non est aeternum.

D. Iam intellexi hoc ex te. sed si caelum non est mobile per se, potest esse ut sit motum sine medio a motore primo? 15

M. Non credebam te posse dubitare quod caelum, quod est substantia sustinens praedicamenta, moueretur sine medio a primo motore, propter ea quae praecesserunt in hoc de probationibus logicis secundum duos modos quos posuimus pro regula adinueniendi esse substantiarum simplicium, scilicet modum inspiciendi descriptiones factoris primi et descriptiones substantiae sustinentis praedicamenta, et modum speculandi impressiones et actiones harum substantiarum in alias; et quod substantia sustinens praedicamenta est ex alia essentia a qua 20 fluit. et sic scies per hoc quod haec substantia non fluit a

p. 193,26—194,11 = Falaqera III, §. 8.

3 mobile totum M 4 mihi om. AN est inconueniens C si] scilicet C diceretur A, dicere C 6 hoc] ex hoc C motus] motiuum A 7 sequeretur ACN 8 a non agente] ante agentem N 10 post per se add. quia deberet esse totum mobile et totum mouens, quod est impossibile A, quae ex v. 1—2 huc illata sunt 11 adhuc] etiam C hoc om. A ostenditur A, ostendebatur C 12 est om. A considerare C 15 sine om. M 17 dubitare] interpretandum erat opinari 18 est om. N sustinens substantia M praedicamenta om. M medio] medio amodo N 19 motore primo C 21 ad inueniendum C scilicet] solum C, secundum M modo C 22 inspiciendum C 23 modum] medium N speculandi om. N 24 quod om. C 25 ex alia est N a om. N 26 fluit (post qua)] fuit M per hoc om. C haec] hoc N

motore primo. — Et etiam dico quod si spissum non coniungitur subtili nisi per medium conueniens utrique extremorum et non recipit eius impressionem nisi per medium, sicut corpus humanum non recipit actionem animae rationalis nisi per medium spiritus animalis, et sicut non recipit homo intelligentiam nisi⁵ per medium animae rationalis, et sicut uis uisibilis non coniungitur corporibus nisi per medium pupillae et aëris subtilis, et sicut anima uniuersalis non coniungitur corporibus nisi per medium caeli quod est medium inter corporalia et spiritualia: similiter manifestatur per hoc etiam quod inter substantiam¹⁰ sustinentem praedicamenta et factorem primum sunt substantiae mediae.

D. Non dubito ex certitudine probationum quas praemissisti stabiliri substantias medias inter substantiam sustinentem praedicamenta et factorem primum; sed¹⁵ uellem ut multiplicares cognitionem esse harum substantiarum. ergo auge in hoc manifestationem.

M. Nonne dicis quod aliquid sensibilium est superius alio, et superius eorum est supra inferius?

D. Quare non dicam hoc?

20

M. Quae causa est in hoc?

D. Causa in hoc est elongatio inferioris a superiori, et ideo non est possibile ut sit in ordine eius.

M. Nonne etiam dicis quod substantia intelligibilis est superior et subtilior quam substantia sensibilis?

25

D. Non dico nisi hoc.

M. Nonne etiam dicis quod aliqua substantia intelligibilis est superior et subtilior alia?

D. Vnde hoc esse debuit?

1 etiam *om.* N si *om.* C iungitur N 3 eius] e et C 4 actiones M, impressionem N 5 et] quia C intelligentia M, intellectiuam C 7 corpori M 7—8 nisi per medium . . . non coniungitur corporibus *om.* A 7 pupillae M 8 corpori C 10 manifestetur AMN etiam *om.* C 13 probationem *om.* N 15 sustinentem] quae sustinet M 16 esse *om.* M 17 ergo . . . manifestationem *om.* C 18 aliquid] aliquod AN (*sed cf.* 195,1), aliud M ante sensibilium *add.* substantiarum C 22 est] est haec M, haec est N 24 post substantia *add.* aliqua C 24 post subtilior *add.* est C post sensibilis *add.* est A 27 aliqua *om.* CN 29 esse] est N

M. Vnde debuit quod aliquid sensibillum est superius et subtilius alio.

D. Quid ergo sequitur hoc?

M. Sequitur hoc quod dicam, scilicet quod, si aliqua corporum sensibillum fuerint nobiliora aliis, et quod est superius⁵ ex illis, est nobilius inferiori: debet ex hoc ut ultimum eorum quae sunt in superioribus sit nobilius et fortius, et ultimum in inferioribus sit uilius.

D. Non debet esse nisi hoc.

M. Ergo proportio ultimi superioris sensibillum ad ultimi¹⁰ mum superius intelligibilium erit eadem proportio, quae est ultimi inferioris sensibillum ad ultimum inferius intelligibilium; et per hoc scies esse substantiarum simplicium mediarum inter factorem primum et substantiam sustententem praedicamenta.

52. D. Iam certificatae sunt substantiae simplices¹⁵ secundum modos quos propalasti.

Sed adhuc mihi accidit hic dubitatio de illis, hoc est quod considero dictionem nostram quod formae sustentatae in substantia sustentente praedicamenta impressae sunt a substantiis simplicibus et deductae ab illis. et deprehendo intellectum²⁰ promptum esse ad percipiendum hoc, et non prohibetur concedere hoc propter praemissas probationes demonstrantes hoc, quia hae formae sunt accidentia, et non est prohibitum quin ipsae sint deductae a substantiis simplicibus et coniunctae cum illis, sicut effluxio luminis solis a sole et coniunctio eius cum²⁵

p. 194A—14 = Falaqera III, §. 9.

1 post Vnde add. hoc esse A - aliquod N est] esset M 3
3 sequetur A 4 aliqua om. N, lacuna hiante 5 fuerit N et om. A
6 illis] his N debet] oportet N ultimum] nullum C post eorum add.
ex his N 7 ultimum] multum C 8 sit scripsi: est ACMN 10 proportio]
propositio M ultimi om. C 11 proportio] propositio M est om. C
13 et] quia C esse om. N ante mediarum add. et M 14 sustinen-
tem] quae sustinet A 15 simplicis N 17 accidit mihi AM hic om. C
quod] quia cum N 17—18 quod considero dictionem nostram om. C 18
dictionem] dūnē C 19 sustentente] sustentatae M 20 et (ante deprehendo)]
in A intellectum om. C 21 promptam C, propinquum M 21—22 et
non . . . demonstrantes hoc om. C 23 quia] quod AC 24 a om. N

corporibus. sed qualiter dicam quod substantiarum simplicium aliae fluant ab aliis, et quod essentia substantiae sustentis praedicamenta effluat a substantia simplici quae eam sequitur ordine?

M. Essentiae substantiarum simplicium non sunt defluxae, sed vires earum et radii, haec sunt quae defluunt et effunduntur; eo quod essentiae uniuscuiusque harum substantiarum finitae sunt et terminatae, non extensae usque in infinitum, sed radii earum fluunt ab illis et excedunt terminos suos et limites propter continentiam earum sub primo fluxu qui effluit a uoluntate. sicut lumen quod effluit a sole in aërem, quia hoc lumen excedit terminos solis et extenditur per aërem, et sol in se ipso non excedit finem suum; et sicut uis animalis effluit a uirtute rationali, cuius sedes est cerebrum. in neruos et lacertos, quia haec uirtus est penetrans et diffusa per omnes partes corporis, et substantia animae in se non est diffusa neque extensa: similiter quaelibet substantiarum simplicium extendit radium et lumen suum et diffundit in id quod est inferius ea, et tamen substantia in hoc retinet ordinem suum et non excedit finem suum.

D. Ergo secundum hanc dictionem debet ut ea quae fluunt a substantiis simplicibus sint vires et qualitates, non ipsae substantiae.

M. Manifestabo tibi quod radii qui fluunt ab unaquaque substantiarum non sunt praeter intellectum substantialitatis, etsi sint vires, eo quod sunt fluentes ab eis. — Et dico quod debet esse necessarium quod causa

p. 196,5—20 = Falagera III, §. 10,

2 et om. N 3 effluit ACN 4 sequuntur N 6 haec] hoc N
sunt om. C 7 eo quod om. N 8 substantiarum om. N 9 in om. CM
excedunt] extendunt MN 10 et om. N 11 quod] qui M 12 aëre M
12 excedit] extendit N 13 excedit] extendit C et] quia C 15 in
neruos] inter suos C est] sed N 16 et] quia C animae in se]
a se ipsa C, in se om. M 17 nec A 18 diffudit M 19 eo AMN
retinet in hoc C 20 excedit] extendit N 21 debet] oportet N 22 sint]
sicut A quantitates M 24 qui] quae C 27 debet] oportet N quod
(ante causa)] quia N

dignior est intellectu substantialitatis causato. et quando-
quidem hoc sic est, debet ut totum lumen quod fluit ab al-
tiori ad inferius sit non dignum intellectu substantialitatis uere
nec perfecte, secundum comparationem eius ad substantiam pri-
mam quae est causa eius. et secundum hanc considerationem
dicetur de his substantiis quod sunt diuersae in certitudine in-
tellectus substantialitatis. ergo altius ex illis erit dignius hoc
inferiori. — Sed quamuis inferius sit non aequale altiori in
intellectu substantialitatis, non est tamen extra intellectum sub-
stantialitatis, quia fluit ex eo uirtus, quae est substantia ei quod
fluit ex ea. ergo substantia inferior secundum aliquid est
uirtus substantiae superiori ex qua fluit, et est substantia
secundum aliquid uirtuti quae fluit ex illa. et propter hoc
non est prohibitum quin substantia fluat ex substantia, quando
fuerit substantia simplex ex qua fluit.

15

D. Manifesta hoc amplius.

53. M. Per se notum est quod quicquid fluit ab aliquo, eius-
dem generis est cum eo a quo fluit, quamuis sint diuersa in
dispositione. et quia substantia simplex est substantia in-
fluens, debet ut quod ex ea fluit sit substantia etiam, etsi utrae-

1 est dignior *A* ante intellectu *add.* in *AMN*; *sed cf. v. 3* quandoquidem]
quanto quidem *C* 2 hoc *om. N*, post est *exhibet C* debet] oportet *N*
ut] nec *A* 3 *ad*] ab *N* post substantialitatis *CMN iterum addunt*: cau-
sato (causatum *N*) et quandoquidem (quanto quidem *C*) hoc sic est (sic est
hoc *M*), debet (oportet *N*) ut totum lumen quod fluit ab altiori ad inferius
sit non dignum intellectu substantialitatis 4 *sed* comparatione *C* 5 et]
quia *C* 6 quod *scripsi*: quae *ACMN* sunt *om. N* diuersae *om. M*
in certitudine] incerte *M* 7 substantialitatis *om. N* altius] alicuius *C*
dignior *C* hoc] ex hoc *C*; *sed nihil mutandum, cum sententia sit*: dignius
hoc intellectu quam inferius; *cf. v. 1* 9 non est ... substantialitatis *om. CN*
10—11 quia fluit ... ex ea] uerba aliquantulum obscura fortasse ita accipi posunt:
quia fluit ex eo (*scil.* altiore) uirtus (quam intellego quod supra dictum est in-
ferius), quae est substantia ei (*i. e. tertiae cuidam rei altera etiam inferiori*)
quod fluit ex ea (*scil.* uirtute); ut nihil mutandum sit 10—11 ex eo uirtus
... quod fluit *om. C* 12 superioris *C* 13 secundum *om. C* propter] per
ACM 14 ex] a *C* 17 *Amplonianus cap. 53 a uerbis v. 19* et quia incipit
notum] motum *M* quod] quia *C* 19 et *om. C* simplex est substantia
om. N influens] in *CN* additur glossema id est attribuens, quod in *C* ante
influens, in *N* post influens *exhibetur* 20 debet] oportet *N* etiam *om. A*

que substantiae sint diuersae in dispositione. — Et etiam, quia fluxus rei non est ex eo quod ipsa sit accidens, ideo non prohibetur quin substantia fluat a substantia. Signum autem quod fluxus rei non est propterea quod ipsum fluens sit accidens, hoc est, quod res iam est accidens, et non est fluxa. ^{et} hoc significat quod fluxus non est nisi causâ subtilitatis luminis et uirtutis. — Et etiam, quandoquidem accidentia attribuunt suas essentias, cum sint debiliora quam substantiae: quanto magis debet ut substantiae conferant suas essentias. — Et etiam, quia causa, propter quam prohibetur ne corpora fluant ¹⁰ a corporibus, haec est, quia quantitas est prohibens ne substantia conferat suam essentiam, propter crassitudinem quantitatis et suam circumscriptionem: ideo, quia substantiae simplices non habent quantitatem, non est prohibitum ut substantiae fluant ab eis. — Et etiam, quia uires et accidentia quae fluunt ¹⁵ a substantiis, sicut lumen et calor et his similia, non fluunt nisi a uiribus et accidentibus quae sustinentur in ipsis substantiis, non ab essentiis ipsarum substantiarum. et manifestabitur per hoc quod omne defluxum simile est ei a quo fluit, et quod nihil fluit ab aliquo nisi sibi simile ergo debet per hoc quod ²⁰ fluat a substantia simplici suum simile, id est substantia simplex. — Et etiam, quia si altiores non darent inferioribus suas essentias, non conferrent altiores inferioribus nomen suum et definitionem. sed illae conferunt eis nomina sua et definitionem. ergo dant eis essentias suas. sed postquam sub- ²⁵ stantiae altiores dant substantiis inferioribus suas essentias, et essentiae earum sunt substantiae, palam fit per hoc quod essentiae substantiarum inferiorum acquisitae ab essentiis substan-

1 sunt N 5 quod om. M est (ante fluxa) om. C quod . . .
fluxa] uerba corrupta uidentur 6 significat] signat N causa nisi C; cf.
III, 50; p. 191, 12—13 7 Et] Quia AC attribui M, attribunt N 8, quam
om. C 9 debent C, oportet N 10 quia] quod A causa om. N prohi-
betur post fluant transp. N 11 haec] hoc ACN quia] quod N 15 eis]
illis C 16 a substantiis om. N sicut] sunt C 17 in ipsis] ab ipsis C
substantiis om. C 20 nihil] non CM nisi] non N, ante ab aliquo
transp. C simile] substantiae N debet] oportet N per] ex M quod]
ut C 21 simile id est om. N substantiae N 22 altiores si CN 23
conferent N inferibus C 24 definitionem (ante ergo)] diffinitiones (cf. ad
p. 5, 7) A 25 sed] et A 26 essentias suas AM 27 eorum M sub-
stantiae sunt C quod] quia A essentia A 28 acquisitae om. C

tiarum altiorum substantiae sunt. — Et etiam, sicut formae sunt defluxae a formis, ita et substantiae a substantiis.

54. D. Fac me scire, postquam dictum fuerit de anima quod defluxa est ab intelligentia, quod aut est extra essentiam intelligentiae, aut est intra essentiam; quia si est extra essentiam intelligentiae, tunc non est defluxa ab ea; si uero fuerit intra essentiam intelligentiae, tunc non est inter illas differentia.

M. Anima est exiens ab essentia intelligentiae exitu uirtutis a re forti, et non est intrans essentiam eius. exitus autem a sua essentia non prohibet quin sit fluxa ab ea, quia quod¹⁰ fluit ab aliquo, exit ab essentia rei a qua fluit, et est discedens ab ea, quando fluit ab ea. similiter anima defluxa est ab intelligentia, et est exiens ab essentia intelligentiae, quando fluit ab ea; et exitus animae ab intelligentia, sicut uirtutis a re forti, non est prohibens quin anima sit substantia, quia res fluxa ab¹⁵ intelligentia est substantia in se ipsa, etsi sit accidens ideo quod defluxa est ab alia substantia.

D. Vide quod postquam substantiae simplices fluunt aliae ab aliis, debet ut altiores ex illis diminuantur in se, quia inferiores fluunt ab illis.

20

M. Postquam substantiae inferiores sunt fluentes ab essentiis substantiarum superiorum exitu uirtutis a re forti, non exitu essentiae ab essentia: debet ex hoc ut essentiae substantiarum altiorum non minuantur propter generationem substantiarum inferiorum ab eis; similiter²⁵

p. 199,21—200,13 = Falaqera III, §. 11.

1 sunt substantiae M Et etiam] Quia et C 2 et om. CN 4 intellectiua C quod] quia] C aut] autem ACN essentiam intelligentiae] intellectiuae substantiam et essentiam C 4—5 intelligentiae aut est intra essentiam om. N 5—6 extra essentiam ... si uero fuerit om. C 6—7 defluxa ab ea . . . tunc non est om. M 7 intelligentiae om. C differentias M 8 est om. N intellectiuae C 9 exitus] exit C 10 a om. M quia] quoniam N 11 est addidi: om. ACMN discedens] descendens C 12 ab ea (ante quando) om. C intelligentia] sic etiam C 13 intellectiuae C et] quia C 14 et] quia C intellectiua C uirtutis scripsi (cf. v. 22): uirtus ACMN 15 efluxa N 16 intellectiua C ante substantia add. in C . . . etsi] et C 17 alia] illa C 19 debet] oportet N 23 debet] oportet N hoc om. N 24 non om. A miniantur N propter] per M

debet etiam ut hae uirtutes non separentur a suis essentiis, scilicet substantiae inferiores, etsi sint defluxae ab eis; sicut calor ignis non minuitur nec discedit ab eo, licet generet calorem in aëre qui est circa eum, et non est hic calor illemet, quia ignis potest remoueri, sed calor hic remanebit in aëre, et⁵ quia duo subiecta sunt diuersa, et quia calor qui accidit aëri diuersus est a calore qui est in igne in potentia. similiter cum lumen solis diffunditur super terram, non minuitur de lumine solis quod sustinetur in essentia eius, quamuis hoc fluat ab illo, et lumen quod est diffusum super terram non est idem¹⁰ ipsum quod sustinetur in essentia eius; signum autem huius est diuersitas subiectorum et diuersitas luminum in potentia et debilitate.

55. D. Iam manifestum est mihi quod uires quae defluxae sunt ab unaquaque substantiarum simplicium, etsi sint uires et radii¹⁵ eius a qua fluunt, tamen substantiae sunt, et designatae, propter uirtutem earum in semet ipsis et quia fluunt ab eis aliae uires; et soluta est dubitatio quam habebam in hoc. sed fac me scire quiddam quod subit mentem meam, licet non spectet ad praesens negotium, hoc est quia inueni quod substantiae simi-²⁰ plices quanto magis descendunt, fiunt crassiores et spissiores, donec fiunt corporeae et determinatae. similiter inueni substantias compositas secundum hunc modum. similiter etiam inueni actionem quarundam in aliis manifestiorem quam aliarum in aliis. ergo quomodo potest esse ut uirtus di-²⁵

p. 200,20—201,4 = Falaqera III, §. 32.

1 etiam debet *M*, oportet etiam *N*, etiam *om.* *C* uirtutes] uires *AM*
separantur *C* 2 sunt *N* 3 nec] non *C* licet] sic et *M* 4 qui] quod *C*
hic (*ante* calor) *om.* *C* 5 hic (*ante* remanebit) *om.* *C* 6 sunt diuersa *om.* *N*
8 lumen solis cum *C* post cum *add.* est *A* 9 sustinentur *C* 10 fu-
stum *AC* idem *om.* *AC* 11 in *om.* *C* 12 subiectarum *M* diuersitas
(*ante* luminum) *om.* *C* 14 mihi *om.* *ACN* quod *om.* *N* fluxae *A*
16 eius *om.* *C* qua (*scil.* substantia) *scripsi*: quibus *ACMN* *ante* et desig-
natae *add.* ergo sunt *A* designata *MN* 17 et] quia *C* 19 quoddam *A*
mentem meam suberit *C* 20 quia] quod *A* 21 et spissiores *om.* *A* 22
eae corporet] et corpore *C* inueni *om.* *C* substantias] a substantias (*sic!*) *N*
23 etiam] et *AM* 24 inueni *om.* *C* 25 aliis (*ante* ergo)] alias *ACN*

uina debilitetur et commutetur et corporetur, et ut actio factoris primi et sancti sit manifestior in aliqua substantia plus quam in alia, cum sit uirtus diuina finis totius uirtutis et supplementum et perfectio totius potentiae et maiestatis? 5

M. Non est possibile ut uirtus diuina debilitetur, sed desiderio eius uires erexerunt se et fecerunt umbram in inferioribus.

D. Cur hoc sic?

M. Quia omnis uirtus quae fluit ab aliquo circa illud fortior est. ergo debet ut uirtus quae fluit a factore primo et sancto sit fortior apud eum, quo magis est circa eum, quam est non penes eum et longius ab eo.

D. Haec diuersitas non conuenit uirtuti rei nisi cum ipsa uirtus fuerit non essentialis ei; et etiam, cum fuerit finita. et¹⁵
uirtus factoris primi essentialis non est finita. ergo non est possibile ut haec uirtus sit fortior circa eum, quam cum fuerit longe ab eo. hic autem intellectus sunt quos ego ignoro, scilicet quomodo est possibile ut aliquid possit elongari uel appproximare rei infinitae et quae non comprehenditur loco, sed 20
est in toto et totum in ipsa aequaliter.

M. Verum est quod uirtus factoris primi et sancti essentialis est non finita; et propter diuersitatem formarum in augmento et decremento, non debet propter hoc ut diuersificetur uirtus efficiens in se ipsa, nec ut sit propter hoc finita. 25

D. Cur non?

p. 201,5—7 = Falaqera III, §. 33^a.

1 et (ante commutetur) om. A corporetur] corrumpetur AN; sed etiam Falaqera וְשִׁיחָשֵׁם 2 plus om. C alia] aliqua C 3—6 finis . . . ut uirtus om. C 7 et fecerunt . . . in inferioribus] Falaqera וְהִשְׁפִּיל צֶלֶל 8
הִשְׁפִּיל, i. e. et fuit inferius umbra in om. M 9 Qur] Est C 10 uirtus] motus C, om. N 11 debet] oportet N factorum N 12—13 non est A 15 et etiam] quia etiam C finita] infinita A et (ante uirtus)] quia C 16 non est finita essentialis A 17 circa] apud C (sic illa uox in C constanter) cum om. N 18 sunt om. CMN 19 elongare MN uel] et C abpropinquare (sic!) C 20 apprehenditur M ante loco add. in C 21 est] ista A, om. C ipso C 22 quod] quia AMN et sancti om. C 23 est om. C et] an sed? aumento M 24 detrimento CM debet] oportet N 25 ipsa scripsi: ipso ACMN propter] per C

M. Quia receptio formae in materia a uirtute efficiente non est nisi secundum praeparationem materiae ad hoc, quia si materia coaptaretur receptioni unius formae perfectae sine diuersitate, uirtus non deficeret in hoc.

D. Cur ergo dixisti quod uirtus quae defluxa est a fac-⁵ tore primo *quo magis est* circa eum, fortior est apud eum?

M. Caue ne diuersitatem uirtutis retorqueas in essentiam uirtutis, sed in essentiam rei recipientis eius actionem.

D. Quomodo est hoc?

M. Postquam materia quae proximior est fluxui uirtutis¹⁰ est paratior ad recipiendum eius actionem quam altera remotior, debet ut manifestatio uirtutis in materia propinquiori sit fortior quam in materia remotiori. et omnino haec scientia non est praesentis negotii: quia continetur sub scientia de uoluntate.

56. D. Quantum praecessit ad affirmandum esse substantiarum simplicium, sufficit. sed recollige praedicta de hoc, et deduc me compendiose ad intelligendum hoc.

M. Si uolueris hoc imaginari simul, erige te ab inferiori ad superius; et uidebis esse subtilius et simplicius et fortius²⁰ et unitius, scilicet si materia, materia, si forma, forma, si motus, motus. et pone manifestum signum occulti et compositum simplicis et causatum causae, quia cum hoc impleueris, peruenies ad intellectum tuae inquisitionis.

p. 202,1–12 = Falaqera III, §. 33b

p. 202,19–24 = Falaqera

III, §. 34.

1 in] a N a] in N 2 secundum] propter N praeparationem] propriationem C 4 uirtute C 5 ante ergo add. hoc N 6 quo magis est addidi ex pag. 201,11 7 uirtutum C essentia C 8 eius actionem recipientis M 9 hoc est A, est om. C 10 proximior] proximorum M, propinquior N fluxu MN 11 paratiorest C 12 debet] oportet N manifestatio] manifestetur C uirtus C sit] si sit C 13 remotiore M et] quia C omnino] ideo N 13–14 haec scientia non omnino est M 14 praesens C 16 processit N 18 compendiose] pen^{se} N 19 uolueris] noueris C haec M 20 et] quia AMN 20–21 et fortius et unitius] Falaqera: וְחֹזֶק הַתְּאֻחָה, i. e. fortius unione 21 scilicet om. AMN ante si motus add. si forma A 22 signum om. C 23 et om. C causae] esse C impleueris hoc M

D. Iam satisfacisti mihi in hoc capitulo. sed quomodo imaginabo ordinem harum substantiarum, et quomodo est existentia aliarum in aliis?

M. Semper debes ut res sensibiles ponas exemplum intelligibilium, et tunc facilis erit apud te imaginatio rerum intelligibilium.

D. Quod exemplum ponam ordinis substantiarum intelligibilium?

M. Pone exemplum huius corpus uniuersale absolutum, quia ita est quod inferius exemplum est superioris, quia cum contemplatus fueris compositionem corporis absoluti et ordinem partium eius, facilis erit tibi cognitio ordinis substantiarum simplicium.

D. Declara mihi terminos aequidistantiae inter simplices substantias et inter partes corporis uniuersalis. 15

M. Pone materiam primam contra substantiam quae sustinet omnes formas corporis, quia materia est sustinens omnium formarum. et pone substantiam intelligentiae contra quantitatem, quia intelligentia habet duas uires propter quod diuisio accidit ei. et ordina substantiam animae contra figuram quae continet quantitatem. et ordina substantiam naturae contra colorem qui est ultima partium corporis, sicut natura est ultima substantiarum simplicium; et omnis etiam color per eam fit. Et sicut uisus, quo magis penetrauerit colorem et pertigerit ad figuram et quantitatem et substantiam, obscurius fiet ei esse et occultius propter subtilitatem suam, et quo magis

p. 203,9—13 = Falaqera III, §. 35. p. 203,16—204,12 = Falaqera III, §. 36.

2 harum substantiarum ordinem C harum] istarum M : est existentia] existentiam eius C debes] oportet N intelligibilium] intellectum C
5 intelligibilium] intellectum C 7—8 D. Quod . . . intelligibilium om. A
10 quia (ante ita)] et C quod om. C est om. C 12 eius partium C
14—15 substantias simplices C 17 formas] partes M 18 intellectiuae C
19 intellectiua C 20 substantiam animae] animam N 20—22 figuram
.. naturae contra om. A 21 natura N 22 qui] quae CM 23 omnis
om. MN etiam om. C 24 eam] eque C 25 pertigerit] peregerit C
26 ei om. N et (ante quo) om. C

redierit et exierit a substantia ad quantitatem et a quantitate ad figuram et a figura ad colorem, manifestius fiet ei esse propter crassitudinem suam: similiter quo magis penetraverit intellectus id quod est post substantiam quae sustinet praedicamenta, scilicet substantias spirituales, donec perueniat⁵ ad materiam primam quae est contra substantiam, obscurius fiet ei esse et occultius propter suam subtilitatem; et e contrario, quo magis redierit a materia et exierit ad propinquiorem ex substantiis, declarabitur esse et manifestabitur propter suam crassitudinem. et hoc exemplum quod tibi proposui faciliorem faciet tibi cognitionem ordinis substantiarum spiritualium secundum gradus earum.

Et omnino debes ut cum uolueris imaginari has substantias, et qualiter tua essentia est diffusa in illis et qualiter est comprehendens illas, ut erigas tuum intellectum ad ultimum intelligibile et ut purges eum et mundifices ab omni sorde sensibilis et ut expedias illum a captiuitate naturae et ut accedas cum ui intelligentiae ad ultimum quod tibi possibile est apprehendere de certitudine substantiae intelligibilis, donec quasi denuderis a substantia sensibili et fias quasi ignarus eius. et tunc quasi includes totum mundum corporalem intra tuam essentiam et pones eum quasi in uno angulorum animae tuae; quia quando hoc feceris, tunc intelliges minoritatem sensibilis secundum magnitudinem intelligibilis. et tunc substantiae spirituales ponentur ad manus tuas; et positas ante oculos²⁵

p. 204,13—205,13 = Falagera III, §. 37.

1 a (ante quantitate)] om. C 2 a om. C 2 ei om. AMN esse om. C an crassius fiet ei esse et manifestius propter crassitudinem suam, ex Falagerae: יהיה גם אצלו הנמצא ויהגדה לעוביו (crassius, non crassum, propter constantem interpretis latini in hoc loco usum)? 3 ante similiter add. et M 5 perueniant M 6 primam om. N contra] circa C obscurius] occultius C 7 esse om. C occultius] obscurius C suam om. N et e contrario om. C 8 exit M 9 esse om. MN 10 quod tibi proposui om. C 13 Et] Quia C ut om. N 14 tua] tu A 15 intelligibile] intelligentiae N 16 sensibili A 18 cum ui intelligentiae] cum intellectua C 19 denuderis] demonstrationis N 22—205,2 et pones .. essentiam tuam om. C 24 tunc om. M 25 posita M, potestas N

tuos considerabis eas comprehendentes te et superiores te, et uidebis essentiam tuam tamquam tu sis ipsae substantiae. et aliquando putabis quod sis aliqua pars illarum, propter ligationem tuam cum substantia corporali: et aliquando putabis quod sis omnes illae, et quod non est differentia inter te et illas, 5 propter unionem tuae essentiae cum essentiis earum et propter adiunctionem tuae formae cum formis earum.

57. D. Iam impleui quod iussisti, et eleuau i me per gradus substantiarum intelligibilium, et deambulau i in amoenitatibus earum floridis; et inueni corpora sensibilia in comparatione illarum in ultima uilitate et imperfectione, et uidi totum mundum corporalem natantem in illis, sicut nauicula in mari et auicula in aëre.

M. Bene uidisti et bene intellexisti. sed si erexeris te ad materiam primam uniuersalem et illustraberis eius umbra, 15 ibi uidebis mirabilius omni mirabili. stude ergo in hoc et ama, quia haec est intentio propter quam est humana anima, et ibi est delectatio magna et felicitas maxima.

D. Fac me scire si uires harum substantiarum sunt finitae aut infinitae; et si sunt finitae, quomodo habuerunt esse a uirtute infinita; si autem infinitae, quomodo ab eis processit aliquid finitum ad effectum.

M. Voluntas enim, id est uirtus efficiens has substantias, finita est secundum effectum et non est finita secundum essentiam; et cum hoc ita sit, effectus eius erit 25 finitus. sed uoluntas non est finita secundum effectum,

n. 205,23-206,5 = Falaqera III, §. 39.

1 apprehendentes N 3 4 tuam ligationem C 4 cum] et M 5
sis] non C, sit N 6 essentiae tuae N earum] illarum M propter] per C
8 Impleui iam C quod] quae C iussisti] dixisti CM 9 intelligibilium]
intellectum C et deambulau i om. A 9-10 in floribus amoenitatis earum A
illarum] earum C 11 uilitate] utilitate CM perfectione N 12 natantem] ua-
cantem A natantium C sicut] sic A mare C, mari et auicula in om. N
et] uel CM 15 illustraberis] illustraueris AM. *Falaqera melius:* וחסית בצל
i. e. et confugeris sub eius umbra umbram A 20 infinitae aut finita A
21 a] in C infinita] finita C 22 processerit C 23 enim id om. C
25 et] quia C hoc om. N

nisi quia actio habet initium et ideo sequitur uoluntatem, et est non finita secundum essentiam, quia initium non habet. et e contrario dicendum est de substantia intelligentiae, scilicet quia habet principium, eo quod causata est; et non habet finem, eo quod simplex est et non temporalis. 5

D. Bene tibi eueniat. ostende quomodo imaginabor applicationem harum substantiarum spiritualium cum substantiis corporalibus et applicationem substantiarum spiritualium inter se aliarum cum aliis.

M. Aspice applicationem luminis cum aëre et applicatio-
nem animae cum corpore et applicationem intelligentiae cum
anima et applicationem aliarum partium corporis et ordinatio-
nem earum cum aliis, scilicet figurae et coloris et quantitatis
et substantiae, et considera secundum hoc quia unio accidentis
cum corpore et unio accidentis cum anima et animae cum
corpore est signum unionis substantiarum spiritualium inter se
aliarum cum aliis. similiter augmentum unionis, quo corpus
est subtilius, est signum ad hoc etiam. 10 15

D. Saepe audiui a sapientibus uocari has substantias spirituales circulos et rotas, et constat quod figura circuli siue
rolae propria est corporis tantum. 20

M. Non sit tibi hoc extraneum, quia non uocauerunt has substantias circulos et rotas, nisi quia aliae sunt altiores
aliis et aliae continentiores aliis.

D. Quis est intellectus huius altitudinis siue continentiae? 25

p. 206,10—18 = Falaqera III, §. 40. p. 206,22—207,2 = Falaqera III, §. 41.

1 initium] unitum C 1—2 et est . . . non habet *om. Falaq.* 2
ante essentiam *add. in C.* 3 intellectiuae C 4 quia] quod C cau.
sata] creata A 4—5 habet non C 6 imaginabo ACM 7 applicatione M
harum *om. N* spiritualium substantiarum C 7—9 cum substantiis
. . . substantiarum spiritualium *om. C* 8 applicatione M 10 applicationem
(*post et*) *om. C* 11 applicationem *om. C* intelligentiae] *sic etiam C* 12
aliarum] aliarum CM 13 et ante coloris et ante quantitatis *om. A* 14
et 15 accidentis] actionis C 15 anima] substantia A. *Falaqera:* והתאחד
המקרה בנפש 17 aliarum] et N 17 quo] qua C 18 ad hoc signum
est etiam C, etiam *om. A* 19 audis C 20 circulares N et (*ante rotas*)
om. ACM constat] contingit C quod] quia N 21 rota A proprie C
23 has substantia N 25 Quid M

M. Sicut est comprehensio sustentantis ad sustentatum et causae ad causatum et scientis ad scitum.

D. Potest inueniri huius comprehensionis signum in substantiis particularibus, ut per illud possimus aliquid perpendere de illis ?

M. Aspice uirtutem naturalem, quia inueniemus eam comprehendentem corpus, quia est agens in eo, et ipsum est patiens ab ea et uestitum ea. similiter etiam aspice in anima uegetabili, quia tu inuenies eam agentem in naturam et dominantem ei, et inuenies naturam comprehensam ab ea et patientem. similiter etiam aspice intelligentiam et animam rationalem, quia tu inuenies unamquamque illarum concludentem quicquid est infra eas ex his substantiis et scientem et penetrantem illud et dominantem illi; et amplius hoc substantia intelligentiae, propter suam subtilitatem et perfectionem. et per has substantias particulares perpendes quod substantiarum uniuersalium aliae sunt continentes alias, et omnes sunt continentes substantiam compositam secundum hunc modum, scilicet continentiam animae ad corpus et intelligentiae ad animam; hoc est, quia inferior ex his substantiis est contenta in altiori ex illis, quia sustinet eam et cognoscit eam. et anima uniuersalis sustinet totum mundum corporalem et imaginatur quicquid est in eo et uidet, sicut nostrae animae particulares sustinent nostra corpora et imaginantur et uident quicquid est in eis; amplius autem hoc intelligentia uniuersalis, secundum suam perfectionem et dilatationem et nobilitatem suae substantiae. et per hoc reuelabitur tibi quomodo est scientia factoris primi

p. 207,6–208,2 = Falaqera III, §. 42.

1 apprehensio C	4 ut] et C	possumus ACM	6 inuenimus CM
8 et uestitum ea om. C	ea] ab ea A	aspice etiam M	9 tu om. C
9 inueniens N	naturam] materia C	10 inuenie (sic!) N	11 intellectiuam C
12 inuenies tu N	13 infra] ita M	14 intellectiuae C	15 per] propter N
16 uniuersalium] utilium C	18 continentiam M	19 intellectiuae C	21
eam (post sustinet)] illam C	et] quia C	uniuersalis] utilis C	22 to-
tum om. C	imaginat CM	23–24 sicut . . . et uident om. C	24 nostra
om. A	imaginant M, imaginatur N	25 hoc] haec A	intellectiua C
26 dilatationem] dnacoem (i. e. dominacionem) C,	dilationem N	27 tibi]	
sibi N	primae N		

excelsi et sancti ad omnia, et quomodo sunt omnia fixa in eius scientia. scias autem quod sicut essentia substantiae corporalis et eius forma est contra essentiam animae spiritualis et eius formam, similiter est comprehensio substantiae spiritualis contra comprehensionem substantiae corporalis, sicut saepe au-⁵disti quod inferius exemplum est superioris. et postquam hoc ita est, manifestum est quia quod intelligitur de comprehensione substantiae spiritualis ad substantiam corporalem, hoc est, esse substantiae corporalis defigi in ea et contineri in ea, sicut esse omnium corporum constitui in corpore caeli et con-¹⁰tineri in eo; et reuersio substantiae spiritualis ad se ipsam cum perpetuitate et mora sic est sicut recursus caeli circa se ipsum cum mutatione et reuolutione.

58. D. Adde explanationem in hoc.

M. Cum uolueris imaginari fabricam totius, scilicet corpus¹⁵ uniuersale et substantias spirituales continentes illud, considera conditionem hominis, quia inde sumes exemplum; hoc est, quia corpus hominis est contra corpus uniuersale, et substantiae spirituales mouentes illud contra substantias uniuersales mouen-²⁰tes corpus uniuersale, et inferior ex his substantiis oboediens est altiori et deseruiens, donec motus peruenit usque ad substantiam intelligentiae. et tunc inuenies intelligentiam disponentem et dominantem illarum, et inuenies omnes substantias quae mouent corpus hominis sequentes eam et oboedientes ei et illam percipientem et iudicantem illas.

25

p. 208,6—13 = Falaqera III, §. 43. p. 208,15—209,9 = Falaqera III, §. 44^a.

1 excelsi et sancti *om. C* quomodo] quoniam *A* omnia sunt fixa *A*, omnia fixa sunt *C* 2 autem] aut *M* corporalis] spiritualis *C* 3 contra] circa *C* 3—4 spiritualis et eius *om. N* 4 forma *M* est] et *C* 5 contra] circa *C* prehensionem *N* 6 Et] Quia *C* 7 est (*post manifestum*) *om. A* quod intelligitur] *cf. supra p. 206,25—207,2* 9 defigi *om. N* in ea (*post contineri*) *om. C* 10 esse] est *N* 11 et] quia *C* reuersio etc.] *cf. supra p. 206,20*: uocari has substantias spirituales circulos et rotas 11 substantiae] animae *C* 12 recursus *N* caeli *om. N* circa] contra *A* 14 explanationem] exemplationem *M* 16—18 et substantias ... corpus uniuersale *om. C* 16 illud *om. N* 19 illum *AN* uniuersales *om. N* 21 perueniat *A* usque *om. N* 22 intellectiuae *C* intellectiuam *C* 24 sequentes] sapientes *M* ei] illi *N* 25 percipientem] *melius Falaqera המושל* (*cod. ומושל*, omissa voce ודוא) *i. e.* regentem

D. Iam reuelasti hic mihi secretum magnum et intellectum profundum, hoc est quia motus inferior substantiarum uniuersalium est propter motum superiorum illis; et seruitus illarum et oboedientia ad illas propter hoc est, donec motus perueniat ad substantiam altiore. et sic⁵ inueniuntur omnes substantiae seruientes et oboedientes ei et sequentes eam et mouentes se ad nutum eius. et uidetur mihi quod ordo animae particularis sequitur dispositionem mundi uniuersalis; et si ex hac disputatione non esset alius profectus nisi hic, satis sufficere poterat, quia conti-¹⁰ net in se intellectum actionis et passionis uniuersalis, quae sunt finis ultimus sapientiae.

M. Bene intellexisti ex mea dictione quod inferiores ex substantiis seruiunt superioribus earum. sed adhuc intellige quod haec est uia perueniendi ad felicitatem perfectam et con-¹⁵ sequendi gaudium uerum, de quo est intentio nostra.

D. Iam manifestasti mihi in hoc tractatu tertio esse substantiarum intelligibilium, quod nullus praeter te potuit reuelare; et consecutus sum ego scientiam illarum, quam nemo acquisiuit praeter me, secundum posse meum; et initium specu-²⁰ landi in hoc capitulo. sed incipiamus in hoc tractatu quarto contemplari materiam et formam de quibus est nostra intentio; et certifica hoc quod praedixisti, quod in intelligibilibus non inuenitur nisi materia et forma, sicut in sensibilibus non inueniuntur nisi illa.

25

p. 209,15—16 = Falaqera III, §. 44b.

1 reuelasti] manifestasti C hoc mihi M, mihi hoc AC 2 quia] quod N
 inferior motus C 4 est om. C 5 done N peruenit MN sic] sicut MN
 6 oboedientes] obientes C 7 et (ante sequentes) om. AM et (ante
 uidetur)] quia C 9 mundi om. C et] quia C 10 profectus om. M
 satis] facit N sufficere] proficere C quia] quod A 14 earum] arum M
 sed] et A 16 uerum gaudium A quo] quod A 17 hoc om. A 18
 intelligibilium] intellectuum C, sensibilibus N 19 ego] eorum N nemo]
 neme N acquisiuit] **** siuit N 23 hoc om. ACN ante quod add.
 et M in om. AN 25 inuenitur N

TRACTATVS QVARTVS.

DE INQVISITIONE SCIENTIAE MATERIAE ET FORMAE IN SVBSTANTIIS SIMPLICIBVS.

1. M. Iam manifestum est tibi ex his quae praecesserunt esse materiam et formam in substantiis compositis. simili- 5
ter etiam tibi declaratum est ex tractatu qui praecessit istum esse substantias simplices ex probationibus necessariis. et si tu appetis scire esse materiam et formam in substantiis simplicibus, memor esto eorum quae dicta sunt de substantiis compositis, quia uia eliciendi scientiam materiae et for- 10
mae in utroque modo est una.

D. Quomodo est hoc?

M. Si inferius defluxum est ab altiori, tunc totum quod est in inferiori debet ut sit in altiori.

D. Videris innuere quod rotae corporales sunt ad instar 15
rotarum spiritualium, et quod istae defluxae sunt ab illis.

M. Non uolui nisi hoc.

D. Videtur tibi quod, si rotae corporales habent materiam et formam, ideo rotae spirituales erunt similiter?

M. Non debet nisi hoc.

20

p. 211,13—212,8 = Falaqera IV, §. 1.

1—3 Tractatus quartus de inquisitione scientiae materiae et formae in substantiis simplicibus N, Hic incipit quartus A, om. CM 4 manifestatum C 6 post est add. tibi C praecedit CM 8 et] quia C esse om. C 11 una est A 12 hoc est M 13 influxum C ab altiori] a superiori M 14 debet] oportet AN altiori] superiori N 15 istar M 16 quod istae om. M sunt defluxae M 19 ante rotae add. et C

D. Quid signum est huius?

M. Signum huius [est] quod substantiae spirituales communes sunt in materia, sed diuersae in forma, hoc est, quia, postquam effectus earum diuersi sunt, nulli dubium est quin formae earum diuersae sint; et non est possibile quod materiae harum substantiarum sint diuersae, eo quod omnes simplices sunt et spirituales, et diuersitas non est nisi ex forma, et materia simplex non habet in se formam.

D. Quid respondebis, si dixero quod substantia animae est materia, et substantia intelligentiae est forma? 10

M. Non est possibile quod substantia animae sit materia, quia composita est, et quia intelligentia est superior ea et quia est agens. similiter etiam non est possibile ut substantia intelligentiae sit forma, quia est etiam composita. signum autem huius est communitas earum cum ceteris substantiis simplicibus 15 in substantialitate et differentia earum in sapientia et perfectione.

D. Quid dices, si dixero quod hae substantiae non sunt nisi materia tantum?

M. Si hae substantiae essent materia tantum, non diuer- 20 sificarentur et essent certe unum et nihil agerent, quia materia rei una erat, non diuersa in se, et quia actiones formarum sunt, non materialium, quod manifestum est in sensibilibus.

D. Fortasse hae substantiae formae sunt tantum?

M. Quomodo est possibile ut formae sustineantur sine 25 sustinente?

1 Quid scripsi: Quod *ACMN* 1—2 est . . . Signum *om. N* 2 est *delevi: habent ACMN* 3 sed] et *N* ante hoc *add. M. N* 4 nulli] ul'i (i. e. uniuersali) *N* 5—6 et non . . . sint *om. N* 5 quod] ut *C* 6 harum] earum *C* diuersae sint *M* 6—7 sunt simplices *M* 10 intellectiuae *C* est (ante forma) *om. AMN* 11 quod] ut *M* 12 est composita *A* intellectiua *C* 13 etiam *om. N* intellectiuae *C* 16 eorum *N* 16—17 sapientia et perfectione] sapientiae perfectione *MN* 18 dicis *AM* post dices *add. tu M* 19 tantum materia *N* 20 *M.* Si . . . tantum *om. C* 21 nil *N* 22 et *om. C* 23 materialium *corr. ex naturam N* 24 ante formae *add. et C* tantum *om. C*

D. Cur non? quandoquidem substantiae sunt.

M. Si hae substantiae simplices sunt una forma, unde factae sunt diuersae?

D. Fortasse sunt diuersae se ipsis?

M. Si diuersae essent se ipsis, in nullo conuenirent⁵ umquam.

D. Ergo sint diuersae in perfectione et in imperfectione.

M. Si sic essent diuersae in perfectione et in imperfectione, deberet hic esse sustinens aliquid perfectionem et sustinens imperfectionem.

10

D. Sustinens perfectionem forma est, et sustinens imperfectionem forma similiter.

M. Ergo formae iam sunt materiae, quia sunt sustinentes.

2. D. Iam intellexi ex praedictis quod substantiae simplices compositae sunt ex materia et forma. sed ad-¹⁵ iunge in hoc explanationem.

M. Non est etiam ex hoc possibile ut substantia intelligibilis sit una res tantum. similiter non est possibile ut sit duae materiae uel duae formae. ergo debet esse materia et forma tantum.

20

D. Quomodo potest esse ut substantia spiritualis sit composita, cum sit spiritualis?

M. Quandoquidem debet ut intellectus spiritualitatis sit praeter intellectum corporeitatis, et debet ut hic intellectus sustineatur in alio a se describente illam, tunc *substantia* spiritualis²⁵ erit composita hoc modo. Et etiam diuisio substantiae spiritualis in intelligentia et anima, et diuisio intelligentiae et animae

1 D. Cur . . . sunt *om. N* 4—5 D. Fortasse . . . diuersae essent *om. N* 4 *post* Fortasse *add.* factae *C* diuersae sunt *M* se] in se *C* 5 se] in se *CN* 7 sunt *C* 8 sic *om. MN* in perfectione et in imperfectione *om. C* imperfectione] non perfectione *N* 9 hic] hoc *M*, haec *N* 11 est forma *M* 11—12 forma . . . imperfectionem *om. M* 12 similiter] est *AMN* 13 iam formae *M* 15 adiunge] adauge *M* 16 explanationem in hoc *M* 17 ex hoc *om. AMN* 18 sit (*ante* duae) sint *AN* 19 uel] et *C* 22 cum] est *M* 23 debet] oportet *N* spirituales *C*, spiritualis *N* sint *C* 24 corporeitatis] spiritualitatis corporeitatis *C* debet] oportet *N* 25 describente *C* tunc] ratio *C* substantia *addidi*; *cf. v. 21*: *om. ACMN* 26 composita erit *N* Et] Quia *C* 26—27 spiritualis substantiae *C* 27 in *om. C* intellectiua *C* intellectiuae *C*

in corporibus et separatio earum a semet ipsis est signum diuisionis materiae a forma. ergo comparatio uniuscuiusque harum substantiarum simplicium in diuisione sui a substantia spirituali erit talis, qualis comparatio materiae et formae simplicium in diuisione sui a substantia corporali. Et etiam, quod aliqua spiritualium est simplicior et perfectior quam alia, est signum quod supra spiritualitatem quae corpus sequitur est alia spiritualitas perfectior ea.

D. Certe si ita esset quod spiritualitas causa esset prohibens diuisionis, non posset esse ut anima separaretur ab intelligentia, nec ut una esset spiritualior altera. ergo diuisio animae ab intelligentia est signum quod spiritualitas non est una; et quandoquidem non est una, consequitur eam diuisio et accidit ei diuersitas.

M. Addam in hoc explanationem, et dicam quod sicut debuit quod aliquid corporum sit simplicius alio, et sit in eis materia et forma uicinior spiritualitati et simplicior, similiter debet ut alia ex substantiis spiritualibus sit simplicior alia, et sit in eis materia et forma fortioris simplicitatis et maioris spiritualitatis.

D. Multum grauat me imaginari has substantias simplices compositas esse ex materia et forma et imaginari inter eas diuersitatem et differentiam, cum sint omnes spirituales et simplices.

1 in] et *M* eorum *N*, *om.* *C* semet] se *AMN* 2 comparatio] operatio *N* 3 in] a *C* 4 talis *om.* *C* 4—5 in diuisione sui *post* 5 corporali *transp.* *C* 5 quod] quia *A* aliqua] alii quam *N* 6 alia] illa *AM* est] et *N* 7 quod] qua *C* supra] substantia *AC* ante spiritualitatem *add.* *post* *A* spiritualitatem] substantialitatem *M* 9 Certe *om.* *C* si ita] substantia *A* 10 ut] in *C* ante separaretur *add.* quod *C* intellectiua *C* 11 ut *om.* *M* 12 intellectiua *C* 13 consequuntur *N* 15 explanationem] exemplationem *N* quod] ut *MN* 16 aliquid] aliquod *C*, quod *N* corpus *MN* sit] scilicet sit *A*, si sit *C* simplicius] spiritualius *AN* et sit] et si sit *C* 17 uicinior] uicina *C*, memor *M* 17—19 uicinior . . . et forma *om.* *N* 17 et simplicior *om.* *C* 18 ante spiritualibus *add.* scilicet *M* et sit] et si sit *C* 19—20 et maioris spiritualitatis *om.* *N* 21 grauat] grauante *A* me *om.* *M* imaginari] intelligere *N* 21—22 has . . . et imaginari *om.* *M* 21 simplices substantias *C* 22 et (*post* forma)] quia *C* 23 differentias *M*

M. Quando grauauerit te imaginari substantias spirituales compositas esse ex duobus, considera earum diuersitatem a substantiis compositis et diuersitatem earum inter se; et tunc necesse erit tibi concedere differentias quibus differunt ab illis et inter se, et hae sunt formae constituentes ipsas. 5

D. Quamuis necesse sit concedere differentias substantiarum spiritualium propter formas constituentes eas, tamen quomodo necesse erit concedere differentias formarum, cum ipsae sint in ultima spiritualitate?

M. Debes te custodire ab hoc loco, quia hic error non est paruus. et quod debes imaginari de formis spiritualibus, hoc est, scilicet quod omnes sunt una forma, et quod non est diuersitas in illis ex se ipsis; quia spirituales sunt pure, et non accidit eis diuersitas nisi propter materiam quae eas sustinet, quia si fuerit proxima perfectioni, erit subtilis, et forma quae sustinetur in ea erit in fine simplicitatis et spiritualitatis, et e contrario. et pone exemplum huius lumen solis; quia hoc lumen in se est unum, et si obuauerit ei aër subtilis, clarus, penetrabit eum et apparebit alio diuerso modo quam in aëre spisso, non claro. similiter dicendum est de forma. 15
20

3. D. Quid respondebis, si dixero quod substantia spiritualis alia non differt ab alia propter formam substantialem, sed accedit ei passio propter diuersitatem corporum, quae recipiunt eius actionem, et tum haec differentia aduenit suae actioni, non substantiae in se ipsa? 25

M. Non putavi quod tu opponeres de dubitatione huiusmodi propter praemissas probationes de assignatione diuersita-

p. 215,10—20 = Falaqera IV, §. 2.

1 te grauauerit *C* ante substantias *add.* has *C* 2 duobus] duoque *N*
eorum *C* 4 concedere] cum ceterae *N* et (*ante* inter) *om.* *CN* 5 ip-
sas] illas *C* 6 differentiam *A*, differentia *N* 7 spiritualium] simplicium *C*
constituentes] *otit* *N* eas] ipsas *C* 8 erit necesse *CN* differentiam
ACN formam *N* 9 ipsa *A* ultima] nulla *C* 10 te] *feire* *C*
11 hoc] sed *C* 12 est (*ante* diuersitas) *om.* *A* 14 nisi] mihi *M* 15 per-
fectio *M*, perfectior *N* 18 unum est *MN* ouiauerit (*sic!*) *C* clarus]
elatus *M* 19 eum et apparebit *om.* *N* 20 dicendum similiter *A*, dicen-
dum *om.* *C* 22 propter] per *AM* 24 tum] cum *MN*, ipsa *C* haec] hoc
N putam *C* tu *om.* *N*

tis in substantiis simplicibus, tamquam si certum tibi non fuisset quod forma naturae est aliud a forma animae uegetabilis, et quod forma animae uegetabilis alia est a forma animae sensibilis, et quod forma animae sensibilis alia est a forma animae rationalis, et quod forma animae rationalis alia est a forma intelligentiae. 5

D. Iam certa est apud me differentia substantiarum simplicium; sed fortasse aliquando emerget alia dubitatio de illis. sed qualiter poteris satisfacere animae meae de differentia substantiae spiritualis, cum de ea nimis cupidus fuero? 10

M. Cum acciderit tibi haec dubitatio, recale quod sit in substantia animae ex accidentibus spiritualibus laudabilibus et honorabilibus; et tunc inuenies haec accidentia quae mutant animam ab eo quod erat, et fit per illa quod non erat, propter aduentum huius formae subtilis in ea, scilicet accidentis; et 15 quando imaginaueris hunc intellectum, obuiabis cum illo intellectui qui te dubitare fecit, et ille expellet eum et constituet eius contrarium.

D. Multum dubitationis accidit mihi adhuc de diuisione substantiae simplicis in hyle et forma, et de differentia unius- 20 cuiusque harum substantiarum ab alia, in tantum quod denego possibile esse diuidi rem quae spiritualis est. et ad remouendum hanc dubitationem appone dictionem sufficientem.

M. Contra primam dubitationem pone differentiam substantiae spiritualis a substantia corporali et differentiam substan- 25 tiarum spiritualium inter se; et contra secundam dubitationem

1 in substantiis] inter substantiis (*sic!*) *N* 2 aliud est *M*, est alia *N*
animae *om. N* et] quia *C* 2—3 et . . . uegetabilis *om. N* 3 est *om.*
M animi *N*; *corr. man. rec.* 4 sensibilis] *īēnfil' N*; *corr. man. rec.*
4 sensibilis, et quod . . . a forma animae *om. ACM* 5 quod] quia *M*
intellectiuae *C* 8 sed] se *N* emergit *AMN* alia] aliqua *M* 9 satis-
facere] facere satis *C* substantiae] amie' *C* 10 spirituali *C* 11 haec
om. N in *om. N* 13 honorabilibus] horribilibus *MN* haec] hoc *N*
quae] quod *C* mutant] m *** *N* 14 fit] sit *N* 16 intellectui] intel-
lectum *ACN* 17 dubitare te *M* expellit *C* constituat *M* 18 eius]
eum *C* 19 adhuc mihi *A* ante diuisione *add.* hac *A* 20 simplici *C*
formam .i. 22 ad *om. M* remouendam *C* 23—24 appone . . . pri-
mam dubitationem *om. N* 24 differentias *M* 25 a substantia corporali
om. C differentias *M* 26 spiritualium] simplicium *A* contra *om. A*
secundam dubitationem] illam dubitationem *A*, dubitationem secundam *C*

pone diuersitatem substantiae animae a se propter accidentia quae fiunt in ea. et amplius hoc recogita quod quicquid apprehendisti sensu aut intellectu, non apprehendisti nisi formam eius perficientem essentiam eius; ergo ipsa forma opus habet sustinente cui sit forma. et iudicabis tunc de substantia 5 spiritali, cum cognoueris formam eius intellectu, scilicet quid sit, propter quam facta est huiusmodi quod habet materiam quae sustinet ipsam formam.

4. D. Iam patuit mihi ex modis quos praemisisti quod substantia spiritalis constat ex materia et forma. sed 10 est alius adhuc modus quo hoc amplius elucescat?

M. Propter quod etiam amplius declarabitur quod substantiae simplices quae sunt superiores substantiis compositis compositae sunt ex materia et forma, hoc est quod saepe praedixi, scilicet quod inferius est ex superiori et est exemplum 15 eius; quia si inferius fuerit ex superiori, debet ut ordo substantiarum corporalium sit ad instar ordinis substantiarum spiritalium; quia sicut substantia corporalis ordinata est tribus ordinibus, hoc est corpore spisso, et corpore subtili, et materia et forma ex quibus constant: similiter etiam substantia spiritalis dispo- 20 sita est tribus ordinibus; primo eorum substantia spiritali quae sequitur substantiam corporalem, deinde substantia spiritali quae est spiritualior illa, deinde materia et forma ex quibus composita sunt.

D. Patefac mihi quod superius habet esse in inferiori, 25 ostensione aperta qua certificetur hic intellectus.

p. 217,12—24 = Falaqera IV, §. 3.

27 a se] ad se C 3 nisi om. A 5 sustinentem A iudicabis] uidebis M 6 ante intellectu add. in N scilicet] id est MN 7 sit om. N est om. M habet] haec A, sunt habet N materia M 9 ex om. N 11 adhuc alius M amplius hoc M illucescat C, alucescat N 12 etiam om. C 13—15 substantiis . . . ex superiori om. A 14 materia et forma] forma materia N 15 scilicet om. C est om. N 16 ex] exemplum N debet] sed A 17 istar M 19 subtili corpore C 20 similiter] ita A etiam] et C, om. N disposita] ordinata M 22 substantia om. M 23 est om. C 25 in om. N

M. Signum quod omnes substantiae et formae spirituales, scilicet essentiae earum et actiones, habent esse in substantiis corporalibus, hoc est, quod omne quod est commune proprietatibus rerum inuenitur in eis. et cum superior ex proprietatibus fuerit inuenta in inferiori, nonne debet ut quaecumque fuerit infra eam, similiter etiam sit inuenta in ea? et omnino quod dictum est in logicis, scilicet quod superiores dant inferioribus nomen suum et definitionem, hoc etiam ostendit.

D. Certe hoc ita est.

M. Et ostendit etiam hoc, quod intellectus discernit formas a corporibus; et in hoc est signum quod eius forma conuenit omnibus formis, sicut manifestum est ex probationibus quas praemisimus, scilicet quod formae quae sustentur in substantiis compositis defluxae sunt a substantiis simplicibus.

D. Iam declarasti quod non est possibile ut substantiae spirituales sint materia tantum nec forma tantum. sed quomodo existimabo eas simplices, cum sint compositae ex materia et forma?

M. Iam patuit hoc tibi ex praemissis. sed tamen adhuc addam explanationem et dicam quia, postquam non est possibile ut sit compositum simplex, sic etiam non est impossibile ut simplex sit compositum, quia compositum simplex est ad id quod inferius est eo, et simplex est compositum ad id quod superius est eo.

D. Vide quod postquam materia est in substantiis simplicibus aliud a forma quae est in eis, an materia potuit esse

p. 218,4–14 = Falaqera IV, § 4. p. 218,20–24 = Falaqera IV, § 5.

1 quod *om. N* omne *M* 2 eorum *M* 3 est *om. M* quod] quia *C* omne quod] esse quod *C, om. N* 3 communius *AM*, cōine *C*, communis *N* 4–5 rerum . . . proprietatibus *om. A* 4 inueniuntur *C* cum] est *N* 5 debet] oportet *N* 8 ante hoc *add. et C* 10 Et *om. C* discernit *M*, *om. C* 11 in] etiam *A* 12 omnibus] tribus *A* 13 praemisimus] *cf. p. 114,11 sq.* 15 non *om. N* ut] quod *C* 16 ante materia *add. in C* nec forma tantum *om. M* 17 eas *om. C* composita *A* 19 hoc tibi *A*, hoc *om. C* 19–20 addam adhuc *A* 20 et dicam *om. C* possibile *N* 21–22 compositum simplex . . . impossibile ut *om. N* 22 sit *om. N* 22–25 id quod . . . materia est *om. N* 23 est eo inferius *C* 25 substantiis *om. N* 26 quae est] quaeque *N* an] aut *CN*

absque forma uno ictu oculi, cum sit aliud a forma et opposita illi in sua essentia, aut non potuit materia esse absque forma uno ictu oculi. sed quomodo certa erit diuersitas materiae et formae, si neutra illarum potest esse sine altera uno ictu oculi? 5

M. Exspecta modicum, nec festines interrogando, quousque loquamur de materia uniuersali per se et forma uniuersali per se.

D. De quo ergo locuti sumus usque modo?

M. Nonne fuit tua inquisitio quod in intelligibili non est nisi materia et forma, sicut in sensibili non est aliquid praeter illa? et demonstraui etiam quod substantiae intelligibiles constant ex materia et forma, secundum hoc quod erant diuersae uno modo et conueniebant alio. item ostendi illud idem aliis modis, et falsificatum est quod sint materia tantum aut forma tantum. et acquisisti scientiam per hoc, an sit materia et forma in substantiis simplicibus. et postea assignauimus quid est unaquaeque illarum, et considerauius quomodo est differentia unius ab alia; et tunc acquisisti scientiam an essent et quid essent et qualiter essent; sed quare sunt, tu elicies ex qualitate materiae uniuersalis et formae uniuersalis, quia non inquisiuius in hac disputatione de materia uniuersali et forma uniuersali, eo quod non intendimus agere nisi de materiis substantiarum spiritualium. et posuimus exemplum ad assignandum materiam et formam in unaquaque substantiarum spiritualium materiam intelligentiae particularis et eius formam; et posui hoc pro regula ad assignan- 35

1 absque] sine *N* uno] ullo *AM* 1-3 cum sit . . . ictu oculi *om.*
N 2 esse materia *M* 3 erit certa *M* 4 si] cum *N* illarum] earum
N 6 **M.** *om.* *N* nec] ne *CM* 8 sumus locuti *M* usque] us *N*
9 nonne] no *N* tua] una *M* inquisitio] *cf. p. 211,8 sq.* in *om.* *CN*
10 aliquid] aliud *AMN* 11 et demonstraui] *cf. p. 212,2 sq.* etiam *om.* *AMN*
constant] consistent *N* 13 item] iterum *M* ostendam *CMN* illud] aliud *A*
14 et falsificatum est] *cf. p. 212,11 sq.* sint] sicut *M* tantum (*post materia*) *om.* *C* aut] et *C*, at *N* 14-15 aut forma tantum *om.* *M* 16 in *om.* *N*
simplicibus substantiis *C* quid] quod *C* 17 et *om.* *N* 18 acquisiui] *A*
18-19 an esset et quid esset *A* 19 et qualiter essent] et quare essent *C*,
om. *AN*; ad sententiam *cf. p. 43,16 sq.; 103,7-11* quare] qualiter *M* tu
elicies] tunc elicies *A*, meliores *C* qualitate] quantitate *M* 20 in] de *C*
21 et forma uniuersali *om.* *MN* eo] et *C* materiis] substantiis *C* 23 et
om. *N* 24 unaquaque *corr. ex* quacunque *C* intellectiuae *C* 25 et]
quia *C* signandum *N*

dum substantiam intelligentiae uniuersalis et ceterarum substantiarum uniuersalium quae sunt infra eam.

D. Quomodo est hoc?

M. Cum fuerit intelligentia particularis composita ex materia et forma, debet ut intelligentia uniuersalis sit composita ex materia et forma. et iudicauimus in hoc per intelligentiam particularem de intelligentia uniuersali, sicut iudicauimus de esse intelligentiae uniuersalis per esse intelligentiae particularis.

5. D. Quid ergo faciemus?

M. Postquam constitutum est quod unaquaeque substantiarum simplicium composita est ex materia et forma, unde constitutum fuit quod intelligentia composita est ex illis: ergo debet ut consideremus dispositionem materiarum harum substantiarum uniuersalium et ordinemus alias cum aliis; similiter debet ut consideremus ordinem formarum harum substantiarum et disponamus alias cum aliis, sicut fecimus in materiis et formis substantiarum sensibilibium, donec, cum ordinatae fuerint materiae et formae harum substantiarum intelligibilibium et unitae nobis fuerint partes materiae spiritualis et partes formae spiritualis, speculabimur deinceps ordinationem materiae spiritualis cum materia corporali et ordinationem formae spiritualis cum forma corporali, donec, cum hoc fecerimus, unientur nobis partes materiae uniuersalis et partes formae uniuersalis; et cum effecta

p. 220,4—221,2 = Falaqera IV, §. 6.

1 intellectiuae C ceterarum] aliarum C 4 M. om. C intellectiua C 5 debet] sed A, oportet N intellectiua C uniuersalis] particularis C ante sit add. si N 6 iudicamus N intellectiuam C, intelligentiam particularum de om. M 7 intellectiua C 7—8 intelligentia . . per esse om. N 7 uniuersali] unde C 8 intellectiuae C uniuersali M particularis intellectiuae C 11 compositum C 12 ante quod add. sicut C intellectiuae C debet] oportet N 13 ut consideremus] cf. c. 7, p. 226,11 sqq. horum N 14 et] donec C debet] oportet N 14—15 ut consideremus] cf. c. 10 sqq., p. 233,1 sqq. 15 substantiarum om. C 16 fecimus om. N 17 cum om. C 18 substantiarum om. A 18—19 nobis fuit N, fuerint nobis CM 19 et partes formae spiritualis om. N, partes om. CM 20 speculabimur] cf. c. 15 sq. ordinem CN, ordinatione M 21 ordinem N, om. C 22 unientur] inuenientur C, inuenitur N 22—23 uniuersalis materiae C 23 et partes formae uniuersalis om. N 23—221,1 et cum . . . formae uniuersalis om. C

fuerit unitio materiae uniuersalis et formae uniuersalis, considerabimus deinde unamquamque earum simul.

D. Rectum est quod tibi uidetur. sed impleatur uerbum in quo prius eramus, scilicet quod nulla proprietas cadit in materiam tantum, sed in materiam et formam simul; et fac me scire, si umquam materia habuerit esse absque forma et postea suscepit illam.

M. Quae est tua intentio in hac interrogatione?

D. Vt per hoc sciam, si materia per se habet esse, aut non. 10

M. Scias modo materiam non posse esse sine forma, quia esse rei non est nisi ex forma.

D. Quid signum est ad hoc?

M. Signum ad hoc est, quod esse aut est sensibile aut intelligibile, et sensus et intellectus non offendunt nisi in formam sensibilem aut intelligibilem. 15

D. Quae causa est in hoc?

M. Causa in hoc haec est, quod formae sensibiles et intelligibiles interponuntur inter formas intellectus et sensus et materias quae sustinet formas sensibiles et materias quae sustentant formas intelligibiles. et propter hoc non coniunguntur formae nisi cum formis, quia illae sunt quae coniunguntur sibi et obuiant sibi et maxime sunt conuenientes et sub uno genere.

D. Iam intellexi hoc. sed non interrogaui te de essentia materiae apud intelligentiam; sciebam enim quod intelligen- 25

p. 221,11—23 = Falaqera IV, §. 7.

1 ante considerabimus add. et M 4 prius om. AMN quod om. M
5 tantum in materiam C materia et forma M 6 umquam] unaquaeque
A, nunc quam N materiae C habent C, habuit AM absque] sine N
7 suscepit C suscepit N illam] eam N 8 intentio tua C 9 sciam]
scientia MN per se om. C 12 est om. A ex] est A 13 D. Quid
... hoc om. C 14 quod] quia N est (post aut) om. C 15 offendunt]
ostendunt C in om. M 18 In hoc causa est haec A, haec om. C et] aut C
19 ante intellectus add. et C 20—21 sensibiles... formas om. C 22 nisi
cum formis] Falaqera materiis, sed solum formis (ומפני זה לא ידבקו)
הצורות ביסודות אלא בצורות) 23 et (ante obuiant) quod C sibi (post
obuiant) om. C 24 non om. N essentia] esse MN 25 intellectiuam C
intellectiua C

tia non apprehendit rem nisi per coniunctionem suae formae cum forma illius; sed interrogavi te de esse materiae in se ipsa, quia si esse rei, ut dicis, non est nisi per formam, quomodo ergo possibile erit ut materia dicatur habere esse?

M. Sustine modicum et non festines, donec perueniamus ⁵ ad agendum de materia uniuersali solummodo, et ibi loquemur de natura eius et quicquid possibile est dici de ea; unde redeamus ad id in quo eramus, scilicet ad dicendum quod in intelligibilibus non est nisi materia et forma. dicam ergo quod manifestum est tibi ex praemissis, scilicet quod inferius deductum ¹⁰ a superiori. unde debet ut sphaerae sensibiles defluxae sint a sphaeris intelligibilibus. et inde debet etiam ut sphaerae intelligibiles sint compositae ex materia et forma, sicut sphaerae sensibiles fuerunt compositae ex materia et forma. et declaratum est omnino quod non est possibile ut substantia spiritua- ¹⁵ lis sit materia tantum, nec forma tantum, sed composita ex utraque.

6. **D.** Iam patuit mihi hoc modo.

M. Iterum etiam patefiet tibi hoc alio modo, hoc est, quia unum sunt substantiae intelligibiles, communes uno modo ²⁰ et diuersae alio; unde sunt conuenientes in materia et diuersae in forma.

D. Certe iam patuit mihi hoc modo.

M. Iterum manifestabitur tibi hoc alio modo, hoc est, quia creator omnium debet esse unus tantum, et creatum debet ²⁵ esse diuersum ab eo. unde si creatum esset in materia tantum aut forma tantum, assimilaretur uni, et non esset medium inter illa, quia duo sunt post unum.

p. 222,8–28 = Falaquera IV, §. 8.

2 interrogabam *C* 3 nisi *om. N* 4 ergo *om. A* erit possibile *N* 5 modicum] motum *A* 6 solummodo *om. C* et] etiam *N* 7 natura] materia *N* 8 in *om. C* ductum (*sic!*) *C* 11 ex *om. C* 12 debet] decet *C*, oportet *N* sphaerae *om. C* 13–14 sicut . . . et forma *om. A* 14 fuerint *N* et] quia *C* 16 nec] et *C*, aut *N* 18 mihi] tibi *A* .modo *om. C* 19 Item *C* etiam *om. C* patescet] patebit *M* 21 unde] inde *MN* 23 modo *om. C* 24 Item *MN* tibi *om. C* 25 et quia *C* 26 esset] erit *M* ante materia *add. a C* tantum *om. A* 27 aut] uel *N* ante forma *add. a C* 27–223,2 assimilaretur . . . forma una tantum *om. C*

D. Si quis dixerit quod materia est una tantum aut forma una tantum, quae erit responsio tua?

M. Quomodo erit materia una, cum sit composita cum forma, et accessit ei mutatio et diuisio; aut quomodo potest forma esse una, cum sit composita cum materia, et accessit ei mutatio et diuisio etiam?

D. Iam manifestum est mihi esse materiae et formae secundum modos quos dixisti. sed est adhuc alius modus quo hoc manifestetur amplius?

M. Bene potest hoc etiam manifestari per hoc quod res¹⁰ nec omnino sunt diuersae nec omnino conuenientes; et per hoc quod omne intelligibile diuiditur in duo, in formam et formatum; et per hoc quod intellectus non apprehendit rem nisi habentem materiam et formam.

D. Quid est signum quod intellectus non apprehendit nisi¹⁵ rem constantem ex materia et forma?

M. Signum huius est quod ultimum ad quod intellectus apprehendendo peruenit, hoc est apprehensio generis et differentiae; et in hoc est signum quod materia et forma sunt finis rerum. et etiam quod intellectus, cum percipit rem, comprehendit eam,²⁰ et non comprehendit eam, nisi quia finita est apud eum; res

p. 223,10—224,3 = Falagera III, §. 9.

3 Quomodo] Quo M 4 accessit C; an accesserit? sed apud mediae aetatis scriptores sententiae a coniunctione cum aptae, cuius uerbum modum coniunctiuum exhibet, alia nonnunquam quasi per parenthesim ita additur, ut uerbum modo indicatiuo enuntietur; cf. infra r. 5 mutatio] unio CN et] aut C 5 esse forma M sit] est CMN accedit C 6 mutatio] unio CMN et] aut C etiam om. C 7 manifestum est om. N post mihi add. quod C 8 adhuc alius modus est C 9 hoc om. C 10 etiam hoc C 12 omne] esse C 12—13 omne...per hoc quod om. N 12 ante in formam add. scilicet C forma C 13 rem nisi om. C 13—15 habentem (nīē C) formam et materiam (sic!) ... non apprehendit post r. 20 comprehendit eam transp. C 15 Quod AMN 15—16 rem nisi N, nisi quod intellectus rem C 17 ultimum ad quod om. C intellectus] nullus C 18 apprehendendo] comprehendendo C generis scripsi ex Falagera, qui habet הגנים (i. e. γένος): corporis ACMN. contra pro corporis exhibetur generis tr. II c. 1, p. 24,16 18 et (ante in hoc) om. M 20 et (ante etiam) dicitur C cum intellectus C 21 et] tunc C; et non comprehendit eam om. A

autem non est finita nisi per suam formam, quia res quae infinita est non habet formam qua fiat unum et differat ab alia; et ideo essentia aeterna est infinita, quia non habet formam.

D. Perpendo ex tua dictione quod omne creatum, ex eo quod est finitum, habet formam qua factum est finitum. 5

M. Bene intellexisti. sed etiam intellige quod propter hoc materia est habens formam, quia creatum debet esse finitum, et non potest esse finitum, nisi sit habens formam. intellige etiam cum hoc quod omnis substantia intelligibilis est habens formam et materiam. — Et quod firmitus est in hoc capitulo, hoc est quod dicam, scilicet quod si pars non est nisi totius, tunc partes rerum sunt sui totius sine dubio; et postquam partes sunt ex materia et forma, tunc totum etiam erit ex materia et forma.

Et propter quod etiam amplius manifestabitur quod omnia resoluuntur in materiam et formam, hoc est quod dicam, scilicet quod omnia quae resoluuntur impossibile est quin resoluantur aut in unam radicem aut amplius quam unam. Si resolverentur omnia ad unam radicem, non esset differentia inter eam unam radicem et factorem unum. Et etiam necesse esset ut ipsa una radix aut esset materia tantum, aut forma tantum. si esset materia tantum, non esset possibile ut formae fierent per eam; et si formae non fierent, non haberent esse. si autem fuerit forma tantum, non posset existere per se; similiter nec esset possibile ut materiae fierent per eam. 25

p. 224,10—14 = Falagera III, §. 10.

1—2 quia . . . habet formam *om. A* 1 infinita] finita *M* 2 qua fiat unum] *Falagera* qua definiatur (וְיִהְיֶה בָּרֶךְ; cf. *Munk, Mélanges, p. 71,3*) 3 et] quia *C* essentia aeterna ideo non est *C* 4 D. *om. M* omne] esse *MN* 5 habeat *MN* 6 quod propter hoc] quapropter haec *C* 7 est habens] habet *M* ante debet *add. non AC* debet] decet *C* 8 et : . . finitum *om. C* 9 intellectualis *C* 10 materiam et formam *C* Et] Quia *C* firmus *A* est] sit *C* 11 pars *om. C* 12 ante sunt *add. non N* sui] nisi *N* et] quia *C* 13 erit] est *A* 15 Et *om. C* manifestabitur amplius *M* quod] quia *C* 16 materia et forma *A* 17 quae *om. C* post quin *add. etiam C* 19 resoluuntur *N* 20 eam *om. A* . unum] primum *C, om. A* Et] Quia *C* 21 esset materia tantum aut *om. N* 22 si esset materia tantum *om. N* 25 nec] non *AC*

Et etiam, quia non potest esse quin ipsa una aut sit materia, aut sit forma, aut nec materia nec forma. si fuerit materia tantum aut forma tantum, sequitur quod praedictum est; et si fuerit nec materia nec forma, aut erit factor primus, aut aliud ab eo. sed non est possibile ut sit factor primus. si-
 militer non est possibile ut sit aliud ab eo, cum nec sit materia nec forma, quia praeter factorem primum nihil est nisi materia et forma. — Si autem resoluuntur res in radicem amplius quam unam, aut erunt duae aut plures. Si fuerint duae, non potest esse quin sint aut duae materiae tantum, aut duae for-
 mae tantum, aut altera earum materia et altera forma, aut nec duae materiae nec duae formae. sed non est possibile quod sint duae materiae, nec duae formae. similiter non est possibile ut sint non duae materiae et non duae formae. restat ergo quod altera earum sit materia, et altera forma. Si au-
 tem fuerint amplius quam duae, illa multiplicitas aut resoluetur ad duo, aut non. si multiplicitas illa resolvitur ad duo, tunc duo sunt radices; si autem multitudo non resolvitur ad duo, et natura multitudinis fuerit opposita duobus, tunc oportebit ut sit aliud praeter factorem primum excelsum et sanctum quod
 sit nec materia nec forma. sed post factorem primum nihil est nisi materia et forma.

Et per quod etiam manifestabitur quod omnia sunt composita ex materia et forma, hoc est quod corpus quod est situm

p. 225,23—226,7 = Falaqera IV, §. 11.

1 esse quin *om. C* aut *om. AC* 2 aut (*ante sit*)] siue *AC* nec (*ante forma*)] aut *C* 2—4 si fuerit . . . nec forma *om. N* 2 fuerit] aut *C* 4 et si] si autem *C*, et *om. M* factor] forma *N* 5 sed] si *C*, sed si *N* est] esset *C* 6 aliud] aliquid *C* cum *om. C* nec] non *M* post sit *add.* nec *N* 7 praeter] propter *C* 8 et] uel *MN* 10 aut duae (*post sint*) *om. C* duae (*ante formae*) *om. C* 11 post tantum *add.* scilicet duae *C* ante materia et ante forma *add.* in *AC* 12 sed *om. C* 13 nec] aut *C* 13—14 similiter . . . duae materiae *om. N* 14 et 15 et *om. C* 17 ad (*bis*)] a *M* si resolvitur illa multiplicitas *C* illa *om. N* 18 sunt] sicut *N* radix *MN* ad] a *M* 19 natura] materia *CMN* oportet *C* 20 sanctum et excelsum *C* 21 materia nec *om. N* nihil] non *A* 22 nisi *om. A* et] uel *M* 23 Et] Quia *C* etiam per quod *C* 24 hoc] et hoc *N* est] fuit est *N* situm *om. N*

in extremo inferiori compositum est ex materia et forma, scilicet quod est substantia habens tres dimensiones; et si totum quod est, est continuum et extensum ab extremo superiori usque ad extremum infimum, et extremum infimum est compositum ex materia et forma: constat per hoc quod totum quod est ab initio extremi superioris usque ad extremum infimum est etiam compositum ex materia et forma.

7. D. Certe iam manifestum est quod in intelligibilibus non est nisi materia et forma; immo certissimum est quod in omni quod creatum est non est nisi haec duo. 10

M. Cum hoc etiam necesse est ut impleam quod tibi promiseram de ordinatione materialium et formarum intelligibilium aliarum cum aliis, donec per hoc manifestius tibi fiat quod intelligibiles etiam habent materiam uniuersalem et formam uniuersalem. 15

D. Incipe ergo ab hoc.

M. Si forte innotuit tibi quod unaquaeque substantiarum intelligibilium constat ex materia et forma.

D. Iam manifestum est hoc mihi multis modis.

M. Sed omnes hae materiae et formae intelligibiles conueniunt in significatione materiae et formae. fient ergo uniuersale, sicut factum est in sensibilibus; hoc est quia, si fuerint materiae particulares participant in sensu materiae, in eo quod omnes sunt materiae, debet ut id in quo communicant sit materia uniuersalis; similiter, si formae particulares sunt participant in sensu spiritualitatis, in eo quod omnes sunt formae, 25

1 inferiori extremo C post forma add. per hoc quod totum quod est ab initio extremi superioris usque ad extremum AC; cf. v. 5—6 2 dimensiones] diuisiones C et] quare C 3 alterum est om. CMN 4 infimum] inferius N et extremum infimum om. N 6 superiorius om. C 6—7 etiam est A, om. C 8 iam om. C manifestatum (sic!) C ante quod add. mihi M in om. C intelligibilibus] intellectibus AM 11 tibi quod C promiseram] cf. c. 5, p. 220, 13 13—14 tibi per hoc manifestius M 14 intelligibiles] intllens (sic!) N habent etiam AM 17 Si] interpretandum erat Profecto; quod uitium uocabulis profecto et si permutatis uidetur ortum esse substantiarum] formarum C 19 mihi hoc CM 20 hae om. M 21 fient] si etiam M 22 est om. C 23 in addidi ex v. 26: om. ACMN sensum A materiae] formae materiae C debet] oportet AN 25—227,1 materia . . . communicant sit om. C spiritualitatis] specialitatis N

debet ut id in quo communicant sit forma uniuersalis: tunc ergo debet ut in intelligibili sit materia uniuersalis sustinens omnes formas intelligibiles et forma uniuersalis similiter sustinens omnes formas intelligibiles. et secundum ordinationem partium materialium et formarum in intelligibili cum materiis et formis in 5 sensibili et ordinationem earum aliarum cum aliis, donec fiat ex eis materia uniuersalis sensibilis et forma uniuersalis sensibilis et materia uniuersalis intelligibilis et forma uniuersalis intelligibilis, similiter etiam erit ordinatio materiae uniuersalis intelligibilis cum materia uniuersali sensibili et formae uniuersalis intel- 10 ligibilis cum forma uniuersali sensibili; et fient ambae materiae una materia, et fient utraque formae una forma. et tunc cum conuenerit materia intelligibilium cum materia sensibilium et fuerint una materia, et cum conuenerit forma intelligibilium cum forma sensibilium et fient una forma: quid sequitur hoc? 15

D. Sequitur hoc quod praemisisti, scilicet quod in intelligibilibus et sensibilibus non est nisi materia et forma. sed ut compleatur mihi scientia huius intentionis certissime, propala mihi intellectum ordinationis et coniunctionis uniuscuiusque harum materialium et formarum, et pro- 20 pala mihi unde debet hoc fieri, quia ego non sciscitor hoc nisi ut sciam bene uerba tua.

M. Videris aestimare quod unaquaeque harum formarum materiam habeat separatim, et quia diuersificatae sunt formae et sunt multae, idcirco etiam debeant materiae diuersificari et 25 fieri multae.

D. Certe hoc aestimo.

M. Ergo secundum tuam aestimationem oportet ut non

1 et 2 debet] oportet *N* 2 in *om. C* 3—4 et forma . . . intelligibiles *om. C* 4 intelligibiles] intelligens *N* et] quia *C* 5 in (*ante intelligibili*)] et *C, om. M* in (*ante sensibili*)] et in *N* 6 ordinatione *N*, in ordinatione *M* eorum *N* fiet *AM* 8 intelligens *N* formae *C* 10 formae *scripsi*: forma *ACMN* 12 et fient] sicut *C* 13—14 cum materia . . . forma intelligibilium *om. C* 14 fuerit *MN ante cum add.* tunc *A* 15 et *om. C* quod *C* 16 Hoc sequitur *N* 17 et (*ante sensibilibus*) *om. C* 21 hoc decet (*sic!*) *C* 22 nisi *om. C* bene sciam *MN* 23 aestimare] existimare *M* harum *om. A*, post formarum *transp. C* 24 separatam *C* diuersitate *N* 25 debeant etiam *A* 27 existimo *M* 28 *M. om. N* aestimationem tuam *A*

sint formae diuersae aduenientes uni materiae. sed tu uides in artificialibus et naturalibus formas multas et diuersas uicissim aduenientes in una materia.

8. D. Certe hoc uideo, scilicet formas sibi succedentes in hac materia in actu. sed hoc non uideo in materia caelorum et in materia intelligibilium substantiarum.

M. Vides quod propter separabilitatem aut inseparabilitatem formae a materia debet ut eadem non sit materia formae inseparabilis, quae est materia formae separabilis?

D. Cur non?

10

M. Vides enim tu formas diuersas in eadem materia, et earum quaedam sunt inseparabiles.

D. Ita est ut dixisti. sed quid dices de materia substantiarum intelligibilium, si debet quod eadem sit materia substantiarum intelligibilium?

15

M. Postquam non discernis inter materiam caelorum et materiam naturae in essentia, quamuis sint diuersae formae singularum materiarum in separabilitate et in inseparabilitate, tunc etiam non discernas inter unamquamque harum et inter materiam substantiarum intelligibilium.

20

D. Cur non discernam inter illas, cum sit inter illas differentia, quanta est inter spiritualitatem et corporalitatem?

M. Videris existimare quod materia certa, quae est caelorum et elementorum, sit corporalis.

D. Certe sic existimo.

25

M. Cur hoc existimas, cum scias quod corporēitas forma est egens materia quae sustinet eam?

2 et naturalibus *om. N* 3 in *om. C* 4 sibi] sui *C* 6 intelligibilium] intellectuum *C* 7 aut] uel *N*, aut inseparabilitatem *om. M* 8 debet] oportet *N* formae *om. C* 10 non] hoc *C* 11 tu *om. C* 11-12 et earum] et erunt et earum *C* 13 ut dixisti *om. C* quod *A* dicis *N* substantia materiarum *C* 14 si] sed *C* debet] oportet *N* eadem *om. N* 15 intellectualium *C* 18 in (*ante* inseparabilitate) *om. CN* inseparabilitate] inseparate *N* 19 discernis *C* 20 intellectualium *C* 21 discernas *A* 22 corporaetatem *C* 23 aestimare *A* certa] circa *C* quae est] quaeque *N* 24 sit *om. N* corpus *C* 25 Sic certe *M*, Certe *om. C* aestimo *A* 26 aestimas *A* corporēitas scias quod *M* corporaetas *C* 27 egens] agens *N* materiam *M* eam sustineat (*sic!*) *M*

D. Ostende ueritatem in hoc.

M. Ponamus quod materiae tres sint. earum alia est materia simplex spiritualis, qua nulla est simplicior, scilicet quae non induit formam; et earum alia est materia composita corporalis, qua non est alia magis corporea; et earum 5 alia est media.

D. Hae sunt, sicut tu posuisti. sed quis fuit intellectus tuus de materia prima, quae non induit formam, et quare hoc dixisti?

M. Quia materia quae induit formam simplex est etiam 10 et spiritualis, sed est alia ab ea quae non induit formam, sicut dixit Plato. sed uides quod materia corporalis, id est quantitas quae sustinet formam coloris et figurae, non est forma corpori quod eam sustinet, sicut qualitas, id est color et figura, est forma illi? 15

D. Vere sic est.

M. Aut, sicut corpus solum, denudatum, quod est simplicius corpore qualitatum, est materia sustinens qualitatem, numquid non similiter debet ut ipsum sit forma alii materiae quae est simplicior eo, idcirco quod resoluitur in eam? 20

D. Debet hoc etiam.

M. Ergo secundum hanc considerationem oportet ut quae magis corporea est ex illis sit forma simpliciori, donec perueniat resolutio ad materiam simplicem certissime.

D. Hoc est sicut dixisti. sed in hac responsione tua 25 quid est de eo quod quaesiui?

M. Hoc scilicet propter quod tu dubitasti quod materia

p. 229,2—12 = Falaquera IV, §. 12. p. 229,12—24 = Falaquera IV, §. 13.

2 sunt *M* 3 spiritualis *om. N* quia quia *C* 4—5 est composita materia corporalis *A*, composita est cum materia corporis *C*, 4—6 composita . . . alia est *om. N* 6 alia earum *A* 7 tu *om. CN* sed] si *C* 8 prima materia *M* 10—11 et etiam *N* 11 non induit *om. N* 14 qualitas] quantitas *A* 14 id . . . figura post 15 illi *transp. C* 18 corpore *scripsi: corporis ACMN. Falaquera: והוא יותר פשוט מהגשם בעל האיכיות* qualitatem] quantitatem *M* numquid] non quia *C*, nuncquid *N* 19 debet] oportet *N* 20 eo] ei *C* 21 D.] M. *AC* Debet hoc] Ita oportet hoc *N* 22 hanc *om. N* 23 simplicior *CN* 25 responsio *C* 26 quid] quod *C* 27 propter] prae *C*, *om. N* quod *om. C* dubitasti] cf. p. 228,21 sqq.

substantiarum intelligibilium et materia substantiarum sensibilibium non erat una, eo quod putasti materiam simplicium substantiarum corporalem esse. et ideo manifestavi tibi quod manifestum esse forma est occulti, propter quod debet ut materia substantiarum corporalium sit forma spirituali, quia resolu-⁵uitur in eo; etsi sit materia ei quod est corpulentius eo; et non dixi quod manifestum de esse forma est occulti, nisi quia materia, quo propinquior est sensui, est similior formae, et ideo erit manifestior propter eidentiam formae et occultationem materiae, quamvis sit materia formae sensibili;¹⁰ et quo remotior fuerit a sensu, erit similior materiae, et per hoc erit occultior secundum occultationem materiae, quamvis sit forma materiae primae simplici, aut alicui quae est infra eam ex materiis. et quando fuerit materia corporalis sicut dixi, tunc scias quod non redigitur in materialitatem certe, nisi in¹⁵ materiam primam simplicem quae sustinet omnes formas et materias. et hoc est quod assignauimus in hac inquisitione in cuius uia sumus.

9. D. Iam intellexi nunc ex praedictis quod inferior ex substantiis forma est superiori ex illis, et quod su-²⁰perior ex illis materia est sustinens inferiorem, donec sic peruenitur ad materiam primam simplicem uere.

M. Bene intellexisti. sed quid sequitur hoc?

D. Sequitur hoc ut materia prima quae sustinet totum sit una. ergo dator bonitatis reddat tibi magnum me-²⁵

p. 230,18—231,15 = Falaqera IV, §. 14.

1 intellectuum C 2 substantiarum simplicium A, spiritualium substantiarum C 3 manifestavi] manifestum C ante quod add. hoc N
4 esse] est A formam C est] esse A post propter add. hoc C debet] oportet N 5 substantiarum corporalium materia C forma] substantia M, corpora forma N 6 ei] eo C corpulentius est C, est om. N
7 et] quia C non dixi om. C de] debet A, est de N (de esse i. e. τοῦ esse) post forma add. ut dixi C 8 nisi om. C quo] quae C similior] simplicior C 11 et] quia C 13 simplici primae C alicui] aliter A
14 et] quia C sicut dixi om. C (cf. v. 7) 16—17 materias et formas C, formas et om. N 19 nunc om. AC inferiorum N 20 illis] ipsis N,
21 illis om. C 22 primam materiam C 23 intellexi N 24 ante Sequitur add. Si C 25 una om. C dator] auctor M

ritum, quia remouisti magnam ambiguitatem a corde meo per hoc quod dixisti.

M. Quomodo intellexisti hoc ex mea dictione?

D. Postquam innotuit mihi quod hoc quod est ex substantiis materia inferiori, est forma superiori, patuit per hoc ⁵ quod omnia subiecta, et si sunt materiae subiectae secundum aliquid, scilicet quod subtilius ex substantiis est subiectum spissiori ex illis, quod omnes sunt formae sustentatae in materia prima. et didici quod omnino opus habent materia quae sustinet omnes, unde sunt finitae et pendentes ex uno fine. ergo ¹⁰ necessarium fuit tunc dicere quod hic est materia prima quae sustinet eas omnes, et ipsa est materia prima uniuersalis de qua fuit nostra intentio. et per hoc patuit mihi quod diuersitas quae est inter substantias non accidit ex materia, sed ex forma, quia formae sunt multae, materia autem una. ¹⁵

M. Bene intellexisti. sed amodo interroga, quod tibi uidetur.

10. D. Iam declarasti mihi quod materia prima sustinens omnia una est, per hoc quod collegisti materias sensibilibum et materias intelligibilibum, donec omnes factae sunt una materia. ²⁰

M. Debes etiam memorare quod praedictum est de inquisitione scientiae de materia prima uniuersali, scilicet quod, si totum habet unam materiam, debet ut eius proprietates sint in toto. et cum consideraueris omnes substantias, inuenies proprietates primae materiae et eius impressiones in eis; scilicet ²⁵

p. 231,18—232,17 = Falaqera IV, §. 15.

4 quod hoc] per hoc C est om. M 5 materiae inferior AC
6 omnes C et si] et si et C 7 scilicet quod] si quod C subtilior C
spissiori] superiori C 8 quod (Falaqera פ) abundat; cf. Munk l. c.
p. 73,3 9 omnino] omnia AC materia om. C 11 fuit necessarium
A 11—12 quae sustinet . . . materia prima om. N 12 et] quia C
14 sed] et C ex om. C 15 autem] aut N 16 quid A 18
prima materia A 19 per] propter N sensibilibum et materias om. M
materias om. C 20 factae] formae N 21 etiam om. N 22 uniuersa-
lis N quod scilicet C, scilicet om. N 23 totum] tot C habent C
una materiam (sic!) N debet] oportet N 24 et] quia C cum] si N
substantias omnes M 25 impressiones eius C

quod corpus est substantia suslinens formas multas diuersas, et praecipue natura et animae sensibiles, quia hae sunt imprimentes formas in corpore, et praecipue anima rationalis et intelligentia, quia omnes formae sunt in eis. et omnino omnes substantiae, quo fuerint superiores, erunt magis collectivae formarum et similiores materiae primae quae sustinet omnes formas, quam ceterae substantiae quae sunt infra eas: quia, cum consideraueris has proprietates in substantiis, et quod sunt magis fixae et certiores in substantia, quo fuerit superior et propinquior extremo superiori: tunc palam fiet tibi quod hae proprietates defluxae sunt et acquisitae a materia prima uniuersali, quae communis est omnibus substantiis et continens eas, et dat eis nomen suum et definitionem. — Et cum consideraueris etiam quod omnia multa appetunt uniri, patescet tibi per hoc quod materia quae omnia suslinet una est, scilicet quod partes multae non appeterent uniri, nisi totum quod eas continet et complectitur unum esset. — Et etiam cum consideraueris communitatem rerum omnium et collationem earum ad unum, palam fiet tibi per hoc quod hic est res uniuersalis omnibus communis qua omnes participant, hoc est quia si res non participarent aliquid quod esset eis commune, non conuenirent in aliquo nec participarent eo, quia diuersitas suarum radicum prohibet conuenientiam in ramis suis et adhibe ad hoc considerationem specierum genere diuersarum, quia hae species, eo quod sunt diuersae genere, non fuit possibile ut conuenirent in uno genere sibi communi. et amplius hoc considera quod substantia et accidens absoluta, quia sunt duo opposita, non est possibile ut conueniant in uno genere, propter diuersitatem quae est in essentia eorum. et iuxta hoc exemplum considerabis prohiberi res conuenire in uno, cum sint non conuenientes in una materia.

3 intellectiua C 6 post similiores add. formarum N primae om. N
 10 tibi om. M 12 quae] quia C post quae add. est A 13 et] quia C
 cum consideraueris etiam] etiam cum (omisso consideraueris) C 14 post
 multa add. quae desideraueris C uniri] unum C per hoc om. N 15
 sustinet omnia M 15—16 non appetunt (appetunt etiam C) uniri multae
 partes M 16 uniri] unum C 17 et] quia C 19 hic est om. A, est om. M
 communis omnibus M 20 qua] quo C est om. N 21 eis commune
 esset A, eis esset commune M non om. N 22 eo] in eo A quia]
 quod N 23 ramis] minis M 29—30 res prohiberi M

D. Iam declarasti mihi quod materia prima uniuersalis una est. declara nunc ergo quod forma prima uniuersalis una est, et collige mihi formas diuersas, sicut collegisti materias, donec per hoc conficiatur mihi scientia, quid est materia uniuersalis et forma uniuersalis. 5

M. Sustine modicum, donec experiar qualiter intelligis de materia prima, et collige dicta de hoc.

D. Postquam omnia quae sunt diuersa sunt formâ, et quaecumque sunt diuersa per formam, debet ut conueniant in materia: ergo sequitur ex hoc quod materia eorum quae sunt ¹⁰ sit una.

M. Bene intellexisti quod dictum est de materia prima uniuersali. ausculta ergo nunc quod dicetur de forma prima uniuersali. debes considerare formam uniuersalem secundum materiam uniuersalem, quia uia scientiae illarum una est. 15

D. Quomodo est hoc?

M. Scias quod forma uniuersalis perficit essentiam materiae uniuersalis; et quia hoc sic est, debet ut essentia uniuscuiusque illarum sit debito essentiae alterius.

D. Si materia est materia sibi ipsi, an forma est forma ²⁰ sibi ipsi?

M. Quomodo erit ut sit, cum non sit essentia materiae expoliata a forma, nec essentia formae sit existens in non-materia uno ictu oculi? et ex hoc habetur fortius signum quod essentia uniuscuiusque illarum non habet esse nisi debito alterius. ²⁵

D. Ita est. sed adhuc appone explanationem.

p. 233,7—19 = Falaqera IV, §. 16. p. 233,22—25 = Falaqera IV, §. 17^a.

1 declarasti] determinasti *C* 2 est una *C* 2—3 declara . . . una est *om. C* 3 collegisti *om. A* 4 mihi] in *C*, nisi *M* quid] quod *AN*, quae *M* 7 prima *om. C* dicta *om. N* 9 diuersa sunt *N* debet] decet *C*, oportet *N* 10 materiam *AM* quod] ut *C* 13—14 ausculta . . . prima uniuersali *om. A* 13 ausculta *MN* 15 uia scientiae illarum *om. N* 17 perficiet *N* 18 debet] oportet *N* 19 debito (*Falaqera*: כחייב, i. e. per necessitatem)] debita *CN* 20 **D.** *om. C* materia] forma *C* 20—21 an . . . ipsi *om. MN* 21 ipsi *om. C* 22 ut] nisi *MN* sit] hoc *C* 23 spoliata (*sic!*) *C* 24 ex *om. M* habetur] sequitur *C* 25 illarum] earum *N* 26 appone] adde *C*

M. Et etiam postquam materia non meretur intellectum essendi nec eius nomen, nisi propter formam, scies etiam per hoc quod essentia uniuscuiusque illarum alterius debito est.

D. Quomodo est hoc?

M. Quia planum est quod materia non habet esse nisi⁵ propter formam, palam factum est etiam quod non est possibile ut sit sine ea.

D. Ponamus quod materia non sit sine forma, quid est quod prohibet materiam non esse, et formam esse?

M. Si forma non est nisi per existentiam materiae for-¹⁰ matae, tunc non est possibile ut sit forma sine materia, quia non perficitur esse nisi ex coniunctione earum.

D. Postquam forma dat esse materiae, cur non habebit esse per se?

M. Si dederis esse formae, et appropriaueris eam, per¹⁵ illud dices quod intellectus formae est intellectus esse, uel aliud?

D. Dico quod intellectus esse est intellectus formae.

M. Quomodo unum eorum erit aliud, cum sit alterum proprietas alterius?

D. Sit hoc ita, sicut materiae essentia est una, cum sit²⁰ eius proprietas unitas.

M. Nescis quod unitas est forma materiae, et est alia ab ea, et forma non est nisi unitas?

D. Quid signum huius?

M. Signum huius est materia descripta per eam, et pro-²⁵ prietas debet ut sit aliud a descripto.

D. Quomodo erit essentia unitatis aliud a materia, cum sit materia una sibi ipsi?

M. Hoc significat quod forma non est nisi debito essentiae

1 M. om. N Et] Quia C 2 propter] per A forma N 3 quod] quia MN essentia om. C 6 formam] materiam formam C quod] quia C 8 quid] quod C 9 prohibet] probet N 15 ante dederis add. tu C 16 illud] id AN esse] essentiae A; sed esse est roñ esse; cf. p. 143, 13 saepius 17 esse est intellectus om. N 18 unum] unde N aliud] illud C, uniuersalium M 20 materia essentiae C, essentia materiae N 21 eius om. C unitas] unita N 22 quod] quia N alia est A 24 Quid scripsi: Quod ACMN 25 est descripta materia M, materia est descripta N 26 debet] oportet N 27 aliud om. C 28 ipsi om. N 29 signat AN, signum est M est om. N

materiae, postquam unitas forma est essentiae materiae, et materia est materia essentiae unitatis.

D. Secundum quod dixisti, non uidetur forma materiae nisi unitas communicans essentiam materiae.

M. Non est nisi hoc.

11. D. Manifesta ergo quomodo omnes formae sunt unitas.

M. Forma aut est una, aut multae.

D. Sic est. sed quid respondebis dicenti alicui quod intellectus unitatis est praeter intellectum formae?

M. Si unitas est aliud a forma, aut erit ei materia, aut forma. sed non est possibile ut unitas sit materia formae, eo quod ipsa est proprietas materiae. similiter non est possibile ut unitas sit forma formae, quia sequeretur hoc quod forma esset materia ei, et quod forma haberet formam, usque in infinitum.

D. Iam intellexi hoc modo. sed ostende alio modo quod forma est unitas, ostensione aperta.

M. Aspice proprietates unitatis, quia tu inuenies eas affixas formae; hoc est quia unitas est efficiens multitudinem et retinens illam et dans ei esse et continens eam et existens in omnibus partibus eius et sustentata in eo quod est sibi subiectum et dignior eo quod est sibi subiectum; similiter hae proprietates inueniuntur in forma, quia forma constituit essentiam eius in quo est et acquirit ei esse et *est* retinens illud et continens illud et est in omnibus partibus eius et sustentata in materia sibi subiecta et superior ea et materia infra eam. et postquam scisti has proprietates, pone unamquamque illarum medium terminum inter formam et unitatem, et conficietur tibi ex hoc argumentatio necessaria demonstrans quod forma est unitas.

p. 235,18–26 = Falaqera IV, §. 17^b.

1 postquam . . . essentiae materiae *om.* N 2 est materiae essentiae
A, essentiae est materia C 8 alicui dicenti M 9 formae *om.* C
10 alia MN ei] a M materia] forma materia C 12 est ipsa A 13
unita C formae] formarum C 14 ei *om.* A usque *om.* C 16 ante
alio *add.* hoc 18 tu] cum M affixas] a fixas M 24 est *addidi*; *om.*
ACMN et continens illud *om.* M, illud *om.* C 26 sibi subiecta . . . et
materia *om.* A 27 scisti] sisti N 28 inter] infra C argumento C
29 forma] substantia M

D. Tam magnum est quod acquisiui; et puto quod hac intentione dictum est quod numerus est origo rerum, quia unitas est origo numeri, quia si poneretur unitas loco numeri, esset propinquius ueritati.

M. Non erat rectum ut diceretur quod unitas esset radix ⁵ totius, quia unitas est forma tantum, et totum non est forma tantum, sed forma et materia. sed hoc esset rectius ut dicitur quod tria sint origo omnium, scilicet ut unum sit loco formae, et duo loco materiae.

D. Manifesta mihi quomodo unum simile est formae ¹⁰ et duo similia materiae.

M. Iam ostendi tibi quod proprietates unitatis conueniunt formae; sed proprietates duorum qualiter conueniant materiae, ostendam tibi.

(1.) Dico ergo quod duo posita sunt sub uno, et unum est ¹⁵ supra ea; similiter materia subiecta est formae et forma est supra eam.

(2.) Et etiam, quia forma una est, et duo multitudo diuisibilis; similiter materia est multiplicabilis et diuisibilis. et propter hoc materia est causa multitudinis rerum et diuisionis ²⁰ earum, quia assimilata est duobus.

(3.) Et etiam, quia proprietas formae una est, id est constitutuere essentiam, et proprietates materiae duae sunt. una earum est sustinere formam; et haec proprietas est opposita proprietati formae, hoc est quia ex materia sustinente formam ²⁵ et ex forma perficiente essentiam materiae constituitur essentia

v. 236,5—237,18 = Falaqera IV, §. 18.

1 et] quod C 3 est origo . . . poneretur unitas *om.* N quia *om.* M si] et M disponderetur M unitas *om.* C 4 ueritati] unitati AC 5 ut] si M 6 est (*post* unitas)] cum M 6—7 et totum non est forma tantum *om.* N 7 sed forma] sed forma et forma N sed (*ante* hoc)] et C 8 sint] sunt MN 9 loco] similia C 10 est simile N 11 *post* similia *add.* sunt N 12 ostendi tibi] ostenditur C ueniunt N *post v. 12* conueniunt formae Falaqera iterum *addit* quae p. 235,23—25 dicta sunt 13 sed] si A proprietas M duarum qualitatium C 14—15 ergo tibi (*omisso* Dico) C 16 ea] est N 17 supra] super .IM 18 est una C 19 similiter . . . diuisibilis *om.* N 20 causa est N et] etiam C 21 assimilata C 22 unam N . constituens C 23 proprietas MN 24 hoc N 26 materiae essentiam C

omnis rei, et perficitur eius natura; et haec proprietas conuenit materiae ex uno primo, opposito contra unum formae, unum uidelicet primum, quod est medietas duorum quos assimilauimus materiae. et proprietas secunda materiae est multiplicitas et diuisibilitas; hoc est quia forma diuiditur et multiplicatur⁵ propter materiam; et hanc proprietatem habet materia ex uno secundo, scilicet medietate duorum, coniuncto uni primo; et ex eius coniunctione ad illud sunt duo, et propter esse duorum fit multitudo et diuisio. — Et etiam, quia materia in prima diuisione diuiditur in duas partes secundum naturam duorum, scilicet in ma-¹⁰teriam substantiarum simplicium et in materiam substantiarum compositarum. ergo proprietas duorum conuenit etiam hoc modo. — Ergo iam manifestum est tibi quod forma assimilatur uni et materia duobus.

Et quandoquidem hoc sic est, et materia et forma sunt¹⁵ radix omnium: ergo manifestum est quod tria sunt radix omnium.

12. D. Iam patuit mihi etiam secundum considerationem proprietatum unius et duorum quod una est forma, et duo est materia. est adhuc alius modus quo hoc manifestetur?²⁰

M. Adhuc manifestabitur tibi etiam quod una est forma secundum speculationem formae intelligentiae, quae est collectiua omnium formarum. et argumentationes ad hoc fient hoc modo.

Omne agens per se ipsum non facit quicquid facit nisi²⁵

2 ex uno primo etc.] scil. ex priore illarum unitatum, quae dualitatem
cui materia assimilatur constituunt contra] conuenit A 3 uidelicet]
uidet N primum om. Falagera 4 et] quia C secunda] prima A
est om. C 5 et diuisibilitas om. C quia] quod C 6 et] quia C
7 coniuncto uni] coniunctorum C 8 iunctione M fit] fuit AMN 9 in
prima] ipsa M diuisione om. M diuiditur om. A 10 in duas
partes] duobus modis A 11 substantiarum (ante simplicium) om. M 11—12
compositarum substantiarum A 12 proprietates C etiam] et N 13 assi-
milabitur C 14 post et add. de C 15 et (ante materia) om. C 16—17
ergo . . . omnium om. N 18 etiam om. N 18—19 proprietatum unius
considerationem M 18 proprietatem CN 19 una] un̄ (i. e. aut unum aut
unde) C 20 quo hoc] secundum hoc quod duo C 21 post forma iterum
add. est M 22 intellectiuae C 23 collectiua] collectam N ad hoc]
adhuc AC

per suam formam. sed substantia intelligentiae est agens per se ipsam. ergo est agens per suam formam. deinde dicam: Intelligentia est agens per suam formam. et omne agens per suam formam, eius actio conuenit suae formae. ergo actio intelligentiae conuenit eius formae. dehinc dicam: Actio intelligentiae conuenit eius formae. et actio intelligentiae est apprehensio unius, id est esse rei. ergo forma intelligentiae conuenit uni. et omnia duo conuenientia, illud in quo conueniunt est in unoquoque illorum. ergo una est in forma intelligentiae. ergo forma intelligentiae est una. Sed cum est una, aut est una sibi ipsi, aut est una per accidens. si fuerit una per accidens, potest separari ab una. sed non est separata ab ea. ergo est una sibi ipsi. et quicquid fuerit in alio essentialiter, hoc et illud unum sunt. ergo forma intelligentiae et una unum sunt. ergo forma intelligentiae est unitas. — Debes autem scire quod, quia unitas est forma intelligentiae, est causa affirmandi unionem omnium formarum in ipsa: et per hoc est apprehendens omnia, quia totum unitum est in forma eius, quae est unitas uniuersalis collectiua omnis unitatis. et postquam omnis forma una est, et essentia eius est unitas collectiua omnis unae: constat per hoc quod omnes formae habent esse in forma intelligentiae.

13. D. Manifestum est mihi ex his quod unitas forma est intelligentiae. et uidetur mihi quod substantiae quae sunt or-

1 per (*ante* suam)] propter *A* intellectiuae *C* est *om.* *N* 2 ipsam] *ipm* (*i. e.* ipsum) *A* formam suam *N* 3 Intellectiua *C* formam suam *N* et] quia *C* 4 formam suam *N* formae suae *A*, eius formae *N* 5 intellectiuae *C* 5–6 Dehinc . . . eius formae *om.* *N* 5 Dehinc] Deinde *A*, Hinc *C* 5 (*bis*) et 6 intellectiuae *C* 6 est *om.* *N* 7 intellectiuae *C* 8 et] quia *C* 9 una] *i. e.* unitas; *cf. p. 67, 10. 16. 20 saepius* in (*ante* forma) *om.* *AC* 9 et 10 intellectiuae *C* 11 aut est una (*ante* sibi ipsi) *om.* *C* sibi ipsi est una *om.* *N* post per accidens *add.* aut non *C* 11–12 si accidens *om.* *N* 11–12 fuerit una] una est *C* 12 ante potest *add.* uel *A*, potest *om.* *C* 13 et] quia *AC* 14 unum] unde *M* intellectiuae *C* 15 et una . . . intelligentiae *om.* *N* 15 et 16 intellectiuae *C* 16 est post intelligentiae *transp.* *M* 17 unionem] intentionem *N* omnium *om.* *C* 18 omnia *om.* *C* 19 in *om.* *C* est (*post* quae) *om.* *C* 20 et] quia *C* 21 unae] *cf. ad p. 67, 20* 22 intellectiuae *C* 23 est forma *C* 24 intellectiuae *C* et] quia *C*

dinatae infra intelligentiam ordinatae sunt propter numerorum ordinationem, quia sunt cadentes infra unum.

M. Quam bene intellexisti hoc! et ex hoc conficiam tibi quamdam summam, quae te doceat quod sequitur post hoc.

Et dico quod forma intelligentiae similis est formae unius, ⁵ quia est apprehendens propositionem unam; et forma animae rationalis est similis duobus, quia mouetur a propositionibus ad conclusionem, ab identitate ad extraneitatem; et forma animae sensibilis est similis tribus, quia est apprehendens corpus, quod est trium dimensionum, per medium trium, quae sunt ¹⁰ color figura motus; et forma naturae est similis quatuor, quia natura habet quatuor uires. et omnino cum consideraueris omnia ea quae sunt, inuenies ea ordinata et constituta secundum naturam numeri, et inuenies omnia cadentia infra formam intelligentiae, quae est unitas, ideo quia omnis numerus cadit ¹⁵ sub uno; et propter hoc forma intelligentiae et eius essentia est collectiua omnis rei et comprehendens omne.

D. Iam manifestum est mihi ex omnibus praemissis quod non est forma nisi unitas. sed quid sequitur hoc?

M. Sequitur hoc quod forma uniuersalis sit impres- ²⁰ sio ab uno uero, altissimo, infusa in tota materia et continens illam; ideo quia unitas prima est unitas uera et

p. 239,5—17 = Falaqera IV, §. 19. 239,20—240,15 = Falaqera IV, §. 20.

1 intellectiuam C, intelligentia M 2 quia] quae CMN infra] ita M 4 quanda C 5 intellectiuae C 6 et] quia C 7 rationalis om. CMN. quoniam etiam apud Falaqeram illa uox omittitur, fortasse a codicis A scriptore ex coniectura addita est est om. ACM quia] et C a propositionibus om. C 8 extrarietatem A, contrarietatem M 10 dimensionum per medium trium om. N 11 figura motus color C et] quia C similis est C 12 quatuor uires] cf. p. 184,14—15 et] quia C omnino cum] si omnino AC 13 ea om. C quae sunt inuenies ea om. N 14 omnia] ea C formam] naturam M 15 intellectiuae C ideo quia] eo quod C 16 sub] ab N intellectiuae essentia] natura M est] et A, post 17 collectiua transp. C 17 omne] esse M 18 omnibus om. C quod] quia M 19 post unitas add. ideo quod numerus cadit sub uno C, quibus uerbis glossema contineri apparet hoc om. CN 20 hoc om. N 21 uero] sic ab C 22 ideo] uel M est prima C uera et] namque C

agens per se ipsam, unde opus est ut sit haec unitas sequens eam; et hoc est initium numerorum numeratorum. et haec est forma uniuersalis constituens essentiam uniuersalitat⁵is specierum, scilicet speciem uniuersalem quae dat unicuique specierum suam essentiam, et omnes species conueniunt in intellectu eius, ideo quia omnes species substantiarum simplicium et compositarum, non potest esse quin unaquaeque habeat formam constituentem essentiam suam. et hic intellectus qui omnes constituit est forma uniuersalis, scilicet unitas sequens unitatem agentem. et propter hoc dictum est quod forma retinet materiam et perficit eam, quia forma est unitas, et unitas erat retinens omnia et constituens omnia, quia erat collectiua essentiae in qua est et unitrix illius, scilicet retinens illam ne spargatur et ne multiplicetur. et propter hoc dictum est quod unitas communis est omni rei, et est in omni re. 15

D. Quomodo dicitur quod forma constituens materiam est ex impressione unitatis agentis?

M. Secundum quod forma creata est, scilicet quia forma est, et esse non est impressio, quia impressio eget sustinente, et esse non praecedit substantiam; et postquam non est impressio, est creatio; et quando esse fit creatione, et esse est proprium formae: constat per hoc quod forma creata est.

14. D. Iam intellexi ex praedictis quod forma est unitas impressa ab unitate prima. unde redeamus ad id in quo eramus, scilicet ordinare formas multiplicatas et unire, sicut fecimus in materiis, donec assignetur per hoc quod dixisti, scilicet quod omnes formae conueniunt in una forma quae est prima.

1 post per se ipsam *Falagera glossema addit: כלומר שאינה פועלת מצד דבר אחר* i. e. hoc est quae non agit per aliam rem 2 eam] ipsam C numerorum] unorum numeratorum A, unorum M haec] hoc N est om. C 5 eius intellectu C 7 unaquaque C 8 qui] quod C 10 dictum est] cf. p. 235, 19—26 perficit] ficit M 12 et constituens omnia om. M essentiam M 13 unitrix] nutrix CN illam] eam C, illa N ne (post et) om. C 14 propter] per C quod] quia M 15 omni (ante rei)] omnis C 18 quia] quod AC 19 impressio (post est)] pressio C 20 substantiam] subiectum CM 21 creatione] creatio est C 22 ante constat add. et M 23 ex praedictis om. C 24 prima] propria M 25 forma multiplicatas (sic!) M sicut fecimus] cf. p. 227, 23—233, 2 27 forma] forme ex forma M, om C 27—28 quae est] quaeque N

M. Iam patuit ex praemissis quod essentia uniuscuiusque materiae et formae non est nisi debito alterius.

D. Certe iam patuit hoc.

M. Quandoquidem debuit hic esse materia uniuersalis, oportet etiam ut hic sit forma uniuersalis, quia non est materia non-formae et non est forma non-materiae.

D. Manifesta hoc amplius.

M. Potest esse ut inueniatur aliquid de materia uniuersali absque forma?

D. Quomodo potest hoc inueniri, cum non dicatur materia habere esse nisi propter formam? sed puto quod cum forma aliqua destruitur, quia materia remanet, quod materia iam erat expoliata a forma.

M. Remansit materia expoliata a forma, quando destruitur aliqua formarum?

D. Non.

M. Ergo non debet propter hoc quod materia erat absque forma nec quod aliquid eius erat expoliatum a forma.

D. Certe hoc non debet dici.

M. Scias ergo per hoc quod uniuersitas formae infusa est uniuersitati essentiae materiae, penetrans omnes partes eius, ad modum luminis penetrantis uniuersitatem essentiae aëris et ad instar coloris penetrantis totalitatem essentiae corporis et quantitatis quae est infusa in essentia substantiae.

D. Non nego quod forma infusa est in tota materia et penetrans illam; sed nego formam unam esse uniuersalem.

M. Quid te inducit ad negandum hoc?

p. 241,20—24 = Falaqera IV, §. 21.

1 ante iam add. Certe C ex praemissis om. C; ad sententiam cf. p. 233,18—19 3 hoc om. C 6 non-materiae] non est materiae N 8 M. om. C 11 propter] per AN 12 destruitur] destrahitur A 12—14 quia materia . . . quando destruitur om. C 12 remanet quod materia om. N quod] quia A 14 a om. N 15 forma N 17 non om. N debet] oportet N post debet add. dici A, add. ergo N 18 a om. AM 20 uniuersitas] unitas N 21 uniuersitati] unitati N penetrantis N 22 uniuersitatem] unitatem N 22—23 aëris . . . totalitatem essentiae om. N et om. C 23 ad instar] adistat M 24 quae est] quaeque N essentiam C 25 est infusa N, infusa om. C 27 induxit MN

D. Quia uideo formas corporum sensibilibum diuersas a formis substantiarum intelligibilibum, et similiter uideo formas substantiarum intelligibilibum diuersas inter se, et etiam uideo quod aliqua forma cohaeret materiae ita quod non potest separari ab ea ullo modo, et uideo alias separari ab ea: quomodo dicam quod omnes hae formae una sunt, cum sint diuersae et separatae a se?

M. Videtur tibi quod, quia formae sunt diuersae, idcirco non sunt una. et ipsae omnes conueniunt in intellectu formae, et diuersitas et diuisio quae accidit formis non est propter formam in se ipsa, sed propter materiam quae eas sustinet. hoc est quia, postquam hic est unitas prima pura, indiuisibilis, agens per se ipsam, debet ut sit hic unitas sequens eam hylearis, diuisibilis; et haec est forma uniuersalis sustentata in materia uniuersali. et debet ut haec unitas per hoc sit multiplicabilis et diuisibilis, propter materiam quae eam sustinet, etsi sit in se una. et non debebat ut haec unitas esset hylearis, nisi quia est sequens unitatem primam, hoc est quia creata est ab ea. et quia haec unitas, scilicet forma uniuersalis, fuit hylearis, diuisa fuit propter materiam quae eam sustinebat, non propter se ipsam. — Et manifestatio huius est haec. postquam forma est lumen purum, propter diuisionem suam et multiplicationem debilitatum est lumen infusum et turbidum factum est et crassum; et omnino mutatum est medium eius a primo eius et postremum eius a medio eius, et non est hic nisi materia et lumen infusum in ea, scilicet forma. constat per hoc quod debilitas et turbatio et crassitudo et om-

2—3 intelligibilibum . . substantiarum intelligibilibum *om. N* 3 inter se diuersas *A* et] quia *C* etiam] similiter *N* 4 ante aliqua *add. etiam N* aliqua] alia *A* 5 nullo *C* 6 hae *om. A* 9 et] quia *C* omnes ipsae *C* 10 quae] non *N* 11 ipsam *N* 12 eam *M* hoc] haec *N* hic] haec *AM* 13 indiuisibilis] non diuisibilis *A*, non diuisi *C*, et indiuisibilis *N* debet] oportet *N* hic] haec *A*, ibi *C* 14 hylearis *ACMN (ut constanter)* haec] hoc *N, om. M* 15 et] quia *C, om. N* debet] oportet *N* 15—16 per hoc] scilicet *C* 16 eas *C* 17 etsi] si *C* una in se *M* 17—19 haec unitas . . . et quia *om. C* 19 unitas haec *M* 20 fuit] sit *C* 21 sustinet *C* huius *om. M* 21—22 haec est *A*, hoc est *N* 22 postquam] post *N* 23 multiplicatione *N* 23—24 factum est turbidum *M*, est *om. C* 24 omnino] ideo *C* 25 eius (*ante a primo*) *om. C* est *om. A* 26 hic] hoc *N* 27 quod] quia *A*

nino tenebrositas quae accidit lumini materiae infuso non est nisi propter materiam, non propter lumen in se ipso. — Et propter hoc accidit quod una substantia est sapientior alia et perfectior, scilicet propter spissitudinem materiae eturbationem, non propter formam in se ipsa, quia scientia et cogni-⁵ tio ex forma est, non ex materia, quia forma est lumen purum, et materia e contrario, et quo fuerit materia subtilior et superior propter diffusionem luminis in illa, fiet ipsa substantia prudentior et perfectior, sicut intelligentia et anima; et e contrario [et] materia, quo magis descenderit, non fit spissa nisi propter elon-¹⁰ gationem luminis quod est infusum in illa et propter multiplici-¹⁵ tatem partium eius. — Exemplum autem huius est sicut aër, quo magis elongatur a visu, impeditur usus ab intuendo in eum, et non apprehendit formas visibiles quae sunt post eum propter densitatem et multiplici-²⁰ tatem partium aëris, et constringitur aër²⁵ et corporatur et fit impedimentum [uel obstaculum] inter visum et visibile; et e contrario, quo magis appropinquauerit visui, penetrabitur uirtute visibili et rumpetur. similiter et lumen quod est diffusum in hyle; hoc est quia hyle, quo magis descen-³⁰ derit, constringitur et corporatur, et partes eius mediae prohibe-³⁵ bunt ultimas partes perfecte penetrari lumine. similiter dicen-⁴⁰ dum est de omnibus partibus materiae, hoc est quia non est possibile ut tantum luminis penetret partem secundam quantum primam, nec ad tertiam tantum luminis peruenit quantum ad

1 lumine *N* infusae *C* 3 substantia] sapientia *N* alia] altera *C*
 5 ipsam *M* 6 quia] et *N* 8 in] cum *C* illa] ea *M* 9 intellectiua *C*
 et (ante materia) *om. C.* sane delendum est; sed cum etiam Falaqera inter-
 pretetur: **ובהפך ואמנם היסוד** (*i. e.* et contrario, et profecto materia),
 uittum ipsi interpreti Latino tribuendum uidetur; cf. Munk l. c. p. 80, l.
omisit illud et Gundissalinus in suo de unitate libello, in quem hunc locum,
quamuis non ad uerbum, transtulit (p. 8, 13 ed. Correns) 10 descendit
MN fit *om. C* 11 illa] ea *C* 11—12 partium eius multiplici-¹⁵ tatem *C*
 14 eam *C* 15 constringit *N*, astringitur *A* 16 uel] et *C.* uerbis uel obsta-
 culum altera interpretatio eiusdem uocis Arabicæ contineri uidetur. Falaqera:
ויהיה חוצץ 17 quo *om. N* 18 penetrabiliter *M* 19 est (post quod)] fuerit *C*
 est (post hoc) *om. N* 20 constringetur *A* 20—24, 4 et partes . . . propter
 se] apud Falaqeram haec in pauca coguntur. pleno Auencebrolis loco usus
 est Gundissalinus, de unitate p. 8, 14—24 ed. Correns 22—24, 1 de omnibus
 . . . dicendum est *om. C* 22 (post hoc) *om. N* 23 secundam quantum *om. N*

mediam; similiter dicendum est de ceteris partibus, donec perueniatur ad partem inferiorem ex illis, quia partes mediae prohibent lumen penetrare alias et lumen debilitatur tunc propter materiam, non propter se. — Certitudo autem huius haec est, quia cum res fuerit pura magis, seruabit speciem suam fortius⁵ et manifestius, donec cum alio commixta illud agat in ea et permutet a puritate et claritate in qua erat. similiter dicendum est de lumine quod est infusum in materia, hoc est quia, quo fuerit purius et clarius et liberius a materia, erit perfectius et fortius. similiter etiam, quo magis fuerit commixtum cla-¹⁰ riori parti materiae, amplius seruabit speciem suam, et est fortius et firmitus quam illud quod est commixtum crassiori parti eius. — Ac per hoc constabit quod mutatio quae cadit in lumen diffusum in materia non est nisi propter materiam, non propter lumen in se; ad similitudinem luminis solis, quando per-¹⁵ miscetur tenebris, aut panni subtilis albi, quando induitur a corpore nigro, quia occultabitur candor propter abundantiam nigredinis; uel ad similitudinem luminis penetrantis tres uitreas, scilicet quia uitrum secundum minus habet luminis quam primum, et tertium minus quam secundum; et constat quod non est hoc²⁰ ex debilitate luminis, sed propter uitra prohibentia penetrationem luminis, quia sunt corpora spissa. et secundum hanc considerationem debet ut diminutio luminis substantiarum et diuersitas non sit propter lumen in se, sed propter materiam, quia est corporalis comparatione formae, sicut iam praedictum est. et²⁵ postquam hoc sic est, constat quod lumen in se unum quid est; et inferior pars eius talis est in essentia, qualis superior, et acci-

3 tunc debilitatur *A*, tunc post materiam transp. *C* 4 autem] ante *N* est haec *C* 5—6 fortius et manifestius *om. C* 6 donec] *Falagera*: *י*, *i. e.* sed in ea agat *M* 7 claritate et puritate *CM* 8 diffusum *N* 10 commixtum *scripsi*: commixta *ACMN* 11 seruabis *M* et] quia *C* fortius est *N* 13 constabit]stabit *N* 14 non (*ante* propter)] et non *N* 16 panni subtilis albi *scripsi*: panno subtili albo *ACMN* 17 occultabatur *C* 18 uitreorum *C* 20 quod] quia *MN* 21—22 penetrationem luminis prohibentia *C* 22 corporalia *CN* et] quia *C* 23 debet] oportet *N* luminis] *Falagera* צורה, *i. e.* formarum 24 lumen in se sed *om. N* 25 comparatione] corporatione *N* iam *om. A* dictum *C. ad sententiam cf. p. 243, 1—2* 27 post est *add.* etiam *A* post qualis *add.* est *A*

dit ei turbiditas, sicut accidit lumini transeunti per multa uitra, et sicut accidit etiam lumini quod a sole descendit in aërem non clarum, quia lumen in tali aëre mutatur, et etiam non est eius uirtutis et perfectionis, sicut si aër esset clarus.

15. D. Quomodo potest esse ut, cum materia agit in formam, sic permutet eam et sic diuersificet eam, cum ipsa sit una in sua essentia?

M. Quo magis elongatum fuerit lumen ab origine, erit debilius et spissius. et non accidit ei hoc, nisi quia initium habet in uirtute et essentia, quia creata est a factore¹⁰ primo, excelso et sancto; quia omne quod initium habet, finem habet sine dubio, et, quod aperte est notum, finis omnis rei non est sicut principium eius. ac per hoc oportet ut lumen, quo remotius fuerit a principio quod est fortius, et propinquius fini qui est debilius, erit debilius, donec perueniat ad ultimum¹⁵ finis, et tunc ibi sistet.

D. Videris contrarius esse uerbis tuis primis quibus dixisti quod lumen non permutatur propter se, sed propter materiam, et nunc dicis quod lumen, quo propinquius fuerit suae origini, erit fortius et perfectius, et quo remolius a sua origine, erit de-²⁰ bilius et imperfectius.

M. Si tu attendisses certitudinem utriusque dictionis, non diceres eas esse contrarias, quia dictio prima significat permutationem luminis secundum comparisonem eius ad materiam, id est cum adiungitur ei, et dictio secunda significat permuta-²⁵ tionem luminis in se, absque coniunctione eius cum materia.

1 turbiditas] imeditas C accidit om. C multa om. N
 2 etiam om. A post etiam lumini add. transeunti AN 3 in talij
 intelligi N etiam et MN 4 aër clarus si esset C 5 agit] generat C
 6 mutat C, permittit N eam (post permutet) om. A eam (post diuersi-
 ficet) om. C 10 initium] unitum C 10—11 in uirtute . . . initium habet
 om. C 10 ante essentia add. in M 11 ante excelso add. et M quod]
 quia N ante finem add. et C 12 habet om. C aperte] apud te M
 notum est C 13 ut] quod AM 14 post principio add. eius C 14—15
 propinquius fini] propinquissimi M 16 sistetur M, cistet N 17 uerbis tuis
 primis] cf. p. 243, 1—2; 244, 22—25 18 mutatur N materiam] suam naturam
 C 19 nunc] non N 20 sua] suo C, suae N 22 attendisset N 23
 significat] signat N 24—26 secundum . . . permutationem luminis om. N
 25 ei om. M et] quia C 26 in] per A

D. Postquam forma non multiplicatur nec diuersificatur, nisi propter multitudinem materialium, cur una hyle habet diuersas formas, sicut quatuor elementa?

M. Hae formae diuersificatae sunt duobus modis: uno propter diuersitatem spatii quod habet ipsamet hyle, sicut diuersitatem ordinum simplicis hyle; secundo propter debilitatem luminis et turbiditatem, quando uestitur materia et miscetur cum ea. ergo iam manifestum est tibi ex omnibus praemissis quod diuersitas formarum non prohibet quin sint una in semet ipsis, quia non est earum diuersitas propter se ipsas, sed propter materiam quae sustinet eas. ergo quomodo post haec poteris negare unitatem formae et dubitare de hoc, quia uides earum diuersitatem et diuisionem, cum tu iam concesseris quod diuersitas materialium non prohibet quin conueniant in sensu materialitatis et fiant omnes una materia? 15

D. Non fuit prohibitum apud me quod omnes materiae redigerentur ad unam materiam, eo quod omnes sunt formae materiae primae simplicis, quae est materia omnibus illis. sed hoc non possum dicere de formis diuersis, eo quod hae formae non possunt redigi ad unam formam. 20

M. Commouisti me ad risum hac dictione. numquid non es memor praemissarum probationum probantium quod omnes formae inferiores habent esse in superioribus, et quod substantia, quo magis alta et clarior fuerit, erit eius forma magis collectiua formarum et magis comprehendens illas; sicut substantia, quia fuit subtilis, sustinuit quantitatem et quicquid est in ea figurae et coloris; sicut anima sensibilis, quia fuit subtilior

p. 246,22—247,6 = Falagera IV, § 23.

1 forma *om.* N 2 multitudinem] multiplicationem A, similitudinem N
 4 post uno *add.* modo M 5 ipsamet] ipsam et C 6 simplicius M : se-
 cundo] sed C 7 turbiditatem] turpitudinem C 8 tibi ex omnibus prae-
 missis *om.* C 9 semet] se C 10 diuersitas *om.* N 11 eas sustinet C
 12 et dubitare de hoc *om.* C 14 materialium] naturarum N ante sensu
add. uno M 17 redigentur C materia N 18 post materiae iterum
add. formae N simplicis *om.* C materia *om.* N 21 nuncquid N
 23 inferiores *om.* M quod *om.* A 24 quo magis fuerit altior (*sic!*) et
 clarior C clarior] clamor N 25 formarum *om.* C 26 fuit *om.* N
 sustinuit] constituit N quantitate M

quam substantia, recipit formas rerum sensibilibum et est sustinens eas propter subtilitatem suae essentiae et propter subtilitatem formarum sensibilibum; et sicut anima rationalis sustinet substantiam et quicquid formarum est in ea; et sicut intelligentia est sustinens omnes formas quae sunt infra eam; et sicut materia prima uniuersalis est sustinens formam totius absolute? uides tu, qui sic philosopharis, quod praeter praemissas probationes assignaui etiam quod omnes formae rediguntur ad unam formam, sicut et materiae? uide si hoc tibi sufficiat, an non.

D. Sufficit, et gaudeo gaudio magno.

M. Nonne patuit tibi quod inferius defluxum est a superiori, et quod sphaerae corporales deductae sunt a spiritualibus sphaeris?

D. Iam patuit hoc mihi satis.

16. M. Addam tibi nunc etiam ad hoc explanationem; hoc est quod mundus corporalis compositus exemplum est mundi spiritualis simplicis, et quod inferius est de mundis simplicibus exemplum est altiori ex illis, donec peruenitur in hoc ad mundum simplicem uerum. etiam sume exemplum ad hoc ex aliqua forma corporali quae uidetur a uigilanti, quia hae formae corporales exemplum sunt animalium formarum apprehensarum in somno; similiter formae animales apprehensae in somno exemplum sunt formarum intelligibilium interiorum.

p. 247,17—24 = Falaqera IV, §. 24.

1 recepit *A* formam *A* 1—5 formas . . . sustinens omnes *om. M*
 2 eas] illas *N*, *om. C* post eas iterum *add.* sicut substantia, quae (*i.* quia)
 fuit subtilis, sustinuit quantitatem *C* (*cf.* p. 246,25—26) essentiae suae *N*
 4 et (*ante* sicut)] quia *C* intellectiua *C* 5 sustinent *N* et] quia *C*
 7 qui] quod *CM* filosofaris *C* praeter praemissas] praemiseris *A*
 8 ante assignaui *add.* quas *A* etiam] et *A* 9 si] an *AMN* 11 gaudeo
 gaudio] gaudio gaudeo *C*, gaudio gaudio *N* 12 post tibi *add.* hoc *C* 13
 superiore *A* sunt deductae *M* 15 mihi hoc *CM* 16 nunc tibi *C*
 ad hoc] adhuc *A* 18 mundi simplicis *C* 19 perueniatur *C* in] ad *A*
 ad] in *A* 20 simplicem] spiritualement simplicem *A*, spiritualement *C* etiam
 sume] consume *M*, et et sume *N* aliqua] alia *A* 21 uichilanti *M*
 quia] quod *AC* 22 animalium (*i. e.* quae sunt in anima animali; *Falaqera*:
 (הנפשיות)] aliarum *C*

D. Quam bene exemplificasti de sphaeris spiritualibus et corporalibus!

M. Ergo oportet ut formae inferiores sint defluxae a formis superioribus; et sic erit forma substantiarum corporalium inuenta in forma naturae, et forma naturae inuenta in forma animae, ⁵ et forma animae inuenta in forma intelligentiae.

D. Intellectus iste multum difficilis est; unde declara mihi eum amplius.

M. Signum quod formae sensibiles sunt in formis intelligibilibus est ostensio uarietatum colorum et figurarum in anima-¹⁰ libus et herbis et lapidibus ex impressione animae et naturae in illis; similiter demonstratio depictionum, colorum et figurarum, et omnino ostensio omnium figurarum artificialium ex anima rationali.

D. Fortasse hae formae non sunt in compositis nisi¹⁵ ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem, non ex impressione substantiarum simplicium.

M. Si hae depictiones, colores et figurae fierent ex elementis, semper haberent esse in compositis ex eis uno modo, et non diuersificarentur composita in depictionibus, coloribus et²⁰ figuris, sicut diuersificantur in recipiendo impressiones substantiarum.

D. Vides quod, si formae et figurae sensibiles particulares sunt defluxae a substantiis particularibus simplicibus, quod de-

p. 248,3—6 = Falaqera IV, §. 25. p. 248,9—22 = Falaqera IV, §. 26.

3 Ergo] Modo *N* ut] quod *C* defluxae sint *N* 4 superioribus
om. *N* corporalium] spiritualium *CMN* 5 inuenta post naturae transp.
M naturae (ante et)] materiae *C* et forma naturae om. *C* 6 intel-
lectuae *C* 7 iste] ille *A* mihi om. *C* 10 post ostensio add. omnium
C figurarum uarietatum et colorum *C*; ante colorum add. et *MN* 11
herbis] arborum *C* 12 post similiter add. et *N* depicturarum *C*, depinctio-
num *M* celorum *C* 13 et omnino ostensio omnium figurarum om. *M*
omnino] ideo *N* ostensio *N* 15 formae] figurae *C* 18 depictiones]
dispositiones *M* 20 diuersificatur *A* composita] elementa *C* depinctio-
nibus *M* et] cum *M* 21 diuersificatur *A* 24 substantiis] suis *M*
quod] quia *M*

beat ex hoc ut formae uniuersalium substantiarum sensibilibum sint defluxae a formis substantiarum uniuersalium simplicium?

M. Non debet nisi hoc, eo quod pars signum est totius. et omnino concessio quod sphaerae corporales defluxae sunt a sphaeris spiritualibus cogit etiam concedere hoc. 5

D. Quid dices de forma inferiori corporali, an habet esse in forma superiori spiritali secundum suam affectionem, aut secundum aliam?

M. Vere, quia omnes formae inferiores habent esse in formis superioribus esse simpliciori et subtiliori, quod apparet in esse cor-¹⁰porum et formarum suarum subsistentium in uirtute imaginante, quae est una ex uiribus animae, etsi sint absentes a sensu; amplius autem hoc esse omnium formarum subsistentium in intelligentia.

17. **D.** Iam assignasti mihi quod formae sensibiles defluxae sunt a formis intelligibilibus. assigna etiam defluxionem¹⁵ omnium substantiarum intelligibilium aliarum ab aliis.

M. Iam collegimus ex praemissis probationibus quod formae substantiarum sensibilibum defluxae sunt a formis substantiarum intelligibilium, et quod formae substantiarum intelligibilium defluxae sunt aliae ab aliis. ergo memor esto illarum.²⁰ sed etiam nunc repetam hoc quod ibi dixi, hoc est quia signum quod unaquaeque formarum intelligibilium defluxa est a forma quae est superior se, est similitudo quae est inter has substantias in suis actionibus; et postquam actiones earum similes sunt, sicut constat apud te ex praemissis, et istae actiones fiunt a for-²⁵

p. 249,9—13 = Falaqera IV, §. 27.

2 substantiarum *om. C* 3 eo *om. N* 5 hoc concedere *C* 6 di-
cis *AM* inferiori] in superiori *M* habeat *M* 10 subtiliori et sim-
pliciori *N* 11 suarum formarum *M*, suarum *om. C* 12 quae] quia *C*
uiribus] uirtutibus *C* etsi] et *C* 13—16 subsistentium . . . substantiarum
intelligibilium *om. C* 13 in *om. N* 16 substantiarum *om. N* 17—20
M. Iam . . . aliae ab aliis *om. C* 17 colligimus *M*, collegamus *N. ad sen-*
tentiam cf. tr. III. c. 17 sqq. 18—20 a formis . . . defluxae sunt *om. N*
18 formis] forma *A* 19 substantiarum intelligibilium formae *M* 20 aliae
om. AM 21 nunc] tunc *C* repetam hoc] hic repetam *M*, hoc *om. C*
22 formarum] substantiarum *M* defluxa est *om. N*; *addidit manus recen-*
tior 23 est (*ante superior*) *om. C* substantias has *N*, has formas *M*
24 et] quia *C* eorum *C* 25 istae] illae *A* fiunt] sunt *CM*

mis harum substantiarum, patuit etiam tibi per hoc quod hae formae sibi similes sunt; et hoc probat quod aliae sunt defluxae ab aliis.

D. Vellem ut innueres hic de unaquaque formarum substantiarum intelligibilium, et assignares mihi locum similitudinis inter illas.

M. Forma intelligentiae apprehendit omnes formas et cognoscit eas; et forma animae rationalis apprehendit formas intelligibiles et cognoscit eas cum motu et transitu per eas, et hoc est simile actioni intelligentiae; et forma animae sensibilibus apprehendit formas corporales et cognoscit eas mouendo totalitatem corporum locis, et hoc est simile actioni animae rationalis; et forma animae uegetabilis apprehendit essentias corporum et mouet partes eorum in loco, et hoc est simile actioni animae sensibilis; et forma naturae agit coniunctionem partium et attractionem earum et expulsionem earum et commutationem earum, et hoc est simile actioni animae uegetabilis. aut non uides quod, quia hae actiones sunt similes, debet ut et formae a quibus fiunt sint similes?

18. D. Debet ut sit hoc.

20

M. Quandoquidem hae formae sunt similes, nonne opus est ut aliae defluant ab aliis, sicut praedictum est, et ut quod perfectius et fortius est ex his substantiis, sit causa imperfecto et debili?

p. 250,7—19 = Falaqera IV, §. 28. p. 250,22—251,21 = Falaqera IV, §. 29.

1 tibi etiam C per hoc om. C 2 formae] figurae M similes
sibi C defluxae sunt N 4 hic] hoc AM 5 mihi om. M similitu-
dines C 7 intellectiuae C 8 ante animae add. est A formas om. C
8—9 formas intelligibiles] Falaqera: מִקְצַת הַצּוּרוֹת הַשְּׂכִלִיּוֹת, i. e. par-
tem formarum intelligibilium 10 hoc om. C intellectiuae C 11—12
mouendo totalitatem corporum locis] cf. p. 186,13 12 actionis M 13 es-
sentiam CM 14 mouet partes eorum in loco] cf. p. 186,12 15 post animae
add. in loco C forma naturae] cf. p. 184,15 16 attractionem] coniunctio-
nem C 16—17 expulsionem earum et commutationem earum om. C, et ex-
pulsionem earum om. N 17 actioni om. N 18 aut] audit C quod om.
M debet] oportet N et om. C 19 fiant N, om. C sunt C 22
defluant N praedictum est] cf. p. 249,15 sq. ut om. C quod] quia
C, om. N 23 imperfectio N

D. Debet ut sit hoc.

M. Postquam formae substantiarum simplicium et compositarum sunt infusae in essentiis earum, comprehendentes quicquid est earum, quamuis hae formae defluant aliae ab aliis, inferior scilicet a superiori, consequenter ab ultimo supremo usque ad ultimum infimum: cur non uides quod forma infusa est omnibus formis, ad similitudinem infusionis solis in aërem, et distensa a supremo usque ad infimum extensione continua, et iam impleuit materiam uniuersalem et comprehendit eam, et nulla eius pars et nullus locus est inanis et denudatus ab ea, sed uestitus ea? sed ordines eius diuersi sunt in materia, quia fuit ex ea in supremo lumen purum, et substantia quae sustinet illud fuit spiritualis, subtilis; similiter fuit ex ea in extremo inferiori lumen extinctum, adumbratum, turbidum, et substantia quae sustinet illud fuit corporalis, spissa; et media extremorum fuerunt, secundum mutationem luminis et spissitudinem materiae pro elongatione et propinquitate. unde cum tu consideraueris formam hoc modo, uidebis eam quod incipit spiritualis, perfecta, et post modum consequenter crassescit, donec peruenit ad infimum extremum; et uidebis tunc motum hic deficientem, et formam quiescentem.

D. Certe uidi hoc, sicut dixisti. sed quae est causa diuersitatis quae cecidit in formam?

M. Causa in hoc est elongatio formae ab origine, sicut praedictum est.

D. Repete nunc hic quod praedictum est.

1 Debet] Oportet *N* 3 sint *N* 5 scilicet *om. C* usque *om. A*
6 ad] in *N* 8 distensa] diffusa *C* continua] contigit *A* 10 nullus
om. C post locus *add. eius C* 11 sed uestitus ea *om. N* post uestitus
add. ab C 12 ex] ab *N* purum] *Falagera טהור גמור i. e. purum,*
perfectum 14 obumbratum *C* 15 substantia] subiecta *N* et] quare *A*,
quia *C* 16 fuerunt *om. C* immutationem *A* post mutationem *add.*
fun't *C* 18 consideraueris] consitaueris *C* formae *M* eam *om. N*
19 post modum] postea *C* crassessit *A*, deficit *C*, crassescit *M*, crescit *N*
20 infimum] ultimum *M* et] quod *C* tunc] esse *A* motum *om. C*
22 sicut] quod *C* quae est] quaeque *N* 23 forma *M* 24 Causa in
hoc] Haec *A* 25 praedictum] dictum *C*, ad sententiam cf. p. 245,8 sqq.
26 hic *om. C*

19. M. Iam feci te scire per praemissa quod quia forma prima est unitas secunda, patiens a prima unitate agente, et non fuit prima unitas agens nisi per unitatem numeri: debet ideo quod unitas patiens ab ea sit quasi unitas numeri, hoc est, debet ut sit multiplicabilis et diuisibilis. et debet propter hoc ut haec 5 unitas multiplicetur et diuersificetur. unde multiplicatur numerus formarum propter multiplicationem eius et uariatur propter diuersificationem eius. causa autem in hoc est, quia ipsa uestit materiam, et elongatur ab origine unitatis.

D. De hoc fuerat primum mea dubitatio, scilicet quo-10 modo lumen defluxum a uoluntate potest aliud alio esse propinquius origini, et quomodo una res potest alia re esse propinquior rei quae non habet finem suae essentiae nec uirtutis suae, nec habet locum, nec comitatur rem, aut quomodo inter illam et aliquam ex rebus possunt esse media, cum ipsa 15 non habeat terminum, quia non habet initium nec finem, et non est ipse nisi ipsemet.

M. Propter quod tu dubitasti in hac intentione, hoc est, quia posuisti uoluntatem infinitam; quia etsi uoluntas infinita est considerata tantum secundum essentiam abs-20 que actione, tamen non debet esse infinita secundum formam, quae est defluxa ab ea; hoc est, quia actio eius est finita, unde habet initium, et quia forma incipit ab ea: debet ut ipsa sit finita in principio suae actionis et in principio for-

p. 252,1—9 = Falaqera IV, §. 30.

1 feci te scire] cf. p. 239,22 sqq. 1—2 est prima C 3 nisi om. N
nisi per unitatem numeri] Falaqera: כְּאֶחָדוּת הַמִּסְפָּר, i. e. sicut unitas
numeri iccirco N 4 quasi] qualis A, quod C debet] oportet N,
om. A 5 debet] oportet N 5—6 haec unitas om. N 6 multiplicetur]
multiplicem N unde multiplicatur om. C multiplicetur N 7 multipli-
cationem] multitudinem C, mlti^{ne} N uarietur N 8 diuersitatem CN
in om. C 10 fuierat primum C, primum fuerat M 12 potes: una res M
14 comitatur] communicantur N 15 cum] et cum N 16 terminum] me-
dium C quia] et N neque N 17 est om. N 18 tu om. CM 19
etsi] etiam si C 19—21 infinita . . . debet esse om. N 21 tamen] tñ (i. e.
tantum) C debet] decet C esse om. C 22 quae est] quaeque N defluxa
est M post actio add. non C 23 finita] infinita M quia om. N debet]
oportet N 24 in (post finita)] a C suae actionis et in principio om. N

mae quae defluxit ab ea. ergo debet ut uoluntas sit media inter essentiam altissimam et formam quae defluxa est a uoluntate. sed quando intellexerimus uoluntatem non agentem, tunc non erit media nec finita, sed ipsa et essentia idem. — Quandoquidem ergo uoluntas finita est secundum actionem 5 suam, tunc non longe est a uero intellectu quod aliquod ex luminibus quae fluunt ab ea sit propinquius ei quam aliud, quia lumen quod fluit ab ea habet initium et consequitur eam, et ipsum initium est propinquius ei quam aliud; et ideo est quia quod propinquius fuerit initio erit et similis, et e contrario. et 10 secundum hunc intellectum erit tibi facile intelligere media quae sunt inter uoluntatem et inter lumen quod est propinquius ex eis et lumen quod est remotius ex eis. — Debes autem ut caueas aestimare propinquitatem et coniunctionem corporalem, quia hoc te duceret in errorem; sed debes imaginari intel- 15 lectum propinquitatis luminis ad uoluntatem, scilicet habere se ad eam sine medio. similiter etiam dicendum est de propinquitate ordinis luminum alius ad alios.

20. D. Iam patuit mihi ex praemissis quomodo lumen est propinquum origini et remotum ab ea. sed ostende nunc 20 causam propter quam elongata est forma ab origine.

M. Quia forma habet initium, debet ut habeat finem. ac per hoc est necesse ut sint diuersi ordines medii inter duo extrema, propter diuersitatem eorum in perfectione et in imperfectione. 25

D. Quid est signum quod forma habet initium?

M. Quia forma apprehenditur esse finita per sensum. forma enim finita est, quia est finis corporis. similiter etiam

1 defluxit] est defluxa C debet] oportet N 4 finita nec media C
 7 defluunt A quam] extra C 7—9 quia lumen . . . quam aliud om. AC
 7 quia] qui N 10 et similis] consimilis M e contrario] e conuerso M
 11 facile erit tibi M 12 est om. N 13 remotius est A, est om. N 14
 coniunctionem] remotionem A 15 deduceret M 17 etiam] et N 18
 luminum] lum C alius] alicuius N ad alios (sc. ordines)] ab alio A,
 ab alios (sic!) N 22 debet] oportet N 23 est om. M 24 earum M
 26 Quid scripsi: Quod ACMN 27 Quia] Quod ACM per sensum finita
 C, finita perfusum M

est in intelligentia, quia forma intelligentiae est prima formarum, et est initium omnis formae; sed est finita secundum quod habet esse ab eo qui eam creauit, et quia coniungitur materiae. et defectus luminis in ultimo substantiarum et absentia eius omnino significat quod initium habet; et hoc facit debere quod 5 creata est, et quod forma finita est et terminata.

D. Si forma habet initium, quid prohibet quod finis eius non est sicut eius initium?

M. Si finis eius esset sicut initium, unum esset, non habens diuersitatem. sed hoc non est possibile, propter applicationem 10 eius ad materiam quae sustinet eam.

D. Quomodo est hoc?

M. Nonne uides quod forma mutatur, cum materiae coniungitur, et fit aliud cum materia, quam erat super materiam; quamuis forma non meruit hoc nomen, nisi quando facta est 15 forma materiae? unde oportet ut hoc eueniat ei in spatiis materiae, quod accidit ei in principio materiae.

D. Habetur forma super materiam?

M. Dubitas quod lumen infusum in materia sit defluxum ab alio lumine quod est super materiam, scilicet lumine 20 quod est in essentia uirtutis agentis? et hoc est uoluntas, quae eduxit formam de potentia ad effectum, quamuis omnis forma est in uoluntate in actu respectu agentis, nec dicitur esse in potentia, nisi respectu facti. et cum considera- ueris uirtutem uoluntatis, et quid de formis habet in sua essen- 25 tia, uidebis quod hoc quod materia uniuersalis acquisiuit ex ea,

p. 254,19--255,11 = Falaqera IV, §. 31.

1 in *om. CMN* intellectiua *C* intellectiuae *C* formarum] forma
A 2 est (*post et*) *om. C* est (*post sed*) *om. N* 3 eam *om. AMN*
4 *post* luminis *add. substantiarum M* ultimis *A* 6 est creata *C* 7 quid]
quod *M* 8 initium eius *MN* 9 una *C* 13 coniunguntur *N* 14 et]
cum *M* aliud] aliquid *C* 15 non *om. N* meruerit *N* quando]
quin *C* 16-17 unde . . . principio materiae *om. M* 16 ut] quod *A*
20 lumine *om. C* 21 hoc] haec *A* 22 formam *om. A* quamuis] quo-
niam *C* 24 dicitur] de *N* in] nisi *N* potentia nisi *om. C* factum *M*
et] quia *C* 25 quid] quod *M* de formis] deformis *M* habeat *C* 26
quod] per *N*

scilicet omnes formas sustentatas in ea, licet luminosae sint, multae et magnae, comparatione eius quod habet uoluntas in se ex hoc est sicut quod acquisiuit aër ex lumine solis, quia lumen acquisitum et infusum in aërem comparatione luminis irradiantis quod est in essentia solis ualde paruum est. et haec est comparatio formae materialis ad formam uoluntariam.

D. Cur uocauerunt lumen secundum formam, et non primum?

M. Quia secundum sustinetur in materia, unde est forma ei, et lumen primum non sustinetur in aliquo, et ideo nulli est forma.

D. Ergo secundum hanc dictionem debet ut forma sit duae formae. una illarum forma quae est super materiam, altera quae est forma coniuncta materiae.

M. Immo debet ut formae sint tres: una earum forma quae est in essentia uoluntatis; et haec forma, licet uocetur forma, non est nisi innuendo eam et appellando; sed secundum ueritatem non est forma, quia non sustinetur in aliquo: sed quia eius essentia est praeter essentiam formae sustentatae in materia, debet ex hoc ut accipiatur separatim et innuatur appellatione, quia impossibile est ut forma intelligentiae, quae est in essentia uoluntatis, sit talis ante defluxum eius ab essentia uoluntatis et applicationem sui ad materiam, qualis postquam defluxit et coniuncta est materiae. secunda autem forma est forma coniuncta materiae in actu, quae est forma intelli-

p. 255,15—256,8 = Falaqera IV, §. 32.

1 ante omnes add. quod N post sint add. in se A 3 est] et N
4 et om. M radiantis M 5 paruum] purum C, parum M est haec C
7 uocauerit A 9 Quia] Quod A in materia sustinetur C 10—11 est
nulli A 12 debet] oportet N sint M 13 est] sit C supra C 14
ante altera add. et C forma om. C 15 M. om. C debet] oportet N
earum] illarum C forma] formarum C 17 inuendo M eam] ea M
18 ueritatem] uirtutem C 19 essentia] essentiam C est om. C 20 de-
bet] oportet N separatim] separatur C inuatur M, minuatur C ante
appellatione add. in M 21 intellectiuae C 22 sit talis . . . essentia uo-
luntatis om. C 23 applicatione M 25—256,1 uniuersalis intellectiuae C,
uniuersalis intelligentiae M

gentiae uniuersalis. tertia autem forma est forma opinata extra materiam, sed coniuncta materiae in potentia. ceterae autem formae continentur sub forma uniuersali. unde ne indigneris contra diuisionem Platonis de forma, quae est in tres modos: uno eorum est forma quae est in potentia, adhuc non in materia; secundo forma quae est in actu, coniuncta materiae, tertio forma elementorum, scilicet quatuor primae qualitates.

D. Quomodo est possibile ut dicatur quod forma uniuersalis est in essentia uoluntatis? 10

M. Si uoluntas est causa agens, tunc forma omnium in eius est essentia, quia forma omnis causati est in sua causa. sed causatum est in sua causa secundum formam quam habet; et res non sunt in essentia uoluntatis similiter, sed esse rerum in essentia uoluntatis non est nisi in quantum sunt causatae ab ea. 15

D. Iam patuit ex praemissis quod formae inferiores defluxae sunt a formis superioribus; et etiam quod omnes formae, etsi diuersae sunt et multae, tamen conueniunt in forma uniuersali colligente eas. 20

M. Hoc etiam amplius clarescet tibi, cum loquemur in quinto tractatu, qui est post hunc, de materia uniuersali et forma uniuersali per se, cum auxilio Dei et eius gratia.

p 256,11—16 = Falagera IV, §. 33.

1 forma est forma] forma est A, est forma C 3 ceterae] certe C
continentur M 4 digneris N diuisionem] dictionem CN; diuisionem
etiam Falagera: מחלוק אפלטון לצורה 5 una M 5—8 quae est
... tertio forma om. N 8 tertia C quatuor om. N 11 M. Si
uoluntas om. N 11—15 Si uoluntas ... in essentia uoluntatis om. C
12 essentia est M 13 sed causatum est in sua causa om. N, in sua causa
om. A 14 et om. A 15 post uoluntatis add. similiter A 1 causatae] creatae C
18 superioribus formis M 19 tamen om. N formas
uniuersales M 21 amplius om. AC 22 post hunc est N 23 et forma
uniuersali om. N cum om. C auxilio M

TRACTATVS QVINTVS.

DE MATERIA VNIVERSALI ET FORMA VNIVERSALI PER SE.

1. D. Iam claruit mihi ex praemissis de inquisitionibus in quatuor tractatibus quos praemisisti quod in eis quae sunt, ⁵ tam sensibilibus quam intelligibilibus, non est nisi materia uniuersalis et forma uniuersalis. singillatim et de hoc sit nostra intentio in hoc tractatu quinto. et expolia unamquamque earum ab alia, et ostende mihi scientiam de essentia uniuscuiusque illarum, et quid debeat de eis intelligi ¹⁰ et quid de eis inquiri, ideo ut haec prima pars sapientiae sit mihi scala ad secundam et tertiam partem eius, id est ad scientiam de uoluntate et scientiam de essentia prima.

M. Si materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt finis ultimus eorum omnium quae creata sunt, et hae sunt finis sub-¹⁵ stantiarum in simplicitate et spiritualitate, ergo debes ut extenues animam tuam et adunes essentiam tuam et expurges imagina-

p. 257,7—13 = Falagera V, §. 1.

1—3 Incipit liber quintus A; Incipit tractatus IIII^{or} (sic!) M in infima pagina; Tractatus quintus ad loquendum de materia uniuersali per se N; om. C. uerba et forma uniuersali, quae in codice N exciderunt, deprompsi ex p. 1,12; 12,22; 256,23 7 sigillatim CM 8 sit] est C 8—9 expoliau namquamque M 9 earum] aliarum C 10 illarum] earum N et om. M quid] quod M 11 quid] quod M, om. C hoc (sic!) pars prima N. ad sententiam cf. p. 9,24 sqq. 12 id est] scilicet AM 14 sunt] sit C 15 sunt creata A, sunt om. N finis] similes C 16 extenuas N 17 imagi- nem N

tionem tuam, quo amplius potueris, et exspolies eam ab accidentibus corporalibus, et transcendas sensus et sensibilia, et ut intelligas quod uis tui intellectus est comprehendens omnia; et tunc comparabitur tibi scientia cuiusque earum, materiae scilicet uniuersalis et formae uniuersalis. ergo interroga nunc, quic-⁵ quid uolueris, de his quae pertinent ad cognitionem materiae uniuersalis et formae uniuersalis.

D. Debes primum interrogare quomodo potest esse ut intellectus meus apprehendat unamquamque, materiae scilicet uniuersalis et formae uniuersalis, cum sit ipse¹⁰ compositus ex eis et cadens infra eas.

M. Proprietas est substantiae intelligentiae ut apprehendat materiam uniuersalem et formam uniuersalem, quia substantia intelligentiae est substantia uniuersalis simplex in extremitate simplicitatis et spiritualitatis, et propter hoc est diffusa in om-¹⁵ nibus et unita cum omnibus. unde quando infunditur in materia uniuersali et forma uniuersali et unitur cum eis, apprehendit unamquamque illarum. et etiam quia materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt essentia intelligentiae, affirmandum est quod intelligentia scit essentiam suam. unde constat quod²⁰ intelligentia scit materiam uniuersalem et formam uniuersalem, ideo quia est sciens essentiam suam, et essentia sua est composita ex materia uniuersali et forma uniuersali.

D. Hoc erat in quo prius haesitabam, scilicet quomodo erat possibile ut intelligentia apprehenderet materiam uniuersa-²⁵

1 *post* amplius *add.* eius *M* poteris *C* expolies (*sic!*) *N* 2 sensum *N*
 3 tui intellectus *om.* *N* 4 comparabitur *om.* *N* 8 Debes *AC* primo *AM*
 ut *post* meus *transp.* *C* 9 unamquamque] *i. e.* cognitionem (*n. 6*) 9—10 sci-
 licet materiae *C* 11 eis] his *M* cadunt *C* 12 est] sed *N* intellectiuae *C*
 12—14 ut apprehendat . . . intelligentiae *om.* *N* 13 materiam uniuersalem
 et formam uniuersalem *C* 14 intellectiuae *C* 15 spiritualitatis] *sūp*^{is} *N*
 et] quia *C* 16 cum] in *C* infunditur] inprofunditur *M* 16—17 ma-
 teriam uniuersalem *A* . 17 et formam uniuersalem *A*, *om.* *N*, forma uni-
 uersali *om.* *C* et (*ante* unitur)] cum *M* 17—18 et unitur . . . et etiam
 quia *om.* *C* 18 uniuersalis] prima *C* 19 forma uniuersali *C* intel-
 lectiuae *C* 20 intellectiua *C* suam] eius *C* 21 intellectiua *C* ma-
 teriam uniuersalem *C* 23 et forma uniuersali *om.* *N* 25 intellectiua *C*
 materia uniuersalis *M*, uniuersalis *om.* *AN*

lem et formam uniuersalem, cum tamen sit composita ex eis; et non est mirum quod intelligentia apprehendat quae sunt infra eam, sed est mirum quod apprehendat ea quae sunt supra eam.

- M.** Non debes putare impossibile esse substantiam intelligentiae apprehendere quae supra eam sunt absolute, quia intelligentia scit quod supra se est, secundum quod est defixa in eo et existens per illud; hoc est quod, quandoquidem intelligentia est sciens essentiam suam, et scit per suam essentiam quod eget aliquo quod sustineat formam suam: inde scit quod supra se est aliquid quod sustinet ipsam, per quod est eius existentia et constitutio. et propter hoc dicemus quod forma intelligentiae scit materiam, eo quod est existens per eam et constituta ex ea; et omnino tunc intelligentia apprehendit materiam uniuersalem et formam uniuersalem, quando attendit differentiam unius illarum ab alia in sua essentia et contra formam intelligentiae. differentia autem uniuscuiusque illarum in essentia est ideo, quia natura materiae est praeter naturam formae in se ipsa; sed differentia eius contra formam intelligentiae est propter hoc quod forma intelligentiae scit se ipsam, et sciendo se ipsam scit se esse formam, et sciendo se esse formam scit quod sustinetur in materia, et quod materia quae eam sustinet est substantia eius.
- 2. D.** Declara mihi differentiam uniuscuiusque, scilicet materiae et formae, in quo est et quare est.

M. Materia differt a forma in eo quod altera est sustinens et altera sustentatum.

1 forma uniuersalis *M* 2 et] quia *C* intellectiua *C* apprehendit *CM* 3 est mirum *om. C* apprehendit *AM*, app̄ *C* ea *om. M* 5 substantia *M* intellectiuae *C* 6 sunt supra eam *C*, supra ea sunt *M* intellectiua *C* 7 se *om. A* defixa est *C* 8 intellectiua *C* 9 et scit per suam essentiam *om. N* 10 aliquo] alio *M* forma suam *C* inde] unde *C* 11 aliquid *om. C* post aliquid *add.* et (et *om. C*) defixa est in eo et existens per illud hoc *AC* (cf. supra v. 7—8) sustineat *N* ipsam] illam *C*, eam *M* quod] hoc *C* existentia] essentia *A* 12 et] quia *C* dicimus *AC* quod] quia *N* intellectiuae *C* 13 constitutio *M* 14 intellectiua *C* 15 post attendit *add.* materiam *N* illarum *om. N* 16 ab alia] ad aliam *A* sui essentiam *C* contra] circa *C* intellectiuae *C* 17 illarum] earum *N* ideo] idem *C* 18 naturam formae] formae materiam *N* 19 et 20 intellectiuae *C* 22 materia (post in)] materiam *N* quod] quae est *C* 25 in *om. C*

D. Si materia differt a forma in eo quod sustinet, et forma differt a materia per hoc quod intelligitur sustentari: tunc composita est unaquaeque illarum ex sua essentia et ex eo per quod quidem intelligitur differre ab alia.

M. Postquam materia non est sustinens se ipsam, et forma non est sustentata a se ipsa, sed materia est sustinens respectu formae quae sustinetur in ea, et forma similiter non est sustentata nisi respectu materiae quae eam sustinet: scies per hoc quod materia et forma non discernuntur hac differentia, nisi cum considerantur esse composita, non cum consideratur essentia cuiuslibet illarum.

D. In quo differt materia a forma, cum consideratur essentia cuiusque illarum?

M. Vnaquaeque illarum differt ab alia per se ipsam. et non intelligo hic differentiam conuenientium, sed intelligo differentiam oppositionis et uerae contrarietatis, scilicet quia non est aliquid super illas in quo conueniunt.

D. Quomodo sciatur quod materia differt per se ipsam?

M. Per differentiam earum apud intelligentiam, et quia una earum est sustinens et altera sustentatum.

D. Quomodo differt materia a forma apud intelligentiam?

M. Quia scientia intelligentiae est per applicationem suae formae cum forma intellecti et unionem sui cum illa. et quando unitur forma intelligentiae cum hac forma, scit per se quia necessaria est huic formae materia quae eam sustineat, et forma est aliud quam materia. et ut dictio planior et mani-

p. 260,22—261,16 = Falaqera V, §. 2.

1 differ *M* in *om. C* 2 intelligit *C*, intelligi *M* tunc] et *M*
 4 quidem *om. CN* differri *N* 5 materia *om. C* ipsa *M* 7 susti-
 nentur *M* ea] materia *C*, eam *M* similiter] substantia *M* 9 forma
om. M 10 considerantur] consideratur *N* cum *om. CM* 11 cuiusque
N 15 differentiam (*ante* oppositionis) *om. N* 16—19 oppositionis . . .
 Per differentiam *om. C* 16 contrarietis *scripsi*: contrarietas *AMN* sci-
 licet *om. M* 17 aliquid] aliud *M* 19 intellectiuam *C* et *om. M*
 20 et *om. CN* sustentat *M*, a manu recentissima in sustentata correctum
 21 intellectiuam *C* 22 intellectiuae *C* 23 intellecti] intelligibili *C*
 unitione *M* 24 quando] quoniam *M* unitur *om. N* intellectiuae *C*
 25 forma huic *M* sustinet *A*, sustinet *M* 28 et (*ante* ut)] quia *C*

festior fiat, ponamus exemplum ad hoc substantiam intelligentiae. cum manifestum tibi fuerit quod substantia intelligentiae est praeter suam formam, manifestabitur tibi per hoc quod materiae substantiarum simplicium et materiae substantiarum compositarum sunt praeter suas formas; et scies per hoc quod materia uniuersalis est praeter suam formam. dicam ergo quod intelligentia scit per se ipsam quod est habens formam, quia forma intelligentiae est sciens se ipsam; et propter hoc scit ceteras formas quae sunt extra illam. et quandoquidem forma intelligentiae scit se ipsam, et sustinetur in materia quae est praeter eam: tunc iam scisti per hoc quod materiam habet quae eam sustinet; et scisti etiam cum hoc differentiam eius a materia in qua sustinetur, quia est sciens se ipsam, et quia essentia eius est praeter materiam quae eam sustinet. et etiam, quandoquidem forma intelligentiae est sciens se ipsam, debet per hoc ut sit sciens materiam et quod materia est aliud ab ea.

3. D. Quomodo imaginabor diuersitatem materiae et formae, cum sint illae in ultima unitione et simplicitate? et cum sit difficile mihi imaginari essentiam intelligentiae compositam ex illis, tunc quomodo imaginarer unamquamque harum substantiarum per se?

M. Debes imaginari diuersitatem materiae et formae, sicut diuersitatem corporis et coloris. pone ergo corpus exemplum materiae, et colorem exemplum formae. similiter etiam pone

p. 261,22—262,14 = Falaqera V, §. 4.

1 ad hoc exemplum C intellectiuae C 2 fuerunt M intellectiuae C
3 formam suam A ante manifestabitur add. et N tibi] ibi M 4 materiae
(post et) om. C 5 formas suas M scies per hoc om. C 6 suam] Falaqera:
uniuersalem 7 intellectiua C, intellecti M quod] et N 8 intelligentiae] itll' C
8—13 et propter hoc . . . in qua sustinetur] haec apud Falaqeram omittuntur
10 forma intelligentiae om. C ante sustinetur add. quod A 10—11 quae est]
quaeque N 10 quod] quia N materia M, formam a manu recenti ex materiam
correctum N 14 eius om. A etiam] est C 15 intellectiuae C est om. C
debet] oportet N 16 per hoc ut] ut per hoc ut C materiam om. C et
om. M quod] quia M 17 imaginabo CM . 18 sint] scint M illae
om. N 19 mihi difficile CM intellectiuae C compositum AM 20
imaginarem CM, imager N 23 pone] potentiae M 24 similiter et
AM, et similiter C

sensum *discernentem* inter colorem et corpus *et* comprehendentem formam coloris per se exemplum intelligentiae discernentis inter materiam et formam et comprehendentis formam per se. et facilius faciet te imaginari hoc etiam, scilicet diuersitatem corporis et animae *et intellectus*, cum sint unita tamen, et om-
nino diuersitatem substantiarum spiritualium, quamuis sint unita; similiter diuersitatem substantiarum spiritualium et accidentium quae sustentur in eis. cumque imaginatus fueris hoc et exemplificaueris in tua intelligentia: erit tibi auxilium ad imaginandum diuersitatem materiae et formae; certe enim diuersitas materiae et formae similis est diuersitati corporis et animae et diuersitati intelligentiae et animae, quia talis est habitudo formae ad materiam, qualis est animae ad corpus et intelligentiae ad animam.

4. D. Diuersitas materiae et formae in singulis substantiis¹⁵ simplicibus iam patuit mihi et certificata est. sed qualiter imaginabor materiam per se et formam per se?

M. Imaginare materiam uniuersalem per se tamquam rem, quae est in ultimo fine eorum quae sunt posita, in ultima extremitate substantiarum sitam, sicut locum omnium rerum, scilicet ex intellectu sustentis. similiter etiam imaginare formam uniuersalem per se tamquam rem continentem omnia continentia uniuersali et constituentem omnes essentias quas continet. et id est quod intelligentia apprehendit de re, cum

1 discernentem addidi *Falagerae פרוק החוש* *secutus: om. ACMN* et (*ante* comprehendentem) addidi cum *Falagera (והשגתו): om. ACMN* apprehendentem C 2 intellectiuae C discernentis] discretis N 3 comprehendens N 4 te] tibi M ante scilicet *add. est C* 5 et intellectus] addidi ex *Falagera (והשכל): om. ACMN; cf. 120,6. 9.* 6 spiritualium] simplicium A, simplicium et spiritualium C, *om. N* 6—7 quamuis . . . substantiarum *om. N* 6 sit A 7 spiritualium substantiarum A 8—9 et explicaueris (*sic!*) in tua intelligentia cumque imaginaueris hoc M; imaginaueris etiam AC 9 intellectiua C 10 diuersitas] diuersitates C 11 similes sunt C diuersitati] diuersificari A 12 et diuersitati intelligentiae et animae *om. C* quia] quae M 13 est *om. AM* intellectiuae C 15 formae] figurae C 17 imaginabo ACM et formam per se *om. N* 18 Imagina ACM 19—22 quae est . . . tamquam rem *om. C* 19 fine eorum] finem horum N positam N 21 imagina AM 23 constituentem] continentem M 24 et] quia C id est] ideo est A, idem (*omisso est*) M (*litteris id ē, hoc est: id est, perperam acceptis tamquam idem significantibus*) intellectiua C

speculatur quid est, uel cuius speciei est, scilicet ex intellectu sustentati.

D. Ego non quaesiui a te imaginationem materiae respectu formae, nec imaginationem formae respectu materiae; sed quaesiui a te imaginationem essentiae cuiuscunque per se sine alia. ⁵

M. Imaginare quod essentia materiae est uirtus spiritualis, considerata in se, non habens formam; et imaginare quod essentia formae est lumen adinuentum quod attribuit ei in quo est proprietatem et intellectum speciei et formae. et omnino, quia imaginatio esse materiae et formae oportet ut sit ¹⁰ sicut imaginatio omnium spiritualium, scilicet illa esse intelligibilia, non sensibilia, non esse formata habentia hyle. unde si contenderis imaginari materiam absque forma, non consequeris hoc, ideo quia materia per se non est habens formam, et quia est in extremo superiori, anima uero media ¹⁵ est inter utrumque extremorum; similiter si contenderis imaginari formam per se, difficile erit tibi consequi hoc, quia uirtus imaginans est una de uiribus animae, et substantia formae est multo simplicior quam substantia animae.

D. Quid ergo faciam de hoc? 20

M. Ad sciendum diuersitatem materiae et formae in unaquaque substantiarum spiritualium, et omnino diuersitatem materiae uniuersalis et formae uniuersalis, pone exemplum sub-

p. 263,6 -19 = Falaqera V, §. 3. p. 263,21-264,12 = Falaqera V, §. 5.

1 quid] quia *M* species *A* scilicet *om. A* 3 a te *post* materiae *transp. M* 3-4 materiae . . . nec imaginationem *om. N* 4 imaginatione *M* 5 a te *om. C* imaginatione *M* cuiusque *C* sine alia per se *M* 6 ante Imaginare *add.* Et *N* Imagina *ACM* 7 considerata] *Falaqera*: constituta imagina *AM*, *om. C* 10 omnino] esse *C* quia *om. C.* *Falaqera* כי ואומר בכלל *sed nihil addendum; cf. p. 267,9-10* imagino *M* esse materiae et formae] *i. e. τοῦ* esse; *cf. p. 143,13; 184,5* 11 omnium *om. M* esset intelligentia *N* 12 formata] formam *N* 14 consequeris] consequens est *C* est non *C* 15 est] tamen *C* 17 erit] esset *AC* 18 uiribus] uirtutis *MN* 18-19 et substantia . . . animae *om. N* 18 substantiae *C* 19 est] et *C* 21 sciendam *CN* 22 omnino] ideo *C* 23 et formae uniuersalis *om. N* pone] potentiae *M*

stantiam intelligentiae, et per diuersitatem materiae intelligentiae et eius formae iudica de diuersitate materiae uniuscuiusque substantiae simplicis et eius formae, et omnino de diuersitate materiae uniuersalis et formae uniuersalis. et propter hoc dico quod quicunque uoluerit scire principia et omnino ⁵ quicquid est, debet diligenter speculari substantiam intelligentiae et praeponere eam sibi in omni inquisitione, quia cognitio illius ducit ad cognitionem totius. et hoc ratio exigit, quia essentia intelligentiae est specificatiua omnium et forma omnium. et debet ex hoc ut totum sit in essentia eius; et quia totum est in ¹⁰ essentia intelligentiae, consequitur ex hoc ut quicunque scierit essentiam intelligentiae, sciat etiam totum.

5. D. Ostende mihi uiam per quam sciam diuersitatem materiae uniuersalis et formae uniuersalis secundum considerationem essentiae intelligentiae. ¹⁵

M. Consideratio diuersitatis materiae uniuersalis et formae uniuersalis ex consideratione formae intelligentiae haec est, ut per te ipsum intelligas formam intelligentiae, quae est propria, scilicet differentiam substantialem constituentem eius essentiam; et haec est per quam iudicabis quod est quod-est, et per quam ²⁰ inuenies quid ueri uel falsi est in altero oppositorum. et postea inuenies differentiam substantiae intelligentiae per ipsam formam ab alio. et haec consideratio fiet ut cogites quod in-

p. 264,16--265,7 = Falaqera V, §. 6.

1 (bis) intellectiuae C post materiae add. et 2 de om. N
diuersitatem N 3 substantiae om. N 4—17 et propter . . . formae uniuersalis om. N 5 post quod add. omnino M 6 diligenter debet C
intellectiuae C 7 proponere A, exponere C cognitio] imitatio C
8 quia] quod C essentia] natura M 9 intellectiuae C specificata C
et forma omnium om. C 11 intellectiuae C ut] quod C 12 intellectiuae C
sciet C etiam] et C 13 uiam] unam M 14 ante secundum considerationem
add. et C 15 intellectiuae essentiae C 17 ex consideratione] secundum
considerationem N intellectiuae C, et intelligentiae M hoc CN 18
intellectiuae C 20 quod est quod-est (i. e. eam [essentiam] esse id quod
est)] quid est quod est A. cf. p. 265,21 Falaqera: **השפוט על הרבר שהוא מה שהוא**, ubi uerba **מה שהוא** ab editore addita sunt 20—21
et per quam . . . oppositorum om. Falaqera 21 quid om. M uerum M
falsum M, simili N oppositarum M 22 intellectiuae 23 et] quia C
intellectiua C

telligentia scit per se ipsam quod habet formam, et quod per ipsam formam differt ab alio. et cum intellexeris formam intelligentiae et scieris quod per ipsam formam differt ab alio, necesse erit ut inuenias materiam quae sustinet ipsam formam; et uidebitur tibi quod palpes essentiam materiae cum forma tuae intelligentiae, et percipies eam, sicut sensus percipit sensatum.

D. Si intelligentia composita est ex materia et forma, et intelligentia non scit res nisi per unionem suae formae cum forma intellecti: ergo quomodo est possibile cum hoc ut sciat intelligentia essentiam uniuscuiusque, materiae scilicet et formae, per se absque alia, cum ipsa sit composita ex utraque? et etiam, postquam intelligentia non apprehendit formas rerum nisi post coniunctionem materiae et formae: tunc quomodo est possibile ut intelligentia apprehendat unamquamque separatim?

M. Si intellectus scientiae est applicatio formae intelligentiae cum intellectu, et forma intelligentiae est coniuncta cum materia et unita ei: sequitur ex hoc ut forma intelligentiae unita cum materia sit sciens essentiam materiae propter applicationem sui ad illam. similiter etiam oportet ut haec forma sciat se ipsam et sciat quod ipsa est quod est. tunc sciet quod ipsa est forma materiae quae eam sustinet. Et etiam, postquam materia non habuit esse nisi ex applicatione sui ad formam, consequitur ex hoc ut forma sit dignior nomine esse et intellectu quam materia. et postquam apprehensio intellectus non est, nisi cum intelligentia apprehendit formam rei, oportet ut

2 formam *om. C* alia *A* 2—3 et cum . . . ab alio *om. M*
 3 intelligentiae *om. ACM* scies *ACM* alio *scripsi: alia ACMN*
 4 inuenies *M* formam ipsam *M* 5 palpas *C* 6 intellectiuae *C*
 percipie (*sic!*) *N*, inuenies *C* 7 sensatum] sensatim *C* 8 intel-
 lectiua 8—9 forma et intelligentia *om. N* 9 intellectiua *C* uni-
 tionem] mutationem *C* 10 ut *om. M* scias *N* 11 intellectiua *C*
 cuiusque *M* 13 et] quia *C* intellectiua *C* 14 nisi] non *N* post]
 per *C* 15 intelligentia *om. C* separatim] sigillatim (*l. singillatim*) *C*
 16 intellectiuae *C*, et intelligentiae *M* 17 intelligentiae] *sic etiam C* 18
 intellectiuae *C* unita *om. N* 20 etiam *om. M* 22 formae *N* Et]
 Quia *C* 23 habuerit *M* ex *om. A* 24 et esse *M* 25 et] quia *C*
 intellectus *om. CMN* 26 nisi] ut *M* intellectiua *C* oportet *om. N*

forma sit adinueniens se et materiam simul. Et etiam postquam forma intelligentiae est sciens per se formas rerum quae sunt praeter se, magis opus est ut sciat se ipsam; et sciendo se ipsam sciet quod est forma rei.

D. Non fuit possibile ut forma intelligentiae sciret formas omnium rerum praeter se, nisi quia sunt ipsamet, et ipsa est uniuersalis ad illas; et postquam materia est praeter eam, quomodo est possibile ut sciat eam?

M. Forma intelligentiae, sciendo se ipsam, non ideo scit diuersitatem materiae, sed scit quod est forma rei, et quod aliqua materia sustinet eam.

D. Quomodo est hoc etiam possibile, ut forma intelligentiae sciat materiam quae sustinet se, et materia non habet formam in se, ideo quia forma intelligentiae unitur cum ea, et sit possibile ut sciat eam per hoc?

M. Cum forma intelligentiae scierit suam essentiam, hoc est cum scierit quod ipsa est forma materiae quae eam sustinet, et quod ipsa est praeter materiam quae eam sustinet, iam nouit tunc materiam.

D. Ergo forma intelligentiae quomodo scit suam essentiam, et quod ipsa est praeter materiam quae eam sustinet?

M. Cum forma scierit se ipsam, iam nouit quod est forma sustentata; et nouit etiam per hoc quod est praeter materiam quae se sustinet. et etiam, cum forma scierit quod finita est apud materiam, propter unionem sui cum illa, et scierit quod

1 sit] sic *M* adinueniens] aduniens *C* Et] Quia *C* etiam *om. N*
 2 intellectiuae *C* 5 intellectiuae *C* 6 ipsamet] ipsam *N* 7 illas] alias
C 9 *M. transp. post se ipsam C* Forma] Substantia *M* intellectiuae *C*
 10 scit] sit *N* quod] quia *AN* est *om. M* aliqua] alia *N*
 12 est *om. A* hoc *om. ACM* etiam *om. C* intell'ie *C* 13 materiam
om. N se sustinet *N*, se *om. M* 14 quia] quod *N* intellectiuae *C*
 unitus *A* sit] scit *M. locus corruptus esse uidetur* 15 eam *om. M*
 16 intellectiuae *C* 17 ipsa *om. A* 18 quae eam sustinet *om. C* iam] et
C 19 tunc materiam *om. M* 20 quomodo forma intelligentiae *M* in-
 tellectuuae *C* 21 quod] quia *M* ante ipsa *add. in M* sustinet eam *C*,
 sustinet *om. N* 22 sciret *N* 23 nouit etiam per hoc *om. C* quod] quia
AM est *om. A* 24 se] eam *C* et] quia *C* est finita *N* 25 apud
om. M materia *M* propter] per *M* unionem *M*

est comprehendens rem et quod est forma rei, sciet per hoc quod est extra eam.

6. D. Quomodo possum imaginari finitionem formae apud materiam et unionem eius cum ea, cum unaquaeque earum sit non habens finem neque terminum? 6

M. Imaginatio applicationis formae cum materia est sicut applicatio luminis cum aëre, et sicut applicatio toni, id est motus, cum uoce, quia unumquodque horum applicatur materiae suae, cum tamen nullum eorum habeat finem. et omnino, quia imaginatio applicationis formae cum materia est sicut imaginatio applicationis alicuius substantiae spiritualis cum alia et sicut adiunctio substantiarum spiritualium cum accidentibus spiritualibus et cum substantiis corporalibus. pone autem exemplum ad hoc *applicationem* intelligentiae ad animam et animae ad corpus, sicut ex praemissis patuit. erit ergo consideratio ¹⁵ applicationis formae cum materia prima et unionis cum illa sicut consideratio applicationis intelligentiae cum anima et animae cum accidente quod sustinetur in ea et cum corpore cum quo ligata est; et quod est subtilius et occultius hoc, est applicatio intellectus cum intellecto et sensus cum sensato. et se- ²⁰ cundum hoc exemplum etiam considerabitur productio formae in materiam a deo alto et sancto de priuatione ad esse sicut emissio intellectus a sua essentia super rem intellectam et emissio sensus super sensatum.

v. 267,6-24 = Falaqera V, §. 7.

1 apprehendens *CM* 3 possum imaginare *M*, imaginare possum *A*
 finitionem *M*, finitionem *N* 5 nec *A* 7 sicut applicatio (*ante toni om. C*
applicatio toni] applicationem *M* 8 horum] eorum *CN* 9 habet *MN*
et] quia *C* omnino] ideo *M* 10 quia] *cf. p. 263,10* applicationis ima-
 ginatio *C* 11 alicuius *om. C* *et]* quia *C* 14 applicationem *addidit Munk*
l. c. p. 93, n. 4: om. ACMN intellectuae *C* 15 ex praemissis] *cf. p. 262,12-14*
 16 applicationis] approbationis *M* 16-17 formae . . . applicationis *om. N*
 16 unitationis *M* 17 intellectuae *C* animae] anima *M* 18 et *om. N*
 19 occultius *om. C* hoc] haec *N* 20 *et]* quia *C* 21 etiam *om. C*
 improductio *C* 21-22 in materiam formae *C* 24 sensatam *A. at etiam*
Gundissalinus de process. mundi, ed. Menendez Pelayo (Histor. de los Hetero-
doxos Espanoles) p. 706, tum in cod. Paris. bibl. nat. 6443 fol. 99^v col. b,
tum in cod. Laudinensi 412 fol. 19^r col. b praebet: est (Menendez perperum
et] sicut emissio intellectus a sua essentia super rem intellectam (perperam
Menendez rerum intellectum) uel sicut emissio sensus ad sensatum.

7. D. Pone quod iam imaginauerim applicationem formae cum materia. quae ergo erit certitudo intellecta ex earum applicatione?

M. Certitudo huius est sicut applicatio essentiae cum essentia, donec fiunt unum. 5

D. Quae est ratio intellecta de materia et forma, quando coniunguntur?

M. Ipsa est substantia intelligentiae, quae est composita ex materia et forma.

D. Quae est uia ad sciendum quod intelligentia composita est ex illis? 10

M. Cum consideraueris quod forma intelligentiae collectiua est omnis formae et comprehendens omnem formam, scies tunc quod forma eius est forma uniuersalis; et hoc cognito scies quod materia quae eam sustinet est materia 15
uniuersalis.

D. Iam posueras quod forma intelligentiae scit essentiam materiae, quia scit se esse finitam apud materiam, et quia scit se esse formam alii praeter se; sed fortasse forma scit se esse formam sibi ipsi, et non alii? 20

M. Cum forma intelligentiae scit se esse praeter ceteras formas, sciet tunc aliud ibi esse per quod diuersificatur ab aliis formis.

D. Quid respondebis, si dixero quod forma intelligentiae scit se diuersificari per se ipsam ab aliis, non quia ibi sit 25
aliud per quod diuersificetur ab eis?

M. Quando forma intelligentiae scierit quod eius differentia ab aliis formis sic est sicut differentia aliarum formarum ab

2 ergo] igitur *N* intellecta] intelligentia *N* 3 eorum *A* 4 huius] haec *M* sicut *om. M* applicatione *M* essentiae *om. M* cum] est *A* 5 fiunt] fuerit *N* 6 est *post* intellecta *transp. C* forma] figura *C* quando *om. M* 8 intellectiuae *C* 10 intellectiua *C* 11 est *om. M* 12 intellectiuae *C* 13 apprehendens *C* 14 tunc] ratio *M* forma est *C* 15 cognitio *N* 17 intelligentiae] intell' *C* 18 finitum *N* quia scit *om. C* 19 praeter] prae te *C* 20 formam *om. N* non *om. M* 21 intellectiuae *C* 22 ibi aliud *C* per] propter *M* 24 intellectiuae *C* 25 sit] scit *M* 26 alium *M* diuersificatur *A* 27 Qando] Cum *N* intellectiuae *C* 28 est] eius *A*

ipsa, et scierit quod ipsae formae formae sunt alicui: sciet etiam tunc quod ipsamet forma est alicui. tunc ergo sciet materiam quae eam sustinet.

D. Concedo. sed quid signum est quod haec materia est materia prima, simplex uere?

M. Signum huius est, quia non inuenitur aliud quod sit superius ea, a quo diuidatur et in quod resoluatur. sed quicquid resoluitur in aliud sensu uel intellectu, compositum est. et haec materia non resoluitur in aliud. ergo scies per hoc quod haec materia est materia prima, uere simplex. similiter dicendum est de forma. Et etiam, postquam forma intelligentiae est forma uniuersalis — et hoc patuit per hoc quod forma eius est collectiua omnium formarum et sustinens illas —: sequitur ex hoc quod sustinens illam sit materia uniuersalis.

D. Nonne uides quod substantialitas est forma materiae, et materia forma rei?

M. Substantialitas non est separata a sua essentia. unde non est possibile ut sit forma eius, quia essentia substantiae ipsa est essentia materiae; et non diuiduntur nomina nisi in relatione. ergo tunc dicitur materia, cum refertur ad formam; et tunc dicitur substantia, cum per se stat.

8. D. Quid dicis de intellectu huius quod dicitur res?

M. Non es memor uerborum et probationum quae induximus in tractatu de esse, scilicet quod ens non est genus generalissimum?

D. Satis sum memor eorum. sed quid responderes di-

2 ipsam et C materia A, naturam C 3 sustinet eam N 4 materia] forma M 5 prima materia CN, prima om. A uere scripsi (cf. v. 10): una A, uera CMN 6 quia] quod A aliud] aliquid M, illud N 7—8 sed quicquid resoluitur om. C 9 haec] hoc N resoluatur N aliud] aliquid AC scias MN 10 hoc N est materia om. N uere] uera uere N 11 Et] Quia C etiam om. N intellectiuae C 13 eius om. C 15 substantialitas] subtilitas N 16 et om. M 17 Substantialitates] Subtilitas N 18 sit om. A substantia M 20 in om. CN relatione] resolutione M dicitur] discitur M. ad sententiam cf. II 11, p. 42, 20—24 formam] materiam A 21 stat] consideratur A, om. MN 22 huius] eius C 23 memo (sic!) C quae] quod N 24 ens] est MN 26 respondes C, respondens N

centi hoc, quod substantialitas et unitas subsistunt in esse?

M. Declara quomodo hoc sentis.

D. Postquam concedis quod genus generalissimum, id est materia prima, est substantia una numero, poterit dicere aliquis quod substantialitas et unitas sunt eius forma. signum autem huius est, quod per hoc, quod est una, differt ab alia; et differentia est forma; ergo unitas est forma; ergo est hoc quod est receptibile unitatis et substantialitatis, et haec est res quae proprie dicitur una et substantia. 10

M. Debes praeponere radicem cui innitatur quicquid dixerimus, hoc est, quod principium differentiae et diuersitatis est materia et forma; et quoniam hoc sic est, constat quod omnis proprietas qua designatur unaquaeque materia et forma per se proprie, non conuenit alii nisi essentiae eius quod est propriatum per eam; alioquin simplex unum esset compositum. et quandoquidem hoc sic est, constat quod proprietates unitatis, quae de genere dicitur generalissimo, non est aliud quam sua essentia, sed est sua essentia. et cum hoc sit, falsa est dictio qua dicitur quod haec est res quae est receptibilis intellectus unitatis, et quod ex coniunctione duorum intellectuum extitit natura generis generalissimi. et omnino debes scire quod esse non sit nisi ex coniunctione materiae et formae, et proprietates esse non conuenit materiae per se, sed materiae et formae simul. et quoniam hoc sic est, non est possibile ut sit hic res receptibi- 15

1 hoc *om. C* subtilitas *N* unita *N* *man. 1; corr. man. 2* 3 sentis] scis *C* 4 concedis] consentis *N* 5 prima materia *A* substantia *om. N* aliquis *om. C* 6 eius *om. N* 7—8 signum . . . unitas est forma *om. C* 7 huius] hoc *A* 8 ergo est] *scil.* materia 9 hoc *N* 11 proponere *C*, ponere *M* innitatur *C*, inmutatur *N* 13 et (*ante quoniam*) *om. M* quoniam *om. N* omnis *om. C* 14 unaquaque *N* 15 proprietatum *N* 16 simplex *N* [unum] naturae *A*, numerus *C*, uerum *N* compositus *C* 16—17 et quandoquidem hoc sic est *om. A* 17 sic est hoc *N* constat] quod stat *N* unitas *MN* 19 sed est sua essentia *om. A* cum] secundum *C* falsa] sicut *C* est *om. CN* quae dicit *C* 20 res est *C* quae est *om. C* 21 duorum coniunctione *C* intelligibilium *C*, intelligentium *N* 22 existit *C* natura] materia *C*; natura generis *om. N* et] quia *C* scire debes *CM* 23 esse] omne *N* sit] fit *N* 24 esse] naturae *N* 25 hic res *om. N* receptibilis *C*

lis intellectus unitatis, scilicet formae, quia materia non habuit esse nisi per coniunctionem formae sibi.

D. Ad satis absurdum duxisti, quod, si proprietas esse non conuenit materiae per se, tunc materia non habet esse per se. ergo frustra quaeritur esse res quae non habet esse.

M. Debes scire non esse possibile ut materia habeat esse absque forma, quia non habet esse, nisi cum uestitur forma, quia esse rei non est nisi ex forma.

D. Quid est signum quod esse rei non est nisi ex forma?

M. Signum huius est quod id quod est aut est sensibile¹⁰ aut intelligibile. et sensus et intellectus non applicantur nisi formae sensibili aut intelligibili, quia formae sensibiles et intelligibiles sunt media obstacula inter formam intelligentiae et animae et inter materias formarum sensibilibum et intelligibilium; et propter hoc formae non coniunguntur nisi cum formis, quia¹⁵ ipsae sunt quae obuiant illis. — Et etiam, quia intelligentia et anima non apprehendunt res nisi per suas formas, et formae non coniunguntur nisi formis, propter similitudinem et conuenientiam earum in uno genere. et propter hoc in apprehensione rerum hyle habentium opus habet intelligentia median-²⁰tibus formis, propter similitudinem quae est inter suam et illarum formas. et quia esse non est rei nisi ex forma, non est possibile ut materia absque forma habeat esse absolute; sed si dicendum est quod habeat esse, dicatur habere esse in potentia, scilicet ut, cum receperit formam, exhibit ad effectum et habebit²⁵ esse in actu.

p. 271,9–26 = Falaqera V, §. 12.

1 habuit] hūer^d N 2 sibi] ergo A, om. C 3 absurdum] absur M
dixisti A, deduxisti M quod] quia C esse] deesse M, debet esse N
5 quaeritur] quare M esse res A, esse om. C 7 absque] sine C ha-
bet esse] uestitur C 9 Quod AMN esse] est N forma] esse formae
C 10 id] hic N 11 intelligibile] intellectiuae C 12 forma C et]
aut C 13 intellectiuae C et om. C 14 materiam M et intelli-
gibilium om. N 16 sunt] est C Et etiam om. M intellectiua C : 19
eorum M 20 habentium hyle A intellectiua C 21 similitudinem]
conuenientiam A 22 esse om. M rei non est M 23 forma om. N
habeat] hanc M. si om. N 24 habeat] hanc M habere] quod haheat
N scilicet] sed C, om. N 25 ut om. C

9. D. Non interrogaui te de esse materiae in intellectu. sciebam enim quod intellectus non apprehendit rem, nisi cum forma eius adiungitur formae ipsius rei; sed interrogaui te de esse materiae in se ipsa per se, quia si res non habet esse, sicut dixisti, nisi ex forma, tunc non est possibile ut materia habeat esse. quomodo enim est possibile ut materia habeat esse, cum ipsa non habeat esse per se nisi propter formam?

M. Si aestimaueris materiam absque forma, non erit apta habendi proprietatem esse, sicut est apta cum componitur formae.

10

D. Si materia non est apta habere proprietatem esse, nisi cum componitur formae, tunc non habet esse in se. et quia forma est unitas, et esse dicitur unum, et non est possibile ut unitas existat in non esse: manifestum est per hoc quod aliquid est ante unitatem et fit per eam unum. signum autem huius quod esse est ante unitatem hoc est, quia esse potest separari ab unitate et unitas non potest separari ab esse.

M. Quod dicimus de unitate, hoc idem intelligimus de forma, quia unitas est forma, et materia non meruit habere esse nisi propter unitatem quae sustinetur in ea; et haec est quae attribuit ei esse, quia materia absque unitate non habebat esse, sed materia et unitas coeperunt esse simul, quia materia non fuit apta esse nisi propter unitatem, sicut non fuit coaptabilis proprietati unitatis et formae nisi propter unitatem et formam. signum autem quod esse materiae non est nisi per formam hoc est, quia forma est essentia rei, et cum remouetur

1 te *om. N* in] in se *C, om. M* 3 rei ipsius *C*, ipsius re *N* interrogaui te] interrogante *M* 4 quia] et *A, M. C* 4—5 sicut dixisti esse *A*, esse per te sicut dixisti *C*, esse sicut dixisse *M* 5 habeat] hanc *M* 6 quomodo enim est possibile *om. MN*, est *om. C* ut materia habeat esse *om. MN* materia] res *C* 7 cum ipsa non habeat *om. A* post habet *add. a. i.* non esse *N* 8 existimaueris *M* coniungitur] componitur *C* 11 non] ipso *M* esse] *i. e. tot* esse 13 et (*ante non*) *om. N* est *om. M* 14—17 existat . . . et unitas *om. M* 14 est] etiam *N* quod] quia *A* 17 non] et non *M* 18 Quid *C* 19 quia unitas est forma *om. A* meruit] inuenitur *A* 22 simul coeperunt esse *C* 23 fuit] erat *C* 24 unitatis] et trinitatis *M* 25 esse] omne esse *C* non est materiae *A*, materiae *om. C* per] propter *AM*

forma, destruitur id quod erat formatum per eam, quia ipsa erat essentia rei, ad similitudinem animae, qua remota a corpore destruitur corpus. signum etiam quod unitas est causa de ipsamet, scilicet quia res non dicitur ipsa, id est quia non habet esse, nisi propter unitatem quae constituit eius essentiam. 5 et quia unitas est causa de ipsamet, tunc ipsamet refertur ad unitatem; et quia refertur ad unitatem, tunc non est prius ea. et postquam esse non est prius unitate, non potest esse ut proprie dicatur de materia absque forma; et quandoquidem hoc sic est, constat quod forma est quae attribuit esse materiae. 10

D. Debet sequi ex hoc quod materia non habeat esse ullo modo.

M. Scire debes quod esse duobus modis est: esse in potentia, quod est proprium essentiae uniuscuiusque, scilicet materiae et formae per se; et iam de hoc diximus; et esse in 15 actu quod est proprium materiae et formae, cum uniuntur et componuntur. et impossibile est ut materia sic describatur per se, sicut describitur coniuncta formae. et cum materia aestimatur per se, non conuenit ei proprie esse, quod proprium est formae, ideo quia expoliata est a forma; sed cum 20 aestimatur cum forma, conueniet ei esse, quod proprium est formae, quia iam acquisiuit esse formae, quando coniuncta est illi; hoc est quia ex coniunctione materiae et formae fit natura alia composita ex illis, quae prius non erat in aliqua illarum per se; et quia non est in natura materiae ut appareat per se, et 25 similiter non est in natura formae ut appareat per se, quousque

2 qua] quia C, quae N post corpore add. ea C 3 destruitur] destruitur C etiam] autem N causa] caus N 4 quia] quod C, qua N res om. M non om. MN 6 causa] tamen M ipsemet (bis) N 7 unitatem] eam MN tunc om. C 8 ante prius add. nisi N esse] eum N 9—10 sic est hoc M 10 quod] quia AM 13 quod] quia AM esse om. C 14 quod] quia C proprium est C essentiae] esse N 15—16 per se . . . et formae om. C 15 iam] ideo A 18 per se sicut describitur om. C describitur M 19 ei om. N 20 ideo quia] ideoque N spoliata M 21 conuenit M 22 quia] in quo N 23 est om. M fit] sit N 24 alia] aliqua CN, om. M aliqua] alia A 25 et quia . . . appareat per se om. A in natura] essentia M 25—26 in natura . . . non est om. N 25 ut] aut C 26 et om. AC in om. M natura] materia M formae] materiae N

componuntur et coniunguntur: fit ex earum compositione et coniunctione intellectus, qui non erat prius in aliqua illarum per se; et hoc est quia ex coniunctione quorumlibet diuersorum fit forma quae non erat in aliquo eorum. et per hoc exemplum considerabis apparitionem omnium et eorum exitum in effectum, scilicet esse eorum, quae sunt cum coniungitur materia uniuersalis formae uniuersali.

10. D. Ex uerbis tuis perpendo quod materia est priuatio; quia postquam esse rei non est nisi propter formam, et inter esse et non esse non est medium: debet ut sit materia ipsa priuatio.

M. Elsi materia dicatur priuata, non tamen debet dici quod non habet et in se ipsa esse aliquod, praeter esse quod habet cum adiungitur formae, id est esse in potentia; et propter hoc dicitur quod materia non habet esse in actu absolute, quia habet esse in se in potentia [scilicet illud] et esse in actu non est, nisi quando materia adiungitur formae. et propter hoc descripserunt esse dicentes, quod esse est existentia formae in materia. similiter etiam materia non est priuata absolute, quia habet esse in se in potentia, scilicet illud quod habebat esse in scientia aeterni, excelsi et magni, non composita cum forma.

D. Declara mihi hunc intellectum amplius, scilicet esse materiae sine forma in sapientia creatoris excelsi et magni.

25

1 componantur et coniungantur C compositione et om. C 2 qui] quod N illorum M 4 per] propter M 4—5 considerabis exemplum M 5 exitum eorum C 5—6 exitum in effectum scilicet esse eorum om. N 6 eorum esse C 9 re N est om. M propter] per C 10 non est] et non est M, om. C debet] oportet N 12 Elsi] Si A dicitur M priuata] priuatio et priuata C 13 et] esse AMN aliquod esse C praeter] prius C 14 cum] quando N 14—18 id est . . . adiungitur formae om. M 15 quod] quia A in actu om. A 16 habet . . . illud et om. N uerba scilicet illud ex v. 21 falso huc inserta videntur 17 quando] cum C adiungitur forma materiae C 19 existentia] essentia A; existentia exhibet etiam Gundissalinus de unit. p. 3, 13 ed. Correns 19—20 etiam materia om. C 20 post priuata add. in materia C esse om. N 21 illud quod habebat esse] an illud esse quod habebat? 22 ante excelsi add. et C et om. M cum] non C 24 materia C 24—2 magni et excelsi M

M. Esse materiae in sapientia dei sic est, sicut esse intellectus de quo interrogasti in mea anima, quia etsi priuatus est apud te, non ideo tamen debet esse priuatus apud me.

D. Est adhuc alius modus quo ostendatur quod materia non est priuata absolute?

M. Certe alius est, quia priuatum absolute, non est possibile ipsum exire ad esse. quomodo enim est possibile exire ad esse, cum nulla de eo scientia praecesserit?

D. Ergo quid sequitur hoc?

M. Sequitur hoc ut materia habeat esse in potentia, hoc¹⁰ est quia erat uirtus ad sustinendum formam.

D. Quid est signum quod materia habeat esse in potentia?

M. Signum huius est quod forma prima habebat esse in ea in potentia, et ideo processit ad effectum, cum unita est ei.¹⁵

D. Cur dicitur materia habere esse in potentia, et non in actu?

M. Non dicitur materia habere esse in potentia, nisi cum non est coniuncta formae, quae habet esse in actu; et ideo materia fuit in potentia, propter hoc quod caret effectu, et est recepti-²⁰ bilis in se, et non est possibile ut duae uires contrariae conueniant in eodem. — Signum autem quod materia caret effectu, hoc est, quod est receptibilis in se. Et etiam, quia motus non est rei quae mouetur, nisi ut habeat et perficiatur per ipsum; et quicquid mouetur ad aliquid, caret illo. sequitur ergo ex²⁵ hoc quod materia prima, quandoquidem mobilis est, ut motus eius sit ad aliud, scilicet ad formam, ut habeat eam et perficiatur per eam; unde debuit ut prius careret ea.

1 materiam C esse (post sicut) om. C 2 quia] qui Gundissalini de processione mundi libri (p. 701 Menendez) codex Laudinens. (om. Parisin.); fortasse recte etsi] si N est] sit C; sed est etiam apud Gundissalinum l. c. in utroque codice 4 quod] quia AMN 6 est alius M ante quia add. scilicet N 7—8 quomodo . . . ad esse om. ACN 8 nulla] nulla re C 10 habeat] hanc M 12 Quod ACN quod] quia A habeat C 14 quod] quia AM 14—15 in ea om. M 15 praecessit A ei est M 16 ante materia add. ipsa M 17 dicitur corr. ex debet A 19 non om. N 20 est om. M 21—23 et non est . . . receptibilis in se om. C 21 conueniant M 22 effectum N 24 quae] quae non CN, quomodo M nisi om. A ut om. C 25 ex om. N 26 quod etc.] sententia est: quod materiae primae motus sit 27 sit] fit N

D. Postquam materia non habet esse absque forma, quomodo dici potest quod exit ad esse?

M. Postquam non dicitur exire ad esse nisi propter suam receptibilitatem formae, non impedit illud. et etiam, quia materia non dicitur non esse absolute, ideo quia habet esse in potentia. similiter etiam non dicitur forma non habere esse in materia absolute, quia forma erat in materia in potentia, et ideo exiuit ad effectum.

11. D. Iam didici ex praedictis quod materia non habebat esse, quia carebat esse, eo quod habet esse cum coniungitur formae, quod est esse in actu, et habet esse, ideo quia habet esse in se in potentia. ergo quomodo est possibile, coniungi cum hoc esse et non esse in materia simul?

M. Aestima priuationem materiae sicut tenebrositatem aëris, et aestima formam in ea sicut lumen, et considera aërem tenebrosum habentem esse in se ipso et habentem esse luminosum in potentia, cum caret lumine; similiter materiam quod habet esse in se ipsa, et habet esse in potentia, quod esse fit ex coniunctione materiae et formae, cum caret forma.

D. Iam certum est mihi ex praedictis quod materia habet esse in se. sed postquam materia habet esse in se, quomodo est uera dictio quod non habet esse nisi ex forma?

M. Esse materiale materia non habet ex forma, sed esse formale, scilicet quod materia habet ex forma; quia materia non habet illud esse quod est ex coniunctione materiae et

1—3 materia . . . Postquam *om. C* 4 receptionem *N* 7 materia] membra *N* post materia *add. composita C* 8 ideo] non *C* exeunt *N* 9 praedictis] praemissis *M* 10 quia carebat esse *om. C* esse (*post* habet) *om. MN* adiungitur *A* 11 quia] quod *N* 12 ante possibile *add. hoc AC* 12—13 cum hoc coniungi *CMN* 13 hoc esse] esse *est casus sextus* et] *i. e.* etiam ante in materia *add. est A* 15 post lumen *add. in ea A* 16 esse (*ante in*) *om. C* et habentem esse *om. C* 17 quod] quae *C* 18—19 et habet *etc.] i. e.* et habet, cum caret forma, in potentia illud esse, quod fit ex coniunctione materiae et formae; *cf. v. 25 sqq.* 18 quod] quia *M* fit] sit *N* 21 sed . . . esse in se *om. CN* 22 uera est *N* 24 materiam *M* 25 scilicet *om. N* 26 esse *om. C*

formae, nisi cum forma et propter formam, quamuis materia habeat in se esse materiale. et si uolueris hic materiam dicere priuatam comparatione esse formalis, non prohibeo; quia esse usitatum non est nisi quod est compositum ex materia et forma. et etiam cum consideraueris quod esse rei compositae ex materia et forma compositum est ex esse in potentia, quod est esse materiae, et esse in actu, quod est esse formae: uidebis quod esse materiae comparatione illius priuatio est. ergo non prohibetur quin materia secundum hunc modum dicatur priuata.

D. Cum ergo consideramus esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis, in quarum indagatione sumus, secundum quem horum modorum esse earum considerabimus?

M. Cum nos contemplamur esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis, nostra speculatio acquirit nobis scientiam utriusque esse; quia cum consideramus esse quod est secundum formam, inuenimus materiam uniuersalem habentem esse formale, et postea, cum abstrahimus formam ab ea intellectu, inuenimus materiam habentem esse materiale. similiter dicere possumus de forma.

12. D. Incipiamus ergo nunc inquirere esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis, scilicet quid sit, et quale sit, et quare sit, et ceterae quaestiones quae conueniunt ei.

M. In principio nostrae speculationis iam praedictus fuit modus inquirendi esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis; et posuimus in eo duas regulas, unam com-

1—2 habet materia in se esse *A*, materia habeat esse in se ipsa et habet esse in se *C*, materia habet in se esse *M*, materia in se habet esse *N* 3 dicere ante 2 hic *transp. M* 2 materiam] materia ia *C* 2 prohibebo *C* 4 non] et non *N* 5 et etiam] quia etiam *C* 7 quod (*post potentia*) et quod *N* est (*ante esse materia*) *om. M* 9 quin] quoniam *M* 9—10 modum hunc priuata dicatur *M* 11 consideraueris *AC*, considerauerimus *N* 13 horum] eorum *N*, *om. C* modum *C* eorum *N* 15 ante nostra speculatio *add.* uidetur quod *A* speculatio nostra *A* 16 quia cum *om. M* consideraueris *C* esse] omne *M*, *om. N* 17 inuenimus *CN* 18 postea] poste *N* inuenimus *ACM* 19—20 possumus dicere *C* 21 nunc *om. ACM* 21 et 22 uniuersali *N* 22 scilicet *etc.*] *cf. p. 298, 8 sqq. 299, 14 sqq. 300, 13 sqq.* quid] quae *M* 23 quae *om. C* eis *N* 24 in principio nostrae speculationis] *cf. tr. I. c. 10—17, p. 13, 1 sqq.* 25 esse *om. M*

munem uniuersalem, scilicet ut considerares materiam uni-
 uersalem et formam uniuersalem in intellectu cum proprietatibus
 quas attribuit eis intellectus, si habent esse, et postea inquirereres
 ipsas proprietates in eis quae sunt; et si inueneris ipsas proprie-
 tates in eis, tunc materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt. 5
 sed iam assignauimus illic proprietates materiae uniuersalis et
 formae uniuersalis, et fecimus te intelligere quod hae propieta-
 tes inueniuntur in omnibus quae sunt. constat ergo per hoc
 quod sit hic materia uniuersalis et forma uniuersalis. — Re-
 gula autem secunda est propria, particularis, scilicet in- 10
 ductio omnium substantiarum sensibilibum et intelligibilium, et
 resolutio uniuscuiusque harum substantiarum in suam formam
 in intellectu, deinde compositio uniuscuiusque, scilicet materiae
 et formae, in omnibus illis, donec componitur ex hoc materia
 uniuersalis et forma uniuersalis. et iam fecimus hoc quotiens 15
 disputauimus, inde quia consideratis substantiis sensibilibus abs-
 traximus formas earum a materiis suis, et deinde composuimus
 formas earum cum suis materiis; et deprehensa est per hoc
 materia uniuersalis et forma uniuersalis in sensibilibus. simi-
 liter etiam abstraximus formas substantiarum intelligibilium a 20
 suis materiis, postquam probationibus affirmauimus esse earum;
 deinde composuimus materiam earum cum suis formis; et ex hoc
 deprehensa est materia uniuersalis et forma uniuersalis in substan-
 tiis intelligibilibus. postea adiunximus materiam sensibilibum et
 formam eorum cum materia intelligibilium et forma eorum; et fuit 25
 ex hoc materia uniuersalis et forma uniuersalis. oportet ergo
 secundum hanc secundam regulam ut sit hic materia uniuersa-

1 scilicet *om.* *AM* consideres *C* 2 in *om.* *CN* 3—4 si habent
 . . . ipsas proprietates *om.* *A* 3 inquires *C* 4 inuenis *A* ipsas] eas *C*
 proprietates *om.* *C* 6 illic] ille *M.* ad sententiam *cf.* p. 13, 15—17; p. 16, 10—11
 6 sed] si *N* illic] ille *M* 9 hic *om.* *C* 10 autem] ante *N* est] et *AM*
 particulares *M* 11 sensibilibum et intelligibilium] simplicium et sensibilibum *C*
 13 in *om.* *N* 15 et] quia *C* 16 sensibilibus] sensibus *N* 17 earum *om.* *C*
 materia *N* suis *om.* *CMN* 17—18 et deinde . . . materiis *om.* *A* 17
 deinde] inde *C* 18 materiis suis *N* 19 et forma uniuersalis *om.* *N* 20
 abstraximus *M* intelligentium *N* 21 post materiis iterum *add.* v. 17—19 et
 deinde . . . in sensibilibus *C* 22 materiam *AC* cum *om.* *ACM* 23 substantiis]
 suis *M* 24 postea] postquam *C* adiunximus] duunximus *N* 25 earum *C*
 forma eorum] formarum *C* 26 ergo *om.* *C* 27 secundam] substantiam *A*, *om.* *C*

lis et forma uniuersalis. — Iam etiam his duabus regulis addidimus alios modos quibus deprehenditur esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis. Ex illis est hoc quod, cum creator rerum sit unus, oportet ut creatum sit duo. Et amplius, quia res non sunt omnino diuersae, nec sunt omnino conuenientes. 5 Et amplius, omne quod est in intellectu, diuiditur in proprietatem et propriatum. Et amplius, ultimum quod apprehendit intellectus est genus et differentia. Amplius, res aut resoluntur in duas radices, aut in plures, aut in cetera diuisionis. Item, postquam corpus positum in extremo inferiori, quod constat ex materia et forma, est oppositum intelligentiae, quae est in extremo superiori: est etiam intelligentia composita ex materia et forma, quia inferius eductum est a superiori; et per hoc etiam patuit quod omne quod est compositum est ex materia et forma. Et ex omnibus his modis probatur quod hic est materia uniuersalis et forma uniuersalis. recordare ergo, quicquid diximus de esse materiae et formae uniuersalis a principio disputationis usque nunc, quia per hoc complebitur scientia de esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis.

13. D. Ex omnibus praedictis constat esse materiam uniuersalem et formam uniuersalem. sed non ita facile consentit anima mea esse formam uniuersalem, sicut materiam uniuersalem. ergo adde explanationem assignando esse formae uniuersalis, antequam incipiamus perquirere cetera quae uolumus de materia uniuersali et forma uniuersali. 25

1 addimus C 2 deprehendetur ACN 3 est hoc] est ex hoc N, om. C. ad sententiam cf. p. 222,24-28 quod om. C ante creator add. qui est C 4 unum C Et amplius] cf. p. 222,19-22; 223,10-11 5 nec] non C conueniente N 6 Et amplius] cf. p. 223,11-13 in intellectu] intellectui A, om. C proprietates C 7 proprietatum CN (pro in proprietatem et propriatum supra p. 223,12 habet in formam et formatum) Et amplius] cf. p. 223,15-19 ante ultimum add. cum A 8 Amplius] cf. p. 224,15-225,22 aut] autem MN resoluitur N 9 aut in plures om. M, in om. N ceteras A 10 Item] cf. p. 225,23-226,7 inferiori] in superiori N quod] quia AC 11 est] cum C compositum C intellectinae C quae] quod N est om. C 12 in] inde C superiori] in superiori N intellectiua C 13 deductum M 14 est (ante ex) om. C 15 his omnibus AM 18-19 materiam uniuersalem AN 19 et formam uniuersalem A, om. M 20-21 D. Ex . . . formam uniuersalem om. C 20 esse materiam] essentiam M 22 mea om. C sicut] et N 23 uniuersali CM 24 uolumus (cf. p. 277,22)] uolumus ACM

M. Oportet ut assignemus tibi de forma uniuersali rationem, cui acquiescas et non declines ab ea. dicamus ergo quod, si fuerit forma haec quae sustineat formam omnis rei, et uniatur cum ea forma omnis rei: consequitur ut illa sit forma uniuersalis.

D. Postquam omnes formae sunt in forma uniuersali, quaero si essentiae harum formarum sunt essentia formae uniuersalis, aut alia.

M. Essentiae formarum quae sunt in forma uniuersali ipsa est essentia formae uniuersalis.

D. Si tu comprobaueris hunc intellectum, iam completa est scientia de forma uniuersali.

M. Incipiemus ergo ab hoc et dicemus: postquam induximus omnes substantias et considerauimus omnes formas, non inuenimus inter eas formam magis perfectam et magis collectiuam omnium formarum quam formam intelligentiae; scilicet quia inuenimus quod haec forma scit omnia per se ipsam, et unitur per se ipsam cum omni forma; et per hoc cognouimus quod omnes formae sunt in essentia eius. Et etiam inuenimus quod substantia intelligentiae apprehendit omnes formas per se ipsam; et in hoc est signum quod hae formae unitae sunt cum essentia eius, et quod essentia eius non est aliud nisi unum, quod est uniuersitas harum formarum et collectio earum, quia omnes formae unitae sunt essentiae eius unitione spiritali; unde oportet ut forma intelligentiae sit forma uniens et collectiua

p. 280,13—281,6 = Falaqera V, §. 8.

2 cui] ut *C* ab] ad *N* dicam *MN* 3 fuerit si *C*, fuerit *om.* *N* haec forma *MN* 3—4 et . . . rei *om.* *N* 7 quaero] \bar{q} $\bar{r}\bar{o}$ (*i. e.* quae ratio) *C* harum] earum *C* sint *N*, sunt sicut *C* 11 hunc *om.* *C* 12 scientia] essentia scientia *N* 13 Incipiamus *M* ab] ad *N* induxerimus *C* 14 considerauerimus *C*, consideramus *N* 15 inueniemus *C* 16 intellectiuae *C* 17 inueniemus *C* 17—19 quod haec . . . etiam inuenimus *om.* *M* 17—19 haec forma . . . cognouimus quod *om.* *C* 17 omnia] *Falaqera* כָּל צוֹרֵר, *i. e.* omnem formam 19 etiam inuenimus *om.* *C* 20 intellectiuae *C* 21 quod] et *N* cum] in *C* 22 eius essentia *C* ante aliud iterum *add.* eius *N* 23 formarum] substantiarum *C* quia] quod *N* 24 sunt *om.* *N* eius *om.* *N* 25 intellectiuae *C* et *om.* *A* collectam *N* (*cf.* p. 136,18)

unitatis omnis formae in sua unitate. Et etiam, quia inuenimus quod intelligentia non apprehendit hyle per se, sed median-
tibus anima et sensibus, quia hyle est extra essentiam eius; et
quia intelligentia non apprehendit hyle per se, quia est extra
essentiam eius: oportet ut non apprehendat formas, nisi quia
*non sunt extra essentiam eius. et si non sunt extra essentiam
eius, sunt intra essentiam eius.*

D. Quid est signum quod omnes formae sunt in es-
sentia intelligentiae? et fortasse hoc non est uerum de
omnibus formis, nisi de aliquibus, etsi necesse est concedere
quod aliquae sunt in ea.

M. Concedis quod omnes formae sunt in intelligentia esse
simplici et spirituali, aut non?

D. Cur concedam hoc?

M. Cum plures formarum fuerint in intelligentia particu-
lari, ideo quod intelligentia particularis apprehendit per se om-
nem formam et adinuenit in se omnem formam, quid putas de
intelligentia uniuersali? nonne opus est ut omnes formae
sint in eius forma?

D. Quomodo sunt omnes formae in intelligentia par-
ticulari?

M. Memor esto cogitationis animae et recursus eius ad id
quod est in intelligentia, et quomodo imaginatur formas rerum
secundum imaginationem uigilantis, et quomodo imaginatur eas
uera uisione et cognoscit eas.

25

14. D. Iam inspexi his modis, et inueni sicut dixisti. sed
adde explanationem quod omnes formae sunt in essentia intelli-

p. 281,14—18 = Falaqera V, §. 9. p. 281,19—24 = Falaqera
V, §. 10.

1 formae omnis *M* 2 intellectiua *C* 3 ante quia *add.* et *AC*
3—5 et quia...essentiam eius *om. AC* 4 apprehendi *N* 6—7 non sunt...
extra essentiam eius *addidi ex Falaqera: om. ACMN* 7 intra] inter *M*
eius essentiam *AC* 8 Quod *AMN* est *om. N* 9 intellectiuae *C* et
fortasse] confortasse *M* 10 formis *om. C* 11 aliqua *MN* 12 omnia *N*
formae *om. N* in *om. MN* intellectiua *C* 13 et] aut *C* 14—19 **D.**
Cur...in eius forma *om. C* 14 Cur *om. AN* 16 comprehendit *N* 17
quid] quae *M* 20 intellectiua *C* 22 cursus *C* eius *om. C* 23 in *om. CN*
intellectiuae *C* imaginat *AC* 24 imaginat *ACM* 25 uera] hac *C* cognos-
cat *C* 27 omnis *N* formae *om. C* sint *N* intelligentiae] intell'ie *C*

gentiae, et manifesta quod forma intelligentiae sit forma omnium rerum et quod formae omnium rerum sint forma intelligentiae.

M. Suscipe nunc probationes de hoc.

(1.) Dico quod forma intelligentiae apprehendit omnes formas, et uniuntur cum essentia eius. et quicquid est, cum cuius essentia uniuntur omnes formae, in eius essentia sunt omnes formae. ergo omnes formae sunt in essentia intelligentiae.

(2.) Item. Substantia intelligentiae sustinet omnem formam in se. et quicquid sustinet omnem formam per se, eius essentia est omnis forma. ergo essentia intelligentiae est omnis forma.

(3.) Item. Quicquid est in aliquo essentialiter, constitutum est naturae ipsius. et omnes formae sunt in intelligentia essentialiter. ergo formae rerum constitutivae sunt essentiae intelligentiae. Item. Formae rerum constitutivae sunt essentiae intelligentiae. et quicquid constituit essentiam aliquis, forma est eius. ergo formae rerum sunt formae intelligentiae.

(4.) Item. Forma intelligentiae constituit essentiam materiae. et formae rerum constituunt essentiam materiae. ergo formae rerum sunt formae intelligentiae.

(5.) Item. Forma intelligentiae sustinet omnes formas essentialiter. et quicquid sustinet formam rei essentialiter, ipsa

p. 282,4—8 = Falaqera V, §. 11.

1 ante et manifesta add. et quomodo imaginat eas (cf. p. 281,23) C
quod] quomodo M intelligentiae] intell'ie C forma (post sit)] formae M
2 sunt AM forma] formae A . 3 intellectivae C 4 Suscipe . . . de
hoc om. C 5 intellectivae C 6 cuius] eius AC 7 essentiae M post
essentia add. cum quo A 8 ergo omnes formae om. N, formae om. C
8 et 9 intellectivae C 10 in se . . . formam per se om. N 11 omnium M
forma] homo C intellectivae C 13 constitutum N 14 et] sed C
in om. N intellectiva C, intelligentiae M 15 essentialiter] naturaliter M
constitutae N 16 intellectivae C Item] est C constantivae C, constitutae N
essentiae om. A 17 intelligentiae om. C et] quia C constituit essentiam]
est in essentia C 18 eius est A intellectivae C 20—22 Item . . .
formae intelligentiae om. N 20 et 22 et 23 intellectivae C 23 omnes
om. N 24 rerum N

et hoc unum sunt. ergo forma intelligentiae et formae omnes quae sustentur in ea unum sunt.

(6.) Item. Forma intelligentiae unitur cum formis omnium rerum unitione spiritali. et quicquid unitur cum alio unitione spiritali, hoc et illud unum sunt. ergo forma intelligentiae et omnes formae rerum unum sunt. — Item. Forma intelligentiae et omnes formae rerum unum sunt. et quicquid est cum alio unum, est id ipsum. ergo forma intelligentiae est ipsaemet formae omnium rerum. — Item. Forma intelligentiae est ipsaemet formae omnium rerum. sed formae rerum sunt specificantes eas. ergo forma intelligentiae est specificans res. — Item. Forma intelligentiae est specificans res. et specificatio rerum est uniuersalitas suarum formarum. ergo forma intelligentiae est uniuersalitas formarum rerum.

[M.] Hae probationes monstrabunt tibi quod forma intelligentiae est uniuersalis omnibus formis, quia omnes formae sunt in ea. et quod tibi hoc ostendet, omnino hoc est, quod formae rerum sunt in intelligentia simplici esse, et ipsae sunt in se ipsis esse composito. et quia esse compositum est ex simplici esse, et compositum et simplex sunt unius generis, sequitur ex hoc quod formarum rerum in se ipsis sit ex esse formae intelligentiae. et consequitur etiam ex hac argumentatione quod forma intelligentiae sit uniuersalis omnibus formis, et quod omnes formae sint in eius forma.

15. D. Si omnes formae habent esse in forma intelligentiae

1 intellectiuae C omnes formae C 3 intellectiuae C 3—9 unitur . . . Forma intelligentiae om. C 4 alio] aliquo N 5 et 6 omnis N 7 alio] aliquo N 8 ipsaemet] ipsum et M 8—9 rerum . . . omnium rerum om. N 9 ipsaemet] ipsum M 10 intellectiuae C 11—12 Item . . . specificans res om. CN 12 uniuersalitas] unitas AC 13 formae C intellectiuae C uniuersalitas] unitas AC, utilitas N 15 M. delui tamquam abundans; habent ACMN. fortasse scribendum est Dixit Magister, ut p. 138,9 demonstrabunt AM intellectiuae C 16 uniuersalis] forma uniuersalis C 17 omnino] hoc omnino A 18 in om. C intellectiua C 18—19 intelligentia . . . ipsae sunt in om. N 19 esse composito] composite C 20 esse (post quia)] esse est A; omne CN 21 quod om. N forma N 22 se] semet C 22 et 24 intellectiuae C 25 sunt CN 26 intellectiuae C

simplici esse, et compositum esse est ex esse simplici, sequitur quod forma intelligentiae sit radix et origo omnis formae; et quia forma intelligentiae est radix et origo omnis formae, consequitur ut omnes formae sint defluxae ab eius forma; similiter etiam sequitur ut ipsa sit forma uniuersalis omnibus formis. ⁵ sed quomodo concedam quod omnes formae sint in forma intelligentiae?

M. Cur non concedis hoc?

D. Video enim quod intelligentia indiget sensibus ad apprehendendum formas sensibilibus; unde non apprehendit res ¹⁰ habentes hyle per se ipsam, sed mediantibus sensibus. ex quo significatur quod formae sensibiles sunt extra essentiam eius, quia si omnes formae essent in essentia eius, ad apprehendendum formas sensibiles non indigeret sensibus.

M. Non dico quod omnia sunt in intelligentia, nec quod ¹⁵ omnia sunt ipsa intelligentia, propter res habentes hyle; sed dico quod intellecta spiritualia sunt in intelligentia et quod ipsa sunt intelligentia; sed sensibilia corporalia habentia hyle non sunt in intelligentia, nec ipsa intelligentia, quia sunt extra essentiam eius. et ideo intelligentia non apprehendit res ha- ²⁰ bentes hyle, nisi mediante sensu, qui conuenit suae naturae, quia est medius inter spiritualitatem intelligentiae et corporalitatem hyle. et causa prohibens quod intelligentia non apprehendit per se res habentes hyle, haec est, quod apprehensio intelligentiae non fit nisi applicatione formae eius cum forma ²⁵

p. 284,15—285,23 = Falaqera V, §. 13.

1 simplici esse] simplex *A*, simplex esse *C* esse (*post* compositum)]
omne *N* ante est iterum *add.* et compositum, *post* est *add.* esse *C* simplici esse *C* 2 intellectiuae *C* et (*ante* quia)] *om. C* 2--3 et quia . . .
omnis formae *om. N* 3 intellectiuae *C* consequitur] et sequitur *C*
4 ut] quod *C* 5 etiam] et *M* 5 uniuersalis forma *A* 6 quod] ut *N*
7 intellectiuae *C* 9 intellectiua *C* 10 non] nunc *C* 12 signatur *N*
14 indigent *M* 15 in *om. C* intellectiua *C* 16 sint *AMN* intellectiua *C*
17 intellecta] intellectiua *C* in *om. M* 17 et 18 intellectiua *C*
18 non] nec *CN* 19 in *om. CMN* intelligentia (*ante* nec)] intellectiua
intelligentia (*post* ipsa)] in *C* 19--21 quia . . . habentes *om. C* 21
qui] quia *M* 22 intellectiuae *C* corporeitatem *N* 23 intelligentia]
intell' *C* 24 per se *om. M* quod] quia *A* 25 intellectiuae *C* ante
applicatione *add. ex A* eius formae *C*

intellecti et unitione eius cum ea; et quia substantia intelligentiae est subtilis, et sensibilia sunt spissa, et simplex non potest coniungi cum spisso sine medio simili extremis: sequitur ex hoc quod intelligentia non apprehendit sensibilia nisi mediante sensu; quia substantia sentiens est consimilis utrisque extremis, ⁵ scilicet quia est media inter corporeitatem formarum sensibilibum et spiritualitatem intelligentiae. — Manifestatio huius haec est, quia cognitio non est nisi propter unionem duarum formarum, cognoscentis et cogniti, sine medio, et unio harum duarum formarum est secundum similitudinem et propinquitatem; et ¹⁰ forma animae intelligentis non est similis formis corporalibus, quia forma animae intelligentis spiritualis est, et formae sensibiles corporales sunt; unde prohibetur, ne forma animae intelligentis applicetur formis corporalibus sine medio quod sit simile duobus extremis. — Et etiam, postquam anima ¹⁵ sensibilis et natura sunt mediae inter animam intelligibilem et corpus, prohibetur ne forma animae intelligentis iungatur cum formis corporis, et uniatur cum eis per se ipsam sine medio. et secundum hanc rationem considerabis apprehensionem animae sentientis formas sensibiles mediantibus instrumentis et ²⁰ aëre, propter similitudinem quam habent instrumenta et aër ad duo extrema, scilicet substantiam sentientem et formas sensibiles.

Et cum dicitur quod totum habet esse in intelligentia et defluit ab intelligentia, non intelligitur propter hoc quod totum ²⁵ sit compositum ex intelligentia, nec quod aliqua simplicium sub-

p. 285,24—286,7 = Falaqera V, §. 14.

1 intellecta *C* cum ea *om. C* intellectivae *C* 4 intellectiva *C*
apprehendat *M* 5 quia] et *C* sensiens *C* 6 corporalitatem *C* 7 spi-
ritualitatem] specialitatem *M* intellectivae *C* post manifestatio *add.*
autem *C* 9 et] quia *C* harum *om. AN* 10—11 et forma *om. C* 13
post prohibetur *add.* propter hoc *ACM*, quibus uerbis altera eiusdem vo-
cabuli interpretatio ad illud unde addita contineri uidetur 16 ante
natura *add.* non *A* media *C* intelligibilem] intl'ule' *C* 17 intelligentis]
intelligibilium *A* iungatur] uniatur *N* 18 corporis] corporalibus *C* et
uniatur cum eis per se ipsam *om. N* 19 apprehensione *N* 20 sensien-
tis *CN*, conformantis *A* formis sensibiles *N* et] in *A* 24 intellectiva *C*
25 intelligencia] ea *C* 26 intellectiva *C* nec] sed *M* aliqua] alia *AN*
substantiarum simplicium *CM*

stantiarum composita sit ex alia; quia quod compositum est ex alio, compositio eius est in actu, et intelligentia non sic est, quia substantia eius simplex substantia est; sed intelligitur per hoc quod omne quod est, est in eo esse simplex, scilicet quia sua essentia est uniuersitas formarum, id est formae rerum sunt unitae in sua essentia unitione *spirituali* essentialiter, non corporali accidentali.

16. D. Iam intellexi hoc. sed adde explanationem quod forma intelligentiae uniuersitas est formarum rerum.

M. Postquam forma intelligentiae est sciens formam omnis rei, oportet ex hoc ut omnes formae sint coniunctae ei existentes in ea, eo quod omnes formae sunt creatae in ea, *scilicet* unitae sunt in eius essentia unitione *spirituali* essentialiter. et propter hoc forma intelligentiae est uniuersalis omnibus formis. et quandoquidem hoc sic est, oportet ut haec forma sit quae dedit omni formae esse et quod est, sicut materia est quae dedit omnem substantialitatem.

D. Vidi sapientes in hoc conuenire quod intelligentia non habet formam quae sit ei propria. et reddiderunt rationem, dicentes quod, si intelligentia haberet formam propriam, prohiberet ipsa forma apprehensionem omnium aliarum formarum praeter se.

M. Non dixerunt quod intelligentia non habet formam propriam, nisi quia non habet formam particularem; nec ne-

p. 286,10—17 = Falaqera V, §. 15. p. 286,18—287,7 = Falaqera V, §. 16.

1 composita *om. A.* ex] ab *C* quia] et *C* 2 compositio] composita *N* intellectiua *C* est sic *C* 3 simplex est substantia *A*, substantia simplex est *CM* 4 in eo est *C* esse *om. C* quia] qui *N* 5 essentia sua *N*, formarum] forma *N* rerum] earum *A* 6 *spirituali scripsi ea v. 13*: substantiali *A*, subtili *C*, sibili *M*, *om. N* 8 intellexi *C* , 9 intellectiuae *C* est *om. M* 10 intellectiuae forma *C* formas *M* 12 eo *om. N*, eo . . . in ea *om. C* scilicet *scripsi Falaqerae* ל"ך *secutus*: sed *ACMN* creata *N* 14 intellectiuae *C* et] quia *C* 15 sic *om. C* 16 formae esse . . . dedit omnem *om. N* et] quia *C* materia] *Falaqera perperam* השכל (*i. e.* השכל, intelligentia?); sed cf. p. 14,2—5 collata pag. 259,22 et 269,17—21 quod est] quae est *M*, *om. C* omni *M* 18 quod] et *N* intellectiua *C* 19 et] quia *C* 20 intelligentia] intellectiua *C*, nullam *M* habuerit *A* 21 prohiberet] haberet *C* formam *N* 21—22 formarum omnium aliarum *N* 22 formarum *C* 23 intellectiua *C* 23—24 propriam formam *N* 24 nec] non *C*, *om. N*

gauerunt propter hoc intelligentiam habere formam uniuersalem, ideo quod forma uniuersalis iudicatur apprehensio omnium formarum. unde, cum tu consideraueris quae sit causa apprehensionis substantiarum ad formas, scies tunc certitudinem nostrae dictionis quod forma intelligentiae est uniuersalis; et scies quomodo haec forma apprehendit per se omnes formas.

D. Quomodo est hoc?

M. Dubitas quod substantia, quo fuerit subtilior et simplicior, erit receptibilior multarum formarum et diuersarum, et ipsae formae sunt in ea melius et pulchrius; et e contrario?

D. In hoc non dubito, nisi quia ignoro causam quae facit hoc debere esse.

M. Causa quae facit hoc debere esse haec est, quia compositio compositi prohibet illud a formis penetrari, quia est obstaculum inter essentiam suam et essentias formarum. sed in substantia simplici non est quod obstat inter ipsam et formas; et propter hoc non prohibentur formae penetrare ipsam. unde oportet ut substantia simplex, quo fuerit superior et purior, erit magis receptibilis formarum multarum et magis configuratur omni figurae; quia si substantia simplex unius figurae esset receptibilis et comes, et sustentatrix unius tantum formae et comes: inter ipsam et substantiam compositam non esset differentia. — Et cum hoc ita sit, oportet ut substantia sensibilis propter suam spissitudinem multarum formarum non sit suscep-

p. 287,9—288,21 = Falaqera V, §. 17.

1 intelligentiam (intell'iam) etiam C 2 ideo] eo A, om. N quod]
 quia N uniuersalis] utilis N 4 tunc om. C 5 intellectiuae C ante
 uniuersalis add. forma M 9 fuerat M 10 erat M multarum forma-
 rum] omnium formarum et multarum C 11 et pulchrius om. C 13 debere]
 habere N 14 Causa quae hoc facit A, Hoc quae causa fecit (sic!) C de-
 beri M, om. C esse om. M haec] hoc N compositio] composita N
 15 compositi] compositum C 16—17 essentiam suam . . . inter om. N
 16 sed] si M 17 ipsam et formam AN, formas et ipsam C 18 et om. M
 19 ut] quod M fuerunt M 20 multarum formarum M 22 et (ante
 sustentatrix)] om. AM 22—23 et sustentatrix . . . et comes om. Falaqera
 22 tantum] tamen N 23 esset om. M 24 hoc] si M, om. N 25 sus-
 ceptibilis] receptibilis N

tibilis, sed comes unius formae. unde oportet ut substantiae intelligibiles, quo fuerint simpliciores et clariores, erunt formarum receptibiliores; et erit in eis maior unitio formarum et manifestior quam in inferioribus, sicut in natura et in animabus. similiter dicendum est, donec peruenitur ad subtilissimam et simplicissimam omnium substantiarum, quae est substantia intelligentiae; et oportet ut haec substantia sit magis receptibilis et magis colligens formas in sua essentia et unitate. — Et etiam, postquam substantia intelligentiae ordinata est in ultimo supremo, opposita substantiae corporis ordinatae in ultimo infimo, et substantia corporis est receptibilis unius formae tantum: tunc oportet ut substantia intelligentiae sit receptibilis omnium formarum et sustentatrix earum. similiter etiam oportet ut substantiae, quo magis descenderint et propinquiores corpori fuerint, erunt debiliores in recipiendo formas et minus lumen, et similiores corpori in recipiendo pauciores formas; et e contrario.

17. D. Concedamus quod substantiae quae sunt infra intelligentiam, recipiunt ab ea formas, aliae plures, aliae pauciores. sed quid poterit intelligi ex hoc quod dicis, quod substantia intelligentiae magis est receptibilis omnium formarum quam aliae substantiae, et unde recipit intelligentia has formas?

M. Materia propria formae intelligentiae, id est extremitas sublimior materiae uniuersalis, recipit formam intelligentiae, quae

p. 288,22—289,7 = Falaqera V, §. 18.

2 fuerunt *M* erunt] sic codices omnes (cf. v. 14) 2—3 receptibiliores formarum (' , formarum susceptibiliores *M*, forma receptibiliores *N* 3 in eis om. *M* maior] maior *M* 4 in (ante inferioribus) om. *M* in (ante animabus) om. *A* 5 perueniatur *C* 6 est om. *C* intellectiuae *C* 7 et addidi ex Falaqerae יִהְיֶה: om. *ACMN* haec substantia om. *C* 8 Et] Quia *C* 9 intellectiuae *C* 10 opposito *C* 11—12 unius . . . sit receptibilis om. *N* 12 intellectiuae *C* 14 descendunt *C* 15—16 formas . . . in recipiendo om. *N* 15 et (ante minus) om. *M* et minus lumen om. Falaqera 16 et] etiam *M* 16—18 et e contrario . . . ab ea formas om. *N* 17 *Amplonianus* cap. 17 a v. 19 sed quid incipit 17—21 Concedamus . . . formas] haec apud Falaqeram in breue contrahuntur 17 Concedimus *CN* intelligentia *M*, intell'am *C* 19 quid] qui *M* intelligentiae] intel' *C* 21 intellectiua recipit *C* 22 intellectiuae *C* 23 sublimior] subtilior *A*, subtiliorum *C* materiae] formae *C* recipit *CM* intelligentiae (intell'ie) etiam *C*

sustinet omnes formas, a uoluntate, in qua est omnis forma plene et perfecte, et quae est totum et totum in ipsa. et materia non recepit a uoluntate secundum quod in uirtute uoluntatis est, sed secundum quod essentia eius parata erat recipere; et iam feci te scire ex praemissis quod id luminis quod materia ⁶ acquisiuit ex uoluntate ualde minimum est comparatione eius quod in uoluntate est. -- Et debes scire quod haec forma absoluta est uoluntati in actu ex parte facti, et est uoluntati ex parte factoris in potentia; hoc est quia res non sunt taliter in superioribus, qualiter in inferioribus, quia formae in causis perfectius et plenius sunt quam in causatis, quia formae non fiunt in causatis nisi ex intuitu causarum in causata et aequidistantia ad illas. et secundum hoc oportet ut formae sint in uoluntate prima perfectius, quoad esse potest, et ordinatissime et plene. similiter etiam oportet, ut quicquid fuerit ei propinquius, quo- ¹⁵ usque perueniatur ad ultimum substantiae inferius; et tunc sistet forma. et summa horum uerborum est id quod Plato dixit.

D. Quid est quod Plato dixit?

M. Plato considerauit quod formae fiunt in intelligentia ex intuitu uoluntatis, et fiunt in anima uniuersali ex intuitu intelligentiae uniuersalis; similiter fiunt in natura et in substantia ex intuitu animae uniuersalis in natu-

p. 289,7—290,3 = Falaqera V, §. 19.

1 post a uoluntate add. prima sibi creatas A. Falaqera post מַהֲרֵצוֹן
add.: הַשּׁוֹכֵן לַמַּעֲלָה אֵצֶל הַבּוֹרָא יי' וי', i. e. quae habitat in
sublimi iuxta creatorem excelsum et sanctum. N post a uoluntate lacunam
habet 2 et totum om. N 3 recipit CM 4 et] quia C 5 feci te] fe-
cisti me C id] illud U 7 forma] uoluntas C 8 uoluntati] uoluntate
materiae C in actu] in athi C. pro in actu scribendum erat in potentia,
pro in potentia (v. 9) in actu; cf. IV 20, p. 254,22—24: quamuis omnis
forma est in uoluntate in actu respectu agentis, nec dicitur esse in potentia
nisi respectu facti. cum apud Falaqeram idem error reperiatur, mutare quic-
quam nolui facti] rei facti AM 10—11 plenius et perfectius CM 11
quam] qua M 11 et 12 causatis] causis M 12 ex om. N 13 et om. M
13—15 formae . . . oportet ut om. M 14 quoad] quo aliquid ACM 15 ut]
i. e. quantum fuerunt M 16 et om. M tunc sistet] consistet N 17
suma M id] ro N, om. C 18 Quid est] Quidem M 19 considerauerit
M intellectiua C 20 uoluntatis] cf. Munk l. c. 101,3 21 intellectiuae
C natura] materia C

ram. et posuit regulam in hoc, quomodo fiunt formae intelligentibiles, id est cogitata et imaginata, in anima particulari ex intuitu intelligentiae in illam.

D. Quid intelligitur de hoc intuitu in substantias?

M. Intellectus intuitus in substantias est aequidistantia aliarum ab aliis et defluxio uirium et luminum aliarum ad alias, ideo quod omnes sunt infra substantiam primam, quae fluit per se, sicut iam scisti ex praemissis.

18. D. Iam certum est mihi ex praedictis quod forma intelligentiae est forma formarum, et quod omnes formae subsistunt in eius forma, et quod intelligentia est uniuersitas rerum. et omnino quia formae inferiores sunt in formis superioribus, quia defluxae sunt ab eis, oportet ex hoc quod intelligentia sit quicquid est infra eam; similiter anima et natura sunt quicquid est infra eas, ideo quod unio formarum inferiorum in formis superioribus est similis unitioni formarum intelligentibilium in forma intelligentiae. sed cum hoc tamen adhuc dubito, quomodo colliguntur formae multae in uno, et quomodo conueniunt, cum sint diuersae in se ipsis.

M. Iam confecimus ex praemissis probationibus certitudinem de hoc quae sufficit; ergo memor esto illarum. sed nunc dico hoc quod non prohibentur multae formae diuersae colligi

p. 290,4–8 = Falaqera V, §. 20.
V, §. 21.

p. 290,22–292,17 = Falaqera

3 intellectiuae C illam] ipsum C 4 de] in A in om. M
6 ab aliis . . . aliarum om. N luminum et uirium C 7 quod] quia C
substantiam primam] formam propriam M fluit] fuit MN 7–8 per
se] *Falaqera add.* כלומר שההשפעה מאתו לבדו (i. e. id est, cuius
effluxio est ab ipsa sola), quibus uerbis glossema contineri illo כלומר indicatur
8 ex praemissis] cf. III 13–16, p. 107,10 sqq. 9 ex dictis N, om. C in-
tellectiuae C 10 formarum] substantiarum M 11 intellectiua C uni-
uersitas est N 12 post quia add. postquam AMN post formae add. insuper N
ante superioribus add. in N 13 quia] quae AMN fluxae M quod] ut C
intellectiua C 14 sit] scit N natura] materia M sunt] sicut A, sint
M, sciunt N 16 superioris N unitationi M intellectiuae C 18 col-
liguntur] intelliguntur C formae om. C 20 confecimus] cum fecimus N
21 quod (quod etiam N) sufficit de hoc C esto] est C 21–22 dico nunc A

in uno sustinente, nisi cum locus impedit; sed cum locus non impedit, non prohibetur quin conueniant, ut dictum est. sed postquam formae coadunatae in forma intelligentiae non sunt dispersae, propterea quod unitae sunt in sua essentia, et substantia intelligentiae est substantia simplex: constat per hoc ⁵ quod hae formae non impediunt locum; immo ipsae et locus in quo sunt, scilicet substantia intelligentiae, unum sunt. et quia substantia intelligentiae est simplex, et formae quae sunt in ea non sunt dispersae, sed unitae in sua essentia, ideo est substantia intelligentiae capax et sustentatrix omnis rei; et non angu- ¹⁰ statur aliqua re, ideo quod sustinet omnia unitate sua, quae est eius essentia, sustentatione unitationis essentialis. – Vnde debes obseruare hunc intellectum et inducere in omnibus substantiis, scilicet ut facias comparisonem inter sustentationem ipsarum ad formas et sustentationem alterius ad illas; uidelicet cum tu ¹⁵ consideraueris existentiam formarum in intelligentia, inuenies eam comparabilem existentiae earum in anima et existentiae nouem praedicamentorum in substantia. et propter hoc dictum est quod intelligentia est locus formarum intelligibilium et hyle est locus formarum naturalium; et etiam fuit dictum quod, sicut ²⁰ hyle est uirtus receptibilis formarum sensibilium, similiter anima est uirtus receptibilis formarum intelligibilium. et secundum hoc considera etiam existentiam omnium formarum in materia prima.

1 nisi cum locus impedit] *Falagera*: בשׂיטרידו מקום, *i. e.* nisi cum occupant locum 1–2 sed cum locus non impedit] *Falagera*: אבל בשׂלא יטרידו מקום, *i. e.* sed cum locum non occupant 1–2 sed cum ... dictum est *om. C* 2 non *om. N* 3 coadunatae] quo adunatae *N* intelligentiae] itll'ie *C* 4 sua] una *A* 5 intellectuae *C* post constat *add.* quod *A* 7 et 10 intel' *C* 7–8 unum sunt et quia substantia intelligentiae *om. A*, 7–9 unum sunt ... ideo est substantia *om. C* 8 sunt] sicut *M* 11 aliqua re] alia re *AN* (*falso Munk l. c. p. 103,2 in codice N a re legi refert*), alii quare *M* ideo] de eo *C* quod] quia *M* ante unitate *add.* in *C* 12 essentia eius *M* unitationis *N* 14 scilicet *om. M* faciat *M* 15 formis *N* illas] alias *C* tu *om. C* 16 existentia *M* intellectua *C* 17 eorum *C* 18 et] quia *C*, *om. M* 19 intellectua *C* 19–20 intelligibilium et hyle est locus formarum *om. N* 20 est] et *C* 21 sensibilium] fil'uū *C* 22 formarum receptibilis *C* 23–24 prima materia *C*

D. Quomodo est hoc?

M. Tu inuenies omnes formas existentes in materia uni-
uersali, similiter inuenies nouem praedicamenta in substantia;
similiter inuenies res diuersas existentes in anima, et anima est
sustentatrix illarum, et non prohibetur existentia earum in illa
propter existentiam aliarum in aliis. sicut enim corpus et eius
accidentia sunt unum, cum adeo sint diuersa et disparata, sed
anima distinguit partes quasque ab alio, quamuis sint con-
iunctae et unitae: similiter cum omnia sint coniuncta et unita,
quamuis sint diuersa in suis essentiis, intelligentia tamen separat
alia ab aliis et cognoscit alia ex aliis. unde oportet ut secun-
dum hanc considerationem sit exemplum totius, quantum ad
materiam primam, sicut exemplum corporis ad animam et sicut
exemplum formarum ad intelligentiam. si enim omnes formae
sunt in intelligentia, quanto magis necesse est ut sint in materia
prima. et sicut ex esse earum in intelligentia imaginatur esse
earum in materia prima, similiter deinceps quod supra hoc est.

D. Si sic intelligentia et anima sustinet formas, sicut ma-
teria uniuersalis sustinet formam uniuersalem, uides quod id-
circo materia sit sciens? et scientia nonne est forma? 20

19. M. Ratio scientiae intelligibilis haec est: unio formae in-
tellectae cum intelligentia. similiter dicendum est de scientia
sensibili. sed haec unio *particularis* non est sicut unio for-

p. 292,21—293,5 = Falaqera V, §. 22.

2 Tu om. C 2—3 omnes . . . similiter inuenies om. C' 3 ante si-
militer add. et M 5 earum] illarum C 6 enim om. C' 7 adeo] a dea
N disparata] separata C 8 ab om. AM 9 sunt M, sut (sic!) N 10
suis] sensu M intellectiua C 11 ex] ab A unde] unum A, et C 13
primam materiam C ante sicut add. et C corporum N 14 intel-
ligentiam] intell'am C 14—15 si . . . intelligentia om. A 15 in (post
sunt) om. CM intellectiua C 16 in om. C intellectiua C 17 haec A
18 sic] sit C intellectiua C' et om. M sustinens A ante formas
add. omnes N 20 et scientia om. N 21 Amponianus c. 19 a v. 22
similiter dicendum incipit scientiae om. AC intellectae] intellectiuae C'
22 intellectiua C' 23 particularis correxi, Falaqerae הַפְּרָטִי secutus:
sensibilis A MN

mae uniuersalis cum materia uniuersali, sed est infra eam, et ideo non uocabitur scientia; et quamuis non uocetur scientia, tamen non debet propter hoc ut unitio formarum intelligibilium cum intelligentia sit nobilior ea, etsi intellectus unitio⁵ nis primae sit nobilior intellectu unitio⁵ nis secundae. — Sed quod debes scire de hoc intellectu, hoc est, quod forma continet materiam, sicut intelligentia continet animam, et anima continet corpus; et uoluntas continet formam, sicut unaquaeque harum continet aliam; et deus excelsus et sanctus continet uoluntatem et quicquid materiae et formae est in ea sine comparatione et¹⁰ exemplo.

D. Cur dixisti quod subsistentia formarum in anima et intelligentia est sicut subsistentia formarum in hyle? et nos inuenimus quod formarum quae sustinentur in substantia quaedam sustinentur in aliis, sicut qualitas sustinetur¹⁵ in quantitate, et non inuenimus alias formarum intelligibilium sustineri in aliis.

M. Oportet ut scias quod qualitas, etsi adiacet quantitati, hoc non est nisi quantum ad sensum; sed certe quantitas et qualitas simul sunt, ideo quod color et figura comitantur²⁰ corpus uniuersaliter; et praeter haec etiam cetera genera sunt simul in substantia.

p. 293,5—11 = Falaqera V, §. 23. p. 293,18—294,10 = Falaqera V, §. 24.

1 cum] est A est om. M 2 uocabitur] sc. unitio formae uniuer-
salis cum forma uniuersali 3 non om. M ut om. N 4 intellectiua C
etsi] immo nam oportet ut; Falaqera כי היה ענין intellectus] intelligit
N 5 nobilior sit C unitacionis M quod om. M, post scire transp. C
6 debet M 6 quia AN 7 intellectiua C 7—9 animam . . . sanctus
continet om. N 8 sicut] sic C unaquaque C 9 et sanctus om. A
10 et (ante formae)] uel C 12 quod om. N subsistentia] substantia C
in anima formarum M 13 intellectiua C subsistentia] substantia C
14 nos] non N 15 qualitas] quantitas CM 16 alias] aliquas C forma
N intellectuum C 18 Oportet] Debet N quod] ut M qualitas]
quantitas M qualitas . . . adiacet] Falaqera: האיכוה אע"פ שהוא
למעלה מהכמות, i. e. qualitas etsi sit supra quantitatem 19 quan-
tum om. C sed] et N certe] curte M 20 ante simul add. uera M
ideo] eo A 21 cetera] certa N

D. Iam intellexi hoc.

M. Sume hoc pro regula, et secundum illud considera esse omnium formarum simul in materia prima.

D. Quomodo est hoc?

M. Talis est comparatio sustentationis materiae primae ad omnes formas, qualis est comparatio sustentationis intelligentiae et animae ad formas intellectas, et qualis est comparatio sustentationis substantiae ad nouem praedicamenta, et, quod est manifestius, qualis est comparatio sustentationis quantitatis ad colorem et figuram. 10

D. Secundum hoc intelligentia et anima et omnino omnes substantiae simplices debent esse sicut hyle. sed tu iam praedixeras eas esse formas.

M. Oportet ut inferius sit hyle superiori, quia superius est agens in inferiori. et ideo sapientes uoluerunt appellare aliquam substantiarum formam certissime, nisi intelligentiam primam, quae uocatur ab eis intelligentia agens.

20. D. Dic mihi, cur formarum aliae sunt manifestiores aliis, et aliae occultiores?

M. Quanto magis forma finita fuerit et magis corporea, erit sensui manifestior, sicut color qui ex formis propinquior est sensui, et figura occultior colore, et corporeitas occultior quam figura, et substantia occultior corporeitate, et natura occultior quam substantia, et anima occultior quam natura, et intelligentia occultior quam anima. 21

p. 294,14—17 = Falaqera V, §. 25. p. 294,20—295,9 = Falaqera V, §. 26.

2 hoc] illud N et om. N . illud] hoc C 5 est om. N sustentationis] sustentantis N, om. M 6 est om. N sustentantis N 6—7 intelligentiae . . . sustentationis om. C 7 intellectas] intellectuias A est om. N sustentantis N 9 sustentationis] sb'e' ('i, sustentantis N 10 ante figuram add. ad M 11 Secundum] Sed M intellectiua C 12 sicut om. C 15 in inferiori om. N 16 aliqua M formam (corr. ex formarum) substantiarum C, substantiarum formarum N intll'iam 'i, telligentiam N 17 intellectiua C 19 aliis om. A et] ex M 20 finita fuerit] Falaqera שֶׁהָרָד, i. e. descenderit corporea] comparea M 21 erat M qui] quae M 22 sensum N colore] est colori (sic!) C 23 (bis) et] 24 occultior om. C corporeitate] compareitate M 24 et (ante intelligentia)] om. M intellectiua C

D. Quae est causa occultationis harum figurarum et manifestationis earum?

M. Causa in hoc est, quia forma prima quae coniuncta est materiae primae est spiritualis simplex, et forma ultima est corporalis composita; et inter haec extrema sunt media quae ligant illa et coniungunt illa; quia forma quae fuerit propinquior primae formae spirituali, illa erit subtilior et occultior; et e contrario, quia quae forma magis accesserit ad formam corporalem ultimam, erit spissior et manifestior.

D. Exemplifica hoc in formis substantiarum. 10

M. Exemplum huius est quia forma intelligentiae est forma prima spiritualis quae coniuncta est materiae, et quae eam sequitur, est forma animae rationalis, deinde forma animae sensibilis, deinde forma animae uegetabilis, deinde forma naturae, deinde forma substantiae, deinde forma corporis, deinde forma figurae et coloris. 15

D. Secundum quod mihi uidetur, formae spirituales debent subsistere in formis corporalibus, et ut esse manifestum sit speculum occulti.

M. Hoc sic esse debet. 20

D. Declara istud.

M. Argumentum quod formae spirituales sunt latentes in formis corporalibus hoc est, quod anima latet in corpore cum uiribus suis, et unaquaeque uirium suarum coniungitur illi formae quae sibi conuenit in subtilitate; et discernit formam qualitatis et quantitatis a forma substantialitatis, et postea discernit

p. 295,23—296,6 = Falaqera V, § 27.

1 est *om.* M figurarum] formarum A manifestatio AM 4 primae materiae N 5 sunt] sicut N 6 illa (*ante et*) *om.* C et *om.* N 7 formae primae M, primae materiae C subtilior erit M, erit *om.* C occultior et subtilior C 8 accessit C 9 erat M et *om.* M 11 quia] quod N intellectiuae C est *om.* N 12 spiritualis *om.* C 13 animae (*ante sensibilis*) *om.* N 14 uegetabilis . . . naturae *om.* C 18 ut *om.* C esse] omne CM 20 debet esse C 21 Declaram (*l. Declara m, i. e. Declara mihi*) N istud] illud C, istum M 23 quod] quia N 24 unaquaeque C coniungitur] et iugitur M 25 discernit M 25—26 quantitatis et qualitatis CM 26 postea *om.* C decernit M

formam substantialitatis a forma naturae, et formam naturae a forma animae, et formam animae a forma intelligentiae, et formam intelligentiae a materia prima. et oportet ut scias quod quicumque bene scierit differentiam harum formarum et cognoverit actiones uniuscuiusque substantiarum in aliam, iam peruenit ad finem scientiae et delectationis.

21. D. Quae est ratio essendi has omnes substantias in corpore?

M. Ratio ad hoc haec est, quia superius est agens in inferiori. et oportet absolute ut materia prima spiritualis et forma spiritualis prima sint agentes in omni; sed euidencia huius actionis diuersificatur propter elongationem ab origine. quia enim materia prima sustinet totum, oportet ut agat in toto; similiter forma prima quae est coniuncta huic materiae oportet ut existat in toto, propter existentiam materiae in toto.

D. Quae est actio primae formae in toto?

M. Actio primae formae in toto haec est, scilicet esse, quia haec forma est constituens essentiam omnis rei.

D. Iam praediximus quod haec forma prima est forma intelligentiae. quomodo ergo erit inuenta in toto et constituet essentiam totius?

M. Quae est forma intelligentiae?

D. Forma continens omnes formas totius esse.

M. Quae ex formis est subtilior et superior?

p. 296,17—18 = Falaqera V, §. 28^a. p. 296,22—23 = Falaqera V, §. 28^b.

1 formam (*ante naturae*)] forma *MN* 2 intll'ie *C* formam (*ante intelligentiae*)] forma *M* 3 intl' *C* materia] forma *A* 4 bene *om. A*, *post scierit transp. N* differentias *C* formarum] substantiarum *M* 5 alia *N* 7 omnes has *C* substantias] formas *M* 9 est ad hoc (*omisso haec*) *C* quia] quod *C*, qui *N* 10 prima materia *C* spiritualis *om. C* 11 prima *om. C* in omni] motum *C* 13 enim] ei *M, om. C* materia *om. N* oportet] debet *M, om. C* 13—15 agat in . . . oportet ut *om. N* 15 materiae *om. C* 17 M. Actio . . . toto *om. N* scilicet *om. C* 18 constituens est *M, om. N*, lacuna hiante (*sed manus saec. XVII. adscripsit*: alias prima constituit, intelligentiae continet alias) 19 praedixeramus *M*, praedixeras *C* est] erit *N* 20 intellectiuae *C* erit] erat *M* 22 intellectiuae *C* 23 esse totius esse *C*, esse totius *M* 24 superior] utilior *C*

D. Forma intelligentiae.

M. Et esse spissi et inferioris, est ex esse subtiliori et superiori?

D. Hoc ita est.

M. Postquam forma intelligentiae est continens formam⁵ omnis quod est, et est superior omni forma omnis quod est, et omne inferius ex superiore est: quid sequitur hoc?

D. Certe hoc sequitur quod esse omnium formarum est ex esse formae intelligentiae, et quod forma intelligentiae est constituens essentiam omnis formae, sicut dixisti. sed¹⁰ ostende actionem formarum ceterarum substantiarum in toto, sicut ostendisti actionem formae intelligentiae.

M. Ostensio actionum formarum spiritualium in corpore multum difficilis est. sed oportet ut scias quod, postquam actio formae primae quae constituit essentiam omnis rei et dat¹⁵ esse, est in corpore, magis necesse est, ut actiones ceterarum formarum, quae sunt infra eam, sint inuentae in eo; et cum tu consideraueris substantias compositas ex elementis, et substantias quae sunt super elementa, uidebis actionem in eis manifestius et euidentius.

20

D. Iam intellexi hoc. sed fac me scire, quae est causa quod forma, quo fuerit superior, erit unitior et magis defixa in materia et magis cohaerens ei; et e contrario?

M. Causa in hoc est elongatio ab origine, sicut saepe

p. 297,8—9 = Falaqera V, §. 28^c.

1—3 D. Forma . . . et superiori *om. C* 2 et (*ante inferioris*)] *om. MN*
subtilior *N* et (*ante superiori*)] *om. N* 5 intellectiuae *C* est *om. M*
6 et (*ante est*)] *om. C* est *post superior transp. C* omnis *om. N* et
om. M 7 omne] esse *MN* ex] a *M* superiori *C* quid] qui *M*
7 et 8 sequetur *A* 8 quod] quia *A* 9 formae *om. C* intellectiuae
(*bis*) *C* quod] quia *M, om. C*, quod forma intelligentiae est *om. N* 11
substantiarum ceterarum *M* 12 intelligentiae] intellectiuae *C*, et intel-
ligentiae *N* 14 quod] quia *M* 15 primae] propriae *M, om. N* 16
esse] omne *M* est (*ante in*) *om. A, post in corpore transp. C* ceterarum
om. M 17 infra eam] in ea *M* sint] sicut *N* cum tu] tu cum *M*;
cum *om. N*, tu *om. C* 18 considerabis *N* 19 super] supra *C* 22 fuerat
M 23 defixa] dedixa *C* 24 sicut saepe dictum est] ut p. 245,8; 261,24, saepius

dictum est, hoc est quia forma quo fuerit propinquior primae formae, scilicet unitati patienti, quae sequitur unitatem agentem, erit simplicior et firmior et similior formae primae in unitione et stabilitate, propter propinquitatem eius ad unitatem quae est origo omnis unitatis et origo omnis uirtutis. similiter etiam ⁵ considera unitatem formae et multiplicitatem.

22. D. Iam patuit mihi ex praemissis esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis. sed ostende nunc mihi, quae est definitio uniuscuiusque illarum?

M. Definitio cuiusque illarum non est possibilis, quia ¹⁰ super eas non est genus quod ponatur principium in definitione earum; sed descriptio earum possibilis est, propter proprietates quae comitantur eas. ergo descriptio materiae primae, quae sumpta est ex eius proprietate, haec est, scilicet quod est substantia existens per se, sustentatrix diuer- ¹⁵ sitatis, una numero; et iterum describitur sic, quod est substantia receptibilis omnium formarum. sed descriptio formae uniuersalis haec est, scilicet quod est substantia constituens essentiam omnium formarum; et iterum describitur sic, quod ipsa est sapientia perfecta, lumen ²⁰ purissimum.

D. Quomodo dicitur forma prima substantia, cum sustineatur in materia?

M. Certe forma accidentalis est considerata respectu suae sustentationis in materia; sed in se ipsa substantia est. ²⁵ et ideo uocauerunt hanc formam substantialem, et non ab-

p. 298,10–21 = Falagera V, §. 29.

1 hoc] et hoc A quia] quod A quae fuerat M 2 scilicet] id est N agentem] patientem C 2–4 agentem . . . unitione et, om. M 3 et (ante firmior) om. A 4 stabilitatem M 5 unitatis et origo omnis om. AN, omnis (ante uirtutis) om. C etiam] et M 7 patet C ex praemissis om. C 7 mihi nunc M, mihi om. C 10 uniuscuiusque N est non C possibile C 12 est possibilis C 14 ex] ab C haec est] cf. supra I 10, p. 13,14–17 15 est] eius M ante sustentatrix add. quod est C 18 formae om. N haec est] cf. supra I 13, p. 16,9–11 scilicet om. MN 20 ante quod add. scilicet MN est ipsa C, quando est M 22 substantia] materia M, om. C 23 sustineatur] sistetur M 24 Certe] Certior C 25 in (ante materia)] non M 26 et ideo om. C conuocauerunt C, uocauerit N . absolute om. N

solute substantiam. et omnino, postquam accidens non est accidens propter sustentationem suam tantum, sed propter destructionem sui post separationem sui a sustinente, tunc non debet forma prima esse accidens ideo quod sustinetur in materia.

D. Si forma est substantia, uides quod sex proprietates quae conueniunt substantiae sunt in ea, aut non?

M. Iam patuit quod forma non est receptibilis proprietatum duarum ex sex, scilicet quod substantia non est in subiecto, et quod est receptibilis diuersitatis. sed forma, etsi habeat sustentari in materia, non sustinetur in ea sicut accidens in subiecto; sed receptibilitas diuersitatis propria est subiectae substantiae.

23. D. Iam ostendisti mihi quid est materia et quid forma. sed nunc declara qualis est materia et qualis forma.

M. Materia est sustentatrix, et forma sustentata; et etiam materia est occulta, et forma manifesta; et etiam materia perficitur ex forma, et forma est perficiens essentiam materiae; et etiam materia est designata, et forma designans; et etiam materia est discreta, et forma discernens.

D. Quae ergo illarum est dignior alia?

M. Sustinens.

D. Quare hoc, quia sustentatum est, quod attribuit sustentanti esse, et quod perficit eius essentiam?

M. Sustinens non est dignius sustentato, nisi quia sustentatum indiget eo ad existentiam sui.

1 et] quia C 2 suam om. A 4 debet] oportet N 6 sex proprietates] cf. Aristotel. categ. 5, p. 3 a 7—4 b 18 7 aut] an A 8 patuit] putant MN 8—9 receptibilis . . . non est om. N 8 proprietatum] formarum C 9 ex] et M quod substantia non est in subiecto] cf. Aristotel. l. c. p. 3 a 7—32 non est in subiecto om. C 10—12 et . . . in subiecto om. M 10 quod est receptibilis diuersitatis] cf. Arist. l. c. p. 4 a 10 — b 18 11 sustentari om. N 12 proprie C, prima M subiecta N 14 D. om. N ante forma add. est C 15 est om. C materia et qualis om. N 16 est om. C ante sustentata add. est M 17 est occulta . . . materia om. N manifesta] occulta C et (ante etiam)] quia C 18—19 materiae essentiam M 19 et (ante etiam)] quia C designata] designate (sic!) N 20 etiam om. C ante discernens add. est M 21 ergo] igitur M est illarum M 23 quia] cum quod C sustentatur C est quod om. N tribuit N 24 quod om. C 25 sustentato] sustentata M quia] eo quod C sustentatum] sustentatur C

D. Quomodo ergo forma erit substantia, cum ipsa egeat materia ad suum esse, cum sit proprietas substantiae ut existat per se?

M. Esse primae formae, scilicet existere per se in actu, est impossibile, quia non habet esse nisi cum materia simul; sed in intellectu et in potentia est possibile. et in hoc est differentia inter ipsam et accidens, quia accidens non intelligitur existens per se.

D. Si forma est dignior quam materia aliquo modo?

M. Certe forma dignior est quam materia secundum hoc quod ipsa eam constituit et attribuit ei esse; et etiam quia forma est sicut anima, et materia sicut corpus.

D. Quare fuerunt materia et forma?

M. Propter primam essentiam et eius proprietatem. Et etiam, quia duo posita sunt sub uno et significatiua illius. si creatum esset unum, non esset hic differentia, quia differentia non est nisi sub uno. Et etiam, quia non esse non habet formam, oportet quod esse habeat formam. Et etiam, quia postquam esse debuit esse finitum in se, oportet ut finiatur per formam, quia forma est comprehendens rem. Et etiam, postquam unitas prima agens non est habens hyle, oportet ut unitas quae hanc sequitur constet ex hyle; unde recipit unionem, et facta est duo, id est hyle subiecta et unitas sustentata. Et etiam, postquam unitas prima est in se sufficiens agens, oportet quod unitas quae sequitur eam, sit indigens sustinente; unde oportet ut sit hic hyle quae eam sustineat; et per hoc fiunt duo.

24. D. Iam audiui saepe dici quod non inuenitur in sub-

1 erat *M* substantiam *C* 4 primae] propriae *M* 5 impossibile
est *C* 6 sed] si *N* et] quia *C* 7 ipsum *N* quia] quod *CN* non]
nihil *M* 9 Si] *cf. ad p. 226, 17* 11 ipsa *om. A* eam *om. N* 12 et
materia] materia uero *C*, materia (*omisso et*) *M* 13 fuerit *AC* 14 pri-
mam] propriam *M* 15 sunt] fuerunt *C* significatiua] signatam *N* et]
quia *C* 16 creatum] tantum *N* (*cf. ad p. 304, 10*) hic] haec *N* quia
differentia *om. C* 17 esse] esset *N* 19 debuit (*sic!*) *C* in] per *C* finia-
tur] firmatur *C* 20 etiam *om. M* 21 ante agens *add. est C* 22 seque-
tur *M* unionem] mutationem *M*; *sed cf. v. 23*: unitas sustentata 23 sub-
iecta] substantia *CN* 24 ante postquam *add. quia C* se] secundo *M*
quod] ut *N* 25 sequetur *M* ea *C* 26 hic sit *N* fiunt] fuerat *A*,
fuerunt *MN*; *sed cf. v. 22—23* ante duo *add. hic A*

stantiis simplicibus quaestio quare sint, sed potius quaestio an sint et quid sint et qualiter sint. quomodo ergo potest esse per hoc quod de materia prima et forma prima quaeratur quare sint?

M. Certe substantiae simplices non habent quaestionem⁵ quare sint extra suam essentiam; sed habent quaestionem quare sint, scilicet quod quare sint et quid sint unum fit, quia sunt simplices unitates. et propter hoc dicitur de materia prima et forma prima et omnino de omnibus substantiis simplicibus, quod non est causa esse earum nisi deus qui creavit eas,¹⁰ quia causa efficiens est extra essentiam causati; sed extra substantias simplices nihil est nisi ille qui creavit eas excelsus et sanctus; et propter hoc dicuntur esse perpetuae, propter aeternitatem eius qui creavit eas.

Et in hoc capi tulo assignabo tibi summam sufficientem quam¹⁵ sumes pro regula. dico quod esse ab extremo supremo usque ad extremum infimum distinctum est quatuor ordinibus, scilicet an est, quid est, quale est, quare est. harum autem dignissima est illa de qua quaeritur an est tantum, non quid est nec quale est nec quare est, sicut unus excelsus et²⁰

p. 301,1—302,14 = Falaqera V, §. 30.

1 quaestio potius C 2 an sit M 3 potest] oportet C per hoc
om. C de om. A 4 quaeratur om. C 5—7 M. Certe . . . quod quare
sint om. C 6—7 extra suam essentiam sed habent quaestionem quare sint
om. M 6—7 quaestionem quare] quare quare N 7 scilicet quod quare
sint om. N. ad Falaqerae uerba cf. Guttman l. c. p. 224,3 quod quare
sint] quod quare sit M ante unum add. et AC unum] unde C fit]
sint AC 8 sunt om. N ante simplices add. substantiae M 8—9 forma
prima et materia prima C 9 omnino om. C ante substantiis add. aliis C
10 esse om. C 11 causati] creati C 12 nihil] non A nisi om. M ille] deus AC
12—13 qui . . . sanctus om. C 17 distinctum] distractum C 18 an] unde M
quid est om. C quare est quale est C. ad sententiam cf. supra p. 219,18—19;
Isaac Israeli lib. de definitionibus a M. Gerardo Cremonensi transl. (Op.
omn. Ysaac, Lugdun. 1515, I, fol. 2r): Quarum (scil. interrogationum) una est
anitas, sicut si dicas: an est hoc et hoc? secunda est quiditas, ac si di-
cas: quid est hoc et hoc? tertia est qualitas, sicut si dicas: quale est hoc
et hoc? quarta est quaritas, sicut si dicas: quare est (cod. Parisin. bibl.
nat. 6443 fol. 187r et 14700 fol. 153r: fuit) hoc et hoc? similem locum ex
eius libro de febribus affert Munk l. c. p. 110 n. 3 harum etc.] interpretari
debit horum autem dignissimus est ille (scil. ordo) de quo, vel dignissimum
est illud 20 est quid C, est om. N nec (ante quale) om. A est (post
quale et post quare) om. C

sanctus; et infra hunc est id de quo quaeritur quid est, non quale est nec quare est, sicut intelligentia; infra hanc autem est id de quo quaeritur quid est et quale est, *non quare est*, sicut anima; infra hanc autem est id de quo quaeritur quid est et quale est et quare est, sicut natura et generata ex ea; et unumquodque istorum ordinatum est secundum ordinem numeri.

D. Quomodo est hoc?

M. Quia quaestio an est posita est secundum ordinem unius, quia est esse tantum; et quid est habet instar duorum, quia constat ex duobus, scilicet genere et differentia; et quale est est ad instar trium, quia sustinetur in habente quid est et refertur ad illud; et quare est ad instar quatuor, quia refertur ad quale est et ad quid est et ad an est, quae sunt tres.

D. Ordinatur esse alio modo praeter hunc?

M. Certe esse distinguitur aliis ordinibus, qui sunt communiores his, qui sunt scilicet necessarium, possibile et impossibile. necessarium autem est unus, factor sublimis et magnus; possibile autem est quicquid est patiens ab eo; impossibile autem est priuatio esse et eius absentia.

D. Quam digna est haec consideratio et quam magna, ideo quia necessarium est quod semper est et non mutatur;

p. 302,16—303,11 = Falagera V, §. 31.

1 infra hunc] in hac *M* est id] deus ideo *A*, est illud *C* non] et *C* 2 nec] et *C*, non *M* 2—3 sicut intelligentia . . . et quare est *om. C* (*sed cf. ad v. 5*) autem hanc *A* 3—4 quale est . . . quid est et *om. M* 2 non quare est *addidi: om. ACMN* (*Falagerae textus hic mutilus est*) 4 infra] materia *A* 5 est (*post quale om. M* et (*ante generata om. MN* generata *om. C* et (*ante unumquodque om. C* 6 istorum] eorum *C* *post numeri add.* et hoc est tertium, prius quo est illud de quo quaeritur quod (1. quid) est, sicut intellectiua; infra autem hanc est de quo quaeritur quale est, sicut anima *C* 9 *M. om. C* 10 quid] quia *M* habet] hoc *A* 11 duobus] duorum *N* 12 est ad instar] habet instar *M*, ad instar *CN* sustinentur *C* 13 et (*ante quare om. C* ad] et ad *C* hunc] luminis *C* 17 distinguuntur (*sic!*) *C* qui] quia *ACM* 18 scilicet *om. N* ante possibile *add.* et *C* et *om. N* 21 est autem *C* priuatio] praesens *A* absentia] ab essentia *N* 22 consideratio haec *A* et quam magna *om. C* 23 est (*post necessarium om. A*

sed possibile est contrarium huius, et ideo patiens est, diuersum et mutabile, quia haec est natura possibilis in se; unde et recte appellatur materia prima possibilitas, secundum hanc rationem.

M. Bene dixisti. sed intellexisti ex hac dictione quae sit ⁵ causa finalis essentiae materiae et formae?

D. Quam magnum quid intellexi per te ex hac dictione, scilicet quod, postquam unus, factor primus, est necessarium, tunc ipse est ipse unus tantum; et quia patiens est possibile, oportet ut ipsum non sit ipsum, sed sit hoc et hoc; et ¹⁰ ideo necesse est ut sit sustinens et sustentatum.

M. Bene intellexisti. sed interroga quod opus est tibi.

25. **D.** Postquam oportuit ut creatum patiens sit duo, cur eorum fuit unum sustinens et aliud sustentatum?

M. Maiestatis proprium est efficere perfectionem. et ef- ¹⁵ ficere sustinens et sustentatum perfectius est quam efficere sustinens tantum aut sustentatum tantum. Et etiam, postquam unus creator non est sustinens nec sustentatum, oportet ut creatum multiplex sit sustinens et sustentatum. et si esset sustinens tantum aut sustentatum tantum, esset unum solum et ²⁰ remoueretur diuersitas. Et etiam, postquam factor primus sublimis et sanctus est sufficiens et perfectus, oportet ut creatum patiens sit indigens et imperfectum, et ut sustinens indigeret sustentato, et sustentatum indigeret sustinente, et neutrum eorum esset perfectum nisi ex altero. Et etiam, postquam ²⁵ oportuit creari esse patiens oppositum esse agenti, et esse agens est non finitum, non circumscriptum: debuit ut esse patiens es-

1 huius] eius *C* 2 quia haec] et hoc *N* in] uel *A*, per *C* 3 et
om. *N* 4 hanc om. *C* 5 dixisti] intellexisti *C* 6 essentiae] esse *N*
8 scilicet om. *N* quod] quia *N*, om. *AM* primus factor unus *C* 9 ipse
unus] unus *N* 13 patiens creatum *A*, causatum et patiens *C* sint *C*
cur] cum *M* 14 unum] aliud *C* 15 perfectionem et efficere om. *N* effi-
cere] perficere *AM* 16 sustinens] sensum *C* 17 Et] Quia *C* postquam
om. *C* 18 sustentatum] sensus *C* 19 creatum] causatum *A* sit multi-
plex *C* 20 aut] autem *N* 21 remoueretur] remaneret *N* Et] Quia *C*
primus factor *A* 22 creatum] causatum *A* 23 sit] ut *N* 23 et 24
indigeat *C* 25 esse *M*, om. *C* 26 creari] creatum *A*, creati *C* esse
patiens] est patiens *N* esse agenti] i. e. *in* esse 27 non finitum] infini-
tum *A* non (ante circumscriptum)] uel *A*, nihil *C* esset] erit *M*

set finitum et circumscriptum; et debuit per hoc ut habeat aliquam determinationem, quia est circumscriptum; quia omne descriptum opus habet descriptione, et descriptio descripto. et cum hoc sit, oportet ut sit materia quae sustineat, et forma quae sustineatur. Et etiam, quia diuersitas quae est inter materiam⁵ et formam significat esse uoluntatem, cui conuenit facere rem et eius oppositum. Et etiam, postquam oportuit ut unumquodque, scilicet sustinens et sustentatum, sit finitum, oportet ut sustinens terminetur a non sustinente, et non sustinens a sustinente. Et etiam, postquam debuit ut creatum patiens esset¹⁰ duo, ideo oportet ut unum sit existens per se, et alterum non existens per se, existens autem per se sit sustinens, non existens per se sustentatum; et non erat possibile ut utrumque esset non existens per se, quia tunc esset necessarium esse tertium, quod sustineret ea.

15

26. D. Iam intellexi quare est materia et forma. sed fac me scire quare materia prima est una, et formae multae.

M. Si interrogas de forma prima substantiali coniuncta materiae primae, haec non est nisi una, sicut iam patuit tibi, cum loqueremur de forma intelligentiae; et haec forma, etsi sit²⁰ sustinens omnes formas, tamen in se una est, et formae in ea non sunt diuersae, sed unitae in sua essentia unitione spiritali. si autem interrogas de formis accidentalibus, non est di-

p. 304,5—7 = Falaqera V, §. 32^a.

1—2 debuit . . . circumscriptum *om. C* 2 aliquam] aliam *AN*
quia] et *C* 2—3 quia omne descriptum *om. N* 2 quia] quod *C* omne]
esse *M, om. C* 3 descriptio *om. A* 4 materia sit *M* 6 esse] ese *C* 7 ut *om. C*
8 scilicet *om. M* ante sit *add.* quod *C* finitum] infinitum *M*, in infinitum
N 9 terminetur *om. N* a non sustinente] ante sustentatum *C*, ante sus-
tinentem *MN* a sustinente] ante sustinentem *C* 10 Et] Quia *C* crea-
tum] causatum *M*, tantum (*scriptura* cātum, *i. e.* causatum, *perperam intel-*
lecta; cf. p. 300,16) *N* 11 duo *om. C*, duo ideo *om. N* oportuit (*sic!*) ideo *C*
post oportet *add.* secundo *N* existens sit unum *A* 12—14 existens autem
. . . existens per se *om. M* 12 sit] est *A* 13 ante sustentatum *add.* sit *C*
14 tertium] terminum *C* 15 ante quod *add.* subiectum *A* 17 quare]
quod *C*, cur *M* prima *om. C* 18 substantiali] uniuersali *A* 19 haec]
hoc *MN* est non *M* tibi *om. C* 20 loqueremur] *cf. p. 237,21—238,22*
de forma intelligentiae] de materia intelligentiae (intellectiuae *C*) et forma
AC 21 sustinens] subsistens *C* una est in se *A*

uersa haec forma in suis essentiis, sed diuersificata est in subiectis earum, nisi propter elongationem ab origine, sicut saepe praedictum est. unde etsi diuersificantur, tamen una sunt, quia omnes sunt participantes intellectu formae; et quia forma in se una est, non diuersa, non est diuersificata nisi propter 5 subiectam materiam.

D. Quare facta fuit forma manifesta, et materia occulta?

M. In intelligibilibus propter applicationem *formae intelligentiae* et formarum intelligibilium rerum et coniunctionem earum in 10 materia, sicut uiri ad gymnasium; sed in sensibilibus, quia formae corporales sunt, et materia est spiritualis comparatione formarum quae sustentur in ea. Et etiam, quia materia est extra essentiam animae et intelligentiae, et formae non ita. Et quia materia est uestita, forma autem uestiens. Et quia materia similior 15 est priuationi, et forma similior esse, sicut praedictum est. Et quia materia est in potentia, forma uero in actu et perfectione.

D. Quomodo est hoc?

M. Quia materia non fuit perfecta, nec habuit esse, nisi per formam; et propter hoc mota est primum ad recipiendum 20 eam, scilicet ad habendum perfectionem. sed de hoc praedictum est quod sufficit.

D. Cur materia est retenta, et forma retinens?

M. Quia forma est unitas patiens ab unitate prima quae totum retinet et in qua totum existit, et quia unitas adunit rem 25

p. 305,7—21 = Falaqera V, §. 32b. p. 305,24—306,3 = Falaqera V, §. 33.

1 sed] et *MN* diuersitata (uel diuersicata) *N* subiectis] substantiis *AN*
2 eorum *N* 3 praedictum] dictum *C*. ad sententiam cf. p. 245,8; 251,25;
saepe] etsi] si *M*, om. *N* 5 in se est una *C*, una est in se *M* ante
non est add. et *AM* 6 subiectam] substantiam *AN* 7 Quare] Cur *MN*
7—8 materia occulta et forma manifesta *C*, forma manifesta et occulta ma-
teria *N* 9 In om. *C* formae intelligentiae et addidi ex Falaqera 10—11 in
materiam *M*, om. *C* 11 gymnasium *A*, gignasium *CM*, gignasium *N* sen-
sibilibus] sensibus *N* formae om. *C* 12 comparatione] compositione *AM*
13 in ea om. *M* 14 intellectiuae *C* Et (ante quia) om. *N* 15 forma
autem] et forma *C*, forma aut *M*, forma aut enim *N* 16 est (ante priuationi)
om. *CMN* et om. *C* sicut praedictum est (cf. p. 274,8—22; 277,2—3. 9—10)
om. *C* 19 nec] et *N* 20 est om. *M* 21 scilicet] simul *N* praedictum
est] p. 275,23—28; saepe] 23 est materia *C* 24 patiens] faciens *N* adunat *A*

et coniungit, ne multiplicetur nec dispergatur: ideo oportet ut sit retentrix materiae. sed quia natura materiae est multiplicari et diuidi, debet uniri ab unitate et retenta esse et collecta.

27. D. Postquam omnis compositi simplicia inueniuntur per se, fac me scire quomodo est esse materiae et formae se-
paratim.

M. Forma erat in scientia dei excelsi et magni per se, et postea composita est cum materia, sed hoc sine tempore.

D. Quae est probatio huius?

10

M. Distinctio materiae et formae primum; deinde separatio earum secundo, quando diuersificata est forma; deinde tertio, quando separantur formae a materia.

D. Si compositio materiae et formae fuit sine tempore, tunc non fuit altera sine altera ictu oculi. et cum hoc ita sit, quomodo est uerum, quod dicis, quod forma fuit in scientia dei magni et excelsi, et postea coniuncta fuit materiae?

M. Oportet ut hoc quod dico, quod forma fuit per se in scientia dei, intelligas, scilicet propter diuersitatem materiae et formae, et quod dico postea composita est materiae, intelligas, quia composita sunt sibi, cum sint diuersa in essentia. ergo erit quod dicimus hoc, scilicet differentia diuersitatis earum in sua essentia et unitio in esse, non differentia corporalis, sed differentia intelligibilis.

D. Exemplifica esse materiae et formae in scientia dei uniuscuiusque per se.

p. 306,7-9 = Falaqera V, §. 34^a. p. 306,25-306,7 = Falaqera V, §. 34^b.

1 nec] et A, ne N 2 post materiae add. M. A 3 debet] oportet
N et (ante retenta) om. C esse et collecta om. N 8 postea om. A
est om. C ante cum materia add. per se C 13 quando] quod N 14
fuit] fit C 15 sine altera om. A hoc om. CM 16 ante dicis add. tu C
forma] substantia M 16-18 in scientia . . . quod forma fuit om. N 17
coniuncta est A, fuit coniuncta C 18-19 in scientia dei per se A 20
quod] quia M postea om. N 21 quia] quod CN sibi] ibi C 22 erat M
23 earum om. M corporalis] temporalis MN 26 ante per se add. diuer-
sitatis earum in sua essentia C, quo glossemate illud uniuscuiusque per se
explicari apparet

M. Exemplum huius est esse formae spiritualis intellectum in anima; deinde unitur cum materia et exit ad effectum. similiter haec forma est in intelligentia, et postea exit ad animam et unitur cum ea. sed forma quae est in scientia antiqui, alti et magni procedit de potentia ad effectum sine tempore, et ideo non est sine materia ictu oculi; forma autem quae exit ab anima non est sic.

D. Exemplifica etiam de applicatione materiae et formae, quomodo est.

M. Exemplum huius est applicatio luminis cum aëre, et coloris cum subiecto, et animae cum corpore, et intelligentiae cum anima, et sensus cum sensato, et intellectus cum intellecto. similiter etiam exemplificabitur eius exitus de potentia in effectum perprehensionem sensus ad sensatum, et intellectus ad intellectum. et propter hoc dicitur quod totum sit per scientiam dei excelsi et per intuitum eius et praeceptum, et similia.

28. **D.** An materia et forma sunt finitae?

M. Probatio huius est destructio uniuscuiusque illarum, nisi coniunctae sunt; et quia forma diuiditur et multiplicatur propter materiam, nec diuideretur forma propter materiam, nisi materia sibi finita esset, scilicet quia nisi materia finita esset, non reciperet diuisionem neque mutationem.

D. Fortasse materia et forma extensae sunt in infinitum ex aliis partibus, quamuis sint finitae unde sunt unitae?

M. Quomodo est possibile ut sint infinitae, cum sint duo, quorum unumquodque finitum est erga aliud et mutatum per aliud, et materia per formam fuit formata, et forma per ma-

p. 307,8—12 et 15—16 = Falaqera V, §. 35.

1 intellectum] in intellectu *N* 3 in *om.* *MN* intellectiua *C* 4 alti] sancti *C* 5 sine tempore *om.* *N* 8 **D.** *om.* *N* ante etiam *add.* hoc *N* applicatione] amplificatione *C* 10 applicatio] amplificatio *C* 11 caloris *A* intellectiuae *C* 13 in] ad *C* 14 per] et per *C* 15 hoc *om.* *N* sit] fit *AN* 16 et (*ante* per) *om.* *C* 18 destructio] defunctio *C*, distinctio *M*, distinctio *N* illarum] earum *C* 20 propter (*post* forma) per *ACN* 21 esset (*ante* scilicet)] est *N* nisi quia *C* 22 neque] nec *A* mutationem] unionem *C* 23 *post* forma *add.* diminutae *N* 24 ex] in *N* sint] sit *M*, *om.* *N* unde] unum *CN* 26 mutatum] unitatur *C*

teriam materiata? sed putatur forma esse infinita ex ea parte, unde uenit ad materiam desursum, scilicet ex parte uoluntatis; sed ex parte inferiori finita est secundum praedicamenta quae sunt terminus generationis.

D. Quomodo est possibile ut forma sit ex parte finita, et ex parte infinita?

M. Certe distinguere formam a uoluntate difficile est, quia distinctio non est nisi propter materiam; et ideo putatur forma indistincta esse a uoluntate; et uoluntas non est finita nisi secundum hoc quod creata est. ideo oportet ut forma sit finita ex hac parte, quia creatio terminum habet et principium, id est principium inuestiturae materiae per formam.

D. Manifesta hoc.

M. Dicitur forma esse finita unde est creata, id est unde incepit eius unio cum materia. ergo forma adiuncta materiae finita est propter finitionem materiae, quando incepit unio. et propter hoc dicitur quod substantia intelligentiae finita est utrisque suis terminis, scilicet ex superiori propter uoluntatem quae est supra eam, et ex inferiori propter hyle quae est extra eius essentiam.

D. Quomodo tu dicis intelligentiam finitam esse ex utraque sua parte? et iam dictum est de substantia intelligentiae et de ceteris substantiis simplicibus quod non sunt finitae ex altiori parte, nisi quia creatae sunt compositae ex materia et forma, quia unaquaeque illarum terminata est a sua

p. 308,17—20 = Falaqera V, §. 36^a.

2 unde] unum *N* desursum] per decursum *A*, decursus *C* 3 sed] et *N* inferiori] in superiori *M*. est *om. M* 6 et ex parte infinita *om. N* 8 et] quia *C* 10 hoc *om. CM* est creata *M* ideo] et ideo *A* 11 terminum] finem *AC* 12 id est principium *om. AN* 12 inuestiturae] in uetustate *AC* 14 unde (*post finita*)] unum *N* est creata id est unde *om. N* 15 eius] esse *N* materia] forma *C* 16 finitionem] finitatem *C* incepit unio] recipit unionem *C* 17 hoc] non *N* substantiae intellectiuae *C* 18 *post superiori add.* quae est *A* 19 quae est (*ante supra*)] quaeque est *N* 20 eius essentiam] naturam eius *M* 21 intellectiua *C* esse *om. N* 22 sua *om. C* dictum est] *cf. III 57, p. 206,3—5* . intellectiuae *C* 23 simplicibus] intelligibilibus *C* quod] quae *C* non *om. C* 24—25 creatae . . . quia *om. N*

causa et omnes sunt terminatae a prima causa; sed sunt in inferiori infinitae, quia ipsae sunt causae.

M. Verum est quod omnes substantiae simplices finitae sunt ex altiori, et infinitae ex inferiori, quia sunt aliae post alias, et quia sunt spirituales simplices. sed quia hyle est spissa et corporalis, fuit per hoc extra essentiam intelligentiae; unde dicitur quod intelligentia et omnes substantiae simplices finitae sunt ex hac parte, id est differunt a corporalitate, quae accidit hyle, et distinctio facit esse finem.

29. D. Iam dixisti quod materia et forma finitae sunt. et fortasse unaquaeque materia habet materiam, et unaquaeque forma habet formam usque in infinitum?

M. Si hoc ita esset, esse non terminaretur in extremo inferiori.

D. Fortasse materia infinita est?

M. Quomodo hoc esse potest, cum forma iam terminavit eam et facta est per eam finita?

D. Quid est argumentum quod forma est terminatrix materiae?

M. Probatio huius haec est quod omne sensibile et intelligibile non terminatur et finitur, nisi per suam formam et figuram. et extremitas substantiae sensibilis est figura et species, et extremitas substantiae intelligibilis est differentia et forma.

D. Vides quod aliquid materiae inueniatur sine forma?

M. Aliquid materiae esse sine ulla forma impossibile est, quia ipsa tota sustinet formam spirituaalem.

p. 309,3–10 = Falaqera V, §. 36^b.

1 causa prima N [in inferiori] in insuperiori M 3 quod] quia MN
simplices] similes M 4 quia] et quia C sunt om. C 6 fuit] siue A
intellectiuae essentiam C 7 quod] quia M intellectiua C, intelligentiae N
8 quae] et C 12 materia habet materiam et unaquaeque om. N 14 inferiori] in superiori M 17–20 M. Quomodo . . . terminatrix materiae om.
C 17 hoc om. N terminauerit A, determinavit N 18 facta] finita
A, perfecta N finita om. A Quid scripsi: Quod AMN 21 est hoc C
24 extremitas] extra C 27–29 M. Aliquid . . . sine forma om. C 27
forma] materia forma N

D. Quare non inuenitur aliquid materiae sine forma?

M. Quia forma est continens materiam. Et etiam, quia de natura formae est ut conferat se sua essentia; unde nihil est sine ea. Et etiam quia materia non habuit esse nisi per formam, quia esse ex forma est; et ideo materia mota est ad recipiendum formam, scilicet ut exeat a dolore priuationis ad delectationem essendi — Sed materiam esse absque aliqua ex formis possibile est, quia aliquid materiae caret forma spirituali, et non habet primam formam constitutricem essentiae materiae primae, sed secundam, quae constituit essentiam substantiarum simplicium. similiter est aliquid materiae corporalis sine aliquibus formis, et habens aliquas.

D. Declara mihi hoc.

M. Intellige materiam quasi habeat duo extrema, unum ascendens ad terminum creationis, scilicet principium unionis materiae et formae, aliud descendens ad finem quietis. et imaginare quod id quod de ea est supra caelum, est spiritualis formae; et imaginare hoc spirituale, quia quo magis ascenderit, erit unitius et simplicius, quousque perueniat ad principium creationis. similiter imaginare quod id quod de ea fuerit descendens a summo caeli, erit formae corporalis; et attende quia quo inferius descenderit, corpulentius erit, donec corpus perueniat ad finem quietis.

p. 310,3–12 = Falaqera V, §. 37. p. 310,14–23 = Falaqera V, §. 38.

1 Quare] Cur *M* 2 continens est *A* 3 forma *C* unde] unum *N* 2–3 sine ea est *M*, est essentia sine ea *N* 4 nisi per] praeter *N* 6 a dolore priuationis] *scripsi Falaqerae מכאב ההערד* secutus: a priuatione *ACMN* 8 materia *M* absque] sine *N* 9–10 et non habet primam formam . . . sed secundam] melius *Falaqera לא הצורה הראשונה . . . אלא השנית* i. e. non forma prima (sc. caret) . . . sed secunda. uultum cum ipsi interpreti latino tribuendum uideatur, mutare quicquam ausus non sum 9 primam] propriam *M* constitutricem] constitutione *M* 11 post similiter add. etiam *C* 12 aliquas] alias *M* 14 quasi] quod *C* habet *C* 17 imagina *ACM* id quod *om. C* de ea] dictum *C* est (ante supra) *om. N* 18 imagina *ACM* 19 ascendit *C* erat *AM* perueniant *M* 20 imagina *ACM* 21 fuerat *M* forma *A* 22 quia] quod *C* corporulentius *C* erat *M* 23 corpus *om. N*

30. D. Iam attendi hoc, et imaginatus sum, et inueni, sicut dixisti. et secundum hoc non uideo materiam in se esse nisi unam, et non uenit diuersitas nisi ex forma. ergo fac me scire, postquam materia est continens totum, et totum existit in ea, quomodo est possibile ut imagnetur esse eius cum forma spiritali sine forma corporali.

M. Determina quod quaeris.

D. Postquam esse simplex est continens compositum, et sphaerae spirituales sunt continentes sphaeras corporales: nonne oportet ut materia, intelligentia et anima comprehendant caelum, sicut caelum elementa?

M. Si tu multum studeres imaginari substantiam spiritua-
lem, et scires quod substantia corporalis talem habet
comparationem ad eam, qualis est comparatio auis ad
aërem, non dubitares in hoc quod dixisti. 15

D. Ostende ergo, quomodo imaginabor hoc.

M. Abstrahe intellectum tuum a substantia corporali, et intende uehementius in substantia spiritali, donec peruenias ad principium creationis, scilicet initium unitionis formae cum materia, et postea conuerte intellectum tuum deorsum: et tunc
patescet tibi certitudo eius quod dixi tibi, scilicet paruitas
substantiae corporalis comparatione magnitudinis sub-
stantiae spiritalis. — Et si possibile fuerit, sume compara-

p. 311,2—3 = Falaqera V, §. 39^a. p. 311,12—312,12 = Falaqera V. §. 39^b.

1 hoc] haec A imaginatus sum] imaginaui AM, imaginaui hoc C
2 uideo] inueni C 3 non (ante uenit) om. C 4 ante postquam add. quod
C continens om. C totum (post continens) om. N 5 eius esse M
6 spiritali] corporali C corporali] spiritali C 7 Determino C 8 esse]
omne A continens om. N compositionem C 9 sint C nonne] nec
N 10 intellectuae (sic!) C 12 tu om. M studens N substantia
spiritalis M 14 ad ea M, om. C comparatione N auis] eius C;
auis etiam N, non luminis (Munk l. c. p. 118,5) 16 ergo om. N ima-
ginabo ACM 17 Abstrahe] Abstine C 18 peruenias corr. ex aduenias N
19 scilicet] sed M initium om. C unitionem C 21 eius] huius C
tibi dixi N paruitas om. M, lacuna hianse 22 ante comparatione add.
uel A 23 Et] Quia C

tionem substantiae spiritualis creatae, scilicet materiam unitam formae ab origine unde uenit, scilicet uoluntate, et uidebis substantiam corporalem minorem. Et considera hoc secundum caelum et terram, quia si tu aestimaueris animam tuam quasi stantem in ultimo caeli altiore insipientem terram, non putabis uisionem terrae de medio caeli nisi quasi punctum quod mensuram non habet comparatione caeli, cum ipsa sit tam magna.

D. Certe ita est.

M. Similiter etiam, si cogitaueris intellectum ultimum terminum substantiae spiritualis, uidebis quod comparatio substantiae corporalis et spiritualis ad uoluntatem sic est, ut comparatio terrae ad caelum.

D. Iam imaginatus sum hoc, et inueni sicut dixisti; et satisfecisti mihi hac dictione. sed da mihi summam breuem ad facilius intelligendum hoc.

M. Considera terminum creationis, id est initium unionis formae cum materia, et imaginare essentiam quae non habet initium nec finem, quae est essentia creatoris; et imaginare totum quod est, tam spirituale quam corporale, existens

p. 312,16—313,8 = Falaqera V, §. 40.

1 creatae] cāte (i. e. causatae) N 1—2 scilicet materiam . . . uoluntate] secundum Falaqerae uerba **אשר ממנו בא** **השפע כלומר הרצון** corrigas: ad fontem ex quo uenit effluxio, scilicet uoluntatem 2 unde] unum N et om. A 4 quia si] et N existimaueris CM 5 in ultimo . . . terram om. A aspicientem C, inspiciente N 6—7 nisi . . . comparatione caeli om. N 6 nisi om. CM quasi punctum] est paruum C quod] qui A 7 comparatione caeli ante 6 quod transp. C tam] causa (compendio non bene intellecto) M, om. C 9 Similiter om. M si etiam C intellectum] in intellectu A, intellectu N ultimum] tuum C terminum] terram M 10 substantiae om. CMN spiritualem N comparatione C 11 corporalis et spiritualis] et corporis spiritualis C, spiritualis et corporis M. Falaqera: quod comparatio substantiae corporalis ad substantiam spiritualem, uel potius ambarum ad uoluntatem **כי יחס העצם הגשמי אל העצם הרוחני אבל יחס יחדו אצל הרצון** [2 caelum] quae a Falaqera adiunguntur, glossema puto 13 imaginatus sum] imaginaui ACM et inueni hoc C 14 mihi] in C summam] sententiam (ut ex compendio uidetur) M 15 haec N 16 id est om. N 17 imagina ACM 18 neque C imagina ACM 19 tam est C, est om. N

in ea, sicut imaginaris aliquem de intellectibus existentem in tua anima: quia tu uidebis tunc quia uirtus creatoris excelsi et sancti est in omni quod est existens in eo; similiter etiam uidebis quod uirtus superioris eorum quae sunt et eius essentia est in inferiori usque ad finem, scilicet ultimum terminum 5 quietis. et secundum hoc imaginaberis extensionem materiae et formae a supremo usque ad infimum extensionem unam continuam.

D. Iam imaginatus sum hoc, et didici quod materia stabilis est in scientia altissimi et magni, sicut stabi-¹⁰ litas terrae in medio caeli, et quod forma diffusa est super eam, sicut diffusio luminis solis per aërem *et terram et penetratio eius per ea.* sed demonstra cur hanc formam uocauerunt lumen.

M. Quia uerbum, per cuius inspectum indita est forma,¹⁵ lumen est, scilicet lumen intelligibile, non lumen sensibile, oportet ut forma ab eo indita lumen sit etiam. Et etiam quia lumen solet declarare et penetrare formam rei et detegere post occultationem eius, similiter forma, cum coniungitur materiae, apparet per eam post suam occultationem, et habet per eam esse.²⁰

31. D. Fac me scire si materia et forma sint in loco, aut non.

p. 313,9—20 = Falaqera V, §. 41.

1 imaginas *ACM* aliquam *C* 2 quia (*ante tu*) et *C* quia (*post tunc*) quod *C* 2—3 sancti et excelsi *C* 4 eorum] in eis *M*, eis *N* et] in *C* eius (*scil.* superioris)] earum *C* 5 in *om. A* inferiori] superiori *M* 6 et] quia *C* imaginaberis *scripsi*: imaginabis *ACMN* 7 supremo] summo *N* infimam *C* 9 imaginatus sum] imaginaui *ACM* hoc *om. A* 10 stabilem *M* est *om. M* et *om. M*, et magni *om. C* 11 quod] quia *M* 12—13 et terram et penetratio eius per ea *addidi ex Falaqerae, qui praebe-*
והארץ ושקיעתו בהם 13 demonstra cur *scripsi*: demonstra cum *A*, demonstratores *C*, demonstra *M*, demonstratur *N* 16 scilicet] si *C* intelligibile] intelligentiae *AMN*; cf. Gundissalin. de process. mundi, p. 706 ed. Menendez: et quia uerbum lumen est intelligibile, cuius inspectu materiae forma imprimitur lumen (*ante sensibile*) *om. C* 17 ab eo indita] abscondita *M* sit lumen *M* etiam (*post sit*) *om. C* 18 declarare et *om. AMN* 19 post occultationem . . . per eam *om. N* coniungitur] contin-
 git *M* materiae *om. C* 20 occultationem suam *M* esse per eam *C* 21 sunt *AM* 22 aut] autem *N*

M. Dicunt quod materia est locus formae, ex intellectu scilicet quod *sustinet eam et quod* sustinetur in ea. similiter etiam dicunt quod uoluntas est locus utrique simul. quod autem de hoc intelligitur hoc est, scilicet quia unaquaeque earum indiget uoluntate ad habendum esse et consistere. sed locus uerus est attributus in intellectu extremo inferiori formae. — Similiter etiam dicendum est de tempore. — Et iam patefecisti tibi ex praemissis quod locus dicitur duobus modis, spiritalis et corporalis.

D. Iam claruit mihi hoc. sed fac me scire si forma est *agens in materiam, aut materia in formam.*

M. Forma est agens in materiam, quia ipsa eam perficit et dat ei esse; *et materia non habet actionem, quia suum esse in dicione est; ipsa enim in se non est nisi receptibilis tantum, id est subiecta uel parata ad recipiendum actionem.*

D. Si materia est ante formam, uel forma ante quam materia?

M. Quomodo potest esse una prior alia, cum non sint separatae ictu oculi, sed sunt ligatae simul, sicut praedictum est. Et etiam quia materia non habet [esse] in se esse formale, scilicet in actu, quia non habuit esse nisi ex forma; et ideo oportuit ut esse eius non sit nisi ex esse formae.

D. Vides si aeternae fuerunt, aut coeperunt esse?

M. Postquam res non est nisi ex suo opposito, debet ut

p. 314,1—6 = Falagera V, §. 42. p 314,16—22 = Falagera V, §. 43.

2 scilicet *om. C* quod] quo *AMN* sustinet eam et quod *addidi ex Falagera, apud quem legitur* כלומר שהיא נושא אותה והיא נשואה
 3 utriusque *AM* 4 scilicet *om. C* quia] quod *C* 5 uoluntate indiget *C*
 6 uerus] serius *M, om. C* intributus *C* inferiori] in superiori *M* 7 patefecisti
 patefecisti *C* 8—10 tibi ex . . . claruit *om. C* 8 ex praemissis] *cf. II 14, p. 49,17—19* duo modum *N* 11 aut] an' *C* 13 et scripsi (*cf. ad p. 95,13*):
 quia *ACMN* 14 est (*post dicione*)] eius *A* enim] autem *A* nisi *om. M*
 16 Si] aut ut *p. 226,17 usurpatum, aut ut Amos 3,6*: Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecerit? 16—17 quam materia] materiam *CM* 18
 una esse *C* alia] altera *M* non] nec *AN* 19 sed sunt . . . praedictum est
om. C sunt ligatae simul *om. N* 20 esse deleui cum Falagera: habent
ACMN ante formale *add. nisi A* post scilicet *add. esse C* 21 quia]
 et *C* habuerunt *M* et *om. C* 22 eius esse *M, eius om. C* 23 aeternae]
 essentiae *CM* fuerint *A*, fuerit *C* 24 debet] sed *A*

esse sit ex priuatione, scilicet ex non-esse. ergo materia est ex non-materia, et forma ex non-forma. Et etiam, quia si materia et forma fuerint secundum generationem, et omne naturale sit ex suo simili, tunc esset hoc in infinitum.

D. Iam intellexi hoc. sed fac me scire quod est ligans materiam et formam, et quod est uniens et retinens earum unitiōnem, et quid est.

M. Haec est unitas, quae est superior illis, quia unitio formae et materiae non est nisi ex impressione unitatis in illis. et postquam inter unum et duo non est medium, scias per hoc quod inter unitatem et materiam et formam non est medium.

D. Quid est signum quod unitas ordinatrix est materiae et formae?

M. Signum ad hoc est omnimoda unitio materiae et formae firma et stabilis et perpetua in earum creatione, id est principio unitiōnis; et hoc totum propter propinquitatem earum ad originem unitatis; et e contrario eius multiplicitas, diuisio et diuersitas et differentia, instabilitas et terminabilitas in fine quietis, scilicet ultimo substantiarum, est propter elongationem eius ab origine unitatis. et in hoc est firmior ratio, quod unitas est retentrix omnium et sustinens omnia.

D. Quomodo potest esse quod uirtus unitatis diuersificetur in fortitudine et debilitate, cum prius fuerit unitas id quod est unitiōne quae maior esse non potest et retentrix eius retentione omnimoda, et ad ultimum e contrario?

25

p. 315,4–20 = Falaqera V, §. 44. p. 315,21–316,2 = Falaqera V, §. 45*.

1 est] non est *C* 3 fuerint] fiunt *A*, sunt *N* 4 fit *MN* 5 quod est] *i. e.* id quod est; *cf. ad v. 6* 6 quod] quid *AC*; *sed sequitur demum v. 7* et quid est uniens] uiuens *N* 8 Hoc *N* unitas scripsi ex Falaqera (האחידות): uoluntas *ACMN* est (*post quae*) *om. C* 10 et (*ante postquam*)] quia *C* unum] unde *N* 11 formam et materiam *N* 12 Quod *AMN* *post* quod *add. est N* 15 firma *om. N* et *ante* (*stabilis*) *om. M* 16 et hoc totum *om. C* eorum *M* 17 contrario] conuerso *M* multiplici-
tatis *C* 18 diuersitas] unitas *CMN* *ante* instabilitas *add. et C* interminabilitas *N* 19 scilicet] id est *C* ultimum (*quantum ex compendio uideri potest*; *A* est] esse *A* 20 ratio] unitio *M* quod] quia *M* 22 diuersificem *N* 23 prius] primo *A* 24 unitio *C* quae] qua *A* 25 contrario] conuerso *M*

M. Hoc est propter diuersitatem materiae, sicut iam saepe dixi.

32. **D.** Postquam omnis res non unitur nisi cum suo simili et conuenienti, quomodo est possibile uniri materiam et formam, cum non sit similitudo inter illas?

M. Hoc est quod magis significat potentiam potentis.

D. Materia est quieta, an mobilis?

M. Materia mobilis est ad recipiendum formam. exemplum autem motionis suae ad recipiendum formam et applicationis formae cum illa est motus animae priuatae aliqua scientia ad inquirendum eam et recipiendum; et cum accesserit forma illius scientiae ad animam et exlitterit in ea, anima fiet per eam sciens, id est sustentatrix formae illius scientiae. similiter cum forma accesserit materiae, facta est materia per eam formata et sustentatrix formae.

D. Quae est causa compellens moueri materiam ad recipiendum formam?

M. Causa in hoc est appetitus materiae ad recipiendum bonitatem et delectationem, dum recipit formam. similiter dicendum est de motu omnium substantiarum, quia motus omnium substantiarum est ad unum et propter unum, hoc est quia omne quod est appetit moueri ut assequatur aliquid bonitatis primi esse. sed motus, qui sunt, diuersi sunt secundum diuersitatem ordinum suorum in propinquitate et elongatione; quia quo substantia fuerit propinquior primi esse, assequi bonitatem sibi erit facilius, et quo magis fuerit remotior, non assequitur eam, nisi longissimo motu aut

p. 316,7—15 = Falaqera V, §. 45^b. p. 316,16—317,3 = Falaqera V, §. 46.

2 saepe dixi] cf. p. 62,15 sqq. 242,10 sqq. etc. 3 omnes N cum] in C 6 signat N 7—8 est . . . Materia om. N 8 Materia om. M 9 autem] ante N motionis] monitionis M 12 in om. C anima om. C 13 id est] et C sustentatrix] sustentans quod C 14 materiae] ad materiam C materia om. C 16 moueri] in omni C, om. N materia C 18 Causa om. C 19 bonitatem . . . recipit om. A 20 ante similiter add. et C est om. C 21 omnium om. A 22 hoc est om. C 24 sunt om. C 25 substantia quo A, substantia om. M fuerat M 26 erat C 27 fuerit] fuerat fuerit M longissimo] legissimo N

motibus multis et temporibus multis; et quo magis erit remotior, quiescit motus eius. et pone exemplum ad hoc caelum et terram.

D. Quid est signum quod motus rei quae mouetur non est nisi ad unum et propter unum? 5

M. Signum huius est quod motus omnis mobilis non est nisi ad recipiendum formam; et forma non est nisi impressio ab uno. unus autem est bonitas. ergo motus omnis rei non est nisi propter bonitatem, quae unus est. signum autem huius est quod nihil eorum quae sunt appetit esse multa,¹⁰ sed omnia appetunt esse unum; ergo omnia appetunt unitatem.

D. Quid est signum quod motus materiae et ceterarum substantiarum est appetitus et amor?

M. Postquam intentio appetitus et amoris non est nisi in-¹⁵quisitio applicationis ad amatum et unionis suae cum illo, et materia inquitur applicari formae: oportet ut eius motus sit propter amorem et desiderium quod habet ad formam. similiter dicendum est de omni re, quod mouetur ad inquirendum formam. 20

D. Si motus omnis mobilis et omnino motus materiae ad recipiendum formam non est nisi propter suum desiderium primi esse, oportet ut sit inter illa similitudo. desiderium enim et applicatio non est nisi similitum.

M. Inter materiam et primum esse non est simili-²⁵tudo, nisi secundum modum quo materia acquirit lu-

p. 317,4—12 = Falaqera V, §. 47. p. 317,15—20 = Falaqera V, §. 48. 317,21—318,4 = Falaqera V, §. 49.

1 et (ante temporibus)] aut *C* erat *M* 4 Quod *AMN* quae] quo *A* 5 est om. *N* 6 non est mobilis *C* 8 unus] unum *A* autem] ante *N* 10 autem] etiam *N* quod] quia *A* nihil] nec *A*, nil *N* eorum] horum *M* esse om. *A* 13 Quid scripsi: Quod *ACMN* 14 est] eius *N* 15 amoris et appetitus *M* 15—16 applicationis inquisitio *M* 17 acquirit *N* motus eius *M* 19 est om. *CN* re om. *AMN* 21 omnis motus *C* motus (ante materiae) om. *N* 22 suum om. *C* 23 inter om. *C* illam *N* 25—26 nisi similitudo *A*, nisi similitudo nisi *M* inquitur *N*

men et splendorem ab eo quod est in essentia uoluntatis; et hoc cogit eam moueri ad illam et desiderare eam; non autem mouetur ad consequendam essentiam uoluntatis, sed mouetur ad consequendam formam quae creatur ex ea.

33. D. Quae est similitudo inter materiam et formam, ⁵ cum ipsae sint duae substantiae diuersae in essentia, et una earum est sustinens et altera sustentata?

M. Non est inter illas similitudo; sed quia materia est receptibilis formae in se ipsa, et forma est defluxa in materiam fluxu uolentiae et necessitatis: oportet ut moueatur materia ad recipiendum formam, et ut forma uniatur ei. et hoc est signum quod obligata sunt uoluntati et oboedientia ei, quod, cum diuersa sint in essentia, tamen unita sunt simul.

D. Postquam materia mouetur ad recipiendum formam ¹⁵ propter suam inquisitionem consequendi bonitatem, quae est unitas, oportet ex hoc ut materia sit sciens eius quod quaerit. sed iam praedictum est quod materia non est sciens nisi per formam.

M. Quia materia est proxima unitati, et unitas influit in ea, ²⁰ facit debere ut acquirat ab ea uirtutem apprehendendi, et facit eam moueri ad eam ad recipiendum ab ea perfectionem; et cum recipit formam, fit per eam sciens et perfecta, et non restat aliquid quod acquirat. — Et haec est similitudo aëris, quando commiscetur ei parum splendoris in mane; quia cum sol eleua- ²⁵ tur nimis super eum, completur aër splendore et lumine, et

p. 318,5—7 = Falaqera V, §. 50. p. 318,15—319,13 = Falaqera V, §. 51.

1 splendorem N quod] qui C non] nihil C 3 essentiam om. A
4 consequendum M creatur] causatur N est om. C 6 ipsa AMN sunt N
6—7 earum una A, una eorum M 8 illa C similitudo ante inter illas
transp. M 9 forma] formam N materia MN 10 ut moueatur post
v. 11 formam transp. C 11 et (ante ut) om. N 12 obligati C 13 sint]
sunt AMN 14 sunt om. CMN 15 materia om. M 17 ex] ut N sit
materia M ante sciens add. in se N quod] quid C, quae N 18 quod]
quia C est (post non) om. N 20 proxima est M 21 adaquirat C,
acquirat A apprehendi N 23 recepit M 24 ante acquirat add. non N
Et] Quia C hoc N 25 ei om. A 25—26 nimis eleuatur A

non restat ei quicquam quod acquirere debeat a sole. similiter est de materia prima; quia enim proxima est unitati, debet ut de eius lumine et uirtute fluat in eam, per quod moueatur et desideret ad illam. — Et secundum hoc respondebitur opposenti quod similitudo est inter materiam et celeras substantias et factorem primum, quando posuerit quod motus harum substantiarum est motus desiderii: scilicet, quia per hoc, quod materia proxima est unitati, compellitur acquirere ab ea lumen et desiderium, per quod moueatur ad illam et desideret eam ad recipiendum perfectionem et exeundum de non-esse ad esse, quousque influat super eam uoluntas formam uniuersalem in effectum, et uniatur cum ea compleaturque natura eius, et fiat intelligentia.

34. D. Haec inquisitio et hic motus est diffusus in omnibus? 15

M. Vere, quia inquirere factorem primum et moueri ad illum inditum est omnibus; sed tamen hoc diuerse, secundum diuersitatem propinquitatis et elongationis.

D. Exemplifica hoc.

M. Hyle particularis desiderat formam particularem, sicut hylae herbarum et animalium, quae mouentur in generando ad recipiendum formam herbarum et animalium, et sunt ipsa patientia a forma particulari, et forma particularis agit in illas. similiter anima sensibilis desiderat formas sibi conuenientes, scilicet sensibiles. similiter anima rationalis desiderat formas intelligibiles; hoc est, quia anima particularis, dum uocatur intel-

p. 319,14—320,24 = Falaqera V, §. 52.

2 est (ante de] esse N de om. A materia prima] materia materia A est proxima C unitati] ueritati N debet] oportet AN
3 de om. N 4 illam] eam C Et] Quia C 5 quod similitudo etc.]
ad Falaqerae textum a Munkio perperam mutatum cf. Guttman l. c. p. 241,4
6 posuerat M 7 scilicet] i. e. respondebitur 8 est proxima M perquirere C
9 eam] illam A 11 uniuersalis C effectum CMN 12 intellectiua C
4 modus C diffusus est MN 17 illud M inditum est] est iudicium C, indicium est N omnibus] nobis M diuerse secundum om. N
21 mouerentur C 23 agit om. C illa C 25 anima om. N et Falaqera, fortasse recte rationales C desiderat addidi Falaqerae
שחוקק secutus 26 intellectus om. M

lectus primus, est in [suo] principio, sicut hyle receptrix formae; sed cum receperit formam intelligentiae uniuersalis, quae est intellectus *tertius*, et fuerit facta intelligentia, tunc erit facilis ad agendum et uocabitur intellectus secundus. et postquam animae particulares habent tale desiderium, oportet etiam ut uniuersales animae habeant desiderium uniuersalium. similiter dicendum est de materia naturali, scilicet substantia quae sustinet praedicamenta, quia haec etiam materia mouetur ad recipiendum formam qualitatum primarum, et postea ad recipiendum formam metallinam, deinde formam uegetabilem,¹⁰ deinde sensibilem, deinde rationalem, deinde intelligibilem, donec coniungatur formae intelligentiae uniuersalis. et secundum hoc etiam considera motum omnium uniuersalium; et secundum hoc oportet ut materia prima sit desiderans recipere formam primam, ut acquirat bonitatem, quae est esse. similiter dicendum¹⁵ est de omni quod est ex materia et forma, quia quod ex eo est imperfectum, mouetur ad recipiendum formam perfecti; et quo magis ascenderit esse, fient pauciora motus et desideria, propter suam propinquitatem ad perfectionem. et propter hoc etiam esse, quo magis ascenderit et propinquius fuerit²⁰ origini unitatis, erit eius actio magis una et durabilior sine tempore, quia res quo magis fuerit una in sua essentia, erit propter hoc magis una eius actio; et cum una fuerit eius actio, faciet multa sine tempore.

35. D. Si unio materiae et formae, quae sunt in extremo²⁵

p. 320,25—321,17 = Falaqera V, §. 53.

1 suo *deleui* cum *Fal.* 2 intellectiuae 3 tertius *scripsi* cum *Falaqera* (השלישי): secundus *ACN*, sensus *M* 3—4 et fuerit... intellectus secundus *om. N* 3 intellectiua *C* facilis] fortius *M* 4 secundus] sensus *M* et] quia *C* 6 etiam] et *N* animae] scilicet animae uniuersales *M*, animae particulares *N*, *om. A* habent *N* ante desiderium *add.* tale *N* 8 quia] et *N* 9 recipiendam *N* primarum] priorum *M* et *om. N* 11 sensibilem deinde *om. N* rationabilem *M* deinde intellectibilem *C*, *om. N* 12 intellectiuae *C* 13 etiam *om. MN* et] quia *AC* 14 desiderans] considerans *N* prima *N* 15 quae est] quaeque *N* 16 est (*ante de*) *om. AN* quia quod] et quia *C* 16—17 est ex eo *M* 17 moueatur *N* 18 et] quia *C*, ex *N* fient] fierent *A*, sunt *C* metus *C* 20 fuerat *M* 21 erat *M* actio eius *C* durabilior] debilior *C* 22 fuerit] fuit *AC*, fuerat *M* 23 erat *M* eius (*post una*) *om. C* 23—24 eius una fuerit *C*

altiori, est ideo quod appetunt uniri, quae est causa separationis infusae in extremo inferiori?

M. Iam saepe patefeci tibi quod materia, cum magis descenderit et spissabitur, tunc multiplicatur et diuersificatur; et hoc facit debere esse multipliciter formae et diuersitatem. — 6 Cum hoc etiam cum consideraueris totum quod est in inferiori ex rebus diuersis, inuenies omnia, quamuis sint diuisa, tamen appetentia commisceri. crit ergo in extremo inferiori commixtio, sicut in extremo superiori unio. et omnino omnia diuersa et diuisa tam in superioribus quam in inferioribus, scilicet indi- 10 uidua, species, genera, differentiae, propria et accidentia, et omnia opposita et contraria, mouentur ad coniunctionem et desiderant conuenientiam et inquirunt unionem, quia, quamuis sint diuisa, coniuncta sunt, et quamuis diuersa, conuenientia sunt in aliquo quod ea retineat et coniungat et conuenire ea 15 faciat. et radix communis in hoc est hoc, quod unitas uincit omnia et est diffusa in omnibus et retentrix omnium.

D. Iam implesti totum quod promisisti de materia uniuersali et forma uniuersali, quia iam constat apud me quod sunt, et quid sunt, et quales sunt, et quare sunt, et quicquid fuit 20 possibile scire de eis; et factus sum speculator et coniectator earum. uideo enim materiam tamquam librum apertum, aut tamquam tabulam propositam; et uideo formam tamquam formas depictas et uerba disposita, ex quibus lector acquirit finem scientiae et per-

p. 321,18—322,4 = Falaqera V, §. 54.

1 ideo] iam C appetit C 3 saepe] cf. p. 62,10 sqq. 315,16 sqq.
etc. cum] quo N 4 descenderet N inspissabitur A multipli-
cabitur A 5 fecit C 6 etiam hoc N cum (ante consideraueris) om. C
7 diuersis] diuisis A 8 erat M extremi C inferiori] in superiori M
commixto N 10 quam in inferioribus om. N 11 ante differentiae add.
et N omnia] omnino A 12 et (ante contraria) om. N contraria]
continua C 13 inquirunt] metuunt C quia] et M 14 coniuncta
diuisa sunt A conuenientes C 15 quod] ex C conuenire ea] conue-
nientia A 16 et] quia C hoc (post est) om. N 20 quid] quare M
quales] quid M quare] quales M sunt (post quare) om. C fuit] fuerit
CN 21 coniectator] contemplator M eorum M 23 uideo (sic!) N
formam] formas C formar. depictam N 24 disposita] disputata N
scientiae] sententiae M

fectionem sapientiae. et inuenio quod quando mea essentia comprehenderit illas et cognouerit mira quae sunt in eis, mouetur et desiderat inquirere pictorem huius formae mirabilis et creatorem huius sapientiae nobilis. est ergo uia ascendendi ad scientiam eius quod est supra materiam et formam?

M. Ascensio ad essentiam primam altissimam impossibilis est; sed ascensio ad id quod sequitur difficilis est ualde. et ideo dico quod materia et forma sunt duae portae clausae intelligentiae, quas difficile est intelligentiae¹⁰ aperire et intrare per eas, ideo quod substantia intelligentiae est infra eas; scilicet quia substantia intelligentiae est composita ex eis. et cuiuscumque anima se subtiliauerit et intelligentiam suam clarificauerit, donec fiat ei possibile penetrare eas et ingredi per eas, iam peruenit ad ultimum finem, et fit¹⁵ spiritualis, diuinus, delectabilis, quia est circa uoluntatem perfectam; et tunc quiescit motus eius et durat eius delectatio.

36. D. Ergo ostende mihi origines scientiae et radices eius.

M. Origines scientiae et radices eius tres sunt. prima²⁰ earum est scientia de materia et forma; et haec est illa pars scientiae quam inquisiuius usque modo a principio. secunda est scientia de uerbo agente, id est uoluntate. tertia est scientia de essentia prima, sicut in primis didi-

p. 322,7-17 = Falaqera V, § 55. p. 322,18-323,4 = Falaqera V, §. 56.

1 essentia mea N, in ea essentia M mira] uira C 3 desidera N
acquirere N 3-4 et creatorem om. N 4 est] sunt N 5 eius] est N,
om. C quod] quae N 7 impossibile M 8 sequetur A 10 intellectiuae
C; intelligentiae (post est) om. C 11 aperire . . . intelligentiae om. N quod]
quia M intellectiuae C 12 scilicet om. N quia] quod C substan-
tia intelligentiae om. C 13 et] quia C cuiuscumque] cuius quod C
animae M intelligentiam] in assignatiuam C 14 clarificauerit] calauifi-
cauerit C fiet C ei om. N 14-15 ingredi per eas (eam A) et pene-
trare AC 16 spiritualis, diuinus, delectabilis scripsi Fal. secutus: spirituale,
diuinum, delectabile et delectabile N) ACMN 15 delectabilis . . . perfectam]
Fal. מתענג בקרוב מהטוב השלם, i. e. delectatus in propinquitate
circa bonum perfectum est om. N 17 delectatio eius M, eius om. C 18
originem MN 20 scientiae om. AM 21 eorum M 22 acquisiuius N
usque om. A 24 dicisti in primis M, in primis om. C. ad sententiam cf.
I 7, p. 9,24 sqq.; V 1, p. 257,11-13

cisti. si ergo potueris attingere ad has tres scientias uniuer-
sales, iam comprehendisti et cognouisti omnia, secundum quod
possibile est intelligentiae humanae; et post has scientias non
restabit tibi aliquid inquirendum, quia totum continetur in illis
et refertur ad illas.

5

D. Quid dicis de motu qui est infusus materiae et for-
mae, per quem est uirtus agendi et patiendi?

M. Dictio de motu continetur sub dictione de uerbo,
quia motus est uis insita a uerbo. ergo oportet te scire
quid sit actio et passio, et quales sint, et quare sint, cum con-
tineantur intra scientiam de uerbo.

D. Quae est differentia inter motum et uerbum?

M. Differentia inter motum et uerbum haec est, quia uer-
bum est uirtus infusa substantiis spiritualibus, conferens
eis scientiam et uitam, et motus est uirtus infusa sub-
stantiis corporalibus, quae attribuit eis uim agendi et
patiendi. et hoc est quod uerbum, scilicet uoluntas, post-
quam creauit materiam et formam, ligauit se cum illis, sicut est
ligatio animae cum corpore, et effudit se in illis et non disces-
sit ab eis et penetrauit a summo usque ad infimum.

20

D. Quid est signum quod uoluntas est, et quod non
est materia et forma?

M. Signum huius sumptum est ex motu qui est a uolun-
tate et ab umbra eius et a radio eius. et hic motus inuenitur
in substantiis corporalibus et est infusus in illis; sed substantia

25

p. 323,13–20 = Falaqera V, §. 57. p. 323,21–324,9 = Falaqera
V, §. 58.

2 cognouisti et comprehendisti *C* 3 intellectiuae *C* 4 aliquid] ad
N adquirendum *N* 6 est *om.* *N* 7 quem] quam *C* 9 est uis] eius
M a *om.* *CN* oportuit *N* te] ut *M*, *om.* *N* 10 quales sunt *AMN*
quare sint *scripsi*: quare sunt *AMN*, quare *C* cum *om.* *MN* conti-
neatur *N*, contenate *M* 13 hoc *N* quia] quod *C* 13 est uirtus *om.* *M*
infusa] insita *C* 16 eis *om.* *N* 17 uerbis *N* uoluntatis *C* 18 crea-
uit] ligauit *C* 18–19 ligatio est *C* 19 non *om.* *C* discedit *C* 21
D. *om.* *N* Quid *scripsi*: Quod *ACMN* 23 ex] a *C* qui] quae *N* a]
ex *N* 24 et (*post* uoluntate)] *om.* *CM* ad umbram *M* a radio eius]
radice eius *C*, radio *N* hic] haec *N* 25 in (*ante* illis) *om.* *MN*

corporalis non habuit eum ex se, sed inditus est ei ex substantiis spiritualibus; quia non erat ei possibile habere hunc motum nisi ex substantiis spiritualibus, eo quod substantia corporalis non habet tantam uim recipiendi eum quantam habet substantia spiritualis, propter elongationem sui ab origine, sicut iam saepe didicisti.

37. D. Non potest esse aliter.

M. Similiter etiam uoluntas non potest esse in inferioribus ex substantiis spiritualibus, sicut est in superioribus ex illis.

D. Non potest esse hoc aliter.

10

M. Ergo oportet ut in substantiis spiritualibus et corporalibus sint diuersi ordines uoluntatis in penetrabilitate et impressione, secundum diuersitatem substantiarum in superioritate et in inferioritate et propinquitate et remotione et spiritualitate et corporalitate. causa autem diuersitatis actionis uoluntatis accidit ex materia quae recipit actionem eius, non ex uoluntate in se, sicut saepe ostendi tibi. — Et secundum hoc oportet ut uoluntas in materia intelligentiae agat esse, id est formam uniuersalem quae sustinet omnes formas, sine tempore. exemplum autem quod uoluntas uniuersalis agat formam uniuersalem in materia intelligentiae hoc est, quod uoluntas particularis, id est intelligentia particularis, agit formam intelligibilem particularem in anima, scilicet quia intelligentia influit hanc formam super animam et subito inspirat ei sine tempore. similiter agit in materia animae uitam et motum essentialem. et agit in materia naturae,

p. 324,11—325,12 = Falaqera V, §. 59.

1 inditus C ei est ex M, est ex eis (sic!) C 2 possibile ei C habere] ut haberet M 3 eo om. C quod] quia C corporali N, spiritualis C 4 uim tantam A quantum M, quanta N 5 spiritualis] corporalis C 5—6 sicut iam saepe didicisti om. C, saepe om. A 7 aliter esse C 8—10 M. Similiter . . . hoc aliter om. N 9 in inferioribus] in insuperioribus M est] enim M 10 hoc om. C 11 Oportet ergo C ut om. C 12 ordines uoluntatis sint diuersi A 12—13 impressione et penetrabilitate C 14 in (ante inferioritate) om. AN 16 uoluntatis om. C 18 ostenditur M tibi om. C oportet om. M 18—19 intelligentiae in materia M 19 intellectiuae C aga (sic!) N esse om. N id est] secundum C 21 intellectiuae C 22 et 24 intellectiua C 25 materiam M 26—325,1 agit . . . eam om. C 26 materiam M

et in materia quae est infra eam, motum localem et ceteros motus. — Sed omnes isti motus deriuati sunt a uoluntate. ergo oportet ex hoc ut omnes substantiae spirituales et corporales sint mobiles a uoluntate. quod autem uoluntas moueat omnes substantias et corpora, est exemplum quod uoluntas animae mouet corpus aut quiescere facit aliquod membrorum eius, uerbi gratia sicut quies cum retinetur anhelitus, quia hoc contrarium est facienti motum. — Et hic motus qui diffusus est in omnibus substantiis a uoluntate est diuersus in fortitudine et debilitate, propter diuersitatem substantiarum recipientium eum, non propter diuersitatem uoluntatis in se, sicut saepe praedixi.

D. Quae est probatio quod uoluntas non est diuersa in se?

M. Probatio huius est quod ipsa est ex unitate, immo ipsa est uirtus unitatis. Et etiam, quia prima diuersitas fuit, ex quo coepit materia et forma.

D. Secundum quod dixisti, oportet ut aliud sit uoluntas quam materia et forma. sed uirtus eius defluxit in materiam et ligata est cum ea, sicut ligatio animae cum corpore.

M. Quomodo non erit uoluntas aliud a materia et forma, cum uoluntas sit factor, et materia et forma factae? Et etiam, quia uoluntas, remota actione ab ea, ipsa et essentia sunt unum, et considerata cum actione, erit alia ab essentia: secundum hoc quod differunt in se in principio creationis, id est initio unitio-
nis materiae et formae.

1 et in materia (sc. corporis) addidi *Falagerae* ומה secutus (cf. p. 326, 19) ceteros] certos N 2 a uoluntate] *Fal. add.*: et uoluntas demittit eos 3 hoc] his M ut om. A omnes om. M 3—4 spirituales et corporales substantiae N 4 uoluntas om. N 5 substantias] formas M 6 aliquae N 6 aut quiescere... 8 motum] *apud Falageram hic locus corruptus est* 7 quies om. C hanelitus A, anelitus C, anelitus MN 8 quia] et C est contrarium C hic] haec N 9 effusus C 10 substantiarum om. C, 10—11 substantiarum... diuersitatem om. N 10 recipientis C 12 saepe dixi C, praedixi saepe N 15 quod] quia C 16 primo C 17 et forma om. N 19 in om. N 21 Quomodo] Omnimodo M alia N forma et materia M 23 ea om. C 24 erat M secundum] sed C 24—25 secundum hoc] scil. est 25 differunt (scil. uoluntas et materia ac forma) in se] differt in se C, diffinitum se M, differunt se N initio] unitio CM

D. Si uoluntas nec est materia nec forma, ergo quid est?

38. M. Describere uoluntatem impossibile est; sed paene describitur, cum dicitur quod est uirtus diuina, faciens materiam et formam et ligans illas, et diffusa a summo usque ad imum, sicut diffusio animae in corpore; et ipsa est mouens omnia et disponens omnia.

D. Manifesta mihi quomodo est infusio uoluntatis in substantiis et quomodo est eius actio in illis, exemplo manifeste.]

M. Materia et forma est sicut corpus, et aër, et anima; et uoluntas ligans illa et infusa in illis est sicut anima in corpore, sicut lumen in aëre, et sicut intelligentia in anima; quia quando uoluntas infunditur toti materiae intelligentiae, fit ipsa materia sciens et comprehendens formas omnium rerum; et quando infunditur in totam materiam animae, fit ipsa materia uiuens, mobilis, apprehendens formas, secundum suam uim et secundum suum ordinem ab origine ueritatis et formae; et quando infunditur materiae naturae et corporis, attribuit ei motum, figuram et formam.

D. Secundum quod dicere uideris, non est differentia inter uoluntatem et formam?

M. Quae maior differentia potest esse inter illas, quam ut uoluntas sit actor, sicut scriptor, et forma acta, sicut scriptura, et materia subiecta illis, sicut tabula aut charta?

p. 326,3—7 = Falaqera V, §. 60. p. 326,11—20 = Falaqera V, §. 61. p. 326,24—328,6 = Falaqera V, §. 62.

3 describere] i. e. definire paene] saepe A 5 et formam om. M
6 imum] infimum M 8 diffusio M 9 actio eius N 11 et (ante aër) om. A
aër] anima C anima] lumen A, aër C. Munkii in Falaqeram coniecturam והאֵר
suo iure reicit Guttmann, l. c. p. 253,3 12 est om. C 13 intellectiua C 14 in-
fundit M, diffunditur C intellectiuae C 15 rerum omnium C 16 et] quia C
quando] ipsa N 16—19 in totam . . . quando infunditur om. A 16 ma-
teria om. N 17 ante mobilis add. et N ante formas add. omnes C
18 secundum om. C ueritatis] unitatis C 19 naturae et addidi, Falaqerae
והיִסוד הטבעי והיִסוד הגשמי secutus (cf. p. 325,1) 19—20 motum for-
mam et figuram C, figuram motum et formam N 19 ante motum Fal. add.
uirtutem 21 uidetis M 23 inter istas N, om. C 24 sit] sit sicut C actor] factor M
sicut scriptor om. N 25 subiecta] fub'a (i. e. substantia) N aut] et C, uel N

D. Postquam forma infusa est in tota materia et penetrans essentiam eius et implens, quomodo dicam cum hoc quod uoluntas etiam sit infusa in tota materia et penetrans in illa?

M. Postquam uoluntas est uirtus spiritualis, sed multo excellentior quam spiritualis, non dubites ipsam infundi materiae et comprehendere eam simul cum forma. — Exemplum autem huius est, sicut penetratio uirtutis solis, id est uirtutis diffundentis lumen, et unio eius cum lumine solis in aëre. erit ergo uoluntas sicut uirtus, et forma sicut lumen, et aër sicut materia.

39. D. Iam patefecisti mihi alta secreta. uides quod ideo dicatur creator sublimis et sanctus esse in omni?

M. Certe propter hoc dictum est, quia uoluntas, quae est uirtus eius, est infusa in omni et penetrans omne,¹⁵ et nihil est sine ea, quoniam ex ea est esse omnium et constitutio eorum.

D. Declara mihi hoc.

M. Nonne uides quod existentia essentiae omnium rerum non est nisi ex materia et forma, et existentia materiae et formae ex uoluntate, ideo quia ipsa est actor earum et coniunctor et retentor earum? Vnde etsi nos dicimus quod forma retinet materiam, improprie dicimus, quia forma suscepit a uoluntate uirtutem qua retinet materiam. manifestatio autem huius haec est, quia forma impressio est unitatis et uirtus retinendi unitatis est, et uoluntas est uirtus unitatis; ergo uirtus retinendi uoluntatis est. sed uoluntas re-

1 D.] et C est infusa M 2 quod cum hoc C 3 sit etiam M
in tota materia om. AMN 5 uirtus est C spiritualis om. N
6 post quam add. forma A quam spiritualis] *Falagera* quam spiritualitas
(מהרחנה), fortasse recte infudi M 8 solis id est uirtutis om. N
9 aëre scripsi: aerem ACMN 9—10 ergo erit C 12 D. om. N ideo quod C
13 esse] est N 14 Certe om. C est om. N quia] quoniam MN 14—16 quia
... sine ea om. C 15 eius om. AM 16 quoniam] quia AC est (ante
esse) om. C 19 existentia om. C essentia CM 20 ex om. N exi-
stentia] essentia C 21 ipsa] quando M, om. N 23—24 improprie ...
retinet materiam om. N 24 qua] quae CM 25 est haec M quia]
quod C est om. C est (post unitatis) enim M 27 uoluntatis] uo-
luntas M

tinet materiam mediante forma; et propter hoc dicitur quod forma retinet materiam, quia forma est media inter materiam et uoluntatem; ergo ipsa acquirit a uoluntate, et attribuit materiae. — Et quia uoluntas procedit a prima origine, infusa est cum ea materiae et formae, et illa et ipsae fuerunt existentes in omni, et nihil est sine eis.

D. Postquam uoluntas est in se quies, quomodo transit per omnia et fit motus?

M. Non est haec intentio de eo in cuius uia sumus, quia hoc est difficilius de scientia uoluntatis. sed quod debes scire nunc de hac intentione, hoc est, quia uoluntas penetrat omnia sine motu et agit omnia sine tempore, propter suam magnam fortitudinem et unitatem. — Et cum uolueris ut hoc facilius fiat tibi intelligere, imaginare actionem intelligentiae et animae in omni sine motu et sine tempore; et imaginare diffusionem luminis subito sine motu et sine tempore, cum sit corporale sensibile.

D. Sed quomodo fit uoluntas motus?

M. Scilicet propter substantiam materiae quae est ei subiecta. et dicendum est de uoluntate, sicut de forma, scilicet quia materia, quando fuerit spissa, remota ab origine unitatis, debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis sine tempore et sine motu. ergo oportet ex hoc ut materia sit immobilis a uoluntate in tempore.

40. D. Iam docuisti me scientiam de materia et forma et uoluntate, secundum quod capax fui huius disciplinae, et se-

p. 328,11–24 = Falaqera V, §. 63.

2 quia] et *N* 3 tribuit *C* 4 prima] propria *M* 5 illa] scil. uoluntas ipsae (scil. materia et forma)] ipsa *C* 5–6 in omni om. *CMN* 7 quies in se *M* 8 transiit *AM* 9 haec] hic *M* 10 hoc] haec *A* est om. *C* 11 nunc] non *CM* 13 magnam suam *M* 14 intelligere om. *C* imagina *ACM* intellectiuae *C* 15 in omni om. *C* 15–16 et imaginare . . . sine tempore om. *ACM* 18 Sed om. *N* 19 Scilicet] Si *C* materiae substantiam *M* subiecta] th'a (i. e. substantia) *N* 20 sicut de forma om. *M* scilicet] sic etiam *N*, non sed (*Munk*, l. c. 133,2) 21 quia] quod *C* unitatis scripsi, ex *Falaqera* (האחדות): uoluntatis *ACMN* (cf. p. 315,7) 22 debilitatur om. *N* ad subito] a th'o (subiecto?) *C* ante recipiendum add. ad *C* 26 secundum] sed *C* fui] sum *C*

cundum quod uidisti me esse perceptibilem scientiae de uoluntate. ergo doce me scientiam de creatione, quantum mihi possibile est scire; et da mihi exemplum, quomodo creator altus et sanctus creauit esse compositum ex materia et forma, ut sit mihi hoc auxilium ad erigendum me ad scientiam eius quod est ultra materiam et formam.

M. Non oportet ut hoc quod cucurrit inter nos credas posse sufficere tibi ad habendam scientiam uoluntatis, quia sermo de uoluntate prolixus est, et quia perfectio sapientiae est scientia de uoluntate, quia uoluntas est origo formae intelligentiae, quae est sapientia perfecta, quasi scientia agendi et patiendi, quae diffusa sunt in omnibus substantiis. et intelligere quid sunt, et quales sunt, et quare sunt, et cetera quae accidunt eis, non elicitur nisi ex scientia uoluntatis, quia ipsa est agens totum et mouens totum.

D. Ergo quid consulis quaerere de scientia uoluntatis, postquam iam noui scientiam materiae et formae?

M. Oportet ut supersedeas ab inquisitione scientiae de uoluntate longo tempore, eo quod omnis scientia non est nisi in illa. unde non oportet tantum intendere in aliquam scientiarum, quantum in scientiam de uoluntate, quia est sublimis et lata et subtilis, et opera eius multa, et actiones diuersae.

D. Ergo quid opus est speculari in scientia de uoluntate?

M. Postquam concesseris uoluntatem esse, opus habes scientia de uoluntate ad considerandum essentiam eius et quid est et quousque peruenit, et quae eius actio et eius ab unitate

p. 329,10—11 = Falaqera V, §. 64^a. p. 329,14—15 = Falaqera V, §. 64^b.

1 perceptibilem] participabilem *C* 2 creatione] creatore *AC* 3 quomodo] quo *C* 5 mihi] in *M*, post auxilium *transp.* *N* 7 oportuit *M* ut] quod *C* concurrat] ea currit *A*, occurrit *N* credas] cui dat *A*, om. *M* 8 posse om. *C* 8—10 quia sermo . . . uoluntate om. *C* 9 prolixius *M* est (post sapientiae)] et *N* 10 intellectiuae *C* 11 sapientia] Falaqera הַצִּוִּי, i. e. forma 13 quid sint *C* sunt (post quales et post quare) om. *C* 16 quod *M* 17 noui iam *C* 18 supersedeas etc.] expectes operam impendas in inquisitionem uel similia inquisitione *N* 20 in (ante illa) om. *AN* non om. *N* aliqua *N* 21 scientia *MN* 21—26 quia . . . uoluntate om. *C* 23 Quid ergo *A* 26 scientiam *A* eius et om. *C*

separatio, et quae eius cum ea unio, et differentia quae est inter eam et materiam et formam, et inductio suarum descriptionum et suarum uiarum et actionum in substantiis spiritualibus et corporalibus, et ad sciendum actiones sapientiae et opera eius et terminos dispositionis et aequalitatem in suis motibus et in suis impressionibus, et ad sciendum quietem sui motus et statum sui cursus et loca suae apparitionis et suae occultationis, et ad sciendum qualiter est forma ab ea, antequam appareat et postea quam appareat, et cetera quae hoc sequuntur, de quibus nos nondum inquisiimus in hac disputatione. et iam¹⁰ disposui uerba de his omnibus in libro qui tractat de scientia uoluntatis; et hic liber uocatur origo largitatis et causa essendi, et debet legi post hunc; et per illum scies certitudinem creationis de qua interrogasti.

41. Sed nunc assignabo aliquid de hoc secundum quod tu¹⁵ sustinere possis, et secundum quod uideo tibi profuturum. — Dico ergo quod creatio rerum a creatore alto et magno, quae est exitus formae ab origine prima, id est uoluntate, et influxio eius super materiam, est sicut exitus quae emanantis a sua origine et eius effluxio quae sequitur²⁰ alia post aliam; sed illud est sine intermissione et sine quiete, hoc autem sine motu et sine tempore. — Sigillatio autem formae in materia, quando aduenit ei a uoluntate, est tamquam resultatio formae in speculo quando resultat in eo ex inspectore. ergo secundum hoc exemplum materia recipit for-²⁵

p. 330,17–331,7 = Falaqera V, §. 64^c.

3 uiarum] uirium C 4 et (ante ad) om. C 5 terminos et dispositiones A, terminorum dispositiones C motibus] moribus C 6 in suis om. A, in om. MN 7 suae apparitionis loca C 8 ea om. A 9 postquam C apparet CN hoc om. C sequuntur] fecerunt M 10 iam] ideo A 12–13 et hic . . . essendi om. C 12 largitatum A 13 causa] eum M 15 assigno C de hoc om. C 16 secundum om. C 19 et om. N 20 effluxus N 21 quiete om. N 22 hoc autem] Falaqera et, perperam, quantum mihi quidem uidetur 23 est ante quando transp. C 24 resultatio] sigillatio A, resultatio formae in speculo quando om. N 24 ex inspectore] ex speculatione C, exspectore M. Gundissalin. de process. mundi, p. 706 ed. Menendez Pelayo, praebet ab inspectore (inspectore cod. Laodun. 412, fol. 19^v col. a, aspectore cod. Parin., bibl. nat., lat. 6443, fol. 99^v col. b), ut infra 331,1 etiam Auencebrolis codices. ad totum locum cf. praeterea Guilelm. Alvern. de uniuerso I, 1, c. 17; p. 612 ed. Aurel. 1674.

mam a uoluntate, sicut speculum recipit formam ab inspectore, cum tamen materia non recipiat essentiam eius a quo recipit formam. — Et etiam exemplificatur hoc modo, quod sicut sensus recipit formam sensati sine materia — *nam sensus recipit formam sensati non recipiendo materiam eius* —, et sicut intelligentia⁵ recipit formam intellecti sine materia: similiter omnis qui agit in aliud non agit in illud nisi per suam formam quam imprimit in illud.

D. Ergo secundum hoc quod dixisti oportet ut genera, species, differentiae, propria, accidentia, et omnino omnes formae quae sustinentur in materia, non sint nisi impressio a sapientia in materiam?

M. Ego etiam hoc saepe tibi dixi.

D. Cur ergo haec impressio est diuersa in materia?

M. Propter elongationem ab origine et propter receptionem, aliquo mediante et sine aliquo mediante.¹⁵

D. Fac me scire, cur anima priuata est ab his impressionibus sapientiae, et non habet eas nisi studio multo disciplinae et memoria.

M. Debes scire quod anima creata est sciens; unde debet habere in se scientiam quae sit ei propria. sed postquam²⁰ anima unita est cum substantia et commiscuit se illi, elongata est a receptione illarum impressionum in se, ideo quod cooperuit eam tantum tenebrositatis substantiae quod extinxit lumen eius, et spissata est eius substantia; et facta est ad modum speculi clari, quod cum adiungitur substantiae spissae, obscuratur lu-²⁵

p. 331,16—332,16 = Falaqera V, § 65.

2 cum om. C materia om. A recipit C essentiam] materiam C
 3 exemplificantur A, exemplificant M 4-6 nam sensus . . . sine materia]
 Falaqera: כי החוש יקבל צורת המוחש מבלי שיקבל חמרו וכן
 השכל יקבל צורת המושכל ולא יקבל חמרו om. ACMN 6-7 in
 aliud om. C 7 in illud non agit C 8 hoc om. AMN 9 ante species, differen-
 tia, accidentia add. et C differentia ACN 10 sunt C 11 materia CN
 11 tibi om. C 13 Ergo cur A hoc N diuersa] diuisa A materiam
 M 15 aliquo (ante et)] alio M aliquo (post sine)] alio M, om. C me-
 diante] medio CN 17 eas om. C 20 sit] fit N 23 tenebrositas N
 substantiae] ſe (i. e. secundae) N

men eius, et crassescit eius substantia. et quia hoc est sicut dixi, formauit deus magnus subtilitate sua substantiam, id est hunc mundum, et disposuit eum secundum hunc pulchrum ordinem, in quo est, et aptauit animae sensus, quibus apprehendat formas et figuras sensibiles, quia quando anima apprehenderit has formas et figuras sensibiles, apprehendit per has formas et figuras intelligibiles, et in ea prodeunt de potentia ad effectum. et propter hoc dicitur quod apprehensio substantiarum secundarum et accidentium secundorum non est nisi per scientiam primarum substantiarum et primorum¹⁰ accidentium.

D. Ergo ex hoc uidetur quod scientia sensibilis non agit in animam, nisi memoriam et exitum in effectum.

M. Certe sic est, quia anima in apprehendendo sensibilia est similis homini uidenti multa, et cum discesserit ab eis, non¹⁵ remanet in eo nisi uisio imaginationis et memoriae.

42. D. Quandoquidem hoc sic est, quae est utilitas, quam anima consequitur ex ligatione sui cum sensibilibus?

M. Vtilitas haec est, quod clarificatur anima et exercita-²⁰ tur in illis, et quod est occultum in ea, manifestatur in actu, sicut praedixi; hoc est quia substantias secundas et accidentia secunda cognoscit per scientiam primorum.

D. Redeamus ad dicendum id in quo eramus, scilicet quod omnes formae, quaecumque subsistunt in materia,²⁵

p. 332,17—23 = Falagera V, §. 66.

1 crassessit *N*, clarescit *C* 2 id est] in *M* 3 hunc ordinem pulchrum *C*, pulchrum hunc ordinem *N* 4 quo est] quoque *N* adaptauit *M* apprehendit *CN*, comprehendat *M* 5 quando *om. N* apprehenderit] apprehendit *ACN* (sed apprehenderit *p. 36,4*) 6 has formas . . . apprehendit *om. N* has (post per)] hoc *AN* in ea] *cf. Munk l. c. p. 140,3* 8 et] quia *C* dicitur] *cf. II 6, p. 35,22—36,6* 9 secundarum substantiarum *M*, substantiarum suarum *A* 9—10 non est . . . substantiarum] est ex apprehensione substantiarum primarum *A* 12 ex hoc *om. N* 13 anima *A* in] ad *M* 14 quia] quod *C* in *om. C* apprehendo *N* 15 uidendo *M* discedit *AMN* 17 hoc *om. A* est (post quae) *om. N* 20 haec] hoc *N* quod] quia *M* excitatur *C* 21 in ea occultum *M*, in ea *om. N* 23 primorum] priorum *M* 24 id] idem *N* 25 quod] quia *M*

impressiones sunt a sapientia essentiae primae. et quoniam hoc dicimus de forma, quid dicemus de materia?

M. De materia hoc idem dicitur quod de forma, scilicet quod materia est creata ab essentia, et forma est a proprietate essentiae, id est sapientia et unitate, etsi essentia non sit propria proprietate ab ea extrinseca. — Et haec est differentia inter factorem et factum, quia factor est essentia designata essentialiter, et factum est duae essentiae, quae sunt materia et forma, sicut ostendi cum assignavi, quare essent materia et forma. 10

D. Manifesta hic etiam illud idem.

M. Essentia prima et sancta, ipsa et eius proprietas unum sunt omnimode, non distinctae. sed materia et forma distinctae sunt, quia sunt principium actionis unitatis, quia hoc est quod primum illam sequitur sine medio. Et considera hoc 15 ex multitudine, quae accidit formae quanto magis substantia elongauerit se ab ordine originis unitatis. — Manifestatio autem huius haec est, scilicet quia materia intelligentiae magis est unita cum forma et maioris simplicitatis quam materia animae, et materia animae plus quam materia naturae, donec peruenitur ad corpus, in quo est multiplicitas et diuersitas maxima, similiter etiam dicendum est de ordinibus corporis, quia corpus caeli unitius et simplicius est quam corpora elementorum, et ex ipsis elementis quod est superius, est unitius et sim-

p. 333,3—334,5 = Falaqera V, §. 67.

1 primae essentiae C 2 de materia dicemus C 3 Hoc idem dicitur de materia C dicimus N 4 creata] causata C 6 appropriata C
8 essentia designata essentialiter] *Falaqera* עֵצֶם אֶחָד, i. e. essentia una. fortasse utroque coniuncto scribendum est essentia una, designata essentialiter (sed cf. p. 334,14—15) 9 ostendi] cf. p. 300,14 sqq. 11 etiam hic C, etiam om. N
12 sancta] scientia ACN et (ante eius) om. N unum] in C 13 (bis) distinctae] districtae M 14 unitatis actionis C quia (ante hoc)] et C 15 primum quod N sequetur M 16 quanta N 17 elongauit M se om. C
18 haec] hoc M, om. C intellectiuae C est magis C 19 materia om. N 20 et materia animae om. N perueniatur C, peruenit N 22 est om. C quia] quod N 23 est et simplicius C corpora] corpus M
24 et (ante ex)] quia C quod] quae A est (ante unitius)] et C, om. N

plicius inferiore. Et in hoc est signum quod materia uniuersalis et forma uniuersalis sequuntur uniuersitatem consecutione creaturae, et quod materia recipit formam ab unitate, secundum diuersitatem perceptionis in natura, quia unum eorum est sustinens, alterum sustentatum.

5

D. Iam patet ex praemissis quod materia non habet esse. et creatio est acquisitio essendi. unde sequitur quod materia non sit creata.

M. Materia non fuit absque forma ictu oculi, ut ideo sit non creata et non habeat esse; sed est creata cum forma simul, quia non habuit esse nisi ex forma, id est quia fuit creata cum creatione formae sustentatae in ea sine spatio temporis.

D. Secundum quod dixisti, quia essentia prima sancta est alicuius proprietatis essentialis propter quam distat ab omni re, oportet ut habeat esse ab ea essentia quae sit proprietatis extrariae, quae est materia et forma; et hoc uidetur tamquam necessarium. sed philosophi solent appellare materiam possibilitatem.

M. Non uocauerunt materiam possibilitatem, nisi quia possibile fuit ei recipere formam, id est uestiri lumine eius; et haec necessitas non aduenit nisi quia est infra uoluntatem, et uoluntas supra formam; unde non est mirum.

D. Adde explanationem quod materia sit ab essentia, et forma a proprietate.

25

p. 334,14—23 = Falaqera V, §. 68.

1 inferiore] in superiore *M* in *om.* *MN* 2 sequitur *C* 3 creaturae] naturae *AC* quod] quid *C* 3—4 secundum diuersitatem perceptionis] *Munkii* (*l. c. p. 142,2*) *coniecturam* perceptione diuersitatis non accipio 5 alteram *N* 6 habeat *C* post esse *add.* per se sine forma *A*, quae uerba cum *v. 9* neglegantur, glossema habenda sunt 7 et] quia *C* 9 oculi *om.* *N* : 9—10 non sit *A* 10 creata] causata *N* 14 dixisti] *cf. p. 336,6—10* quia] quod *C* sancta] scientia *AC* 15 propter] per *C* quam *om.* *M* 16—17 proprietatis extraneae *C*, extra rem *A.* in *cod.* *N* exhibetur compendium quod significat extrariae; non recte de eo enarrat *Munk*, *l. c. p. 143,2* 17 materia] natura *N* 18 tamquam *om.* *N* 20 Non *om.* *N* 21 fuit ei possibile *M* 22 hoc *N* 23 non *om.* *N* 24 *D.* *om.* *C*

M. Estne possibile ut uoluntas faciat contra id quod est in essentia?

D. Non est possibile.

M. Ergo oportet ut materia fiat ab essentia, et forma a uoluntate, id est a sapientia. 5

D. Si materia et forma sunt ab essentia et proprietate, cur dicitur forma aduenire materiae, et unde forma uenit ad materiam?

M. Forma uenit a superiore, et materia eam recipit ab inferiore, quia materia est subiecta, per hoc quod habet esse¹⁰ sub forma, et forma est sustentata super eam.

D. Quae est probatio de hoc?

M. Probatio huius haec est, quia largitor formae est super omnia; unde oportet ut receptrix eius sit infra eam. Et etiam, quia ipse est esse uerum, oportet ut esse fluat ab eo;¹⁵ et esse quo propinquius fuerit origini essendi, erit fortius lumen et stabilius in esse. et in sensu ostenditur hoc, quia substantia est dignior esse quam accidens, et inter accidentia quantitas est dignior esse quam qualitas.

D. Materia est receptrix formae ab essentia prima²⁰ sine medio, aut cum medio?

M. Immo mediante uoluntate. et ideo dicitur quod materia est sicut cathedra unius, et uoluntas donatrix formae sedet in ea et quiescit super eam. — Et probatio quod uoluntas est aliud a forma, haec est, scilicet necessitas formae²⁵ qua eget motore et mensuratore et diuisore et ceteris, per quae uoluntas intelligitur, de quibus iam aliquid praediximus.

p. 335,9—19 = Falaqera V, §. 69. p. 335,20—27 = Falaqera V, §. 70.

1 ut] quod N id] illud C 2 in] tua C 5 a (ante sapientia) om
AMN 7 cur] cum N et] quia MN unde] unum N 9 recipit eam
C 9—10 ab inferiori] a superiore ab inferiori C 12 de] super C 13
quia] quod AC 15 quia] quod A ipsa N eo] esse C 17 stabilis N
quia] quod CN 18 esse dignior MN 22 Immo mediante] sic etiam N,
non Cum medio mediante (Munk l. c. p. 144,2) 23 post unius add. scili-
cet dei A 24 quiescit N Et] Quia C 25 hoc N 26 qua] quae AC,
quam M et (ante mensuratore) om. A et diuisiore om. N per om. N
27 praediximus] cf. p. 323,21 sqq.

43. D. In praemissis iam assimilasti creationem emanationi aquae ab origine et resultationi formae in speculo. est adhuc aliud simile?

M. Creatio assimilatur uerbo quod loquitur homo, quia homo cum loquitur uerbum, forma eius et intellectus im-
primitur in auditu auditoris et in intellectu eius. et secundum hanc similitudinem dicitur quod creator sublimis et sanctus locutus est uerbum, et intellectus eius impressus est in essentia materiae et materia retinuit eum, scilicet quia forma creata impressa est materiae et depicta est in ea. 10

D. Declara hanc similitudinem et adapta hanc illi.

M. Vox est similis materiae uniuersali, quia uox est materia uniuersalis sustinens omnes uoces particulares, quibus insunt toni, motus, distantiae; et haec forma manifesta est forma uerbi auditi, et diuiditur in formas particulares quae sub-
sistunt in singulis materiis particularibus — intelligo autem per formas particulares motus, et per materias particulares tonos —; sed forma occulta est intellectus eius quod uerbum significat.

D. Quae est similitudo creationis? 20

M. Locutio; scilicet cum prolatione uerbi, quando loquitur per illud, habet esse materia, quae sustinet formam uerbi manifestam et formam eius occultam, scilicet intellectum quem significat; et existentia eorum simul.

D. Conueniunt hoc exemplum et exemplatum eius ali-
quo modo? 25

p. 336,1—19 = Falaqera V, §. 71^a.

1 In praemissis] *cf. p. 333,17 sqq.* assimilasti *M* 2 aquae emanationi *A*, emanationi quae *N* est] et *C* 4 assimilatur *M* 5 loquetur *A* uerba *C* eius] est *M* 6 in (*ante* intellectu) *om. N* 6 et 8 eius *om. N* 9 quia] quod *C* 10 est impressa *M* 12 materiae uniuersalis *AMN* 12—13 quia uox est materia uniuersalis *om. M* 13—15 quibus . . . formas particulares *om. C* 15 subsistunt] subsunt *C* 17 formam *C* 21 Scilicet locutio *N* cum] est cum *M* probatione *C* loquuntur *M* 23 manifesti *MN* eius] uerbi *C* scilicet] id est *C* quem] uel quod *C*, quae *M* 24 signat *N* existentia *scripsi*: existentiam *ACMN* eorum *N* simul] [simul] (*i. e. similis*) *M* 25 Conueuit *C* exemplificatum *A*

M. In hoc etiam conueniunt quod unaquaeque earum ad esse suum et existentiam opus habet factore suo.

D. Ex omnibus quae praemisisti iam mihi claruit quod in omnibus quaecunque creata sunt non est nisi materia et forma; et intellexi materiam uniuersalem et formam uniuersalem; et patuit mihi quod motus est uirtus defluens a uoluntate, et quod uoluntas est uirtus diuina omnia penetrans, diffusa in omnibus, sicut diffusio luminis in aëre et animae in corpore et intelligentiae in anima. ergo da mihi consilium, quid deinceps debeam inquirere.

M. Scientiam de materia et forma non debes credere ad omnia posse tibi sufficere, sed sustine, ne properes; et semper stude intelligere essentiam uniuscuiusque, scilicet materiae uniuersalis et formae uniuersalis, expoliatae ab altera, et qualiter est diuersitas quae accidit in forma, et quomodo est eius effluxio et infusio in materiam absolute, et quomodo transit per omnes substantias secundum ordines earum; et discerne materiam a forma, et formam a uoluntate, et uoluntatem a motu in intelligentia tua discretionem certissima; quia quando hoc feceris, extenuabitur anima tua et clarificabitur intellectus tuus, et penetrabit usque in saeculum intelligentiae. et intelliges tunc uniuersaliter materiam et formae; et materia cum omnibus formis quae sunt in ea fiet tibi tamquam liber propositus co-

p. 337,1-2 = Falaqera V, §. 71^b. p. 337,3-9 = Falaqera V, §. 72. p. 337,13-338,21 = Falaqera V, §. 73.

1 unumquodque eorum C 2 esse om. C et] est C post existentiam (i. e. conseruationem) add. suam C habet opus A 3 claruit mihi M 4 in om. M quaecunque] quae C est om. C 5 et (ante forma)] in N intellexi] intelli N formas N 6 et] quia C 7 fluens C, influens N; defluens . . . est uirtus om. M 9 intelligentia M, intellectiuae C 12 Scientia N 13 tibi posse N propes M et] sed C 15 ab] ad C 17 effluxio] influxio AC infusio] influxio C 18 substantias] formas M ordines] omnes N eorum N discernere C 20 in] et A, om. CN intellectiua C ante discretionem add. et A quia] et C haec N 21 tuus intellectus A 22 in] ad N intellectiuae C et] quia C 23 tunc om. N materia] materiam C 24 fiet] et fiet A positus N

ram te, et fies speculator per intelligentiam depictionum eius et percipies figuras eius per intellectum tuum; et tunc sperabis te posse conscendere ad scientiam eius quod est post haec.

D. Et quid est post haec?

M. Causa propter quam est quicquid est. et haec est scientia de saeculo deitatis, quod est totum maximum; et quicquid infra illud est, comparatione eius ualde parum est.

D. Quae est uia perueniendi ad hanc scientiam dignissimam?

M. Perueniendi ad hanc scientiam duo sunt modi. unus est per scientiam de uoluntate secundum quod infusa est in totam materiam et formam; et secundus per scientiam de uoluntate comprehendentem materiam et formam, quae est uirtus altissima, secundum quod cum nihilo materiae et formae est commixta. — Sed ascendere ad scientiam huius uirtutis, secundum quod non est permixta materiae et formae, poteris per suspensionem animi in uirtute, secundum quod est permixta materiae et formae, et per eleuationem tui per hanc uirtutem gradatim, usque quo peruenias ad principium eius et originem.

D. Quis est fructus quem consequemur ex hoc studio?

M. Euasio mortis et applicatio ad originem uitae.

D. Quid erit auxilium consequendi hanc spem nobilem?

M. Sequestrari prius a sensibilibus et mente infundi intelligibilibus et suspendi totum a datore bonitatis; cumque hoc feceris, respiciet te et largus erit tibi, sicut conuenit illi. Amen.

p. 338,22—27 = Falaqera V, §. 74.

1 intelligentiam] intellectum A, intellectiuam C 3 posse om. M
contendere C, ascendere M 4 est om. N 5 quam] quid C quicquid] quod C
6 quod] et N 7 paruum A 8 dignissimam] altissimam A 11 secundus C
infusus C 11—12 tota materia et forma M 12 et (ante secundus) om.
CM secundus] sensus N, secundus est A 13 comprehendente N, apprehendere A
14 secundum quod] quae A 17 animi] eorum C uirtutem C
est om. N 18 per (ante hanc)] ad AC 19 usque quo] usque
que AN et originem eius A 20 consequuntur M 22 spem] speciem N
25 ad datorem A 26 cumque] cum A respicies N 27 Amen hic om.
AC; habet etiam Falaqera

Finitus est tractatus quintus, qui est de materia
uniuersali et forma uniuersali, et ex eius consumma-
tione consummatus est totus liber cum auxilio dei et
eius misericordia.

EXPLICIT

AVENCEBROL

5

Libro perscripto sit laus et gloria Christo,
Per quem finitur quod ad eius nomen initur.
Transtulj̃t Hispanis interpres lingua Iohannis
Hunc ex Arabico, non absque iuuante Domingo.

1 qui *om. N* 1 et 2 uniuersali] *sic etiam M, non uniuersi, id quod*
Molinier, Catalogue des Manuscrits de la bibliothèque Mazarine, T. III, Paris
1890, p. 95, ex eo affert 2 consumatione *CM* consumatus *M, om. N*
est om. C 4 EXPLICIT AVENCEBROL] Amen *A*, Amen Explicit *C*
Auencebrol. M, Explicit *N* 5-8 Libro . . . Domingo] *haec tantum in M*
exhibentur: om. ACN 8 Hunc scripsi: Tunc *M*

APPENDIX.

EPITOME CAMPILILIENSIS.

Incipit Anicebrol, qui alio nomine dicitur auctor Fontis uitae.

Iste liber diuiditur in quinque partes. In prima determinat de his p. 1 quae debent praeponi ad assignationem materiae et formae uniuersalis et ad assignationem materiae et formae in substantiis compositis; in secunda de substantia sustinente corporeitatem mundi; in tertia de asseueratione substantiarum simplicium; in quarta de scientia intelligendi materiam et formam in substantiis simplicibus; in quinta de¹ materia uniuersali et forma uniuersali.

Et est modus procedendi per totam scientiam, quod discipulus quaerit primo et magister soluit post. Dicit ergo discipulo suo magister²:

Tractatus primus³.

Postquam ex bonitate naturae et studio scientiae iam profectus tantus p. 2 tibi euenit, incipe interrogare. quod potius tibi uisum est de interrogationibus.

Quaerit⁴ ergo discipulus: Quid est quod debet homo inquirere in p. 3 hac uita?

Magister respondet: Scientiam, cum sit perfectio nobilioris partis homi- p. 4 nis; et etiam ut sciat se ipsum et alia quae sunt praeter ipsum, quia eius essentia omnia apprehendit et pene rat, et uirtuti eius subiciuntur omnia; et scientiam causae finalis, propter quam⁵ conditus fuit, quare consequitur

¹ de om. cod. ² M. cod. ³ inscriptionem hic et in ceteris tractatibus addidi; om. cod. ⁴ ante Quaerit add. D. ⁵ quem

felicitatem. Qui finis est uoluntas, i. e. uirtus diuina adinueniens omnia et mouens omnia, quia motus quo omnia fiunt alligatus est uoluntati; unde motus omnium est ex motu eius, ut quies omnium ex quiete eius. Et causa finalis hominis est applicatio animae eius cum mundo altiore, ut quilibet redeat ad suum simile; quod fit per scientiam et operationem. Scientia enim ducit ad opus, et opus separat animam a suis contrariis; et
 p. 5 reducunt eam ad suam naturam. Quod causa generationis hominis sit scientia, patet, quia perfectio animae est scientia, imperfectio est ignorantia.

p. 6 **D.** Quae est scientia, propter quam creatus est homo?

M. Scientia omnium secundum quod sunt, et maxime scientia de essentia prima quae sustinet eum et mouet eum¹; quam² possibile est sciri per operationes suas, non autem secundum essentiam suam propriam, quia est super omnia et infinita est.

D. Quomodo ergo homo scit intelligentiam quae est supra se?

p. 7 **M.** Quia intelligentia similis est animae, et contingunt se: essentia autem prima³ non est similis animae nec habet aliquam conuenientiam cum ea, quia non coniungitur alicui compositorum uel simplicium, et proportio simplicis ad illam in possibilitate⁴ sciendi eam talis est qualis proportio compositi ad simplex in possibilitate sciendi illud.

D. Quomodo ergo sciemus utrum essentia est?

M. Considerando essentiam uniuersalem et passiones quae possunt esse in illa; deinde de motu et uoluntate retinente et sustinente essentiam omnium. Quae est multiplex, scilicet materia uniuersalis et forma uniuersalis; in quibus conueniunt omnia quae sunt, quae sunt radix omnium. et in quae omnia
 p. 8 resoluuntur, quia materia prima⁵ simplicior est omni⁶ materia, et forma prima similiter omni⁷ forma et coniungit omnes alias formas.

D. Resolutio omnium in haec estne actu uel opinione?

p. 9 **M.** Opinione. — Quod una sit materia, alia forma, patet, quia cum sint duae radices, necesse est quod una sustentet, alia sustentetur. Et haec duo sunt utilia ad scientiam uoluntatis et essentiae primae

D. Estne alia scientia praeter scientiam materiae et formae et scientiam essentiae primae?

M. Partes omnis scientiae tres sunt: Scientia de materia et forma, et scientia de uoluntate, et scientia de essentia prima; et non sunt plures scientiae quam tres, quia in esse non sunt nisi tria haec, scilicet materia et forma
 p. 10 et essentia prima et uoluntas, quae est media extremorum. Et non sunt nisi haec tria, quia omni causato opus est causa sua, quae est prima essentia; causatum est materia et forma; medium est uoluntas.

¹ eam ² quae ³ propria ⁴ possibilitatem ⁵ prima] prima omnium
⁶ et ⁷ omnium

D. Da exemplum ligationis¹ horum inter se et aliorum cum aliis et ordinationis aliorum ex aliis.

M. Exemplum materiae et formae est sicut corpus² et eius forma; formam autem intellige compositionem membrorum eius. Exemplum uoluntatis est anima; exemplum essentiae primae intelligentia. — Et secundum disciplinam scientia materiae et formae praecedet scientias aliorum duorum; sed secundum esse est e contrario. Et non sunt aliae scientiae praeter istas tres radices; sed rami sapientiae siue scientiae multi sunt. — Item, materia et forma sunt rami uoluntatis. — Item, substantia diuiditur in substantiam p. 12 corpoream compositam et substantiam spiritualem simplicem. — Item, substantiae corporeae alia est materia corporea sustinens formam qualitatum³, et alia materia spiritualis quae sustinet formam corporalem. Et secundum hoc diuiduntur quinque tractatus huius libri.

Item, duobus modis potest sciri esse materiae uniuersalis et formae p. 13 uniuersalis. Vnus est uniuersalis, communis; alius⁴ particularis et proprius, quia omnis res non scitur nisi per proprietates inseparabiles ab ea; et quando sciatur quod sunt ipsae proprietates et quid sunt, sciatur tunc res esse cuius sunt proprietates. Verbi gratia, si una est materia uniuersalis omnium, hae proprietates adhaerent ei, scilicet⁵ quod sit per se ens, unius essentiae, sustinens diuersitatem, dans omnibus essentiam suam et nomen. — Quod sint proprietates materiae communis, patet. Quod sit esse primo, quia quod non est, ei quod est, materia esse non potest; dicitur per se existens, ne procedatur in infinitum; unius essentiae, quia non quaesiui-
mus nisi unam materiam omnium; sustinens diuersitatem, quia diuer- p. 14 sitas non est nisi ex formis, quae non existunt per se; dans omnibus essentiam et nomen, quia cum sustineat omnia, necesse est ut sit in omnibus; et si sic, oportet ut det essentiam suam et nomen omnibus. Et in quocumque inueneris has proprietates, in omnibus et inuenisti iam materiam primam. Et hoc inuenies resolutione intelligibili, in quolibet abstrahendo quamlibet formarum eius quod est ab altera; et ibis a manifesto ad occultum, donec uenias ad formam post quam non est alia forma; et haec forma praecedat omnes formas eius quod sustinet eam, uerbi gratia in caelo, de cuius formis quae primo occurrit color est, deinde figura, tertio corporeitas, deinde substantialitas, deinde cetera, scilicet intellectus spiritualis, donec peruenias ad intellectum rei creatae, unius, per se existentis, sustinentis has formas omnes; et tunc inuenies illam descriptam proprietatibus praedictis, et illa est finis occultus post quem non est finis nisi unus⁶, scilicet factor cuius excelsum nomen est. Deinde regredere a fine occulto ad manifestum et a⁷

¹ ligationis om.² corpus³ qualitatem⁴ alicuius⁵ secundum⁶ unius⁷ a om.

- p. 15 manifesto ad manifestiorem, donec redeas ad terminum unde introisti; et inuenies proprietates ipsius finis occulti comitantes te. Et reuertes tunc de occulto, i. e. uniuersali, ad manifestum, i. e. singulare quod non diuiditur; in quo est materia uniuersalis sustinens omnia et esse aliud ab illis, quia cum illud indiuiduum sit ens et habens praedictas proprietates non¹ nisi propter hoc, quia prima materia est in illo: essentia² primae materiae³ non est aliud ab essentia eorum quae facta sunt, sed ea quae facta sunt, sunt aliud a materia per formas quae adueniunt ei. Vnde diuersitas per manifesta non est nisi per formas manifestas; similiter diuersitas quae est⁴ inter occulta non est nisi per formas occultas. Sed essentia occulta suscipiens formas est materia prima uniuersalis una; ut patet: si resoluuntur plura
- p. 16 monilia aurea, inuenietur materia una, licet habeant diuersas formas. — Similiter si inueneris has proprietates in alia re, scilicet subsistere in alio et perficere illud et dare esse ei, inuenies formam uniuersalem; sustineri⁵ enim conuenit formae, et non sustinere, quia iam esset materia; et quamuis materia habet esse potentiale ante aduentum formae, forma⁶ dat ei esse in effectum.
- p. 17 Viso esse materiae⁷ et formae uniuersalis secundum modum communem, primum, uidendum est de esse eorum secundum modum proprium, qui est secundus modus. Omnia enim sensibilia naturalia particularia⁸ constant ex materia et forma particulari⁹, ut animalia, uegetabilia, inanimata; et similiter¹⁰ particularia artificialia¹¹, ut statua et lectus¹², et similiter uniuersalia naturalia, ut quatuor elementa. Vna forma horum non est alia; et ideo necesse est, quod sit una forma communis eis, quia formae accidentales non existunt per se. Talem ergo comparisonem¹³ habent ad sustentem se qualem habent formae particulares ad sustentem se, ut humores in anima-
- p. 18 libus¹⁴ et elementa in uegetabilibus et lapidibus, et resoluuntur in ea¹⁵. Sic formae uniuersales resoluuntur in sua subiecta, et iudicium istorum est unum¹⁶. — Quod etiam patet per contrarietatem, quia qualitates non diligunt commixtionem; unde necesse est ut sit aliquid aliud coniungens eas et tenens
- p. 19 in loco suo, quod est forma communis. — Praeterea, elementa quatuor sunt diuersa in qualitatibus, sunt tamen similia in corporeitate; ergo corpus debet esse subiectum illis. Quid autem sit hoc corpus, dicitur post, quia comparatio subiecti ad corpus sustinens formas elementorum talis est qualis est huius corporis adhas formas. — Et sic manifestabitur tibi per hanc considerationem, quid est post substantiam subiectam corpori de ceteris substantiis,

¹ non] et non ² et essentia ³ prima materia ⁴ est om. ⁵ similiter
⁶ forma autem ⁷ materia ⁸ naturalia uniuersalia particularia ⁹ particularia
¹⁰ simpliciter ¹¹ particularia ut artificialia ¹² lectum ¹³ opinionem
¹⁴ ulceribus ¹⁵ cf. p. 17, 28—30 ¹⁶ cf. p. 18, 7

quae subiciuntur sibi ipsis et subsistunt aliae in aliis, donec uenias ad primum subiectum quod est materia uniuersalis; et tunc cognosces comparationes quae sunt inter ista subiecta et substantias medias inter summum occultum quod est materia prima et summum manifestum quod est formae sensibiles.

Est ergo unum corpus illud, in quo communicant quatuor elementa, subiectum formis quatuor. Sunt ergo formae istae uniuersales in elementis, ut formae particulares ad ea quae generantur ex eis; et similiter corpus quod p. 20 subiectum est his formis uniuersalibus, erit sicut elementa subiecta formis particularibus.

Ex dictis patet quod sunt quatuor modi materiae et quatuor formae, p. 21 scilicet materia particularis artificialis, materia particularis naturalis¹, materia uniuersalis² naturalis recipiens generationem et corruptionem, materia caelestis; et in qualibet harum materialium est sua³ forma. Et licet isti modi materialium et formarum sint diuersi, conueniunt tamen in⁴ intellectu materiae et formae. Vnde sunt una forma specie omnes⁵ formae; sunt autem p. 22 multae in indiuiduis.

Ergo in sensibilibus est materia uniuersalis, i. e. corpus, et forma uniuersalis, scilicet omnia quae sunt in corpore.

Post hoc ergo considerandum est in hoc secundo tractatu, quid est quod sequitur post hoc corpus sensibile, scilicet substantia quae sustinet quantitatem; et hoc est primum considerandum de substantiis intelligibilibus.

Tractatus secundus.

D. Iam promisisti quod in hoc secundo tractatu⁶ loquereris de materia p. 23 corporali, i. e. substantia quae sequitur post haec sensibilia; explana ergo.

M. Inquisitio huius materiae est per considerationem materialium praedictarum. Postquam mundus est essentia corporalis, sicut corpus est essentia figurata et colorata et omnino formata suis formis praedictis: necesse est per hoc quod corpus sit materia formarum, quae sunt in eo, scilicet figurae, colores et alia accidentia, et haec sint ei formae; similiter necesse est hic esse⁷ aliquid quod sit materia corporeitatis⁸, et quod corporeitas sit sibi forma; erit ergo consideratio corporeitatis ad materiam quae⁹ sustinet eam qualis fuit consideratio formae uniuersalis, scilicet figurae, coloris etc., ad corporeitatem quae sustinet eam. Ergo debet hic materia p. 24 esse non sensibilis, quae¹⁰ sustinet materiam¹¹ corporis. — Et ad inueniendam scientiam formarum et materialium dabo tibi regulam generalem.

¹ uel ² ut ³ sita; sed cf. p. 21, 23 ⁴ in om. ⁵ omnis ⁶ tractatu om. ⁷ e ⁸ incorporeitatis ⁹ qua ¹⁰ qua ¹¹ l. formam; cf. p. 24, 1

Imagina enim eorum quae sunt per ordinem alia sustinere alia¹, alia sustineri ab aliis: et pone ex eis duo extrema, unum superius, aliud inferius. Quod ex illis est superius continens totum, ut materia uniuersalis, est materia sustinens tantum; quod autem inferius, ut forma sensibilis, erit² forma sustentata tantum; ex his quae sunt in medio quod fuerit altius et subtilius, erit materia inferiori et spissiori³, et inferius et spissius erit forma illi. Et secundum hoc corporeitas mundi, quae est materia manifesta⁴ sustinens formam quae est in illa, debet esse forma sustentata in materia occulta de qua tractamus. Et secundum hoc erit haec materia forma ad id quod sequitur, donec uenimus ad materiam primam quae continet omnia.

Quod materia sustinens corporeitatem mundi sit⁵, patet per nomen generis⁶; quia qui dicit corpus, dicit formam et formatum, ut cum aliquis dicit
 p. 25 corpus longum latum et profundum, dicit rem esse huiusmodi. — Si quaeratur: color et figura separantur⁷ a corpore, et non longum, latum, profundum, solutio: colorem et figuram simpliciter⁸ remoueri a corpore est impossibile, sed proprium colorem est possibile⁹, quia cum unus remouetur, alius succedit.

p. 26 Materia ergo particularis naturalis subsistit in materia uniuersali naturali, et materia naturalis uniuersalis subsistit in materia uniuersali caelesti, et materia caelestis uniuersalis in materia uniuersali corporali, et materia uniuersalis corporalis subsistit in materia uniuersali spiritali¹⁰; et ex hoc sequitur quod caelum cum omni eo quod in eo est subsistat in substantia
 p. 27 spiritali, et sustinet illud substantia spiritalis. Et ordinantur et diuiduntur quinque formae una ab alia, sicut quinque materiae, quia¹¹ formae particulares naturales subsistunt in forma uniuersali naturali, et forma uniuersalis naturalis in forma uniuersali caelesti, et forma uniuersalis caelestis in forma uniuersali corporali, et forma uniuersalis corporalis in forma uniuersali spiritali. — Incipiendo ab intelligibili materia uniuersalis spiritalis sustinet materiam corporalem, et materia corporalis sustinet caelestem, et materia caelestis materiam¹² naturalem uniuersalem, et materia naturalis uniuersalis sustinet materiam naturalem particularem. Similiter dicendum est de formis.

Vnde sequitur ex his quod materia quae sustinet quantitatem et cetera sensibilia est una, quia omnia sensibilia resoluuntur in illam, quia sensibilia sunt accidentia, et intellectus separat illa a substantia et resoluit in illam.
 p. 28 Sicut sensus, quando uidet diuersitatem sensibillum, etsi sint res compositae sensibiles, iudicant¹³ tamen quod quaelibet illarum non est alia: similiter intelligentia, quando apprehendit discretionem intelligibillum, etsi sint res

¹ alta ² et erit ³ spissioris ⁴ manifestata ⁵ sic ⁶ l. corporis;
 cf. p. 24, 16 ⁷ superantur ⁸ similiter ⁹ impossibile ¹⁰ supernaturali ¹¹ quae
¹² materia ¹³ indicant (iudicant)

compositae in esse, iudicant tamen quod quaelibet illarum non est alia. Et ideo sensibilia separantur a substantia et resoluuntur in illa, quia intelligentia separat inter illa¹ et illam, etsi sint simul in esse; et ideo res intelligibiles necesse est esse separatas in suo esse, etsi sint iunctae et compositae, quia intelligentia iudicauit separationem earum. Vnde intelligibilia sunt discreta quantum ad intellectum, sicut sensibilia separata quantum ad sensum.

Vnde haec regula ad sciendum separationem in omnibus rebus intelligibilibus, in quibus est difficile, quia ipsae sunt iunctae et continuae in esse suo; quia si substantia intelligentiae cognoscit se ipsam, necesse est ut forma p. 29 ueritatis subsistat in se ipsa; ideo intelligentia cognoscit hanc formam et non dubitat de illa. Quare substantia animae² cognoscit formam ueritatis aliquando, quia proxima est intelligentiae; sed anima animalis non cognoscit hanc formam cognitione completa, sed existimat eam, quia natura eius longe est a natura intelligentiae; et ipsa est similis uisui qui distat a sensibili, qui uisus non comprehendit illud, quando intercedit³ aliquantulum impedimentum. Vnde intelligentia apprehendit formas rerum secundum uirtutem; deinde anima aliquando; sed anima animalis nunquam. Sed intelligentia non apprehendit, quod est supra se, nisi secundum quod est fixa in illo et stans per illud; et hoc est apprehensio causae a causato. Inferiora uero sibi apprehendit ut causa causatum, et est supra illa⁴; et formae inferiores omnes sunt in illa secundum uirtutem. Item, quicquid p. 30 est⁵ subtilioris essentiae et clarioris substantiae, citius et uerius percipit et apprehendit; sed intelligentia⁶ respectu omnium quae sunt sub ea est subtilior et clarior; ergo est apprehensibilior; et quia intelligentia est receptibilis formarum omnium rerum, et etiam diuersarum, et omne quod est unius formae in actu, non est receptibile formarum diuersarum in actu: sequitur quod intelligentia non est unius formae tantum in actu. Vnde intelligentiae non est p. 31 appropriata una forma in se, nec habet propriam formam in se, sed comprehendit formas in se omnium; formae igitur omnium sunt sibi formae. — Et postquam formae omnium rerum sunt formae essentiae intelligentiae, et distinctae sunt apud intelligentiam, ex hoc sequitur quod sint distinctae in semet ipsis. Praeterea⁷ oportet quod essentia intelligentiae sciat distinctiones formarum in semet ipsis; unde etiam esse intelligentiae est quod sit sciens sui ipsius cum certitudine omnis rei scitae. — Et similiter dicendum p. 32 de sensu, quia cum sensibilia imprimunt aliquid in sensitiuo, tunc fit sensio; et postquam⁸ forma impressionis fit secundum formam rei sensae in se, necesse est ut forma impressionis sentientis⁹ per sensatum sit secundum formam sensati in se; et quando¹⁰ forma sentientis per sensatum fuerit secun-

¹ illam ² i. e. anima rationalis ³ intendit ⁴ illas ⁵ est om.
⁶ in illa ⁷ p ⁸ post ⁹ sentientes ¹⁰ et quando om.; cf. p. 32, 8

dum formam sensati in se, et forma sensionis est impressio sentientis per formam sensatam: sequitur ut forma sensionis sit secundum formam sensati in se, sicut est in intelligentia¹, quia intelligentia scit per se certitudinem omnis rei scitae. Vnde scit rem scitam per scientiam aequalem suae certitudini in se ipsa, et scit separationem formarum omnium rerum; sequitur, quod intelligentia sciat formas rerum per scientiam aequalem certitudini suae separationis in semet ipsis. — Vnde oportet quod omnes res, quas apprehendit sensus et intelligentia de formis eorum quae sunt, sint separatae in semet ipsis, p. 33 quia sunt separatae in sensu et intelligentia, licet non sint separatae in esse, quia omnia quae sunt unita sunt et coniuncta.

Intelligendum est exemplum diuisionis substantiarum et accidentium intelligibilium et diuersitatis² in semet et apud intelligentiam, licet sint³ unita in esse, ut color, figura, corpus, quia quodlibet istorum diuersum est ab alio, etsi sint coniuncta in esse. Similiter dicendum est de substantia et quantitate quam sustinet, quia quantitas diuersa est a substantia sustinente eam et in se et apud intelligentiam, licet sint unita in esse; et unio quantitatis cum substantia est⁴ sicut unio coloris et figurae cum quantitate, licet sint separata a substantia in se et in intelligentia, ut separatio coloris et figurae a quantitate in se et in sensu, licet non sint ita in esse. Et sic separatio intelligibilium similis est separationi sensibilibus, ut coloris et figurae et quantitatis a substantia, quia substantiae intelligibiles sustentantur⁵ una in alia, et color et figura in quantitate, et quantitas in substantia, et omnes formae in prima materia.

Et illa prima materia est quasi liber depictus et uolumen lineatum, et p. 35 sustinet omnia sensibilia, et ab ea oriuntur et in eam⁶ resoluuntur; et sustinet nouem praedicamenta, et nouem praedicamenta sunt forma uniuersalis subsistens in ea. Et haec materia est magnae nobilitatis et altae, et sustinet omnes formas mundi quas sensus attingunt. Et ipsa est terminus distinguens inter sensibilia et intelligibilia, quia est finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte superiorum; unde ipsa est clauis speculandi remota a sensu, et sequitur sensibilia per ordinem; et ipsa formata nouem praedicamentis est exemplum rerum intelligibilium. — Quia anima priuata est scientia secundorum accidentium et secundarum⁷ substantiarum, ex quo ligata est cum corpore, sed postea recuperat eam, quando attingit prima accidentia et primas substantias et meditat in illis et intelligit: manifestum p. 36 est quod non propter aliud proponuntur ei accidentia prima et substantiae primae, hoc est saeculum⁸ naturae, et aptantur ei sensus ut per eos attingantur.

¹ ante sicut est in intelligentia add. sicut est uisu (l. in uisu), quibus uerbis glossema contineri puto ² diuersitatem; cf. p. 33, 10 ³ sit ⁴ est om. ⁵ sustentatur ⁶ ea ⁷ aliarum ⁸ secundum

gat accidentia prima et substantias primas, nisi¹ ut per illas apprehendat post accidentia secunda et substantias secundas. Vnde cum homo a principio natiuitatis suae apprehenderit sensibilia in hoc saeculo, augetur per hoc eius intelligentia² et exit de potentia ad actum³, quia formae sensibilibus sigillantur in instrumentis, quia sunt similes illis; et post eadem formae sigillantur in imaginatione subtilius et simplicius; et post in essentia animae subtilius iterum. Et ideo comparatio formarum sensibilibus ad animam talis est, qualis comparatio libri ad legentem, quia quando uisus uidet figuras libri, recordatur anima intentionum figurarum.

Ad hoc, quod iudicamus quod materia prima formata nouem praedicamentis sit exemplum intelligibile, per quod deuenimus in ea, ponamus illud quod est in extremo inferiori, quia inferius est exemplum superioris, p. 37 quia uenit ex illo; et cum hoc fiet, tunc erit scientia occulti per manifestum. Et de hoc ponamus exemplum uniuersale, scilicet substantiam quae sustinet nouem praedicamenta. Cum ergo uoluerimus ire ad supremum finem, scilicet ad materiam uniuersalem quae sustinet omnia et formam uniuersalem quae sustinetur in illa, quae sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte adinuentoris eorum⁴, cuius excelsum⁵ nomen, inspiciamus exemplum inferius, scilicet substantiam quae sustinet nouem praedicamenta, et⁶ inueniemus eam conferibilem ei et exemplum eius. Similiter inueniemus formam quantitatis sustentatam in hac infima substantia exemplar formae uniuersalis, i. e. formae intelligentiae, quae sustinetur in materia prima uniuersali, tamquam si supremus finis sit corpus solis et infimus radius eius diffusus super sphaeram terrae.

Et est similitudo inter haec extrema, quia proprietates materiae uni- p. 38 uersalis inueniuntur in materia inferiori, scilicet quod sit existens per se, una⁷, sustinens diuersitatem, et aliae⁸ proprietates quas habet. Similitudo duarum formarum est similitudo duarum materialium, quia sicut prima forma, quando coniungitur primae materiae, constituit speciem intelligentiae et eam ducit ad esse: similiter forma quantitatis, cum coniungitur inferiori materiae, constituit speciem corporis et eam ducit ad esse; ergo forma quantitatis est similis formae intelligentiae. Et sicut forma intelligentiae est propinquior primae materiae inter omnes formas, sic forma quantitatis est propinquior materiae inferiori inter omnes formas. Et sicut forma intelligentiae⁹ non separatur a materia superiori, sic nec forma quantitatis a materia inferiori. Et sicut forma intelligentiae penetrat totam essentiam

¹ nisi om. ² intelligibilia ³ actus ⁴ uerba quae sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte adinuentoris eorum om.; addidi ex p. 37, 18—19 ⁵ excessum ⁶ et om. ⁷ una] in materia ⁸ alia ⁹ uerba est propinquior materiae inferiori . . . intelligentiae addidi ex p. 38, 18—19

materiae altioris, sic forma quantitatis diffusa est per totam essentiam materiae inferioris. Et sicut forma intelligentiae uestit et circumdat materiam altiorem, similiter forma quantitatis uestit et circumdat materiam inferiorem. Et sicut forma intelligentiae sustinet omnes formas, et omnes sustinentur in illa, sic forma quantitatis sustinet omnes formas corporis et eius accidentia, et habent esse in illa. Et sicut figura est finis formae quantitatis et circumdans eam terminus, similiter scientia est finis formae intelligentiae et p. 39 terminus circumdans eam; et scientia intelligentiae non est figura, nisi¹ propter hoc quia est finis circumdans eam et est similis figurae circumdanti corpus; et sicut corpus cum iungitur² corpori, non iungitur ei³ nisi per figuram suam, similiter intelligentia cum coniungitur figurae⁴, non ei coniungitur nisi per suam scientiam. Et sicut forma quantitatis resoluitur⁵ in punctum et unitatem, similiter forma intelligentiae resoluitur in materiam et unitatem. Et sicut cum intelligentia inspexerit in formam quantitatis, inueniet eam altiorem omnibus formis et propinquiorem substantiae, et inueniet alia accidentia et formas inferiores ea, sic forma intelligentiae cum inspexerit se ipsam, inueniet se altiorem omnibus formis et propinquiorem materiae primae, et alias formas infra se. Et sicut sunt quaedam formae affixae materiae⁶, non separabiles ab ea, ut formae⁷ intelligentiae et simplices substantiae⁸, et sunt aliae quae non sunt affixae, ut formae elementorum et elementorum, similiter ex formis corporis quaedam non sunt affixae, ut color et figura propria et similia accidentia, aliae sunt affixae, ut forma quantitatis. Et sicut formae⁹ materiae sunt obuiantes intelligentiae, sic formae substantiae sunt obuiantes sensui; et sic se habent quaecumque sunt sibi similia inter duo extrema.

Patet ergo quod substantia quae sustinet nouem praedicamenta cum p. 40 omnibus formis quae in ea sunt, est exemplum ad illud quod est occultum et quod ipsa est prima substantiarum intelligibilium; ipsa enim est intelligibilis tantum, et non sensibilis, et scientia eius praecedat scientias omnium substantiarum intelligibilium.

Et tamen non¹⁰ est tantae nobilitatis, quanta sunt aliae substantiae intelligibiles, quia est inferior eis, et quia ipsa patitur, et aliae agunt. Quod patet, quia omne agens praeter primum indiget subiecto receptibili suae actionis; sed infra illam substantiam non est subiectum receptibile suae actionis, quia ipsum est ultimum ad alias substantias intelligibiles. Et etiam quantitas circumdans eam uetat eam¹¹ agere. Quod quantitas eam prohibet¹², patet, quia comprehendit eam et iungitur in ea. Ac per hoc est si-

¹ nec ² cum iungitur] coniungitur ³ ei om. ⁴ l. intelligentiae
cf. p. 39,5 ⁵ resoluuntur ⁶ materiae om. ⁷ forma ⁸ sic! cf. ad p. 39,15
⁹ forma ¹⁰ non om. ¹¹ ea ¹² prohibetur

millis flammae ignis, quae obscuratur propter humiditatem illi commixtam, et aufert ei leuitatem motus; et sicut¹ aër nubilus, qui prohibetur penetrari lumine; et ideo passio huius substantiae fit manifesta. Cum² autem complexio fuerit subtilis et parata ad accipiendum³, ut penetrare possint actiones intelligibilium substantiarum⁴ in ea, tunc apparebit actio substantiarum spiritualium in corpore, quia penetrant et irrumpunt illud, ut sol penetrat aliquod obstaculum et pertransit. — Non solum autem quantitas prohibet eam ab agendo, sed etiam essentia eius prohibita est a motu, quia distat multum a radice motus; et quia non defluxit ad eam de uirtute agentis et mouentis omnia, unde ipsa fieret mouens et⁵ agens; et ideo est quies non mouens, et mouetur in se, i. e. patitur. — Quod iterum quantitas impedit motum, sic patet, quia quanto plus crescit quantitas⁶ alicuius, tanto difficilius mouetur. — Vnde caelum et similia, nisi esset uis spiritualis agens, p. 42 penetrans per haec corpora, nec mouerentur nec agerent; cuius signum est, quia aliquid corporum est quietum et immobile. — Item, si primum est factor non factum, et mouens non motum: ultimum sibi rerum oppositum erit factum non factor, motum non motor.

Et illa substantia aliquando materia, aliquando substantia nominatur⁷; inter quae talis est differentia quod nomen substantiae⁸ illi materiae conuenit, quae iam aliquam⁹ formam recepit¹⁰ et per¹¹ ipsam formam facta est substantia prima¹²; nomen uero materiae conuenit illi soli quod paratum est recipere aliquam formam quam nondum¹³ recepit¹⁴. Et nomen conuenien- p. 43 tius sustinenti formam mundi est materia uel hyle, quod nos non consideramus illam nisi¹⁵ exspoliata forma mundi quae sustinetur in illa; parata est tamen recipere formam mundi.

Illam uero materia est res subiecta sustinens formam quantitatis, cuius natura uenit ex alia¹⁶ substantia altiore, scilicet ex substantia naturae, et essentia illius substantiae uenit ex essentia naturae; aut potest dici quod est gradus inferior naturae aut ex suis uiribus uis inferior. Quod patet sic, quia omne quod fit ab aliquo, necesse est quod inter ea sit aliqua conuenientia; si ergo substantia fit ex natura, inter ea conuenientia erit¹⁷. Sup- p. 44 posito ergo quod substantia naturae faciat accidentia rerum sensibilem et fundat ea in substantia, quia hoc postea probabitur, arguatur ergo sic. Omne quod sigillat et depingit aliquod signum in aliqua re, ipsum signum habet esse in eo aliquo modo: sed natura sigillat et depingit¹⁸ figuras et signa in substantia¹⁹; ergo haec sunt in natura²⁰ aliquo²¹ modo. Item, si aliquid re-

¹ sic ² quae ³ patiendum ⁴ suarum ⁵ et om. ⁶ qualitas ⁷ nominatur *addidi* ⁸ sic ⁹ anima ¹⁰ recipit ¹¹ per om. ¹² legendum propria; cf. ad p. 42, 24 ¹³ nunquam ¹⁴ recipit ¹⁵ alta ¹⁶ non ¹⁷ erit *addidi* ¹⁸ uerba aliquod signum . . . natura sigillat et depingit *addidi ex p. 44, 9—11* ¹⁹ in substantia; se in ea; sed cf. p. 44, 11 ²⁰ materia ²¹ alio .

cipit signum ab aliquo, inter ea est conuenientia; sed substantia recipit a natura figuras et depictiones; ergo inter ea est conuenientia; et si hoc, ergo essentia substantiae est de essentia naturae.

p. 45 Visa hac substantia quae sustinet nouem praedicamenta, uidendum est de forma eius quae sustinet nouem praedicamenta, quae sunt depictiones et lineamenta eius; quae non habet de se qualitatem aliquam, quia omnes qualitates continentur in nouem praedicamentis quae sunt in illa. Si tamen dicatur quod simplicitas substantiae et sustentatio accidentium sit eius forma, non multum distat a uero, quia licet dixerimus ipsam nudam ab accidentibus, tamen non potest esse quin habeat aliquam formam praeter accidentia, quae approprietur¹ ei, et per quam differat ab eis.

p. 46 Sciendum tamen est quod uoluntas mouet omnem formam subsistentem² in materia et educit eam usque ad ultimum finem materiae; et uoluntas penetrat totum et continet totum, et forma oboedit illi; et ideo necesse fuit, quod sigillatio formae et differentiarum constituentium species et descriptio earum in materia esset secundum quod est in uoluntate. Et sic omnia quae sunt coartantur sub uoluntate et omnia pendent ex ea, quia omnes formas in materia oportet aequaliter sigillari; et omnino aequalitas oppositionis formarum in materia et librationis suae in illa est ex uoluntate, quae coartat et stare facit secundum terminos et fines secundum quos sunt in ea. Cuius exemplum est, quia diuisio substantiae est in simplicem et p. 47 compositam, et diuisio³ simplicis in⁴ intelligentiam et animam et formam et hyle. et diuisio compositi in crescibile et⁵ non crescibile et in uiuum et non⁶ uiuum et in omnes oppositiones differentiarum quae diuidunt materiam et ducunt ad esse eam. Et non plene scitur de uoluntate, nisi prius sciatur uniuersalitas materiae et formae, quia uoluntas creat materiam et formam et mouet eas. Et dictio uoluntatis comparatur dictioni⁷ de materia et forma, ut dictio⁸ animae ad dictionem corporis et ut dictio⁹ intelligentiae comparatur ad dictionem¹⁰ animae et ut dictio materiae et formae primae ad dictionem¹¹ intelligentiae.

Et substantia nouem praedicamenta sustinens non eget loco corporali ad esse suum, quia quod non est corpus et est¹² substantia simplex, non stat nisi in¹³ causa sua, quae eam sustinet, quae est causa simplex et conueniens illi; et illa substantia est locus quantitati, in qua est locus certissime.

D. Si locus non est nisi in quantitate, qualiter erit substantia locus quantitati? — Item, locus non est nisi applicatio superficiei corporis ad

¹ approprietur ² sustententem ³ diuisio om. ⁴ in om.; deinde
intelligentia et anima et forma ⁵ et om. ⁶ non om. ⁷ ductioni ⁸ ductio
⁹ ductio ¹⁰ ductionem ¹¹ ductionem ¹² est om. ¹³ in om.

superficiem alterius corporis; et substantia non habet in se superficiem qua¹ applicetur quantitati, quia substantia in se non est corpus.

M. Non oportet ut peruertas formas superiorum in formas² inferiorum, p. 48 uel e contrario, quia formae³ indiuiduorum uel specierum uel generum nobis proximorum non sunt tales quales in eis quae sunt supra haec; tamen formae inferiorum infunduntur a superioribus. — Forma loci a superiore ad inferius est his nouem modis: primus est subsistentia omnium in scientia creatoris; deinde subsistentia formae uniuersalis in materia uniuersali; deinde substantiarum simplicium aliarum in aliis; quarto accidentium simplicium in substantiis simplicibus; et infra hoc subsistentia quantitatis in substantia; sexto superficialium in corpore, linearum in superficie et punctorum in linea; ****⁴ et inferius subsistentia corporum⁵ partium similium in partibus aliis⁶; nono subsistentia aliorum corporum⁷ in aliis corporibus; et hoc est locus cognitus. Vnde substantiae simplices non sunt in tali loco in quali sunt p. 49 substantiae compositae, nec e contrario; et substantia non dicitur locus quantitatis, nisi quia sustinet eam; et similiter corpus est locus non-corpori hoc modo, scilicet accidentibus, quae non habent superficies. Et per hoc patet quod duplex est locus: simplex, id est spiritualis, et compositus; sicut duplex substantia; et substantia simplex, in qua est alia substantia simplex, est ei locus; et in corporibus similiter, ut in elementis et elementatis.

Quaeratur ergo de minima parte quantitatis substantiae mundi, utrum p. 53 sit diuisibilis uel non. Si est indiuisibilis, omnes aliae partes sunt indiuisibiles; et si hoc, non erit quantitas; et si non est quantitas, non continentur aliae cum aliis; ergo non est indiuisibilis. Si diuisibilis: ergo uel est substantia simplex, uel accidens simplex, uel accidens compositum cum substantia. Si substantia: ergo non est pars quantitatis. Item, si esset substantia simplex tantum: ergo non esset diuisibilis nec sensibilis, ergo nec corpus compositum ex his esset sensibile et diuisibile. Item, si p. 54 quantitas est ex partibus quae in se sunt substantiae tantum, sic ex substantiis fieret quantitas, uel ex quantitibus substantia. — Item, si illa pars est accidens simplex non habens substantiam: sic accidens erit in non-substantia; quod est impossibile. Ergo illa pars est substantia et accidens simul. — Et substantialitas eius est praeter accidentalitatem eius; et accidentalitas est pars quantitatis; et substantialitas est uis simplex sustinens illam quantitatem partis, uel materia simplex sustinens formam partis, quae est essentia simplex, quae est pars substantiae uniuersalis sustinentis quantitatem simplicem⁸. — Et illius partis non uidetur nisi forma indigens materia sustinente; quae materia uidetur mediante forma, sicut quantitas uidetur mediante

¹ quo ² in formas addidi; cf. p. 48,3 ³ forma ⁴ lacunam indicaui; cf. p. 48,20—21 ⁵ corpora ⁶ officialibus ⁷ corporum om. ⁸ simplex

colore existente in ipsa. Vnde talis est proportio quantitatis ad substantiam qualis est coloris ad quantitatem. — Diuiditur igitur illa pars in substantiam et accidens. — Item, licet¹ sit minima, diuiditur tamen, cum sit pars corporis, quae omnes diuiduntur² in infinitum. Si enim illa pars, in quam diuiditur haec pars, esset indiuisibilis, illa pars secunda aut non esset, aut esset simplex substantia; utrumque³ est inconueniens⁴.

p. 59 Sciendum est ergo quod quaelibet pars quantitatis substantiae mundi subsistit in materia; et sic essentia⁵ substantiae est infusa per totalitatem quantitatis.

p. 60 Et ad notitiam dico quantitatis quod forma perficiens essentiam cuiuslibet rei est unitas, ueniens a prima unitate quae creauit eam, quae prima unitas non habet principium neque finem nec mutationem. Necesse fuit ut unitas creata ab ea haberet principium et finem et diuersitatem; et quaecumque erit unitas propinquior unitati uerae, materia informata illa unitate erit unitior et simplicior; et e contrario, quanto plus remotior, erit compositior. Et ideo unitas quae duxit ad esse materiam intelligentiae, est una simplex, indiuisibilis et intelligens omnia, quae cohaeret primae unitati, et omnes aliae unitates

p. 62 constituentes essentiam omnium dependent ab ea, quia omnes unitates multiplicantur a prima unitate creata, et formae omnium rerum non sunt nisi unitates augmentatae. Et quanto magis recedit unitas a prima unitate, tanto magis multiplicatur illa unitas, ut in anima, et sic descendendo, donec peruenit ad materiam sustententem quantitatem, i. e. substantiam huius mundi; unde haec substantia in sua grossitudine et spissitudine, cum sit infima, opponitur substantiae altiori in sua subtilitate, et suprema est initium

p. 63 unitatis, inferior uero finis unitatis. Illud patet in aqua corrente, quae in principio sui ortus est tenuis et limpida, et postea, quando miscetur alii, paulatim densatur in stagnum⁶ et obscuratur, sicut est de unitate. — Item, quantitas ens in substantia fit ex coniunctione unitatum multiplicatarum. Vnde dictum est quod compositio mundi non euenit nisi ex lineamento numeri et litterarum⁷ in aëre. — Item, forma inferioris materiae creatur a forma superioris materiae; sed forma superioris materiae est unitas;

p. 64 ergo forma inferioris materiae non est nisi unitas. — Item, omnis pars quantitatis aut est unum aut plura; et pluralitas non est nisi unitatum multitudo, et⁸ numerus similiter; et inter unitates numeri discreti et unitates quantitatis continuae entis in materia non est⁹ differentia, nisi quod illae sunt disgregatae, istae continuae; ergo continuum non est nisi ex disgregato, quia intellectus continuationis in continuo non est nisi continuatio disgregatorum in disgregatis; et sic continua quantitas aduenit substantiae cuilibet ex unitatibus. Et sicut numerus disgregatus non inuenitur nisi in numero per ipsum, sic nec quantitas conti-

¹ sed ² diuidantur ³ utrum ⁴ conueniens ⁵ esse ⁶ stannum
⁷ linearum ⁸ nec ⁹ est om.

nua inuenitur¹ nisi in substantia sustinente illam. — Item, corpus in sui compositione simile est numero in sua compositione, quia compositio cuiuslibet numeri ab unitate incipit, cuius multiplicatione fit binarius, ex multiplicatione duorum² quatuor, ex duplicatione quaternarii octonarius fit. Similiter in compositione corporis incipies³ a puncto, quod est simile unitati, et ex multiplicatione⁴ puncti fit linea, quae fit ex duobus punctis, quae est similis binario; ex duplicatione lineae⁵, quae est ex duobus punctis, fit superficies similis quaternario, quia est ex quatuor punctis; ex⁶ duplicatione superficiei, quae est ex quatuor punctis, fit corpus simile octonario, quia est ex octo punctis. Ergo numerus discretus et quantitas continua⁷ sunt similia in compositione et resolutione, quia compositio cuiusque non surgit nisi ex duplicationibus; et sic patet quod unitas est radix utriusque, quia ab illa oriuntur et in illa resoluuntur.

Sciendum autem quod intelligibilia uniuersalia et particularia sunt substantiae simplices, continentes substantiam sustentem nouem praedicamenta, scilicet intelligentia, natura et tres animae. — Item, substantia spiritalis uniuersalis comparatur ad substantiam corporalem mundi sicut anima ad corpus, quia sicut anima continet corpus et sustinet illud, sic substantia spiritalis uniuersalis continet et sustinet corpus uniuersale mundi; et sicut anima discreta est per se a corpore et est ei iuncta, non tamen cohaerens, similiter est substantia spiritalis discreta in se a corpore mundi et iungitur ei, non tamen est cohaerens illi. Et applicatio substantiae spiritalis cum substantia corporali et omnino applicatio substantiarum spiritalium aliarum cum aliis et existentia aliarum in aliis est sicut applicatio luminis ignis cum aëre et applicatio coloris et figurae cum quantitate et quantitatis cum substantia et applicatio accidentium spiritalium cum substantiis spiritalibus; et sic manifesta sunt exempla occultorum.

Tractatus tertius.

D. Promisisti mihi ostendere quod inter primum factorem et altum et substantiam sustentem nouem praedicamenta sunt substantiae mediae.

M. Ecce probatio sic. Principium omnium distat ab ultimo omnium

¹ non inuenitur ² duorum addidi; cf. p. 65,3 ³ incipiens ⁴ multitudine ⁵ lineae om. ⁶ uerba ex duplicatione superficiei quae est ex quatuor punctis in margine adscripta erant; sed glutinatoris cultro prima uox ex et de uoce superficiei litterae cie, a quibus prior et alter uersus incipiebant, decisa sunt. ⁷ quantitas discreta continua ⁸ sicut ⁹ est ¹⁰ aliarum cum] tum est ¹¹ post aliis add. est sicut applicatio ¹² qualitate ex quantitate ¹³ cum substantiis] cum substantia cum ¹⁴ manifestata ¹⁵ Promisistis ¹⁶ alterum

- in essentia et effectu; quia si non, tunc unum esset alterum; et distantia inter haec est remotio similitudinis et talitatis¹. Si distant: ergo habent medium; unde si non esset spiritus medium inter animam et corpus, unum non coniun-
- p. 76 geretur alii. — Item, omne compositum sequitur sua simplicia; sed substantia quae sustinet nouem praedicamenta componitur ex substantiis simplicibus; ergo sequitur illas. — Item, summus factor est summa unitas, substantia nouem praedicamentorum summa multitudo; inter quae necesse est esse media. — Item, necesse est quod multitudo huius² substantiae ordinetur sub alio uno eiusdem naturae; sed deus non est eiusdem naturae cum illa³; ergo necesse est esse medium. — Item, prima causa non facit nisi simile sibi; sed substantia nouem praedicamentorum est ei dissimilis; ergo etc.
- p. 77 — Item, substantia nouem praedicamentorum est⁴ multiplex; et omne⁵ multiplex componitur ex multis unis, et omni aggregato ex multis unis⁶ est aliquid minus illo; ergo substantia nouem praedicamentorum est aliquid minoris multitudinis. — Item, substantia quo⁷ magis descendit, fit multiplicior; ergo etc. — Item, mundus minor exemplum est mundi maioris ordine; et substantia intelligentiae, quae est simplicior et dignior omnibus substantiis
- p. 78 minoris mundi, non coniungitur corpori, quia anima et spiritus sunt media inter illa, et secundum hoc consideratur ordo maioris mundi; ergo substantia simplicior et dignior non est iuncta corpori, quod est substantia sustinens praedicamenta. — Item, si non esset medium inter⁸ causam primam et substantiam sustentem praedicamenta, esset factor illius substantiae factor⁹ per se; ergo haec fuit semper apud deum, quod falsum est; ergo et primum. — Item, deus est supra sempiternitatem¹⁰, substantia nouem praedicamentorum est infra¹¹ sempiternitatem; ergo sempiternitas¹² est media inter
- p. 79 ea; ergo illud cuius sempiternitas¹³ est mensura. — Item, uirtus, id est substantia, mouens substantiam praedicamentorum est coniuncta illi; sed factor primus non est iunctus alicui¹⁴ rei; ergo illa uirtus non est de essentia factoris¹⁵ primi; ergo oportet ut sit alia substantia media quae mouet substantiam praedicamentorum. — Item, facere dei est creare aliquid ex nihilo; et substantia praedicamentorum componitur ex substantiis simplicibus; ergo non est creata ex nihilo. — Item, inter duo opposita est medium simile utrique; sed deus et substantia praedicamentorum sunt opposita, quia deus est factor tantum, substantia illa factum tantum; ergo oportet ut sit medium, scilicet factor et
- p. 80 factum. — Item, uirtus substantiae sustentis praedicamenta est finita; et non est ex essentia sui; nec ex essentia primi, quia sic non esset finita; ergo

¹ Verba et distantia . . . et talitatis ex p. 74,7—8 hic suppleta sunt

² huius (i. e. sustentis nouem praedicamenta; cf. p. 76,21) eius ³ illis

⁴ est addidi ⁵ esse ⁶ et omni aggregato ex multis unis addidi;

cf. p. 77,3 ⁷ qua ⁸ in ⁹ factor om. ¹⁰ aeternitatem ¹¹ infixi ¹² sim-

plicitas ¹³ simplicitas ¹⁴ alie ¹⁵ factoris om.

oportet ut sit substantia media, de cuius essentia sit; quae substantia media finita est, quia est creata. — Item, substantia praedicamentorum formata est ad exemplar; ergo illud exemplar praecedit. — Item, anima est medium ^{p. 81} inter intelligentiam et substantiam praedicamentorum, tangens intelligentiam; ergo sunt substantiae mediae ante substantiam illam. — Item, factum a primo ^{p. 82} fit ab eo sine mora et sine medio siue subito; substantia sustinens praedicamenta facta est in tempore et per medium; ergo etc. — Item, sub- ^{p. 83}stantia sustinens praedicamenta est mobilis, ergo passibilis; et omnis passio exit de potentia in actum per ens actu, inter quod et ipsum non est medium; sed primum non est in¹ potentia nec in effectu; ergo per media inter illa. — Item, anima mobilis est per se non in loco; et omnis talis mobilis est motus uniformis; et omnem talem rem sequitur res secundaria; ergo motum animae sequitur motus secundarius. — Item, motus uniformis ^{p. 84} praecedit omnes alios motus, et motum² unius modi³ sequitur motus varius, quo movetur substantia sustinens praedicamenta; ergo motus substantiae praedicamentorum⁴ sequitur motum animae, et substantia animam. — Item, ^{p. 86}quicquid recipit aliud sine medio, magis recipit illud quam si cum medio reciperet; sed substantia praedicamentorum⁵ non magis recipit formam quam si cum medio reciperet; ergo substantia non est receptibilis formae sine medio; una enim pars substantiae praedicamentorum magis receptibilis est formarum quam alia, et omne tale est receptibile formae per medium aliud ab ipsa. — Item, omnia disposita sunt secundum oppositionem; ergo, cum substantia ^{p. 87}praedicamentorum recipiat formam suam propriam, necesse est ut proprietates substantiarum simplicium sibi opposita sit receptibilis omnium formarum⁶. — *** Et substantia simplex est aut supra⁷ substantiam compositam sustentem praedicamenta ***⁸. Et illae duae uniuntur sine destructione alicuius formae ipsa- ^{p. 88}rum; ergo sunt convenientes substantiae illae; ergo sunt eiusdem generis; ergo est substantia supra illas simplicior illis, quod est genus earum. — Item, cum primum agens agat sine tempore, patiens⁹ primum patitur sine tempore; sed substantia praedicamentorum patitur in tempore; ergo non est primum patiens a primo agente. — Item, omne patiens in non-tempore prius est patienti in tempore, nec invenitur aliud patiens prius eo, nec aliud patiens posterius patienti in tempore; ergo substantia sustinens praedicamenta quae¹⁰ patitur in tempore est posterius¹¹ eo quod patitur in non-tempore, scilicet simplicium. — Item, substantia praedicamentorum est imperfecta, cum aliquando ^{p. 89}procedat de potentia ad actum; sed deus est agens perfectum; ergo patiens

¹ in om. ² motus ³ moti ⁴ praedicamenti ⁵ praedicamenti ⁶ omnia forma ⁷ supra om. ⁸ Verba Et substantia simplex est . . . sustentem praedicamenta *fragmentum sunt argumenti* 30; cf. p. 87, 26. ⁹ ante patiens add. sed substantia praedicamentorum ¹⁰ quae om. ¹¹ sic!

ab eo immediate est perfectum; ergo substantia praedicamentorum non¹ patitur ab eo immediate, cum sit imperfecta. — Item, formae substantiae praedicamentorum exeunt de potentia ad actum per aliam formam entem actu; non per² formam essentiae primi agentis, cum illa essentia non habeat³ formam; ergo per aliam formam. — Item, mouens substantiam praedicamentorum immediate est finitum, cum substantia sit finita; ergo primum non⁴ mouet illam substantiam immediate; ergo aliud. — Item, mouens substantiam praedicamentorum est mobile, quia si non potest mouere se, nec aliud posset mouere. Praeterea, si infundit⁴ mouens uirtutem mouendi alii, necesse est quod habeat in se illam; ergo immobile est sine medio⁵; et primus motor est immobilis; ergo non mouet substantiam praedicamentorum sine medio.

p. 93 — Item, patiens immediate a primo est mobile, quia aliter non esset mouens, et est mobile in non-tempore, quia suus motor mouet in non-tempore; sed substantia

p. 95 praedicamentorum mouetur in tempore; quare non est patiens immediate a⁶ primo. — Item, substantia sustinens praedicamenta mouetur in loco finito, quia mouetur in tempore finito; ergo substantia praedicamentorum non mouetur in factore

p. 96 primo, cum sit locus infinitus. — Item, quaecumque substantiarum simplicium coniungitur alii substantiae per se, est finita; sed substantia primi agentis est infinita; ergo non⁷ coniungitur substantiis finitis; ergo est medium inter illa. — Item, omne quo aliquid est perfectius, exit ab alio; sed substantia sustinente⁸ praedicamenta est aliquid perfectius; ergo exit illa ab alio; non⁹,

p. 99 nisi a substantia alia; ergo est alia substantia dignior ea. — Item, forma existens in substantia sustinente praedicamenta est in ea accidentaliter; est tamen in suo agente substantialiter, et est proprium accidens illius agentis; sed in deo nullum est accidens; ergo deus non est auctor formae substantiae

p. 101 sustinentis¹⁰ praedicamenta; est ergo alia substantia, in qua est. — Item, quicquid coepit esse, antequam illud esset, erat possibile ipsum esse, ut substantia quae sustinet praedicamenta; sed quod possibile erat prius esse, necessarium est ipsum esse, postquam est; sed quicquid mutatur in aliquid, est eiusdem naturae cum illo; ergo possibile eiusdem naturae est¹¹ cum illo, cum mutetur in illud; sed necessarium est prius possibili, quia per ipsum reducitur ad actum; ergo substantia simplex antecedit substantiam sustinentem praedicamenta.

p. 105 **D.** Bene uideo quod substantiae mediae sunt inter factorem primum

p. 106 et substantiam quae sustinet nouem praedicamenta; sed nescio qualiter aliae res agunt in alias.

M. Esse actionis alicuius rei est, quando res illa dat formam suam alii rei ab ipsa; et hoc est aut secundum coniunctionem sine medio, aut cum

¹ non om. ² per om. ³ habet ⁴ influit ⁵ l. ergo mouens sine medio mobile est; cf. p. 93, 4. ⁶ a] āt a ⁷ non om. ⁸ sustinens ⁹ i. e. sed non exit ¹⁰ sustinente ¹¹ est om.

medio; aut est cum mutatione formae agentis et diminutione, aut sine diminutione qualitatis¹ agentis; aut cum impressione uirtutis agentis in rem patientem sine tempore; aut secundum aestimationem, sicut actio rei amatae in amantem. — Sed quare² aliae res sunt in aliis, haec causâ altissimâ uniuersali, quia uirtus, quae facit omnia et mouet omnia per se, facit quamdiu inuenit receptibile actionis suae; unde forma uniuersalis facta ab hac uirtute est agens per se, et similiter materia uniuersalis prima est receptibilis actionis per se. Proprium est autem uniuersalium, ut suae naturae inueniantur in suis inferioribus, et ipsa singularia accipiant naturam ab essentia eorum et dent³ sibi ipsis. Et necesse est ex hoc ut omnes formae sint agentes, et omnes materiae patientes. De forma patet, quia forma uniuersalis agens est neces- p. 107
sario, ergo similiter omnes formae particulares sub ipsa sunt agentes; de materia patet, quia materia uniuersalis est receptibilis actionis formae neces-
sario, ergo a simili et omnes materiae particulares.

Quod forma sit agens necessario, patet, quia factor primus et excelsus largus est, a quo relegatur omnis inuidia, et quia primus largitor est fons esse formae quae est apud se, unde ipsam affluenter influit; et hic fons est coercens omnia, ambiens et comprehendens. Vnde omnes substantiae oboediunt actioni eius et sequuntur eum in dando⁴ suas formas et largiendo suas uires, quamdiu inueniunt materiam paratam ad recipiendum eas. — Fluxus autem substantiarum intelligitur motus et desiderium earum dandi formas suas et motum, in quo imitantur primum creatorem. Sed sunt diuersae secundum perfectionem earum et imperfectionem, quia quaedam earum fluunt non in tem- p. 108
pore, quaedam in tempore; et proportio quarumlibet substantiarum altiorum ad inferiores in dando fluxum est, ut proportio primi factoris ad altiores substantias et inferiores ad influendum super illas, licet influxus earum in quolibet modo est diuersus; similiter comparatio altiorum substantiarum ad factorem primum in recipiendo ab ipso, qualis inferiorum substantiarum ad superiores in recipiendo ab illis. Et omnino prima influxio quae complectitur omnes substantias fecit necesse ut aliae substantiarum influerent aliis, ut sol, qui se non fecit influentem radios suos, nisi quia cadit sub prima influxione et oboedit illi.

Alia autem causa est, quare aliae substantiae influunt aliis, praeter illam causam praedictam, scilicet subtilitas materiae. Quia subtile penetrat oppositum sibi: ideo forma penetrat per omne sibi oppositum et unitur et dat se totam materiae paratae recipere ipsam. — Et hoc⁵ signum est quod forma

¹ qualitatum ² quando; *ad sententiam cf. p. 106, 17 sqq.* ³ dicunt; *cf. p. 106, 26* ⁴ in dando] *md'ato*

⁵ *Verba et hoc signum est quod forma processit
a factore primo] et compellitur se dare
materie parat]e recipere ipsam*

in margine adscripta, sed a glutinatore margines nimium amputante truncata sunt. ad supplendas lacunas quae ante has uncinas (I) posita sunt ex p. 108, 24 sqq. addidi

p. 109 processit a factore primo et compellitur se dare materiae paratae recipere ipsam; et similiter actio.

Et item, postquam res¹ agens aut est materia, aut forma, non potest esse quin eius actio aut sit sibi et formae similis, aut sibi² tantum; et non potest esse quin³ aut sit uirtus, aut forma corporalis, aut motus; et sic patiens aut est essentia formata, aut uirtus, aut forma corporalis, aut motus; et sic omne habens formam agens est sibi et suae speciei, cum inuenerit materiam receptibilem sui.

Et de substantiis simplicibus illud est magis necesse, quod conferant⁴ se essentiae et formae, quam ceterarum substantiarum, propter fortitudinem earum et subtilitatem et lumen. Quanto enim fortior est et subtilior⁵ et luminosior, tanto erit actio eius fortior et opus eius penetrabilius in aliud non
p. 110 in tempore, quia effluxio est ex impulsu, impulsus autem ex ui. — Quod autem uis et subtilitas faciant fluxum, patet, quia quantitas et figura imprimunt suum simile in obstans⁶ potens recipere; substantia uero habens grossam quantitatem non confert se alii, propter⁷ tenebrositatem sui; similiter tamen quantitas eius confert umbram suam corporibus sibi oppositis, ut patet in speculo. Quanto magis necesse est quod substantia spiritualis, cum non habeat quantitatem, conferat suam essentiam et uirtutem et lumen.

p. 111 Et ideo substantia corporea, quia grossae quantitatis est, non potest ubique penetrare nec esse; sed anima uniuersalis, quae est substantia spiritualis, diffusa⁸ est per totum mundum, sustinens illum in semet propter simplicitatem et subtilitatem suam; et similiter inuenies substantiam intelligentiae uniuersalis diffusam per totum mundum; et hoc est propter subtilitatem et lumen et uim ambarum illarum substantiarum. Ergo multo plus uirtus dei penetrat omnia. — Et sic sequitur, quod substantiae simplices conferunt se et suas formas substantiae quae sustinet nouem praedicamenta.

p. 112 Et sic etiam est quod omnes formae sensibiles quae sunt in substantiis compositis sunt in eis a substantiis simplicibus. Et hae⁹ formae non sunt sensibiles, ut color et cetera, nisi quia materia recipiens eas est proxima corporeitati in natura sua; et hae formae sensibiles sunt simpliciores in substantia spirituali quam in materia. — Quod fluxus iste sit ex actione substantiarum spiritualium, patet per solem infusum aëri, qui penetrans illum nondum
p. 113 tamen apparet, donec inuenit corpus solidum, scilicet terram, quod radii eius non possunt penetrare, sed stant in superficie eius. Sic lumina substantiarum¹⁰ simplicium fluunt alia ad alia et ab aliis, sed non apparent sensui¹¹ propter sui subtilitatem; sed quando penetratio luminum¹² pertingit ad substantiam

¹ Postquam est res ² l. formae; cf. 109,8 ³ l. quin forma ⁴ conferat
⁵ subtiliosior. ⁶ obsistens ⁷ et propter ⁸ uel diffusa ⁹ haec ¹⁰ substantia luminarum ¹¹ sensui om. ¹² penetratio luminum om.

corporalem, tunc apparent propter grossitiem illius, quam non possunt penetrare. Et similiter omnis forma ens in materia uniuersali habet esse in essentia uirtutis dantis illam, i. e. uoluntatis, in esse quodam simpliciori quam in materia illa prima, quae est similis corpori in comparatione ad uoluntatem; et sic actio eius in materia est manifesta, ut substantiarum simplicium in compositis. Necesse est etiam ut uoluntas educat, quod est in¹ essentia sua, et det corporibus²; hoc excepto quod uoluntas agit sine tempore, sine motu, sine loco, substantiae uero simplices e contrario agunt. Ideo omnes substantiae simplices et omnino sic agentes agunt per motum³ primae causae quae totum mouet et penetrat; et ideo dicitur quod prima causa est in omnibus p. 114 quae sunt.

Quod autem formae sensibiles, quae subsistunt in materia corporali, sint⁴ in ea per actionem simplicium, patet, quia uires, formae, motus substantiae corporalis sunt simpliciores ea et accedunt⁵ ad finem simplicis substantiae et naturam; ergo aut⁶ sunt de essentia eius uel accidentia illi. Non sunt de essentia; ergo sunt accidentia; ergo sunt ab illis in substantia corporali. — Item, substantia⁷ composita receptibilis est formarum, et non recipit p. 115 illas⁸ nisi ab agente in ea, quae est substantia simplex; sed omne receptum in alio et ab alio patitur ab eo a quo influitur; et si patitur ab eo, est in illo; et inde, ut prius⁹. — Item, omne quod fit, fit a contrario; sed substantiae compositae contrariatur substantia simplex; ergo forma substantiae compositae fit ex substantia simplici. — Item, motus, uires, formae substantiae p. 116 compositae siue substantiae sustentis praedicamenta non sunt a primo factore, quia sic inter ea esset conuenientia, et iterum primum esset multiplex; nec a se ipsa, quia sic esset agens et patiens, uel, si ageret secundum aliud p. 117 et pateretur secundum aliud, non reciperet formam secundum se totam; ergo recipit a substantia media, scilicet spirituali. — Item, partes cuiuslibet compositi possunt esse per se; ergo forma substantiae compositae potest esse sine ea; sed non est in non-substantia; ergo est in sub- p. 118 stantia; ergo in simplici. — Item, forma substantiae compositae perficit esse illius; ergo est substantia; sed substantia simplex diuiditur in materiam et formam diuisione generis in species; sed species generis coaequaeuae sunt ad suscipiendum nomen generis et definitionem; ergo sunt substantiae simplices illa duo. — Item, omne causatum compositum est respectu suae causae; ergo formae sensibiles sunt compositae respectu substantiae simplicis. — Item, omne causatum in se est actu, in causa sua est potentia; ergo, cum formae sensibiles sint in actu, sunt in substantia spirituali potentia. p. 119

¹ in om. ² cf. ad p. 113, 20—21 ³ modum ⁴ sit ⁵ et substantiae accedunt ⁶ autem ⁷ forma ⁸ recipit illas om. ⁹ i. e. ut in probatione antecedente

— Item, nihil unitum est tantae uirtutis, quantae est forma simplex¹ per se; ergo formae sensibiles unitae substantiae compositae non sunt tantae uirtutis quantae est forma simplex; sed quicquid est minus alio uirtute et perfectione, est simile illi; ergo forma infusa substantiae est similis formae per se et simplici; ergo est² exemplar illius et imago et pictura illius, et inde³, ut prius. — Item, forma spiritualis ens in materia diuersificatur in claritate et perfectione secundum diuersitatem materiae, quia forma dependet
d. 120 ab illa; quare forma non est sibimet forma; sed omne quod non est in alio per se, patitur ab alio quod est in alio per se; ergo forma in materia patitur a forma per se. — Item, omnis forma spiritualis habet formam, et ipsa est subtilis, et ex omni subtili fluit forma eius; quare⁴ ex illa fluit forma eius; ergo reuerberatur forma eius ab opposito recipiente illam; ergo illa forma ambit et penetrat receptibile illud; et inde, ut prius. — Item, essentia substantiae corporalis non potest esse in omni loco, quia est terminabilis;
p. 121 substantia spiritualis e conuerso, quia ipsa fluens est et non quiescens; sed talis rei forma quiescit, dum corpus obstands inuenit, et reuerberatur; quiescit ergo forma substantiae spiritualis in substantia composita et eam tegit et am-
p. 122 bit. — Item, unum est radix multitudinis; sed substantia simplex est unum, et elementa et figurae substantiae compositae multa; ergo illa est causa
p. 123 istorum. — Item, natura totius est in singulis partibus eius; ergo natura multitudinis substantiae compositae est in singulis unis, quia unitates sunt partes multitudinis; ergo, cum substantia simplex sit una, natura illius multitudinis est in substantia simplici. — Item, quantitas et qualitas substantiae compositae forma⁵ sunt; sed forma non fit nisi ex forma, et non ex substantia quae eam sustinet; et non est alia substantia quae sit forma, nisi
p. 124 substantia simplex; quare fiunt ex ea. — Item, quantitas⁶ est multitudo, et multitudo componitur ex unis; et nihil unum est nisi substantia simplex; ergo quantitas componitur ex illa. — Item, unum in substantia simplici est accidens simplex; et accidens compositum componitur ex accidente simplici; ergo et quantitas⁷, cum sit accidens, componitur ex uno simplicis substantiae. — Item, quod forma quae continetur in substantia composita sit similis substantiae simplici, patet, quia substantia simplex non sentitur nisi in corpore, et est una simplex in se ipsa, et est forma substantiae compositae, et perficit illud cuius est forma, et penetrat substantiam compositam, et complectitur, et discernit subiectum suum ab alio, et restringit partes sui subiecti, nec est localis, sed est mouens et agens; et omnes istae proprietates similiter sunt in
p. 125 forma quae sustinetur in substantia composita. Sed in quocumque sunt impressiones substantiae simplicis, illud impressum est a substantia simplici; et

¹ ante simplex add. per ² sunt ³ tantum ⁴ quasi ⁵ sic!

⁶ Qualitas ⁷ substantia

inde¹ ut prius. — Item, omnes duae substantiae oppositae in forma cum uniuntur, fit forma diuersa a propriis formis earum, quia ex eis resultat unum, et unum est aliud a duobus. Et praeterea substantia simplex unitur substantiae compositae, ut impressiones naturae et animae in² substantia composita ex illis. Et iterum, quia agens unitur patienti, et substantia simplex agit in p. 126 compositam. Item, forma substantiae simplicis fluit continue et recipitur in p. 127 sibi opposito, et sic sibi unitur. Et item, simplex substantia continet compositam, et est etiam ubique. Et item, substantia composita est subiectum actionis substantiae simplicis in qua manifestatur effectus eius. Ex omnibus his patet quod substantia simplex unitur substantiae compositae. Ergo ex coniunctione illarum duarum oppositarum fiet forma diuersa a formis illarum, per primam³. Sed figurae, uires et motus sunt formae in substantia composita, aliae a forma substantiae simplicis et a forma essentiae substantiae compositae; ergo illa fiunt ex unione substantiae simplicis et compositae. — Item, forma substantiae compositae apparet⁴ sensui actu; et similiter, quando substantia simplex unitur substantiae compositae, formae quae latebant in ea apparent actu. — Item, cum substantiae compositae creatae sint a substantia p. 129 simplici, multo magis et earum formae. Et iterum, cum substantiae simplices sint causa compositae substantiae, imprimunt in eam formam suam, motus scilicet, uires et figuras. — Item, diminutum creatum est a perfecto et quietum a p. 130 mobili; sed anima est perfecta et mobilis, substantia composita imperfecta et queta; ergo haec causatur ab illa, et similiter forma illius substantiae confluit simul. — Item, causa debet esse plurium formarum et figurarum quam causatum; ergo substantia simplex habet plures formas et figuras quam composita. Potest enim substantia simplex figurari omnibus figuris; unde omnes p. 131 figurae et formae possunt esse in ea. Vnde substantiae simplices, cum sint receptibiles omnium formarum, non habent aliam formam uel figuram sibi propriam, ut anima, intelligentia, natura et materia. — Item, cum in substantia corporali possint colligi multae figurae: multo plus in spirituali. — Item, uis uniuersalis⁵ animae habilior est ad suscipiendas plures formas et p. 132 figuras, quam uis⁶ particularis; sed uisus recipit plures formas sensibiles; ergo multo plus uis uniuersalis ipsius animae. — Item, cum⁷ intelligentia et⁸ p. 133 anima sint⁹ apprehendentes omnes formas rerum, omnes sunt in eis, quia apprehendunt spiritualitatem et similitudinem illarum¹⁰; ergo formae omnes sunt similes illis; et sic formae inferiorum sunt in formis superiorum gradatim, donec ueniatur ad formam in qua est collectio omnium formarum; et istae formae inferiores sunt in loco, et superiores non in loco. — Item, anima recipit formam rerum praeter materiam suam; et hoc est quia materia p. 134

¹ uide ² in om. ³ scil. partem huius probationis ⁴ apparens ⁵ uniuersalis om. ⁶ quamuis ⁷ est (ē pro ē) ⁸ et om. ⁹ sicut ¹⁰ illorum

- non est in essentia animae, ut forma; et similiter intelligentia recipit illas,
 p. 135 sed simplicius quam anima. — Item, anima et intelligentia resoluunt formas
 materiae compositae et sustinent eas in ipsis separatas¹ a materia in qua
 sunt; ergo sunt in essentia illarum. — Item, sicut forma particularis ex-
 spoliata a materia particulari sustinetur in anima particulari, sic forma ma-
 teriae uniuersalis, id est substantiae compositae, separata ab illa continetur in
 anima² uniuersali; et similiter sunt formae animae uniuersalis sustentatae in
 alia substantia altiori, donec perueniatur ad primam substantiam quae omnia
 sustinet. — Item, materia spiritualis et forma spiritualis inueniuntur in om-
 nibus; sic in qualibet substantia corporali, et in quolibet accidente corporali
 p. 136 similiter, ut in colore. — Item, omne fluens ab alio circa originem colligitur,
 sed longe ab origine dispergitur; sed formae sensibiles colliguntur in sub-
 stantiis spiritualibus³, et disperguntur in corporalibus; ergo oriuntur a spiri-
 p. 137 tualibus. — Item, formae sensibiles magis uniuntur cum intelligentia quam
 cum ceteris formis; sed omnia magis uniuntur circa originem suam quam
 alibi; ergo forma intelligentiae est origo illarum omnium.
- p. 139 Item, si substantia simplex est imprimens formas sensibiles in sub-
 stantia composita, non potest esse quin sit imprimens aut quod est in se tan-
 tum, aut quod in se et essentia substantiae compositae, aut imprimens quod
 in sua essentia non est; hoc ultimo modo esse non potest, quia sic esset
 creatio ex nihilo, quod solum conuenit deo.
- p. 140 Item, non imprimit formam essentiae substantiae compositae, quia illa
 essentia non habet formam; ergo imprimit quod est in essentia sua; et
 p. 141 inde, ut prius, scilicet quod formae sensibilibus substantiarum sunt in sub-
 stantia simplici, sed modo subtili et simpliciiori; et sunt separatae a sua ma-
 teria mediante anima.
- p. 142 Vnde omnes formae substantiae compositae sunt quasi punctum respectu
 formae substantiae simplicis, id est animae; ergo multo plus respectu intel-
 ligentiae, quae subtilior est anima, quae unit in se ipsa uniuersali⁴ omnes for-
 p. 143 mas. — Et nouem praedicamenta sunt in substantia spirituali, et sunt⁵ om-
 nia in extremo inferiori opposita⁶ extremo superiori⁷; et inuenies materiam
 uniuersalem contra substantiam; et quantitatem contra formam
 intelligentiae, ut patet ex praedictis; similiter inuenies eam⁸ contra sin-
 gula quaecumque sustinentur⁹ in formis substantiae; similiter inuenies eius
 p. 144 species septem contra numerum septem substantiarum simplicium, id est ma-
 teria, forma, intelligentia, animae¹⁰, natura, et¹¹ contra numerum uirium
 cuiusque substantiarum istarum; et inuenies qualitatem contra differentias ista-

¹ separatis ² alia ³ spiritalibus; sed paulo post spiritualibus, ut
 plerumque ⁴ an uniuersalior? cf. p. 142, 18; communius et simplicius ⁵ sicut
⁶ opposito ⁷ cf. ad p. 143, 15—17 ⁸ ea, ut ACMN ⁹ sustinent ¹⁰ anima
¹¹ et om., ut ACMN

rum substantiarum¹ et formas earum, et relationem² contra esse earum in causa et causato, et tempus contra sempiternitatem, et locum contra ordinem illarum substantiarum in prioritate et posteritate, et situm contra subsistentiam³; et inuenies agentem contra imprimentem harum substantiarum et attribuentem et creantem, et patientem contra impressum ab his et suscipientem, et habere contra esse formae uniuersalis in materia uniuersali.

Et per hoc patet quod formae substantiae compositae fluunt a formis substantiae simplicis. Vnde formae substantiae simplicis sunt similes panno albo tenui claro, qui cum⁴ coniungitur corpori nigro uel rubeo, tingitur illo colore, in se autem non.

Item, substantia simplex in se apprehendit omnes formas per se, quia p. 145 omni hora apprehendit eas, ut anima, quamuis in ea non sint semper in p. 146 effectum, sed in potentia — anima tamen non⁵ apprehendit eas sine instrumento, ut intelligentia —, et ita per se⁶; ergo formae omnes sunt in substantiis simplicibus, quia quando aliquid apprehendit aliud per se, inter apprehendens et p. 148 apprehensum non est medium. — Item, substantia simplex apprehendit formas per unionem factam cum motu; ergo cum tempore; et eius apprehensio p. 149 plurium formarum est in maiori tempore, quam apprehensio unius formae tantum; unde substantia simplex non apprehendit simul diuersas formas dispersas in diuersis corporibus. Apprehendit tamen simul multas formas unitas in essentia sua; et etiam apprehendit formam aliquantum distantem ab ea, ut p. 151 cum percipit formas sensibiles exutas a suis materiis et imaginatur eas quasi praesentes. Et unio formae in materia in qua est, est corporalis, unio uero p. 152 speciei formae illius⁷ cum substantia simplici est spiritualis.

Item, quod multae formae collectae possunt esse in una substantia p. 153 simplici, patet, quia formae multae in substantia simplici spirituales sunt nec occupant locum; et sic unum et multa sunt aequalia in ea; unde nihil prohibet multas formas simul esse in ea. — Et per contrarium, formae multae p. 154 corporales non possunt simul esse in eodem corpore, quia corpus est locus corporalis illarum. — Item, substantia quanto est unitior⁸, tanto est collector p. 155 plurium formarum; et sic intelligentia, cum sit unitior⁹ omnibus aliis, plures apprehendit formas.

Quare autem diuersae formae, ut colores, figurae etc., apparent in p. 159 corporibus, ratio haec est, scilicet infusio substantiarum simplicium in corporibus, quia lumen subtile est et spirituale, et non uidetur eius essentia, nisi

¹ istarum substantiarum om. ² post relationem add. earum. ³ substantiam ⁴ cum om. ⁵ non additum a manu 2 ⁶ hic locus cum ea quae p. 146,6—147,5 fusius disputantur in unum contracta sint, nimis obscurus factus est. ⁷ post illius add. est ⁸ uicinior ⁹ uicinior

cum iungitur corpori superficiem habenti, ut terrae; si autem iungitur corpori transparenti, ut aëri, non uidetur; unde cum lumen apparet in superficie, apparet color qui ibi latebat. — Vnde forma spiritualis substantiae simplicis similis est soli, et forma infusa super materiam comparatur lumini solis super¹ superficiem terrae, et color formae corporali quae est in materia corporali in potentia. Et cum comparaueris quamlibet harum formarum inter se, inuenies formam corporalem quae est in materia in potentia, apparere sensui, quando coniungitur ei forma infusa super eam a forma spirituali, ut color, qui est in corpore potentia, sed apparet sensui, quando iungitur ei lumen infusum corpori a² lumine solis; et sic forma infusa materiae a forma spirituali apparet sensui, quando iungitur corporali formae enti in materia potentia; et haec et illa fiunt unum; ut lumen infusum in superficie corporis patet sensui, cum coniungitur superficiei³ corporis, et ipsum et color fiunt unum. — Et istae formae sensibiles non sunt omnino spirituales propter coniunctionem cum materia; nec corporales omnino, quia exeunt a formis spiritualibus; unde sunt mediae.

p. 163 **D.** Videtur mihi quod hae formae⁴ sensibiles sint transeuntes per essentiam animae sicut forma luminis per aërem; nec sunt fixae in anima, sed transeunt per eam ut per speculum transeunt formae. Et praeterea scientia nihil⁵ aliud est, quam intellectus incomplexos⁶ decem praedicamentorum esse in anima secundum suas formas, quae est subiecta illis, ut materia formae; formae enim sensibiles attenuantur et subtiliantur in sensu et in existimatione.

p. 164 Vnde per hoc patet quia anima non habet propriam scientiam in se, quia formae quas recipit ipsa propter subtilitatem suam non remanent in ea, nisi dum percipit eas mediante sensu: sed transeunt per eam ut lumen per aëra, et non permanent in ea. Vnde anima media est inter substantiam intellectus

p. 165 et sensum; unde quanto plus appropinquat uni, magis remouetur ab alio; unde sicut uisus cum flectitur ab una forma ad aliam, perdit formam primam, sic uidetur in anima. Ostende ergo mihi quomodo formae sensibiles habeant permanentiam in anima, et quod anima sciens est per se ipsam

p. 166 **M.** Ecce probatio, quia si homines apprehendunt scientiam sine disciplina, scientia est in essentia eorum. Item, si anima scit ea quae sunt antequam sint, ipsa est sciens per se. Item, si anima sentit a principio incrementi⁷ corporis, tunc⁸ ipsa sciens est⁹ per se. Et aliae probationes multae sunt. — Formae autem sensibiles non possunt esse in anima nisi primo sensu apprehensae; potest tamen ipsas aliquando apprehendere sine instrumentis, conuertendo se super illas primo receptas. Et iterum, formae sensi-

¹ super om. ² lumen infusum corpori a om. ³ superficie ⁴ formae
om. ⁵ scientia nihil] ***** n, ubi illud n post lacunam insequens pro n
perperam scriptum esse uidetur ⁶ incomplexus ⁷ incrementi] e***** ⁸ in
⁹ est om.

biles sunt in anima in potentia, in sensibili in effectu; et ideo cum uniuntur, reducuntur de potentia ad actum.

D. Proba mihi quod anima habeat formam primam.

p. 168

M. Aliter non haberet esse, cum forma debet esse cuilibet; et etiam non apprehenderet alias formas, quia¹ non apprehendit eas nisi per formam sibi propriam. p. 169

Vnde esse materiae sustentis novem praedicamenta exspoliatae a forma non est in re, sed in opinione tantum; anima enim non dicitur ita habere formas secundum opinionem, sed secundum veritatem et effectum. — Item, si formae transirent per animam et non starent in ea, sicut transeunt per speculum et non stant: quomodo posset doceri anima. Et iterum, quid posset dici de forma intelligentiae, in qua sunt omnes formae per se, quia scire res per se est essentiale intelligentiae², quia intelligentia non inuenitur aliquando non sciens res. — Vnde formae quae sunt in substantia animae sunt mediae inter formas existentes in substantia composita et in forma intelligentiae. Quod patet, quia substantia intelligentiae apprehendit esse omnium rerum, scilicet formam unientem simplicem, i. e. genera et species, et substantia animae apprehendit non-esse, i. e. differentias, propria, accidentia, quae attinguntur sensibus. Et ideo cum anima vult intelligere esse rei, unitur cum intelligentia, ut acquireret esse per eam simplex; et quia genus est in forma intelligentiae, quod est esse, et differentia est in forma animae, et superponitur unum alii, ut genus differentiae quae est in anima: tunc anima intelligit³ esse rei, quia coniunguntur⁴ esse simplicia, i. e. genus et differentia, cum eius essentia; et tunc scit esse rei, i. e. definitionem eius. p. 171

Et quaelibet substantia subiecta est superiori et agens in⁵ inferius se. Vnde sicut hyle recipit formas sensibiles ex anima, similiter anima est uirtus recipiens; unde anima, cum se uertit ad materiam corporalem, apprehendit quod est in ea apprehensione corporali in effectu, et apprehendit ea in se apprehensione spiritali in potentia; et cum se flectit ad intelligentiam, apprehendit ea apprehensione intelligibili, i. e. cognitione⁶ suarum definitionum, et quid sunt. p. 174

Post manifestationem supradictorum per uiam compositionis, sequitur eorundem manifestatio per uiam resolutionis. Sed praesciendum est, quod corpus quiescens est in semet ipso, et non habet actionem unumquodque corporum⁷ ex⁸ eo quod corpus sunt, sed ex eo quod sunt quantitates⁹ cum suis qualitatibus; ut patet in elementis, quia si, in quantum corpus, moueretur¹⁰, haberent¹¹ unicum motum, quia corpus eorum unum est, et diuersi motus sunt ex diuersis essentiis. — Et actiones corporis oportet habere aliud agens quam

¹ quae ² animae; sed cf. p. 170, 11 ³ intelligitur ⁴ coniungimur
⁵ in om. ⁶ origine ⁷ unumquodque corporum addidi (cf. p. 176, 1), ut
orationi propter nimiam breuitatem hianti succurreretur ⁸ in ⁹ qualitates
ACMN; cf. p. 176, 2 ¹⁰ moueretur ¹¹ haberet

p. 177 corpus. Et corpus habet compositionem et continuitatem partium suarum, quae non fiunt nisi motione partium et attractione aliarum in aliis uel ab aliis; ergo oportet ut sit aliquid praeter corpus per quod partes possint attrahere alias et retinere.

p. 178 Oportet ergo ut sit alia substantia a corpore componens et retinens partes diuersorum corporum, ut compositionem elementorum et retentionem eorum in lapidibus et lignis et herbis et animalibus. Vnde in animalibus et plantis uidetur attractio manifesta, ut restauretur deperditio facta in eo; et oportet quod cum illis sit uirtus et digestiua et conuersiua et assimilatiua et expulsiua. — Et omnes hae operationes fiunt ab una substantia et non a diuersis, quia si fierent a diuersis substantiis, non esset possibile ut una illarum substantiarum esset altior et perfectior alia, cum operationes non sint ita¹.

p. 179 Et etiam sunt eiusdem generis omnes inter se. Fiunt etiam a diuersis uirtutibus, quia ab una uirtute non fit nisi una operatio, quia actio dependet a uirtute.

p. 180 — Et ex istis sequitur quod oportet quod sit una substantia uniuersalis componens partes corporis uniuersalis et retinens illas, quia illud corpus uniuersale est² simile corpori particulari simplici et corpori particulari composito ex quatuor elementis intellectu compositionis et retentionis. Ergo factor eorum debet esse unus intellectus. — Et ex hoc sequitur quod substantia uniuersalis agens in corpus uniuersale attribuat substantiae particulari agenti in corpus particulare essentiam eius et uirtutem; et sic cum aliqua⁴ operatio⁵ in particulari corpore sit manifesta: similiter debet aliqua⁶ operatio in corpore uniuersali esse manifesta ex substantia uniuersali, ut ibi ex substantia particulari. Et substantiae uniuersales istae sunt tres animae et intelligentia, quae intelliguntur per substantias particulares quae sunt in uegetabilibus et animalibus.

Et sic patet quod corpus particulare indiget corpore uniuersali, et anima particularis anima uniuersali, et intelligentia particularis intelligentia uniuersali, a quibus habent esse. Et altior dat esse inferiori, quod inferiores substantiae uestiunt lumen superiorum, et totum simul uestit lumen factoris primi et alti et sancti⁷. — Vnde anima uegetabilis operatur motum crescendi, alendi et generandi in uegetabilis, natura uero attractionem, retentionem et similia, anima uero sensibilis et rationalis et intelligentia sensum, cognitionem, ratiocinationem.

p. 183 Vnde anima uegetabilis causa est naturae, et operationes illius operationum istius⁸, quia operationes naturae sunt minores illis; e contrario est in

p. 184 aliis substantiis. Actio naturae est attrahere, retinere, mutare, pulsare; actio animae uegetabilis est uegetare, generare; et operationes istarum duarum substantiarum sunt similes, ut patet, quia generare est procreare rem ex se⁹ simi-

¹ ista ² est om. ³ deus ⁴ anima ⁵ operatione ⁶ alia ⁷ lumen factoris primi et alti et sancti *addidi ex p. 181,7: om. cod., lacuna hiante* ⁸ illius ⁹ re

lem sibi, uegetare est mouere partes uegetabilis ¹ a centro ad ² extrema, attrahere autem et pulsare est mouere partes alimenti motu opposito; ergo istae sunt sub eodem genere cum motu partium uegetabilis a centro ad extrema. Item, mutare est conuertere corpus alimenti a sua forma et assimilare p.185 formae eius quod alitur, et hoc est idem cum generare; ergo anima uegetabilis, cum sit dignior natura, imprimit in natura unam de suis uiribus per quam ³ agit quod agit. Quod motus animae uegetabilis sit dignior natura, patet, quia nobilius est illud in quod agit anima uegetabilis, quam illud in quod agit natura. — Et similiter patet quod anima sensibilis agit in animam p.186 uegetabilem, et operationes earum sub eodem genere sunt ⁴. Quod patet, quia anima sensibilis mouet totum corpus de loco ad locum; similiter anima uegetabilis mouet partes corporis de loco ad locum sine mutatione totius; sed magis est mouere totum corpus de loco ad locum, quam partes; ergo fortior est anima sensibilis quam uegetabilis; ergo agit in eam; et patet quod opera p.187 tiones sunt similes in illis et unius generis. — Et similiter se habent anima rationalis et intelligentia. Quod intelligentia agit in eam, patet, quia actio animae sensibilis est apprehendere species grossorum corporum in tempore et loco et sine ordine, anima uero rationalis apprehendit formas intelligibilium subtiles et mouetur in illis in non-tempore et non in loco et cum ordine, quas ⁵ apprehendit intelligentia sine motu et tempore et loco et fatigatione et sine causa alia praeter suam essentiam; et sicut anima rationalis est p.188 praeter sensibile et uegetabile, sic est intelligentia praeter animam rationalem.

Ex praedictis sequitur quod quicquid est in substantiis inferioribus, est in superioribus; sed non conuertitur. — Et ut melius pateat hoc, uidendum p.191 est de motu sphaerae superioris. Inuenies enim quod rotae quanto sunt superiores, tanto sunt maioris corporis et subtilioris essentiae et fortioris actionis et simplicioris motus; et motu mouentur illius ⁶ omnes sphaerae inferiores; ipsum uero a se ipso non mouetur, quia si sic, essentia ipsius corporis uniuersalis esset praeter essentiam corporum infra ipsum, quod falsum est; et essentia eorum est ⁷ una, cuius signum est communio eorum in motu, remanere autem et durare eorum differentia est.

Item, si motus corporis esset per se, non posset diuersificari motus p.192 aliquorum corporum inferiorum; quod uidemus falsum. Inde omne mobile non habet motorem usque in infinitum, propter defectum mobilium ⁸ in extremo inferiori, et quia prohibetur quod omnis motus sit per se et quod omnis motus sit causa motus. — Item, si corpus uniuersale esset mobile per se, iam esset mouens et mobile; nam ⁹ quia non potest esse pars eius mobilis tantum

¹ sic! ² ad om. ³ quod ⁴ sunt om. ⁵ quae ⁶ illius] i. e. corporis uniuersalis; cf. p. 191,8 ⁷ sit ⁸ immobilium ⁹ nam addidi

nel mouens tantum, istud totum esset mobile per se et totum mouens per se. Sequeretur etiam, quod motus partium corporis non sequerentur¹ se inuicem, et motus primus non pulsaret secundum, et quod patiens esset a non agente.

- p. 193 — Et etiam, quia caelum coepit esse, non est aeternum. Vnde istis rationibus et aliis non dubitandum quod caelum non mouetur a primo motore sine medio, cum ipsum sit substantia sustinens praedicamenta; quia spissum² non iungitur subtili sine medio³ conuenienti utrique, ut anima rationalis corpori mediante spiritu, et sicut homo non apprehendit intelligentiam nisi per medium, scilicet animam rationalem, et sicut uisus non coniungitur corporibus
- p. 194 nisi per aërem. Item, sicut anima uniuersalis non coniungitur corporibus nisi⁴ per medium caeli, quod est medium inter spiritualia et corporalia: sic⁵ inter factorem primum et substantiam sustentem praedicamenta, i. e. caelum,
- p. 195 sunt substantiae simplices mediae. — Et proportio ultimi superioris sensibilium ad ultimum superius intelligibilem erit eadem proportio, quae est ultimi inferioris sensibilium⁶ ad ultimum inferius intelligibilem in nobilitate et fortitudine.

- p. 196 Essentiae substantiarum simplicium non⁷ sunt⁸ defluxae, sed uires earum et radii, quia substantiae finitae sunt et terminatae, non extensae in infinitum, sed radii excedunt terminos et limites propter continentiam eorum⁹ sub primo fluxu, qui effluit a uoluntate, ut lumen a sole in aërem¹⁰, quia hoc lumen excedit terminos solis, sed sol in se ipso non excedit finem¹¹ suum; et sicut uis animalis effluit a uirtute rationali, cuius sedes est cerebrum, in neruos et lacertos, substantia tamen animae in se ipsa non est diffusa: similiter quaelibet substantia simplex influit radios suos in inferioribus suis, et¹² tamen substantia non excedit finem suum et ordinem suum.

- Illi tamen radii influxi non sunt praeter intellectum substantialitatis; non tamen ita perfecti¹³ sunt in intellectu substantialitatis, ut substantiae influentes. Sunt tamen eiusdem generis¹⁴ fluxum et influens. Similiter substantia
- p. 197 fluit a substantia. Vnde corpora non fluunt a corporibus propter grossitiem suae quantitatis; substantiae uero simplices non habent quantitatem. Vnde fluxus non est nisi causâ subtilitatis luminis et uirtutis. Vnde uires et accidentia, ut lumen, calor et similia, non fluunt a substantiis, sed a uiribus et accidentibus, quae sustentur in¹⁵ illis; substantiae uero fluunt a substantiis,
- p. 199 sicut formae a formis; et sic omne defluxum simile est illi a quo fluit. — Et iterum, anima exit ab intelligentia exitu uirtutis a re forti et non est intrans essentiam eius: exitus autem a sua essentia non prohibet quin sit fluxa ab eo,

¹ sequeretur ² spissum *om.*, *lacuna hianse* ³ motore ⁴ nec ⁵ sicut
⁶ ad ultimum superius . . . inferioris sensibilium *om.*; *cf. p. 195, 10—12* ⁷ cum
⁸ sicut ⁹ *sic!* (*p. 196, 10 earum*) ¹⁰ aëre, *omisso in* ¹¹ in finem ¹² et *om.*
¹³ ita perfecti] imperfecti ¹⁴ generis *om.* ¹⁵ in *om.*

quia fluens ab aliquo exit ab essentia eius a quo fluit. Similiter anima defluxa est ab intelligentia et exit ab essentia intelligentiae fluendo ab ea; et iste exitus animae sicut uirtutis¹ a re forti non prohibet quin anima sit substantia, quia res fluxa ab intelligentia est substantia in semet ipsa, etsi sit accidens, quia fluxa est a substantia.

Et propter fluxum substantiarum simplicium aliarum ab aliis, et etiam substantiarum inferiorum ab illis, scilicet exitu uirtutis a re forti et non exitu essentiae ab essentia, oportet ut essentiae substantiarum² superiorum non propter hoc minuantur, scilicet propter generationem substantiarum inferiorum ab eis. Nec oportet quod hae uires separentur ab illis substantiis superioribus, ut calor ignis non minuitur nec discedit ab eo, cum illuminat aërem circa eum, et non est calor illemet, quia ignis potest remoueri, remanebit tamen calor in aëre; et similiter cum infunditur³ lumen solis super terram, non minuitur⁴ lumen solis, quod est in essentia eius, licet lumen quod est super terram et in essentia solis non sit idem.

D. Cum uirtus dei sit infinita, aequaliter debet respicere omnia, et non p. 201 magis propinquum quam remotum.

M. Verum est, ubi causatum propinquum magis esset paratum recipere actionem primi. Vnde uirtus dei in se non diuersificatur; nec propter hoc est finita, quia receptio formae in materia non est nisi secundum praeparatio- d. 202 nem materiae.

Et sciendum quod ad apprehensionem horum inferius est exemplum superioris, et manifestum facit intelligere occultum. — Ad sciendum ergo p. 203 terminos aequae distantes inter substantias simplices et partes corporis uniuersalis debemus ponere materiam primam contra substantiam sustententem⁵ omnes formas corporis, quia materia est sustinens⁶ omnium formarum; et ponere substantiam intelligentiae contra quantitatem, quia intelligentia habet duas uires, quare diuisio⁷ accedit ei; et ordinare⁸ substantiam animae contra figuram quae continet quantitatem; et substantiam naturae contra colorem, quod est ultimum partium corporis, ut natura est ultimum substantiarum simplicium, et fit color etiam per naturam; et sicut⁹ uisus quo plus penetrat colorem, figuram, quantitatem et usque ad substantiam, tanto fit obscurior propter subtilitatem¹⁰ suam, et quo plus redit ad colorem, tanto fit certior propter grossitudinem suam: similiter intellectus quo magis penetrat illud quod est post substantiam susti- p. 204 nentem nouem praedicamenta, scilicet substantia spiritalis, donec perueniat¹¹ ad materiam primam, quae est contra substantiam, obscurior fit¹² propter

¹ uirtus, ut *ACMN* ² essentiae substantiarum] substantiae ³ influitur
⁴ minuit ⁵ sustententes ⁶ formas corporis quia materia est sustinens *om.*;
cf. p. 203, 17 ⁷ diuisio ⁸ ordinat ⁹ sic ¹⁰ subtilitate ¹¹ perue-
niant ¹² sit

suam subtilitatem, et e contrario, quo plus redit a prima materia et exierit ad propinquiorem ex substantiis, erit clarior et manifestior propter suam grossitudinem. Vnde quando uis apprehendere substantias spirituales, oportet ut erigas tuum intellectum ad ultimum intelligibile¹ et purges eum et mundifices ab omni sorde sensibili et a captiuitate naturae et fias quasi ignarus rerum sensibilibum, et uidebis tunc ante oculos tuos substantias spirituales, et essentiam tuam, tamquam tu sis idem cum illis, et totum mundum
 p. 205 natitantem in illis, ut nauis in mari et auis in aëre; et in materia prima uniuersali uidebis mirabilium omni mirabili, et ibi est delectatio magna et felicitas magna.

D. Fac me scire, si uires substantiarum simplicium sunt finitae uel infinitae. Si finitae, quomodo habuerunt esse a uirtute infinita? Si infinitae, quomodo ergo procedit ab eis aliquid finitum?

M. Voluntas, i. e. uirtus efficiens has substantias, finita est² secundum effectum et infinita secundum essentiam suam. Et dicitur finita secundum
 p. 206 effectum solummodo, quia secundum actionem habet initium; et est infinita secundum essentiam, quia non habet initium. E contrario de intelligentia, quia habet principium, eo quod creata est, et non habet finem, quia simplex est et non temporalis.

Et hae solent appellari circuli et rotae, quamuis figura circuli conueniat corpori tantum. Et circuli et rotae³ uocantur, quia quaedam sunt altiores⁴
 p. 207 aliis et continententes alias; ut uirtus naturalis comprehendit corpus, agendo in illud, et anima uegetabilis naturam, agendo similiter in⁵ illam, et intelligentia similiter in⁶ animam rationalem; et inferior ex his continetur in altiori⁷; et anima uniuersalis sustinet totum mundum corporalem et imaginat quicquid est in illo et uidet, ut animae particulares sustinent nostra corpora et imaginant et
 p. 209 uident quicquid est in eis; et ad nutum substantiae altioris mouentur omnes substantiae et oboediunt sibi; et uidetur mihi quod anima particularis sequitur dispositionem mundi uniuersalis.

Tractatus quartus.

p. 211 Iam manifestum est tibi ex dictis materiam et formam esse in substantiis compositis. Per quae potes⁸ scire similiter materiam et formam esse in substantiis simplicibus, quia eadem est ratio utrobique, quia nihil est in inferiori⁹, quod non sit in altiori substantia; unde rotae¹⁰ spirituales sunt
 p. 212 ad instar corporalium, et e contrario. — Huius etiam signum est, quia sub-

¹ intelligentiae ² est om. ³ circuli et rotae om., lacuna hian-
⁴ altiora ⁵ ante in add. et ⁶ in om. ⁷ altior ⁸ potest ⁹ in inferiori]
 inferior ¹⁰ post rotae add. corporales

stantiae¹ spirituales conueniunt in materia, differunt autem in forma, quia habent diuersos effectus. — Item, non possunt esse forma tantum uel materia tantum, quia ambae sunt compositae. — Item, si essent materia tantum, non agerent, cum actio sit formae² tantum; nec possunt esse³ forma tantum, cum p. 213 forma non sit sine materia. — Item, non est possibile ut substantia intelligibilis sit una res tantum, nec duae materiae, nec duae formae; ergo est ex materia et forma. — Item, cum substantiae spirituales differant a compositis p. 215 et etiam inter se, et differentia non est nisi per formam: habent formam. Vnde quamuis omnes substantiae spirituales conueniant in forma spirituali, differunt tamen propter materias quae eas sustinent, quia si illa materia proxima est primo factori, est in fine subtilitatis, et forma similiter, et e contrario. Sicut lumen solis aliud apparet in aëre spisso et claro, similiter est forma ad materiam spissam et claram.

Ordo substantiarum spiritualium patet, quia, sicut substantia corporalis p. 217 habet triplicem ordinem⁴ — in primo est spissum corpus, in secundo corpus subtile, in tertio materia et forma ex quibus componitur —: similiter⁵ et substantia spiritualis; in primo ordine est substantia spiritualis quae sequitur substantiam corporalem, deinde substantia spiritualis quae est simplicior illa, tertio materia et forma ex quibus hae componuntur.

Et licet substantiae dicantur compositae quantum ad ea quae sunt supra, p. 218 sunt tamen simplices quantum ad ea quae sunt⁶ infra se. — Et intelligentia non apprehendit rem nisi per unionem formae illius rei cum forma sua. p. 222

Quod iterum sit materia et forma in illis, patet, quia post unum sequuntur duo; ergo post factorem primum, quod unum uere est, sequitur quod habet duo, scilicet materiam et formam; uel non differret a primo. — Et etiam patet p. 223 per hoc quod res nec omnino sunt diuersae nec omnino similes. — Et intellectus cum percipit rem⁷, non apprehendit eam⁸ nisi quia finita est apud eum; res autem non est finita nisi per suam formam, quia res infinita non habet formam qua fiat⁹ unum et differat ab alio; et ideo deus est infinitus, et ideo omne creatum habet formam qua finitur, cum sit finitum. — Item, partes omnium rerum sunt ex materia et forma; ergo et totum omnium rerum oportet esse similiter. — Item, omnia resoluuntur in materiam et formam; ergo omnia habent materiam et formam. [Item.] Si esset materia tantum, non possent¹⁰ fieri formae per eam; et si esset forma tantum, non fierent materiae, nec posset existere sola; et si nec est materia nec forma, erit primus factor, p. 225 quod est impossibile; post factorem enim primum nihil est uisi materia et forma. — Item, si res resoluuntur ad duas radices, istae radices aut erunt

¹ substantiae om. ² forma ³ possunt esse addidi ⁴ ordo ⁵ similiter addidi ex p. 217, 20 ⁶ ad ea quae sunt addidi ⁷ cum percipit rem addidi ex p. 223, 20 ⁸ ea ⁹ fuit ¹⁰ possnt.

duae materiae, aut duae formae, aut nec duae materiae nec duae formae, aut una materia et una forma. Et hoc ultimo modo est possibile; et sic omnia p. 226 componuntur ex materia et forma. — Item, quod est, ab extremo¹ inferiori² usque ad extremum superius extensum est continuum; sed supremum inferius componitur ex materia et forma; ergo similiter et omnia quae sunt usque ad extremum³ superius; et sic in intelligibilibus non est nisi materia et forma uniuersalis.

Item, ordo illarum, scilicet materiae et formae uniuersalium, quae sunt in spiritualibus substantiis, patet; quia sicut materia omnium corporum est uniuersalis, quia in ipsa conueniunt omnes aliae materiae, et forma similiter corporum uniuersalis, quia omnes formae conueniunt in hac intentione: sic p. 227 oportet quod in substantiis intelligibilibus sit materia uniuersalis sustinens formas intelligibiles, et ita omnes materiae intelligibiles communicant; et una forma uniuersalis similiter, in qua communicant omnes formae intelligibiles.

Et sic patet quod omnium sensibilibum et intelligibilium non est nisi una materia generalis et una forma generalis similiter, quia omnes materiae p. 228 in illam primam materiam spiritualem resoluuntur similiter. Vnde licet una forma sensibilibum sit separabilis et alia succedat, ut in cera, in intelligibilibus uero et in caelo sit forma inseparabilis: non propter hoc sunt materiae diuersae sensibilibum et illorum, quia uidemus in una materia et eadem numero corporali diuersas formas, quarum una est separabilis, alia inseparabilis.

p. 229 Sunt enim tres materiae; una est materia spiritualis simplex, qua nulla est simplicior, scilicet quae non induit formam; et alia est materia composita corporalis, qua non est alia magis corporea; et alia est media. De prima materia, quae non induit formam, dico quod materia quae induit formam simplex est et spiritualis, sed est alia ab ea quae non induit formam, sicut dixit Plato. Sed uides quod materia corporalis, i. e. quantitas quae sustinet formam coloris et figurae, non est forma⁴ corpori quod eam sustinet, sicut color et figura est forma illi; aut sicut corpus solum, denudatum forma, quod est simplicius corpore habente qualitatem, est materia sustinens qualitatem: sic ipsum potest esse forma alii materiae quae est simplicior eo⁵, quia resoluitur in eam. Vnde materia magis corporea ex illis debet esse forma simpliciori⁶, quia in illam resoluitur, donec ueniat resolutio⁷ ad materiam simplicem p. 230 certissime. — Et quod manifestum est, forma est occulti; et sic una est materia substantiarum corporalium et intelligibilium. Et quod materia corporalis est forma spiritualis materiae, quia resoluitur in eam; et quod quo⁸ magis manifesta est sensui, est⁹ eo¹⁰ similior formae, et quo remotior est a sensu, similior est materiae, ut materiae simplicium: ex his sequitur quod materia

¹ extremo *addidi* ex p. 226,3 ² infinito ³ supremum ⁴ forma *addidi*
ex p. 229,13 ⁵ ea ⁶ simplicior ⁷ resoluendo ⁸ quia ⁹ et ¹⁰ ideo

prima quae sustinet totum, est una, de qua hic est intentio. Vnde patet quod p. 231 diuersitas rerum non est a materia, sed a formis, quae sunt diuersae et multae, materia autem est una.

Ostenso quod una materia prima est uniuersalis tantum, ostendendum p. 233 est quod similiter est una forma uniuersalis tantum perficiens illam materiam. Et uia istius probationis est una, scilicet resoluendo omnes formas in primam, ut in materia. Cum enim materia uniuersalis sit, ut uisum est, et materia non potest esse exspoliata a forma uno ictu oculi, nec forma sine materia: oportet quod forma uniuersalis sit ex debito unita materiae uniuersali, et e contrario. Et quamuis forma det¹ esse materiae, non tamen habet esse per p. 234 se, quia, si habet esse et² appropriatur per illud, sic intellectus formae est intellectus esse, uel aliud³. Si idem sunt, quomodo ergo alterum est proprietas alterius? Si est ita, sicut materia est essentia una, cum⁴ unitas sit⁵ eius proprietas: unitas tamen forma est materiae, et est alia ab ea; et forma non est nisi unitas, quia materia describitur per eam, et descriptio est aliud a descripto; et licet materia sit una de se ipsa, tamen essentia unitatis aliud est a materia, quia forma non est nisi debito materiae. Vnde omnes formae p. 235 sunt unitas, et ipsa est forma omnibus et non materia, cum sit proprietas materiae. — Item, quod unitas sit forma, patet, quia omnes proprietates⁶ unitatis sunt affixae formae, quia unitas est efficiens multitudinem et retinens illam et dans esse et continens eam et existit in omnibus partibus eius et sustentata est in eo quod est sibi subiectum. Et ideo dixerunt quod numerus p. 236 est principium omnium, propter unitatem quae est principium numeri et forma omnium. Sed quamuis unitas sit forma omnium, non tamen radix omnium ipsa tantum, sed materia et forma; unde melius est dicere quod numerus est radix omnium, scilicet binarius, quam unitas. Sed iterum rectius est dicere quod⁷ tria sint origo omnium, ut⁸ unitas assimiletur formae et dualitas materiae. — Et quod binarius sit similis materiae, patet, quia proprietates unius illorum conueniunt alii, quia binarius ponitur sub unitate, ut materia sub forma, et unitas est supra binarium. Item, binarius est diuisibilis, sic et materia; et unitas est indiuisibilis⁹, sic et forma. Et etiam, materia diuiditur in duas p. 237 partes, in materiam substantiarum simplicium et in materiam substantiarum compositarum. Et sic tria sunt principia omnium; et sic una est forma et duo est materia. Vnde omnia ordinantur et generantur secundum ordinationem numerorum¹⁰, quod patet. Vnitas enim est forma¹¹ essentialis intelligentiae, quia

¹ debet ² et om. ³ post aliud add. est idem intellectus uel aliud
⁴ cum] tamen ⁵ est; cf. p. 234, 20 ⁶ omnis proprietas ⁷ ut ⁸ ut] quam
quod; cf. p. 236, 8 ⁹ diuisibilis ¹⁰ numerum ¹¹ post forma add. animae
simul (l. similis), quae duo uerba ex eis quae insequuntur huc irrepserunt

p.239 non potest ab ea separari, et forma animae similis¹ est duobus, quia monetur a propositionibus ad conclusionem, ab identitate ad diuersitatem; et forma animae sensibilis similis est tribus, quia apprehendit corpus quod est ternae dimensionis, et per triplex medium, scilicet colorem, figuram et motum; et forma naturae est similis² quatuor, propter quatuor uirtutes suas. Et sic omnia ordinantur et constituuntur secundum naturam numeri, et omnia cadunt sub forma intelligentiae, sicut omnes numeri cadunt sub uno, et oriuntur a forma³ et resoluuntur in illam, sicut omnes numeri oriuntur ab uno et resoluuntur in illud.

p.240 Et sic forma uniuersalis infusa est et impressa ab uno puro uero altissimo in tota materia et continens illam et dans omnibus esse, scilicet forma uniuersalis, i. e. unitas sequens unitatem agentem; et ideo dicitur quod forma retinet et perficit materiam, quia forma est unitas, et unitas retinet et constituit et perficit omnia et communis est⁴ omnis rei, et in omni re. Et forma est ex impressione unitatis agentis secundum quod forma creata est, scilicet quod forma est; et esse non est impressio, quia impressio eget sustinente⁵, et esse non praecedit aliquid subiectum; et postquam non est impressio, est creatio; et quando esse fit creatione, et esse est proprium for-

p.241 mae: constat quod forma creata est. — Et haec forma penetrat essentiam

p.242 materiae totam, ut lumen aërem. Formae rerum sensibilibus et caeli et intelligentiae et animae sunt⁶ separatae⁷ et multae in se, propter naturam earum⁸; sunt tamen una forma in intellectu formae uniuersalis. Et non sunt ita subtiles, sicut illa, ut lumen infusum ab alio differt medium a primo et postremum⁹ a¹⁰ medio in claritate et spissitudine, et hoc propter grossitudinem materiae

p.243 uel subtilitatem, et non propter lumen in se ipso. Et ideo una substantia est sapientior¹¹ alia et perfectior propter subtilitatem materiae, ut intelligentia et anima. Et materia non est sic spissa uel subtilis, nisi propter propinquitatem uel elongationem a lumine et multiplicitatem¹² partium materiae; ut aër, quo plus elongatur a lumine uisus, minus uidetur, et formae in eo; similiter lumen infusum in hyle, quo magis hyle descenderit, minus illuminatur a lumine; unde prima pars cuiuslibet rei plus recipit de lumine quam secunda, et secunda quam tertia, et sic de aliis, quia partes mediae non permittunt

p.244 lumen penetrare usque ad ultimam; unde lumen debilitatur propter materiam, non propter se. Et hoc patet in lumine solis penetrantis tria uitra, quia primum uitrum plus habet de lumine quam secundum, et secundum quam tertium. — Et etiam, quia omne quod plus remouetur a principio ad finem,

¹ simul (fil') ² simul (ut supra) ³ a forma addidi ⁴ est om. ⁵ sustinentem ⁶ sicut ⁷ inseparabiles, sed cf. p. 242,7 ⁸ naturam earum] naturarum ⁹ postremo ¹⁰ a] et a ¹¹ est sapientior est ¹² post multiplicitatem add. animae.

est debilius, ut lumen solis. — Vnde aliquando debilitatur propter materiam, p. 245 aliquando propter se; et non est contrarietas.

Et sicut anima sensibilis continet omnes formas sensibiles sub se et ad p. 246 ipsam reducuntur, et anima rationalis sustinet substantiam et omnes formas p. 247 quae sunt in ea, et intelligentia sustinet omnes formas quae sunt infra eam propter suam subtilitatem, et sicut omnes materiae reducuntur ad materiam primam et sunt formae illi: similiter omnes formae reducuntur ad unam. — Et formae quae videntur in uigilando sunt exemplum earum quae videntur in somno, et hae formae apprehensae in somno sunt exemplum formarum intelligibilium interiorum. Et sic formae¹ inferiores² defluxae sunt a spiritualibus p. 248 formis, ut sicut formae artificiales sunt in artificialibus ab anima, sic colores et figurae diuersae sint³ in animalibus et plantis a natura et anima. Si enim essent ab elementis, numquam diuersificarentur; sed semper essent uno modo praedictae formae. Vnde sicut formae particulares sensibiles sunt influxae a formis spiritualibus particularibus, sic formae uniuersales sensibiles substan- p. 249 tiarum uniuersalium sensibilibus sunt influxae a formis uniuersalibus substantiarum spiritualium.

Quod una substantiarum simplicium fluat ab alia, patet per actiones earum quae sunt similes, quia forma intelligentiae apprehendit⁴ formas et p. 250 cognoscit eas, et forma animae rationalis apprehendit omnes formas intelligibiles et cognoscit eas cum motu et transitu per eas, et forma animae sensibilis apprehendit omnes formas corporales et cognoscit eas mouendo totalitatem corporum locis, et forma animae uegetabilis apprehendit essentias corporum et mouet partes eorum in loco, et forma naturae agit coniunctionem, attractionem, commutationem partium et similia; et hae actiones sunt similes; et ideo una forma harum substantiarum simplicium fluit ab alia⁵.

Vnde forma infusa est omnibus formis, ut infusio solis per totum aërem p. 251 a supremo superiori usque ad ultimum, ita quod nihil est uacuum ab ea. Vnde forma mouendo a supremo superiori usque ad infimum semper ingrossatur, ita quod infimum perdit motum neque potest mouere. — Et diuersitas formae est⁶ propter elongationem eius ab origine sua, i. e. forma prima, quae p. 252 est unitas secunda, patiens a prima unitate agente; et non fuit prima unitas agens per unitatem numeri, sed secunda patiens ab ea. Et quia unitas numeri multiplicabilis est, ideo et diuisibilis⁷; ideo et prima forma multiplicabilis in plures formas usque ad infimum. — Et sic lumen defluxum a uoluntate potest esse propinquius uui quam alii; et quamuis ipsa sit infinita secundum essentiam suam, est tamen finita secundum actionem suam siue secundum formam

¹ post formae add. intelligibiles. ² interiores; sed cf. p. 248, 3 ³ sunt
⁴ apprehendens ⁵ illa ⁶ est om. ⁷ diuersitas

- quae est defluxa¹ ab ea, quia eius actio habet terminum, et sic est finita; et
 p. 253 forma similiter est finita quia habet principium. Vnde uoluntas media est
 inter essentiam altissimam et formam defluxam a uoluntate. Sed quando in-
 telligimus uoluntatem non agentem, tunc ipsa non² est media nec finita, sed
 ipsa et essentia idem. — Quando igitur uoluntas est finita secundum actionem,
 tunc non longe est a uero intellectu, quod ex luminibus quae fluunt ab ea
 unum est propinquius ei quam aliud, et propinquius similis est ei; et e con-
 p. 254 trario. — Et quia forma habuit principium, oportuit quod haberet finem;
 ut forma intelligentiae prima est omnium formarum, et est finita secundum
 quod habet esse ab eo qui creauit illam. — Et omnis forma est in uoluntate
 actu respectu agentis; est autem potentia in eadem omnis forma respectu
 facti³, uirtute cuius⁴ materia uniuersalis acquisiuit omnes formas sustentatas⁵
 p. 255 in ea, ut aër acquirit sibi lumen a sole; et illae formae in materia uniuersali
 sunt paruae aut nullae respectu formae uoluntatis, ut lumen aëris respectu
 luminis solis. — Et primum lumen uoluntatis non dicitur forma, ut secundum
 lumen, quia non continetur in materia, ut secundum, et ideo nulli est forma. —
 Et sic erunt tres formae. Prima est forma quae est in essentia uoluntatis; et
 haec non est forma nisi solo nomine et non secundum ueritatem; unde im-
 possibile est ut forma intelligentiae, quae est in essentia uoluntatis, sit talis
 ante defluxum eius ab essentia uoluntatis, qualis est post defluxum, cum
 coniuncta est materiae. Secunda forma est forma coniuncta materiae actu,
 p. 256 quae est forma intelligentiae uniuersalis. Tertia forma est opinata extra
 materiam, sed⁶ coniuncta⁷ materiae in potentia. Ceterae autem formae con-
 tinentur sub forma uniuersali. Vnde Plato diuidit formam tripliciter; una
 quae est in potentia, non in materia adhuc, secunda forma quae est actu
 coniuncta materiae, tertia est forma elementorum, scilicet quatuor qualitates.

Tractatus quintus.

- p. 257 Iam claruit mihi ex praemissis quatuor tractatibus, quod in omnibus
 quae sunt, tam sensibilibus quam intelligibilibus, non est⁸ nisi materia uni-
 uersalis et forma uniuersalis; et de his per se est nostra intentio in hoc trac-
 tatu quinto; et haec sunt scala ad scientiam de uoluntate et scientiam
 de essentia.
 p. 258 Oportet ergo penitus exspoliare intellectum a sensibilibus, qui uult habere
 cognitionem de illis, scilicet formae et materiae uniuersalis. Et quamuis in-

¹ quae est defluxa *addidi ex p. 252,22* ² non om. ³ facti (cf. p. 254,24)] scientia. ⁴ post cuius add. uoluntas (ex uoluntatis puto, ut quod uocabulum glossema fuerit ad cuius, ortum ⁵ sustentantes ⁶ sed (cf. p. 256,2)] scilicet ⁷ coniunctam ⁸ est *addidi ex p. 257,6*

telleetus sit infra eas, apprehendit tamen eas, scilicet materiam uniuersalem et formam uniuersalem, quia substantia intelligentiae est substantia uniuersalis simplex in extremitate simplicitatis¹ et spiritualitatis; et ideo diffusa est in omnibus et unita cum omnibus²; unde quando infunditur in materia uniuersali³ et forma uniuersali⁴, et unitur cum eis, apprehendit quamlibet illarum. Et etiam quia materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt de essentia intelligentiae, affirmandum⁵ est quod intelligentia scit essentiam suam; et ideo scit materiam uniuersalem et formam uniuersalem, quia scit essentiam quae est composita ex materia uniuersali et forma uniuersali; unde apprehendit quae sunt supra eam, secundum tamen modum secundum⁶ quem sunt defixa in ea, et non p. 269 secundum quem⁷ sunt absolute. Et iterum intelligentia apprehendit materiam uniuersalem et formam uniuersalem, quando considerat differentiam illarum in essentia⁸ sua, et etiam differentiam ipsarum ad intelligentiam. Differentia in essentia ipsarum est, quia natura materiae est praeter naturam formae in se ipsa; differentia ipsarum ad intelligentiam est, quia forma intelligentiae scit se ipsam et sciendo se ipsam⁹ scit se esse formam, et sciendo se esse formam¹⁰ scit quod continetur in materia, et quod materia quae eam sustinet est substantia¹¹ eius; et sic intellectus hominis potest apprehendere illa duo.

Materia autem et forma differunt per haec: sustinere et sustineri, secundum quod sunt composita inter se. In essentia autem sua differunt quaelibet p. 260 ab alia se ipsa; et intelligo hanc differentiam oppositionis, et¹² non conuenientiae, quia non est aliquid super eas in quo conueniant. — Ad imaginandum p. 261 autem diuersitatem inter materiam et formam, quamuis haec sint unita, ponendum est exemplum in corpore et colore, quae differunt in materia et forma; unde corpus est simile materiae, et color formae, et sensus inter colorem et corpus discernens¹³ apprehendens colorem, similis est¹⁴ intelligentiae¹⁵ discernenti inter materiam et formam et apprehendenti formam per se. Et etiam p. 262 diuersitas materiae et formae similis est diuersitati corporis et animae et diuersitati animae et intelligentiae, quia talis est comparatio formae ad materiam, qualis animae ad corpus et intelligentiae ad animam est.

Qui uult ergo materiam imaginari per se, debet eam imaginari tamquam rem, quae est in ultimo fine eorum quae sunt posita¹⁶, in ultima extremitate substantiarum sitam, ut locum omnium rerum, scilicet ex intellectu sustentis. Similiter imagina formam per se tamquam rem continentem omnia continentia

¹ simplicis ² in omnibus . . . cum omnibus] cum omnibus et unita; *correx* ex p. 258, 15—16 ³ una ⁴ una ⁵ ad affirmandum ⁶ secundum *addidi* ⁷ secundum quem *addidi* ⁸ in essentia om., *lacuna hian*te ⁹ se ipsam *addidi* ex p. 259, 20 ¹⁰ et sciendo se esse formam *addidi* ¹¹ substantia *addidi* ¹² etiam ¹³ discernens *addidi* ¹⁴ similis est] fil'ie ¹⁵ intelligentiae *addidi* ¹⁶ sunt posita *correx* ex p. 262, 19: ponuntur

uniuersali¹ et constituentem omnes essentias quas continet.² Et illud est p. 263 quod intelligentia apprehendit de re, cum speculatur quid est³ ex intellectu sustentati⁴. Vel imagina quod essentia materiae est uirtus spiritualis, considerata⁵ in se, non habens formam; et imagina⁶ quod essentia formae est lumen adinuentum, quod attribuit ei in quo est proprietatem et intellectum speciei et formae [apprehendere]⁷. — Et haec per se accepta sunt difficilis aut impossibilis apprehensionis.

p. 264 Diuersitas formae uniuersalis et materiae uniuersalis secundum considerationem esse intelligentiae haec est⁸, scilicet per diuersitatem materiae et formae intelligentiae. Et hoc est, quod intelligentia est speculatiua omnium et forma omnium et omnia sunt in essentia eius; et sic diuersitas inter materiam et formam omnium patet per diuersitatem materiae et forma suae. Et p. 265 quamuis intelligentia sciatur res per unionem formae suae cum formis illarum, potest tamen scire materiam illarum propter hoc quod cognoscit formam earum quae applicatur materiae; et etiam quia forma intelligentiae applicatur ad p. 266 materiam suam, in qua sunt omnes aliae materiae. Et sic forma inuenit se et materiam simul; et forma⁹ intelligentiae in cognoscendo se cognoscit omnes formas alias a se, quia est uniuersalis ad illas. Et licet materia intelligentiae non habeat eam, tamen forma intelligentiae scit eam sciendo a semet, quia scit quod habet materiam sustententem se, ex quo scit esse se formam et diuersam ab ea, et quod¹⁰ est praeter eam.

p. 267 Et imaginatio applicationis formae cum materia est sicut applicatio¹¹ luminis cum aëre¹² et sicut applicatio toni, i. e. motus, cum uoce, et alicuius substantiae spiritualis cum alia, et sicut adiunctio substantiarum spiritualium cum accidentibus spiritualibus et cum substantiis corporalibus, et intellectus cum intellectu et sensus cum sensato. Et sic est productio formae in materiam a deo sancto¹³ de priuatione ad esse, ut emissio sensus super sensatum. — p. 268 Vnde patent¹⁴ praedicta, quod materia et forma intelligentiae sunt uniuersales, quia continent omnes formas et materias. Et iterum forma intelligentiae sciendo se scit se esse diuersam ab aliis formis non per¹⁵ se ipsam.

p. 269 Et materia intelligentiae¹⁶ est prima simplex et uera, quia materia non est supra se, a qua diuitur et in quam resoluitur, neque sensu neque intellectu; et similiter est de forma eius.

¹ uniuersaliter ² continet] nouit continet. ³ quid est] quid? (i. e. quidem)
⁴ sustentanti ⁵ legendum est constituta; cf. ad. p. 263,7 ⁶ imaginem
⁷ apprehendere] delendum; cf. p. 263,9 ⁸ haec est addidi ex p. 264,17
⁹ formam ¹⁰ quod (cf. p. 266,18) om. ¹¹ imaginatio ¹² aeris cum lumine,
 ubi lineolis ante aeris et ante lumine additis haec uerba alterum loco
 alterius ponenda esse significatur ¹³ secundo ¹⁴ patet ¹⁵ non per addidi,
 collato loco p. 268,24—269,3 ¹⁶ intelligentia

Et etiam materia prima quae est una non dicitur genus generalissimum. p. 270

Item, quod omne sit a forma, patet, quia quicquid est, aut est sensibile, p. 271 aut intelligibile; sed sensus et intellectus non applicantur nisi formae sensibili et intelligibili, quae sunt obstacula inter formam intelligentiae et animae et inter materias formarum sensibilibum et intelligibilium. Formae enim non coniunguntur nisi formis, quia obuiant illis propter conuenientiam earum sub uno genere. Vnde materia sine forma habet esse in potentia tantum, et cum recipit formam, exit in actum. Vnde materia in se non habet esse, nec forma p. 273 similiter, sed potentia tantum; cum autem uniuntur¹, habent esse actu ambo, et fit alia natura composita, quae prius non erat in illis; et sic est exitus p. 274 omnium in esse.

Et sic materia de se idem est quod priuatio, quia postquam² esse non est nisi propter formam, et inter esse et³ non esse⁴ non est medium, est materia priuatio. Et non dicitur priuata, nisi ab esse actuali; est enim in potentia in scientia aeterni, scilicet sicut esse intellectus est in anima. Item, p. 275 si materia esset priuata simpliciter⁵, impossibile esset exire eam ad actum, nec intellectum similiter. Et priuatio modo est, sicut tenebrositas aëris, et p. 276 forma materiae sicut lumen aëris. Vnde materia ante coniunctionem sui habet esse omne cum forma potentia, et forma cum materia⁶ potentia. p. 277

Et praeterea sciendum quod essentiae omnium formarum quae sunt in p. 280 forma uniuersali sunt ipsa essentia formae uniuersalis, id est formae intelligentiae, quae magis est collectiua omnium formarum quam aliqua alia forma, quia per se ipsam unitur cum omnibus formis; unde uniuersalitas⁷ omnium formarum est essentia propria intelligentiae. Et intelligentia non apprehendit p. 281 hyle per se, sed mediantibus anima et sensibus, quia hyle est extra essentiam eius; apprehendit autem formas per se, quia sunt in essentia eius, cum forma etiam particularis, ut anima, apprehendat eas. Et iterum, cum formae⁸ p. 282 omnium sint essentialiter in⁹ intelligentia, constituunt essentiam intelligentiae, et e conuerso, quia simplex constituit compositum, et forma intelligentiae est p. 283 simplex respectu aliarum.

Et hoc intelligendum est de rebus spiritualibus, et non de corporalibus, p. 284 quia res materiales non sunt in intelligentia nisi per sensum. Vnde intelligentia indiget sensibus ad apprehendendum ea, quia haec sensibilia non sunt in intelligentia, sed extra, spiritualia uero sunt in intelligentia; et ideo haec apprehendit per se. Et quod intelligentia non apprehendat sensibilia habentia p. 285 materiam, est quia intelligentia est ualde subtilis, et haec est ualde grossa, et

¹ unitur ² postquam addidi ex p. 274,9 ³ et om. ⁴ ante esse
 add. est. ⁵ simplex ⁶ i. e. esse cum materia ⁷ utilitas ⁸ forma
⁹ in om.

coniunctio subtilis cum grosso non potest fieri sine medio conuenienti utrique; et ideo necesse est quod intelligentia apprehendat illa mediante sensu, qui est medius inter intelligentiam et materiam illorum. Similiter forma animae intelligentis non est similis formis corporum, quia una est spiritualis, alia corporalis; et ideo non apprehendit illas sine medio sensu, quia cognitio¹ nihil aliud est quam unio formarum intelligentis et intellecti. Et similiter sensus apprehendit formas sensibilibus mediantibus instrumentis et aëre², quia³ p. 287 conueniunt utrique extremorum. — Vnde substantia composita propter suam grossitudinem et spissitudinem et repugnantiam⁴ ad penetrationem formarum p. 288 non est susceptibilis multarum formarum; substantia uero spiritualis e contrario est propter suam subtilitatem; et quanto erit subtilior, tanto receptibilior, ut in natura et in anima, et sic procedendo usque ad intelligentiam.

Materia propria formae intelligentiae est extremitas sublimior formae p. 289 uniuersalis, recipiens formam intelligentiae, quae sustinet omnes formas, a uoluntate, in qua est omnis forma plene et perfecte, et quae est totum, et totum in ipsa; et materia non recipit a uoluntate secundum uirtutem uoluntatis, sed secundum quod essentia materiae parata est recipere. Et id luminis⁵ quod materia recipit a uoluntate, minimum uel nihil est respectu eius quod est in uoluntate. Et haec forma est in uoluntate actu respectu facti, potentia uero respectu factoris. Formae enim in causis perfectiones sunt quam in causatis, quia formae non sunt in causatis nisi ex parte intuitus causarum in causata. Vnde dicit Plato quod formae fiunt⁶ in intelligentia ex intuitu uoluntatis, et fiunt in anima uniuersali ex intuitu⁷ intelligentiae uniuersalis; similiter fiunt in natura et in substantia ex intuitu animae uniuersalis in naturam. Et intuitus unius in aliud idem est quod aequidistantia⁸ aliarum ab aliis et defluxio uirium et luminum p. 290 aliarum in alias. Vnde anima et natura sunt idem⁹ quod est sub eis; sicut intelligentia est idem cum omnibus eis quae sunt infra eam et dat omnibus esse: sic est anima et natura. Et intelligentia est locus formarum intelligi- p. 292 bilium, et hyle est locus formarum naturalium; et formae unitae sunt in intelligentia, dispersae uero secundum quod sunt in rebus. Et inueni esse omnes formas existentes in materia prima, et nouem praedicamenta in substantia, et formas intelligibiles in anima quae sustinet ea; unde si omnes p. 293 formae sunt in intelligentia, multo magis sunt in materia prima; sic deinceps, quod supra haec est.

Et forma uniuersalis continet materiam, intelligentia animam, et anima corpus; et uoluntas formam continet, et deus uoluntatem et quicquid materiae est in ea et formae, sine comparatione et exemplo¹⁰. — Et licet qualitas

¹ coniunctio ² aer ³ qui ⁴ resultantiam ⁵ id luminis (cf. p. 289,5) om., sex litterarum loco non expleto ⁶ sunt ⁷ intuitu ⁸ aequidistantia
⁹ ididem ¹⁰ extremo

sustineatur in quantitate, et substantiae spirituales inferiores in superioribus, sed prima duo quantum ad sensum tantum: tamen¹ color et figura et cetera genera simul sunt in substantia. Et similiter omnium esse formarum simul p. 294 est in prima materia, quia talis est comparatio sustentationis primae materiae ad omnes formas, qualis est sustentationis intelligentiae et animae ad formas intellectas et substantiae ad nouem praedicamenta et qualitatis ad colorem et figuram.

Et quanto aliqua forma magis appropinquatur sensui, magis est manifesta; ut color manifestior est quam figura, deinde figura, tertio quantitas, quarto substantia, quinto natura, sexto anima, ultimo intelligentia, quae plus sensui occultatur omnibus aliis, scilicet propter spiritualitatem suam. Et p. 295 inferius est speculum superioris². Et formae spirituales latent in corporalibus³, ut anima rationalis in corpore, et quaelibet uirium suarum coniungitur formae quae sibi conuenit in subtilitate; et discernit formam qualitatis et quantitatis a forma substantialitatis, deinde discernit formam substantialitatis a forma⁴ p. 296 naturae, deinde formam naturae a forma animae, deinde formam animae a forma intelligentiae, et formam intelligentiae a materia prima et forma prima.

Et materia prima et forma prima agunt in omnibus, quia sustinent omnia, et superiora in inferioribus. Et forma prima, quae est forma intelligentiae, agit esse in omnibus. Vnde materia prima et forma prima et omnino p. 301 substantiae simplices non habent causam efficientem nisi deum, cum causa efficiens debeat esse extra effectum siue causatum suum; sed extra substantias simplices nihil est nisi deus qui eas creauit.

Et sciendum quod omne esse a deo usque ad infimum omnium diuiditur quatuor modis, scilicet an est, quid est, quale est, et quare est. Horum autem dignissimum est illud de quo quaeritur an est tantum, ut deus; deinde illud de quo quaeritur quid est tantum, ut intelligentia; infra p. 302 hanc autem est illud de quo quaeritur quid est et quale est tantum, ut anima; infra hanc autem est illud de quo quaeritur quid est, quale est, quare est, ut natura et generata ex ea. Et haec ordinantur secundum ordinem numeri, quia quaestio⁵ an est similis est⁶ unitati, quia quaerit de esse tantum; et quid est duobus assimilatur, scilicet generi et differentiae;

¹ tantum tamen addidi ad explendam lacunam sex litterarum ² Verba Et inferius est speculum inferioris, ad quae cf. p. 295, 18—19: et ut esse manifestum sit speculum occulti, in codice post uerba ut anima rationalis in corpore inueniuntur. Ea huc transponenda esse cum ipsius Auencebrolis uerborum serie, tum inde elucet, quia his inter uocabula in corpore et et quaelibet uirium suarum insertis non habes quo illud suarum (scil. animae; cf. p. 295, 23—24) referas ³ corporibus ⁴ a forma (cf. p. 296, 1) om. ⁵ quaestio addidi ex p. 302, 9 ⁶ est om.

et quale est tribus, quia sustinetur in quid est; et quare est quatuor, quia in quid est, quale est et an est refertur, quae sunt tres.

p. 305 Praeterea forma notior est quam materia, quia materia est extra essentiam intelligentiae et animae, et forma intra; item, quia forma est uestiens, materia uestita; et quia materia similis est priuationi, forma uero esse; et quia materia est in potentia, forma uero in actu.

p. 307 Et sicut esse formae spiritualis, quod est in anima, unitur cum materia, et ab intelligentia cum anima¹: sic forma quae est in scientia dei unitur cum intelligentia et exit de potentia ad actum, et hoc sine tempore; et ideo illa forma non est sine materia uno ictu oculi; forma autem quae exit ab anima non est sic.

p. 308 Et intelligentia finita est quantum ad utramque sui partem, a parte

p. 309 superiori propter uoluntatem quae est supra eam, et ab inferiori propter hyle quae² est extra eius essentiam. Vnde substantiae spirituales³ quantum ad materiam sunt finitae, quia differunt per illam, et distinctio est causa finis; quantum ad formas sunt infinitae a parte inferiori, quia una forma fluit ab

p. 310 alia. Et sciendum est quod illa pars materiae quae est supra caelum, ab ipso magis ascendens ad principium creationis, magis est⁴ formae spiritualis; illa autem pars quae magis descendit a caelo inferius ad quietem erit formae cor-

p. 311 poralis magis. — Et materia et intelligentia et anima comprehendunt caelum,

p. 312 ut caelum elementa. — Et sicut, si tu existimaueris animam tuam stare in extrema parte caeli altiore et ipsam respicientem terram, terra apparebit quasi punctus respectu caeli: similiter⁵ est substantia corporalis et spiritualis

p. 313 respectu uoluntatis. Et materia prima stabilis est⁶ in scientia dei, ut terra in medio caeli; et forma diffusa per eam ut lumen per aërem⁷. Et forma dicitur lumen,

p. 314 quia proprium est ipsius detegere materiam, ut proprium est luminis detegere occultas res. — Et materia est locus formae, uoluntas uero est locus utriusque simul; et sic est duplex locus, spiritualis et corporalis.

p. 315 Et sciendum est quod unitas influxa a uoluntate, siue ipsa sit uoluntas⁸, ligat materiam cum forma; et ideo illa unio est stabilis, firma et perpetua a principio suae creationis; et sic unitas sustinet omnia.

p. 316 Et materia mobilis est ad recipiendum formam propter appetitum materiae ad recipiendum bonitatem et delectationem, dum recipit formam. Similiter omne quod est appetit moueri propter hoc ut assequatur aliquid bonitatis primi esse; et quo aliquid propinquius est primo esse, facilius conse-

¹ cf. p. 307,2—4: similiter haec forma est in intelligentia, et postea exit ad animam et unitur cum ea ² quod ³ substantiae spirituales *post* quia differunt *cod.* ⁴ et ⁵ et similiter ⁶ est *om.* ⁷ aërem *om.*, *spatio* *quinque litterarum non expleto* ⁸ haec *apud Auencebrolem non leguntur*

quitur illud¹; et quo² remotius est, tardius assequitur illud et longiori motu et tempore. Et motus materiae et aliarum substantiarum nihil aliud est quam p. 317 appetitus et amor mouentis ad quod mouetur, ut materia ad formam propter desiderium primi esse; materia enim acquirit lumen ab eo quod est in essentia p. 318 uoluntatis, quod cogit materiam moueri ad uoluntatem et desiderare eam; et in hoc sunt similes materia et uoluntas. Et quia materia est receptibilis formae in se ipsa defluxae fluxu uiolentiae et necessitatis: oportet ut moueatur materia ad recipiendum formam; et ideo obligata sunt uoluntati³ et oboedientia ad inuicem. Vnde per illud lumen quod habet materia a uoluntate, mouetur ad ipsam et desiderat, incomplete tamen; sed quando recipit formam, nihil deficit ei ad cognoscendum et desiderandum illam, et non restat materiae quod inquirat; sicut aër in mane habet splendorem a sole imperfectum, sed in meridie habet splendorem perfectum et non⁴ restat ei quod inquirat a sole. Vnde desiderium motus primi est similitudo inter substantias omnes et factorem p. 319 primum, quia inditum est omnibus moueri ad primum, quia hyle particularis desiderat formam particularem, ut hyle herbarum et animalium, quae mouentur in generando ad formas herbarum et animalium et patiuntur a forma particulari agente in ipsa; similiter anima sensibilis mouetur ad formas sensibiles, et anima rationalis ad intelligibiles, quia anima particularis quae uocatur intellectus primus, dum est in suo⁵ principio, est receptibilis formae, sed cum p. 320 receperit formam intelligentiae uniuersalis quae est intellectus secundus⁶, et fiet intelligentia: tunc erit fortis ad agendum et uocabitur intellectus secundus; et ex quo animae particulares habent⁷ tale desiderium, oportet quod animae uniuersales habeant desiderium formarum uniuersalium. Similiter dicendum est de materia naturali, i. e. substantia quae sustinet nouem⁸ praedicamenta, quia haec materia mouetur ad suscipiendum qualitates primas, et postea ad formam metallinam, deinde uegetabilem, deinde sensibilem, deinde rationalem, deinde intelligibilem, donec coniungantur formae intelligentiae uniuersalis. Et sic materia prima desiderat formam primam; et omnia quae sunt desiderant unionem et commixtionem, ut per hoc assimilentur suo principio; et ideo p. 321 genera, species, differentiae et contraria uniuntur per aliquid in singularibus.

Vnde materia est ut cedula aperta et tabula cum cera, forma uero est ut forma depicta et uerba disposita, ex quibus lector acquirit finem scientiae. Et quando anima nouit illa, desiderat cognoscere pictorem mirabilem eorum, ad p. 322 cuius essentiam impossibile est ascendere. Vnde materia et forma sunt duae portae clausae intelligentiae, quas difficile est aperire intelligentiae et intrare per eas, quia substantia intelligentiae est infra eas et composita ex eis. Et

¹ illud] ab alio (p. 316, 26: bonitatem) ² quod ³ uoluntate; sed cf. p. 318, 12 ⁴ et non om. ⁵ cf. ad p. 320, 1 ⁶ legendum tertius; cf. ad p. 320, 3 ⁷ habentes ⁸ i.

quando anima subtiliauerit se, donec possit penetrare eas, peruenit ad uerbum, i. e. uoluntatem perfectam; et tunc quiescit motus eius, et durat delectatio eius.

p. 324 Exemplum autem quod uoluntas uniuersalis agat formam uniuersalem in materia intelligentiae est quod uoluntas particularis agit formam intelligi-
p. 325 bilem particularem in anima sine tempore, et in materia animae uitam et motum essentialem, et in materia naturae motum localem et alios motus. Sed omnes isti motus deriuati sunt a uoluntate; et sic omnia mouentur a uoluntate, ut anima mouet et facit quiescere corpus secundum uoluntatem suam. Et hic motus diuersus est secundum maiorem approximationem uoluntati et minorem. — Et remota actione ab ipsa uoluntate ipsa erit idem cum
p. 326 essentia prima; cum actione uero alia est ab illa. Vnde uoluntas est sicut depictor omnium formarum, et materia cuiuslibet rei sicut tabula, et forma cuiuslibet rei est sicut pictura tabulae. Et ligat formam cum materia et diffunditur per totam materiam a summo usque ad infimum, ut anima in corpus; et sicut uirtus solis diffundens lumen suum unitur cum lumine et cum illo descendit in aëre: sic uirtus uoluntatis unitur cum forma quam influit in
p. 327 omnibus et descendit cum illa; et secundum hoc dicitur quod prima causa est in omnibus et nihil¹ sine ea.

p. 328 Voluntas retinet omnia mediante forma; unde etiam dicitur quod forma retinet omnia²; unde forma est medium inter uoluntatem et materiam, et acquirit a uoluntate³ et dat materiae. — Et uoluntas agit sine tempore et motu propter fortitudinem suam. Cum actio animae et intelligentiae et infusio luminis sit subitanea⁴, multo plus actio uoluntatis.

p. 330 Creatio autem a creatore alto et emanatio⁵ est sicut exitus aquae manantis a sua origine; et sequitur alia post aliam sine intermissione et quiete, illa autem est sine motu et tempore. Sigillatio autem formae in materia, quando influit a uoluntate, est sicut sigillatio siue resultatio formae in speculo, quando
p. 331 cernitur. Et sicut sensus recipit formam sensati sine materia, similiter omne agens in aliud non agit nisi per suam formam quam imprimit in illud tantum. Vnde genera, species, differentia, propria, accidentia et omnes formae in materia non sunt nisi impressio a sapientia.

D. Fac me scire quare anima priuata est ab his impressionibus sapientiae et non habet eas nisi studio multo.

M. Anima creata est sciens scientiam⁶ quae est ei propria; sed postquam unitur corpori, elongatur a receptione illarum impressionum sibi pro-

¹ n (i. e. nisi; scribendum erat n, i. e. nihil) ² post omnia glossema intelligitur mediante uoluntate, id est per uoluntatem ³ a uoluntate] uoluntatem
⁴ subit ** ⁵ emanatio ⁶ scientia

priarum propter tenebrositatem corporis ipsam cooperientem et extinguentem lumen eius et ingrossantem, sicut est in speculo claro, quod cum adiungitur substantiae spissae, obscuratur lumen eius. Et ideo formauit deus subtilitate¹ p. 332 substantiae suae hunc mundum, et disposuit secundum hunc pulcherrimum ordinem in quo est, et aptauit animae sensus, in quibus cum exercitatur, occultatum in ea manifestatur actu; et anima apprehendendo sensibilia est similis homini uidenti multa, et cum discedit ab eis, non remanet in eo nisi imaginationis uisio et memoriae.

Sciendum est etiam quod materia fit ab essentia, forma uero a uoluntate. p. 333 Et dicitur quod materia est kathedra dei, et uoluntas donatrix formae sedet p. 335 in ea et quiescit super eam. Et per scientiam istorum² ascenditur ad ea quae p. 338 sunt post haec, scilicet ad causam propter quam est quicquid est; et haec est³ scientia de saeculo deitatis, quod est totum maximum; et quicquid infra illud est, comparatione eius est ualde paruum.

Explicit liber fontis uitae.

¹ subtilitatem ² post istorum *add.* et istam ³ est *om.*

**Falagerae apud Munkium numeri cum hac
Auencebrolis editione comparantur.**

Falagerae apud Munkium numeri		Huius editionis paginae	Falagerae apud Munkium numeri		Huius editionis paginae
Liber I.	§. 1	p. 4,1—12	§. 19	p. 46,13—47,3	
	§. 2	p. 4,14—5,4	§. 20	p. 47,6—13	
	§. 3	p. 9,28—10,10	§. 21	p. 47,15—27	
	§. 4	p. 10,28—11,18	§. 22	p. 48,1—10	
	§. 5	p. 6,12—23	§. 23	p. 48,12—49,2	
	§. 6	p. 13,14—14,4	§. 24	p. 49,7—16	
	§. 7	p. 15,18—16,5	§. 25	p. 49,17—19;	
	§. 8	p. 16,21—24		50,1—12	
	§. 9	p. 20,17—23	§. 26	p. 61,3—62,5	
	§. 10	p. 20,24—21,5	§. 27	p. 63,7—24	
Liber II.	§. 1	p. 23,6—24,16	§. 28	p. 67,3—17	
	§. 2	p. 24,16—22	§. 29	p. 69,16—70,6	
	§. 3	p. 26,19—28	§. 30	p. 70,9—20	
	§. 4	p. 27,3—8	§. 31	p. 70,21—23	
	§. 5	p. 29,1—21	Liber III.	§. 1	p. 73,14—74,10
	§. 6	p. 30,6—10		§. 2	p. 74,20—23;
	§. 7	p. 31,7—12			75,10—20
	§. 8	p. 32,25—33,24		§. 3	p. 75,23—26
	§. 9	p. 34,3—6		§. 4	p. 75,26—76,4;
	§. 10	p. 34,7—18			76,15—20,25 28
	§. 11	p. 35,14—36,21		§. 5	p. 77,14—18
	§. 12	p. 36,23—37,26		§. 6	p. 77,24—78,4
	§. 13	p. 38,1—39,22		§. 7	p. 78,24—79,6
	§. 14	p. 40,6—41,21		§. 8	p. 193,26—194,11
	§. 15	p. 42,18—24		§. 9	p. 195,4—14
	§. 16	p. 43,15—44,2		§. 10	p. 196,5—20
	§. 17	p. 45,19—46,5		§. 11	p. 199,21—200,13
	§. 18	p. 46,5—12		§. 12	p. 108,8—12; 15—19

Falaqerae apud Munkium numeri	Huius editionis paginae.	Falaqerae apud Munkium numeri	Huius editionis paginae.
§. 13	p. 110,11—18	§. 5	p. 218,20—24
§. 14	p. 111,12—26	§. 6	p. 220,4—221,2
§. 15	p. 112,12—114,6	§. 7	p. 221,11—23
§. 16	p. 117,17—22	§. 8	p. 222,8—28
§. 17	p. 120,6—23	§. 9	p. 223,10—224,3
§. 18	p. 131,18—22	§. 10	p. 224,10—14
§. 19	p. 132,26—133,6	§. 11	p. 225,23—226,7
§. 20	p. 133,15—23	§. 12	p. 229,2—12
§. 21	p. 143,9—144,19	§. 13	p. 229,12—24
§. 22	p. 144,22—145,2	§. 14	p. 230,18—231,15
§. 23	p. 159,1—16	§. 15	p. 231,18—232,17
§. 24	p. 165,6—12	§. 16	p. 233,7—19
§. 25	p. 170,20—171,8	§. 17	p. 233,22—25; 235,18—26
§. 26	p. 172,3—21	§. 18	p. 236,5—237,18
§. 27	p. 174,7—18; 181,6 —7,10—11,14—15; 184,14—17	§. 19	p. 239,5—17
§. 28	p. 185,11—14; 186,7—8,12—14	§. 20	p. 239,20—240,15
§. 29	p. 186,18—23	§. 21	p. 241,20—24
§. 30	p. 187,10—19	§. 22	p. 242,10—245,3
§. 31	p. 189,24—190,19	§. 23	p. 246,22—247,6
§. 32	p. 200,20—201,4	§. 24	p. 247,17—24
§. 33	p. 201,5-7; 202,1-12	§. 25	p. 248,3—6
§. 34	p. 202,19—24	§. 26	p. 248,9—22
§. 35	p. 203,9—13	§. 27	p. 249,9—13
§. 36	p. 203,16—204,12	§. 28	p. 250,7—19
§. 37	p. 204,13—205,13	§. 29	p. 250,22—251,21
§. 38	p. 205,14—18	§. 30	p. 252,1—9
§. 39	p. 205,23—206,5	§. 31	p. 254,19—255,11
§. 40	p. 206,10—18	§. 32	p. 255,15—256,8
§. 41	p. 206,22—207,2	§. 33	p. 256,11—16
§. 42	p. 207,6—208,2	Liber V. §. 1	p. 257,7—13
§. 43	p. 208,6—13	§. 2	p. 260,22—261,16
§. 44	p. 208,15—209,9; 209,15—16	§. 3	p. 263,6—19
Liber IV. §. 1	p. 211,13—212,8	§. 4	p. 261,22—262,14
§. 2	p. 215,10—20	§. 5	p. 263,21—264,12
§. 3	p. 217,12—24	§. 6	p. 264,16—265,7
§. 4	p. 218,4—14	§. 7	p. 267,6—24
		§. 8	p. 280,13—281,6
		§. 9	p. 281,14—18
		§. 10	p. 281,19—24

Falaqerae apud Munkium numeri	Huius editionis paginae.	Falaqerae apud Munkium numeri	Huius editionis paginae.
§. 11	p. 282,4--8	§. 42	p. 314,1--6
§. 12	p. 271,9--26	§. 43	p. 314,16--22
§. 13	p. 284,15--285,23	§. 44	p. 315,4--20
§. 14	p. 285,24--286,7	§. 45	p. 315,21--316,2; p. 316,7--15
§. 15	p. 286,10--17	§. 46	p. 316,16--317,3
§. 16	p. 286,18--287,7	§. 47	p. 317,4--12
§. 17	p. 287,9--288,21	§. 48	p. 317,15--20
§. 18	p. 288,22--289,7	§. 49	p. 317,21--318,4
§. 19	p. 289,7--290,3	§. 50	p. 318,5--7
§. 20	p. 290,4--8	§. 51	p. 318,15--319,13
§. 21	p. 290,22--292,17	§. 52	p. 319,14--320,24
§. 22	p. 292,21--293,5	§. 53	p. 320,25--321,17
§. 23	p. 293,5--11	§. 54	p. 321,18--322,4
§. 24	p. 293,18--294,10	§. 55	p. 322,7--17
§. 25	p. 294,14--17	§. 56	p. 322,18--323,4
§. 26	p. 294,20--295,9	§. 57	p. 323,13--20
§. 27	p. 295,22--296,6	§. 58	p. 323,21--324,9
§. 28	p. 296,17--18,22-- 23; 297,8--9	§. 59	p. 324,11--325,12
§. 29	p. 298,10--21	§. 60	p. 326,3--7
§. 30	p. 301,1--302,14	§. 61	p. 326,11--20
§. 31	p. 302,16--303,11	§. 62	p. 326,24--328,6
§. 32	p. 304,5--7; 305,7--21	§. 63	p. 328,11--24
§. 33	p. 305,24--306,3	§. 64	p. 329,10--11,14-- 15; 330,17--331,7
§. 34	p. 306,7--9; 306,25--307,7	§. 65	p. 331,16--332,16
§. 35	p. 307,8--12,15--16	§. 66	p. 332,17--23
§. 36	p. 308,17--20; 309,3--10	§. 67	p. 333,3--334,5
§. 37	p. 310,3--12	§. 68	p. 334,14--23
§. 38	p. 310,14--23	§. 69	p. 335,9--19
§. 39	p. 311,2--3; 311,12 --312,12	§. 70	p. 335,20--27
§. 40	p. 312,16 313,8	§. 71	p. 336,1--19; 337,1--2
§. 41	p. 313,9--20	§. 72	p. 337,3--9
		§. 73	p. 337,13--338,21
		§. 74	p. 338,22--27.

Index auctorum.

I. Auctores ab Auencebrole laudati.

ANONYMI. Ac per hoc dictum est illud, quod compositio mundi non euenit nisi ex lineamento numeri et litterarum II 21, p. 63,22. — Cur dixit qui hoc dixit, quod in scientia diuina non est probatio? III 12, p. 105,13. — Puto quod hac intentione dictum est quod numerus est origo rerum IV 11, p. 236,1. — Et propter hoc dictum est quod unitas communis est omni rei et est in omni re IV 13, p. 240,14. — Et propter hoc descripserunt esse, dicentes quod esse est existentia formae in materia V 10, p. 274,18. — Et propter hoc dictum est quod intelligentia est locus formarum intelligibilium, et hyle est locus formarum naturalium; et etiam fuit dictum quod, sicut hyle est uirtus receptibilis formarum sensibilium, similiter anima est uirtus receptibilis formarum intelligibilium V 18, p. 291,18. — Iam audiui saepe dici quod non inuenitur in substantiis simplicibus quaestio quare sint, sed potius quaestio an sint et quid sint et qualiter sint V 24, p. 300,27. — Et propter hoc dicitur quod totum sit per scientiam dei excelsi et per intuitum eius et praeceptum, et similia V 27, p. 307,15. — D. Vides quod ideo dicatur creator sublimis et sanctus esse in omni? M. Certe propter hoc dictum est, quia etc. V 38, p. 327,12. — Et propter hoc dicitur quod apprehensio substantiarum secundarum et accidentium secundorum non est nisi per scientiam primarum substantiarum et primorum accidentium V 41, p. 332,8 (*sed fortasse hic ad II 6, p. 35,22–36,6 respicitur*). — Et ideo dicitur quod materia est sicut cathedra unius, et uoluntas donatrix formae sedet in ea et quiescit super eam V 42, p. 335,22. — Et secundum hanc similitudinem dicitur quod creator sublimis et sanctus locutus est uerbum V 43, p. 336,6. — Quod dictum est in logicis, scilicet quod superiores dant inferioribus nomen suum et definitionem IV 4, p. 218,7. — Philosophi solent appellare materiam possibilitatem V 42, p. 334,18 (cf. V 24, p. 303,3). — Saepe audiui a sapientibus uocari has substantias spirituales circulos et rotas III 57, p. 206,19. — Vidi sapientes in hoc conuenire quod intelligentia non habet formam quae sit ei

propria. et reddiderunt rationem, dicentes quod, si intelligentia haberet formam propriam. prohiberet ipsa forma apprehensionem omnium aliarum formarum praeter se V 16, p. 286, 18. — Sapientes noluerunt appellare aliquam substantiarum formam certissime, nisi intelligentiam primam quae uocatur ab eis intelligentia agens V 19, p. 294, 15 (*cf. Add. et Corr.*)

AVENCEBROL*). Non es memor uerborum et probationem quae induximus in tractatu de esse, scilicet quod ens non est genus generalissimum? V 8, p. 269, 23. — Et iam disposui uerba de his omnibus in libro qui tractat de scientia uoluntatis; et hic liber uocatur origo largitatis et causa essendi, et debet legi post hunc; et per illum scies certitudinem creationis de qua interrogasti V 40, p. 330, 10.

PLATO. Materia quae induit formam simplex est etiam et spiritua-

lis, sed est alia ab ea quae non induit formam, sicut dixit Plato IV 8, p. 229, 10. — Diuisio Platonis de forma, quae est in tres modos: uno eorum est forma quae est in potentia, adhuc non in materia; secundo forma quae est in actu, coniuncta materiae; tertio forma elementorum, scilicet quatuor primae qualitates IV 20, p. 256, 4. — M. Et summa horum uerborum est id quod Plato dixit. D. Quid est quod Plato dixit? M. Plato considerauit quod formae fiunt in intelligentia ex intuitu uoluntatis, et fiunt in anima uniuersali ex intuitu intelligentiae uniuersalis; similiter fiunt in natura et in substantia ex intuitu animae uniuersalis in naturam. et posuit regulam in hoc, quomodo fiunt formae intelligibiles, id est cogitata et imaginata, in anima particulari ex intuitu intelligentiae in illam V 17, p. 289, 17.

*) *Omissi locos quibus de suo opere quale sit ipse loquitur; in quo numero maxime praecipui sunt hi:* D. Non uidi hanc sententiam apud aliquem sapientum III 46, p. 183, 27. — D. Comple iam, doctor bone, quod promisisti de declaratione huius capituli profundi; et dator bonitatis retribuatur tibi III 47, p. 184, 12. — M. Ne sermo prolongetur, sed exeat in publicum, abbreviabo dictionem in hoc III 48, p. 187, 6. — D. Iam manifestasti mihi in hoc tractatu tertio esse substantiarum intelligibilem, quod nullus praeter te potuit reuelare; et consecutus sum ego scientiam illarum, quam nemo acquisiuit praeter me, secundum posse meum III 58, p. 209, 17. — D. Dator bonitatis reddat tibi magnum meritum, quia remouisti magnam ambiguitatem a corde meo per hoc quod dixisti IV 9, p. 230, 25. — Iam patefecisti mihi alta secreta V 39, p. 327, 12. — D. Quis est fructus quem consequemur ex hoc studio? M. Euasio mortis et applicatio ad originem uitae V 43, p. 338, 20.

II. Auctores in adnotatione laudati.

Amos (ed. Vulg.) 314,16.	Guttmann 103,3. 106,18. 181,15. 301,7.
Aristoteles 299,6. 9. 10.	319,5. 326,11.
Caspari 11,5.	Iezira (liber) 63,22.
Correns 62,11. 65,17. 19. 243,9. 20.	Ioannes de Ianua 67,20.
274,19.	Isaac Israeli 301,18.
Falagera <i>passim</i> .	Menendez Pelayo 1,5. 267,24. 275,2.
Gerardus Cremonensis 301,18.	313,16. 330,24.
Guilelmus Aluernus 330,24.	Molinier 339,1.
Gundissalinus 62,11. 63,18. 65,17.	Munk 24,20 46,17. 63,22. 224,2. 231,8.
19. 243,9. 20. 267,24. 274,19. 275,2.	243,9. 264,20. 291,11. 301,18.
311,14. 313,16. 330,24.	319,5. 326,11. 328,20. 332,6. 334,3.
	16. 335,22.

Index nominum.¹⁾

Abbreviare III 48, p. 187,7. 8.	anodo I 2, p. 3,26.
*† absolare (?) III 46, p. 182,4.	animalis derivatum ab anima III 42, p. 173,10. IV 16 p. 247,22. 23.
accidentalis II 17, p. 53,7. c. 23, p. 66,9. 10. III 36, p. 161,17. V 22, p. 298,24. c. 26, p. 304,24.	*† animaliter eodem sensu III 42, p. 174,14.
*† accidentalitas II 17, p. 54,21. 23.	approximare III 55, p. 201,19.
accidentaliter II 16, p. 52,28. III 10, p. 99,22. 24. 27.	*† assecutio ?) I 1, p. 2,19.
adaptare (<i>imper. adapta</i>) V 43, p. 336,11.	*† assecutrix I 8, p. 11,3.
adinuenire I 2, p. 4,14.	attractius III 44, p. 179,1.
adinuentio III 31, p. 151,24.	augmentare II 20, p. 69,9. c. 21, p. 62,12. 15. 20.
adinuentor II 7, p. 37,19. III 24, p. 138,6.	Causâ (<i>ablat.</i>) <i>ante genitium positum</i> II 2, p. 27,19 (<i>cf. Add. et Corrig.</i>). III 50, p. 191,12. c. 53, p. 198,6.
adunatio II 5, p. 33,20.	certificare I 9, p. 12,15. III 20, p. 126,21.
*† adunire V 26, p. 305,25 (<i>adunare A</i>).	*† circumdator I 8, p. 11,15.
*† aequidistantia II 9, p. 39,23. III 56, p. 203,14. V 17, p. 289,12. 290,5.	clarificare (<i>i. e. perspicuum facere</i>) V 35, p. 322,14. c. 42, p. 332,20. c. 43, p. 337,21.
aggregatio III 2, p. 77,7. 10.	

¹⁾ Index exhibet uocabula, quae aut apud scriptores antiquos — praeter Vulgatam et scriptores ecclesiasticos — rarissime occurrunt (leguntur haec imprimis apud Apuleium Macrobius Boethium), aut media demum aetate composita sunt. Stellula (*) ea nomina insignita sunt, quae in Lexico totius latinitatis ab Aegidio Forcellini lucubrato et a Vincentio De-Vit emendato (Prati 1879 sqq.) non habentur, signo crucis (†), quae etiam in Glossarii mediae et infimae latinitatis a Domino Du Cange conditi editione Didotiana (Paris. 1840 sqq.) desiderantur. Vocibus a Domino Du Cange praetermissis, sed quae a Laurentio Dieffenbach in Supplemento lexici mediae et infimae aetatis enumerantur, notulam „Dieffenb.“ adieci.

2) Dieffenb.

- coadunare II 21, p. 62,24. III 34, p. 159,9. 10. V 18, p. 291,3.
 coadunatio III 34, p. 159,10.
 *†coaequaeuus ¹⁾ III 18, p. 118,12. 14. 16.
 *†coangustatio III 32, p. 152,27.
 *†coaptabilis V 9, p. 272,23.
 collectrix ²⁾ III 22, p. 131,25. c. 32, p. 155,7. 10.
 *†colligibilis III 38, p. 167,18.
comparativi insoliti: apprehensibilior II 3, p. 30,7. 8; collectior III 32, p. 155,7. 10; colligibilior III 38, p. 167,18; compositor II 20, p. 61,15; continentior III 57, p. 206,24; dispersior III 26, p. 142,21; multiplicior II 20, p. 61,15; III 2, p. 77,14; penetrabilior III 15, p. 109,26. 110,6; perceptibilior II 3, p. 30,7. 8; possibilior III 25, p. 139,10; proximior III 55, p. 202,10; receptibilior III 5, p. 85,18. 19. 23. 25. p. 86,2. 4. 5. 7. 10. 11. p. 87,8. V 16, p. 287,10. 288,3; unitior II 20, p. 61,14. III 2, p. 77,15. c. 24, p. 138,1. c. 26, p. 142,19. c. 32, p. 154,15. 155,7. c. 56, p. 202,21. V 21, p. 297,22. c. 29, p. 310,19. c. 42, p. 333,23. 24. *Abundanter*: quo magis remotior V 32, p. 316,26.
 complector *passive usurpatum* III 26, p. 142,24 (complexae sunt); 143,1 (complectuntur).
 *†compositrix III 44, p. 177,29.
 *†comprehensor ³⁾ I 8, p. 11,16.
 *†conferibilis II 7, p. 37,21. c. 22, p. 64,28. 65,4. 6. 7. 10. 12.
 coniectator V 35, p. 321,21.
 *†coniunctor V 39, p. 327,22.
 coniunctrix II 20, p. 62,6. III 44, p. 177,29.
 consolidare I 1, p. 3,13 (consolare AMN),
 *†contentrix III 3, p. 81,13. 16. 24. 25.
 continentia (*i.e. facultas complectendi, aliquid in se continendi*) III 52, p. 196,10. c. 57, p. 206,25. 207,19. V 4, p. 262,23.
 *†continuator III 44, p. 177,5.
 contrarietas V 2, p. 260,16.
 corporalitas V 15, p. 284,22. c. 28, p. 309,9. c. 37, p. 324,15.
 * corporeitas I 11, p. 14,18. c. 15, p. 19,7. c. 16, p. 20,9. II 1, p. 23,6. 14. 15. 17. p. 24,10. 15. c. 21, p. 63,9. c. 23, p. 66,19. III 16, p. 112,23. IV 2, p. 213,24. c. 8, p. 228,22. 26. V 15, p. 285,6. c. 20, p. 294,22.
 corpulentare ⁴⁾ II 21, p. 62,24.
 crescibilis II 13, p. 47,1. III 46, p. 183,20. 22.
Debet ut III 28, p. 145,22. III 42, p. 173,14. 16. 17. IV 1, p. 211,14 *saeptius*; debet quod IV 2, p. 214,16.
 debito (*ablat.*) c. *genit.* III 32, p. 154,20. 22. IV 10, p. 233,19. 25. 234,3. c. 14, p. 241,2.
 defluere, *part.* defluxus III 24, p. 136,4. c. 27, p. 144,18. c. 36, p. 162,3. 7. c. 37, p. 162,25. c. 52, p. 196,6. c. 53, p. 198,19. 199,2. c. 54, p. 199,4. 12. 200,2. c. 55, p. 200,14. IV 1, p. 211,16. c. 4, p. 218,14. c. 5, p. 222,11. c. 10, p. 232,11. c. 16. p. 248. 24. 249,4. c. 17, p. 249, 14. 18. 20. 22. 250,2. c. 19, p. 252,11. 22. c. 20, p. 254,19. V 15, p. 284,4. c. 18, p. 290,13. c. 33, p. 318,9 (*cf.* fluere).
 deitas III 49, p. 190,6. V 43, p. 338,6.
 depictio IV 16, p. 248,12. 18.
 deuiare I 1, p. 3,4.
 dictator III 12, p. 105,15.

¹⁾ Dieffenb. ²⁾ laudatur ex Plaut. Mil. 3, 1, 99 (v. 693), ubi cum Camerario legendum est *coniectrix* ³⁾ Dieffenb. ⁴⁾ Affertur ex Boethio de unit. et uno, qui liber est Gundissalini (p. 8,16 ed. Correns).

digestius III 44, p. 179,2.
disgregatio II 22, p. 64,12.
dispersio III 23, p. 133,20.
diuersificare¹⁾ I 6, p. 8,19. 23. II 23,
p. 67,9. III 18, p. 119,18. 20. 22.
24. c. 50, p. 192,9. c. 55, p. 201,24.
IV 7, p. 227,24. 25. c. 15, p. 245,6.
246,1. 4. c. 16, p. 248,21. c. 19, p.
252,6. V 8, p. 266,22. 25. 26. c. 21,
p. 296, 12. c. 25, p. 305,1. 3. 5. c.
31, p. 315,22. c. 35, p. 321,4.
*†diuersificatio IV 19, p. 252,8.
diuisibilis II 16, p. 52,12. 16. 19. c.
17, p. 53,9. 15. 22. 23. 24. c. 18.
p. 56,12. 20. 21. 57,5. 8. 9. 22.
23. 24. 25. 26 *passim*.
*†diuisibilitas IV 11, p. 237,5.
*†diuisibiliter III 52, p. 172,26.
diuisius II 22, p. 64,10.
duplicitas III 2, p. 77,7. 11. 12.
*†Eductrix III 22, p. 130,24.
effluere c. *accus.* III 15, p. 110,17
(*cf.* influere).
effluxio III 15, p. 109,29. c. 16, p. 112,8.
c. 52, p. 195,25. V 43, p. 337,17.
elevation V 43, p. 338,18.
elongare III 55, p. 201,19. IV 15,
p. 245,8. c. 19, p. 252,9. c. 20, p.
253,21.
elongatio²⁾ II 21, p. 62,18. c. 23, p.
66,20. III 51, p. 194,22. IV 14.
p. 243,10. c. 18, p. 251,17. 24. V
21, p. 296,12. 297,24. c. 26, p. 305,2.
c. 31, p. 315,19. c. 32, p. 316,25.
c. 34, p. 319,18. c. 36, p. 324,5.
c. 41, p. 331,14.
esse *plerumque tanquam substan-*
tium indeclinabile usurpatur, tum
adiectiuo addito, uelut genit.: com-
paratione esse formalis V 11, p.
277,3, utriusque esse V 11, p. 277,16,

totius esse V 21, p. 296,23, primi
esse V 31, p. 316,23. 26; *dat.:* esse
agenti V 25, p. 303,26; *ablat.:* esse
composito V 14, p. 283,19, esse
simplici V 13, p. 281,12. c. 14, p.
283,19, esse simpliciori III 42, p.
173,4. IV 16, p. 249,10, esse spiri-
tuali III 42, p. 173,15. V 13, p.
281,12, esse subtiliori IV 16, p.
249,10; *tum adiectiuo non appo-*
sito, uelut genit. II 7, p. 37,18. III
27, p. 143, 13. c. 41, p. 172,21. c.
46, p. 184,5. c. 51, p. 194,16. IV 10,
p. 234,16. V 4, p. 263,10. c. 5, p.
265,24. c. 8, p. 270,24. 271,3. c. 24,
p. 302,21; *dat.* V 26, p. 305,16;
accus. III 51, p. 195,13. IV 11, p.
235, 20. 24. c. 14, p. 241,11. V 8,
p. 271,2. 5 *saepius*; *ablat.* V 42,
p. 335,18. 19; *saepie etiam a prae-*
positionibus aptum, uelut ab esse
V 9, p. 272,17; ad esse V 6, p.
267,23. c. 10, p. 275,7. 8. 276,2. 3.
c. 33, p. 319,10. c. 43, p. 337,1;
contra esse III 27, p. 144,12. 14;
de esse IV 8, p. 230,7. V 8, p. 269,24;
c. 12, p. 279,17; *de non-esse*
V 33, p. 319,10; *ex* esse V 11, p.
277,6. 7. c. 14, p. 283,20. 22. c. 15,
p. 284,1. c. 21, p. 297, 2. 9; *in* esse
(*ablat.*) I 7, p. 9, 28. II 4, p. 33,1. c. 5,
p. 33,15. 24. V 8, p. 270,2. c. 27, p. 306,23.
c. 42, p. 335,15; *praeter* esse V 10,
p. 274,8; *propter* esse IV 11, p.
237,8. *Aliquotiens tamen genitiuus*
essendi legitur, uelut I 3, p. 5,11.
III 25, p. 141,11. IV 10, p. 234,2. V 21,
p. 296,7. c. 29, p. 310,7. c. 42, p. 335,16.
essentialis III 40, p. 170,11. 171,1. c.
42, p. 174,9. 10. V 15, p. 286,6. c. 18, p.
291,22. c. 37, p. 324,26. c. 42, p. 334,15.

¹⁾ Laudatur apud Forc. Boeth. de unit. p. 966 (ed. Basil. 1546), qui locus est potius Gundissalini de unit. p. 7,21 ed. Correns, ubi tamen codices pro *diuersificatas* praebent *diuersas*. ²⁾ Etiam ad hoc uocabulum personatus ille Boeth. de unitate laudatur (p. 7,17).

- essentialiter III 10, p. 99,23. 25. 27.
100,7. IV 12, p. 238,14. V 14, p.
282,13. 24. c. 16, p. 286,13. c. 42,
p. 333,8.
euasio V 43, p. 338,21.
* exemplariter III 42, p. 174,14.
exemplare (*part. exemplatus*) III 3,
p. 80,25. 81,2. 3. 5. V 43, p. 336,25.
* exemplificare V 3, p. 262,9. c. 27,
p. 306,25. 307,8. c. 27, p. 306,27.
c. 41, p. 331,3.
existentia II 15, p. 50,3. 5. 7. c. 16,
p. 50,16. c. 19, p. 59,7. III 28,
p. 144,21. c. 32, p. 153,10 *saepius*.
expulsiuus III 44, p. 179,2.
extensio IV 18, p. 251,8.
* extraneitas IV 13, p. 239,8.
Falsificare III 40, p. 170,5.
* falsificatio III 50, p. 192,21.
fluere, *part. fluxus* III 54, p. 199,10.
15 (*cf. defluere*).
Generalis, *superl. generalissimus* V 8,
p. 269,25. 270,4. 18. 22.
grossitudo II 21, p. 62,25.
grossus III 48, p. 187,10.
Hyle *indeclinabile; genit. IV 15, p.*
246,6. V 15, p. 284,23; dat. V 28,
p. 309,9; accus. II 11, p. 43,11. V 4,
p. 263,12. c. 8. p. 271,20. c. 13, p.
281,2. 4. c. 15, p. 284,11. 16. 18.
21. 24. c. 23, p. 300,21. c. 28, p.
308,19; ablat. III 24, p. 138,7. IV 3.
p. 216,20. c. 14, p. 243,19. V 19, p.
293,14; c. 23, p. 300,22. plur. nom.
*V 34, p. 319,21 (*cf. Add. et Corr.*)*
* thlyearis IV 14, p. 242,14. 18. 20.
Identitas IV 13, p. 239,8.
imaginabiliter III 42, p. 174,15.
imaginare *saepius in codicibus ACM,*
ubi N praebet imaginari, quod
tunc in uerborum seriem recepi;
sed haud raro in omnibus codici-
bus imaginare, uelut imaginasti
I 8, p. 11,19, imaginem III 26, p.
141,22, imaginauerim V 7, p. 268,1.
Etiam passiuè imaginari adhibetur,
ut imaginatur III 33, p. 155,21. 22.
V 18, p. 292,16. V 30, p. 311,5; ima-
ginata (*neutr. plur.*) V 17, p. 290,2.
imperfectio III 57, p. 205,11.
impossibilitas II 23, p. 66,21.
incomplexus III 37, p. 163,18. 23.
incorporare (*i. e. corporeum reddere*)
III 28, p. 144,23. c. 29, p. 148,5.
indiuisibilis II 16, p. 52,3. 4. 7. 9.
16. 24. c. 17, p. 53,10. 11. 14. c. 18,
p. 58,4. 10. c. 19, p. 58,24 *passim*.
* inferioritas V 37, p. 324,14.
infinitiuus a praepositionibus aptus:
ad consistere V 31, p. 314,5; se-
cundum posse meum III 58, p.
209,20; *cf. s. v. esse*.
influire c. accus. V 33, p. 319,11. c.
37, p. 324,24. (*cf. effluere*).
influxio III 13, p. 108,8. 12.
* inhaerentia III 37, p. 164,9.
inseparabilitas IV 8, p. 228. 7. 18.
inspector (*in speculum*) V 41, p.
330,24. 331,1.
* inuestitura V 28, p. 308,12.
* irradiatio¹⁾ III 16, p. 113,5.
Libratio II 13, p. 46,18.
ligatio III 11, p. 104,9. 10. 22. c. 56.
p. 205,3. V 36, p. 323,19. c. 37,
p. 325,20. c. 42, p. 332,18.
lineatio III 34, p. 158,24.
Mane *subst. indeclinabile* V 33, p.
318,25 (*in mane*).
* maneria²⁾ II 6, p. 35,8. III 23, p.
157,5. c. 37, p. 163,21.
materialis V 11, p. 276,24. 25. 277,2.
3. 17. 19 *passim*.
* materialitas³⁾ IV 8, p. 230,15. c. 15,
p. 246,14.

¹⁾ Dieffenb. ²⁾ De hac uoce *cf. Ioann. Saresberiens. Metalog. II 17*
(Migne, T. 199, col. 876 A—B, ubi *perperam materies pro maneries*; ³⁾ Dieffenb.

- materialiter III 42, p. 174,16.
 materiare V 28, p. 308,1.
 mediare, *part.* mediante (*ablat.*): I 1,
 p. 3,22. III 6, p. 90,9. 15. 91,6. 29.
 92,2. 3. V 15, p. 284,11. 21. 285,4. 20.
- * mensurator V 42, p. 335,26.
 * metallinus V 34, p. 320,10.
 * minoritas III 56, p. 204,23.
 multiplicabilis IV 11, p. 236,19. c. 14,
 p. 242,16.
 multiplicator III 33, p. 155,21. 23.
 multiplicitas II 20, p. 61,11. III 2,
 p. 76,16. 17. 77,16. c. 19, p. 122,23.
 123,1. c. 33, p. 155,14. 19. IV 6,
 p. 225,16. 17. c. 11. p. 237,4. c. 14,
 p. 243,11. V 21, p. 298,6. c. 31,
 p. 315,17. c. 42, p. 333,21.
 mundificare III 56, p. 204,16.
 Natiuitas II 6, p. 36,7.
 nigredo IV 14, p. 244,17.
- non *saepe cum nominibus substan-*
tivis aut infinitivis uerborum ad
modum Arabum in unum uocabu-
lum contrahitur, uelut non-esse
 III 41, p. 172,9. V 9, p. 272,14.
 c. 10, p. 274,10. c. 11, p. 276,13.
 c. 23, p. 300,17. c. 31, p. 315,1.
 c. 33, p. 319,10; non-forma IV 14,
 p. 241,6. V 31, p. 315,2; non-genus
 II 18, p. 57,10; non-locus III 23,
 p. 133,21. c. 48, p. 187,17; non-
 materia II 19, p. 59,10. 11. 17.
 IV 10, p. 233,23. c. 14, p. 241,6.
 V 31, p. 315,2; non-pars II 18, p.
 57,18. 58,19; non-substantia I 14,
 p. 18,20. II 17, p. 54,14; non-susti-
 nens V 25, p. 304,9; non-tempus
 III 3, p. 80,1. c. 5, p. 88,28. 31.
 89,1. 5. 7. 11. 14. 16. 18. 21. 23.
 c. 7, p. 93,23. 25. 26. 27. 94,1. 11.
 c. 9, p. 99,4. 5. c. 13, p. 108,1. c.
 15, p. 109,26. c. 48, p. 187,17; non-
 unum II 23, p. 68,5.
- numeralis III 2, p. 77. 7. 8. 9. 10.
 Obstaculum II 9, p. 41,10. IV 14,
 p. 243,16. V 8, p. 271,13. c. 16, p.
 287,15.
 ordinatrix V 31, p. 315,12.
 ostensio IV 16, p. 248,10. 13.
 Parificare II 23, p. 67,12.
 particularis V 34, p. 319,26 *passim*.
 particularitas II 24, p. 69,9.
 *†penetrabilitas¹⁾ III 15, p. 110,20. 23.
 111,13. c. 34, p. 159,3. V 37, p.
 324,12.
 penetratio IV 14, p. 244,21. (V 30,
 p. 313,13 *ex coniectura*).
 perceptibilis II 3, p. 30,7. 8. III 38,
 p. 166,10. V 40, p. 329,1.
 pluralitas II 22, p. 64,9.
 * ponderositas II 10, p. 41,23. 25.
 possibilitas III 10, p. 100,26. 101,1.
 3. 5. c. 25, p. 140,11. V 24, p.
 303,3. c. 42, p. 334,19. 20.
 praedicamentum II 6, p. 35,2 *passim*.
 * prioritas III 27, p. 144,7.
 prolongare I 1, p. 2,15. III 48, p. 187,6.
 propriare V 2, p. 270,15. c. 12, p.
 279,7. c. 42, p. 333,6.
 * Rationalitas III 49, p. 189,2.
 receptibilis II 3, p. 30,21. 23. 25.
 31,1. 3 *passim*.
 *†receptibilitas V 10, p. 276,4. c. 22,
 p. 299,12.
 receptio III 17, p. 117,17. c. 55, p.
 202,1. 3.
 recompensare III 44, p. 178,10.
 resultatio V 41, p. 330,24.
 *†retentius III 47, p. 185,18.
 retentor V 39, p. 327,22.
 *†retentrix III 44, p. 178,3. V 26, p.
 306,2. c. 31, p. 315,21. 24. c. 35,
 p. 321,17.
 reuolutio III 57, p. 208,13.
 Sempiternitas III 3, p. 78. 25. 26.
 79. 1. 2. 3. 5.

¹⁾ Dieffenb.

- sensatus II 4, p. 32,7. 8. 9. 10. 11. V 5, p. 265,7. 14. c. 6, p. 267,20. 24. c. 27, p. 307,12. c. 41, p. 331,4. (5).
- sensibilitas III 16, p. 112,16. 114,14.
- sensio II 4, p. 32,5. 11.
- * separabilitas IV 8, p. 228,7. 18.
- * sigillatio II 13, p. 46,9. V 41, p. 330,22.
- specialitas II 20, p. 60,21.
- specificare V 14, p. 283,10. 11. 12.
- * specificatio V 14, p. 283,12.
- speculatio III 49, p. 190,8. c. 50, p. 190,18.
- spiritualitas II 23, p. 66,18. III 23, p. 132,22. c. 28, p. 147,10. 12. IV 2, p. 213,23. 214,7. 8. 9. 12. 17. 19. 215,16. c. 7, p. 226,26. c. 8. p. 228,22. V 1, p. 257,16. 258,15. c. 15, p. 284,22. 285,7. c. 37, p. 324,15.
- subsistentia II 4, p. 33,7. c. 14, p. 48,11 *passim*.
- substantialitas I 6, p. 8,13. 22. c. 11, p. 14,19. c. 17, p. 54,21. 25. III 6, p. 91,2. 4. 6. c. 52, p. 196,26. 197,1. 3. 7. 9. 10. V 7, p. 269,15. 17. c. 8, p. 270,1. 6. 9. c. 16, p. 286,17. c. 20, p. 295,26. 296,1.
- subtiliare III 37, p. 164,12. V 35, p. 322,13.
- * superioritas V 37, p. 324,14.
- susceptibilis V 16, p. 287,25.
- suspensio V 43, p. 338,17.
- sustentatrix V 16, p. 287,22. 288,13. c. 18, p. 291,10. 292,5. c. 22, p. 298,15. c. 23, p. 299,16. c. 32, p. 316,13.
- *† Talitas III 1, p. 74,8.
- tenebrositas III 15, p. 110,13. 111,3. 4. IV 14, p. 243,1. V 11, p. 276,14. c. 41, p. 331,23.
- terminabilis III 18, p. 120,24. 25. 121,1.
- *† terminabilitas V 31, p. 315,18.
- *† terminatrix V 29, p. 309,19.
- theologicus III 11, p. 104,9. 12.
- * totalitas II 16, p. 52,15. c. 17. p. 55, 17. 24. c. 19, p. 59,27. 60,14. 15. IV 14, p. 241,23. c. 17. p. 250,12.
- totaliter III 48, p. 186,13. 187,8.
- *† turbiditas¹⁾ IV 14, p. 245,1. c. 15, p. 246,7.
- Vegetabilis I 14, p. 17,10. 29, p. 18,3. 24 *passim*.
- *† uegetabilitas III 16, p. 112,16.
- uegetatio III 49, p. 188,27.
- uerificare III 20, p. 126,16. 128,9.
- * uitrea (*substant.*) IV, p. 244,18.
- *† una (*i. e. unitas*) II 8, p. 38,15. 16. c. 23, p. 66,16. 67,10. 12. 14 *passim*. — *genit.* unae II 23, p. 67,20. IV 12, p. 238,21 (*unius* II 23. p. 66,16).
- unitio II 3, p. 30,14. c. 5, p. 33,21. III 20, p. 125,24. 126,21 *passim*.
- *† unitrix IV 13, p. 240,13.
- uniuersalitas II 24, p. 69,9. IV 13, p. 240,3. V 14, p. 283,12. 13. c. 43, p. 337,23.
- uniuersaliter V 19, p. 293,21.
- ut: debet ut *cf.* debet; dicere ut III 37, p. 162,18.

¹⁾ Dieffenb.

Index rerum.

A.

ABSENTIA esse, *synon.* priuatio esse V 24, p. 302,21. — luminis in ultimo substantiarum IV 20, p. 254,4.

ABSOLVTE dicere III 37, p. 162,18; oportere V 21, p. 296,10; uocare V 22, p. 298,26; apprehendere absolute (uel impossibile absolute? cf. *Add et Corrig.* V 1, p. 259, 6; inuenire substantiam mediam absolute III 11, p. 103,8. — Corporalis, spiritualis absolute III 16, p. 112,14. 18. c. 34, p. 158,14. 16. — Materia prima sustinet formam totius absolute IV, 15; p. 247,6. Habere esse absolute V 8, p. 271,23. c. 10, p. 274,15; non esse absolute V 10, p. 276,5. 7. Priuatum absolute V 10, p. 275,6; materia non est priuata absolute V 10, p. 274,20. 275,5. Influxio formae in materiam absolute V 43, p. 337,17.

ABSOLVTVS. Corpus uniuersale absol. III 56, p. 203,9. 11; forma V 17, p. 289,7; substantia et accidens IV 14, p. 232, 27.

ABSTRAHERE intellectu V 11, p. 277,18; intellectum a substantia corporali V 30, p. 311,17; formam I 11, p. 14,11. V 11, p. 277,18. 278,16. 20. a substantia sustinente III 42, p. 173,2.

ABSVRDVS. Ad absurdum ducere V 8, p. 271,3.

ABVNDANTIA nigredinis IV 14, p. 244,17.

ACCIDENS. 1) Quid sit accidens I 6, p. 8,9. Accidens non intelligitur existens per se (*i. e.* non solum non in actu per se existit, sed ne intellectu quidem per se existens cogitari potest) V 23, p. 300,7. Accidens non est accidens propter sustentationem

suam tantum, sed propter destructionem sui post separationem sui a sustinente V 22, p. 299,1. Accidentia discurrentia et succedentia III 37, p. 164,2. — 2) Proprium accidens. Quicquid est in suo agente essentialiter, est proprium accidens suo agenti III 10, p. 99,28. — 3) Substantia et accidens non conueniunt in uno genere IV 10, p. 232,27. accidentia sunt debiliora quam substantia III 53, p. 198,8. substantia est dignior esse quam accidens V 42, p. 335,18. non-esse, *i. e.* differentiae, propria, accidentia III 41, p. 172,9. — Sustentatio accidentium est quodammodo qualitas substantiae II 13, p. 45,12. — 4) Formae figurae lineamenta accidentium III 37, p. 164,19. 20. formae accidentium compositae sunt III 37, p. 165,1. — 5) Origo accidentis. Accidentia quae sustinentur in materia sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331, 9. Accidentia quae fluunt a substantiis, fluunt a uiribus et accidentibus substantiarum, non ab essentiis earum III 53, p. 193,15. Accidens corporale quomodo generatum sit a substantia spirituali III 33, p. 158,5 (cf. III 36, p. 161,17 sqq.). — 6) Vtrum forma substantialis sit accidens. Forma non potest absolute dici accidens III 37, p. 162,18. forma (res fluxa ab intelligentia) qua ratione accidens, qua substantia sit III 36, p. 161,20 sqq. c. 54, p. 199,16. forma prima non est accidens V 22, p. 299,4. c. 23. p. 300,7. — 7) Genera accidentium. a. Accidentia prima, — secunda II 6, p. 35,23. 25. 36,1. 3. 5. V 41, p. 332,9. 10. anima priuata est scientia accidentium secundorum ex quo ligata est cum corpore II 6, p. 35,23. accidentia

secunda apprehenduntur per accidentia prima II 6, p. 35,25. 36,5. V 41, p. 332,9. — *b.* Accidentia materiae III 37, p. 164,18. Accidentia corporalia II 14, p. 49,14. III 33, p. 158,5. V 1, p. 258,1. corpus est locus accidentium corporalium II 14, p. 49,13. corpus et eius accidentia sunt unum, distinguuntur tamen ab anima V 16, p. 292,6. 8. unio accidentis cum corpore III 57, p. 206,14. Separatio corporum et accidentium sensibilium II 5, p. 33,12. Accidentia substantiae compositae III 41, p. 171,12. Accidentia spiritualia in substantiis spiritualibus (in anima) II 24, p. 70,14. V 16, p. 267,12 — IV 3, p. 216,12. V 6, p. 267,12. accidentia spiritualia mutant animam IV 3, p. 216,13. accidentia substantiarum spiritualium V 3, p. 262,8. Accidentia simplicia substantiarum simplicium II 15, p. 50,7. accidentia animae II 8, p. 11,2. (cf. IV 3, p. 216,13). unio accidentis cum anima III 57, p. 206,15. applicatio animae cum accidente V 6, p. 267,18. anima est locus accidentibus II 15, p. 50,8. formae accidentium in essentia animae se diuidunt III 37, p. 165,2. — *c.* Infinito non accedit accidens III 6, p. 91,14. accidens non est in essentia factoris primi III 10, p. 100,5. c. 11, p. 103,18. — *8)* Actio accidentis. Accidentia attribunt suas essentias III 53, p. 198,7. Accidens quo fuerit fortius, subtilius et luminosius, erit penetrabilius III 15, p. 110,5. Omne cui accedit accidens mutatur III 6, p. 91,16 (cf. IV 3, p. 216,13; 217,1). Accidentia mouentur ad conjunctionem V 35, p. 321,11.

ACCIDENTALIS (*opp.* substantialis). Forma accidentalis potest separari a materia sustentante eam II 23, p. 66,10. Quomodo generetur ex substantia spirituali III 36, p. 161,17 sqq. Cur in forma prima multae formae accidentales sint V 26, p. 304,24. — Forma prima est accidentalis respectu suae sustentationis in materia V 22, p. 298,24. — Pars accidentalis II 17, p. 53,7.

ACCIDENTALITAS, *opp.* substantialitas II 17, p. 54,21. 23.

ACCIDENTALITER. Quicquid est in aliquo accidentaliter, est in suo agente essentialiter III 10, p. 99,22. Forma in substantia praedicamentorum accidentaliter est III 10, p. 99,21. Corpus non resoluitur in punctum nisi accidentaliter II 16, p. 52,28.

ACQVISITIO essendi V 42, p. 334,7.

ACTIO (*cf.* agere). 1) Scientia actionis. Scire quid quales quare sint actio et passio continentur intra scientiam de uerbo V 36, p. 322, 11. intellectus actionis et passionis uniuersalis sunt finis ultimus sapientiae III 58, p. 209,11. — 2) Actio quomodo fiat *a.* Actiones rerum aliarum in aliis necessario concedendae III 13, p. 106,4. quid quomodo quare sint III 13, p. 106,7. 9. 11. 17. c. 14, p. 109,4. Omnis actio fit ab agente III 17, p. 115,20. c. 44, p. 176,25. esse actionis pendet ab esse uirtutis III 44, p. 179,9. Substantia quo fuerit subtilior, erit eius actio fortior III 15, p. 109,25. esse quo magis ascenderit, erit eius actio magis una et durabilior sine tempore V 34, p. 320,21. — Actiones fiunt a forma IV 1, p. 212,22. c. 17, p. 249,25. materia non habet actionem IV 1, p. 212,23. V 31, p. 314,13, sed recipit actionem formae III 13, p. 107,5. 8. V 31, p. 314,15. materia quae proximior est fluxui uirtutis est paratior ad recipiendum eius actionem III 55, p. 202,10. (cf. II 9, p. 41, 7). (actio materiae primae et formae primae V 21, p. 296,12). Omnis auctor, excepto primo, indiget subiecto quod sit susceptible suae actionis II 9, p. 40,22. infra substantiam praedicamentorum non est substantia receptibilis actionis II 9, p. 40,23. — Actio conuenit factori in subiecto, non subiecto I 14, p. 18,15. actio agentis per formam conuenit formae IV 12, p. 238,3. — *b.* Corpus in se non habet actionem III 43, p. 175,25. 176,5. c. 44, p. 179,17, sed actiones quae sunt in corpore agentem habent praeter corpus III 44, p. 177,1, quia omnis actio fit in spirituali III 17, p. 117,17. actio particularis in corporibus particularibus ex substantia particulari, actio uniuersalis in corporibus uniuersalibus ex substantia uniuersali III 44, p. 180,15. — 3) Genera actionis. *a.* Actiones substantiarum intelligibilium (spiritualium, simplicium) II 9, p. 41,7. 9. III 15, p. 110,19. c. 16, p. 112,13. 18. 26. 113,18. c. 17, p. 114,15. c. 20, p. 128,2. 3. c. 44, p. 178, 7. c. 49, p. 189,23. 100,6. c. 55, p. 200,24. IV. 4, p. 218,2. c. 17, p. 249,24. 25. 250,18. V 20, p. 296,5. substantiarum mediarum III 1, p. 103,1. 3. rotarum III 50, p. 190,6. — Actio substantiae simplicis simplex est III 17, p. 114,15. substantia simplex unitur cum subiecto suae actionis, i. e. substantia composita III 20, p. 128,2. 3.

exemplum actionis substantiae simplicis III 16, p. 112,26. actio substantiae simplicis (intelligibilis) in corpore est sensibilis (manifesta) III 16, p. 112, 13. 113,18 (cf. II 9, p. 41,9), non corporalis absolute nec spiritualis absolute, sed media III 16, p. 112,14,18 (cf. III 34, p. 158,14, 16). actio substantiae simplicis in herbis et animalibus III 44, p. 178,7. actio substantiarum intelligibilium aliarum in alias III 49, p. 189,23. c. 55, p. 200,24. V 20, p. 296,5. actiones substantiarum intelligibilium similes sunt IV 17, p. 249,24. 250,18. — *b.* Actio naturae III 47, p. 184,14 (cf. IV 17, p. 250,15). animae vegetabilis III 47, p. 184,16. c. 48, p. 185,27. IV 17, p. 250,17 (cf. v. 13). animae sensibilis (animalis) III 48, p. 186,5. 7. 187,10. IV 17, p. 250,15 (cf. v. 10). animae rationalis III 48, p. 186,12. c. 49, p. 188,8. c. 51, p. 194,4. IV 17, p. 250,12. intelligentiae III 48, p. 187,16. c. 49, p. 188,7. IV 12, p. 238,4. 5. 6. c. 17, p. 250,10. V 21, p. 297,12. actiones naturae et animae, animae et intelligentiae sub uno genere sunt III 46, p. 184,2. c. 48, p. 186,1. III 49, p. 188,9. actio intelligentiae et animae sine motu et sine tempore V 39, p. 328, 14. — *c.* Actio formarum spiritualium in corpore V 21, p. 297,13. actio formae primae in toto est esse V 21, p. 296,17. 19. 297,15. forma est actio prima III 14, p. 109,2. — *d.* Actio prima III 14, p. 109,2. c. 16, p. 114,1. mouet et penetrat totum III 16, p. 113,25. omnes substantiae agunt secundum actionem primam III 16, p. 113,24. — *e.* Actio factoris primi III 55, p. 201,2. omnes substantiae sunt obediennes actioni factoris primi III 13, p. 107,16. — Actio voluntatis III 16, p. 113,17. IV 19, p. 252,21. 22. 253,5. V 37, p. 325,23. c. 38, p. 326,9. c. 40, p. 329,27. 330,3. habet initium III 57, p. 206,1. materia est causa diuersitatis eius V 37, p. 324,16. materia spissa debilitatur ad subito recipiendum eam sine tempore V 39, p. 328,22. — Actio unitatis V 43, p. 333,14. actio sapientiae V 40, p. 330,4. — *f.* Actio universalis, — particularis III 44, p. 180,25. 17. c. 58, p. 209,11. Dandi actio III 13, p. 107,20.

ACTOR. Forma universalis est actor III 13, p. 106,22. Voluntas est actor, forma acta V 38, p. 326,24. uoluntas est actor materiae et formae V 39, p. 327, 21.

ACTVS (*syn.* effectus). 1) Varius

usus. Esse in actu V 8, p. 271, 26. c. 9, p. 273,15. c. 10, p. 274,15. 17. 275,17. 19. c. 11, p. 276,11. 277,7. c. 31, p. 314,20. existere in actu V 23, p. 300,4. 6. compositio in actu V 15, p. 286,2. separari in actu II 23, p. 66,8. manifestari in actu V 42, p. 332,21. — 2) Forma est in actu IV 20, p. 256,6. V 26, p. 305,17. omnis forma est in actu respectu agentis IV 20, p. 254,23 (*contrarium dicit* V 17, p. 289, 8: forma absoluta est in actu uoluntati ex parte facti; *cf. adnotata ad hunc locum*). forma coniuncta materiae in actu IV, 20, p. 255,25. forma substantialis non separatur in actu a materia (*opp.* in intelligentia), sed forma accidentalis separatur II 23, p. 66,8. 11. 12. formae sibi succedentes in actu IV 8, p. 228,5.

ADIACERE. Qualitas adiacet quantitati V 19, p. 293,18.

ADINVENIRE. Voluntas adinuenit omnia I 2, p. 4,14.

ADIVNCTIO (*syn.* applicatio) formae hominis cum formis substantiarum spiritualium III 56, p. 205,7. substantiarum spiritualium cum accidentibus spiritualibus et cum substantiis corporalibus V 6, p. 267,12.

ADVENIRE. Cur dicatur forma aduenire materiae V 42, p. 335,7.

ADVNARE essentiam V 1, p. 257,17.

ADVNATIO quantitatis cum substantia II 5, p. 33,20.

AEQUALITAS oppositionis formarum in materia II 13, p. 46,17. in motibus uoluntatis V 40, p. 330,5.

AEQVIDISTANTIA extremi inferioris ad extremum altius II 9, p. 39,23. causatorum ad causas V 17, p. 289,12. substantiarum aliarum ab aliis V 17, p. 290,5. inter simplices substantias et partes corporis uniuersalis III 56, p. 203,14.

AER. 1) Aer est corpus simplex III 43, p. 175,27. Partes aëris diuersae et separatae II 21, p. 63,17. c. 22, p. 65,21. aer minus quantitas quam lapis II 22, p. 65,21. — 2) Calor in aëre III 46, p. 183,4. 7. c. 54, p. 200,4. 6. — Infusio solis in aërem IV 18, p. 251,17. Applicatio luminis cum aëre II 24, p. 70,12. III 57, p. 206,10. V 6, p. 267,7. c. 27, p. 307,10. lumen infusum in aërem comparatione luminis in essentia solis ualde parum est IV 20, p. 255,4. lumen solis infusum aëri nondum tamen apparens III 16, p. 112,27.

lumen solis alio modo apparet in aëre subtili claro, quam in spisso non claro IV 2, p. 215,18. lumen solis descendens in aërem non clarum non est eius uirtutis, sicut si aer esset clarus IV 14, p. 245,2. forma in materia est sicut lumen in aëre V 11, p. 276,17. Aëri commiscetur parum splendoris in mane, completur splendor cum sol eleuatur V 33, p. 318, 24. — Priuatio materiae est sicut tenebrositas aëris V 11, p. 276, 14. aer tenebrosus habens esse in se ipso et habens esse luminosum in potentia, cum caret lumine, est exemplum materiae V 11, p. 276,15. aer nubilus est exemplum substantiae praedicamentorum quantitati coniunctae II 9, p. 41,4. — 3) Aer subtilis est medium inter uim uisibilem et corpora III 51, p. 194,7. sentire formas sensibiles mediante aëre V 11, p. 276,17. similitudo aëris ad substantiam sentientem et formas sensibiles V 15, p. 285,21. si aer magis elongatur a visu, incorporatur et uisus impeditur ab intuendo in eum IV 14, p. 243,13. 16. — 4) Comparatio aëris ad aërem V 30, p. 311,15. — 5) Dictum illud, quod compositio mundi non euenit nisi ex lineamento numeri et litterarum in aëre II 21, p. 63,22.

AESTIMARE. Materia aestimata per se, *opp.* cum forma V 9, p. 273,19.

AETERINITAS dei V 24, p. 301,14.

AETERNVS. Essentia aeterna est infinita IV 6, p. 224,3. Vtrum materia et forma aeterna fuerint V 31, p. 314,23. materia habet esse in scientia aeterni V 10, p. 274, 21. Caelum non est aeternum III 51, p. 193,13.

AFFIRMATIO. Ligatio terminorum affirmatione III 11, p. 104,11. propositio theologica et non theologica affirmatione ligari non possunt III 11, p. 104,16.

AFFIRMATIVVS. Propositio affirmatiua III 11, p. 104,5.

AGERE (*cf.* actio). 1) Scientia agendi et patiendi V 40, p. 329,11. Agere et pati diffusa sunt in omnibus substantiis *ibid.* v. 12. Agens est unum ex decem generibus corporalibus III 27, p. 143,11. quid ei in substantiis simplicibus oppositum sit III 27, p. 144,9. Facilis ad agendum V 34, p. 320,4. — 2) Non potest eadem res simul esse agens et patiens III 17, p. 116,22. Superius agit in inferius III 42, p. 173,22. V 19, p. 294, 15. c. 21, p. 296,9; perfectum in minus perfectum

III 47, p. 186,8. agens fortius est quam patiens III 17, p. 117,2. Omne patiens recipit uirtutem agendi III 4, p. 82,21. quod recipit uirtutem agendi, agens est *ibid.* v. 24. — 3) Omne agens in aliud agit per suam formam quam imprimit in illud IV 12, p. 237,25. V 41, p. 331,6. Quicquid est patiens in aliquo ab aliquo, est in re agente illud III 17, p. 115,14. quicquid est in aliquo accidentaliter, est in suo agente essentialiter III 10, p. 99,22. quicquid est in agente essentialiter. est proprium accidens suo agenti *ibid.* v. 28. — 4) Esse agens (*opp.* esse patiens) V 25, p. 303,26. — Substantia praedicamentorum non est agens II 9, p. 40, 20. c. 10, p. 42,4. 11. 16. III 4, p. 83,1. c. 17, p. 117,22. quantitas prohibet substantiam praedic. ab agendo II 10, p. 41,11. nisi esset uis spiritualis agens, non esset substantia caelorum et elementorum agens II 10, p. 42,1. — Materia prima spiritualis et forma prima spiritualis sunt agentes in omni V 21, p. 295,10. — Vnitas agens (*cf.* unitas) IV 13, p. 240,9. c. 10, p. 252,3. V 21, p. 298,2. c. 23, p. 300,21. 24. — Voluntas agens totum V 40, p. 329,15. sine tempore V 39, p. 328,12. Verbum agens, i. e. uoluntas V 36, p. 322,23. — Virtus agentis omnia II 10, p. 41,14. Patiens a primo factore agens est III 4, p. 82,25.

AGGREGATIO numeralis duplici-tatis III 2, p. 77,7. 10. 12.

ALIMENTVM. Corpus alimenti III 47, p. 184,25. partes alimenti *ibid.* v. 21.

ALTITVDO substantiarum spirituum III 57, p. 206,25.

ALTVS. 1) Deus altus V 6, p. 267,22. Creator altus V 40, p. 329,3. c. 41, v. 330, 17. Scientia alti (altissimi) V 27, p. 307,4. c. 30, p. 313,10. Extremum altius II 9, p. 39,24. III 46, p. 184,5. — 2) Inferius defluxum est ab altiori IV 1, p. 211,13. altiores substantiae dant inferioribus suas essentias III 53, p. 198,22. 25. 26. conferunt nomen suum et definitionem III 53, p. 198, 23. 24. lumen fluit ab altiori ad inferius III 52, p. 197,2 (*cf.* III 45, p. 181,6). impressio altiorum substantiarum in inferiores III 46, p. 181,10. Inferius exemplum altioris II 7, p. 37,6. mundus simplex inferior exemplum altioris IV 16, p. 247,18. Totum quod est in inferiori, est in altiori IV 1, p. 211,13. essentiae substantiarum altiorum non minuuntur propter generatio-

nem substantiarum inferiorum III 54, p. 199,23. Formae quae sunt in substantia altiori unitae sunt et locum non occupant III 26, p. 142,19. Substantia altior sustinet et cognoscit inferiorem III 57, p. 207,21. Inferius non est aequale altiori in intellectu substantialitatis III 52, p. 197,8. Cf. essentia 4a.

AMOENITAS substantiarum intelligibilium III 5, p. 205,9.

AMOR (*syn.* appetitus, desiderium). Intentio amoris est inquisitio applicationis cum amato et unionis cum illo V 32, p. 317,15. Amor formae ibid. v. 14. 18.

AN. Quaestio an sit res, *opp.* quid, quale, quare (*syn.* quod est) IV 4, p. 219,18. V 24, p. 301,2. 18. 19. 302,9. 14. quaestio an est posita est secundum ordinem unius, quia est esse (*genit.*) tantum V 24, p. 302,9. Substantia de qua quaeritur an est tantum (*sc.* deus) est dignissima V 24, p. 301,19.

ANGVLVS animae III 56, p. 204,22.

ANGVSTARE. Intelligentia non angustatur V 18, p. 290,10.

ANHELTVS cum retinetur, fit quies V 37, p. 325, 7.

ANIMA. 1) Scientia de anima I 4, p. 6,11. anima subiecta est scientiae I 8, p. 11,3. eius contemplatio dignissimum et utilissimum speculationis I 8, p. 11,1 (*cf.* I 2, p. 4,3). Anima occultior quam natura V 20, p. 294,24. De anima quaeritur quid et quale est, non quare est V 24, p. 302,3.

2) Quid et qualis sit anima. Essentia et forma animae per quam discernitur ab aliis I 3, p. 5,28. Anima est substantia non sensibilis II 1, p. 25,15, sed spiritualis III 28, p. 147,10; non diffusa neque extensa III 52, p. 196,16, sed simplex III 15, p. 111,19. c. 23, p. 132,15. c. 26, p. 142,1. 4. 12. c. 28, p. 147,10. c. 37, p. 164,16, subtilis I 8, p. 11,17. III 15, p. 111,19. c. 23, p. 132,15. c. 37, p. 164,16, tenuis III 37, p. 164,16, fortis, penetrans omnia et perceptibilis omnium I 8, p. 11,17 (*cf.* v. 4). — Anima est forma compositi III 3, p. 81,13. forma est sicut anima V 23, p. 300,12. anima quomodo debeat esse sicut hyle, quamvis sit forma V 19, p. 294,11.

3) Materia et forma animae. a. Substantia animae non est materia, sed composita ex materia et forma IV 1, p. 212,11. substantia animae secundum effectum et esse a forma separari

non potest; potest tamen exspoliari secundum opinionem III 40, p. 169,24. inter materiam animae et formam eius opinione, non in effectu et esse, diuidi potest ibid. v. 26. Materia animae (*opp.* materia intelligentiae) II 21, p. 62,13. — Materia est extra essentiam (*opp.* substantia IV 1, p. 212,11) animae, forma in eius essentia III 24, p. 134,3. 6. 8. V 26, p. 305,13. — b. Anima habet in se formam propriam III 39, p. 168,22 sqq. (*contra Discipulum affirmantem animam non habere formam propriam in se* III 37, p. 163,1. c. 39, p. 168,18; *cf.* c. 37, p. 164,14). *Contrarium dicere uidetur* III 22, p. 131,19: substantia simplex, sicut anima intelligentia natura materia, receptibilis est multarum formarum; ergo nulla illarum habet in se formam quae sit ei propria; *at hoc loco non quamcumque formam, sed specialem unam formam animae propriam esse negat, ut ei uniuersalem unam, quae omnes formas complectatur, attribuat; cf.* III 38, p. 167,9: forma animae sentientis est una simplex forma colligens in se ipsa omnes formas sensibiles (*cf. praeterea* 4 b).

4) Essentia animae omnes formas unitas et a materia separatas in se continet. a. Essentia animae sustinet (continet) omnia I 8, p. 11,10. 12. anima est quicquid est infra eam V 17, p. 290,14. — b. Omnes formae in essentia animae sunt III 23, p. 132,21. 25. c. 49, p. 190,10; in ea sunt subsistentes III 23, p. 133, 2. c. 29, p. 148,1. c. 37, p. 163,26. V, 19, p. 293,12 (*cf.* III 23, p. 132,8) *sive* existentes III 40, p. 170,21. c. 41, p. 171,10. 18. V 18, p. 291,17; cum ea unitae sunt III 23, p. 133,4. 11. c. 42, p. 174,11; animae essentiales sunt III 42, p. 174,10 (*contra* III 37, p. 164,14). Forma animae est collectiua omnis formae III 40, p. 170,16. 171,1; *cf.* IV 15, p. 247,3, magis quam substantia composita III 23, p. 132,12. 14. 16. Omnes formae sunt similes animae III 23, p. 133,5. 13. c. 24, p. 134,12. Anima est receptibilis multarum formarum III 22, p. 131,20. — c. Formae sensibiles sunt in essentia animae III 38, p. 167,5; subsistunt III 24, p. 134,12. c. 25, p. 139,9 *sive* existunt in substantia eius III 43, p. 174,23. 175,5; collectae sunt in essentia eius III 25, p. 138,26; sustententur forma animae III 38, p. 167, 10; animae similes sunt III 24, p. 134, 12. — Forma naturae inuenta est in

forma animae IV 16, p. 248,5. — Suspendit animae ad formas intellectas V 19, p. 294, 7. — *d.* Omnes formae in forma animae unitae sunt III 23, p. 133,3. c. 40, p. 170,21. in essentia animae formae sunt coniunctae, non diuisae, sed unitae III 41, p. 171,22. omnes formae sensibiles sunt in essentia animae non singillatim III 38, p. 167,7. unio formarum in animabus minor est quam in intelligentia V 16, p. 288,4. — Formae rerum sensibilibus sunt in substantia animae (animae universalis) simpliciter, i. e. expoliatae a suis materiis III 23, p. 133,15. c. 24, p. 134,14. c. 26, p. 142,13. c. 42, p. 173,2 (cf. n. 9 *a* γ), formae sensibilibus sigillantur in essentia animae subtilius et simplicius quam in imaginatione II, 6, p. 36,16. formae sensibiles sunt in anima subtilius quam in materia quae sustinet formas sensibiles III 40, p. 170,19. c. 42, p. 173,2. — Formae sustentatae in substantia composita sunt in anima spirituales (uel mediae inter corporales et spirituales) cf. 13 *e* γ. — Formae quae sunt in substantia composita in effectu, prius fuerunt in substantia animae in potentia III 24, p. 134,21 (cf. 135,1). formae in anima non semper sunt in effectu, sed in potentia, et postea in effectu III 28, p. 146,7 sqq. c. 42, p. 174, 11; cf. III 24, p. 131,1. c. 38, p. 167,5. forma animae potens est sustinendi omnes formas sensibiles in effectu, cum coniunctae fuerint ei III 38, p. 167,10. — Formae sunt stabiles in anima III 40, p. 170,9 (contra sententiam, qua dicebatur formas accidentes esse pertranseuntes super essentiam animae, non stabiles in substantia eius III 37, p. 163,4. c. 40, p. 170,4. c. 43, p. 175,6).

5) *Vnitas* subsistens in materia animae est infra ordinem unitatis subsistentis in materia intelligentiae II 21, p. 62, 14, et ideo multiplicata ibid. v. 13.

6) *Ortus animae. a.* Anima creata V 41, p. 331,19. deus aptauit animae sensus V 41, p. 332,4. — Anima defluxa est (exit) ab intelligentia III 54, p. 199,3. 8. 10. 13, exitu uirtutis a re forti ibid. v. 8. 14. Cf. *praeterea* V 37, p. 324,24. c. 38, p. 326,16. c. 41, p. 332,4. — *b.* Animae particulares opus habent animabus universalibus et intelligentia universali, quia per illas est esse earum et existientia III 45, p. 180,29.

7) *Animae vires instrumenta operationes. a.* Vires animae III 23, p. 132,5. 6. 7. IV 16, p. 249,12. V 1,

p. 263,18. c. 20, p. 295,23. 24. c. 38, p. 326,17; penetrant omnia I 8, p. 11,4. vires animae occultae et manifestae I 3, p. 6,3. anima latet in corpore cum uiribus suis V 20, p. 295,23. Anima est uirtus receptibilis formarum intelligibilium V 18, p. 291,22. — *b.* Instrumenta animae III 28, p. 147,2. c. 38, p. 166,5. 15. 18. 19. 21. c. 40, p. 170,8. V 15, p. 285,20. instrumenta animae scientis, i. e. sensus I 3, p. 6,2. — *c.* Actio animae in omni sine motu et sine tempore V 39, p. 328,15 Actio animae in substantiam compositam et in corpus cf. n. 13 *e.* impressio animae in animalibus et herbis IV 16, p. 248,11. — Quando uoluntas infunditur in totam materiam animae, fit ipsa materia uiuens, mobilis, apprehendens formas secundum suam uim et secundum suum ordinem ab origine ueritatis et formae V, 38, p. 326,16; cf. c. 37, p. 324,25.

8) *Vita motusque animae (cf. infra n. 12 a: anima uegetabilis)* Voluntas agit in materia animae uitam et motum essentialem V 37, p. 324,25; cf. c. 38, p. 326,16. Anima mobilis est III 22, p. 130,9, per se non in loco III, 4, p. 83,21. anima est primum mobile per se III 4, p. 83,27. animae motus uniformis III 4, p. 83,23. 84,2. 10. 27. 85,8. actio animae in omni sine motu et sine tempore V 39, p. 328,15. Motus est impressio animae III 22, p. 130,4. motus localis, i. e. motus substantiae praedicamentorum, est ex anima III 3, p. 79,15. uoluntas animae mouet corpus V 37, p. 325,6. anima est causa quieti III 22, p. 130,10.

9) *Animae cognitio. a.* in uniuersum (cf. cognitio, cognoscere, scientia). *a)* Anima est perceptibilis (sciens) omnium rerum I 8, p. 11,17. III 23, p. 132,26; cf. I 8, p. 11,16. 20. Anima priuata aliqua scientia mouetur ad inquirendum eam V 32, p. 316,10. Perfectio animae est scientia ipsius, imperfectio ignorantia I 3, p. 5,13 (cf. *praeterea* n. 15). — Anima scit intelligentiam I 5, p. 6,25; substantias simplices III 49, p. 190,3; deitatem ibid. v. 6; esse intellectus (i. e. notionis) in anima V 10, p. 275,2. — *β)* Anima est prudentior et perfectior propter lumen infusum in materia IV 14, p. 243,9. Quando uoluntas infunditur in totam materiam animae, fit ipsa materia apprehendens formas V 38, p. 326,16. — *γ)* Anima apprehendit res per suas formas V 8, p. 271,17;

concepit scientiam ex formis rerum III 23, p. 133,7. Anima apprehendit omnes formas III 28, p. 145,7; discernit formas V 20, p. 295,25 sqq.; distinguit partes quasque V 18, p. 292,8. Anima apprehendit formas sine apprehensione materialium (exspoliatas a materia) III 24, p. 134,1. 5. 135,5. 10. 14. c. 34, p. 158,17 (cf. n. 4 d). — d) Anima scit formas rerum unitione suae formae cum formis rerum III 23, p. 133,11. anima apprehendit formas per se ipsam III 28, p. 145,18. 26. 146,5. 147,6. 9, propter simplicitatem et spiritualitatem suam III 28, p. 147,10; cf. IV 15, p. 247,1. Scientia animae exit de potentia ad effectum I 3, p. 5,15. *Praeterea cf. b a et c β.*

b. Cognitio sensitiua (cf. sentire, sensus, sensio, sensibilis, forma sensibilis, substantia sensibilis, — memoria, imaginatio et *infra* n. 12 b: anima sensibilis). a) Deus aptauit animae sensus, quibus apprehendit formas et figuras sensibiles V 41, p. 332,4. anima est perceptibilis et sentiens a principio incrementi corporis III 38, p. 166,10. impressio et perceptio formarum sensibilium in anima III 37, p. 164,11 (cf. III 24, p. 138,6). comparatio formarum sensibilium ad animam talis est, qualis libri ad legentem II 6, p. 36,15. formae sensibiles sunt media obstacula inter formam animae et materias formarum sensibilium V 8, p. 271,13. — Res sensibiles in anima simpliciter sunt, i. e. sine suis materiis III 23, p. 133,15. c. 24, p. 134,14. — Anima apprehendit essentias formarum sensibilium per se ipsam III 24, p. 137,3. c. 25, p. 139,1. cur anima, quamuis formas per se apprehendat, tamen non omnia sensibilia semper apprehendat III 28, p. 145,15 sqq. formae sensibiles sunt in essentia animae in potentia III 38, p. 167,5. — Anima formas quae sunt in corporibus non sine instrumentis apprehendit III 28, p. 146,27 (quod III 38, p. 166,4 in contrarium uidetur dictum esse, ad formas intelligibiles referendum est; cf. c β). anima sentit formas sensibiles mediantibus instrumentis et aere V 15, p. 285,19. — In animam agunt formae quae sunt in corporibus III 28, p. 146,22. forma animae potens est sustinendi omnes formas sensibiles in effectu, cum coniunctae fuerint ei III 38, p. 167,10. — Utilitas quam anima consequitur ex ligatione cum sensibilibus V 42, p. 332,17. — β) Anima in apprehendendo sen-

sibilia est similis homini uidenti multa, et cum discesserit ab eis, non remanet in eo nisi uisio imaginationis et memoriae V 41, p. 332,14. — Virtus imaginans est una ex uiribus animae IV 16, p. 249,12. formae sensibilia sigillantur in essentia animae subtilius et simplicius quam in imaginatione II 6, p. 36,13. — Anima formas in somnis ab intelligentia in imaginationem inmissas post somnum corporaliter sentit et uera uisione imaginatur III 42, p. 174,13. V 13, p. 281,22.

c. Cognitio intellectiua. a) Discipuli de ea sententia, quam refutat Magister. Anima non habet propriam scientiam in se III 37, p. 164,14. animae non aduenit scientia, nisi quando est superstans materiae et eius accidentibus III 37, p. 164,16. scientia quae est in anima acquisita est ex accidentibus sustentatis in substantia composita III 41, p. 171,12. anima est receptibilis formarum, quando adueniunt ei, propter suam tenuitatem et simplicitatem et subtilitatem III 37, p. 164,15. formae sunt pertranseunt super essentiam animae, sicut formae in speculo et formae luminis super aërem III 37, p. 163,4. c. 40, p. 170,4. c. 43, p. 175,6. animae, cum se inclinat ad sensum, eripitur apprehensio eius quod est in intellectu, cum ad intellectum, apprehensio eius quod est in sensu III 37, p. 165,8. 10. — β) Animae scientia potentia innata est. Anima habet scientiam quae est ei propria V 41, p. 331,20. anima creata est sciens ibid. v. 19. anima est receptibilis descriptionum rerum et formarum earum quae sunt in ea in potentia III 38, p. 166,2; cf. I 3, p. 5,16. formae intelligibiles sunt animae essentiales III 42, p. 174,10 (cf. v. 13). anima apprehendit formas (intelligibiles; cf. b a) in se ipsa sine instrumento III 38, p. 166,4. anima est sciens per se ipsam III 38, p. 165,21. (cf. III 28, p. 145,18. 26. 146,5. 147,6. 9), quod probatur III 38, p. 166,1 sqq. — Anima praescit ea quae sunt antequam sint III 38, p. 166,9. — γ) Scientia notionum intelligibilium, animae cum corpore coniunctione amissa, apprehensione formarum sensibilium de potentia ad actum reducitur. Postquam anima unita est cum substantia, elongata est a receptione impressionum sapientiae, quia extinctum est lumen eius V 41, p. 331,21. Cur anima

priata sit ab impressionibus sapientiae et non habeat eas nisi studio multo disciplinae et memoriae V 41, p. 331,16. anima priata est scientia secundarum substantiarum et secundorum accidentium, ex quo ligata est cum corpore II 6, p. 35,23, sed eam recuperat per scientiam primarum substantiarum et primorum accidentium II 6, p. 35, 23. 25. 36,4. V 42, p. 332,22; cf. V 41, p. 332, 8. Scientia sensibilis non agit in animam nisi memoriam et exitum in effectum V 41, p. 332,13. utilitas quam anima consequitur ex ligatione cum sensibilibus est, quod clarificatur et exercitatur in illis, et quod occultum est in ea manifestatur in actu V 42, p. 332,17. 20. quando anima apprehendit formas et figuras sensibiles, apprehendit per has formas et figuras intelligentibiles, et in ea prodeunt de potentia ad effectum V 41, p. 332,5. — *δ*) Formae intelligibiles ex intelligentia in animam intelligentiae coniunctam influunt. Forma exit de intelligentia et postea exit ad animam et unitur cum ea V 27, p. 307,3. intelligentia infuit formam intelligibilem super animam et subito inspirat ei sine tempore V 37, p. 324,24. Intelligentia apprehendit esse in omnibus rebus, i. e. genera et species, anima non-esse, i. e. differentias propria accidentia, quae attinguntur sensibus; propterea anima, cum voluerit scire esse rei, adiungitur intelligentiae III 41, p. 172,6. 19. Anima cum se erigit ad intelligentiam, apprehendit formas quae sunt in intelligentia apprehensione intelligibili; cum se inclinatur ad materiam corporalem, apprehendit formas quae sunt in materia apprehensione corporali in effectu et apprehendit eas in se ipsa apprehensione spirituali in potentia III 42, p. 173,27. 174,2. Formae fiunt in anima universalis ex intuitu intelligentiae universalis, in anima particulari ex intuitu intelligentiae in illam V 17, p. 289,20. 290,2. Anima particularis est in principio sicut hyle receptrix formae et vocatur intellectus primus; sed cum receperit formam intelligentiae universalis, quae est intellectus tertius, et fuerit facta intelligentia, tunc erit facilis ad agendum et vocabitur intellectus secundus V 34, p. 319,26. *Praeterea* cf. III 42, p. 174,13. V 13, p. 281, 22 (cf. supra b *β*).

10) Voluntas animae movet corpus V 37, p. 325,6. — Animae ha-

bent desiderium formarum V 34, p. 320,5.

11) Anima universalis et anima particularis III 26, p. 142,1. 4. 12. Anima particularis est pars indivisibilis substantiae simplicis III 26, p. 142, 10. esse animarum particularium est per animas universales III 45, p. 181,1. — Anima universalis sustinet totum mundum corporalem et videt quicquid est in eo, sicut animae particulares sustinent nostra corpora et vident quicquid est in eis III 57, p. 207,21. scientia animae particularis est ex anima universali et intelligentia universali III 45, p. 181,3. Formae fiunt in anima universali et particulari ex intuitu intelligentiae V 17, p. 289,20. 290,2. Animae particulares habent desiderium formarum particularium, universales universalium V 34, p. 320,5. — Anima universalis coniungitur corporibus per medium caeli III 51, p. 194,8. anima universalis habilior est ad sustinendum multas formas quam vis sensibilis III 23, p. 132,8. — Ordo animae particularis sequitur dispositionem mundi universalis III 58, p. 209,8. anima particularis quomodo ex intellectu primo fiat intellectus tertius V 34, p. 319,26 (cf. n. 9 c *δ*).

12) Tres animae III 45, p. 180,21, quae sunt anima vegetabilis, anima sensibilis, anima rationalis V 20, p. 295, 13 etc.

α. Anima vegetabilis (*sive* anima crescibilis III 46, p. 183,20. 22). *α*) Forma animae vegetabilis est alia a forma naturae et a forma animae sensibilis III 47, p. 216,2. Anima vegetabilis convenit cum corporibus in crassitudine III 48, p. 186,22; est perfectior et fortior quam natura III 47, p. 185,25. — *β*) Actiones animae vegetabilis sunt uegetare et generare (crescere, alere, generare) III 47, 184,17. c. 46, p. 181,14. vis retentiva in anima vegetabili III 47, p. 185, 18. Actio naturae est minus perfecta quam actio animae vegetabilis III 47, p. 185,11. — *γ*) Motus animae vegetabilis in loco III 48, p. 186,10. Anima sensibilis movetur circa corpus in omnibus eius extremis III 47, p. 185,13; movet partes corporis sine mutatione totius de loco ad locum III 48, p. 186, 15. IV 17, p. 250,13; coniungitur essentiae corporum prope et continue III 48, p. 186,21. — *δ*) Anima vegetabilis agit in naturam III 46, p. 183,22 c. 47, p. 185,25. c. 48, p. 185,27. c. 49, p. 188,22. c. 57, p. 207,9. Actio animae

vegetabilis et similis actioni naturae et actioni animae sensibilis III 46, p. 182, 11. 183, 18. 25. 184, 3. c. 48, p. 186, 1. 9. c. 49, p. 188, 9. 189, 22. IV 17, p. 250, 14. 17. actio naturae est minus perfecta quam actio animae vegetabilis III 47, p. 185, 11.

6. Anima sensibilis (anima sentiens III 38, p. 167, 9; anima animalis II 3, p. 29, 8. III 46, p. 181, 23. c. 48, p. 186, 12. 16. 18. 19. 187, 2. 10. 188, 2. 27. c. 49, p. 189, 1. 3). a) Forma animae vegetabilis alia est a forma animae vegetabilis et animae rationalis IV 3, p. 216, 3. Anima sensibilis est perfectior et fortior quam vegetabilis III 48, p. 187, 2, sed inferior anima rationali III 49, p. 188, 19 (cf. V 15, p. 285, 16) et intelligentia II 3, p. 29, 9. — Forma animae sentientis est una simplex forma colligens in se ipsa omnes formas III 38, p. 167, 9. — Anima sensibilis est similis tribus IV 13, p. 239, 9. — β) Actio animae sensibilis in animali est sensus et motus III 48, p. 186, 7, est sentire formas grossorum corporum in tempore et moueri per loca et resonare et modulari sine ordine qui significet intellectus III 48, p. 187, 10. — Vegetatio et generatio sunt etiam in anima animali III 49, p. 188, 27. — γ) Anima sensibilis agit motum immutationis in sensus III 46, p. 181, 23; apprehendit formas sensibiles sine apprehensione materialium III 24, p. 134, 1; extrahit formas a formis corporalibus III 48, p. 186, 20; apprehendit corpus per colorem figuram motum IV 13, p. 239, 9; recipit formas rerum sensibilibus propter suam earumque subtilitatem IV 15, p. 247, 1; desiderat formas sensibiles V 34, p. 319, 24; coniungitur formis corporum cominus uel eminus III 48, p. 186, 19. — Anima animalis formam ueritatis non perfecta cognitione cognoscit, sed existimat II 3, p. 29, 9. — d) Motus animae sensibilis in loco III 48, p. 186, 10. Anima animalis mouet totum corpus de loco ad locum totaliter III 48, p. 186, 12. IV 17, p. 250, 10. — e) Anima sensibilis agit in animam uegetabilem III 46, p. 183, 23. c. 48, p. 187, 1. c. 49, p. 188, 22. actio animae sensibilis in anima uegetabili est mouere partes uegetabiles ad extrema III 48, p. 186, 5. Actio animae sensibilis est similis actioni animae uegetabilis (cf. a d) et animae rationalis III 49, p. 188, 9. 21. 189, 22. IV 17, p. 250, 12. actio animae animalis est fortior quam animae uegetabilis III 48, p. 186, 15.

Animae sensibiles imprimunt formas in corpore IV 10, p. 232, 2.

c. Anima rationalis (anima rationalis et intellectiva III 46, p. 181, 23; intelligens V 15, p. 285, 11. 12. 13. 17; intelligibilis V 15, p. 285, 16; cf. V 34, p. 319, 26; anima particularis ... cum receperit formam intelligentiae uniuersalis ... et fuerit facta intelligentia ...). a) Forma animae rationalis alia a forma animae sensibilis et intelligentiae IV 3, p. 216, 4; cf. III 48, p. 188, 1. Forma animae intelligentis non est similis formis corporalibus V 15, p. 285, 11, sed spiritualis ib. v. 12. Anima rationalis est perfectior anima sensibili III 49, p. 188, 19, sed inferior quam intelligentia III 49, p. 188, 16. V 15, p. 285, 16. Forma animae rationalis est collectiua omnium formarum intellectuum III 38, p. 167, 10. IV 10, p. 232, 3. Anima rationalis sustinet substantiam et quicquid est formarum in ea IV 15, p. 247, 3. Forma animae est sustinens aliquas (i. e. tantum aliquas) formarum III 49, p. 188, 17. — Forma animae rationalis similis est duobus IV 13, p. 239, 6. — β) Actio animae rationalis est sentire formas intelligibiles subtiles et moueri in intelligibilibus in non-tempore et non-loco et resonare et modulari cum ordinatione et comparatione significante intellectus III 48, p. 187, 13. — Sensus et motus sunt etiam in anima rationali III 49, p. 189, 2. — γ) Forma animae rationalis cognoscit formas intelligibiles cum motu et transitu IV 17, p. 250, 8; mouetur a propositionibus ad conclusionem, ab identitate ad extraneitatem IV 13, p. 239, 7. Anima rationalis non applicatur omni rei III 49, p. 188, 18; non cognoscit omnem rem ibid.; apprehendit extrinsecum III 48, p. 188, 4. Non coniungitur cum corporibus per se ipsam sine medio V 15, p. 285, 17. — Ostensio figurarum artificialium ex anima rationali IV 16, p. 248, 13. — Anima rationalis desiderat formas intelligibiles V 34, p. 319, 25. Intelligere substantias simplices est requies et suauitas (stabilitamentum) animae rationalis III 49, p. 190, 3. 4. — d) Intelligentia agit in animam rationalem III 49, p. 188, 22, anima rationalis in sensibilem III 48, p. 187, 5. c. 49, p. 188, 8. 22. c. 57, p. 207, 11. Actio animae rationalis est similis actioni animae sensibilis et intelligentiae III 46, p. 182, 11. 183, 18. 24. 184, 3. c. 49, p. 188, 9. 20. 189, 22. IV 17, p. 250, 10. — Corpus recipit actionem animae ratio-

nalis per medium spiritus animalis III 51, p. 194,4.

13) Animae locus in ordine eorum quae sunt. *a.* in uniuersum. Anima media est inter utrumque extremorum V 4, p. 263,15; inter intelligentiam et substantiam praedicamentorum III 3, p. 80,8. 10; *cf.* III 41, p. 171,15. 17; inter substantiam intellectus et sensum III 37, p. 165,7. anima et spiritus sunt media inter intelligentiam et corpus III 2, p. 77,27; *cf.* V 15, p. 285,16. Formae in substantia animae mediae inter formas corporales quae sustentantur in substantia composita et formas spirituales quae sunt in substantia intelligentiae III 41, p. 172,3. c. 42, p. 173,10. — Diuersitas corporis animae intelligentiae V 3, p. 262,5. 11. 12. corpus anima intelligentia unita V 3, p. 262,5. habitudo animae ad corpus et intelligentiae ad animam talis est qualis formae ad materiam V 3, p. 262,13. — Substantia animae ordinatur contra figuram III 56, p. 203,20. — *b.* Animae cum deo et voluntate necessitudo. Stabilitas animae in scientia deitatis et applicatio ad ipsam III 49, p. 190,6. Ordo animae ab origine unitatis et formae V 38, p. 326,18. De voluntatis in animam actione (V 37, p. 324,25. c. 38, p. 326,16) *cf.* n. 7 et 8. Impressiones sapientiae in anima V 41, p. 331,17,22. — *c.* Inter intelligentiam et animam quae sit ratio (*cf.* n. 9 c *γ*. *δ*. et 12 c). Anima est similis intelligentiae I 5, p. 71. II 3, p. 26,6. 7. Forma animae defluxa est ab intelligentia III 54, p. 199,3. 10; *cf.* n. 6 *a.* Applicatio intelligentiae cum anima III 57, p. 206,11. V 6, p. 267,14. 17. c. 27, p. 307,11. diffusio intelligentiae in anima V 43, p. 337,9. materia et forma est sicut anima, uoluntas sicut intelligentia in anima V 38, p. 326,11. 13. substantia animae contingit substantiam intelligentiae III 3, p. 81,8. Forma animae inuenta est in forma intelligentiae IV 16, p. 248,6. Vnitio formarum in animabus minor quam in intelligentia V 16, p. 288,4. Materia intelligentiae magis unita et maioris simplicitatis quam materia animae V 42, p. 333,18. 16. Anima uniuersalis et particularis opus habent intelligentia III 45, p. 180,29. V 17, p. 289,20. 290,2. 4, p. 319,26 (*cf.* n. 9 c *δ* et n. 11). — *d.* Anima et natura (*cf.* n. 12 *a.*). Anima occultior quam natura V 20, p. 294,21. Materia animae magis est unita et maioris simplici-

citatis quam materia naturae V 42, p. 333,20. Forma naturae inuenta est in forma animae IV 16, p. 248,5. — *e.* Anima et substantia composita (subst. praedicamentorum, subst. corporea, corpus *z.* e. corpus uniuersale). *a)* Anima continet substantiam praedicamentorum (corpus) III 3, p. 81,25. V 19, p. 293,7 (*cf.* II 24, p. 70,2). substantia praedicamentorum contingitur ab anima III 8, p. 81,9. Coniunctio animae et substantiae compositae (corporum) III 20, p. 126,21. III 51, p. 194,8 (*cf.* etiam n. 14 c). — *β)* Substantia animae subtilior simplicior altior quam subst. composita III 23, p. 132,15. c. 24, p. 134,16. — *γ)* Anima comprehendit substantiam corpoream et omnem eius formam III 26, p. 142,2. 5. 11. Substantia animae magis colligit formas quam substantia composita III 23, p. 132,12. 14. 16. Formae quae in subst. composita in effectu sunt, prius fuerunt in subst. animae in potentia III 24, p. 134,21. formae sustentatae in substantia composita sunt in essentia animae esse spirituali III 42, p. 173,15. forma spiritualis est in anima; deinde unitur cum materia V 27, p. 307,2. formae quae sunt in subst. animae in potentia, spirituales sunt quantum ad formas quae sustentantur in subst. composita III 24, p. 135,1. 138,8. uel mediae inter formas corporales quae sustentantur in substantia composita et formas spirituales quae sunt in substantia intelligentiae III 41, p. 172,3. c. 42, p. 173,10. — *δ)* Anima est causa substantiae compositae et formae subsistentis in ea III 22, p. 130,13. impressiones animae in substantiam compositam III 20, p. 126,20. c. 22, p. 130,5. motus substantiae praedicamentorum est ex anima III 3, p. 79,17. — Scientia quae est in anima acquisita est ex accidentibus sustentatis in substantia composita III 41, p. 171,12 (Discip.). — *e)* Postquam anima unita est cum substantia (*z.* e. mundo; *cf.* V 41, p. 332,2), elongata est a receptione sapientiae, quia exstinxit tenebrositas lumen eius et spissata est eius substantia V 41, p. 331,21. — *f.* Animae (uniuersalis) cum mundo coniunctio. Substantia animae (anima uniuersalis) sustinet totum mundum corporalem in se III 15, p. 111,19. III 56, p. 204,22. substantia animae diffusa est per totum mundum III 15, p. 111,18. Anima uniuersalis coniungitur corporibus per medium caeli III 51, p. 194,8. — Ordo animae

particularis sequitur dispositionem mundi III 58, p. 209,8. — Mundus corporalis quomodo sit in anima a sensibilibus purgata III 56, p. 204,22.

14) *Animae* (particulari) et corpori (particulari) quae intercedat ratio. *a.* Anima discreta est per se a corpore II 24, p. 70,3. diversitas corporis et animae V 3, p. 262,5. 11. — *b.* Remota anima destruitur corpus V 9, p. 273,2. *Habitus* animae ad corpus talis est qualis formae ad materiam V 3, p. 262,13. *Materia* et forma est sicut corpus, voluntas sicut anima in corpore V 38, p. 326,11. 12. Anima (nostra anima particularis) continet et sustinet nostrum corpus sicut substantia spiritalis universalis (anima universalis) corpus universale mundi II 24, p. 70,1. III 57, p. 207,23 (cf. V 19, p. 293,7). — *c.* *Unio* (applicatio) animae cum corpore III 57, p. 206,15. — III 57, p. 206,10. V 6, p. 267,14. 18. c. 27, p. 307,11 (cf. V 3, p. 262,5). anima cum corpore ligata II 6, p. 35,24. V 6, p. 267,18. c. 36, p. 323,19. c. 37, p. 325,20; corpori iuncta, non cohaerens II 24, p. 70,4. — *d.* *Spiritus* est medius inter animam et corpus III 2, p. 75,24. 77,27. corpus recipit actionem animae rationalis per medium spiritus animalis III 51, p. 194,4. — *e.* *Diffusio* animae (et particularem et universalem significare videtur) in corpore V 38, p. 326,6. c. 43, p. 337,9. anima latet in corpore cum uiribus suis V 20, p. 295,23. uis animae penetrat omnes partes corporis III 52, p. 196,15. voluntas animae movet corpus V 37, p. 325,6. — *f.* Anima sua cum corpore coniunctione scientia sibi impressa privata est cf. n. 9 c γ.

15) *Quid sit animae in hac uita officium.* *a.* Causa finalis generationis hominis est ut exeat scientia animae de potentia ad effectum I 3, p. 5,22. *Perfectio* animae est scientia ipsius, imperfectio autem est ignorantia I 3, p. 5,13. *Cur* anima cum sensibilibus ligata sit cf. n. 9 c γ. *Intentio* propter quam est anima humana est studium substantiarum simplicium III 57, p. 205,17. intelligere substantias simplices est requies et snauitas animae rationalis III 49, p. 190,1. stabilimentum animae in scientia substantiarum simplicium III 49, p. 190,3 et deitatis ib. v. 6. — *b.* *Scientia* et opus liberant animam a captiuitate naturae I 2, p. 5,2. opus separat ani-

mam a suis contrariis et reducit eam ad snam naturam I 2, p. 4,29.

16) *Accidentia animae* cf. accidens 7. *Angulus animae* III 56, p. 204,22. *Essentia animae* cf. essentia 4 b. — *Animam* clarificare V 43, p. 337,21; exercitare ib.: extenuare V 1, p. 257,17. c. 43, p. 337,21; subtiliare V 35, p. 322,13.

ANIMAL. *a.* *Animalia* constant ex materia et forma I 14, p. 17,10. *hyle* animalium monetur in generando ad recipiendum formam animalium V 34, p. 319,21. *Animalia* resolvuntur in quatuor elementa I 14, p. 18,5. 24. compositio et retentio elementorum in animalibus III 44, p. 178,5. *Humores* in animalibus I 14, p. 17,28. — *b.* *Substantia* componens partes uegetabilium et animalium una est III 44, p. 179,12. *actio* substantiae simplicis in animalibus III 44, p. 178,6. 18. *colores* et figurae in animalibus sunt ex impressione animae et naturae, non ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem IV 16, p. 248,10. 15. 18. — *c.* *Animal* opus habet materia ad recompensandum quod resolutum est, ut coagulante, uirtute assimilante, uirtute superfluum expellente III 44, p. 178,10. 12. 15. 16. *Animalibus* sensus et motus proprie conueniunt III 46, p. 182,5 (cf. III 48, p. 186,8).

ANIMALIS I. *A uerbo* animal. *Anima animalis* i. e. sensibilis cf. anima 12 b. *spiritus animalis* III 51, p. 194,5. *uis animalis* III 52, p. 196,14.

II. *A uerbo* anima. *Forma animalis* III 42, p. 173,10. IV 16, p. 247,22. 23.

ANIMALITER (i. e. in modum animae) *opp.* corporaliter et materialiter III 42, p. 174,14. 15.

ANTIQVVS. *Scientia antiqui* V 27, p. 307,4.

APERTVS liber V 35, p. 321,22.

APPARERE. *Lumen* et color quomodo appareant III 35, p. 160,17. 18. *Non est* in natura materiae aut formae ut appareat per se V 9, p. 273,25. 26. cf. III 21, p. 128,22. *Qualiter* sit forma a uoluntate antequam et posteaquam appareat V 40, p. 330,8.

APPARITIO formarum corporalium in materia corporali III 34, p. 159,14; *apparitio* colorum III 34, p. 159,16 (cf. III 35, p. 160,18). *apparitio* omnium, cum coniungitur materia universalis formae universali V 9, p. 274,5. *apparitio* et occultatio uoluntatis V 40, p. 330,7.

APPETERE. *Omnia appetunt uniri*

(unitatem, esse unum) IV 10, p. 232,14. 16. V 32, p. 317,11. nihil appetit esse multa V 32, p. 317,10. materia et forma appetunt uniri V 35, p. 321,1. in inferiori omnia appetunt commisceri V 35, p. 321,8. Substantia simplex appetit quod habet in potentia educere in effectum III 20, p. 127,26. Omne quod est appetit moueri, ut assequatur aliquid bonitatis primi esse V 32, p. 316,22.

APPETITVS (*syn.* amor, desiderium, inquisitio). Intentio appetitus et amoris est inquisitio applicationis ad amatum et unionis cum illo V 32, p. 317,15. Motus materiae et ceterarum substantiarum est appetitus et amor V 32, p. 317,14. appetitus materiae ad recipiendum bonitatem V 32, p. 316,18.

APPLICATIO (*syn.* adiunctio). *a.* Remotione similitudinis remouetur applicatio siue conuenientia III 1, p. 74,9. applicatio non est nisi similium V 32, p. 317,24 (Discip.). — *b.* Applicatio formae ad materiam IV 20, p. 254,10. 255,23. V 6, p. 267,6. 10. c. 7, p. 268,1. 3; materiae ad formam V 5, p. 265,23; formae cum materia prima V 6, p. 267,16; formarum ad substantiam corpoream III 28, p. 144,23. Exempla applicationis materiae et formae (*a.* animae cum corpore, coloris cum subiecto, intellectus cum intellecto, intelligentiae cum anima, luminis cum aëre, sensus cum sensato) V 27, p. 307,8. c. 32, p. 316,10. — *c.* Applicatio accidentium spiritualium cum substantiis spiritualibus II 24, p. 70,14. animae cum accidente V 6, p. 267,18; cum corpore III 57, p. 206,11. V 6, p. 267,14. 18. c. 27, p. 307,11; cum mundo altiore I 2, p. 4,23; ad scientiam deitatis III 49, p. 190,7. coloris cum quantitate II 24, p. 70,13. III 57, p. 206,13; cum subiecto V 27, p. 307,11. essentiae cum essentia V 7, p. 268,4. figurae cum quantitate II 24, p. 70,13. 19. III 57, p. 206,13. ignis cum aëre II 24, p. 70,13. imprimētis ad impressum III 31, p. 152,1; intellectus cum intellectu V 6, p. 267,20. c. 27, p. 307,12. intelligentiae cum anima III 57, p. 206,11. V 6, p. 267,14. 17. c. 27, p. 307,11. formae intelligentiae cum forma intellecti V 2, p. 260,22. c. 5, p. 265,16. c. 15, p. 284,25. c. 26, p. 305,9. luminis cum aëre II 24, p. 70,12. III 57, p. 206,10. V 6, p. 267,7. c. 27, p. 307,10. partium corporis aliarum cum aliis II 24, p. 70,18. III 57,

p. 206,12. formae perceptae ad substantiam percipientem III 31, p. 152,3. sensus cum sensato V 6, p. 267,20. c. 27, p. 307,12. substantiae spiritualis cum corporali II 24, p. 70,7. 9. III 57, p. 206,6. V 6, p. 267,12. substantiarum spiritualium aliarum cum aliis II 24, p. 70,11. III 57, p. 206,9. V 6, p. 267,11. toni cum uoce V 6, p. 267,7. — Applicatio ad amatum V 32, p. 317,16. ad originem uitae V 43, p. 338,21.

APPREHENDERE (*syn.* comprehendere). Sensu aut intellectu non apprehenditur nisi forma perficiens essentiam IV 3, p. 217,3. Materia acquirit ab unitate uirtutem apprehendendi V 33, p. 318,21. materia animae infusione uoluntatis fit apprehendens formas V 38, p. 326,17. Anima sensibus apprehendit formas et figuras sensibiles V 41, p. 332,5. 14. et per has formas et figuras intelligibiles ib. v. 6. quomodo apprehendat anima rationalis, sensibilibus, uegetabilis IV 17, p. 250,8. 11.13. *Praeterea cf.* anima 12 *b* *γ*. Intelligentia indiget sensibus ad apprehendendum formam sensibilem V 15, p. 284,9. 10. 13. 20. 23. 285,4. forma intelligentiae apprehendit per se omnes formas V 16, p. 287,6; *cf.* intelligentia.

APPREHENSIBILIS. Intelligentia eis quae sub ea sunt apprehensibilior est omnium rerum II 3, p. 30,8.

APPREHENSIO fit similitudine III 23, p. 132,23. Apprehensio intelligentiae fit applicatione formae eius cum forma intellecti V 5, p. 265,25. c. 15, p. 284,24. — Apprehensio corporalis, spiritualis, intelligibilis III 42, p. 174,4. 5. 6. Apprehensio eius quod est in intellectu, — in sensu III 37, p. 165,9. 10. — Apprehensio animae III 38, p. 165,25; causae a causato, causati a causa II 3, p. 29,18; generis et differentiae IV 6, p. 223,18; omnium formarum V 16, p. 286,21. 287,2; formarum sensibilem III 38, p. 166,14; formarum intelligibilem III 48, p. 187,16; intelligentiae et animae III 28, p. 145,2; luminis III 35, p. 160,13; materialium III 24, p. 134,1; scientiae III 50, p. 190,20; substantiarum ad formas V 16, p. 287,4; substantiae simplicis III 25, p. 139,5. c. 49, p. 190,4; substantiarum secundarum et accidentium secundorum V 41, p. 332,8 (*cf.* V 42, p. 332,22).

APPROXIMARE. Vtrum aliquid approximare possit rei infinitae III 55, p. 201,19.

AQVA est corpus simplex III 43, p. 175,27. Pars aquae non est praeter naturam aquae II 16, p. 53,6. partes aquae diuersae et separatae II 21, p. 63,17. — Aqua decurrens et praeceps exemplum simplicitatis substantiae usque ad naturam et corporeitatis eius inde a natura II 21, p. 63,10. c. 23, p. 66,23. exitus formae a uoluntate (creatio) assimilatur emanationi aquae ab origine V 41, p. 330,20. c. 43, p. 336,1.

ARGVMENTATIO necessaria IV 11, p. 235,29.

ARMILLA aurea I 12, p. 15,25.

ARS dialectica I 1, p. 3,23; logicae ib. v. 11; probationis ib. 5.

ARTIFICIALIS. Artificialia constant ex materia et forma I 14, p. 17,13. In artificialibus multae et diuersae formae uicissim adueniunt in una materia IV 7, p. 228,2. Figurae artificiales IV 16, p. 248,13.

ASCENDERE. Quo amplius aliquid ascenderit, erit subtilius et tenuius II 14, p. 49,2. substantia quo magis ascenderit, fit unitior III 2, p. 77,15; item spirituale V 29, p. 310,19. esse quo magis ascenderit, fient motus eius pauciores, magis unae et durabiliores sine tempore V 34, p. 320,18. 20. Extremum ascendens materiae V 29, p. 310,15. Via ascendendi ad scientiam V 35, p. 322,4.

ASCENSIO ad essentiam primam V 35, p. 322,5.

ASSEQVI (*syn.* consequi). Assequi bonitatem primi esse V 32, p. 316,22. 26. 27.

ASSIMILARE. Virtus assimilans partes materiae in uegetabilibus et animalibus III 44, p. 178,15. assimilare corpus alimenti formae eius quod alitur III 47, p. 185,1.

ATTENVARE formas sensibiles III 37, p. 164,12.

ATTRACTIO partium III 44, p. 177,9. IV 17, p. 250,16; formarum sensibilibus ad uim imaginantem III 37, p. 164,10.

ATTRACTIVA (*sc.* uis) eiusdem generis est cum expulsiua et digistua III 44, p. 179,2.

ATTRAHERE est actio naturae III 47, p. 184,15. attrahere et pulsare est mouere partes alimenti in loco motu opposito III 47, p. 184,21. Vegetare est sub uno genere cum actionibus attrahendi et pulsandi III 47, p. 184,22.

ATTRIBVERE. Quicquid attribuit aliquid alicui alii, dignius est ad habendam rem tributam eo quod accipit III 7, p. 92,27.

ATTRIBVTIO aliarum substantiarum aliis III 46, p. 182,9.

AVCTOR (*syn.* factor). Omnis auctor praeter primum in suo opere indiget subiecto II 9, p. 40,21. Patiens ab auctore perfecto nullo mediante perfectum est III 6, p. 90,9.

AVDITOR. Auditus et intellectus auditoris V 43, p. 336,6.

AVDITVS. Forma et intellectus uerbi imprimitur in auditu auditoris V 43, p. 336,6.

AVGMENTARE. Vnitates augmentatae II 20, p. 62,8. c. 21. p. 62,12. 15. 20.

AVGMENTVM *opp.* decrementum III 55, p. 201,24. augmentum unitonis III 57, p. 206,17.

AVICVLA. Mundus corporalis natus in substantiis intelligibilibus, sicut auicula in aëre III 57, p. 205,12.

AVIS. Substantia corporalis talem habet comparisonem ad spirituales qualis est comparatio auis ad aërem V 30, p. 311,13.

AVRVM expoliatum forma sigilli, sed paratum recipere eam, uocatur materia; sed quando receperit, uocatur substantia II 11, p. 43,6.

AVXILIUM dei III 35, p. 160,20. IV 20, p. 256,23. V 43, p. 339,4. Auxilium ad imaginandum V 3, p. 262,9; ad erigendum se V 40, p. 329,5; consequendi spem nobilem V 43, p. 338,22.

II.

BENIGNITAS domini II 5, p. 34,19.

BINARIVS (*cf.* duo). Binarius fit uno multiplicato II 22, p. 65,2.

BONITAS. Vnus est bonitas V 32, p. 317,8. 9. c. 33, p. 318,16. bonitas quae est esse V 34, p. 320,15. dator bonitatis III 47, p. 184,13. IV 9, p. 230,25. V 43, p. 338,25. — Bonitas est mouens omnia III 46, p. 184,10. appetitus (inquisitio) materiae ad recipiendum bonitatem V 32, p. 316,19. c. 33, p. 318,16. omne quod est mouetur ut assequatur aliquid bonitatis primi esse V 32, p. 316,23. 317,8. substantiae prioris facilius erit assequi bonitatem V 32, p. 316,26.

C.

CAELVM. 1) Caelum cum elementis conuenit in corporeitate I 16, p. 20,8. c. 17, p. 20,29. cael. et elementa unum corpus sunt I 17, p. 20,27. 28. 21,5. 9. in caelo proprietates et differentiae corporis manifestae I 17, p. 21,13. materia caelorum et materia naturae in essentia eadem IV 8, p. 228,16. Caelum non est corpus qualia haec corpora I 17, p. 21,14. corpus caeli unitius et simplicius quam corpora elementorum V 42, p. 333,23. — Caelum est substantia praedicamentorum III 51, p. 193,17. — 2) Forma quae sustinetur in corpore caeli est quemadmodum formae universales subsistentes in corporibus elementorum I 17, p. 20,21. De formis caeli quae primum occurrit color est, deinde figura, post corporeitas, deinde substantialitas, deinde intellectus spiritualitatis, usque ad intellectum rei creatae, unius, per se existentis, sustentis has omnes formas I 11, p. 14,17. — 3) Caelum et elementa in quantitate conueniunt I 17, p. 20,29. caelum quantitate extenditur II 16, p. 50,13. — Caelum non recipit qualitates elementorum I 17, p. 21,2. — 4) Corpus caeli non recipit generationem aut corruptionem I 17, p. 21,6. in materia caelorum non succedunt sibi diuersae formae in actu IV 8, p. 228,5. superficies caeli continentioris est initium generationis II 24, p. 69,1. — Caelum coepit esse et non aeternum est III 51, p. 193,13. — 5) Esse omnium corporum constituitur in corpore caeli III 57, p. 208,10. super caelum non est substantia recipiens quantitatem II 24, p. 68,23. 27. superficies primi caeli est finis mundi II 16, p. 51,3. c. 24, p. 68,14. Caelum cum omni quod in eo est subsistens est in substantia spirituali II 2, p. 26,26. supra caelum est substantia simplex II 24, p. 68,22. materia, intelligentia, anima continent caelum, sicut caelum elementa V 30, p. 311,10. Quod de materia est supra caelum, est spiritualis formae, quod descendens a summo caeli, formae corporalis V 29, p. 310,17.20. cael. est medium inter corporalia et spiritualia III 51, p. 194,9. anima universalis coniungitur corporibus per medium caeli III 51, p. 194,9. — Stabilitas terrae in medio caeli V 30, p. 313,10; cf. 312,3. 11. nisio terrae de medio caeli V 30, p. 312,6. — 6) Motus caeli. Recursus caeli circa se ip-

sum est cum mutatione et reuolutione III 57, p. 208,12. — Caelum non est mobile per se III 51, p. 193,4. non mouetur sine medio a primo motore III 51, p. 193,18. magis mouetur quam terra propter propinquitatem ad primum esse V 32, p. 317,2.

CALOR non fluit ab essentia, sed a uiribus et accidentibus substantiae III 53, p. 198,16. — Calor ignis non minuitur, licet generet calorem in aëre III 54, p. 200,3. Calor qui est in igne non est calor in aëre III 54, p. 200,4. 6; est ille qui est in aëre, quamuis dissimiliter, ergo impressus ab eo III 46, p. 183,4. 7.

CANDOR occultatur IV 14, p. 244,17.

CAPAX omnis rei V 18, p. 291,10.

CAPTIVITAS naturae I 2, p. 5,3. III 56, p. 204,17.

CATHEDRA. Materia est cathedra unius V 42, p. 335,23.

CAVSA. 1) Omne quod debet fieri debito alterius et remouetur ad remotionem eius, ipsum est causa eius ut sit III 32, p. 154,21. — 2) Causae ad causatum ratio. a) Causa efficiens est extra essentiam causati V 24, p. 301,11. — Substantiae simplices terminatae sunt unaquaeque a sua causa et omnes a prima causa V 28, p. 308,25. — β) Perfectior et fortior substantia est causa debiliori et imperfectiori III 49, p. 188,21. IV 18, p. 250,23. operatio perfectior est causa minus perfectae III 46, p. 183,14. — Causa est dignior intellectu substantialitatis causato III 52, p. 195,27. Omne causatum comparatione causae compositum III 18, p. 118,24. — γ) Omne causatum inuenitur in sua causa III 30, p. 151,3. omne causatum in se est in effectu et in causa in potentia III 18, p. 118,24. Causatum est in sua causa secundum formam causae IV 20, p. 256,3. Comprehensio causae ad causatum III 57, p. 207,2. Substantia simplex stat in sua causa II 14, p. 47,19. — Causatum signum causae III 56, p. 202,23. — δ) Causa imprimit figuras et formas suas in causato III 22, p. 130,25. quicquid fuerit alii causa agens, imprimit in eo quod est in sua essentia III 22, p. 129,25. formae quae in causato apparent impressae sunt a causa III 22, p. 129,12. forma omnis causati est in sua causa III 22, p. 129,21. IV 20, p. 250,12. formae fiunt in causatis ex intuitu causa-

rum in causata et aequidistantia ad illas V 17, p. 289,12. — Causa est plurimum figurarum et formarum quam causatum III 22, p. 131,1. 6. 10. formae in causis perfectius et plenius sunt quam in causatis V 17, p. 289,10. — 3) Causa efficiens II 10, p. 41,24. V 24, p. 301,11. causa finalis I 2, p. 4,7. 10. 23. c. 4, p. 6,5. V 24, p. 303,6. causa prohibens IV 2, p. 214,9. V 15, p. 284,23. causa prima V 28, p. 309,1. — 4) Causa actionis III 46, p. 182,14. 184,8; compositionis instrumentorum animae III 40, p. 170,7; diuersitatis quae cecidit in formam IV 18, p. 251,22; diuersitatis actionis uoluntatis V 37, p. 324,15; diuisionis IV 11, p. 236,20; elongationis formae ab origine IV 20, p. 253,21; essendi V 40, p. 330,13. causa finalis essentiae materiae et formae V 24, p. 303,6. causa finalis essentiae hominis I 2, p. 4,10, generationis hominis I 2, p. 4, 23 (cf. v. 7); c. 4, p. 6,5. causa motus III 50, p. 192,18; cf. V 32, p. 316,18; multitudinis IV 11, p. 236,20; occultationis et manifestationis figurarum V 20, p. 295,1; passionis III 46, p. 182,14.19. 184,8; ponderositatis III 46, p. 183,14; substantiarum simplicium V 28, p. 308,25. — Vnitas est causa V 9, p. 273,3. 6. — Causa per quam exit unumquodque generum specierum indiuiduorum de potentia ad effectum II 13, p. 48,3. Causa propter quam est quicquid est V 43, p. 338,5.

CAVSATVM cf. causa n. 2.

CENTRVM. Substantia praedicatorum est quasi centrum ad ceteras substantias intelligibiles II 9, p. 40,25. Corporeitas substantiae a natura usque ad ultimum centrum II 21, p. 61,9. Caeli et elementa usque ad finem centri quantitate extenduntur II 16, p. 51, 1. c. 24, p. 68,14. Motus partium uegetabilium a centro ad extrema III 47, p. 184,23.

CEREBRVM est sedes uis animalis III 52, p. 196,14.

CERTITVDO dictionis V 16, p. 287,4; inquisitionis I 1, p. 3,24; probationis III 11, p. 103,20. c. 12, p. 105,9; propositionis III 20, p. 125,20. 126,18; quaestionis I 1, p. 3,10. certitudo intellecta V 8, p. 268,2. certitudinem conficere V 18, p. 290,20. — Certitudo essentiae animae I 8, p. 11,19; creationis V 40, p. 330,14; formarum III 37, p. 164,22; de separatione formae et materiae I 17, 20,17; substantiae intelligibilis III 56, p. 204,19.

CHARTA. Materia est sicut charta V 38, p. 326,25.

CIRCVLVS (syn. rota, sphaera). Substantiae spirituales cur circuli uocentur III 57, p. 206,19. 23.

CIRCVMDATOR totius saeculi I 8, p. 11,15.

CIRCVMSCRIBERE (syn. describere). Circumscriptum habet determinationem V 25, p. 304,2. Esse patiens est circumscriptum, esse agens non circumscriptum V 25, p. 303,27.

CIRCVMSCRIPTIO quantitatis III 53, p. 198,13.

CLARIFICARE intelligentiam V 35, p. 322,14; intellectum V 43, p. 337,21. Anima ligatione cum sensibilibus clarificatur V 42, p. 332,20.

CLARITAS formae et materiae III 18, p. 119,18. 20. Permutare a claritate IV 14, p. 244,7.

CLARVS. Substantiae intelligibiles quo fuerint clariores, erunt formarum receptibiliores V 16, p. 288,2. Clarus aer IV 2, p. 215,18; pannus III 28, p. 144,24. speculum clarum V 41, p. 331,25.

CLAVDERE. Porta clausa V 35, p. 322,9.

CLAVIS speculandi II 6, p. 35,15.

COADVNARE. Cum essentia rei coadunatur, ipsa res corporatur III 34, p. 159,11. Substantia huius mundi coadunata II 21, p. 62,24. Forma coadunata in materia obtusa III 34, p. 159,9. formae coadunatae in materia intelligentiae V 18, p. 291,3.

COADVNATIO. Forma apparet sensui propter coadunationem III 34, p. 159,10.

COAEQVAEVVS. Species coaequae ad suscipiendum nomen generis et definitionem III 18, p. 118,12.

COAGVLARE. Vis coagulans partes materiae cum partibus corporis III 44, p. 178,12.

COANGVSTATIO. Substantia simplex est sine coangustatione III 32, p. 152,27.

COAPTABILIS. Materia non coaptabilis proprietati unitatis et formae nisi propter unitatem et formam V 9, p. 272,23.

COGITARE. Motus cogitandi III 46, p. 181,21.

COGITATIO homini propria est III

46, p. 182,5. Cogitatio animae V 13, p. 281,22.

COGNITIO non est in anima animali III 49, p. 189,3; homini propria est III 46, p. 182,6. Cognitio ex forma est IV 14, p. 243,5; non est nisi propter unionem formarum cognoscentis et cogniti sine medio V 15, p. 285,8. Cognitio materiae et formae universalis V 1, p. 258,6. cognitio intelligentiae ducit ad cognitionem totius V 4, p. 264,7.

COGNOSCERE. Motus cognoscendi III 46, p. 181,21. Forma cognoscentis, — cogniti V 15, p. 285,9.

COHAERENTIA substantiarum II 24, p. 69,24.

COHAERERE. Anima iuncta est corpori, sed non cohaerens II 24, p. 70,4; *item* substantia spiritualis corpori mundi ib. v. 5.

COLLATIO omnium rerum ad unum IV 10, p. 232,18.

COLLECTIO formarum III 23, p. 133,20. c. 32, p. 153,3. 154,19. 26. c. 33, p. 157,17. V 13, p. 280, 23.

COLLECTIVVS. Substantiae quanto superiores, tanto magis collectivae omnium formarum III 49, p. 189,6. IV 15, p. 246,24. Origo collectivae III 24, p. 136,18. Vnititas collectivae omnis unitatis IV 12, p. 238,19. 21; *cf.* V 13, p. 280,25. Collectivus omnium formarum III 38, p. 167, 15. IV 12, p. 237,22 *passim*; collectivus omnis rei IV 13, p. 239,17.

COLLECTRIX. Substantia corporalis et figura corporalis collectrices multarum formarum III 22, p. 131,25. Forma unitior est collector multarum formarum III 32, p. 155,7. formae substantiarum simplicium collectiores formarum multarum quam formae substantiae compositae ib. v. 10.

COLLIGERE. Quomodo formae multae colligantur in uno V 18, p. 290,18. Locus impedit, ne formae multae colligantur in uno V 18, p. 291,1.

COLLIGIBILIS. Forma intelligentiae est colligibilior formarum quam forma animae III 38, p. 167,18.

COLOR. 1) Color est qualitas IV, 8, p. 229,14. — 2) Applicatio coloris cum subiecto V 27, p. 307,11. — Color est in substantia composita III 33, p. 157,8; *cf.* III 16, p. 112,17; c. 19, p. 122,13. — Colores sustinentur in

corpore II 1, p. 23,12. c. 16, p. 53,2. corpus est locus coloris II 14, p. 49,14. color est forma corpori IV 8, p. 229,14. color est ultima pars corporis III 56, p. 203,22. color accidentaliter pars corporis est II 16, p. 52, 28; *cf.* III 57, p. 206,13. color penetrat totalitatem essentiae corporis et quantitatis IV 14, p. 241,23. — Color non est de natura corporis II 16, p. 53,3. color diversus a corpore et a figura, licet unitus in esse II 5, p. 33,4. Color a corpore non simpliciter separatur II 1, p. 25,3. color comitatur corpus universaliter V 19, p. 293,20. color proprius separari potest a substantia II, 1, p. 25,4. c. 8. p. 33,17. corpora diversa in coloribus III 25 p. 141,19. — Color in corpore in potentia est III 35, p. 161,6 — Color est medium ad apprehendendum corpus IV 13, p. 239,11. — 3) Color sustentatur in quantitate II 5, p. 34,6. 9. IV 8, p. 229,13. c. 15, p. 246,27. V 19, p. 294,9. applicatio coloris cum quantitate II 24, p. 70,13. III 57, p. 206,13. color infusus est in totalitate essentiae quantitatis II 17, p. 55,24. IV 14, p. 241,23. — Subsistentia colorum in superficie II 14, p. 48,20. c. 15. p. 50,5. III 35, p. 160,9,17. — Quantitas videtur mediante colore II 7, p. 56,2. 5; *cf.* III 56, p. 203,24. 204,1. — 4) Colores in substantia composita actia simplici III 16, p. 112,17. c. 19, p. 122,14. omnis color fit per naturam III 56, p. 203,23. colores in animalibus herbis lapidibus non ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem, sed ex impressione animae et naturae IV 16, p. 248,11. 15. 18. — 5) Colores nec corporales absolute, nec spirituales absolute III 16, p. 112,14. 16. 18. In colori corporali est color spiritualis III 24, p. 135,24. color spiritualis subsistit in substantia spirituali III 24, p. 136,1. color in substantia simplici modo subtiliori et simpliciori quam in substantia composita III 25, p. 140,26. 141,2. — 6) Color qui in corpore in potentia est apparet sensui, quando adiungitur ei lumen infusum corpori a lumine solis III 35, p. 16,6; *cf.* III 34, p. 159,16. c. 35, p. 159,18. 160,5. 12. lumen solis et lumen visus coniunguntur colori III 35, p. 160,15. lumen et color fiunt unum III 35, p. 161,12. Color est manifestus et propinquior sensui V 20, p. 294,21. visus si penetrat colorem, pertingit ad figuram et quantitatem et substantiam III 56, p. 203,24 (*cf.* 204,1). — 7) Color est exemplum

formae V 3, p. 261, 24. — Substantia naturae ordinatur contra colorem III 56, p. 203,22.

COLORARE. Corpus est essentia colorata II 1, p. 23,9.

COMES unius figurae V 16, p. 287,23. 288,1.

COMINVS coniungi, *opp.* eminus III 48, p. 186,20.

COMITARI. Color et figura comitantur corpus uniuersaliter V 19, p. 293,20.

COMMISCERE. In inferiori omnia appetunt commisceri V 35, p. 321,8. Anima commiscuit se substantiae V 41, p. 331,21.

COMMIXTIO est in extremo inferiori V 35, p. 321,8.

COMMVNIO in motu et in essentia III 50, p. 191,25. 27.

COMMVNIS regula I 10, p. 13,6; modus V 12, p. 277,26.

COMMVNITAS omnium rerum IV 10, p. 292,17; substantiarum III 49, p. 189,19. IV 1, p. 212,15,16.

COMMVTARE (*syn.* mutare). Possibilitas commutatur in necessitatem III 10, p. 101,3.

COMMVTATIO partium IV 17, p. 250,16.

COMPARABILIS (*syn.* conferibilis, consimilis, similis). Existentia formarum in intelligentia comparabilis est existentiae earum in anima et existentiae nouem praedamentorum in substantia V 18, p. 291,17 (*cf.* V 19, p. 293,12. 294,6).

COMPARATIO corporum sensibilium cum substantiis intelligibilibus III 57, p. 205,10. deus continet uoluntatem sine comparatione V 19, p. 293,10. quicquid est infra saeculum deitatis, comparatione eius ualde paruum est V 43, p. 338,7. comparatio formae materialis ad formam uoluntariam IV 20, p. 255,6. comparatio formarum sensibilium ad animam talis est qualis libri ad legentem II 6, p. 36,15. comparatio luminis infusi et irradiantis IV 20, p. 254, 4; luminis ad materiam IV 15, p. 245,24; luminis quod materia acquisiuit ex uoluntate et luminis quod in uoluntate est V 17, p. 289,6. materia est corporalis comparatione formae IV 14, p. 244,25; est priuata comparatione esse formalis V 11, p. 277,3 *uel* rei compositae ib. v. 8. comparatio sustentationis materiae primae ad om-

nes formas V 19, p. 294,5. comp. subiecti ad corpus I 15, p. 19,12; inter subiecta et praedicata ib. v. 18. comparatio altiorum substantiarum ad factorem primum est qualis inferiorum ad altiores III 23, p. 108,5. comparatio substantiae corporalis ad spiritua-lem est qualis comp. auis ad aërem V 30, p. 311,13. paruitas substantiae corporalis comparatione magnitudinis substantiae spiritualis V 30, p. 311,22. comparatio substantiae corporalis in spirituali cum existentia corporis in anima II 24, p. 70,1. comp. substantiae corporalis et spiritualis ad uoluntatem sic est ut comparatio terrae ad caelum V 39, p. 312,10. comp. substantiarum simplicium est qualis comp. materiae et formae simplicium IV 2, p. 214,2. 4. comp. substantiae spiritualis creatae cum uoluntate V 30, p. 312,1. comp. uoluntatis ad materiam est talis qualis intelligentiae ad animam et materiae et formae ad intelligentiam II 13, p. 47,9.

COMPLEXIO subtilis II 9, p. 41,6; terminorum III 1, p. 75,7.

COMPONERE (*cf.* compositum). Nulla simplex substantia composita est ex alia V 15, p. 285,26. Quicquid resoluitur in aliud sensu uel intellectu, compositum est V 7, p. 269,8. Compositum signum simplicis III 56, p. 202,22. Si quid compositum est ex duobus, nunquodque eorum potest esse per se III 17, p. 117,8. Esse compositum ex materia et forma V 40, p. 329,4. Intelligentia composita ex materia et forma uniuersali V 7, p. 268,8. 14. 15. c. 35, p. 322,12. non est totum compositum ex intelligentia V 15, p. 285,26. Anima composita est IV 1, p. 212,12. Corpus compositum II 14, p. 49,4, ex materia et forma III 17, p. 117,9. IV 6, p. 226,1. V 12, p. 279,10, non ex punctis II 16, p. 52,14. Materia ubi magis composita sit II 20, p. 61,15. Substantia composita *cf.* substantia.

COMPOSITIO. 1) Compositio non est nisi motione, attractione et retentione partium III 44, p. 177,8. Quod compositum est ex alio, compositio eius est in actu V 15, p. 286,2. Compositio compositi prohibet illud a formis penetrari V 16, p. 287,14. Regula compositionis III 43, p. 175,21. intellectus compositionis III 45, p. 180,6. modus compositionis *opp.* modus resolutionis III 25, p. 138,16. c. 43, p. 175,10. maniera compositionum ex differentiis,

propriis et accidentibus III 37, p. 163,21. Mutatio ex simplicitate in compositionem II 23, p. 66,18. — 2) Compositio corporis II 22, p. 64,28. III 56, p. 203,11; partium corporis III 46, p. 181,17 (*cf.* III 45, p. 180,1); elementorum in lapidibus herbis animalibus III 44, p. 178,4; instrumentorum animae III 40, p. 170,7; materiae et formae V 9, p. 274,1. c. 12, p. 278,13. c. 27, p. 306,14 (*cf.* v. 8); mundi ex lineamento numeri et litterarum in aëre II 21, p. 63, 22; numeri II 22, p. 64,28. 65,14; quantitatis continuæ II 22, p. 65,14.

COMPOSITOR. Corpus compositorum suarum partium habet III 44, p. 177,5.

COMPOSITRIX. Substantia compositrix partium corporis III 44, p. 177,29.

COMPOSITVM (*cf.* componere).

1) Quicquid compositorum intelligentia diuidit et resoluit in aliud, est compositum ex illo in quod resoluitur II 16, p. 51,18. — 2) Omne compositum est posterius simplicibus ex quibus est compositum III 2, p. 76,11. simplex est causa compositi III 2, p. 76,7. simplex continet compositum V 30, p. 311,8. compositum simplex est ad id quod est inferius eo, simplex compositum ad id quod est superius eo IV 4, p. 218,22. compositum et simplex sunt unius generis V 14, p. 283,21. simplicia omnis compositi inueniuntur per se V 27, p. 306,4. — 3) Compositio compositi prohibet illud a formis penetrari V 16, p. 287,15. Depictiones colores figurae in compositis unde sint IV 16, f. 248,15. 18. — 4) Compositum ex materia et forma I 8, p. 11,21; diuiditur in substantiam corpoream et spirituales I 9, p. 12,3. Compositum diuiditur in crescibile et non crescibile, in uiuum et non uiuum et in omnes oppositiones differentiarum quae diuidunt materiam II 13, p. 47,1. — 5) Formae subsistentes in compositis ex elementis I 17, p. 20,23. Corpus est compositum continuum ex partibus III 44, p. 177,4.

COMPREHENDERE (*syn.* apprehendere). Quantitas comprehendit substantiam praedicamentorum II 9, p. 41,2. Materia intelligentiae comprehendit formas omnium rerum V 38, p. 326,15. Voluntas comprehendit materiam et formam V 38, p. 327,7. c. 43, p. 338,13. Forma est comprehendens rem V 23, p. 300,20.

COMPREHENSIO animae circa omnia I 8, p. 11,20; causae ad causatum

III 57, p. 207,2; scientis ad scitum ib.; substantiae corporalis III 57, p. 208,5; substantiae spiritualis III 57, p. 208,4. 7; sustentantis ad sustentatum III 57, p. 207,1.

COMPREHENSOR totius saeculi I 8, p. 11,16.

CONCESSIO necessaria III 13, p. 106,4.

CONCLVSIO. Anima rationalis mouetur a propositionibus ad conclusionem IV 13, p. 239,7.

CONDITIO hominis III 58, p. 208,17.

CONFERIBILIS (*syn.* comparabilis, consimilis, similis). Materia praedicamentorum conferibilis est materiae uniuersali II 7, p. 37,21. Corpus conferibile est numero II 22, p. 64,28. Punctum conferibile unitati, linea duobus, superficies quatuor, corpus octo II 22, p. 65,4. 7. 10. 12.

CONFIGVRARE. Substantia simplex configuratur omni figurae V 16, p. 287,20.

CONGREGATIO unitatum III 19, p. 123,5.

CONIECTOR materiae et formae V 35, p. 321,21.

CONIUNCTIO. 1) Ex coniunctione quorumlibet diuersorum fit forma quae non erat in aliquo eorum V 9, p. 274,3 (*cf.* III 20, p. 125,23. 126,9. 15. 128,8. c. 25, p. 145,15. 18). — Diuersa et diuisa tam in superioribus quam in inferioribus mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,12. — 2) Coniunctio actionis (*opp.* in loco) I 14, p. 18,13; animae cum substantia composita III 20, p. 123,21; elementorum secundum aliquam proportionem IV 16, p. 248,16; formarum sensibilibus cum substantia corporea III 25, p. 141,12; formae simplicis cum substantia opposita III 25, p. 141,10; intellectuum duorum V 8, p. 270,21; luminis cum corporibus III 52, p. 195,25; luminis cum materia IV 15, p. 245,26; luminis ad uoluntatem IV 19, p. 253,14. 16; materiae et formae (materialium et formarum) IV 7, p. 227,19. c. 10, p. 234,12. V 8, p. 270,23. 271,2. c. 10, p. 273,23. 274,2. c. 11, p. 276,19. 26; naturae cum substantia composita III 20, p. 126,21; partium III 44, p. 177,26. IV 17, p. 250,15; unitatum II 21, p. 63,20. c. 22, f. 65,23.

CONIUNCTOR. Voluntas coniunctor materiae et formae V 39, p. 327,22.

CONIVNCTRIX. Forma intelligentiae coniunctrix est omnium formarum II 20, p. 62,6. Substantia coniunctrix partium corporis simplicis III 44, p. 177,29.

CONIVNGERE. 1) Quicquid coniungitur alii, non coniungitur nisi extremitate sua III 9, p. 97,9. substantiae coniunctae finitae, ubi coniunctae ib. v. 17. finito coniunctum ipsum finitum est ib. v. 12. — Coniungi cominus vel eminus III 48, p. 186,19; prope et continue ib. v. 23. — 2) Coniungi propter similitudinem et convenientiam in uno genere V 8, p. 271,18. formae non coniunguntur nisi formis ib. v. 15. 17. — Quomodo in materia esse et non esse simul coniungi possit V 11, p. 276,12. — 3) Substantia praedicamentorum non est coniuncta (*i.e. loco coniuncta*) factori primo III 2, p. 79,6. *Contra*: Si substantia (praedicamentorum) non coniungeretur factori primo (*i.e. non ab eo apta esset*), non existeret uno ictu oculi III 2, p. 76,4.

CONSCENDERE (*syn.* ascendere) ad scientiam deitatis V 43, p. 338,3.

CONSECVTIO creaturae V 43, p. 334,2.

CONSECVI (*syn.* assequi) bonitatem V 33, p. 318,16.

CONSIDERATIO, *opp.* evidētia rei III 13, p. 106,7. Consideratio diversitatis materiae et formae V 5, p. 264,16.

CONSIMILIS (*syn.* conferibilis, comparabilis, similis) utrisque extremis V 15, p. 285,5.

CONSISTERE. Materia et forma indigent voluntate ad consistere V 31, p. 314,5.

CONSTITVTIO omnium est ex voluntate V 39, p. 327,17. Constitutio formarum in essentia animae III 37, p. 165,5. constitutio intelligentiae per aliquid quod supra eam est V 1, p. 259,12.

CONSTRICITIO multarum partium III 44, p. 177,26; unitatum II 22, p. 65,23.

CONSTRINGERE. Aer constringitur IV 14, p. 243,15.

CONTACTVS animae cum formis sensibilium III 37, p. 164,21.

CONTEMPLATIO animae I 8, p. 11,1.

CONTENTRIX. Anima et intelligentia contentrices sunt substantiae praedicamentorum III 3, p. 81,25. Omnis forma contentrix est formati ib. v. 13. substantia simplex contentrix

substantiae praedicamentorum (substantiae compositae) ib. v. 16. 24.

CONTINENTIA uniuersalis V 4, p. 262,23. Continentia animae ad corpus III 57, p. 207,19; intelligentiae ad animam ib.; substantiarum simplicium sub primo fluxu III 52, p. 196,10; substantiarum spiritualium aliarum in aliis III 57, p. 206,25.

CONTINERE. Continens superius est contento III 3, p. 81,26, eique unitum III 20, p. 127, 12. — Anima continet corpus, intelligentia animam, forma materiam, voluntas formam, deus voluntatem et quicquid materiae et formae est in ea V 19, p. 293,6. (*cf.* V 30, p. 311,10). Anima continet substantiam praedicamentorum III 3, p. 81,25, caelum elementa V 30, p. 311,11, materia totum ib. v. 4, simplex compositum ib. v. 8, sphaerae spirituales sphaeras corporales ib. v. 9.

CONTINGERE. Substantia animae contingit substantiam intelligentiae, et substantia praedicamentorum contingitur ab ea III 3, p. 81, 8.

CONTINVTIO, *opp.* disgregatio II 22, p. 64,12. Intellectus continuationis in continuo non est nisi continuatio disgregatorum in disgregatis ib. v. 16. — Continuatio partium II 19, p. 60,11; substantiae ib. v. 13; totalitatis substantiae cum totalitate quantitatis ib. v. 14.

CONTINVATOR partium corporis III 44, p. 177,5.

CONTINVE coniungi III 48, p. 186,23.

CONTINVVS. Continuum est ex disgregato II 22, p. 64,15. Intellectus continuationis in continuo II 22, p. 64,16. — Corpus est compositum continuum ex partibus III 44, p. 177,4. Essentia substantiae est una continua II 19, p. 59,30. 60,12. forma (materia et forma) extensa est a supremo usque, ad infimum extensione continua IV 18, p. 251,8. II 30, p. 313, 7. totum quod est, est continuum ab extremo superiori usque ad extremum infimum IV 6, p. 226,4. — Quantitas continua II 22, p. 64,10. 13. 17. 20. 24. 65,14. III 33, p. 156,17 (*cf.* quantitas).

CONTRARIETAS. Differentia uerae contrarietatis, *opp.* differentia convenientium V 2, p. 260,16.

CONTRARIVS. Contraria non faciunt unum quid II 23, p. 67,24. omnis res quae facit aliquam rem con-

traria agentis, facit contrariam factae rei II 23, p. 67,19. in contrariis si quid uni eorum conuenit, contrarium eius conuenit alteri III 32, p. 153,25. duae uires contrariae non conueniunt in eodem V 10, p. 275,21. — Contraria mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,12. — Materia contraria unitati II 23, p. 67,20; *item* separatio ib. v. 22.

CONVENIENTIA non fit nisi ex similitudine III 1, p. 74,9. remotione similitudinis remouetur conuenientia ib. v. 8. — Omne quod fit ab alio, necesse est ut sit inter illa aliqua conuenientia II 12, p. 43,27. inter quae non est conuenientia, non uniuertur III 38, p. 168,13. — Ratio conuenientiae inter duas formas III 38, p. 168,14. conuenientia in uno genere V 8, p. 271,18; in ramis IV 10, p. 232,22; inter substantiam et naturam II 12, p. 44,1. 16. 21. — Desiderare conuenientiam V 35, p. 321,13.

CONVENIRE. Res nec omnino sunt diuersae nec omnino conuenientes IV 6, p. 223, 11. V 12, p. 279,5. Si res non participarent aliquid commune, non conuenirent in aliquo IV 10, p. 232,20. res prohibentur conuenire in uno, cum non sint conuenientes in una materia IV 10, p. 232,30. si duo in aliquo conueniunt, illud est in unoquoque illorum IV 12, p. 238,8. Contrariis conueniunt contraria III 32, p. 153,25 (*cf.* V 10, p. 275,21). — Res non uniuert nisi cum suo conuenienti V 32, p. 316,4. — Quomodo formae multae in uno conueniant V 18, p. 290,19. Conuenire in eodem V 10, p. 275,21; in uno genere IV 10, p. 232,28.

CONVERSIO I. Conuersio propositionis III 5, p. 85,21. 24. 86,22. 24. 88,29. — II. Conuersio elementorum I 3, p. 5,28; generationum I 3, p. 6,1.

CONVERTERE corpus alimenti a sua forma III 47, p. 184,25. Virtus conuertens partes materiae in uegetabilibus et animalibus III 44, p. 178,14.

COPVLATIO intellectuum simplicium III 37, p. 163,20.

CORPORALIS (*syn.* corporeus). Omnis receptio fit in corporali III 17, p. 117,17. — Differentia corporalis *opp.* intelligibilis V 27, p. 308,23. Forma corporalis *cf.* forma n. 33. Formae sustentatae in corporibus sunt corporales in effectu III 23, p. 147,1. formae spirituales quomodo factae sint corporales III 34, p. 158,4 sqq. (*cf.* forma n. 18).

formae sensibiles corporales sunt V 15, p. 285,13. c. 26. p. 305,12. formae in substantia animae mediae sunt inter corporales, quae sunt in substantia praedicamentorum, et spirituales, quae sunt in intelligentia III 41, p. 172,3. c. 42. p. 173,10. Locus corporalis *opp.* spiritualis II 14, p. 42,17. III 32, p. 153,28. 29. V 31, p. 314,8. Lumen est corporale V 39, p. 328,17. Materia corporalis *cf.* s. v. materia. materia est in se corporalis III 33, p. 158,25; est corporalis comparatione formae IV 14, p. 244,24. Mundus corporalis III 56, p. 204,21. c. 57, p. 205,12. p. 207,22. IV 16, p. 247,17. Propinquitas corporalis IV 19, p. 253,14. Rotae corporales IV 1, p. 211,15. 18. Sensibilia corporalia V 15, p. 284,18. Sphaerae corporales IV 15, p. 247,13. 248,2. IV 16, p. 249,4. V 30, p. 311,9. Substantia corporalis *cf.* s. v. substantia.

CORPORALITAS hyle (*gen.*) V 15, p. 284,22. c. 28, p. 309,9. Diuersitas substantiarum in spiritualitate et corporalitate V 37, p. 324,15.

CORPORARE. Cum essentia rei coadunatur, ipsa res corporatur III 34, p. 159,11. Aer corporatur IV 14, p. 243,16.

CORPOREITAS. Intellectus spiritualitatis est praeter intellectum corporeitatis IV 2, p. 213,23. Corporeitas occultior quam figura V 20, p. 294,22 (*cf.* I 11, p. 14,18). — Corporeitas est forma egens materiae sustentante eam IV 8, p. 228,26. substantia quae sustinet corporeitatem mundi est materia corporalis II 1, p. 23,7. 14. corporeitas mundi, quae materia est formae sensibilis, est forma materiae occultae II 1, p. 24,10. — Corporeitas substantiae a natura usque ad ultimum centrum II 21, p. 63,9. Materia substantiae compositae proxima corporeitati III 16, p. 112,23. Corporeitas formarum sensibilium V 15, p. 285,6. Elementa similia sunt in corporeitate I 15, p. 19,6. Caelum cum elementis conuenit in corporeitate I 16, p. 20,8. corporeitas est forma caeli I 11, p. 14,18. — Mutatio ex spiritualitate in corporeitatem II 23, p. 66,19.

CORPOREVS (*syn.* corporalis). Magis corporeum est forma simpliciori IV 8, p. 229,23. Quanto forma fuerit magis corporea, erit sensui manifestior V 20, p. 294,20. Locus corporeus III 33, p. 156,2. 157,3. Materia corporea III 34,

p. 158,22. Substantia corporea III 2, p. 78,20. c. 15, p. 111,2. 16. c. 17, p. 115,26. 118,1. c. 21, p. 128,24. 129,1. 3. 7, 9. c. 22, p. 130,15. c. 25, p. 141,13. c. 28, p. 144,24.

CORPVLENTARE. Substantia huius mundi corpulentata II 21, p. 62,24.

CORPVLENTVS. Quo inferius aliquid descenderit, erit corpulentius V 29, p. 310,22. Forma in substantiis corporalibus est materia ei quod est corpulentius IV 8, p. 230,6. Substantia quo fuerit corpulentior, erit pauciorum figurarum III 32, p. 154,17.

CORPVS. 1) Quid sit corpus et ex quibus constet. *a.* Corpus est substantia habens tres dimensiones IV 6, p. 226, 2. Corpus est compositum continuum ex partibus III 44, p. 177,4. 15 sqq.; est existens per se II 1, p. 26,1. Corpus in sua compositione conferri potest numero in sua compositione II 22, p. 64,28; est ex octo punctis II 22, p. 65,12; octonario conferri potest ib. Corporis proprietates et differentiae I 17, p. 21,13; eius proprietates et quantitates I 15, p. 19,20. — *Essentiae corporum sunt una* III 50, p. 191,23. — *Corpus exemplum materiae, color formae* V 2, p. 261,23. — *b.* Corpus est compositum ex materia et forma IV 6, p. 226,1. V 12, p. 279,10, *sive* ex substantia et forma III 17, p. 117,9. in corpore est forma et formatum II 1, p. 24,18. — *Substantia corporis est receptibilis unius formae tantum* V 16, p. 288,11 (*Non contra dicit* IV 10, p. 232,1: corpus est substantia sustinens formas multas diuersas; cf. n. 2 *b.* *De illa forma una corporis, quae est corporeitas, cf. s. v. corporalitas et corporeitas.* — *c.* Corporis subiectum est substantia I 15, p. 19,11. Substantia in se non est corpus II 14, p. 47, 20. 27. *Contrarium non est, sed videtur tantum, quod dicit* III 7, p. 93,9: substantia praedicamentorum est corpus et III 16, p. 112,12: substantia composita est corpus sensibile compositum.

2) Corporis cum quantitate ceterisque formis necessitudo. *a.* Proprietates corporis est quantitas I 15, p. 19,10. quantitas est pars corporis III 57, p. 206,12. partes corporis quo magis fuerint coniunctae, ipsum corpus eo spissius et magis quantitas erit, et e contrario II 22, p. 65,18. *Praeterea* cf. n. 5 *e.* — *b.* Corpus est sustinens formas multas diuersas IV 10, p. 232,1.

Corpus est materia formarum quae sustinentur in eo II 1, p. 23,11. formae sustentatae in corporibus sunt corporales in effectu III 28, p. 147,1. Corpus est subiectum formis quatuor universalibus (*i. e.* quatuor qualitatibus elementorum) I 16, p. 19,24. 26. 20,2. Intellectus discernit formas a corporibus IV 4, p. 218,10. Corpus et eius accidentia sunt unum, sed anima ea distinguit V 18, p. 292,6. — Corpus solum denudatum est materia sustinens qualitatem IV 8, p. 229,18; est simplicius corpore qualitatum ib. v. 17. — *c.* Corpus est diuersum a colore et figura, licet coniunctum in esse II 5, p. 33,14. corpus est essentia figurata et colorata et omnino formata suis formis II 1, p. 23,9. forma est finis corporis IV 20, p. 253,28. figura est extremitas corporis V 29, p. 309,23. corpus coniungitur corpori per figuram II 8, p. 39,3. Voluntas acquirit materiae corpus, figuram et formam V 38, p. 326,19. De coloribus et figuris corporum cf. *praeterea* s. v. color 2 et figura I 2. — *d.* Corpora composita sunt in loco II 14, p. 49,4. Corpus est locus ei quod non est corpus, ut color figurae lineae superficiei et ceteris accidentibus corporalibus II 14, p. 49,13.

3) Corporis dimensiones, partes, continuitas. *a.* Corpus habet tres dimensiones IV 6, p. 226,2. Diuisio corporis in septem partes (*i. e.* ante, post, ad dextram, ad sinistram, supra, infra, in medio positas) III 44, p. 177,19. Corporis longitudo II 18, p. 57,7. 9; profunditas III 44, p. 177,21. — *b.* Partes corporis sunt figura, color, quantitas, substantia III 57, p. 206,12. diuisio corporis in substantia, mensura, figura III 44, p. 177,20 (diuisio in septem partes cf. *a.*). Vtrum punctum sit pars corporis cf. *c.* Vtrum partes corporis sint separatae cf. *d.* — *c.* Corpus non est compositum ex punctis II 16, p. 52,14. 16 sqq. (*contra Discipuli sententiam* ib. v. 6: terminus simplex in quem resoluitur corpus est punctum). Punctum non est pars corporis II 16, p. 52,13, nisi accidentaliter ib. v. 28 (*non huc pertinet* II 22, p. 65,12: corpus est ex octo punctis). Punctum accidens est subsistens in corpore II 16, p. 52,29. — Longitudines corporis sunt diuisibiles in infinitum II 18, p. 57,7. 9. — *d.* Corpus est compositum continuum ex partibus III 44, p. 177,4. 15 sqq. Partes corporis non sunt separatae in effectu

ll 19, p. 60,5. Non est uacuitas siue inanitas inter partes corporis ib. 7. 9. — Partes corporis quo fuerint magis coniunctae, ipsum corpus eo erit spissius ll 22, p. 65,18. — *e.* Partes corporis ab alia substantia coniunctae ll 44, p. 177,5. 14. 28. Est substantia una componens et retinens partes corporis simplicis et compositi ll 45, p. 179,23.

4) Elementorum caelique ad corpus ratio. *a.* Corpus est subiectum elementorum ll 5, p. 19,5. 21. c. 16, p. 19,25. 20,2 (*cf.* p. 19,24. 26). elementa conueniunt in eo quod corpus sunt I 17, p. 22,10. corpus se habet ad formas uniuersales ut elementa ad formas particulares I 16, p. 20,2. — *b.* Caelum et elementa sunt unum corpus I 17, p. 20,29 (*cf.* I 16, p. 20,9). Corpus caeli non recipit qualitates elementorum nec generationem aut corruptionem I 17, p. 21,2. 6. Esse omnium corporum continetur in esse caeli ll 57, p. 208,10. Corpus caeli unitius et simplicius est quam corpora elementorum V 42, p. 333,22.

5) Corporis actio, motus, quies. *a.* Corpus non habet actionem in se ll 44, p. 179,17, sed actiones eius sunt ab agente praeter corpus ll 44, p. 177,1. actio substantiarum (formarum) spiritualium (simplicium) in corpore ll 9, p. 41,9. ll 16, p. 112,13. c. 45, p. 180,10. V 21, p. 297,13. *Cf.* actio 2*b.* — Corpus est patiens a uirtute naturali et uestitum ea ll 57, p. 207,7. Partes corporis coniunguntur et retinentur ab alia substantia ll 44, p. 177,5. 14. 28. c. 45, p. 179,23 (*cf.* n. 3 *e.*). — *b.* Motus corporis uniuersalis ll 50, p. 191, 8. 12. 192,3. 12. 19. corpus uniuersale mouetur motu primo ll 50, p. 191,11. corpus uniuersale non mouetur propter se ipsum ll 50, p. 191,12 sqq. 192, 6 sqq. 192,19 sqq. 193,5 sqq. 193,11 sqq. — *c.* Motus corporum a ui spiritali ll 10, p. 42,1. Voluntas (dei) agit in materia corporis motum localem et ceteros motus V 47, p. 325,1; *cf.* V 38, p. 326,19. — Corpus unum non mouetur diuersis motibus ll 43, p. 176,13. — Corpus habet profunditatem in ea parte quae est opposita suo motui naturali ll 44, p. 177,21. — *Cf. etiam* n. 9 *b.* — *d.* Corpus quietum (quiescens) est in se ll 7, p. 93,10. c. 43, p. 175,24. 176,4. c. 44, p. 179,16. Corpus peruenit ad finem quietis V 29, p. 310,13. — *e.* Si quantitas esset causa prohibens substantiam a motu et ab agendo, nullum

corpus inueniretur mobile ll 10, p. 41, 27. Quantitas est causa propter quam non fluunt corpora a corporibus ll 53, p. 198,10. Vires et radii qui effluunt de corpore sunt spirituales ll 15, p. 110,9.

6) Corporis perceptio. Corpus est sensibile ll 1, p. 25,14. 25. ll 16, p. 112,12. c. 51, p. 195,4. c. 57, p. 205, 10. Anima sensibilis apprehendit corpus per medium trium: coloris figurae motus IV 13, p. 239, 9. Formae corporum sunt in uirtute imaginante esse simpliciori et subtiliori IV 16, p. 249,11.

7) Corporis multiplicitas et uilitas. *a.* In corpore est multiplicitas et diuersitas maxima V 42, p. 333, 21. Corpus subtilius magis unitum ll 57, p. 206,17. aliquid corporum est simplicius alio IV 2, p. 214,16. — *b.* Corpora sensibilia comparatione substantiarum intelligibilibus in ultima uilitate et imperfectione ll 57, p. 205,10. Aliqua corporum sensibilibus sunt nobiliora aliis ll 51, p. 195,4. — *c.* Corpus positum est in extremo inferiori IV 6, p. 225,24. V 12, p. 279,10. substantiae propinquiores corpori V 16, p. 288,14.

8) Corpus uniuersale et corpus particulare ll 45, p. 180,4. 11. 25. Corpus uniuersale est simile corpori particulari (corpori hominis) ll 45, p. 180,4. c. 48, p. 208,18. essentia corporis uniuersalis non est extra essentiam corporum quae sunt intra ipsum ll 50, p. 191,20. corpus particulare opus habet uniuersali ll 45, p. 180, 25. — Materia uniuersalis in sensibilibus est corpus uniuersale I 17, p. 22,16. 22. Corpus uniuersale continetur substantiis spiritualibus ll 24, p. 70,3. ll 58, p. 208,16. corpus uniuersale absolutum exemplum substantiarum simplicium ll 56, p. 203,9. substantia uniuersalis agit in corpus uniuersale, particularis in particulare ll 45, p. 180,10. substantia uniuersalis componit et retinet partes corporis uniuersalis ll 45, p. 180,1. — Termini aequidistantiae inter substantias simplices et partes corporis uniuersalis ll 56, p. 203,14 sqq. — Motus corporis uniuersalis *cf.* n. 5 *b.*

9) Corporis cum anima necessitudo. *a.* Diuersitas corporis et animae V 3, p. 262,5. 11. Corpus animam continentem, corpus animae ligatum *cf.* anima 14 *b.* *c.* Diffusio animae per omnes partes corporis ll 52, p. 196,15. V 38,

p. 326,6. c. 43, p. 337,9. *Habitus animae ad corpus talis qualis formae ad materiam* V 3, p. 262,12 (*cf.* V 23, p. 300,12. c. 38, p. 326,11). *Remota anima destruitur corpus* V 9, p. 273,3. — *δ. Anima vegetabilis mouet partes corporis in loco* IV 17, p. 250,14 (*cf.* III 47, p. 185,13). *anima sensibilis mouet totalitatem corporis locis ib.* v. 12. *uoluntas animae mouet corpus aut quiescere facit aliquod membrorum eius* V 37, p. 325,6. — *c. Spiritus est medius inter animam et corpus* III 2, p. 75,24. c. 51, p. 194,4. *Anima sensibilis et natura sunt mediae inter animam intelligibilem et corpus* V 15, p. 285,16.

10) *Corporum genera.* *a. Corpora diuersa in substantia et coloribus* III 25, p. 141,19, *in subtilitate* III 57, p. 206,17, *simplicitate* IV 2, p. 214,16, *nobilitate* III 51, p. 195,4. — *b. Ordines corporis:* 1. *corpus caeli*, 2. *corpora elementorum* V 42, p. 333,22. — *Corpus caeli* I 17, p. 21,2. 6. III 57, p. 208,10. V 42, p. 333,23; *cf. n.* 4 *b*; *elementorum* V 42, p. 333,23; *cf. n.* 4; *mundi* II 16, p. 51,7. 9. c. 17, p. 54,7. c. 24, p. 70,5; *totius mundi* II 18, p. 53,3; *corpus uniuersale mundi* II 24, p. 70,3; *substantia corporis mundi* III 17, p. 53,20; *corpus qualitatum (opp. solum, denudatum)* IV 8, p. 229,18; *rotarum* III 50, p. 191,4. — *c. Corpus compositum (opp. simplex)* III 16, p. 112,12. c. 45, p. 179,23; *conglobatum (opp. sparsum)* III 44, p. 177,24; *denudatum (opp. corpus qualitatum)* IV 8, p. 229,17; *particulare (opp. uniuersale)* *cf. n.* 8; *politum* III 37, p. 163,11; *sensibile* *cf. n.* 6; *simplex (opp. compositum)* III 43, p. 175,26. c. 45, p. 179,23. IV 2, p. 214,16; *solidum sicut terra* III 16, p. 113,2. c. 35, p. 161,3; *solum (opp. corpus qualitatum)* IV 8, p. 229,17; *sparsum (opp. conglobatum)* III 44, p. 177,23; *spissum (opp. subtile, tenue)* II 22, p. 65,19. III 44, p. 177,24. IV 4, p. 217,19; *subtile (opp. spissum)* III 57, p. 206,17; IV 4, p. 217,19; *tenue (opp. spissum)* III 44, p. 177,23; *uniuersale (opp. particulare)* *cf. n.* 8.

CORRVPTIO. *Corpus elementorum recipit corruptionem* I 17, p. 21,7; *caelum eam non recipit* I 17, p. 21,3. 7.

CRASSESCERE. *Substantia crassescit* V 41, p. 332,1. *Forma initio spiritualis postea crassescit* IV 18, p. 251,19.

CRASSITUDO prohibet substantiam a conferendo III 15, p. 110,12. 111,2. c. 53, p. 198,12. *Esse fit manifestius propter crassitudinem suam* III 56, p. 204,2. 9. — *Crassitudo animae vegetabilis* III 48, p. 186,22; *luminis materiae infusi* IV 14, p. 242,27; *quantitatis* III 15, p. 110,12. c. 53, p. 198,12.

CREARE (*cf. creatum*). 1) *Creare ex nihilo factoris primi est* III 3, p. 79,18 (*cf.* III 25, p. 139,25). *Substantia praedicamentorum non est creata ex nihilo* III 3, p. 79,20. — *Voluntas (uerbum) creat* V 40, p. 329,4. *Substantiae simplices creant* III 27, p. 144,10. III 5, p. 81,1. — 2) *Oportuit creari esse patiens oppositum esse agenti* V 25, p. 303,26. — *Verbum, scilicet uoluntas, creauit materiam et formam* V 36, p. 323,18 (*cf.* II 13, p. 47,8). *Creator creauit esse compositum ex materia et forma* V 40, p. 329,4. *Materia est creata cum forma simul (sine spatio temporis)* V 42, p. 334,10. 12. *Forma creata est* IV 13, p. 240,18. 20. c. 15, p. 245,10. c. 20, p. 254,6. *omnes formae sunt creatae in essentia intelligentiae* V 16, p. 286,12. c. 43, p. 336,9. — *In omnibus quaecumque creata sunt non nisi materia et forma* V 43, p. 337,4 (*cf. creatum n.* 2) — 3) *Substantia media est finita, quia est creata* III 3, p. 80,18, *non ex nihilo, sed ex suis simplicibus (i. e. materia et forma)* III 3, p. 79,20. *Anima creata est* V 41, p. 331,19. *Substantia composita est creata a simplici* III 5, p. 83,1 (*cf.* III 27, p. 144,10).

CREATIO. 1) *Scientia de creatione* V 40, p. 329,2. *certitudo creationis* V 40, p. 330,14. — 2) *Creatio opp. impressio* IV 13, p. 240,21. *Creatio rerum a creatore est exitus formae ab origine prima, i. e. uoluntate, et influxio eius super materiam* V 41, p. 330,17. — *Creatio est acquisitio essendi* V 42, p. 334,7; *cf.* IV 13, p. 240,21. *Creatio est sine motu et sine tempore* V 41, p. 330,22. — 3) *Creatio assimilatur exitui aquae emanantis a sua origine et eius effluxioni* V 41, p. 330,19. c. 43, p. 336,1; *resultationi formae in speculo* V 43, p. 336,2 (*cf.* V 41, p. 330,24); *uerbo quod loquitur homo* V 43, p. 336,4; *locutioni ib.* v. 20. — 4) *Creatio terminum habet et principium* V 28, p. 308,11. — *Principium (terminus) creationis, i. e. principium unionis materiae et formae* V 28, p. 308,11. c. 29, p. 310,15. 20. c. 30, p. 311,19. 312,16.

c. 37, p. 325,25. creatio materiae et formae, i. e. principium unionis V 31, p. 315,15. Forma habet esse a factore primo per creationem III 10, p. 100,10; cf. V 28, p. 308,10. 11. c. 42, p. 334,12.

CREATOR. 1) Creator ex nihilo non est nisi factor primus III 25, p. 139,25 (cf. III 3, p. 79,18). creator omnium est unus tantum IV 6, p. 222,25. c. 12, p. 278,3. Essentia creatoris non habet initium nec finem V 30, p. 312,18. creator est infinitus III 3, p. 80,18. creator non est sustinens nec sustentatum (i. e. non constat ex materia et forma) V 25, p. 303,18. Creator unus, *opp.* creatum multiplex V 25, p. 303,18. — Voluntas est virtus creatoris V 39, p. 327,15. — 2) Creatum diuersum est a creatore IV 6, p. 222,25. — Totum quod est, tam spirituale quam corporale, existit in essentia creatoris sicut aliquis de intellectibus in anima V 30, p. 312,19. Virtus creatoris est in omni quod est existens in eo V 30, p. 313,2. creator est in omni V 39, p. 327,13. — Creator huius sapientiae nobilis V 35, p. 322,4. Creator creauit esse compositum ex materia et forma V 40, p. 329,5. — Quomodo dicatur: creator locutus est uerbum V 43, p. 336,7. — 3) Creator altus et magnus V 41, p. 330,17; altus et sanctus V 40, p. 329,3; excelsus et sanctus V 20, p. 313,2; sublimis et sanctus V 39, p. 327,13. c. 43, p. 336,7.

CREATRIX. Actio creatrix ex nihilo, *opp.* impressio eius quod est in essentia imprimentis III 25, p. 139,24. — Vnitus creatrix II 20, p. 61, 4. c. 21, p. 62, 23. Voluntas creatrix est materiae et formae II 13, p. 47,8 (cf. V 36, p. 323,18).

CREATVRA. Materia uniuersalis et forma uniu. sequuntur uniuersitatem consecutione creaturae V 42, p. 334,3.

CREATVM (cf. creare). 1) Creatum est diuersum a creatore IV 6, p. 222,25. creatum debet esse finitum IV 6, p. 224,7; habet formam ib. v. 8; habet initium IV 15, p. 245,10; est patiens V 25, p. 303,13.23. 304,10; indigens et imperfectum V 25, p. 303,23. — 2) Creatum non assimilatur uni IV 6, p. 222,27. V 23, p. 300,16; est multiplex (*opp.* creator unus) V 25, p. 303,19. creatum est duo V 12, p. 279,4. c. 25. p. 303,13. 304,10. *scilicet* sustinens et sustentatum V 25, p. 303,14. creatum est compositum ex materia et forma IV 6, p. 222,26. c. 7, p. 226,10.

CRESCIBILIS. Compositum diuiditur in crescibile et non crescibile II 13, p. 47,1. Anima crescibilis, i. e. uegetabilis III 46, p. 183,20. 22.

CVRSVS uoluntatis V 40, p. 330,7.

D.

DATOR bonitatis III 47, p. 184,13. IV 9, p. 230,25. V 43, p. 338,25.

DEAMBVLAIRE in amoenitatibus substantiarum intelligibilium III 57, p. 205,9.

DEBILIS in recipiendo formas V 16, p. 288,15. Quod magis elongatum est ab origine, est debilius IV 15, p. 245,8. Accidentia debiliora quam substantiae III 53, p. 198,8.

DEBILITARE. Virtus diuina non debilitatur III 55, p. 201,6. Materia spissa debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis V 39, p. 328,22.

DEBILITAS quantitatis ad penetrandum III 15, p. 110,3; luminis III 54, p. 200,13. IV 14, p. 242,23. 27. c. 15, p. 246,6. Virtus unitatis diuersificatur in fortitudine et debilitate V 31, p. 315,23; *item* motus V 37, p. 325,10. Quies est debilitas motus III 47, p. 185,19. 23.

DECLARARE formam V 30, p. 313,18.

DECREMENTVM, *opp.* augmentum III 55, p. 201,24.

DEDVCERE. Forma corporalis deducta est ex forma substantiae simplicis III 36, p. 161,26. Formae sensibiles sunt deductae ab essentiis intelligentiae et animae III 28, p. 145,5.

DEDVCTIO formae III 16, p. 112,25.

DEFECTIO. Finis est defectio uirtutis principii II 21, p. 61,5.

DEFECTVS luminis in ultimo substantiarum IV 20, p. 254,4; mobilium in extremo inferiori III 50, p. 192,16; receptibilis III 14, p. 109,3.

DEFIGERE. Forma defixa in materia V 21, p. 297,23.

DEFINITIO (*syn.* descriptio) est scientia esse rei III 41, p. 172,21. Definitio propria III 42, p. 173,5. Definitio terminorum III 11, p. 103,26. 28. Definitiones in intelligentia III 43, p. 173,5. 174. 7. — Definitio generis suscepta a specie III 18, p. 118,13. 14. altiores (superiores) substantiae dant inferioribus definitionem suam III 53, p. 198,24. IV 4, p. 218,7; materia prima omnibus substantiis IV 10, p. 232,13. — Definitio materiae et formae uniuersalis non

est possibilis, quia super eas non est genus V 22, p. 298,7. 10 (cf. descriptio). Definitiones terminorum in probationibus de factore primo factis aut sunt de proprietatibus essentiae ipsius, aut ex operibus quae dicuntur de ipso, aut ex proprietatibus eorum quae non dicuntur de ipso III 11, p. 103,23.

DEFLVERE (cf. fluxus et quae ibi laudata sunt). 1) Quicquid defluxum est ab aliquo, exemplum est eius a quo effluit III 24, p. 136,4. omne defluxum est simile ei a quo fluit III 53, p. 198,19. Si inferius defluxum est ab altiori, tunc totum quod est in inferiori est in altiori IV 1, p. 211, 13. — 2) a. Inferius defluxum est a superiori IV 15, p. 247,12. Proprietates substantiarum defluxae sunt a materia prima IV 10, p. 232,11. — b. Formae inferiores defluxae sunt a superioribus IV 16, p. 248,3. V 18, p. 290,13. Formae substantiae compositae defluxae sunt a formis substantiae simplicis III 27, p. 144,18. c. 36, p. 162,3. 7. c. 37, p. 162,25. IV 4, p. 218,14. c. 16, p. 248,24. 249,2. c. 17, p. 249,18. Formae sensibiles defluxae sunt ab intelligibilibus IV 17, p. 249,14; formae intelligibiles a forma superiori ib. v. 22. formae substantiarum intelligibilium defluxae sunt aliae ab aliis ib. v. 20. p. 250,2. c. 18, p. 250,22. 251,4; forma defluxa est ab intelligentia V 15, p. 284,4; a voluntate IV 19, p. 252,22. 253,2. forma est defluxa in materiam fluxu violentiae V 33, p. 318,9. — c. Sicut formae sunt defluxae a formis, ita et substantiae a substantiis III 53, p. 199,2. Essentiae substantiarum non sunt defluxae, sed vires earum et radii III 52, p. 196,5; cf. III 54, p. 200,2. c. 55, p. 200,14. — d. Totum defluit ab intelligentia V 15, p. 285,25. Anima defluxa est ab intelligentia III 54, p. 199,4. 12. Rotae (sphaerae) spirituales defluxae sunt a corporalibus IV 1, p. 211,16. c. 5, p. 222,11. Lumen defluxum est a voluntate IV 19, p. 252,11; cf. c. 20, p. 254,19.

DEFLVXIO substantiarum intelligibilium IV 17, p. 249,15; uirium et luminum V 17, p. 290,6.

DEFLVXVS formae intelligentiae ab essentia voluntatis IV 20, p. 255,22.

DEITAS. Stabilitas animae in scientia deitatis III 49, p. 190,6. Saeculum deitatis V 43, p. 338,6.

DELECTABILIS. Animâ subtiliâtâ homo fit delectabilis V 35, p. 322,16.

DELECTATIO in studio substantiarum simplicium III 57, p. 205,18; hominis, cum ad ultimum finem in cognoscendo peruenit V 35, p. 332,17; essendi V 29, p. 310,6; materiae, dum recipit formam V 32, p. 316,19. Finis delectationis V 20, p. 296,6.

DEMONSTRATIO depictionum, colorum, figurarum IV 16, p. 248,12.

DENSARE. Substantia mundi densata II 21, p. 62,23.

DENSITAS aëris IV 14, p. 243,15. Substantia simplex est sine densitate III 32, p. 152,28.

DENVDARE. Corpus solum denudatum (opp. corpus qualitatum) IV 8, p. 229,17. Denudari a substantia sensibili III 56, p. 204,20.

DEPICTIO. Depictiones colores figurarum IV 16, p. 248,12. 18. Depictiones libri (i. e. materiae) V 43, p. 338,1.

DEPINGERE. Forma creata depicta est in materia V, 43, p. 336,10. uidere formam tamquam formas depictas V 35, p. 321,23.

DEPREHENSIO sensus ad sensatum et intellectus ad intellectum V 27, p. 307,14.

DESCENDERE. Quo amplius aliquid descenderit, erit spissius et crassius (corpulentius) II 14, p. 48,24. III 55, p. 200,21. V 29, p. 310,20 (cf. V 35, p. 321,4). Materia cum magis descenderit, multiplicatur et diuersificatur V 35, p. 321,4. Substantia quo magis descenderit, fit multiplicior III 2, p. 77,14 et erit debilior in recipiendo formas et minus lumen V 16, p. 288,14. — Extremum descendens materiae V 29, p. 310,16.

DESCENSVS gradus materiae ad inferius II 21, p. 62,18.

DESCRIBERE (syn. circumscribere). Omne descriptum opus habet descriptione V 25, p. 304,3. — Materia non sic describitur per se, sicut describitur coniuncta formae V 9, p. 273,17. Describere uoluntatem impossibile est, sed paene describitur V 38, p. 326,3.

DESCRIPTIO (syn. definitio) sumitur ex proprietatibus V 22, p. 298,12. 14; opus habet descripto V 25, p. 304,3. — Descriptio diuisionum formae in materia II 13, p. 46,10; factoris primi III 51, p. 193,22; materiae universalis et formae uniuersalis (opp. definitio) V 22, p. 298,12. 13. 17; rerum et formarum earum III 38, p. 166,2;

substantiarum aliarum ex aliis III 46, p. 181,11; substantiae sustinentis praedicamenta III 51, p. 193,22; uoluntatis V 40, p. 330,2.

DESIDERARE. Diuersa et diuisa tam in superioribus quam in inferioribus desiderant conuenientiam V 35, p. 321,12. Hyle particularis desiderat formam particularem, anima sensibilis formas sensibiles, anima rationalis formas intelligibiles V 34, p. 319,20. 24. 25. Materia per lumen quod de unitate in eam fluit desiderat unitatem V 33, p. 314,4. 9; desiderat uoluntatem V 32, p. 318,2. materia prima desiderat recipere formam primam V 34, p. 320,14.

DESIDERIVM (*syn.* amor, appetitus, inquisitio). Desiderium non est nisi similitum V 32, p. 317,23 (*Discip.*). Motus materiae et ceterarum substantiarum est motus desiderii V 33, p. 319,7. materia acquirit ab unitate desiderium ib. v. 9. desiderium materiae ad formam V 32, p. 317,18. Desiderium substantiarum circa dandi actionem III 13, p. 107,19. Desiderio uirtutis diuinae uires erexerunt se III 55, p. 201,6. Motus omnis mobilis est propter desiderium primi esse V 32, p. 317,21.

DESIGNARE. Materia est designata, forma designans V 23, p. 299,19.

DESTRUCTIO accidentis per separationem a sustinente V 22, p. 299,3. Destructio materiae et formae, nisi coniunctae sunt V 28, p. 307,18.

DESTRVERE. Remota anima (forma) destruit corpus (formatum) V 9, p. 272,2 273,1.

DESVRSVM. Forma uenit ad materiam desursum, scilicet ex parte uoluntatis V 28, p. 308,2.

DETEGERE formam rei V 30, p. 313,18.

DETERMINATIO. Circumscriptum habet determinationem V 25, p. 304,2.

DEVIARE ab incepto I 1, p. 3,4.

DEVS (*syn.* aeternus, altus, antiquus, creator, dator, deitas, diuinus, essentia prima, excelsus, factor primus, largitor, magnus, potens, sanctus, scientia, uerbum, uirtus, unus, uoluntas). 1) De deo quaeritur tantum an est, non quid est nec quale est nec quare est V 24, p. 301,19. Deus proprietate non-theologica describi non potest III 11, p. 104,

16. Deus non est nisi ipsemet IV 19, p. 252,17; est esse uerum V 42, p. 335,15 (*cf.* largitor); est aeternus V 24, p. 301,14. Virtus dei penetrat omnia, existit in omnibus, agit in omnibus sine tempore III 15, p. 111,25. — Dei scientia V 27, p. 307,16; sapientia V 10, p. 275,1; gratia IV 20, p. 256,23; auxilium III 35, p. 160,20. IV 20, p. 256,23. V 43, p. 339,3; misericordia V 43, p. 339,4. — 2) Deus continet uoluntatem et quicquid materiae et formae est in ea sine comparatione et exemplo V 19, p. 293,19. — Totum est per scientiam dei et per intuitum eius et praeceptum V 27, p. 307,16. — Materiae primae et formae primae non est causa nisi deus qui creauit eas V 24, p. 301,10. Esse materiae et formae in scientia dei uniuscuiusque per se V 27, p. 306,25 sqq. esse materiae in sapientia dei quale sit V 10, p. 275,1. Forma erat in scientia dei per se V 27, p. 306,7. 16. 18. productio formae in materiam a deo V 6, p. 267,22. — Deus creauit substantias simplices V 24, p. 301,12. 14. Deus formauit substantiam, i. e. hunc mundum, et disposuit eum V 41, p. 332,2. — 3) Deus altus et sanctus V 6, p. 267,22; excelsus V 27, p. 307,16; excelsus et magnus V 27, p. 306,7. 17; excelsus et sanctus V 19, p. 293,9; sanctus III 15, p. 111,25.

DIALECTICVS. Ars dialectica I 1, p. 3,23.

DICIO. Esse materiae in dicione est V 31, p. 314,14.

DIFFERENTIA (*syn.* diuersitas). 1) Scientia differentiarum II 9, p. 40,8. Apprehensio generis et differentiae est ultimum ad quod intellectus peruenit IV 6, p. 223,18. Differentiae attinguntur sensibus III 41, p. 172,9. Quia genus est existens in forma intelligentiae et differentia in forma animae et superponitur genus existens in intelligentia super differentiam existentem in essentia animae: tunc anima percipit esse rei, i. e. definitionem, quia coniunguntur simplicia esse, i. e. genus et differentia, cum eius essentia III 41, p. 172,14. — 2) Omnis differentia per formam III 39, p. 169,1. IV 6, p. 224,2. differentia est forma V 8, p. 270,8. differentiae sunt formae constituentes IV 2, p. 215,5. 7. forma, scil. differentia substantialis constituens essentiam V 5, p. 264,19. — Differentia est praeter esse III 41, p. 172,16. non-esse, i. e. differentiae propria accidentia,

quae attinguntur sensibus (*opp.* genera et species) III 41, p. 172,9. — Differentia est propter elongationem ab origine unitatis V 31, p. 315,18. Differentia non est nisi sub uno V 23, p. 300,16. — Differentiae mouentur ad coniunctionem V 35, p. 309,24. — 3) Quicquid est, constat ex genere et differentia V 24, p. 302,11. Definitio ex genere et differentia III 41, p. 172, 20. 21. Differentiae diuidunt species II 13, p. 46,10. — Genus species differentia proprium accidens III 41, p. 172,8. V 35, p. 321,11. c. 41, p. 331,9; cf. IV 6, p. 223,18. — 4) Differentia conuenientium, *opp.* differentia oppositionis et uerae contrarietatis V 2, p. 260,15; corporalis, *opp.* intelligibilis V 27, p. 306,23; substantialis V 5, p. 264,19. Differentia diuersitatis in essentia, *opp.* unitio in esse V 27, p. 306,23. — 5) In factorem primum non cadit differentia III 11, p. 103,17. — Differentia inter creata et factorem unum IV 6, p. 224,20; inter factorem et factum V 42, p. 333,7; inter uoluntatem et formam V 38, p. 326,21. 23; inter uoluntatem et materiam et formam V 40, p. 330,1; inter motum et uerbum V 36, p. 323,12. 13. — Principium differentiae est materia et forma V 8, p. 270,12. differentia materiae et formae in quo sit et quare sit V 2, p. 259,23 sqq. differentia formae uniuersalis et materiae uniuersalis V 1, p. 259,15. 17. materia et forma non sunt compositae ex essentia et differentia V 2, p. 260,3. 9. Differentia formarum V 20, p. 296,4. Differentiae quae diuidunt materiam et ducunt ad esse I 12, p. 15,17. II 13, p. 47,2. differentiae quae sustentur in materia sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331,9. — Differentia inter spiritualitatem et corporeitatem IV 8, p. 228, 22; inter substantiam simplicem et substantiam compositam V 16, p. 287,23. Extremitas substantiae intelligibilis est differentia et forma V 29, p. 309,24. differentia substantiae intelligentiae per ipsam formam ab alio V 5, p. 264,22; cf. c. 7, p. 268, 27. differentia substantiarum simplicium IV 1, p. 212,16. c. 2, p. 214,23. 215,4. c. 3, p. 216,7. 9. 20. 24. 25. — Differentia inter hominem et substantias spirituales III 56, p. 205,5; inter formam et accidens V 23, p. 300,7.

DIFFVNDERE. Anima diffusa per mundum III 15, p. 111,18. Diffundere lumen V 38, p. 327,8. Vnitas diffusa in omnibus V 35, p. 321,17. Voluntas

diffusa a summo usque ad imum V 38, p. 326,5.

DIFFVSIO animae in substantiis simplicibus III 49, p. 190,4; animae in corpore V 38, p. 326,6. c. 43, p. 337,9; essentiae substantiae corporalis III 26, p. 142,22; intelligentiae in anima V 43, p. 337,9; luminis per aërem V 30, p. 313,12. c. 39, p. 328,16. c. 43, p. 337,8; luminis in materia IV 14, p. 243,8; uirtutis primae III 16, p. 113,26.

DIGESTIVA eiusdem generis est cum attractiua et expulsiua III 44, p. 179,2.

DIGNVS. Substantia est dignior esse quam accidens, quantitas quam qualitas V 42, p. 335,18. 19. Vtrum materia an forma dignior sit V 23, p. 299,21 sqq. Dignissima est substantia de qua quaeritur an est tantum, non quid est nec quale est nec quare est V 24, p. 301,19.

DILATATIO intelligentiae uniuersalis III 57, p. 207,26.

DIMENSIO. Tres dimensiones corporis IV 6, p. 226,2.

DIMINVTIO luminis substantiarum IV 14, p. 244,23. Actio sine diminutione qualitatis agentis III 13, p. 106,14.

DIMINVTVM creatum est a perfecto III 22, p. 130,6. Substantia composita diminuta est ib. v. 7.

DISCERNERE materiam a forma, formam a uoluntate, uoluntatem a motu V 43, p. 337,18. Anima discernit formas V 20, p. 295,25 sqq. Materia est discreta, forma discernens V 23, p. 299,20.

DISCIPLINA. Homo apprehendit scientiam sine disciplina III 38, p. 166,7.

DISCRETIO certissima V 43, p. 337,20. Intelligentia deprehendit discretionem rerum intelligibilium, etsi iunctae sint II 2, p. 28,3 (cf. II 16, p. 51,18. V 20, p. 295,25 sqq.).

DISCRETVS (*syn.* disgregatus). Numerus discretus II 22, p. 64,12. 65, 13. unitates numeri discreti II 22, p. 64,12. compositio numeri discreti non surgit nisi ex perfectis unitatibus II 22, p. 65,15. radix quantitatis continuæ et numeri discreti una est II 22, p. 65,16.

DISGREGATIO *opp.* continuatio II 22, p. 64,12.

DISGREGATVS (*syn.* discretus). Continuum est ex disgregato II 22, p. 64,15. continuatio disgregatorum in disgregatis II 22, p. 64,16. Numerus

disgregatus II 22, p. 64,19 (*cf.* discretus) unitates disgregatae II 22, p. 64,14.

DISPARATVS. Corpus et accidentia disparata sunt V 18, p. 292,6.

DISPERGERE. Forma dispergitur in materia subtili III 34, p. 159,6. formae sensibiles (corporales, materiae compositae) dispersae sunt III 23, p. 133,22. c. 24, p. 136,12. c. 41, p. 171,21. formae in intelligentia non sunt dispersae V 18, p. 291,3. 9 (*cf.* III 23, p. 133,21).

DISPERSE. Nouem praedicamenta habent esse in substantia composita disperse III 42, p. 172,26.

DISPERSIO substantiae corporalis III 23, p. 133,22.

DISPONERE. Deus disponit mundum secundum pulchrum ordinem V 41, p. 332,3. Voluntas disponit omnia V 38, p. 326,7.

DISPOSITIO diuersa, *opp.* idem genus III 53, p. 197,18. 193,1. Dispositio materialium substantiarum simplicium IV 5, p. 220,13; mundi uniuersalis III 58, p. 209,9; uoluntatis V 40, p. 330,5.

DISPVATIO. Haec praesens disputatio III 46, p. 182,19.

DISSIMILIS. Vnitas creata dissimilis ab unitate prima II 20, p. 61,8.

DISTANTIA I. Distantia factoris primi et ultimae facturae ex remotione similitudinis III 1, p. 74,7. — II. Distantiae insunt uocibus V 43, p. 336,14.

DISTARE. Omnia distantia medium habent III 2, p. 75,16.

DISTINCTIO (*syn.* separatio). Sensus apprehendit distinctionem formarum rerum II 4, p. 31,21. Intelligentia scit distinctionem omnium formarum II 4, p. 31,12. 21. Distinctio non est nisi propter materiam V 28, p. 308,8. Dist. facit esse finem V 28, p. 309,9. Dist. formarum rerum in semet ipsis II 4, p. 31,17; materiae et formae V 27, p. 306,11.

DISTINGVERE (*syn.* separare). Anima distinguit coniuncta V 18, p. 292,8. Cum formae omnium rerum sint distinctae apud intelligentiam, sunt distinctae in semet ipsis II 3, p. 31,10. c. 4, p. 31,18. — Materia et forma distinctae sunt V 42, p. 333,13. Distinguere formam a uoluntate difficile est V 28, p. 308,7. Essentia prima et eius proprietates non distinctae sunt V 42, p. 333,13.

DIVERSIFICARE. 1) Quicquid diuersificatur diuersitate rei alterius a se, qualitas formae eius pendet ex illa re secundum cuius diuersitatem diuersificatur III 18, p. 119,20. — 2) Composita diuersificantur in depictionibus coloribus figuris IV 16, p. 248,20. Factoris primi uirtus non diuersificatur in se ipsa III 55, p. 201,24. Formae sunt diuersificatae IV 7, p. 227,24, propter materiam IV 15, p. 245,6. 246,1. 4. V 26, p. 305,5. quomodo forma intelligentiae sciat se diuersificari ab aliis formis V 7, p. 268,22. 25. 26. Materiae diuersificantur IV 7, p. 227,25. materia cum magis descendit, diuersificatur V 35, p. 321,4. Motus diuersificatur III 50, p. 192,9. Substantiae non diuersificantur in esse substantiarum I 6, p. 8,19. Vnitas diuersificatur IV 19, p. 252,6. uirtus unitatis diuersificatur propter materiam V 31, p. 315,22 (*cf.* 316,1). — 3) Diuersificari in claritate et perfectione III 18, p. 119,18; in esse substantiarum I 6, p. 8,19; in subiecto II 23, p. 67,9. — Diuersificari propter elongationem ab origine V 21, p. 296,12. c. 26, p. 305,1 (*cf.* V 35, p. 321,4); propter materiam III 18, p. 119,24. IV 15, p. 245,6. 246,1. 4. V 26, p. 305,5. c. 31, p. 315,22.

DIVERSIFICATIO unitatis numeri IV 19, p. 252,8.

DIVERSITAS. 1) Cognitio diuersitatis. Diuersitas rerum apud intelligentiam II 5, p. 33,11 (*cf.* III 3, p. 31,10. c. 4, p. 31,18. c. 16, p. 51,18. V 18, p. 292,10). Sensus cognoscit diuersitatem rerum etiam compositarum II 3, p. 27,27. c. 5, p. 33,12 (*cf.* II 4, p. 31,21. V 18, p. 292,8).

2) Causa diuersitatis. a. Diuersitas est per formam I 12, p. 15,21. 16,3. IV 1, p. 212,7. 20. c. 9, p. 231,14. V 30, p. 311,3. diuersitas manifesta per formas manifestas, occulta per formas occultas I 12, p. 15,18. — b. Materia sustinet diuersitatem I 10, p. 13,16. 27. V 22, p. 298,15. Diuersitas non est ex materia IV 9, p. 231,4. — Diuersitas formae non est propter formam in se ipsa, sed propter materiam quae eam sustinet IV 2, p. 215,14. c. 14, p. 242,10 sqq. c. 15, p. 246,10. V 35, p. 321,5, (exemplum IV 2, p. 215,17). Diuersitas actionis uoluntatis accidit ex materia V 37, p. 324,15 (*cf.* 325,10). — Motus diuersus est propter diuersitatem substantiarum recipientium eum, non propter diuersitatem uoluntatis in

se V 37, p. 325,10. Diuersitas uirtutis non retorquenda est in essentiam uirtutis, sed in essentiam rei recipientis eius actionem III 55, p. 202,7. — c. Causa diuersitatis quae cecidit in formam est elongatio formae ab origine IV 18, p. 251,23. diuersitas est propter elongationem ab origine unitatis V 31, p. 315,18. *Practerea* cf. V 32, p. 316,24. c. 34, p. 319,18. Diuersificari diuersitate rei alterius III 18, p. 119,20 (cf. diuersificare 1). diuersitas propter accidentia quae fiunt IV 3, p. 217,1. — d. Principium diuersitatis est materia et forma V 8, p. 270,12. c. 37, p. 325,16. — Diuersitas formarum non prohibet quin sint una in semet ipsis IV 15, p. 246,9. Diuersitas materialium non prohibet quin fiant una materia ib. v. 14.

3) Cuius et in quo sit diuersitas. a) Diuersitas accidentium et substantiarum II 5, p. 38,10. IV, 10, p. 232,28; accidentium et corporum ib. v. 12. diuersitas substantiae animae a se propter accidentia quae fiunt in ea IV 3, p. 217,1. diuersitas corporum III 50, p. 192,22. IV 3, p. 215,18; corporis et coloris V 2, p. 261,23; corporum et accidentium sensibilibus II 5, p. 33,12; corporis, animae, intelligentiae V 3, p. 262,4. 11. 12 (cf. *Add. et Corr.*). in corpore est diuersitas maxima V 42, p. 333,21. Diuersitas formarum III 55, p. 201,23. IV 15, p. 246, 9. c. 18, p. 251,23. V 43, p. 337,16; formarum spiritualium IV 2, p. 215,12. Diuersitas initii et finis formae IV 20, p. 254,10. Diuersitas ordinum simplicis hyle IV 15, p. 246,6; spatii quod habet hyle ib. v. 5. Diuersitas luminum III 54, p. 200,12; luminis substantiarum IV 14, p. 244,23. Diuersitas materiae III 18, p. 119,19. IV 15, p. 246,14. V 4, p. 264, 1. c. 5, p. 266,10. c. 31, p. 316,1; materiae et formae V 3, p. 261,17. 22. 262,10. c. 4, p. 262,15. 263,21. c. 25, p. 304,5; materiae uniuersalis et formae uniuersalis V 4, p. 263,22. 264,4. 13. 17. Diuersitas perceptionis in natura V 42, p. 334,4. Diuersitas propinquitatis ad factorem primum (ad primum esse) et elongationis ab illo V 32, p. 316,24. c. 34, p. 319,18. Diuersitas radicum prohibet conuenientiam in ramis IV 10, p. 232,22. Diuersitas accedit spiritualitati IV 2, p. 214,14. Diuersitas subiectorum III 54, p. 200,12. Substantia est receptibilis diuersitatis V 22, p. 299,10. 12. diuer-

sitas substantiarum III 49, p. 189,19. IV 9, p. 231,13. V 37, p. 324,13; substantiarum simplicium a substantiis compositis et inter se IV 2, p. 214,23. 215,2. c. 3, p. 215, 27; substantiae et accidentis II 5, p. 33,10. IV 10, p. 232,28. V 3, p. 262,7; substantiarum recipientium V 37, p. 325,10. Vnitati creatae aduenit diuersitas II 20, p. 61, 11. Diuersitas actionis uoluntatis V 37, p. 324,15 (cf. 325,11). — b. Diuersitas in augmento et decremento III 55, p. 201,23; in claritate et perfectione III 18, p. 119,19; in essentia IV 10, p. 232,28; in initio et fine IV 20, p. 254,10; in motu III 50, p. 192,22; in perfectione et imperfectione IV 20, p. 253,24; in potentia et debilitate III 54, p. 200,12; in propinquitate ad primum esse et elongatione ab illo V 32, p. 316,24 (cf. V 34, p. 319,18); in propinquitate et remotione V 37, p. 324,14; in spiritualitate et corporalitate ib. v. 15; in superioritate et inferioritate ib. v. 14.

DIVERSVS. 1) Res nec omnino sunt diuersae nec omnino conuenientes IV 6, p. 223,11. V 12, p. 279,5. Diuersa in se ipsis V 18, p. 290,19. diuersae ipsis in nullo conueniunt IV 1, p. 213,5. Diuersa per formas I 12, p. 16,1. — Impressio in materia diuersa propter elongationem ab origine V 41, p. 331,14. materia et forma diuersae in essentia V 33, p. 318,6. Species genere diuersae IV 10, p. 232,24. — Omnia diuersa mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,9. — 2) Si effectus diuersi sunt, etiam formae sunt diuersae IV 1, p. 212,4. Formae diuersae II 3, p. 30,24. V 18, p. 290,19. Elementa diuersa quatuor qualitatibus I 15, p. 19,4. c. 16, p. 19,24. c. 17, p. 21,10. Partes aëris diuersae II 21, p. 63,17. corpus et eius accidentia diuersa II 5, p. 33,14. V 18, p. 292,7. motus cur diuersi V 32, p. 316, 24. uoluntas non est diuersa in se V 37, p. 325,13. — Possibile est patiens, diuersum et mutabile V 24, p. 303,1.

DIVIDERE (cf. diuinus). Quicquid compositorum intelligentia diuidit et resoluit in aliud, est compositum ex illo in quod resoluitur II 16, p. 51,18. Differentiae diuidunt species II 13, p. 46,10, materiam p. 46,10. diuidi diuisione generis in species III 18, p. 118,11 (cf. s. v. coaequaeus). diuidi in potentia II 16, p. 52,2. Substantia simplex diuiditur in materiam et for-

mam III 18, p. 118,10, omne intelligibile in formam et formatum IV 6, p. 232,12. forma propter materiam IV 11, p. 237,5. Vnitas in substantia mundi diuisa II 21, p. 62,21.

DIVINVS. 1) Omnia oboedientia sunt mandato diuino III 46, p. 184,10. Virtus diuina finis est totius uirtutis III 55, p. 201,3; est supplementum et perfectio totius potentiae et maiestatis ib. v. 4; non debilitatur ib. v. 6 (*contra Discipulum, interrogantem* quomodo debilitatur uirtus diuina et commutetur ac corporetur III 55, p. 200,25). Voluntas est uirtus diuina V 38, p. 326,4. c. 43, p. 337,7. — 2) Homo, cum anima se subtiliauerit, fit diuinus V 35, p. 322,16. — 3) Scientia diuina (z. e. de deo) III 12, p. 105,15. 17. Probatio diuina III 12, p. 104,20. 28. 105,2. 3. 9. 11. 17. Propositio diuina, — non diuina III 12, p. 104,19.

DIVISIBILIS (*opp.* indiuisibilis). Res infinita non est diuisibilis III 3, p. 80,11. Materia est diuisibilis IV 11, p. 236,19. Multitudo diuisibilis ib. v. 18. Pars naturalis ex partibus substantiae mundi utrum diuisibilis sit an non II 17, p. 53. 8 sqq. Vnitas creata est diuisibilis II 20, p. 61,12. IV 14, p. 242,14. 16. — Diuisibilis usque in infinitum II 18, p. 57. 7. 9.

DIVISIBILITAS est proprietas secunda materiae IV 11, p. 237,5.

DIVISIBILITER. Nouem praedicamenta habent esse in substantia composita diuisibiliter III 42, p. 172,26.

DIVISIO. 1) Diuisio est propter elongationem ab origine unitatis V 31, p. 315,17. Diuisio quae accidit formis non est propter formam in se ipsa, sed propter materiam quae eam sustinet IV 14, p. 242,10 sqq. materia est causa diuisionis rerum IV 11, p. 236,20. Diuisio fit propter esse duorum IV 11, p. 237,9. Spiritualitas non est causa prohibens diuisionis IV 2, p. 214,9. — 2) Diuisio partis in sua quantitate, *opp.* diuisio in substantia et quantitate II 18, p. 56,27. — Diuisio accessit materiae et formae IV 6, p. 223,4. 6. diuisio formarum IV 14, p. 242,10. c. 15. p. 246,13; formae in materia II 13, p. 46,10; materiae a forma IV 2, p. 214,2. prima diuisio materiae IV 11, p. 237,9. Diuisio formae, i. e. differentiarum constituentium species et diuidentium eas II 13, p. 46,9. diuisio generis in species III 18, p. 118,12 (*cf. s. v. coae-*

quaeuus). — Diuisio corporis in septem partes III 44, p. 177,19; in substantia mensura figura ib. v. 20. — Diuisio consequitur spiritualitatem V 2, p. 214,13; accidit intelligentiae III 56, p. 203,20. diuisio substantiae spiritualis in intelligentia et anima IV 2, p. 213,26. diuisio substantiae simplicis in hyle et forma IV 3, p. 216,19. diuisio intelligentiae et animae IV 2, p. 213,27. 214,11; substantiarum et accidentium intelligibilium II 5, p. 33,9.

DIVISIVVS. Numerus diuisiuus II 22, p. 64,10.

DIVISVM (*cf.* diuidere). Omnia diuisa appetunt commisceri V 35, p. 321,7. 10. 12.

DIVISOR. Voluntas est diuisor V 42, p. 335,26. Forma eget diuisore ib.

DOLOR priuationis V 29, p. 310,6.

DONATRIX. Voluntas donatrix formae V 42, p. 335,23.

DVCERE ad esse II 13, p. 47, 3; ad effectum I 3, p. 5,10.

DVO (*cf.* binarius). 1) Natura duorum est alia a natura unius III 20, p. 126,2. 6. duo sunt post unum IV 6, p. 222,28. IV 11, p. 236,15; posita sunt sub uno V 23, p. 300,15. Omnia duo cum coniunguntur, fiunt aliud ab uno III 20, p. 126,6. — Duo sunt multitudo diuisibilis IV 11, p. 236,18. Quae sint proprietates duorum IV 11, p. 236,15 sqq. — 2) Propter esse duorum fit multitudo et diuisio IV 11, p. 237,8. Creatum est duo V 12, p. 279,4. c. 25, p. 303,13. 304,10. Vnitas quae sequitur unitatem primam agentem est duo, scil. hyle subiecta et unitas sustentata V 23, p. 300,23. 26. — 3) Duo assimilatur materiae IV 11, p. 236,9. 237,14. c. 12, p. 237,19. proprietates duorum conueniunt materiae IV 11, p. 236,13. Anima rationalis est similis duobus IV 13, p. 239,7. Quaestio quid est habet instar duorum V 24, p. 302,10.

DVPLICATIO lineae II 22, p. 65,8; puncti ib. v. 5; superficiei ib. v. 10. Duplicationem perficere ib. v. 15.

DVPLICITAS. Aggregatio duplicitatis III 2, p. 77,7. 11. proportio duplicitatis ib. v. 12.

DVRABILIS. Actio durabilior sine tempore V 34, p. 320,21.

DVRARE sphaerarum III 50, p. 192,1.

E.

EDUCERE de potentia ad (in) effectum III 20, p. 127,26. c. 22, p. 130,24. IV 20, p. 254,22. Inferius eductum est a superiori V 12, p. 279,13.

EDUCTRIX. Substantia simplex formarum quae in ea in potentia sunt eductrix est in effectum III 22, p. 130,24.

EFFECTVS. I. Effectus *i. e.* effectum. Effectus non apparet nisi in aliquo subiecto III 20, p. 127,27. Effectus voluntatis finitus III 57, p. 205,25 (*cf. v.* 24. 26). Si effectus diversi sunt, etiam formae sunt diuersae IV 1, p. 212,4.

II. Effectus *i. e.* actus (*syn. actus*). 1) Quicquid est in effectum, prius fuit in potentia III 23, p. 132,1. c. 24, p. 134,20. Quod exit de potentia in effectum, trahitur in effectum a re quae habet esse in effectum III 4, p. 83,10. Omne causatum in se est in effectum et in causa in potentia III 18, p. 118,24. — Idem potest esse in potentia et in effectum diuersis temporibus III 28, p. 146,17. — Quicquid est perfectum potentia, et perfectionem suam possibile est duci ad effectum, necesse est ut causa necessaria ipsum essendi sit exitus ipsius in effectum I 3, p. 5,9. — 2) Factor primus non est in potentia nec in effectum III 4, p. 83,17. Materia prima caret effectu V 10, p. 275,20. Voluntas effluit super materiam formam universalem in effectum V 33, p. 319,11. — 3) Diuidere in effectum et esse, *opp.* opinione III 40, p. 170,1. Esse in effectum I 16, p. 16,23. III 4, p. 83, 11. Exspoliare secundum effectum et esse, *opp.* secundum opinionem III 40, p. 169,25. In effectum indiuisibilis II 16, p. 52,4; patiens III 4, p. 82,19. 20; separatus II 19, p. 60,4. — Ducere, educere (eductrix), egredi, exire (exitus), extrahere, procedere, prodire ad (in) effectum *cf. s. v.* ducere, educere *etc.*

EFFLVERE. Omne quod est, a factore primo effluens est III 13, p. 107,12. Substantia spiritualis est effluens suam essentiam III 15, p. 110,17. Primus fluxus effluit a voluntate III 52, p. 196,11.

EFFLUXIO (*syn. fluxus et quae ibi laudantur*). Effluxio est ex impulsu III 15, p. 109,29. Effluxio aquae emanantis a sua origine V 41, p. 330,20; formae in materiam V 43, p. 337,17; luminis a sole III 52, p. 195,25; substantiae spiritualis III 16, p. 112,8.

EGREDI ad (in) effectum III 6, p. 90,1. c. 21, p. 128,17. 22 (*cf. exire, procedere*).

ELEMENTATVM. Formae elementorum non sunt affixae materiae II 8, p. 39,16.

ELEMENTVM. 1) Quatuor elementa constant ex materia et forma I 14, p. 17,17. — 2) Elementorum subiectum est unum I 14, p. 18,7. subiectum elementorum est corpus I 15, p. 19,5. 21. c. 16, p. 19,25. 20,2. elementa conueniunt in eo quod corpus sunt I 17, p. 22,10. similia sunt in corporeitate I 15, p. 19,6. Quatuor elementa sunt forma hyle IV 15, p. 246,3. — 3) Forma elementorum III 19, p. 222,9. In elementis praeter formas accidentales unicuique eorum proprias inest forma communis I 14, p. 17,19. Formae elementorum comparantur cum forma caeli et formis compositorum ex elementis I 17, p. 20,21. Elementorum formae universales, formae compositorum ex elementis particulares I 16, p. 19,28. c. 17, p. 20,22. Formae elementorum non sunt affixae materiae II 8, p. 39,16. — Elementorum formae sunt quatuor qualitates I 16, p. 19, 21. IV 20, p. 256,7. Elementa diuersa sunt quatuor qualitatibus I 15, p. 19,4. c. 18, p. 19,24. c. 17, p. 21,10. elementorum qualitates contrariae I 14, p. 18,9. — Elementa quantitate extenduntur II 16, p. 51,1. — Superius ex elementis unitius et simplicius est quam inferius V 42, p. 333,24. — 4) Differentia caeli et elementorum I 17, p. 21,1. Caelum et elementa sunt unum corpus I 17, p. 20,27. 28. 21,6. 9; conueniunt in corporeitate I 16, p. 20,8; in quantitate I 17, p. 20,29. Corpus caeli est unitius et simplicius quam corpora elementorum V 42, p. 333,23. — Substantiae compositae ex elementis, *opp.* substantiae quae sunt super elementa V 21, p. 297,18. — 5) Motus elementorum diuersi III 43, p. 176,9. Substantia quae sustinet formam elementorum non est agens III 19, p. 122,9. motus elementorum non sunt ex eo quod corpus sunt III 43, p. 176,6. 19. est vis spiritualis agens, penetrabilis per haec corpora (caeli et elementorum) II 10, p. 42,1. — Conuersio elementorum in generationes I 3, p. 5,28. — Elementa in animalibus, uegetabilibus (herbis), lapidibus I 14, p. 18,3. 24. III 44, p. 178,4. Operationes in uegetabilibus et animalibus non fiunt ex quatuor elementis III

45, p. 179,15, colores et figurae in illis non ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem IV 16, p. 248,15. 18. — Compositio et retentio elementorum III 44, p. 178,4.

ELEVARE. Eleuari per gradus substantiarum intelligibilium III 57, p. 205,8. Sol eleuatur V 33, p. 318,25.

ELEVATIO. Ascendere per eleuationem sui V 43, p. 338,18.

ELONGARE. Forma (lumen) elongatur ab origine IV 20, p. 253,21. c. 15, p. 245,8; substantia ab ordine originis unitatis V 42, p. 333,17; anima a receptione impressionum sapientiae V 41, p. 331,21. — Quomodo sit possibile ut aliquid possit elongari uel appropinquare rei infinitae III 55, p. 201,19. (Discip.).

ELONGATIO. Elongatio formae ab origine IV 18, p. 251,24. V 21, p. 296,12. 297,24. c. 26, p. 305,2; cf. IV 18, p. 252,9. c. 20, p. 253,21; materiae ab origine V 21, p. 296,12; impressionis in materia ab origine V 41, p. 331,14; substantiae corporalis ab origine V 36, p. 324,5; inferioris a superiori III 51, p. 194,22; unitatis a superiori II 22, p. 62,18. Elongatio a primo esse V 32, p. 316,25; a factore primo V 34, p. 319,17. Elongatio luminis infusi in materia IV 14, p. 243,10. c. 18, p. 251,17. — Diuersificari propter elongationem ab origine cf. diuersificare 3, diuersitas 2 c. diuersus 1.

EMANARE ab origine III 24, p. 136, 6. V 41, p. 330,20.

EMANATIO aquae ab origine V 43, p. 336,1.

EMINVS coniungi, *opp.* cominus III 48, p. 186,20.

EMISSIO intellectus super rem intellectam, sensus super sensatum V 6, p. 267,23. 24.

ENS (cf. esse) non est genus generalissimum V 8, p. 269,24.

ERIGERE se ad intelligentiam III 42, p. 174,5; ad ultimum intelligibile III 56, p. 204,15; ad materiam primam uniuersalem III 57, p. 205,14; ad scientiam eius quod est ultra materiam et formam V 40, p. 329,5; ab inferiori ad superius III 46, p. 184,3. c. 56, p. 202,19. — Desiderio uirtutis diuinae uires erexerunt se III 55, p. 201,7.

ESSE (cf. ens). 1) Quid et quale sit esse. a. Esse est existentia formae in materia V 10, p. 274,19. esse

usitatum non est nisi quod est compositum ex materia et forma V 11, p. 277,4 (cf. n. 2 c). proprie esse proprium est formae V 9, p. 273,19. 21. (cf. n. 2 b). — b. Secundum esse *opp.* secundum opinionem. Exspoliare secundum esse et effectum, *opp.* secundum opinionem III 40, p. 169,24. diuidere in effectum et esse, *opp.* in opinionem III 40, p. 170,1. — Esse *opp.* essentia. Vnitas in esse, *opp.* diuersitas in essentia V 27, p. 306,23. — c. Esse *opp.* priuatio III 50, p. 192, 23. V 6, p. 267,23; *opp.* priuatio, scilicet non-esse V 31, p. 315,1. esse *opp.* non-esse V 33, p. 319,10. *Modo ab hoc omnino diuerso esse et non-esse opponuntur* III 42, p. 172,6. 9 sqq., quo loco esse significat intelligibilia, non-esse sensibilia; cf. n. 7. — Inter esse et non-esse non est medium V, 10, p. 274,10 (quomodo esse et non-esse in materia simul coniungi possint cf. 2 a e). — d. Delectatio essendi, *opp.* dolor priuationis V 29, p. 310,6. — e. Esse agens est infinitum, esse patiens finitum V 25, p. 303,27. esse finitum est in se V 23, p. 300,19. esse finitur per formam V 33, p. 300,19. — f. Esse duobus modis est: esse in potentia, quod est proprium materiae et formae uniuscuiusque per se, et esse in actu, quod est proprium materiae et formae cum uniuntur et componuntur V 9, p. 273,13 (cf. V 11, p. 276,24 sqq.). esse in actu est esse formae V 11, p. 277,7. esse formale, scilicet esse in actu V 31, p. 314,20 (cf. n. 2 a, b, c; n. 5).

2) Esse materiae, formae, coniuncti. a. Esse materiae. a) Quomodo materia exeat ad esse V 10, p. 276,1 sqq. — Esse materiae est in dictione V 31, p. 314, 13. — Materia non habet esse nisi per formam (ex forma, propter formam) IV 14, p. 241,11. V 8, p. 271,6. c. 9, p. 272,7. 25. c. 11, p. 276,22. c. 26, p. 305,19. c. 29, p. 310,4. c. 30, p. 313,20. c. 31, p. 314,21. c. 42, p. 334,11. materia non habet esse nisi ex applicatione (coniunctione) sui ad formam V 5, p. 265,23. c. 8, p. 271,1. 6 (cf. V 9, p. 273,21). non dicimus materiam habere formam, nisi cum conferimus ei formam spiritualem I 13, p. 16,21. esse materiae est ex esse formae V 31, p. 314,22. forma attribuit (dat) esse materiae V 9, p. 273,10. c. 31, p. 314,13. materia non potuit esse absque forma uno ictu oculi IV 4, p. 218,26. 219,4. c. 5, p. 221,6 sqq. V 27,

p. 306,15. c. 42, p. 334,9 (cf. IV 10, p. 233,22. V 31, p. 314,18). — *β*) Materia non habet esse nisi propter unitatem quae sustinetur in ea V 9, p. 272,20. 21. 23. Differentiae quae materiam ducunt ad esse II 13, p. 47,2. — Qualitates perducentes ad esse essentiam substantiae in qua sunt III 37, p. 162,22. — *γ*) Materia habet esse in actu, cum recepit formam I 13, p. 16,23. V 8, p. 271,25. V 11, p. 276,10 (cf. V 9, p. 273,13). Materia non habet in se esse formale V 31, p. 314, 20 (cf. I 13, p. 16,22). materia ex forma habet non esse materiale, sed esse formale V 11, p. 276,24. c. 29, p. 310,5. — *δ*) Materia habet in se ipsa aliquod esse praeter esse quod habet cum adiungitur formae V 10, p. 274,13. c. 11, p. 276, 18. 21. esse materiae et formae separatim quomodo sit V 27, p. 306,5. esse materiae universalis quid sit et quale sit et quare sit V 12, p. 277,21. Materia absque forma non habet esse absolute, sed esse in potentia V 8, p. 271,23. c. 10, p. 274,14. 15. 20 (cf. V 9, p. 273,13). materia habet in se esse in potentia I 13, p. 16,24. V 10, p. 274,21. 275,10. 16. p. 276,15. c. 11, p. 276,12. 18. 277,7; *probat*ur V 10, p. 275,14 sqq. Materia habet in se esse materiale V 11, p. 277,2. 19. — *ε*) Esse materiae comparatione esse rei compositae priuatio est V 11, p. 277,8. materia est priuata comparatione esse formalis V 11, p. 277,3 (cf. V 26, p. 305,16). Quomodo esse et non-esse in materia simul coniungi possint V 11, p. 276,9. 11. 13 sqq. (cf. v. 21 sqq.). — *ζ*) Esse quod habet materia in se in potentia est illud quod habet in scientia aeterni V 10, p. 274,21. esse materiae sine forma in essentia creatoris quale sit V 10, p. 274,23 sqq.; cf. V 27, p. 306,25. — Esse materiae in intellectu, *opp.* esse materiae in se V 9, p. 272,1. 4. — Materia indiget uoluntate ad habendum esse V 31, p. 314,5.

b. Esse formae. *a*) Formae esse I 13, p. 16,17. IV 11, p. 235,24; cf. V 9, p. 273,10. c. 31, p. 314,13. esse (esse rei) ex forma (propter formam) est III 38, p. 168,24. IV 5, p. 221,12. 222,3. V 8, p. 271,8. 9. 22. c. 9, p. 272,4. c. 10, p. 274,9. c. 29, p. 310,5 (cf. IV 241,11); *quod probatur* V 8, p. 271,10 sqq. forma quae sentitur in substantia composita perficit eius esse III 17, p. 118,7. — Esse habet formam, non-esse non habet formam V 23, p. 300,17.

esse finitur per formam V 33, p. 300, 19. — Forma est dignior nomine et intellectu esse quam materia V 5, p. 265,24 (cf. V 26, p. 305,16). — *β*) Esse in actu est esse formae V 11, p. 277,7; cf. V 9, p. 273,19. 21 *et locos sub a γ laudatos*. — *γ*) Actio formae primae in toto est esse V 21, p. 296,16. 17. Esse est forma universalis quae sustinet omnes formas V 37, p. 324,19. Esse formae universalis quid sit et quale sit et quare sit V 12, p. 277,21. — *δ*) Intellectus esse non est intellectus formae IV 10, p. 234,16 sqq. esse est proprietas (proprium) formae IV 10, p. 234,18. c. 13, p. 240,21. — *ε*) Esse materiae et formae separatim quomodo sit V 27, p. 306,5. Esse in potentia est proprium materiae et formae uniuscuiusque per se V 9, p. 273,13. Esse materiae et formae in scientia dei uniuscuiusque per se V 27, p. 306,25. Forma indiget uoluntate ad habendum esse V 31, p. 314,5. — Esse omnium formarum simul in materia prima V 19, p. 294,2. Forma non potuit esse sine materia uno ictu oculi IV 4, p. 219,4. V 27, p. 306,15. 307,6 (cf. IV 10, p. 233, 23. V 31, p. 314,18).

c. Esse compositi ex materia et forma. *a*) Esse perficitur coniunctione formae et materiae IV 10, p. 234, 12. V 8, p. 270,23; cf. I 5, p. 7,20. esse est existentia formae in materia V 10, p. 274,19. proprietates esse non conueniunt materiae per se, sed materiae et formae simul V 8, p. 270,24. 271,3. c. 9, p. 272,11. — Esse eorum quae sunt, cum coniungitur materia universalis formae universali V 9, p. 274,6. — *β*) Esse in actu est proprium materiae et formae, cum uniuntur et componuntur V 9, p. 273,15; non est nisi quando materia adiungitur formae V 10, p. 274,17. — Esse formale est ex coniunctione materiae et formae V 11, p. 276,26. 277,17. — Esse usitatum non est nisi quod est compositum ex materia et forma V 11, p. 277,4. — *γ*) Esse rei compositae compositum est ex esse in potentia, quod est esse materiae, et esse in actu, quod est esse formae V 11, p. 277,6. — *δ*) Creator creauit esse compositum ex materia et forma V 40, p. 329,4. Materia universalis et forma universalis sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte adiuuentoris eorum (earum?) cuius excelsum nomen II 7, p. 37,17.

3) Entis ad unitatem, substantialitatem, bonitatem ratio. *a.* Esse dicitur unum V 9, p. 272,13. —

Res non habet esse nisi propter unitatem V 9, p. 273,4 (de materia cf. n. 2 a β). unitas multitudini dat esse IV 11, p. 235,20. Esse quo propinquius fuerit origini unitatis, erit eius actio magis una V 34, p. 320,20 (cf. n. 5 b). — Vnitas utrum in esse subsistat V 8, p. 270,1. Esse non est prius unitate V 9, p. 273,8 (contra *discipuli opinionem* V 9, p. 272,16: esse est ante unitatem, quia esse potest separari ab unitate, non unitas ab esse). — b. Substantialitas utrum in esse subsistat V 8, p. 270,1. Esse non praecedit substantialitatem IV 13, p. 240,20. — c. Bonitas quae est esse V 34, p. 320,15.

4) Quomodo esse fiat et quae sint eius causae. a. Esse est ex priuatione, scil. ex non-esse V 31, p. 315,1. Res non est nisi ex suo opposito V 31, p. 314,24. Priuationem absolute ad esse exire non potest V 10, p. 275,6. 7. Quomodo materia exeat ad esse V 10, p. 276,1 sqq. materia exit de non-esse ad esse V 33, p. 319,10. Productio formae in materiam de priuatione ad esse V 6, p. 267,22. — b. Esse actionis pendet ab esse virtutis III 44, p. 179,9. — Esse naturae particularis est per universalem III 45, p. 180,27. esse animarum particularium est per animam universalem et intelligentiam universalem III 45, p. 181,1. — Esse compositum est ex simplici esse V 14, p. 283,20. c. 15, p. 284,1. — Esse spissi et inferioris est ex esse subtiliori et superiori V 21, p. 297,2. Formae inferiores habent esse in formis superioribus esse simpliciori IV 6, p. 249,6. esse omnis inferioris in superiori III 42, p. 174,17. — Quicquid est, est in essentia perfectionis et plenitudinis III 42, p. 173,20. — c. Esse formarum in se ipsis est ex esse formae intelligentiae V 15, p. 283,21. c. 21, p. 297,8. forma intelligentiae dedit omni formae esse V 15, p. 286,16; continet omnes formas totius esse V 21, p. 296,23 (cf. p. 297,6). Omne quod est in intelligentia, esse simplex est V 15, p. 286,4. (cf. *Add. et Corrīg.*) — Actio formae primae in toto est esse V 21, p. 292,16. 17; cf. n. 2 b γ. — d. Esse non est impressio IV 13, p. 240,19. 20, sed fit creatione ib. v. 21. Creatio est acquisitio essendi V 42, p. 334,7. Creator creavit esse compositum ex materia et forma V 40, p. 329,4. — Esse omnium est ex voluntate V 39, p. 327,16. materia et forma indigent voluntate ad habendum esse V 31, p. 314,5. volun-

tas agit in materia intelligentiae esse V 37, p. 324,19. Esse rerum in essentia voluntatis non est, nisi in quantum sunt causatae ab ea IV 20, p. 256,15. — Quia deus est esse verum, oportet ut esse fluat ab eo V 42, p. 335,15. — Origo essendi V 42, p. 335,16.

5) Esse quotuplex sit. a. Genera entium. In esse non sunt nisi haec tria: materia et forma, essentia prima, voluntas I 7, p. 9,28. cur hoc sit I 7, p. 10,1. Esse ab extremo supremo usque ad extremum infimum distinctum est quatuor ordinibus, scilicet an est, quid est, quale est, quare est V 21, p. 301,16. Esse distinguitur in necessarium, possibile, impossibile V 24, p. 302,17. Esse patiens est oppositum agenti; esse agens est infinitum, esse patiens finitum V 25, p. 303,27. Esse aut est sensibile aut intelligibile IV 5, p. 221,14. V 8, p. 271,10. — b. Gradus perfectionis. Forma dignior est nomine et intellectu esse quam materia V 5, p. 265,24. Substantia est dignior esse quam accidens, quantitas quam qualitas V 42, p. 335,18. 19. — Esse quo propinquius fuerit origini essendi, erit fortius lumen et stabilis in esse V 42, p. 335,16. esse quo magis ascenderit et propinquius fuerit origini unitatis, erit eius actio magis una et durabilior sine tempore V 34, p. 320,20. esse quo magis ascenderit, fient pauciora motus et desideria ib. v. 18. — Formae inferiores habent esse in formis superioribus esse simpliciori et subtiliori IV 16, p. 249,6. — Cf. praeterea V 24, p. 301,16 sqq. — Primum esse cf. n. 6. — c. Esse materiae et formae III 50, p. 190,17. IV 6, p. 223,7. V 4, p. 263,10. c. 31, p. 314,22 (cf. V 4, p. 263,5); materiae et formae separatim V 27, p. 306,4; materiae et formae in scientia dei uniuscuiusque per se V 27, p. 306,25; materiae universalis V 11, p. 277,11. 14. c. 12, p. 277,21. 25. 279,17. 18; formarum rerum V 15, p. 283,21. omnium formarum V 19, p. 294,2. c. 21, p. 297,8; formae primae V 23, p. 300,4; formae universalis V 11, p. 277,12. 15. c. 12, p. 277,22. 25. 279,17. 19; formae intelligentiae V 15, p. 283,22. c. 21, p. 297,8. — Esse actionis III 44, p. 179,9; animarum particularium III 45, p. 181,1; caloris in igne III 46, p. 183,3; corporum III 57, p. 208,10; inferioris III 42, p. 174,17. V 21, p. 297,2; intellectus (z. e. notionis) in anima V 10, p. 275,1; intelligentiae universalis, — particularis IV 4, p. 220,8; motus III

50, p. 192,23; naturae particularis III 45, p. 180,27; omnium V 39, p. 327,16; praedicamentorum III 42, p. 172,22; rei III 41, p. 172,10; rei compositae V 11, p. 277,6; spissi V 21, p. 297,2; substantiarum intelligibile III 50, p. 190,16; substantiae praedicamentorum II 16, p. 50,19; superioris III 42, p. 174,17; uirtutis III 44, p. 179,9. — d. Totum esse V 21, p. 296,23. Esse agens V 25, p. 303,26; compositum V 14, p. 283,19. 20. c. 15, p. 284,1; finitum V 25, p. 303,27; formale V 11, p. 276,25. 277,3. 17. c. 31, p. 314,20; impossibile V 24, p. 302,18; infinitum V 25, p. 303,27; intelligibile IV 5, p. 221,14. V 8, p. 271,10; manifestum V 20, p. 295,18; materiale V 11, p. 276,24. 277,2. 19; necessarium V 24, p. 302,18; occultum V 20, p. 295,19; patiens V 25, p. 303,26; possibile V 24, p. 302,18; primum cf. n. 6; sensibile IV 5, p. 221,14. V 8, p. 271,10; simplex III 42, p. 173,4. IV 16, p. 249,10. V 13, p. 281,12. c. 14, p. 283,18. 20. c. 15, p. 284,1. 286,4; simplicius III 42, p. 173,4. IV 16, p. 249,6; spirituale III 42, p. 173,15. V 13, p. 281,12; subtile IV 16, p. 249,10; subtilius IV 16, p. 249,7. V 21, p. 297,2; superius V 21, p. 297,3; uerum V 42, p. 335,15; uniuersale I 5, p. 7,16; usitatum V 11, p. 277,4.

6) Primum esse (*syn.* essentia prima). Omne quod est mouetur ut assequatur aliquid bonitatis primi esse V 32, p. 316,23. motus omnis mobilis est propter desiderium primi esse V 32, p. 317,21. quo substantia fuerit propinquior primi esse, assequi bonitatem ei erit facilius V 32, p. 316,26. — Inter materiam et primum esse non est similitudo, nisi secundum modum quo materia acquirit lumen et splendorem ab eo quod est in essentia uoluntatis V 32, p. 317,25.

7) Scientia esse rei i. e. definitio eius III 41, p. 172,21. esse est sensibile, aut intelligibile IV 5, p. 221,14. V 8, p. 271,10. Intelligentia apprehendit esse in omnibus rebus, scil. formam unientem simplicem, i. e. genera et species, anima non-esse, i. e. differentias propria accidentia, quae attinguntur sensibus III 41, p. 172,6. 15. 16. 20. anima cum uult scire esse rei, adiungitur intelligentiae ib. v. 10. — Esse obscurius et occultius fit propter subtilitatem, manifestus propter crassitudinem III 56, p. 203,25. 204,2. 6. 9. esse manifestum est speculum oculi V 20, p. 295,18.

ESSENTIA. 1) Quid et qualis sit essentia. a. Varius uocabuli essentiae usus. a) *Aliquotiens idem significat ac esse, siue existentia.* Manifestum est quod colores deprehenduntur per essentiam eorum et non deprehenduntur priuatione eorum III 35, p. 159,18. Essentia materiae apud intelligentiam, *opp.* esse materiae in se ipsa IV 5, p. 221,24. *Fortasse huc etiam pertinet* IV 10, p. 235,4: unitas communicans essentiam materiae. *Aliis locis aperte distinguitur inter essentiam et esse siue existentiam; cf.* V 27, p. 306,23: diuersitas in essentia, *opp.* unio in esse; V 39, p. 327,19: existentia essentiae. — β) *Essentia significat materiam.* Forma corporalis non fluxit ab essentia substantiae simplicis, id est materia quae sustinet formam eius, sed est deducta ex forma eius III 36, p. 161,25. Formae substantiarum sunt infusae in essentia earum IV 18, p. 251,3. — γ) *Plerumque essentia significat proprietates essentielles, quae in re per formam constituuntur; cf. n. 2.* — *Proprietas conueniens essentiae* V 8, p. 270,15. 18. Differentia substantialis constituens essentiam V 4, p. 264,19. — δ. Essentiae unitas. Essentia simplicior est extrinseco III 43, p. 188,5. adunare essentiam V 1, p. 257,17. res quo magis fuerit una in sua essentia, erit propter hoc magis una eius actio V 34, p. 320,22. — e. Essentiae cognitio. Intelligentia apprehendit essentiam III 48, p. 188,4.

2) Essentiae cum forma conexio. a. Forma est essentia rei V 9, p. 272,26. 273,2. essentia luminis, id est forma eius III 35, p. 159,21. quicquid constituit essentiam alicuius, forma est eius V 14, p. 284,17. forma constituit essentiam eius in quo est IV 11, p. 235,23. 236,22. forma perficiens essentiam IV 3, p. 217,4. Forma prima constituit essentiam omnis rei V 21, p. 296,18. 297,15. Forma intelligentiae constituit essentiam omnis formae V 21, p. 297,10. essentiae formarum quae sunt in forma uniuersali sunt in essentia formae uniuersalis V 13, p. 280, 7. 9. — b. Essentia omnis rei constituitur ex materia sustinente formam et ex forma perficiente essentiam materiae IV 11, p. 236,25. essentia esse uniuersalis est multiplex; consistit ex materia uniuersali et forma uniuersali I 5, p. 7,16. 20. — Materia et forma sunt duae substantiae diuersae in essentia V 33, p. 318,6. 13. intelligere

essentiam materiae uniuersalis et formae uniuersalis uniuscuiusque expositae ab altera V 43, p. 337,14.

3) Essentiae quomodo fiant.

a. Altiores substantiae dant inferioribus essentias suas III 53, p. 198,25. Substantia uniuersalis attribuit particulari essentiam III 45, p. 180,10. — Applicatio essentiae cum essentia, donec fiunt unum V 7, p. 268,4. — b. Essentia superioris est in inferiori V 30, p. 313,4. Essentiae formarum quae sunt in forma uniuersali sunt in essentia formae uniuersalis V 13, p. 280,7. 9. — Anima est extra essentiam intelligentiae III 54, p. 199,5. 9. 13. — c. Essentiae substantiarum non sunt defluxae, sed uires earum et radii III 52, p. 196,5. essentiae substantiarum altiorum non minuuntur propter generationem substantiarum inferiorum III 54, p. 199,23.

4) Essentia quotuplex sit. a. Essentia prima cf. n. 5. — Essentia quae non habet initium nec finem V 30, p. 312,17. essentia aeterna IV 6, p. 224,3; altissima IV 19, p. 253,2 (cf. v. 4); infinita III 6, p. 91,10. 13. IV 6, p. 224,3; interminabilis III 20, p. 127,15; perfectionis et plenitudinis III 42, p. 173, 20. — Essentia creatoris V 30, p. 312,18. 313,1; factoris primi III 3, p. 80,10. c. 6, p. 90,24. c. 8, p. 94,22. c. 9, p. 96,23. 97,1. 2. 5. 6. 13. c. 10, p. 100,3. c. 17, p. 116,17. V 42, p. 333,8; uirtutis agentis (i. e. diuinae) IV 20, p. 254,21; uoluntatis III 16, p. 113,13. 16. c. 57, p. 205,25. 206,2. IV 20, p. 254,25. 255,22. 256,10. 14. 15. V 32, p. 318,1. 3. c. 40, p. 329,26. c. 41, p. 331, 2. — b. Essentia eorum quae sunt I 12, p. 15,16; eius in quo est V 11, p. 235,23. — Essentia accidentium III 53, p. 198,7; animae I 3, p. 5,20. 28. c. 8. p. 11,1. 17. III 23, p. 132,21. c. 25, p. 138,27. c. 37, p. 163,4. V 26, p. 305,13; causati V 24, p. 301,11; compositi V 16, p. 287,16; corporum III 48, p. 186,22. c. 50, p. 191,23. IV 14, p. 241,23, corporis uniuersalis III 50, p. 191,20; esse uniuersalis I 5, p. 7,16; formae (formarum) V 4, p. 263,8. c. 9, p. 273,15. c. 18, p. 280,7. 9. c. 16, p. 287,10. c. 24, p. 303,6. c. 39, p. 327,19, omnis formae V 21, p. 296,18. 297,10, formae uniuersalis IV 10, p. 233,18. V 1, p. 257,10. c. 4. p. 263, 5. c. 43, p. 337,14; hominis I 2, p. 4,5. 10; intelligentiae II 3, p. 31,10. c. 4. p. 31,16. III 25, p. 138,27. c. 54, p. 199,5. 8. 13. V 1, p. 258,19. c. 2, p. 261,14. c. 4, p. 264,8.

10. 11. c. 5. p. 264,15. 18. c. 12, p. 280,24. c. 13, p. 280,19. 22. 24. 281,3. 8. c. 14, p. 282,1. 6. 8. 11. 15. 17. c. 15, p. 284,12. 13. 19. 286,6. c. 16, p. 286,13. 288,8. c. 21, p. 297,9. c. 26, p. 305,14; luminis III 35, p. 159,21; materiae I 12, p. 15,15. IV 4, p. 219,2. c. 5, p. 221,24. c. 14, p. 241, 21. V 4, p. 263,6. c. 5, p. 264,15. c. 9, p. 273,5. 14. c. 14, p. 282,20. 21. c. 17, p. 289,4. c. 24, p. 303,6. c. 39, p. 327,19, materiae primae V 29, p. 309,9, materiae uniuersalis IV 10, p. 233,18. V 1, p. 257,10. c. 4, p. 263,5. c. 43, p. 337,14; perfectionis et plenitudinis cf. a; quantitatis II 16, p. 51,16. IV 14, p. 241,24; rei V 9, p. 272,26. 273,2, omnis rei IV 11, p. 236,25. V 21, p. 296,18. 297,15, rei recipientis actionem uirtutis III 55, p. 202,7; rotarum III 50, p. 191,5; solis IV 20, p. 255,5; substantiae II 16, p. 51,5. 7, substantiarum III 52, p. 196,5. IV 18, p. 251,3, substantiae altioris III 54, p. 199,23, substantiae compositae III 25, p. 139,18. 140,3. 14, substantiae corporalis III 18, p. 120,26. c. 26, p. 142,23. c. 57, p. 208,2, substantiae simplicis III 15, p. 111,12. c. 22, p. 131,17. c. 25, p. 139,4. 16. 23. 140,19. 22. c. 26, p. 142,22. c. 29, p. 149,22. c. 36, p. 161,25. c. 52, p. 196,7. V 24, p. 301,6, substantiae spiritualis III 18, p. 121,2. c. 57, p. 208,3 (cf. *Add. et Corrig.*). IV 4, p. 218,2; superioris V 30, p. 313,4; unitatis III 33, p. 155,18; uirtutis III 55, p. 202,7, uirtutis agentis cf. a; uoluntatis cf. a. — c. Essentia aeterna, altissima cf. a; extensa III 20, p. 127,17. 18; finita III 9, p. 96,18. 20. 97,9. 12. 14. 15. 16. c. 52, p. 196,7; formata III 14, p. 109,11; infinita, interminabilis cf. a; occulta (i. e. materia prima uniuersalis) I 12, p. 15,22; prima cf. n. 5; proprietatis essentialis, proprietatis extrariae V 42, p. 334,15. 17; terminabilis III 18, p. 120,24. 25. 28. p. 121,1.

5) Essentia prima (essentia prima et sancta V 42, p. 333,12. *Alia* n. 4 a. *Aliquotiens uox essentia sola, non addita uoce prima, essentiam primam significat, uelut* I 5, p. 6,23. 7,8. 12. V 42, p. 333,4. 5). — a. Scientia de essentia prima I 4, p. 6,16. c. 7, p. 9,21; est tertia pars sapientiae I 7, p. 9,26. 10,13. V 1, p. 257,13. c. 36, p. 322,24. Scientia essentiae est impossibilis I 5, p. 6,23. 7,8. ascensio ad essentiam primam impossibilis est, ascensio ad id quod sequitur difficilis ualde V 35, p. 322,7. Essentiam primam scire

non est impossibile nec ex omni parte possibile I 4, p. 617, 19. quomodo uia sciendi an essentia sit inueniri possit I 5, p. 7, 11. Exemplum essentiae primae est intelligentia I 7, p. 10, 10. essentia prima non est similis intelligentiae (animae *Epit. Campil.* p. 342 m.) I 5, p. 7, 3. — *b.* Essentia prima est alicuius proprietatis essentialis, propter quam distat ab omni re V 42, p. 334, 14. Essentia non est propria proprietate ab ea extrinseca V 42, p. 333, 6. sed essentia prima et eius proprietates omni modo unum sunt V 42, p. 333, 12. factor est essentia designata essentialiter ib. v. 8. Proprietates essentiae est sapientia et unitas ib. v. 6. — Essentia aeterna est infinita, quia non habet formam IV 6, p. 224, 3; *cf.* n. 4 *a.* Essentia prima est super omnia I 4, p. 6, 24. — *c.* Voluntas, remota actione ab ea, ipsa et essentia sunt unum; considerata cum essentia erit alia ab essentia V 37, p. 325, 23. Non est possibile, ut uoluntas faciat contra id quod est in essentia V 42, p. 335, 3. — *d.* Essentia prima est causa I 7, p. 10, 3. Materia et forma sunt propter essentiam et eius proprietatem V 23, p. 300, 14. materia est creata ab essentia, et forma est a proprietate essentiae, *i. e.* sapientia et unitate V 42, p. 333, 4. Omnes formae impressiones sunt a sapientia essentiae primae ib. v. 1. materia est receptrix formae ab essentia prima mediante uoluntate V 42, p. 335, 20.

ESSENTIALIS collectio III 40, p. 171, 1; forma III 42, p. 174, 9, 10; motus V 37, p. 324, 26; proprietates V 42, p. 334, 15; uirtus III 55, p. 201, 16, 22; unio V 15, p. 286, 6. c. 18, p. 291, 22. Scire intelligentiae est essenziale III 40, p. 170, 11.

ESSENTIALITER. Quicquid est in aliquo accidentaliter, est in suo agente essentialiter III 10, p. 99, 22. quicquid est in suo agente essentialiter, est proprium accidens suo agenti III 10, p. 99, 28. si quid est in alio essentialiter, hoc et illud unum sunt IV 12, p. 238, 14. quicquid sustinet formam rei essentialiter, ipsa et hoc unum sunt V 14, p. 282, 24. quicquid est in aliquo essentialiter, constitutum est naturae ipsius V 14, p. 282, 13. — Essentialiter uniri V 16, p. 286, 13. Punctum non est essentialiter pars corporis, sed accidentaliter II 16, p. 52, 28.

EVASIO mortis V 43, p. 338, 21.

EVIDENTIA rei, *opp.* consideratio III 13, p. 106, 6; formae IV 8, p. 230, 9; actionis materiae primae et formae primae V 21, p. 296, 11.

EXCELSVS. Cuius excelsum nomen est I 11, p. 14, 24. Creator excelsus V 10, p. 274, 24. c. 30, p. 313, 2; deus V 9, p. 293, 9; factor primus III 57, p. 208, 1. Scientia excelsi V 10, p. 274, 21. Excelsus et sanctus creant substantias simplices V 24, p. 301, 12. de eo quaeritur tantum an est ib. v. 20.

EXEMPLAR I. Exemplar prius est exemplato III 3, p. 80, 1. Omne formatum est ad exemplar formatum ib. v. 22. substantia praedicamentorum ad exemplar formata est ib. v. 24. — II. Forma quantitatis est exemplar (*i. e.* exemplum) formae universalis II 8, p. 37, 23.

EXEMPLARITER *syn.* imaginabiliter III 42, p. 174, 14.

EXEMPLATVM ad exemplar III 3, p. 80, 25. exemplum et exemplatum conueniunt V 43, p. 336, 25. exemplar prius est exemplato III 3, p. 81, 1.

EXEMPLIFICARE hoc modo V 41, p. 331, 3; in intelligentia V 3, p. 262, 9; esse materiae et formae in scientia dei V 27, p. 306, 25.

EXEMPLVM. I. Exemplum *syn.* similitudo. *a.* Omne simile alicuius exemplum eius est III 18, p. 119, 11. Quod est exemplum alterius, imago uel pictura eius est III 18, p. 119, 13. — *b.* Inferius exemplum est altioris (superioris) II 7, p. 37, 6. 11. III 56, p. 203, 10. c. 57, p. 208, 6. quicquid defluxum est ab aliquo, exemplum est eius a quo effluit III 24, p. 136, 4. — Manifesta exemplum occultorum II 5, p. 34, 10. c. 15, p. 50, 10. c. 24, p. 70, 16; exemplum praesens, absens II 7, p. 36, 20. c. 9, p. 40, 1; absens II 7, p. 23. — *c.* Condicio hominis exemplum fabricae totius III 58, p. 208, 17. Mundus minor exemplum maioris mundi III 2, p. 77, 24; mundus corporalis exemplum spiritualis, inferior altioris IV 16, p. 247, 17. 18. — Exemplum totius quantum ad materiam primam est sicut exemplum corporis ad animam et sicut exemplum formarum ad intelligentiam V 18, p. 292, 12. Materia et forma intelligentiae particularis exemplum materiae et formae substantiarum spiritualium IV 4, p. 219, 23. Voluntas particularis exemplum uoluntatis universalis V 37, p. 324, 20. 325, 5. Motus

animae ad inquirendum scientiam exemplum motionis materiae ad recipiendum formam V 32, p. 316,18. Locutio exemplum creationis V 43, p. 336,25. — Formae corporales exemplum spirituum III 24, p. 136,5; res sensibiles intelligibilium III 56, p. 203,4; sensus intelligentiae V 3, p. 262,1; formae corporales uisae a uigilante formarum animalium apprehensarum in somno; hae formarum intelligibilium interiorum IV 16, p. 247,22. — Lumen solis exemplum formae IV 2, p. 215,17. Resultatio formae in speculo exemplum sigillationis formae in materia V 41, p. 330,25. — Caelum et terra sunt exemplum diuersitatis motus secundum propinquitatem ad primum esse aut elongationem V 32, p. 317,2. — Deus continet uoluntatem sine exemplo V 19, p. 293,11. — d. Exemplum coloris et quantitatis II 17, p. 55,23; unitio coloris et figurae cum quantitate II 5, p. 33,21; essentiae primae I 7, p. 10,10; fluxus formae a substantia simplici et eius actionis in substantiam compositam III 16, p. 112,25; luminis infusi in materia IV 14, p. 243,12; materiae et formae I 7, p. 10,7. V 3, p. 261,23; applicationis materiae et formae V 6, p. 267,13; materiae et formae uniuersalis V 2, p. 261,1; diuersitatis materiae et formae uniuersalis V 4, p. 263,23; simplicitatis et corporeitatis substantiae II 21, p. 63,7. c. 23, p. 66,22; inflexionis substantiarum III 13, p. 108,12; diuisionis substantiarum et accidentium intelligibilium II 5, p. 33,9; ordinis substantiarum intelligibilium (simplicium) III 56, p. 203,7. 12; uoluntatis I 7, p. 10,9; inflexionis uoluntatis in substantiis V 38, p. 326,9; inflexionis uoluntatis simul cum forma in materia V 38, p. 327,7. — *Præterea haec tamquam exempla adhibentur*: aer, anima, applicatio, aqua, auicula, auis, caelum, calor, charta, color, corpus, exitus, figura, flamma, forma, ignis, intelligentia, liber, lumen, nauicula, pannus, plumbum, punctum, radius, scriptor, scriptura, sol, speculum, tabula, terra, tonus, transitus, uerbum, utrum, uolumen. — II. Exemplum *syn. exemplar*. Exemplum et exemplatum conueniunt V 43, p. 336,25.

EXERCITARE. Anima in sensibilibus exercitatur V 42, p. 322,20.

EXIRE (*syn. egredi, procedere*) de potentia ad (in) effectum I 3, p. 5,16. 21. 23. II 13, p. 46,4. III 4, p. 83,6. c. 6,

p. 90,18. c. 20, p. 127,25. V 8, p. 271, 25. c. 27, p. 307,2; de non-esse ad esse V 33, p. 319,10; ad esse V 10, p. 275,7. 8. 276,2. 3; a dolore priuationis ad delectationem essendi V 29, p. 310,6.

EXISTENTIA (*syn. esse, subsistentia*). 1) Existentia essentiae omnium rerum non est nisi ex materia et forma V 39, p. 327,19. Existentia materiae et formae est ex uoluntate ib. v. 20. Omnis forma ad existentiam suam eget materia quae sustineat eam II 19, p. 59,7. — 2) Existentia accidentium simplicium in substantiis simplicibus II 15, p. 50,7. existentia animarum particularium est per animas uniuersales et intelligentiam uniuersalem III 45, p. 181,1. existentia colorum et figurarum in superficiebus, superficiebus in corporibus II 15, p. 50,5; formae in materia V 10, p. 274,19; omnium formarum in materia prima V 18, p. 291,23; formarum corporalium in substantia simplici III 28, p. 144,21; formarum sensibilibus in forma (substantia) animae III 40, p. 170,21. c. 41, p. 171,18. — III 43, p. 174,23. 175,5. existentia formarum in intelligentia comparabilis est existentiae earum in anima et existentiae nouem praedicamentorum in substantia V 18, p. 291,16. existentia intelligentiae per id quod supra eam est V 1, p. 259,11; materiae et formae uerbi simul V 43, p. 336,24; multarum rerum in una III 32, p. 153,10. c. 43, p. 175,3; naturae particularis per uniuersalem III 45, p. 180,27; substantiarum simplicium aliarum in aliis II 15, p. 50,3. c. 16, p. 50,16. III 56, p. 203,3.

EXISTERE actu V 23, p. 300,4. 6; per se V 23, p. 300,2. 4. Existens per se est sustinens, non existens per se sustentatum V 25, p. 304,12.

EXISTIMARE, *opp. scientia* II 3, p. 29,9. 14. Anima formam ueritatis non perfecta cognitione cognoscit, sed existimat ib. v. 9.

EXISTIMATIO, *i. e. uis imaginans* III 37, p. 164,10. 13. actio secundum opinionem uel existimationem III 13, p. 106,16. existimatio est mansio in cognoscendo III 37, p. 164,12. In existimatione subtiliantur et attenuantur formae sensibiles ib. v. 13.

EXITVS in effectum I 3, p. 5,11. V 10, p. 274,5. c. 27, p. 307,14. c. 41, p. 332,13; essentiae ab essentia III 54, p.

199,23; materiae et formae V 27, p. 307,14; uirtutis a re forti III 54, p. 199,8. 14. 22. Exitus formae ab origine prima est sicut exitus aquae emanantis a sua origine V 41, p. 330,18.

EXPEDIRE intellectum a captiuitate naturae III 56, p. 204,17.

EXPVLSIO partium IV 17, p. 250,16.

EXPVLSIVA eiusdem generis est cum attractiua et digestiua III 44, p. 179,2.

EXPVRGARE (*syn.* purgare). Expurgare imaginationem V 1, p. 257,17.

EXSPOLIARE (*syn.* exuere, spoliare, *cf.* abstrahere.) Exspoliare in opinione, *opp.* in effectu et esse III 40, p. 169,23. 25. — Exspoliare imaginationem ab accidentibus corporalibus V 1, p. 258,1. — Substantia animae exspoliata omni forma III 40, p. 169,19. 24. Substantia praedicamentorum exspoliata omni forma ib. v. 20. 22. — Formae exspoliatae a materia III 24, p. 134,14. c. 25, p. 141,6. c. 26, p. 142,24. c. 34, p. 158,17. Non est quicquam materiae exspoliata a forma IV 14, p. 241,18. Materia aestimata per se exspoliata est a forma V 10, p. 273,20. materiam uniuersalem et formam uniuersalem exspoliare unamquamque ab alia V 1, p. 257,9; *cf.* V 43, p. 337,15.

EXTENSIO continua IV 18, p. 251,8. V 30, p. 313,7; materiae et formae a supremo usque ad infimum V 30, p. 313,6.

EXTENSVS, *cf.* essentia 4 c.

EXTENVARE animam V 1, p. 257,16. c. 43, p. 337,21.

EXTINGVERE. Tenebrositas substantiae extinxit lumen animae V 41, p. 331,23.

EXTRA. Quicquid habet intus et extra, substantia composita est III 29, p. 148,14.

EXTRAHERE de potentia in effectum III 22, p. 130,23; formas a formis corporalibus III 48, p. 186,20.

EXTRANEITAS. Anima rationalis mouetur ab identitate ad extraneitatem IV 13, p. 239,8.

EXTRARIVS. Proprietas extraria V 42, p. 334,17.

EXTREMITAS. Finitum non coniungitur alii nisi extremitate sua III 9, p. 97,9. Extremitas inferior, superior III 27, p. 143,13. 15; sublimior V 17,

p. 288,22; ultima V 4, p. 262,19. Extremitas materiae uniuersalis V 17, p. 288,22; simplicitatis et spiritualitatis V 1, p. 258,14; substantiarum V 4, p. 262,19; substantiae intelligibilis V 29, p. 309,24; substantiae sensibilis ib. v. 23; unitatis II 21, p. 63,3.

EXTREMVS. 1) Principio rerum oppositum est extremum earum III 10, p. 100,12. — Similitudo ad duo extrema V 15, p. 285,22. medium simile extremis V 15, p. 285,3. 15. 22. inter duo extrema diuersi ordines medii esse debent IV 20, p. 253,23. — Anima media est inter utrumque extremorum V 4, p. 263,16. substantia sentiens est consimilis utrisque extremis V 15, p. 285,5. — Anima intelligens et formae corporales extrema V 15, p. 285,15. substantia sentiens et formae sensibiles extrema ib. v. 22. forma prima et ultima extrema V 20, p. 295,5. — Substantia praedicamentorum est extrema rerum III 10, p. 100,14. — Extrema corporis III 47, p. 185,14. Motus partium uegetabilium a centro ad extrema III 47, p. 184,23. — 2) Extremum inferius (infimum), — superius III 27, p. 143,14. 17. IV 6, p. 226,3. 4. 6. V 12, p. 279,10. 11. c. 24, p. 301,16. c. 35, p. 321,8; inferius III 50, p. 192,16. IV 6, p. 226,1; superius IV 10, p. 232,10. — Aequidistantia extremi inferioris ad extremum altius II 9, p. 39,23. Totum quod est, est continuum et extensum ab extremo superiori usque ad extremum infimum IV 6, p. 226,3. totum quod est ab initio extremi superioris usque ad extremum infimum est compositum ex materia et forma IV 6, p. 226,5. esse ab extremo supremo usque ad extremum infimum distinctum est quatuor ordinibus V 24, p. 301,16. In extremo inferiori est commixtio, in extremo superiori unio V 35, p. 321,8. — Altius extremum esse III 46, p. 184,5. Materia est in extremo superiori V 4, p. 263,15. materia et forma sunt in extremo altiori V 35, p. 320,25. — Corpus est in extremo inferiori IV 6, p. 226,1. Separatio infusa in extremo inferiori V 35, p. 321,1. In infimo extremo motus deficit IV 18, p. 251,20. — Duo extrema materiae, unum ascendens ad terminum creationis, aliud descendens ad finem quietis V 29, p. 310,14.

EXTRINSECVS. Essentia simplicior est extrinseco III 48, p. 188,5. Anima rationalis apprehendit extrinsecum ib. v. 4. Proprietas extrinseca V 42, p. 333,6.

EXVERE (*syn.* spoliare, exspoliare). Formae exutae a suis materiis III 31, p. 151,23.

F.

FABRICA totius, scilicet corpus uniuersale et substantiae spirituales continentes illud III 58, p. 208,15.

FACILIS. Cum anima receperit formam intelligentiae uniuersalis, erit facilis ad agendum V 34, p. 320,4.

FACTOR (*syn.* auctor). **I.** Omnis factor facit simile sibi III 2, p. 76,25. Factor tantum, *opp.* factum tantum III 3, p. 79,23. factor et actor III 13, p. 106,22. — Factor corporis uniuersalis est unus III 45, p. 180,7. Voluntas est factor V 37, p. 325,22.

II. Factor primus. 1) Nomina. Factor primus cuius excelsum nomen est I 11, p. 14,23; excelsus et sanctus III 13, p. 107,11. c. 57, p. 208,1. IV 15, p. 245,10; sublimis et sanctus V 25, p. 303,21. c. 27, p. 327,13; sublimis et magnus V 24, p. 302,19.

2) Scientiam de factore primo secundum suas proprietates iam habuimus, quamuis non est definitus III 11, p. 103,23. considerare proprietates factoris primi et proprietates substantiae praedicamentorum III 11, p. 102,25. Definitiones terminorum in probationibus de factore primo factis aut sunt de proprietatibus essentiae ipsius, aut ex operibus quae dicuntur de ipso, aut ex proprietatibus eorum quae non dicuntur de ipso III 11, p. 103,28.

3) Essentia et proprietates factoris primi. *a.* Essentia factoris primi *cf.* essentia 4 *a.* Proprietates factoris primi III 11, p. 102,25. 103,24. — Factor non factus est primum siue principium rerum II p. 42,12. III 1, p. 73,18. c. 10, p. 100,11; est initium omnium rerum III 2, p. 75,10; est summus finis I 11, p. 14,23. — Praeter factorem primum nihil est nisi materia et forma IV 6, p. 225,7. — *b.* Est necessarius, unus, simplex. *a.* Factor pr. est esse necessarium V 24, p. 302,19. 303,8. — *β.* Factor pr. est unus uerus, sine multiplicitate III 2, p. 76,15 (*cf.* IV 6, p. 224,20). — *γ.* Essentia factoris primi non diuiditur III 3, p. 80,10. Factor est essentia designata essentialiter V 42, p. 333,8. in essentia factoris primi non est accidens III 10, p. 100,3. in factorem primum non cadit genus species differentia proprium

accidens III 11, p. 103,18. — *c.* Est infinitus, immobilis, supra actum et formam. *a.* Factor pr. est infinitus III 6, p. 91,21. 28. c. 8, p. 95,13. 19. 96,7. 14. c. 9, p. 96,23; non est definitus III 11, p. 103,25; est locus infinitus III 8, p. 95,28. — *β.* Factor pr. non est mobilis III 7, p. 92,7. 93,6. 94,13; non est patiens III 8, p. 95,3. essentia factoris primi non recipit passionem III 8, p. 94,22. — *γ.* Factor pr. non est in effectu III 4, p. 83,17. Essentia factoris primi non habet formam III 6, p. 90,24. — *d.* Est supra sempiternitatem, perfectus, omnium sciens et potens, ubique praesens. *a.* Factor pr. est supra sempiternitatem III 3, p. 79,1. — *β.* F. pr. est sufficiens et perfectus V 25, p. 303,22. — *γ.* Scientia factoris primi est ad omnia III 57, p. 207,27. omnia fixa sunt in scientia factoris primi III 57, p. 208,1. — *δ.* Virtus factoris primi (essentialis) non est finita III 55, p. 201,16. 22; non comprehenditur loco *ib.* v. 20; penetrat per totum III 16, p. 114,4. Omnes substantiae sunt obediennes actioni factoris primi III 13, p. 107,16. forma est obtemperans factori primo III 14, p. 108,25. Factor primus est in omnibus quae sunt et nihil sine eo esse potest III 16, p. 114,5. — *e.* Voluntas factoris primi. Substantia materiae uniuersalis et formae uniuersalis in voluntate factoris primi III 32, p. 153,8. — *f.* Differentia factoris ab essentiis rerum creaturarum. *a.* Differentia inter factorem et factum, quia factor est essentia designata essentialiter, et factum est duae essentiae V 42, p. 333,7; *cf.* IV 6, p. 224,20. 225,5. — *β.* Factor pr. non est capax alicuius nec coniunctus ei III 2, p. 78,21. c. 3, p. 79,9. Essentia factoris primi non est iuncta substantiae simplici III 9, p. 96,24. neque substantiae praedicamentorum III 9, p. 97,1. 5. Forma sustentata in substantia praedicamentorum non est in essentia factoris primi III 10, p. 100,4. substantia praedicamentorum non mouetur in factore primo III 2, p. 78,23. c. 8, p. 96,2. 8. Factor pr. distat a substantia praedic. III 2, p. 75,13. 21. ratio distantiae inter factorem primum et ultimam facturam est remotio similitudinis et talitatis III 1, p. 74,7. Factor pr. est oppositus substantiae praed., quia ipse est factor tantum, illa facta tantum III 3, p. 79,22.

4) Actio factoris primi. *a.* Factor primus est mouens III 7, p. 93,19;

est largus ex eo quod habet apud se III 13, p. 107,11; est coercens omne quod est III 13, p. 107,14. Omnes substantiae sequuntur factorem primum in dando suas formas et largiendo suas vires III 13, p. 107,16. Descriptiones factoris primi III 32, p. 153,8.

b. Actio factoris primi perfecta et sine tempore. Factor pr. est factor sine tempore III 5, p. 88,18. 20; est movens in non-tempore III 7, p. 93,24. Quod factor primus facit per se, semper est apud eum III 2, p. 78,8. Primum patiens a factore primo est patiens sine tempore III 5, p. 88,19. 20. 22. — Patiens a primo factore sine medio perfectum est III 6, p. 90,11. 12. factor pr. facit factum suum perfectum sine mora III 4, p. 82,9. — Patiens a primo factore sine medio recipit virtutem agendi et est agens III 4, p. 82,23. 25.

c. Essentia factoris primi actione non afficitur. Factor primus non est agens actione essentiali III 10, p. 100,8. Virtus substantiae praedicamentorum non est ex essentia factoris primi, quia tunc necesse esset, ut essentia factoris divideretur; et quia res infinita non est divisibilis, haec virtus non potest esse de essentia factoris primi III 3, p. 80,9. 11. motus substantiae praedic. non est ex essentia factoris primi III 8, p. 94,24.

d. Actio factoris primi qualis sit. a) Factoris primi est creare ex nihilo III 3, p. 79,18. creator ex nihilo non est nisi factor pr. III 25, p. 139,25. Forma habet esse a factore primo per creationem III 10, p. 100,10. forma creata est a factore primo IV 15, p. 245,10. — β) Omne quod est a factore primo effluens est III 13, p. 107,12. proportio altiorum substantiarum ad inferiores in dando fluxum talis est qualis primi factoris ad altiores substantias III 13, p. 108,2. 6. — Virtus fluit a factore primo III 55, p. 201,11. — γ) Si substantia praed. non coniungeretur factori primo, non existeret uno ictu oculi III 2, p. 76,4. Factor primus est in omnibus et nihil sine eo esse potest III 16, p. 114,5. Cf. n. 3 d δ. — δ) Totum uestit lumen factoris primi III 45, p. 181,7. — ε) Actionis diversitas. Actio factoris primi quomodo sit manifestior in aliqua substantia quam in alia III 55, p. 201,2. 202,12. Virtus quae fluit a factore primo est fortior apud eum quam longius ab eo III 55, p. 201,11. quomodo hoc sit ib. v. 202,5 sqq. — ζ) Actio

ipsius factoris primi, actio per causas medias. aa. Factor primus non facit nisi substantiam simplicem III 2, p. 76,26. — Forma processit a factore primo III 14, p. 108,24. factor primus largitor formae est quae est apud eum III 13, p. 107,13 (cf. v. 16). forma creata est a factore primo III 10, p. 100,10. IV 15, p. 245,10 (cf. α). — ββ. Factor primus non facit factum naturale sine mediante III 7, p. 92,3. — Factor primus non est motor substantiae praedicamentorum nullo mediante III 6, p. 91,29. III 7, p. 92,2. 9. 93,7. 94,2. 95,4. c. 11, p. 102,12. substantia praedic. non est patiens (non recipit substantialitatem) a primo factore nullo mediante III 6, p. 90,15. — III 6 p. 91,5. figurae vires motus quae subsistant in substantia praedicamentorum non sunt acquisita ab essentia factoris primi III 17, p. 116,16. Inter factorem primum et substantiam praedic. est substantia media II 24, p. 71,3. III 13, p. 105,19. c. 51, p. 194,11. 15; quod probatur III 1, p. 73,14 sqq.

5) Inquirere factorem primum et moveri ad illum inditum est omnibus, sed diuerse secundum diuersitatem propinquitatis et elongationis V 34, p. 319,16.

FACTVM est duae essentiae, materia et forma V 42, p. 333, 8. Differentia inter factorem et factum ib. v. 7.

FACTVRA. Forma est factura prima III 14, p. 109,1. Vltima factura, opp. factor primus III 1, p. 74,6.

FELICITAS perfecta III 58, p. 209, 15. Quae sit hominis felicitas I 2, p. 4,8. III 57, p. 205,18.

FIERI. Omne quod fit ab alio, necesse est ut inter illa sit aliqua convenientia II 12, p. 43,27.

FIGVRA. I. Figura in naturalibus. 1) Figura est qualitas IV 8, p. 229,14. Figura est extremitas substantiae sensibilis V 29, p. 309,23. omne sensibile terminatur per suam figuram V 29, p. 309,22 (cf. IV 20, p. 253,28: forma est finis corporis). — 2) Figura est in substantia composita III 33, p. 157,8. Figurae in materia composita III 37, p. 163,9. Figura sustinetur in corpore II 1, p. 23,12. c. 16, p. 53,2. Corpus est locus figurae II 14, p. 49,14. Figura est forma corpori IV 8, p. 229,14; accidentaliter pars corporis est II 16, p. 62,30; cf. III 57, p. 206,13. — Figura non est de

natura corporis II 16, p. 53,3; est diuersa a colore et corpore, licet unita in esse II 5, p. 33,15; a corpore non simpliciter separatur II 1, p. 25,3. comitatur corpus uniuersaliter V 19, p. 293,20. figura propria separatur a corpore II 1, p. 25,4. c. 8, p. 39,17. — Figura est medium ad apprehendendum corpus IV 13, p. 239,11. — 3) Figura sustentatur in quantitate II 5, p. 34,6. 9. IV 8, p. 229,13. c. 15, p. 246,27. V 19, p. 294,10. applicatio figurae cum quantitate II 24, p. 70,13. III 57, p. 206,12. figura continet quantitatem III 56, p. 203,21; est finis formae quantitatis et terminus circumdans eam II 8, p. 38,29. — Subsistentia figurarum in superficie II 14, p. 48,20. c. 15, p. 50,5. — 4) Figura non imprimit suum simile in obstans III 15, p. 110,2. — Substantia composita acquirit figuras a simplici III 17, p. 116,4. 6. c. 19, p. 122,2. 7. 15. c. 20, p. 128,15. c. 22, p. 130,2. figurae in substantia composita actae (impressae) a simplici III 16, p. 112,17. c. 19, p. 122,14. c. 25, p. 138,22. c. 34, p. 157,26. figurae in animalibus herbis lapidibus non ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem, sed ex impressione animae et naturae IV 16, p. 240,10. 15. 18. Voluntas acquirit materiae corporis figuram V 38, p. 326,19. — 5) Figurae nec corporales absolute nec spirituales absolute III 16, p. 112,14. 16. 18. Figurae sensibiles, — intelligibiles V 41, p. 332,5. 6. In figura corporali est figura spiritualis III 24, p. 135,24. figura spiritualis subsistit in substantia spirituali III 24, p. 136,1. figurae corporales sunt in anima spiritualiter III 24, p. 138,8. figura in substantia simplici modo subtiliori et simpliciori quam in substantia composita III 25, p. 140,25. 141,2. — Scientia intelligentiae quomodo sit figura II 8, p. 39,1. — 6) Anima sensibilis apprehendit figuras sensibiles V 41, p. 332,5. — Figura occultior colore V 20, p. 294,22. Anima cum penetrauit colorem, pertingit ad figuram III 56, p. 203,24 (cf. p. 204,1). — Anima per figuras sensibiles apprehendit figuras intelligibiles V 41, p. 332,6. — Intelligere figuras libri (i. e. materiae) per intellectum V 43, p. 338,2. — 7) Si quid figuratur omnibus figuris, in essentia eius est omnis forma III 22, p. 131,15. — Figurae accidentium III 37, p. 164,20. — Substantia animae ordinatur contra figuram III 56, p. 203,20.

II. Figurae logicae I 1, p. 32. III 12, p. 104,26.

FIGVRARE. Corpus est essentia figurata II 1, p. 23,9.

FIGVRATIO. Figurationes apparentes in substantia praedicamentorum III 11, p. 103,3; substantiarum aliarum ex aliis III 46, p. 181,12. Forma est sequens materiam in figuratione III 34, p. 158,24.

FINALIS. Causa finalis generationis hominis I 4, p. 6,5.

FINIRE (*syn.* terminare). Esse finitur per formam V 23, p. 300,19. Omne sensibile et intelligibile finitur per suam formam et figuram V 29, p. 309,22.

FINIS. 1) Finis est defectus uirtutis principii et terminatio II 21, p. 63,5. Quod initium habet, finem habet IV 15, p. 245,11. c. 20, p. 253,22. Distinctio facit esse finem V 28, p. 309,9. Finis non potest conuenire principio II 21, p. 63,4. finis non est sicut principium (initium) IV 15, p. 245,12. c. 20, p. 254,7. 9. finis est debilior IV 15, p. 245,15. — 2) Factor primus est finis I 11, p. 14,23. Virtus diuina est finis totius uirtutis III 55, p. 201,3. Essentia creatoris finem non habet V 30, p. 312,18. Res quae non habet finem essentiae aut uirtutis IV 19, p. 252,13. — 3) Materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt finis rerum IV 6, p. 223,19; sunt finis ultimus omnium quae creata sunt V 1, p. 257,14. c. 4, p. 262,19; sunt finis substantiarum in simplicitate et spiritualitate ib. v. 15. — Materia uniuersalis est finis occultus I 11, p. 14,23. 26; est finis rerum sensibilibus II 6, p. 34,22. omnes substantiae pendunt ex uno fine, i. e. materia uniuersali IV 9, p. 231,10. — Ultimus finis materiae II 13, p. 46,7. materia non habet finem V 6, p. 267,5 (Discip.). — Forma habet finem IV 20, p. 253,22. finis formae IV 20, p. 254,7. 9. forma non habet finem V 6, p. 267,5 (Discip.). — 4) Essentia substantiae simplicis non habet finem III 15, p. 111,12. substantia spiritualis non habet finem corporalem II 23, p. 69,24. substantia intelligentiae non habet finem, eo quod simplex est et non temporalis III 57, p. 206,5. — Forma quae sustinetur in substantia spirituali est in fine simplicitatis et spiritualitatis IV 2, p. 215,16. — Substantia praedicamentorum est subiectum finis unitatis II 21, p. 63,3. — 5) Intellectus actionis et

passionis est ultimus finis sapientiae III 58, p. 209,12. Cognitio materiae et formae universalis est finis scientiae V 35, p. 321,24 et ultimus finis V 35, p. 322,15. Cognitio substantiarum simplicium est finis scientiae et delectationis V 20, p. 296,6. — 6) Lumen et tonus non habent finem V 6, p. 267,9. lumen in ultimo fine sistit IV 15, p. 245,16. Finis corporis IV 20, p. 253,28; mundi II 16, p. 51,3; quietis V 29, p. 310,16. 23. c. 31, p. 315,18. — Finis occultus, manifestus I 11, p. 14,28. 29 (cf. v. 23, 26).

FINITIO formae apud materiam V 6, p. 267,3; materiae V 28, p. 308,16.

FINITVS (*opp.* infinitus). 1) Finitum habet formam IV 6, p. 224,8. res non est finita nisi per suam formam IV 6, p. 224,1. — Finitum non coniungitur alii nisi extremitate sua III 9, p. 97,9. substantiae coniunctae sunt finitae ubi coniunguntur III 9, p. 96,17. quicquid finito coniungitur, finitum est III 9, p. 97,12. — 2) Esse est finitum in se V 23, p. 300,19. esse patiens est finitum. esse agens non finitum V 25, p. 303,27. Creatum debet esse finitum IV 6, p. 224,7. — 3) Virtus factoris primi essentialis non est finita III 55, p. 201,16. 22. ex essentia factoris primi non est virtus finita III 3, p. 80,9. — Voluntas finita secundum effectum (secundum actionem, scilicet formam quae est defluxa ab ea), non finita secundum essentiam III 57, p. 205,24. IV 19, p. 252,19. 22. 24. quomodo id sit III 57, p. 205,26. — 4) Materia et forma sunt finitae V 28, p. 307,17. c. 29, p. 309,11. *probatur* V 28, p. 307,18 sqq. c. 29, p. 309,14 sqq. sustinens et sustentatum sunt finita V 25, p. 304,8. Forma finita IV 20, p. 253,27 (cf. p. 254,2), apud materiam V 5, p. 266,24. c. 7, p. 268,18. c. 28, p. 307,21; cf. V 6, p. 267,3 sqq. forma ex parte inferiori finita est secundum praedicamenta quae sunt terminus generationis V 28, p. 308,3. quomodo possibile sit ut forma sit ex parte finita et ex parte infinita ib. v. 5 sqq. — 5) Essentiae substantiarum simplicium finitae III 52, p. 196,8. Forma intelligentiae finita IV 20, p. 254,2. 6. substantiae simplices finitae sunt, quia terminatae sunt a sua causa V 28, p. 308,28. Quomodo intelligentia ex parte inferiori sit finita et infinita V 28, p. 308,21 sqq. — Vires substantiarum intelligibilium utrum finitae an infinitae sint III 57, p. 205,

19. — Substantiae finitae non est motus infinitus III 6, p. 91,25. c. 8, p. 95,9. substantia finita non potest moveri in substantia infinita III 8, p. 96,11. ab essentia infinita non exit motus finitus III 6, p. 91,10. — Tempore finito locus infinitus non potest transiri III 8, p. 95,22. — Essentia finita cf. essentia 4 c. — 6) Intellectus comprehendit rem finitam IV 6, p. 223,21. — Quanto magis forma finita fuerit, erit sensui manifestior V 20, p. 294,20. — 7) Materia formae finita (*i. e.* finitima *sive* adiacens) V 28, p. 307,21.

FLAMMA. Substantia praedicamentorum quantitati coniuncta similis est flammae ignis obscurae propter humiditatem II 9, p. 41,3.

FLORIDVS. Amoenitates floridae substantiarum intelligibilium III 57, p. 205,10.

FLVERE (*syn.* defluere, effluere, influere; cf. fluxus et quae ibi laudantur). 1) Quod fluit ab aliquo, eiusdem generis est cum illo III 53, p. 197,17. nihil fluit ab aliquo nisi simile III 53, p. 198,20. si quid fluit ab aliquo, essentia eorum una est III 24, p. 137,23. — Quod fluit ab aliquo, exit ab essentia rei a qua fluit III 57, p. 199,11, sed non separatur ab ea III 54, p. 200,1. — Quod fluit necessario, unitur rei obstanti III 20, p. 127,7. Forma quae fluit ab aliquo reuerberatur ab opposito III 18, p. 120,10. 121,9. — Omnis virtus quae fluit ab aliquo circa illud fortior est III 55, p. 201,10. — 2) Res fluxa est substantia in se ipsa, sed accidens ideo quod defluxa est ab alia substantia III 54, p. 199,16. Quae fluunt a substantiis simplicibus sunt vires et qualitates III 52, p. 196,21, sed non praeter intellectum substantialitatis III 52, p. 196,25. 197,9. — Substantiae inferiores sunt fluentes ab essentiis substantiarum superiorum exitu virtutis a re forti, non exitu essentiae ab essentia III 54, p. 199,21. — 3) Substantia prima fluit per se V 17, p. 290,7. Quia deus est esse verum, oportet ut esse fluat ab eo V 42, p. 335,15. Substantia praedicamentorum non fluit a motore primo III 51, p. 193,26. Virtus quae fluit a factore primo III 55, p. 201,11. Lumen fluit de unitate in materiam V 33, p. 319,3. — Formae sensibiles fluunt ab anima et intelligentia III 25, p. 138,27. Formae fluunt ab ipsa substan-

tia III 25, p. 138,14. forma corporalis non fluxit ab essentia substantiae simplicis, sed est deducta ex forma eius III 36, p. 161,25 (cf. 162,3. 7). — 4) Forma substantiae simplicis fuit necessario III 20, p. 127,6. vires fluentes necessario III 25, p. 141,7. — Substantiarum aliae fluunt in non-tempore, aliae id tempore III 13, p. 108,1.

FLVXVS (*syn.* effluxio, influxus; cf. fluere et quae ibi laudantur). Fluxus substantiarum, aliarum ex aliis III 45, p. 181,8. proportio substantiarum in dando fluxum III 13, p. 108,2. fluxus substantiarum intelligitur motus et desiderium earum circa dandi actionem III 13, p. 107,19. Fluxus rei non est ex eo quod ipsa sit accidens III 53, p. 198,2. 4. — Primus fluxus qui effluit a voluntate III 52, p. 196,11. — Forma est defluxa in materiam fluxu violentiae et necessitatis V 33, p. 318,9. exemplum fluxus formae a substantia simplici III 16, p. 112,25. — Materia quae proximior est fluxui uirtutis est paratior ad recipiendum eius actionem III 55, p. 202,10. Fluxus est propter subtilitatem luminis et uirtutis III 53, p. 198,6.

FONS (*syn.* origo). Prima forma universalis est fons totius specialitatis II 20, p. 60,20. Factor primus est fons coercens omne quod est, ambiens et comprehendens III 13, p. 107,14.

FORMA I. *i. e.* figura. Forma est finis corporis IV 20, p. 253,28 (cf. V 29, p. 309,23: figura est extremitas corporis). Videre formam tamquam formas depictas V 35, p. 321,23. Forma hominis, *i. e.* compositio membrorum eius I 7, p. 10,8.

FORMA II. *opp.* materia.

A. Dicta de forma generaliter. 1) Cognitio de formis. 2) Forma quid sit. 3) Formae cum materia necessitudo. 4) Formae quomodo fiant. 5) Formae actio. 6) Formae cum unitate necessitudo. 7) Formae ad factorem primum et voluntatem ratio. 8) Formae quamvis subtilitate simplicitate perfectione diuersae, tamen multis modis in unum coeunt. B. Forma universalis. 9) Nomina. 10) Cognitio formae universalis. 11) Forma universalis quid et qualis sit. 12) Omnes formae conueniunt in forma universali. 13) Formae universales cum materia universalis necessitudo. a. Omnia praeter factorem primum resoluntur in materiam et formam universalem. b. Materia et forma universalis diuersae diuersitatisque principium. c. Forma universalis quodammodo est dignior materia, quodammodo minus digna. d. Materia universalis et forma universalis quomodo coniungantur. e. Formae universalis in materia universalis effectus quales sint. f. Forma universalis quomodo ipsa ex materia pendeat.

g. Formae universali et materia universali coniunctis aliquid compositum fit, cui esse proprie conuenit. h. Formae universales et materiae universalis qui sit ordo in universo. 14) Esse formae universalis quale sit. 15) Origo formae universalis. 16) Forma universalis quae ratione finita, quae infinita sit. 17) Formae universalis ab initio ad finem descensum. 18) Forma universalis in se spiritalis, quomodo crasset. 19) Forma universalis in se simplex et una, quomodo multiplex et diuersa fiat. 20) Actio formae universalis. 21) Forma universalis est lumen. 22) Formae universalis ad Deum, unitatem, voluntatem ratio. 23) Intelligentiae cum forma universalis necessitudo. 24) Formae universales. 25) Formae universalis ad particularem ratio. C. Forma intelligibilis. 26) Nomina. 27) Cognitio formarum intelligibilium. 28) Formae intelligibiles quales sint. 29) Formarum intelligibilium cum materia formisque corporalibus necessitudo. 30) Origo formarum intelligibilium. 31) Formae intelligibiles in forma universali et in anima, intelligentia, voluntate. 32) Forma animalis. D. Forma sensibilis. 33) Nomina. 34) Cognitio formarum sensibilium. 35) Formae sensibiles quales sint. 36) Formarum corporalium cum materia substantiae compositae necessitudo. 37) Origo formarum sensibilium. 38) Formae sensibilis cum intelligibili necessitudo. 39) Formarum sensibilium ad substantias simplices, animam, intelligentiam voluntatem, factorem primum ratio. E. Formae uariae diuisiones. 40) Formarum diuisiones. 41) Formarum uaria genera.

A (n. 1—8). Dieta de forma generaliter.

1) Cognitio formarum (cf. n. 10. 27. 34). a. Scientia et cognitio ex forma est III 23, p. 133,7. IV 14, p. 243,5. Cognoscendo formam cognoscitur quid sit res IV 3, p. 217,6. Sensu aut intellectu non apprehenditur nisi forma IV 3, p. 217,3. sensus aut intellectus non applicantur nisi formae sensibili aut intelligibili V 8, p. 271,11. quod non habet formam, non subiaceat sensui II 17, p. 55,8. Forma non percipitur a substantia, nisi unitione earum III 3, p. 152,2. — b. Cur formarum aliae sint manifestiores, aliae occultiores V 20, p. 294,18sq.; cf. III 34, p. 159,5sq. Materia prima est summum occultum et formae sensibiles summum manifestum I 15, p. 19,20. Quare facta fuerit forma manifesta et materia occulta V 26, p. 305,7sq. — c. Forma in non-materia non est sensibilis II 19, p. 59, 10. 12. formae quae subsistunt in substantia composita non percipiuntur nisi in corporibus III 17, p. 118,4.

2) Forma quid sit. a. Proprietates formae universalis, quae inveniuntur in formis eorum quae sunt, sunt subsistere in alio et perficere essentiam illius in quo est et dare ei esse I 13, p. 16,9. — b. Forma differt a materia eo quod materia est sustinens et forma sustentatum V 2, p. 259,25. 260,1. c. 23, p. 299,16. c. 33, p. 318,7. c. 42, p. 334,5. forma opus habet sustinente cui

sit forma IV 3, p. 217,4; cf. III 17, p. 117,12. omnis forma ad subsistentiam suam opus habet materia quae sustinet eam II 19, p. 59,2. 7; cf. IV 14, p. 241,6. forma non meruit hoc nomen, nisi quando facta est forma materiae IV 20, p. 254,15 (cf. 255,18). — c. Forma perficit essentiam IV 3, p. 217,4; constituit essentiam IV 11, p. 235,23. 236,22; cf. V 5, p. 264,18. 19. de natura formae est ut conferat se sua essentia V 29, p. 310,3. perficit essentiam materiae IV 11, p. 236,26. V 23, p. 299,18. forma substantiae simplicis perficit essentiam eius III 36, p. 162,1. Formae substantiarum simplicium et compositarum sunt infusae in essentiis earum IV 18, p. 251,2. — Forma est essentia rei V 9, p. 273,2. forma simplicis substantiae est essentia eius III 3, p. 150,29. 151,4; cf. essentia n. 2 a. — Cognoscendo formam cognoscitur quid sit res IV 3, p. 217,6. forma intelligentiae est quod est V 5, p. 264,20. 265,21. Forma omnis rei est ipsamet III 30, p. 150,12. — d. Forma dat (acquirat, attribuit) esse ei in quo est I 13, p. 16,17. IV 10, p. 234,13. c. 11, p. 235,24. V 9, p. 273,10. esse ex forma est V 29, p. 310,5. forma quae sentitur in substantia composita perficit eius esse III 17, p. 118,7. c. 20, p. 124,24. Esse in omnibus rebus, i. e. forma uniens simplex III 41, p. 172,7. Formae rerum constituunt essentiam materiae V 14, p. 282,21. *Praeterea* cf. esse 2, essentia 2 et *infra* n. 13 e β. — e. Forma est id quo res discernuntur ab aliis I 3, p. 5,28. III 20, p. 125,2. V 23, p. 299,20. Omnis differentia est per formam III 39, p. 169,1. IV 6, p. 224,2. diuersitas per formam (ex forma) I 12, p. 15,21. IV 1, p. 212, 7. 20. c. 9, p. 231,14. c. 10, p. 233,8. V 30, p. 311,3. differentiae sunt formae constituentes IV 2, p. 215,5. 7. forma, scil. differentia substantialis constituens essentiam V 5, p. 264,18. 19. formae rerum sunt specificantes res V 14, p. 283,10. — Res non est finita nisi per formam IV 6, p. 224,1. omne sensibile et intelligibile terminatur et finitur per suam formam V 29, p. 309,21. forma est extremitas substantiae intelligibilis V 29, p. 309,24. — Forma est designans V 23, p. 299,19. — f. Forma quae sentitur in substantia composita substantia est III 17. Quae ratione forma sit accidens, cf. accidens n. 6. *Praeterea* cf. n. 11 d. — Essentia formae cf. essentia 4 b.

3) Formae cum materia necessitudo. (*Ad totum hunc locum cf. n. 13, cum pleraque quae de forma uniuersali et materia uniuersali dicuntur, in formam et materiam generaliter ualent*). a. De natura formae est ut uniatur materiae, cum parata fuerit materia recipere eam III 14, p. 108,19 (*non contra dicitur*: formae non coniunguntur nisi cum formis V 8, p. 271,15, 18). forma compellitur in natura sua ad dandum se, cum inuenerit materiam receptibilem sui III 14, p. 108,25. 109,14. Materia mouetur ad formam V 26, p. 305,20. c. 27, p. 310,5. c. 32, p. 316,16. 317,17. 21. c. 33, p. 318,10; cf. V 10, p. 275, 26. — Omnia constant ex materia et forma, cf. n. 13 a. — b. Receptio formae in materia a uirtute efficiente non est nisi secundum praeparationem materiae ad hoc III 55, p. 202,2. quo subtilior et simplicior fuerit substantia receptibilis formarum, eo melius et pulchrius in ea sunt ipsae formae V 16, p. 287,9. 11. Forma solet penetrare materiam recipientem se, cum fuerit parata recipere eam III 35, p. 159,2. — c. Forma quo fuerit superior, erit unitor et magis defixa in materia et magis cohaerens ei V 21, p. 297,22 (cf. V 31, p. 315,14). — Sunt quaedam formae affixae materiae nec separabiles ab ea, sicut formae intelligentiae et simplicium substantiarum, et sunt quaedam quae non sunt affixae, sicut formae elementorum et elementorum II 8, p. 39,13. cf. IV 8, p. 228,7. c. 14, p. 242,4; aliquid materiae esse sine ulla forma impossibile est V 29, p. 309,27. aliquid materiae caret forma spirituali V 29, p. 310,8. forma substantialis non separatur in actu a materia sustinente eam, sed forma accidentalis potest separari ab ea II 23, p. 66,8. quomodo in re in qua numquam separatur forma a materia diuersitas materiae et formae cognoscatur I 16, p. 20,12. — Forma potest esse per se sine substantia corporali III 17, p. 117,11. applicatio formarum ad substantiam corpoream III 28, p. 144,23. — d. Forma materia est superior. IV 11, p. 235,26 et subtilior III 14, p. 108,15. (cf. n. 13 c.). — Quod est superius, est forma inferiori III 3, p. 81,18. mediorum inter materiam primam et formam sensibilem unum quodque est materia eius quod inferius est, forma eius quod superius est II 1, p. 24,8; cf.

n. 13 h. e. omne quod est, quo superius est, formae similis est III 3, p. 81,17. — Substantia inferior est forma superiori IV 9, p. 230,20. 231,5. Materia magis corporea est forma simpliciori IV 8, p. 229,23. materia substantiarum corporalium est forma spirituali IV 8, p. 330,5. Manifestum est forma occulti IV 8, p. 230,4. 7. — e. Omnis forma ad subsistentiam suam opus habet materia quae sustineat eam II 19, p. 59,2. 7. forma non est in non-sustinente III 17, p. 117,12. Cf. n. 13 f. a. — f. Forma, quae in se est spiritualis, materiae coniuncta fit corporea. (cf. n. 18). Formae sunt in se ipsis simplices et spirituales III 29, p. 148,4. Formae incorporantur propter applicationem suam ad substantiam (materiam) corpoream III 28, p. 144,23. c. 29, p. 148,5. forma superfusa super materiam a substantia simplici est corporalis III 34, p. 158,25. forma est sequens materiam in lineatione et figuratione eius III 34, p. 158,24. Si materia fuerit subtilis, forma diffundetur in ea et dispergetur et occultabitur et non apparebit sensui; si autem materia fuerit obtusa, debilior fiet ad penetrandum, et tunc essentia formae coadunabitur et apparebit sensui III 34, p. 159,5. Forma in non-materia non est sensibilis II 19, p. 59,10. 12. — g. Diuersitas et multiplicatio formarum ex materia est. Omnis forma sustentata in materia diuersificatur in claritate et perfectione secundum materiam quae eam recipit III 18, p. 119, 19. diuersitas et diuisio quae accidit formis, non est propter formam in se ipsa, sed propter materiam IV 14, p. 242,10 sqq. c. 18, p. 251,11. formae in una hyle diuersificantur 1° propter diuersitatem spatii quod habet ipsa hyle, 2° propter debilitatem et turbiditatem luminis IV 15, p. 246,4. Cf. praeterea n. 19 c. a. — h. Formam spoliare (exspoliare, separare) a materia, cf. s. v. spoliare etc. — Formae enim hyle necessitudo cf. hyle n. 3.

4) Formae quomodo fiant. a. De forma generatim dicta. a) Formae subsistentes in materia procedunt de potentia ad effectum III 6, p. 90,16. — Omnis forma fit ex forma III 19, p. 123,24. formae sunt defluxae a formis III 53, p. 199,1 (non repugnat V 31, p. 315,2: forma est ex non-forma, quod de prima formae universalis creatione ex priuatione, scilicet non esse [v. 1], dictum est). Formae inferiores defluxae

sunt a formis superioribus IV 16, p. 248,3. V 18, p. 290,13. forma defluxa est in materiam fluxu uolentiae et necessitatis V 33, p. 318,9. — β) Omnes substantiae sequuntur factorem primum in dando suas formas, quando inuenerint materiam paratam ad recipiendum III 13 p. 107,17. — Forma omnis causati est in sua causa III 22, p. 129,21. IV 20, p. 256,12. Formae non fiunt in causatis nisi ex intuitu causarum in causata et aequidistantia ad illas V 17, p. 289, 11. Praeterea cf. causa 2. — γ) Formae secundum Platonem fiunt in intelligentia ex intuitu uoluntatis, in anima ex intuitu intelligentiae, in natura et in substantia ex intuitu animae in naturam V 17, p. 289,19. — Omnes formae quae sustentantur in materia sunt impressiones a sapientia (a sapientia essentiae primae) in materiam V 41, p. 331,9. c. 42, p. 332,25. — δ) Omnes formae defluxae sunt a forma intelligentiae V 14, p. 284,4. forma intelligentiae est radix et origo omnis formae ib. v. 2. 3. esse formarum rerum est ex esse formae intelligentiae V 14, p. 283,22. c. 21, p. 297,8. forma intelligentiae dedit omni formae esse et quod est V 16, p. 286,15. — ε) Si duae substantiae oppositae in forma ununtur, ex unitione earum fit forma diuersa a formis propriis ipsarum III 20, p. 125,23. 126,15. ex coniunctione quorumlibet diuersorum fit forma quae non erat in aliquo eorum V 9, p. 274,3. duae formae cum coniunguntur, fiunt aliud ab unaquaque illarum III 20, p. 126,9. 128,8 (cf. III 25, p. 141,15. 18). — ζ) Impossibile est ut forma pereat III 20, p. 126,12. — b. De origine formae universalis cf. n. 15, formae intelligibilis cf. n. 30; formae sensibilis cf. n. 37.

5) Formae actio. a. Actiones formarum sunt IV 1, p. 212,22. omnes formae sunt agentes III 13, p. 106,28. 107,1; cf. V 31, p. 314,12. Omnis qui agit in aliud, in illud non agit nisi per suam formam quam imprimit in illud V 41, p. 331,7. Forma et substantia simplex sunt similes in modo agendi III 19, p. 123,22. Si effectus diuersi sunt, etiam formae sunt diuersae IV 1, p. 212,4. — In infimo extremo motus deficit et forma quiescit IV 18, p. 251,20. — b. Formae simplices habent uires fluentes necessario III 25, p. 141,7. Forma penetrat oppositum III 14, p. 108,18, uel materiam III 34, p. 159,2. 7. IV 14, p. 241,21. 26. est.

comprehendens rem V 23, p. 300,20; perficit et retinet materiam *cf.* n. 13 *e, γ. d.* constituit et perficit essentiam *cf.* n. 2 *c*; dat et perficit esse *cf.* n. 2 *d*; terminat et finit *cf.* n. 2 *e*; est designans *ibid.*

6) Formae cum unitate necessitudo (*cf.* n. 22). Forma est unitas IV 10, p. 234,22. *c.* 11, p. 235,6. 17. 27. 236,6. 8. *c.* 13, p. 239, 19. 240,11. *c.* 15, p. 246,12. V 9, p. 272,13. 19; *cf.* IV 12, p. 238,15. 16. *c.* 13, p. 238,23. 239,15, *sive* una (*i. e.* unitas; *quapropter non repugnat* IV 6, p. 223,5: forma non est una, quia accessit ei mutatio et diuisio) II 23, p. 67,20. 68,6. IV 12, p. 237,19. 21, *quod probatur* IV 11, p. 235,7 sqq. 235,18 sqq. *c.* 12, p. 237,23 sqq. Postquam forma superior non est nisi unitas, similiter et forma inferior II 22, p. 64,5. Intellectus unitatis non est praeter intellectum formae IV 11, p. 235,9 sqq. Forma non est multiplicatrix III 33, p. 155,21. 22. Formae substantiarum simplicium compositae sunt ex multis unis II 23, p. 67,1; *item* forma substantiae, *i. e.* quantitas II 23, p. 66,27.

7) Formae ad factorem primum et uoluntatem ratio (*cf.* n. 22. 39). *a.* Essentia factoris primi non habet formam III 6, p. 90,24. forma sustentata in substantia praedicamentorum non est in essentia factoris primi III 10, p. 100,4. — *b.* Forma quae est in essentia uoluntatis, licet uocetur forma, non est nisi innuendo eam et appellando, sed secundum ueritatem non est forma, quia non sustinetur in aliquo IV 20, p. 255,16; *cf.* p. 254,18 sqq. 255,16,13. Omnes formae, tam spirituales quam corporales, sunt in principio, et origine intelligentiae, *i. e.* uoluntate III 42, p. 173,18 (*cf.* V 17, p. 288,22). Omnis forma quae sustinetur in materia uniuersali est simplicius in uoluntate III 16, p. 113,12; *cf.* *c.* 42, p. 173,14. 17. omnis forma est plene et perfecte in uoluntate V 17, p. 289,1. 13. Omnis forma est in uoluntate in actu respectu agentis, in potentia respectu facti IV 20, p. 254,23. — Voluntas mouet omnem formam subsistentem in materia et adducit eam usque ad ultimum finem materiae II 13, p. 46,5. Formae penes uoluntatem sunt ordinatae *ib.* v. 20. Sigillatio diuisionum formae in materia ex uoluntate est *ib.* v. 9; *cf.* V 17, p. 289,19. Aequalitas oppositionis et librationis formarum in materia ex uoluntate est

II 13, p. 46,17. *De origine formae ex uoluntate sive sapientia cf.* n. 4 *a γ* et n. 15 *e.*

8) Formae quamuis subtilitate simplicitate perfectione diuersae, tamen multis modis in unum coeunt. *a.* Formarum uaria perfectio. *α)* Forma quae fuerit propinquior primae formae spirituali, erit subtilior et occultior; quae magis accesserit ad formam corporalem ultimam, erit spissior et manifestior V 20, p. 295,6. forma quo fuerit propinquior primae formae, erit simplicior et firmitior V 21, p. 298,1. Formae quae erunt in substantia altiori, erunt unitiores et locum non occupabunt, quae fuerint in substantia inferiori, erunt dispersiores et occupabunt locum III 26, p. 142,19. Formae exspoliatae a materia corporali subtiliores III 25, p. 141,7. Forma quo fuerit superior, erit unitior et magis defixa in materia et magis cohaerens ei; et *e* contrario V 21, p. 297,22. causa in hoc est elongatio ab origine *ib.* v. 24 (*cf.* elongatio). Cur formarum aliae sint manifestiores, aliae occultiores V 20, p. 294, 18 sqq. — *β)* Formae in causis perfectius et plenius sunt quam in causatis V 17, p. 289,10. Formae rerum sunt in intelligentia simplici esse, in se ipsis esse composito V 14, p. 283,18. Sicut debuit ut formae sustentatae in substantia composita essent in substantia animae esse spirituales, similiter etiam debuit ut hae formae essent in essentia intelligentiae multo spiritualius; similiter in uoluntate III 42, p. 173,14. 17. Omnes formae simplicissime et perfecte in uoluntate III 16, p. 113,12. *c.* 42, p. 173,14. 17. V 17, p. 289,1; *cf.* n. 7 *b.* —

b. Coniunctio formarum: *α)* inferiorum in superioribus. Formae inferiores sunt in formis superioribus III 23, p. 133,18. *c.* 26, p. 142,23. V 18, p. 290,12. Vnitio formarum inferiorum in formis superioribus est similis unioni formarum intelligibilium in forma intelligentiae V 18, p. 290,15. — Forma substantiae altioris magis est collectiua formarum IV 15, p. 246,24. Forma quo fuerit unitior, erit magis collectiua multarum formarum III 32 p. 155,7; *cf.* III 23, p. 132,13. *c.* 32, p. 154,15. — *β)* in una materia. Formae diuersae adueniunt uni materiae IV 7, p. 228,1. formae multae, materia una IV 9, p. 231,15. Formae diuersae non prohibentur in uno sustinente, nisi cum locus impedit

V 18, p. 290,22. — Omnes formae sustinentur in materia prima II 5, p. 34,8. existentia omnium formarum in materia prima V 18, p. 291,23; qualis sit ib. 292,1 sqq. esse omnium formarum simul in materia prima V 19, p. 294,2; quale sit ib. v. 4 sqq. — γ) in una forma. Omnes formae in intellectu formae unum sunt III 40, p. 171,2. 3; rediguntur ad unam formam IV 15, p. 247,8. diuersitas formarum non prohibet quin sint una in semet ipsis IV 15, p. 246,9. quomodo colligantur formae multae in uno et quomodo conueniant, cum sint diuersae in se ipsis V 18, p. 290,18. *Cf. de forma uniuersali sub n. 12 b. dicta.* — δ) in anima. Formae particulares unitae sunt in forma uniuersali, et haec unitur cum forma animae III 40, p. 171,5,7. *Alii loci s. v. anima 4 enumerantur.* — ϵ) in intelligentia. Omnes formae sunt in intelligentia; *cf. s. v. intelligentia.* Existentia (subsistentia) formarum in intelligentia comparabilis est existentiae (subsistentiae) formarum in anima et existentiae nouem praedicatorum in substantia (subsistentiae) formarum in hyle V 18, p. 291,17. ϵ . 19, p. 293,12 (*cf.* 294,6). — ζ) in uoluntate, *cf. n. 7 b.*

B (n. 9—25). Forma uniuersalis.

9) Nomina. Forma uniuersalis I 5, p. 7,20. 8,2. c. 6, p. 9,14 *etc.* forma prima II 8, p. 38,9. III 26, p. 142,25. c. 34, p. 159,3. c. 37, p. 162,11. IV 14, p. 240,27. c. 19, p. 252,1. V 10, p. 275,14. c. 20, p. 295,3. c. 21, p. 296,11. 17. 19. 297,15. 298,1. 3. c. 22, p. 298,22. 299,4. c. 23, p. 300,4. c. 24, p. 301,3. 9. c. 26, p. 304,17. 18. c. 34, p. 320,14. forma prima uniuersalis II 20, p. 60,19. IV 10, p. 233,2. *Saepeissime uox forma sola, adiectiuo non addito, usurpatur, ubi de forma uniuersali cogitandum est, uelut I 7, p. 10,4. 7. 12. 20. I 8, p. 10,23. 11,21. I 9, p. 12,3 *etc.**

10) Cognitio formae uniuersalis (*cf. n. 1*). a. Scientia de materia uniuersali et forma uniuersali I 7, p. 9,25. 10,12. c. 8, p. 10,22. 25. II 9, p. 40,7. c. 20, p. 60,19. IV 1, p. 201,10. c. 10, p. 283,4. 14. V 1, p. 257,9. 258,4. c. 36, p. 322,21. c. 43, p. 337,12; est prima pars sapientiae et scala ad ceteras I 8, p. 10,23. V 1, p. 257,11. Materia et forma sunt duae portae clausae intelligentiae, quas difficile est aperire V 35, p. 322,9. — b. Forma est manifesta, materia occulta V 23, p. 299,17.

quare facta fuerit forma manifesta et materia occulta V 26, p. 305,7 sqq. — c. Esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis non uno modo cognitum I 9, p. 13,1. unus modus uniuersalis communis, alter particularis proprius I 9, p. 13,6. V 12, p. 277,26. 278,10. modus uniuersalis cognoscendi I 9, p. 13,8. V 12, p. 278,1; modus proprius (particularis) I 14, p. 17,4. V 12, p. 278,12. Regula generalis ad inueniendam scientiam materiarum et formarum II 1, p. 24,1. Consideratio materiae uniuersalis et formae uniuersalis ex consideratione formae (essentiae) qualis sit V 5, p. 264,13. 16 sqq. quomodo intellectus apprehendere possit materiam uniuersalem et formam uniuersalem, cum sit ipse compositus ex eis et cadens infra eas V 1, p. 258,8 sqq. — d. Via scientiae materiae uniuersalis et formae uniuersalis una est IV 10, p. 233,15. Exemplum ad sciendum diuersitatem materiae uniuersalis et formae uniuersalis V 4, p. 263,22. Intellegere essentiam materiae uniuersalis et formae uniuersalis uniuscuiusque expoliatae ab altera V 43, p. 337,15. Forma uniuersalis per se quomodo imaginanda sit V 4, p. 262,17. 21. difficultas huius cognitionis V 4, p. 263,16.

11) Forma uniuersalis quid et qualis sit. a. Definitio formae uniuersalis non est possibilis, sed descriptio V 22, p. 298,10. 12. Forma non est composita ex essentia et differentia V 2, p. 260,3. 9, sed differt a materia per se ipsam ib. v. 14. Quid qualis quare forma uniuersalis sit V 23, p. 299,14. 15. 300,13. c. 24, p. 301,3. c. 26, p. 304,16 (*cf.* V 22, p. 298,13. 17). — b. Proprietates formae uniuersalis sunt subsistere in alio et perficere essentiam illius in quo est et dare ei esse I 13, p. 16,9. 15 (*cf. n. 2 a*). proprietates formae una est, scil. constituere essentiam IV 11, p. 236,22. Descriptio formae uniuersalis est quod est substantia constituens essentiam omnium formarum; et iterum quod est sapientia perfecta, lumen purissimum V 22, p. 298,18. — c. D. Iam ostendisti mihi quid est materia et quid forma; sed nunc declara qualis est materia et qualis forma. M. Materia est sustentatrix, et forma sustentata; et etiam materia est occulta, et forma manifesta; et etiam materia perficitur ex forma, et forma est perficiens essentiam materiae; et etiam materia est designata, et forma designans;

et etiam materia est discreta, et forma discernens V 23, p. 299,14. — d. Forma prima vocatur forma substantialis, non absolute substantia III 37, p. 162,11. V 22, p. 298,26. forma universalis est receptibilis duarum proprietatum substantiae ex sex, scil. quod non est in subiecto et quod est receptibilis diuersitatis V 22, p. 299,8.12. forma prima accidentalis est respectu suae sustentationis in materia, sed in se ipsa est substantia V 22, p. 298,24. c. 23, p. 300,1. forma prima non sustinetur in materia sicut accidens in subiecto V 22, p. 299,4. 11. c. 23, p. 300,7. — e. Forma universalis est sicut forma particularis III 24, p. 135,18; cf. I 16, p. 19,28. c. 17, p. 20,23. V 34, p. 320,6. c. 37, p. 324,20—25 (n. 25 b).

12) Omnes formae conueniunt in forma uniuersali. a. Forma uniuersalis constituit essentiam omnis rei V 21, p. 296,18. 297,15 *sive* uniuersalitatis specierum IV 13, p. 240,3; continet omnia et constituit omnes essentias quas continet V 4, p. 262,21; existit in toto V 21, p. 296,15; transit per omnes substantias secundum ordines earum V 43, p. 337,17. — b. Forma uniuersalis in se ipsa omnes formas unit III 26, p. 142,25. c. 34, p. 159,3; omnes formas colligit IV 20, p. 256,20 et sustinet V 37, p. 324,19; coniunctrix est omnis formae I 5, p. 8,3; infusa est in omnibus formis ad similitudinem infusionis solis in aërem IV 18, p. 251,7; omnium formarum est coniunctrix I 5, p. 8,3 *sive* collectiua III 23, p. 133,20. c. 49, p. 189,5; est origo omnis formae et fons totius specialitatis II 20, p. 60,19; indicatur apprehensio omnium formarum V 16, p. 287,2. omnes formae ordinatae et unitae conueniunt (sunt) in forma uniuersali IV 14, p. 240,25. 27. c. 20, p. 256,19. V 13, p. 280,6. omnes formae (species) conueniunt (unum sunt) in intellectu formae (formae uniuersalis) III 40, p. 171,2. 3. IV 13, p. 240,5. 242,9. V 26, p. 305,41. essentiae formarum quae sunt in forma uniuersali sunt essentia formae uniuersalis V 13, p. 280,7. 9; *probat* v. 13 sqq. — c. Argumenta, quibus probatur, omnes formas resolui in unam formam uniuersalem (cf. n. 10 c). a) Proprietates formae uniuersalis sunt in omnibus quae sunt I 13, p. 16,9. V 12, p. 278,1. — β) Formae sensibilibus conueniunt in hoc quod corporis formae sunt I 17, p. 21,26.

22,11. V 12, p. 278,15; formae intelligibiles conueniunt in significatione formae, sicut ergo uniuersale IV 7, p. 226,20. 25. V 12, p. 278,20 (cf. IV 2, p. 215,12. c. 5, p. 220,15. 19); forma uniuersalis sensibilis et forma uniuersalis intelligibilis inter se ordinatae fiunt una forma IV 5, p. 221,1. c. 7, p. 227,10. 12. 15. V 12, p. 278,24; cf. IV 14, p. 240,25. 27. 242,9. V 26, p. 305,4. — γ) Si fuerit forma quae sustineat formam omnis rei, et uniatur cum forma omnis rei: consequitur ut illa sit forma uniuersalis; at talis forma est, scil. forma intelligentiae; ergo est forma uniuersalis V 13, p. 279,23. — d. Argumenta quibus probatur, praeter materiam uniuersalem esse formam uniuersalem. a) Materia et forma distinctae sunt, quia sunt principium actionis unitatis V 42, p. 333,13. — Quandoquidem est materia uniuersalis, oportet etiam ut sit forma uniuersalis, quia non est materia non-formae IV 14, p. 241,5. — β) *Praecipuus de hac re locus est* IV 6, p. 222,19 sqq. *Quae hoc loco fusius demonstrantur*, ea V 12, p. 279,2 sqq. *sic in breuem conspectum rediguntur*: 1. Cum creator rerum sit unus, oportet ut creatum sit duo (cf. IV 6, p. 222,24—28). 2. Quia res non sunt omnino diuersae nec sunt omnino conuenientes (cf. p. 222,19—22. 223,10—11). 3. Omne quod est in intellectu diuiditur in proprietatem et propriatum (cf. p. 223,11—13). 4. Vltimum quod apprehendit intellectus est genus et differentia (cf. 223,15—19). 5. Res aut resoluuntur in duas radices, aut in plures, aut in cetera diuisionis (cf. p. 224,15—225,22). 6. Postquam corpus positum in extremo inferiori, quod constat ex materia et forma, est oppositum intelligentiae quae est in extremo superiori: est etiam intelligentia composita ex materia et forma, quia inferius eductum est a superiori (cf. p. 225,23—226,7).

13) *Forme uniuersalis cum materia uniuersali necessitudo* (cf. n. 3. — a. Omnia praeter factorem primum resoluuntur in materiam et formam uniuersalem. a) Praeter factorem primum nihil est nisi materia et forma IV 6, p. 224,7. 21. in omnibus quaecumque creatae sunt non est nisi materia et forma V 39, p. 326,19. in eis quae sunt, tam sensibilibus, quam intelligibilibus, non est nisi m. et f. V 1, p. 257,5. Omnia resoluuntur in materiam et formam IV 6, p. 224,16. ma-

teria et f. uniu. praecedunt omnia et in ea resoluntur omnia I 5, p. 7,25. omnia sunt composita ex materia et f. IV 6, p. 225,23. 226,7. essentia et natura omnis rei (omne quod est) constituitur ex materia et f. IV 11, p. 236,26. V 12, p. 279,14. existentia essentiae rerum omnium non est nisi ex materia et f. V 39, p. 326,19. Materia uniu. et f. un. sunt radix omnium I 5, p. 7,22. c. 6, p. 9,13. IV 11, p. 237,15. — In sensibilibus non est nisi materia et forma I 14, p. 17,7. II 24, p. 69,9. III 50, p. 190,15. III 57, p. 209,24. IV 4, p. 219,10. c. 7, p. 227,17. V 1, p. 257,6. in intelligibilibus non est nisi materia et f. II 24, p. 69,12. 70,21. III 57, p. 209,23. IV 4, p. 219,9. c. 5, p. 222,8. c. 7, p. 226,8. 227,16. V 1, p. 257,6; cf. III 50, p. 190,14. IV 7, p. 226,14. 227,2. omne intelligibile diuiditur in formam et formatum IV 6, p. 223,12. Cf. praeterea I 14, p. 17,10. — Materia et forma sunt finis rerum (i. e. ultimum ad quod intellectus in rebus resoluendis peruenit) IV 6, p. 223,19. — β) Resolutio omnium in materiam uniuersalem et formam un. est opinio, non actu I 6, p. 8,4.

b. Materia et forma uniuersalis diuersae diuersitatisque principium. a) Materia et forma differunt in essentia et uniuertur in esse V 27, p. 306,23; sunt duae substantiae diuersae in essentia V 33, p. 318, 6. 13; distinctae sunt V 42, p. 333,13; non conueniunt in aliquo quod sit super illas V 2, p. 260,17, sed differunt per se ipsas ib. v. 14. Inter materiam et formam non est similitudo V 32, p. 316,5. V 33, p. 318,5. 8. Differentia materiae et formae in quo sit et quare sit V 2, p. 259,24; quomodo imaginanda sit V 3, p. 261, 17 sqq. exemplum ad sciendum diuersitatem materiae et formae in unaquaque substantiarum simplicium et omnino diuersitatem materiae uniuersalis et formae un. V 4, p. 263,21. Proprietas qua designatur unaquaque, materia et forma, per se V 8, p. 270,14. Differentia materiae et formae apud intelligentiam V 2, p. 260,19 (cf. V 1, p. 258,8 sqq.). Esse materiae et formae separatim in scientia dei V 27, p. 306,5. 7. 25. — β) Materia et forma sunt principium differentiae et diuersitatis V 8, p. 270, 12. prima diuersitas fuit, ex quo coepit materia et forma V 37, p. 325,15.

c. Forma (sc. uniuersalis) quodammodo est dignior materia, quodammodo minus digna V 23,

p. 299,21. 25. 300,10 (cf. III 14, p. 108, 15. IV 11, p. 235,26; cf. n. 3 d).

d. Materia uniuersalis et forma uniuersalis quomodo coniungantur. a) Forma prima unita est materiae primae V 10, p. 275,15. c. 31, p. 315,14. c. 33, p. 319,12. c. 35, p. 320,25. materia et f. uniuertur in esse V 27, p. 306,23 (cf. b a). — Principium unitio- nis materia uniuersalis cum forma uniuersali V 29, p. 310,16. c. 30, p. 311,19. 312,16. c. 31, p. 315,16. forma prima materiae primae coniuncta V 9, p. 274,6. c. 20, p. 295,3. forma uniuersalis sustinetur in materia prima uniuersali II 7, p. 37,18. c. 18, p. 37,25. V 18, p. 292,18. c. 23, p. 299,16. infusio primae formae in prima materia III 34, p. 159,4. forma creata impressa est materiae et depicta in ea V 43, p. 336,10. applicatio formae ad materiam IV 20, p. 254,10. 255,23. V 5, p. 265,23. c. 6, p. 267,6. 10. 16. c. 7, p. 268,1. 3. inuestitura materiae per formam V 28, p. 308,12. coniunctio formae cum materia cf. coniunctio n. 2. Vnitio formae cum materia quomodo imaginanda sit V 6, p. 267,3 sqq. exempla applicationis formae cum materia V 6, p. 267,6 sqq. c. 27, p. 307,8 sqq. (cf. applicatio b). forma continet materiam sicut intelligentia animam V 19, p. 293,6. forma est sicut anima et materia sicut corpus V 23, p. 300,12. materia et forma sunt sicut corpus hominis et eius forma, i. e. compositio membrorum eius I 7, p. 10,7. forma diffusa est super materiam, sicut diffusio luminis solis per aërem V 30, p. 313,11. — β) Forma uniu. est infusa in tota materia et continens illam IV 13, p. 239,21; cf. V 9, p. 309, 28. forma infusa est in tota materia et penetrans omnes partes eius (et penetrans essentiam eius et implens) IV 14, p. 241,20. 25. V 38, p. 327, 1 (cf. III 14, p. 108,18. forma est in omnibus partibus eius cui dat esse IV 11, p. 235,25. non est quicquam materiae exspoliatum a forma IV 14, p. 241,12. non inuenitur aliquid materiae sine forma V 29, p. 309,25; probatur ib. p. 310,1 sqq. nulla pars materiae et nullus locus est inanis et denudatus a forma, sed uestitus ea IV 18, p. 251,10. — γ) Compositio materiae et formae fuit sine tempore V 27, p. 306,8. 14. 307,5. — Vnitio materiae et formae firma et stabilis est in earum creatione, i. e. in principio unitio- nis; e contrario in fine quietis, scil. ultimo substantiarum V 31,

p. 315,14; *cf.* V 21, p. 297,22 (n. 19 c. β). — *d*) Vnitio materiae et formae est ideo quod appetunt uniri V 35, p. 320,25. Forma compellitur in natura sua ad dandum se et ad conferendum formam suam, cum inuenerit materiam receptibilem sui III 14, p. 108,25. — Materia prima desiderat formam primam V 34, p. 320,14. Delectatio materiae, dum recipit formam V 32, p. 316,19. Materia mota est ad recipiendum formam, ut exeat a dolore priuationis ad delectationem essendi V 29, p. 310,5. — Vnitas est ligans materiam et formam V 31, p. 315,6. 8. — Voluntas influit super materiam universalem formam universalem in effectu V 33, p. 319,11. sigillatio formae in materia, quando aduenit ei a uoluntate, est tamquam resultatio formae in speculo V 41, p. 330,22. 331,1. materia est receptrix formae mediante uoluntate V 42, p. 335,22. Voluntas est actor, sicut scriptor, et forma acta, sicut scriptura, et materia subiecta illis, sicut tabula aut charta V 38, p. 326,23. materia et forma est sicut corpus et aer et anima, et uoluntas sicut anima in corpore, sicut lumen in aëre, sicut intelligentia in anima V 38, p. 326,11. Quod materia et forma, cum diuersae sint in essentia, tamen unitae sunt simul, signum est quod obligatae sunt uoluntati et oboedientes ei V 33, p. 318,12. Vnitio materiae et formae, quamuis non sint similes, magis significat potentiam potentis V 32, p. 316,6.

c. Formae uniuersalis in materia uniuersali effectus quales sint. *a*) Materia per formam fuit formata, forma per materiam materiata V 28, p. 307,27. Forma est agens in materiam V 31, p. 314,12. — Materia non est coaptabilis proprietati unitatis et formae, nisi propter unitatem et formam V 9, p. 272,24. — *\beta*) Forma materiae dat (attribuit) esse IV 10, p. 234,13. V 9, p. 273,10. c. 23, p. 300,11. c. 31, p. 314,13. materia non habet esse nisi propter formam (per formam, ex forma) IV 14, p. 241,11. V 9, p. 272,25. c. 14, p. 241,11. c. 26, p. 305,19. c. 29, p. 310,4. c. 30, p. 313,20. c. 42, p. 334,12. esse materiae non est nisi ex esse formae V 31, p. 314,22. materia non est nisi per formam V 9, p. 272,25; non est absque forma IV 14, p. 241,14. *Cf.* n. 2 d et esse 2 a a c t b. — Forma uniuersalis perficit essentiam materiae uniuersalis IV 10, p. 233,17. c. 11, p.

236,26. V 23, p. 299,18; *cf.* essentia 2. Cum remouetur forma, remouetur formatum V 9, p. 273,1. — *\gamma*) Forma constituit materiam IV 13, p. 240,16. V 23, p. 300,11; perficit materiam IV 13, p. 240,10. V 26, p. 305,19. c. 31, p. 314,12; *cf.* IV 10, p. 233,17. c. 11, p. 236,26. V 23, p. 299,18. — *\delta*) Forma retinet materiam (est retentrix materiae) IV 13, p. 240,10. V 26, p. 305,23. 306,2. c. 39, p. 328,2; est continens materiam V 29, p. 310,2. Forma improprie retinet materiam, quia suscepit a uoluntate uirtutem quae retinet materiam V 39, p. 327,23. — Forma est terminatrix materiae V 29, p. 309,19. Materia formae finita est V 28, p. 307,21; *cf.* s. v. finitus et *infra* n. 16. — *\epsilon*) Forma prima materiam penetrat III 34, p. 159,3. IV 14, p. 241,21. 26 (*cf.* III 34, p. 159,2. 7) et nescit IV 18, p. 251,11. V 26, p. 305,15. c. 28, p. 308,12.

f. Forma uniuersalis quomodo ipsa ex materia uniuersali pendeat (*cf.* n. 3 e. f. g). *a*) Forma non est sine materia (sine materia ictu oculi) IV 10, p. 234,11. V 27, p. 307,6; non est forma non-materiae IV 14, p. 241,6 (*cf.* III 17, p. 117,12); non est existens in non-materia uno ictu oculi IV 10, p. 233,23; non habet esse per se IV 10, p. 234,13; non apparet per se V 9, p. 272,25. forma prima non habet esse nisi in materia in qua subsistit III 37, p. 162,14; non est nisi per existentiam materiae formatae IV 10, p. 234,10; opus habet sustinente cui sit forma IV 3, p. 217,4 (*cf.* II 19, p. 59,2. 7). Forma prima non potest existere per se sine materia in actu; sed potest in intellectu et in potentia V 23, p. 300,4. *Cf.* V 10, p. 274,19 (*cf.* g. β). — *\beta*) Essentiae materiae uniuersalis et formae uniuersalis sunt una debito alterius IV 10, p. 233,18. 25. 234,3. 29. c. 14, p. 241,1. materia et forma destruuntur, nisi coniunctae sunt V 28, p. 307,18. non sunt separatae ictu oculi V 31, p. 314,18. non fuit altera sine altera ictu oculi V 27, p. 306,15. — Materia et forma non sunt una prior alia, sed sunt ligatae simul V 31, p. 314,18. forma non est ante materiam V 31, p. 314,16 sqq., *sed* materia fuit cum creatione formae sustentatae in ea sine spatio temporis V 42, p. 334,12. Formae et materiae, cum uniuntur, proprium est esse in actu V 9, p. 273,16. — *\gamma*) Forma mutatur, cum materiae coniungitur, et fit aliud

cum materia, quam erat super materiam IV 20, p. 254,13. Forma per materiam fuit materiata V 28, p. 307, 27; *cf. e a.* — *d*) Forma universalis sua cum materia coniunctione diuersificatur et multiplicatur; *cf. n. 19.*

g. Forma uniuersali et materia uniuersali coniunctis aliquid compositum fit, cui esse proprie conuenit. *a*) Ex coniunctione materiae et formae fit alia natura composita ex illis V 9, p. 273,23. ex compositione materiae et formae fit intellectus, qui non erat prius in aliqua illarum per se V 9, p. 274,1. — Compositum ex materia et forma diuiditur in substantiam corpoream compositam et substantiam spirituales simplicem I 9, p. 12,3. — Materia uniuersali et forma uniuersali unitis fit intelligentia V 33, p. 319,12; *cf. V* 7, p. 268, 8. 14. 15. c. 35, p. 322,12 *et infra n. 23* — *β*) Esse est existentia formae in materia V 10, p. 274,19. Esse non est nisi ex coniunctione materiae et formae, et proprietates esse conuenit materiae et formae simul V 8, p. 270,23. esse perficitur coniunctione formae et materiae IV 10, p. 234,12. esse in actu proprium est materiae et formae, cum uniuntur V 9, p. 273,16. — Apparitio omnium et exitus eorum in esse, cum coniungitur materia uniuersalis formae uniuersali V 9, p. 274,5.

h. Formae uniuersalis et materiae uniuersalis qui sit ordo in uniuerso. *a*) Materia et forma uniu. sunt finis omnium quae creata sunt V 1, p. 257,14; sunt in extremo altiori V 35, p. 320,25. Materia uniu. et forma uniu. sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte inuentoris earum II 7, p. 37,17. — *β*) Deus continet uoluntatem et quicquid materiae et formae est in ea V 19, p. 293,9. uoluntas est supra formam V 42, p. 334,23. forma est media inter materiam et uoluntatem V 39, p. 328,2. materia et forma sunt rami uoluntatis I 7, p. 10,20. — *γ*) Materia et forma sunt principium actionis unitatis V 42, p. 333,14; sequuntur unitatem sine medio V 31, p. 315,11. c. 42, p. 333,15. — *d*) Intelligentia est infra materiam et formam V 35, p. 322,11. — Materia et forma uniu. sequuntur uniuersitatem consecutione creaturae V 42, p. 334,1. — *e*) Largitor formae est super omnia; unde oportet ut materia receptrix formae

sit infra formam V 42, p. 335,13. *cf. IV* 11, p. 236,26. 237, 16. forma uenit a superiore et materia recipit eam ab inferiore V 42, p. 335,9. — Omnibus quae sunt in ordinem reductis summum eorum, i. e. materia uniuersalis, est materia tantum; infimum, i. e. forma sensibilis, forma tantum; mediorum unumquodque est materia eius quod inferius est, forma eius quod superius est II 1, p. 24,2. — *ζ*) Habere est contra esse formae uniuersalis in materia uniuersali III 27, p. 144,11.

14) Esse formae uniuersalis quale sit (*cf. n. 13 f*). *a.* Esse formae uniuersalis quid sit et quale sit et quare sit V 12, p. 277,21. — Esse est proprium formae V 9, p. 273,21. forma est dignior nomine et intellectu esse quam materia V 5, p. 265,24. forma est similior esse, materia priuationi V 26, p. 305,16. — Forma habet esse in actu V 10, p. 275,19. forma est in actu et perfectione V 26, p. 305, 17. — Esse est forma uniuersalis quae sustinet omnes formas V 37, p. 324,19. Esse finitur per formam V 23, p. 300, 19. — Intellectus formae non est intellectus esse IV 10, p. 234,16, *sed* esse est proprietates formae IV 10, p. 234, 18. — *b.* Forma prima non habet esse in materia absolute, sed in potentia V 10, p. 275,14. 276,6. Forma prima non habet esse nisi in materia in qua subsistit, *cf. n. 13 f a.* — *c.* Esse materiae et formae separatim quomodo sit V 27, p. 306,5. Intelligere essentiam materiae uniuersalis et formae uniuersalis uniuscuiusque expoliatae ab altera V 43, p. 337,15; *cf. V* 4, p. 262,17. 21. Forma prima non potest existere per se sine materia in actu, sed potest in intellectu et in potentia V 23, p. 300,4. — Esse materiae et formae separatim est in scientia dei V 27, p. 306,5. 7. 25. Formae per se proprium est esse in potentia V 9, p. 273,15. — *d.* Voluntas effluit super materiam formam uniuersalem in effectu V 33, p. 319,11; *cf. V* 10, p. 275,15. Esse est existentia formae in materia V 10, p. 274,19. *cf. n. 13 g β.*

15) Origo formae (*sc. uniuersalis*) V 38, p. 326,18. *a.* Vtrum forma aeterna fuerit aut esse coeperit V 31, p. 314,23 sqq. Materia et forma coeperunt V 37, p. 325,17. — Forma prima habebat esse in materia in potentia, et ideo processit ad effectum, cum unita est ei V 10, p. 275,14. p. 276,6. exempla exitus materiae et formae de potentia in effectu V 27,

p. 307,13. forma procedit de potentia ad effectum sine tempore V 27, p. 307,5. — b. Quomodo de forma prima quaeratur quare sit V 24, p. 301,3. Causa finalis essentiae materiae et formae V 24, p. 303,6. — c. Formae primae non est causa nisi deus qui creauit eam V 24, p. 301,9. forma creata est I 7, p. 10,4. IV 13, p. 240, 18. 22. c. 43, p. 336,10. V 3, p. 323,18; cf. III 10, p. 100,10. materia fuit cum creatione formae sustentatae in ea sine spatio temporis V 42, p. 334,12. Productio formae in materiam a deo alto et sancto de prinatione ad esse est sicut emissio intellectus a sua essentia super rem intellectam et emissio sensus super sensatum V 6, p. 267,21. Forma erat in scientia dei per se, et postea composita est cum materia, sed hoc sine tempore V 27, p. 306,7. 18. 20. 25. 307,4. Forma habet esse a factore primo per creationem III 10, p. 100, 10; processit a factore primo III 14, p. 108,24. factor primus est largitor formae quae est apud eum III 13, p. 107,13; cf. V 42, p. 335,13. — Forma universalis facta est a uirtute quae facit et mouet omnia III 13, p. 106, 21. — Materia recipit formam ab essentia prima V 42, p. 335,22 (cf. g). — d. Forma universalis est impressio ab uno uero altissimo IV 13, p. 239,20. V 32, p. 317,7. forma est ab unitate V 42, p. 333,5. forma est unitas impressa ab unitate prima IV 14, p. 240,23; est impressio unitatis V 39, p. 327,25; est ex impressione unitatis agentis IV 13, p. 240,16. materia et forma sunt principium actionis unitatis V 42, p. 333,14. materia recipit formam ab unitate V 42, p. 334,3. — e. Forma indiget uoluntate ad habendum esse V 31, p. 314,5. uoluntas est origo unde uenit forma V 30, p. 312,2; est origo formae intelligentiae (i. e. formae universalis; cf. n. 23) V 40, p. 329,10; cf. V 17, p. 289,19; est donatrix formae V 42, p. 335,23; dat formam III 16, p. 113,13. materia est receptrix formae ab essentia prima mediante uoluntate V 42, p. 335,22. forma est (fit) a uoluntate V 40, p. 330,8. V 42, p. 335,4; aduenit materiae a uoluntate V 41, p. 330,23; uenit ad materiam desursum ex parte uoluntatis V 28, p. 308,2; defluxa est a uoluntate IV 19, p. 252,22. 253,1. 2. uoluntas influit super materiam formam uniuersalem in effecta V 33, p. 319,11; agit formam uniuersalem in forma intelli-

gentiae (V 37, p. 324,19. 21. materia propria intelligentiae, i. e. extremitas sublimior materiae uniuersalis, recipit formam intelligentiae, quae sustinet omnem formam, a uoluntate V 17, p. 283,22 (cf. 289,19), in qua est omnis forma plene et perfecte V 17, p. 289,1 (cf. III 42, p. 173,18). totum paratum est ad recipiendum formam uoluntatis III 42, p. 173,25. existentia materiae et formae ex uoluntate est, ideo quia ipsa est actor et conjunctor et retentor earum V 39, p. 327,21. uoluntas est factor, materia et forma factae V 37, p. 325,22. uoluntas est actor, sicut scriptor, et forma acta, sicut scriptura, et materia subiecta illis, sicut tabula aut charta V 38, p. 326,23. uoluntas est airtus diuina, faciens materiam et formam V 38, p. 326,4. forma creatur ex uoluntate V 32, p. 318,4. c. 36, p. 323,18. — Exitus formae ab origine prima, i. e. uoluntate, et influxio eius super materiam est sicut exitus aquae a sua origine et eius effluxio quae sequitur alia post aliam; sed illud est sine intermissione et quiete, hoc autem sine motu et sine tempore V 41, p. 330,18. sigillatio formae in materia, quando aduenit ei a uoluntate, est tamquam resultatio formae in speculo V 41, p. 330,22 (cf. 331,1). materia recipit formam a uoluntate, sicut speculum recipit formam ab inspectore V 41, p. 331,25. — f. Verbum, scilicet uoluntas, creauit materiam et formam V 36, p. 323,18. forma indita est per inspectum uerbi V 30, p. 313,15. 17. — Forma fit a sapientia V 42, p. 333,4. 335,5; cf. V 41, p. 331,9. c. 42, p. 332, 25 (cf. n. 4 a γ). — g. Forma est propter proprietatem essentiae primae V 23, p. 300,14. materia est creata ab essentia, et forma est a proprietate essentiae V 42, p. 333,4. 334, 24. 335,6 (cf. n. 37 d), i. e. sapientia et unitate V 42, p. 333,5. materia fit ab essentia, et forma a uoluntate, i. e. sapientia V 42, p. 335,4; cf. ib. v. 22.

16) Forma uniuersalis qua ratione finita, qua infinita sit. a. Materia et forma sunt finitae V 28, p. 307,17; quod probatur v. 18 sqq. forma habet initium IV 20, p. 253,22. 26; probatur ib. v. 27 sqq. forma quia habet initium, habet finem IV 20, p. 253,22 (contra Discipulus V 6, p. 267,5: forma non habet finem neque terminum). — b. Forma adiuncta materiae finita est propter finitionem materiae, quando incepit unio V 28, p. 308,15;

(*cf.* V 28, p. 307,21: materia formae finita est, *et* V 5, p. 266,24. c. 7, p. 268,18: forma intelligentiae [*i. e.* forma uniuersalis] finita est apud materiam). forma est finita, unde est creata, *i. e.* unde incipit eius unio cum materia V 28, p. 308,11. 14. finitio formae apud materiam quomodo imaginanda sit V 6, p. 267,3 sqq. — *c.* Quomodo possibile sit, ut forma sit ex parte finita et ex parte infinita V 28, p. 308,5 sqq. forma infinita ex ea parte unde uenit ad materiam desursum, scil. ex parte uoluntatis; sed ex parte inferiori finita est secundum praedicamenta, quae sunt terminus generationis V 28, p. 308,1.

17) Formae uniuersalis ab initio ad finem descensus. *a.* Extensio materiae et formae a supremo usque ad infimum est una continua V 30, p. 313,6. Forma transit per omnes substantias secundum ordines earum V 43, p. 337,17. — Forma spiritualis est in intelligentia (anima); deinde unitur cum anima (materia) V 27, p. 307,1. 3. — Finis formae non est sicut eius initium IV 20, p. 254,7. 9. In ultimo inferiori sistit forma V 17, p. 289,16. in infimo extremo motus deficit et forma quiescit IV 18, p. 251,20. Ordines formae diuersi sunt in materia IV 18, p. 251,11 (*cf.* n. 21). Forma descendendo fit crassa et multiplex, *cf.* n. 18 et 19.

18) Forma uniuersalis in se spiritualis quomodo crassescat (*cf.* n. 3 *f.*). *a.* Forma prima est spiritualis V 20, p. 295,4. c. 21, p. 296,11. Materia et forma sunt finis substantiarum in spiritualitate V 1, p. 257,15. Forma est intelligibilis, non sensibilis V 4, p. 263,11. — *b.* Forma incipit spiritualis perfecta, et post modum consequenter crassescit, donec in infimo extremo motus deficit, et forma quiescit IV 18, p. 251,18.

19) Forma uniuersalis in se simplex et una, quomodo multiplex et diuersa fiat. *a.* Forma prima uniuersalis una est IV 14, p. 233,2. forma prima substantialis coniuncta materiae non est nisi una V 26, p. 304,18. forma in se una est, non diuersa V 26, p. 305,5. — Forma prima est simplex V 20, p. 295,4. materia et forma sunt simplicia I 8, p. 11,21. Super materiam uniuersalem et formam uniuersalem non est genus V 22, p. 298,11. — Forma prima est unitas IV 13, p. 240,9. c. 14, p. 242,14. 19. c. 19,

p. 252,1. V 21, p. 298,2. c. 26, p. 305,24; *cf.* n. 22 *b* *β.* unio et stabilitas primae formae V 21, p. 298,3. — Forma est in ultima unitione et simplicitate V 3, p. 261,18. forma uniuersalis simplicior est omni forma I 5, p. 8,2. Materia et forma sunt finis substantiarum in simplicitate V 1, p. 257,15. substantia formae est multo simplicior quam substantia animae V 4, p. 263,19. — *b.* Formae accessit mutatio et diuisio IV 6, p. 223,6; *cf.* c. 14, p. 242,10. Forma non est una IV 6, p. 223,5. formae sunt multae, materia una IV 9, p. 231,15. — *c.* Quare forma prima sit multae V 26, p. 304,17. *a.)* Multiplicatio formae est ex materia III 33, p. 156,1. forma diuiditur et multiplicatur propter materiam IV 11, p. 237,5. V 28, p. 307,19. forma non multiplicatur nisi propter multitudinem materiarum IV 15, p. 246,1. 10. forma non est diuersificata nisi propter subiectam materiam V 26, p. 305,5. forma uniuersalis diuisa est propter materiam sustentem, non propter se ipsam IV 14, p. 242,20; *probat* *ib.* v. 21 sqq. *Praeterea cf.* III 18, p. 119,19. IV 14, p. 242,10sq. c. 15, p. 246,4. c. 18, p. 251,11 (n. 3 *g.*). IV 2, p. 215,14 (n. 29 *a.*). V 35, p. 321,5. — *β.)* Causa diuersitatis quae cecidit in formam est elongatio formae ab origine IV 18, p. 251,22. 24. Omnimoda unio materiae et formae firma et stabilis et perpetua in earum creatione, *i. e.* principio unitiois, et hoc totum propter propinquitatem earum ad originem unitatis; et e contrario eius multiplicitas, diuisio et diuersitas in fine quietis, scil. ultimo substantiarum, est propter elongationem eius ab origine unitatis V 31, p. 315,14. Forma quo fuerit superior, erit unior et magis defixa in materia et magis cohaerens ei, et e contrario V 21, p. 297,22; causa in hoc est elongatio ab origine *ib.* v. 24.

20) Actio formae uniuersalis. *a.* Forma uniuersalis est factor et actor III 13, p. 106,22; est agens in omni V 21, p. 296,11; est agens per se III 13, p. 106,21; est agens necessario III 13, p. 107,10. forma spiritualis prima est agens in omni V 21, p. 296,11, *sed* diuersificatur propter elongationem ab origine *ib.* v. 12. — *b.* Actio formae primae in toto est esse V 21, p. 296,17. 297,15; *cf.* n. 13 *e* *β.* forma uniu. format *cf.* n. 13 *e* *α;* constituit, perficit, continet, retinet materiam *ib.* *γ.* *δ;*

penetrat et uestit ib. ϵ ; attribuit proprietatem et intellectum speciei et formae V 5, p. 263,9; dat lumen IV 18, p. 251,11 (cf. n. 21).

21) Forma uniuersalis est lumen purissimum IV 14, p. 242,22. 243,6. V 22, p. 298,20. forma cur lumen uocetur V 30, p. 313,13 sqq. essentia formae est lumen quod attribuit ei in quo est proprietatem et intellectum speciei et formae V 5, p. 263,8. ordines formae diuersi sunt in materia, quia fuit ex ea in supremo lumen purum, in extremo inferiori lumen extinctum, in medio pro elongatione et propinquitate mutatum V 18, p. 251,11; cf. III 35, p. 160,22: forma spiritualis quae est in substantia simplici comparatur lumini solis, forma infusa super materiam lumini quod est super superficiem corporis, forma corporalis quae est in materia corporali colori.

22) Formae uniuersalis ad deum, unitatem uoluntatem ratio. a. Forma uniuersalis a deo (factore primo) creata est, cf. n. 15 c. Forma erat in scientia dei per se, et postea composita est cum materia, sed hoc sine tempore V 27, p. 306, 7. 18. 20. 25. forma quae est in scientia antiqui alti et magni, procedit de potentia ad effectum sine tempore, et ideo non est sine materia ictu oculi V 27, p. 307,4. Forma processit a factore primo et est obtemperans illi III 14, p. 108,24. Materia est creata ab essentia prima, forma est a proprietate essentiae cf. n. 15 g. — Materia un. et forma un. sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte adiuuentoris eorum cuius excelsum nomen est II 7, p. 37,17. — b. a) Forma est (est impressa) ab unitate (ab uno uero altissimo) cf. n. 15 d. inter unitatem et materiam et formam non est medium V 31, p. 315, 11; cf. c. 42, p. 333,14. unitas est ordinatrix materiae et formae ib. v. 12; est ligans materiam et formam ib. v. 6. 8. — β) Forma uniuersalis est unitas sequens unitatem agentem IV 13, p. 240,9. forma prima est unitas secunda patiens a prima unitate agente IV 19, p. 252,1. V 26, p. 305,24. forma uniuersalis est unitas hylearis, diuisibilis, sequens unitatem primam agentem IV 14, p. 242,14. 19. — c. a) Differentia inter uoluntatem et formam V 38, p. 326,21. 23. uoluntas est aliud a materia et forma V 37, p. 325,21. distinguere formam a uoluntate diffi-

cile est V 28, p. 308,7. — β) Forma uniuersalis quomodo sit in essentia uoluntatis IV 20, p. 256,9. Deus continet uoluntatem et quicquid materiae et formae est in ea V 19, p. 293,9. — γ) Voluntas est supra formam V 42, p. 334,23; cf. I 7, p. 10,20. V 42, p. 334,23 (n. 13 h β). — δ) De formae uniuersalis ex uoluntate origine cf. n. 15 e. — ϵ) Forma improprie retinet materiam, quia suscepit a uoluntate uirtutem quae retinet materiam V 39, p. 327,23. Voluntas est actor et coniunctor et retentor materiae et formae ib. v. 22. — Materia et forma obligata sunt uoluntati et ob obedientiam illi V 33, p. 318,12. Voluntas mouet omnem formam subsistentem in materia et adducit eam usque ad ultimum finem materiae II 13, p. 46,5. Forma eget motore et mensuratore et diuisione et ceteris per quae uoluntas intelligitur V 42, p. 335,26. — ζ) Verbum, scilicet uoluntas, postquam creauit materiam et formam, ligauit se cum illis, sicut est ligatio animae cum corpore V 36, p. 323,18. c. 37, p. 325,20. materia et forma est sicut corpus et aer et anima, et uoluntas sicut anima in corpore, sicut lumen in aëre, sicut intelligentia in anima V 38, p. 326,11. — Quamuis forma infusa sit in tota materia et penetrans essentiam eius et implens, tamen etiam uoluntas infusa est in tota materia V 38, p. 327,1.

23) Intelligentiae cum forma uniuersali necessitudo. a. Intelligentia est infra materiam et formam V 35, p. 322,11. Voluntas influit super materiam uniuersalem formam uniuersalem in effectum, eisque unitis fit intelligentia V 33, p. 319,11. uoluntas agit formam uniuersalem in materia intelligentiae V 37, p. 324,19. 21. — b. Forma prima constituit speciem intelligentiae et eam ducit ad esse II 8, p. 38,9 (cf. III 26, p. 143,2 coll. p. 142,25). forma uniuersalis (prima) est forma intelligentiae II 8, p. 37,24. V 21, p. 296,19. — c. Materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt in essentia intelligentiae V 1, p. 258,19. intelligentia (substantia intelligentiae) composita est ex materia uniuersali et forma uniuersali V 7, p. 268,8. 14. 15. c. 35, p. 322,12.

24) Formae uniuersales. a. Forma uniuersalis sensibilis — intelligibilis IV 7, p. 227, 7. 8. Forma uniuersalis in substantiis sensibilibus, — intelligibilibus V 12, p. 278,19. 23. — Forma uniuersalis in sensibilibus est

omnia quae sustentur in corpore I 17, p. 22,11. 12. II 1, p. 23,16. Nouem praedicamenta sunt forma uniuersalis subsistens in materia uniuersali, i. e. substantia nouem praedicamentorum II 6, p. 35,2. — *b.* Formae animae et intelligentiae in se sunt formae uniuersales III 38, p. 167,22. *Præterea* cf. n. 25.

25) Formae uniuersalis ad particularem ratio. *a.* Formae particulares naturales sunt subsistentes in forma uniuersali naturali, et forma uniuersalis naturalis in forma uniuersali caelesti, et forma uniuersalis caelestis in forma uniuersali corporali, et forma uniuersalis corporalis in forma uniuersali spirituali II 2, p. 27,4. — Forma uniuersalis similiter est sicut forma particularis III 24, p. 135,18. — *b.* Formae uniuersales in elementis sunt quemadmodum formae particulares ad ea quae generantur ex ipsis I 16, p. 19,28. c. 17, p. 20,23. Animae particulares habent desiderium formarum particularium, anima uniuersalis uniuersalium V 34, p. 320,6. — Exemplum quod uoluntas uniuersalis agit formam uniuersalem in materia intelligentiae hoc est, quod uoluntas particularis, i. e. intelligentia particularis, agit formam intelligibilem particularem in anima V 37, p. 324,20.

C (n. 26—32). **Forma intelligibilis.** (cf. intelligentia, substantia simplex).

26) Nomina. Forma intelligibilis III 27, p. 143,7. c. 42, p. 173, 6. 25. 174, 13. IV 5, p. 221,18. c. 7, p. 226, 12. 20. c. 16, p. 247,23. c. 17, p. 249,19. V 8, p. 271,12. c. 17, p. 290,1. c. 18, p. 290,16. 291,19. 22. c. 34, p. 319,25. c. 37, p. 324,23. c. 41, p. 332,6 etc. forma intellecta III 38, p. 167,17. V 19, p. 292,21. 294,7. forma spiritualis I 13, p. 16,22. III 8, p. 119,22. c. 24, p. 135,20. 23. c. 32, p. 154,4. c. 34, p. 158,4. 159,13. c. 35, p. 160,21. 22. c. 41, p. 172,5. c. 42, p. 173,9. 18. IV 2, p. 211,11. c. 4, p. 218,1. V 20, p. 295,17. 22. c. 21, p. 296,11. 297,13. c. 27, p. 307,1. c. 29, p. 309,28. 310,8. 17. forma simplex III 25, p. 141,13.

27) Cognitio formarum intelligibilium. *a.* Esse formae spiritualis intellectum in anima V 27, p. 307,1. — Formae intelligibiles interponuntur (sunt media obstacula) inter formas intellectus (formam intelligentiae) et materias formarum intelligibilium IV 5, p. 221,18. V 8, p. 271,12

(cf. n. 34 b). — *b.* Anima per formas sensibiles apprehendit formas intelligibiles V 41, p. 332,6; cf. anima 9 c γ. — Intelligentia inquit formam intelligibilem super animam V 37, p. 324,24; cf. anima 9 c δ. Anima recipit formam intelligibilem ab intelligentia in somnis animaliter III 42, p. 174,13; cf. anima 9 b β. formae animales apprehensae in somno sunt exemplum formarum intelligibilium interiorum IV 16, p. 247,23.

28) Formae intelligibiles quales sint. *a.* Forma spiritualis est in substantia simplici III 35, p. 160, 22; cf. III 25, p. 141,13 et n. 28 b; est contraria formae existenti in substantia composita III 42, p. 173,6. — Forma intelligibilis est substantialis pura III 42, p. 173,7. — Forma spiritualis comparatur lumini solis III 35, p. 160, 22; cf. n. 21. — *b.* Formae spirituales quomodo factae sint corporales III 34, p. 158,4 sqq. c. 36, p. 161,14; cf. n. 3 f. — *c.* Diuersitas non est in formis spiritualibus ex ipsis, sed accidit eis propter materiam sustententem IV 2, p. 215,12; *exemplum huius rei* ib. v. 17. Cf. n. 3 g; n. 19 c a. — *d.* Forma intelligibilis uniuersalis, — particularis V 37 p. 324,21. 23; cf. n. 24 a.

29) Formarum intelligibilium cum materia formisque corporalibus necessitudo. *a.* Nondicimus materiam habere esse, nisi cum conferimus ei formam spiritualem I 13, p. 16,21. forma spiritualis in materia III 18, p. 119,22. 120,1. materia tota sustinet formam spiritualem V 29, p. 309,28. Cf. III 34, p. 159,13. c. 35, p. 160,21. — Aliquid materiae caret forma spirituali V 29, p. 310,8. Quod de materia est supra caelum, est spiritualis formae V 29, p. 310,17. — Regula considerandi infusionem formarum spiritualium super materiam corporalem III 34, p. 159,13. III 35, p. 160,21. — Diuersitas formarum spiritualium propter materiam sustententem IV 2, p. 215,14. — *b.* Formae spirituales habent esse in substantiis corporalibus IV 4, p. 218,1. Actiones formarum spiritualium in corpore V 21, p. 297,13. In omni est forma spiritualis III 24, p. 135,20. forma spiritualis est agens in omni V 21, p. 296,11 (cf. n. 20 a). — *c.* In unaquaque forma corporali est forma spiritualis III 24, p. 135,23. formae spirituales subsistunt (sunt latentes) in corporalibus V 20, p. 295,17. 22; probatur ib. v. 23 sqq. forma spi-

ritualis penetrat formam corporalem intrinsecus III 42, p. 173,9. — Formae sensibiles sunt in formis intelligibilibus III 27, p. 143,6.

30) Origo formarum intelligibilium. Formae substantiarum intelligibilium defluxae sunt aliae ab aliis IV 17, p. 249,19. 250,2. c. 18, p. 250, 22. 251,4. — Formae secundum Platonem sunt in intelligentia ex intuitu uoluntatis, in anima ex intuitu intelligentiae V 17, p. 289,19. Regula Platonis, quomodo sunt formae intelligibiles, i. e. cogitatae et imaginatae, in anima particulari ex intuitu intelligentiae in illam V 17, p. 290,1.^a Intelligentia particularis agit formam intelligibilem particularem in anima V 37, p. 324,22 (cf. 25 b).

31) Formae intelligibiles in forma uniuersali et in anima, intelligentia, uoluntate. a. Omnes formae spirituales sunt una forma IV 2, p. 215,12. ordinatio materialium et formarum intelligibilium aliarum cum aliis IV 7, p. 226,12. omnes formae intelligibiles conueniunt in significatione formae ib. v. 20 (cf. v. 25). *Praeterea* cf. n. 12 c β. — b. Anima rationalis desiderat formas intelligibiles V 34, p. 319,25. Sustentatio animae ad formas intellectas V 19, p. 294,7. esse formae spiritualis intellectum in anima V 27, p. 307,1. Anima est hyle subiecta receptioni formarum intelligibilium III 42, p. 173,24; est uirtus receptibilis earum V 18, p. 291,22. Formae intellectae in anima non sunt singillatim III 38, p. 167,20. *Praeterea* cf. n. 27. — c. Formae spirituales sunt in substantia intelligentiae III 41, p. 172,5 *sine* simplici III 35, p. 160,22. sustentatio intelligentiae ad formas intellectas V 19, p. 294,7. substantia simplex (intelligentia) est locus spiritualis (locus) formis intelligibilibus III 32, p. 154,4. V 18, p. 291,19. unio formae intellectae cum intelligentia V 19, p. 292,21. Formae intellectae in intelligentia non sunt singillatim III 38, p. 167, 20. unio formarum intelligibilium in forma intelligentiae V 18, p. 290,16. Cf. IV 5, p. 221,18. V 8, p. 271,12 — d. Formae spirituales sunt in uoluntate III 42, p. 173,18 (cf. n. 7 b).

32) Forma animalis (i. e. forma animae) est media inter spirituales et corporales, quia spiritualis est eo quod non est sustentata in substantia composita, et corporalis quia est similis in se ipsa formae sustentatae in sub-

stantia composita III 42, p. 173,10 (cf. III 41, p. 172,2; cf. n. 39 b). — Formae animales apprehensae in somno IV 16, p. 247,23 (cf. n. 27).

D (n. 33—39). **Forma sensibilis** (cf. corpus, substantia praedicamentorum).

33) Nomina. Forma sensibilis I 15, p. 19,20. c. 17, p. 22,13 *passim*. forma corporalis I 9, p. 12,7. 13. II 2, p. 27,7. III 14, p. 109,11. c. 18, p. 118, 22. 24. 119,3. c. 24, p. 135,23. 136,3. 5. 138,6. c. 27, p. 143,8. c. 32, p. 153,29. c. 34, p. 159,14. c. 35, p. 161,1. 4. 9. c. 36, p. 161,20. c. 41, p. 172,4. c. 42, p. 173,7. 8. 9. 18. IV 16, p. 247,21. c. 17, p. 250,11. V 15, p. 285,11. 14. c. 20, p. 295,8. c. 29, p. 310,21.

34) Cognitio formarum sensibilium (cf. anima 9 b. 12 b). a. Formae sensibiles sunt summum manifestum I 15, p. 19,20 (cf. V 20, p. 295,8). Formae in substantia composita sensibiles non sunt, nisi quia recipit eas materia proxima corporeitati III 16, p. 112,22. forma sensibilis non sentitur nisi in corpore III 20, p. 124,19. formae sunt sensibiles propter coniunctionem cum substantia corporea III 25, p. 141,12. omnes formae quae inveniuntur in substantia corporea sensibiles sunt III 21, p. 118,8. — Forma corporalis, quae est in materia in potentia, apparet sensui, quando adiungitur ei forma infusa super eam a forma spirituali, et uice uersa III 35, p. 161,4. 8. apparitio formarum corporalium in materia corporali III 34, p. 159,14. — b. Anima sensibilis apprehendit formas corporeas IV 17, p. 250,1. Comparatio formarum sensibilium ad animam talis est, qualis libri ad legentem II 6, p. 36,15. — Formae sensibiles non sunt existentes in substantia animae, nisi ei applicentur instrumentis ad apprehendendum institutis III 38, p. 166,16. forma animae intelligentis non applicatur formis corporalibus sine medio V 15, p. 285,14 (cf. v. 15). intelligentia ad apprehendendum formas sensibiles indiget sensibus V 15, p. 284,14 (cf. v. 9. p. 285,4). Anima sentit formas sensibiles mediantibus instrumentis et aëre V 15, p. 285,19. anima sensibus apprehendit formas sensibiles V 41, p. 332,5. — Sensus non applicatur nisi formae sensibili V 8, p. 271,11. formae sensibiles interponuntur (sunt media obstacula) inter formas sensus (formam animae) et materias quae sustinent formas sensibiles IV 5, p. 221,18.

V 8, p. 271,12 (*cf.* n. 27 a). — Formae sensibiles transeunt per sensum uisus III 37, p. 165,14. Formae sensibiles ab anima facile apprehenduntur sine instrumento secundum opinionem III 38, p. 166,19. — c. Formae sensibiles imprimunt aliquid in sentiente II 4, p. 32,4. Substantia simplex percipit formas sensibiles exutas a suis materiis III 31, p. 151,23. anima recipit formas sensibiles propter subtilitatem earum IV 15, p. 247,1. — Formae sensibiles in anima in potentia *cf.* n. 39 b. formae sensibiles in effectu coniunguntur formis quae sunt in anima in potentia III 38, p. 116,26. — Inhaerentia formarum sensibilibus in sensu (*cf.* *Add. et Corr.*) et attractio earum ad uim imaginantem et deinde impressio earum et perceptio in anima, propterea quod subtiliantur in sensu et existimatione III 37, p. 164,9. — d. Formae corporales uisae a uigilante sunt exemplum formarum apprehensarum in somno IV 16, p. 247,21. — Anima per formas sensibiles apprehendit formas intelligibiles V 41, p. 332,6.

35) Formae sensibiles quales sint. a. Formae sensibiles, sicut quantitas continua, figura et color et qualitates primae III 25, p. 140,25. — b. Formae sensibiles diuersae sunt a formis simplicibus III 25, p. 141,13; *cf.* III 42, p. 173,6. — Formae sensibiles corporales sunt V 15, p. 285,12. corporeitas earum ib. v. 6. Forma existens in substantia composita est corporalis pura, sed non extra intellectum formae spiritualis III 42, p. 173,7; non est spiritualis absolute nec corporalis absolute III 34, p. 158,14 (*cf.* III 16, p. 112,14. 18). — Forma quo magis accesserit ad formam corporalem ultimam, erit spissior et manifestior V 20, p. 295,7; *cf.* I 15, p. 19,20 (n. 34 a). — Forma corporalis est infimum, nec cuiquam est materia, sed est forma sustentata tantum II 1, p. 24,4. 6. — Forma sensibilis finita est IV 20, p. 253,27; est finis corporis ib. v. 28. — Forma corporalis comparatur colori III 35, p. 161,1; *cf.* n. 21. — c. Forma in substantia composita non est localis III 20, p. 125,5 (*at cf.* III 32, p. 153,28); una simplex est in se ipsa III 20, p. 124,20. formae sensibiles sunt una in specie, multae in indiuiduis I 17, p. 22,12. — d. Forma corporalis non est accidens per se, sed est substantia sibi ipsi III 36, p. 161,20. 162,3. 8; non est accidens nisi com-

paratione sui ad materiam quae eam sustinet III 36, p. 161,22. 162,9; *cf.* 161,24. Formae sensibiles, i.e. accidentia substantia in substantia III 37, p. 164,9 (*Disc.*). — e. Patiens est aut essentia formata aut uirtus aut forma corporalis aut motus III 14, p. 109,11. — Forma quae sustinetur in substantia composita est mouens et agens III 20, p. 125,6.

36) Formarum corporalium cum materia substantiaque composita necessitudo. — a. Materia spiritualis sustinet formam corporalem I 9, p. 12,7. 13. — Quod de materia fuerit descendens a summo caeli, erit formae corporalis V 29, p. 310,21. Forma corporalis, quae est in materia corporali in potentia III 35, p. 161,1. 4. — Hyle est uirtus receptibilis formarum sensibilibus V 18, p. 291,21; recipit formas sensibiles ex anima III 42, p. 173,23. — b. Formae corporales unitae sunt cum substantia III 18, p. 119,3. formae sensibiles sustinentur (sunt) in substantia composita (corporali) III 20, p. 124,17. c. 25, p. 138,24. 139,6. 140,24. c. 41, p. 172,4 *etc.*; sentiuntur (inueniuntur) in ea III 17, p. 118,9. c. 21, p. 129,8. substantia composita est locus corporalis formis corporalibus III 32, p. 153,28; *at cf.* II 20, p. 125,5; *cf.* n. 35 c). — Forma corporalis penetrat (complectitur) substantiam compositam III 20, p. 124,26. 125,1.

37) Origo formarum sensibilibus. a. Formae sensibiles deductae sunt ab origine III 24, p. 136,25. — Formae quae inueniuntur in substantia composita egrediuntur in effectum et apparent sensui, quando unita fuerit substantia simplex cum composita III 21, p. 128,21 (*cf.* III 6, p. 90,16). — b. Omnes formae sensibiles in substantia corporali sunt ex actione formae spiritualis III 16, p. 112,20. Formae corporales (sensibiles) sunt per formas spirituales III 24, p. 138,5; causatae sunt ex formis spiritualibus III 18, p. 118,24; defluxae sunt a formis intelligibilibus III 24, p. 136,3. IV 17, p. 249,14.17. Quia formae simplices habent vires fluentes necessario, cum infuderint se super substantiam oppositam et coniunxerint se illi, generantur formae sensibiles III 25, p. 141,7. — c. Substantiae spirituales sunt origo formarum sensibilibus III 14, p. 136,10. 14. 19. 137,4. 7. 11. Substantia corporea recipit formas a substantia simplici III 17, p. 115,10.

118,1. 5. hyle recipit formas sensibiles ex anima III 42, p. 173,23. Formae (formae sensibiles) quae sunt in substantia composita (corporali, corporea, subst. praedicamentorum) sunt de numero accidentium substantiae simplicis III 17, p. 115,4. c. 36, p. 161,20 sqq. — Formae sensibiles fiunt a substantia simplici III 17, p. 115,26; derivatae sunt a substantiis spiritualibus III 14, p. 136, 9. 22; impressae sunt a substantia simplici III 19, p. 125,11. c. 22, p. 129,19. c. 25, p. 138,10. 139,12. c. 43, p. 175,8. c. 52, p. 195,18, *sive* sunt impressiones eius III 21, p. 129,10; resultant ex substantia spirituali III 18, p. 121,15. 20; defluxae sunt a substantia simplici III 27, p. 144,18. c. 37, p. 162,24. IV 4, p. 218,13, *sive* a substantiis intelligibilibus IV 16, p. 248,23; fluunt ab anima et intelligentia III 25, p. 138,27. — *d.* Forma corporalis non fluxit ab essentia substantiae simplicis, i. e. materia quae sustinet formam eius, sed est deducta ex forma eius III 36, p. 161,25. 162,3. 7; *cf.* n. 15 *g* (*minus accurate* III 24, p. 137,24: formae sensibiles effluxae sunt ab essentia substantiae simplicis). — Formae subsistentes in substantia composita sunt ex formis substantiarum simplicium III 17, p. 118,5. Formae sensibiles sunt causatae a forma substantiae simplicis III 30, p. 151,1; effluxae et deductae a formis substantiae simplicis III 28, p. 145,5. Si formae et figurae sensibiles particulares sunt defluxae a substantiis particularibus simplicibus, etiam formae universalium substantiarum sensibilibus sunt defluxae a formis substantiarum universalium simplicium IV 16, p. 248,28.

38) Formae sensibilis cum intelligibili necessitudo. Forma corporalis non est extra intellectum formae spiritualis III 42, p. 173,8. Formae corporales exemplum sunt spiritualium III 24, p. 136,5. In unaquaque forma corporali est forma spiritualis III 24, p. 135,23. c. 42, p. 173,9. Formae sensibiles sunt in formis intelligibilibus III 26, p. 143,6. IV 16, p. 248,9. signum huius rei IV 16, p. 248,10.

39) Formarum sensibilibus ad substantias simplices, voluntatem, factorem primum ratio. *a.* Formae sensibiles, quae sustinentur in substantia composita, sunt in essentia substantiae simplicis III 25, p. 138,24. 139,6. 140,23. c. 30, p. 151,5.

c. 31, p. 151,8. forma infusa in substantia similis est formae simplici III 18, p. 119,9. Existentia (esse) formarum corporalium in substantia simplici III 28, p. 144,21. c. 37, p. 165,21. c. 43, p. 174,21. Formae sensibiles colliguntur in substantiis spiritualibus, disperguntur in corporalibus III 24, p. 136,7. 12. 137,3; sunt collectae in essentia substantiae simplicis III 25, p. 139,4; sunt in spiritualibus substantiis unitae unitione essentiali III 24, p. 137,6. 9; sunt in substantia intelligibili simplicius (modo subtiliori et simpliciiori) quam in substantia composita III 16, p. 112,24. c. 25, p. 140,24. 141,2. — *b.* Anima sensibilis desiderat formas sensibiles V 34, p. 319,24. — Formae sensibiles sunt similes animae III 24, p. 134,10. Forma animae intelligentis non est similis formis corporalibus V 15, p. 285,11. — Formae sensibiles subsistunt in anima III 24, p. 134,12; sunt in essentia animae III 25, p. 139,9. c. 38, p. 167,5. existentia omnium formarum sensibilibus in anima III 40, p. 170,21; *cf.* III 43, 175,5; non sunt in anima sicut in suis subsistentibus III 38, p. 166,22; sunt collectae in essentia animae III 25, p. 138,27; sunt in anima spiritualiter III 24, p. 138,8; sunt in anima simplicius quam in substantia composita III 24, p. 134,14. c. 40, p. 170,19. c. 42, p. 173,2. formae in substantia animae sunt mediae inter formas corporales, quae sustinentur in substantia composita, et formas spirituales, quae sunt in substantia intelligentiae III 41, p. 172,3. forma animae sentientis est una simplex forma colligens in se ipsa omnes formas sensibiles III 38, p. 167,9. formae sensibiles sunt collectae in essentia animae III 25, p. 138,26. sunt in substantia composita dispersae et diuisae, non unitae, et sunt in substantia animae coniunctae, non diuisae, sed unitae III 40, p. 171,20; non ita sunt in substantia animae in potentia, ut unaquaque sit in substantia animae singillatim III 38, p. 167,5. — Formae quae sunt in anima in potentia similes sunt formis sensibilibus in effectu eisque coniunguntur III 38, p. 166,25. *Praeterea* *cf.* anima 4 *d.* — *c.* Formae sensibiles sunt in essentia intelligentiae III 25, p. 139,9; sunt extra essentiam intelligentiae V 15, p. 284,12; *cf.* v. 18; sunt in intelligentia simplicius quam in substantia composita III 24, p. 134,15; sunt collectae in essentia

intelligentiae III 25, p. 138,27. — *d.* Formae corporales sunt in uoluntate III 42, p. 173,18; *cf.* n. 7 *b.* — Forma sustentata in substantia praedicamentorum non est in essentia factoris primi III 6, p. 90,24.

E. (n. 40–41) **Formae uariae diuisiones.**

40) **Formarum diuisiones.** *a.* Debet ut formae sint tres: 1° forma quae est in essentia uoluntatis; 2° forma coniuncta materiae in actu, quae est forma intelligentiae; 3° forma opinata extra materiam, sed coniuncta materiae in potentia; ceterae autem formae continentur sub forma uniuersali IV 20, p. 255,15 sqq. *Cf.* p. 254,18 sqq. 255, 6. 13. — *Diuisio* Platonis de forma in tres modos: 1° formam quae est in potentia, adhuc non in materia, 2° formam quae est in actu, coniuncta materiae, 3° formam elementorum sc. quatuor qualitates IV 20, p. 256,4. — *b.* **Diuisiones formae materialis** (*i. e.* cum materia coniunctae, oppositae formae uoluntariae *i. e.* uoluntatis; *cf.* IV 20, p. 255,6): *Diuisio in quinque genera:* 1° formae particulares naturales, 2° forma uniuersalis naturalis, 3° f. uniuersalis caelestis, 4° f. uniuersalis corporalis, 5° f. uniuersalis spiritualis II 2, p. 27,4. — *Alia diuisio:* 1° forma intelligentiae, 2° f. animae rationalis, 3° f. animae sensibilis, 4° f. animae uegetabilis, 5° f. naturae, 6° f. substantiae, 7° f. corporis, 8° f. figurae et coloris V 20, p. 295,11 sqq. *Eadem diuisio in breuius contracta:* 1° forma intelligentiae, 2° f. animae, 3° f. naturae, 4° f. substantialitatis, 5° f. quantitatis, 6° f. qualitatis V 20, p. 295,25 sqq.; *cf.* IV 3, p. 216,2: forma naturae, animae uegetabilis, animae sensibilis, animae rationalis, intelligentiae. — *Alia:* 1° forma qualitatum primarum, 2° f. metallina, 3° f. uegetabilis, 4° f. sensibilis, 5° f. rationalis, 6° f. intelligibilis V 34, p. 320,9. — **Formae sensibiles** — intelligibiles V 41, p. 332, 5. 6 *passim*; f. spiritualis, — corporalis V 20, p. 295,17 *passim*; f. spiritualis, — corporalis, — media III 41, p. 172,3. c. 42, p. 173,10. — *c.* **Formae sensibilis quatuor modi:** 1° forma particularis artificialis, 2° f. particularis naturalis, 3° f. uniuersalis naturalis, 4° f. uniuersalis caelestis I 17, p. 21,23 (*cf.* n. 25 *a.*).

41) **Formarum uaria genera.** Forma accidentalis (*opp.* substan-

tialis) II 23, p. 66,9. 10. III 36, p. 161,17. V 22, p. 298,24. c. 26, p. 304, 24; *cf.* accidentalis. forma affixa (materiae), — non affixa II 8, p. 39,14. 15, 17. 18. forma altior, *opp.* inferior II 22, p. 64,3. 4. forma animae I 3, p. 5. 28. III 23, p. 133,12. c. 40, p. 169,26. 170,22. IV 6, p. 248,5. V 8, p. 271,13 *etc.* f. animae uegetabilis IV 3, p. 216,2. 3. c. 17, p. 250,13. V 20, p. 295,14. f. animae sensibilis (sentientis) III 38, p. 167,8. 10. IV 3, p. 216,3. 4. c. 17, p. 250,10. V 20, p. 295,13. f. animae rationalis IV 3, p. 216,5. c. 13, p. 239,6. c. 17, p. 250,10. V 20, p. 295, 13 *sive* intelligentis V 15, p. 285,11. 12. 13. 17. anima est forma III 3, p. 81,13. V 19, p. 294,13. forma animalis *i. e.* animae *cf.* n. 32. forma animalium V 34, p. 319,22. f. caeli I 17, p. 20,21. 21,3. f. cognoscentis, — cogniti V 18, p. 285,8. f. coloris IV 8, p. 229,13. V 20, p. 295,16. f. communis I 14, p. 17,21. f. compositi I 17, p. 20,24. III 3, p. 81,13. differentiae sunt formae constituentes IV 2, p. 215,5. 7. f. corporalis *cf.* n. 33. f. corporis II 1, p. 23,11. III 28, p. 147,1. IV 16, p. 249,11. V 15, p. 285,18. c. 20, p. 295,15. formae elementorum II 8, p. 39,16. formae elementorum I 14, p. 17,19. c. 16, p. 19,24. c. 17, p. 20,23. 21,4.11. II 8, p. 39,16. III 19, p. 122,12. IV 20, p. 256,7. forma figurae IV 8, p. 229,13. V 20, p. 295,16. f. ipsius formae, *opp.* essentia formae III 31, p. 152,20 (*cf.* III 14, p. 108,24. 26). f. formarum V 18, p. 290,10. f. herbarum V 34, p. 319,22. f. inferior, *opp.* altior, superior II 22, p. 64, 3. 4. 5. 6. III 23, p. 133,18. c. 26, p. 142,23. V 18, p. 290,12. 15. f. inseparabilis, *opp.* f. separabilis II 8, p. 39,14. III 37, p. 162,20. IV 8, p. 228,9. c. 14, p. 242,4. f. intellectus, *opp.* f. intelligentiae V 41, p. 331, 6; *opp.* f. sensati V 15, p. 284,25. f. intelligentiae II 8, p. 37,24. 38,14. 16. 19. 21. 23. 25. 30. 39,7. 11. c. 20, p. 62,5. 6. III 23, p. 133,12. 24. p. 137,26. 138,2. c. 26, p. 143,2. 4. c. 32, p. 153,2 *passim.* intelligentia forma est III 3, p. 81,13. f. intelligibilis *cf.* n. 26–31. f. manifesta (*opp.* occulta) I 12, p. 15,19. V 20, p. 295,9. c. 43, p. 336,14. formae materiae II 8, p. 39,19. forma materialis IV 20, p. 255,6 (*cf.* n. 40*b.*) f. naturae IV 16, p. 248,5. c. 47, p. 216,2. V 20, p. 295,14. 296,1; *cf.* natura 3*b.* hyle est locus formarum natu-

ralium V 18, p. 291,20. f. occulta I 12, p. 15,21. V 20, p. 295,7. c. 43, p. 336,18. f. particularis, *opp.* uniuersalis I 16, p. 19,28. 29. 20,2. 4. c. 17, p. 20,22. 23. III 24, p. 135,18. IV 7, p. 226,25. 227,1. V 16, p. 286,24. 287,1. *Cf.* n. 25. formae sensibiles particulares, *opp.* uniuersales IV 16, p. 243,23; *cf.* n. 37 d. hyle particularis desiderat formam particularem V 34, p. 319, 20. formae particulares uerbi auditi sunt motus V 43, p. 336,15. 17. forma prima, *opp.* ultima V 20, p. 295,3.8. prima forma constitutrix essentiae primae (*opp.* f. secunda) V 29, p. 310,9. f. propria III 20, p. 125,24. c. 22, p. 133,22. f. propria particularis, — propria uniuersalis V 16, p. 286,23. 287,1. quod est receptibile multarum formarum, non habet in se unam formam propriam III 22, p. 131,18. utrum anima habeat in se formam propriam, *cf.* anima 3 b. f. qualitatis I 9, p. 12,6. V 20, p. 295,25. f. quantitatis II 8, p. 37,23. 38,11. 13. 15. 18. 20. 22. 24. 27. 39,6. 8. 18. III 25, p. 140,25. V 20, p. 295,26. quantitas forma est III 19, p. 123,24. c. 37, p. 162,20. formae rerum II 20, p. 62,4. III 23, p. 133,17. c. 26, p. 142,17. V 8, p. 269,16. c. 15. p. 286,5. formae rotarum IV 1, p. 211,19. forma secunda, quae constituit essentiam substantiarum simplicium (*opp.* f. prima) V 29, p. 310,10. f. sensati, *opp.* f. intellecti V 41, p. 331,4. f. sensibilis *cf.* n. 33—39. f. separabilis (*opp.* f. affixa, inseparabilis) IV 8, p. 228,9. c. 14, p. 242,5. f. spiritualis *cf.* n. 26. f. substantiae II 19, p. 59,3. c. 23, p. 66,27. V 20, p. 295,15. f. substantiae compositae III 20, p. 124,17. 22. 125,9 *etc.*; *cf.* substantia 25 c. f. substantiae praedicamentorum *cf.* substantia 32. f. substantiae simplicis II 8, p. 39,15. c. 23, p. 67,1. III 19, p. 123,11. c. 20, p. 127,6. c. 30, p. 150,13. 20. 25. 28. p. 151, 2. 4. c. 32. p. 155,8. 9. 11. c. 36, p. 161,26. 162,3. IV 18, p. 251,2; *cf.* substantia 13 et 15. f. substantiae intelligibilis IV 17, p. 249,19. 250,1. 4. V 12, p. 278,20. f. substantiae spiritualis III 18, p. 120,11. 16. 18; *cf.* substantia 13 c. substantia simplex est forma V 19, p. 294,13. f. substantialis (*opp.* accidentalis) II 23, p. 66,9. 11. III 37, p. 162,11. V 22, p. 298,26; *cf.* substantialis. f. substantialitatis V 20, p. 295,26. 296,1. f. superior II 22, p. 64,5. III 23, p. 133,18. c. 26, p. 142,24. V 18, p. 290,12. 16. f. uerbi V 43,

p. 336,5. 14. 18. 22. f. ueritatis II 3, p. 29,2. 5. 8. 13. f. ultima, *opp.* prima V 20, p. 295,4; est corporalis, composita ib. v. 5. 8. f. uniuersalis *cf.* n. 14—24. f. uoluntaria, *z. e.* forma uoluntatis IV 20, p. 255,6. totum paratum est ad recipiendum formam uoluntatis III 42, p. 173,25. forma quae est in essentia uoluntatis quomodo forma dici possit IV 20, p. 255,16 sqq.

FORMALIS. Esse formale *cf.* esse.

FORMARE. Omne formatum ad exemplar est formatum III 3, p. 80,22. Cum remouetur forma, destruitur formatum V 9, p. 273,1. — Deus formauit mundum V 41, p. 332,2. — Substantia praedicamentorum ad exemplar est formata III 3, p. 80,24. — Materia per formam fit formata V 28, p. 307,27. c. 32, p. 316,14. Omne intelligibile diuiditur in formam et formatum IV 6, p. 223,12. Corpus est essentia formata suis formis II 1, p. 23,9. in corpore est forma et formatum ib. v. 18. Formata habentia hyle V 4, 263,12. Essentia formata III 14, p. 109,10.

FORTIS. Exitus uirtutis a re forti III 54, p. 199,9. 14. Accidens fortius est penetrabilius III 14, p. 110,5. actio fortior III 15, p. 109,25. motus fortior quam quies III 47, p. 185,21. uirtus fortior est apud factorem quam longius ab eo III 55, p. 201,12 (*cf.* v. 17). 202,6.

FORTITUDO. Virtus unitatis diuersificatur in fortitudine et debilitate V 31, p. 315,23; *item* motus V 37, p. 325,10.

FRVCTVS ex studio scientiae de saeculo deitatis V 43, p. 338,20.

EVNDAMENTVM sapientiae I 7, p. 10,17.

G.

GAVDIVM rerum III 58, p. 209,16.

GENERALIS regula I 3, p. 5,27. II 1, p. 24,2. III 11, p. 102,17. III 50, p. 191,1. Genus generalissimum V 8, p. 269,25. 270,4. 18. 22.

GENERALITAS. Locus generalitatis III 49, p. 189,21. Modus generalitatis III 50, p. 190,24.

GENERARE est procreare rem ex se consimilem III 47, p. 184,19. Hyle herbarum et animalium mouentur in generando ad recipiendum formam herbarum et animalium V 34, p. 319,21. Motus, per quem cuncta generata sunt, alligatus est uoluntati I 2, p. 4,17.

GENERATIO. I. Generatio *i. e.* actus generandi. *a.* Generatio animalis. Generatio est etiam in anima animali III 49, p. 188,27. — *b.* Generatio generaliter dicta (*syn. natura*). *a)* Generatio ex contrariis fit I 14, p. 18,17. Generatio eget subiecto in quo fiat, et re ex qua fiat ib. v. 25. — *β)* Caelum non recipit generationem I 17, p. 21,3. superficies altior caeli continentis est initium generationis siue naturae II 24, p. 69,1. — *γ)* Causa generationis hominis est scientia et operatio I 3, p. 5,5. c. 4, p. 6,5. generatio formarum in anima III 37, p. 163,25; substantiarum aliarum ex aliis III 46, p. 183,26. c. 54, p. 199, 24. — Praedicamenta sunt terminus generationis V 28, p. 308,4.

II. Generatio *i. e.* Generatum. Conuersio elementorum in generationes et conuersio aliarum generationum in alias I 3, p. 6,1.

GENVS. 1) Scientia generum II 9, p. 40,8. Apprehensio generis et differentiae est ultimum ad quod intellectus peruenit IV 6, p. 223,18. V 12, p. 279,8. Substantia intelligentiae apprehendit esse in omnibus rebus, scilicet formam unientem simplicem, *i. e.* genera et species III 41, p. 172,6; *cf.* v. 14. — **2)** Genus ponitur principium in definitione V 22, p. 298,11. Quid est constat ex genere et differentia V 24, p. 302,11. — Genera et species sunt esse in omnibus rebus, differentiae propria, accidentia sunt non-esse III 31, p. 172,7. 15. 20. — Genus superponitur super differentiam III 41, p. 172,18. Diuisio generis in species III 18, p. 118,11. indiuidua et species sunt in generibus III 53, p. 157,11. res multae habent esse in generibus III 53, p. 157,12. Nomen et definitio generis a speciebus pariter suscipiuntur III 18, p. 118,13. 14. — **3)** *a.* Genus commune, *opp.* species genere diuersae IV 10, p. 232,25. 26. conuenientia in uno genere V 8, p. 271,19. — *b.* Conuenientia eiusdem generis sunt III 5, p. 88,12. Omne quod procedit (fluit) ex alio, eiusdem generis est cum illo III 9, p. 98,16. c. 53, p. 197,17. Quicquid est mutatum in aliquid, eiusdem generis est cum re in quam mutatum est III 10, p. 100,4. — Possibile et necessarium eiusdem generis sunt III 10, p. 101,6. 20; *item* compositum et simplex V 14, p. 283,21. substantia praedicamentorum eiusdem generis est cum

substantia quae est prior ea III 10, p. 101,21. 102,8. actiones naturae et animae, animae et intelligentiae sub uno genere sunt III 46, p. 184,2. c. 48, p. 186,1. c. 49, p. 188,9. Substantia et accidens absoluta non conueniunt in uno genere IV 10, p. 232,28. — Quae unius generis sunt, cadunt sub eo quod est genus eorum III 5, p. 88,14. — Genera unum sunt III 33, p. 157,13. genera mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,11. — **4)** *a.* Incomplexi intellectus, quae sunt decem genera III 37, p. 163,18. decem genera corporalia: materia uniuersalis, quantitas, qualitas, relatio, tempus, locus, situs, agens, patiens, habere III 27, p. 143,11. 17 sqq. quomodo decem genera corporalia sint in substantia spiritali ib. v. 11. — *b.* Genus *i. e.* materia IV 6, p. 223,18 *coll.* v. 19. — *c.* Genus in factorem primum non cadit III 11, p. 103,17. — Genera quae sustentur in materia sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331,8. — **5)** Genus generalissimum non existit ex coniunctione duorum intellectuum V 8, p. 270,21. Ens non est genus generalissimum V 8, p. 269, 24. — Materia prima est genus generalissimum V 8, p. 270,4. (Disc.); *cf.* 4 *b.* Unitas est essentia generis generalissimi ib. v. 18 (Mag.). Substantialitas et unitas sunt forma generis generalissimi ib. v. 4. 7. 9 (Disc.).

GRADVS post gradum III 23, p. 133,19. Gradus substantiarum simplicium (intelligibilium) III 56, p. 204,12. c. 57, p. 205,8. Substantia praedicamentorum est gradus inferior naturae II 12, p. 43,23.

GRATIA dei IV 20, p. 256,23.

GROSSITVDO substantiae inferioris II 21, p. 52,25.

GROSSVS. Corpora grossa III 48, p. 187,10.

GYMNASIVM. Applicatio uiri ad gymnasium V 26, p. 305,11.

H.

HABERE est unum ex decem generibus corporalibus III 27, p. 144,11 *coll.* p. 143,11. Quid ei oppositum sit in substantiis simplicibus III 27, p. 144,12.

HABITVDO formae ad materiam talis est qualis animae ad corpus et intelligentiae ad animam V 3, p. 262,12.

HERBA. Hyle herbarum mouetur in generando ad recipiendum formam

herbarum V 34, p. 319, 21. Compositio et retentio elementorum in herbis III 44, p. 178, 4. — Herba crescit III 46, p. 182, 4. — Actio substantiae simplicis in herbis III 44, p. 178, 6. colores et figurae in herbis sunt ex impressione animae et naturae, non ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem IV 16, p. 248, 11. 15. 18.

HOMO. 1) Essentia hominis habet causam finalem I 2, p. 4, 10. causa finalis propter quam factus est homo I 1, p. 2, 8. c. 2, p. 4, 7. 23. eam esse applicationem animae eius cum mundo altiore I 2, p. 4, 23, quae fit scientia et opere ib. v. 26 sqq. causa generationis hominis est scientia et operatio I 3, p. 5, 5 sqq. c. 4, p. 6, 5. quod homo in hac uita inquirere debet, est scientia, maxime scientia sui ipsius I 2, p. 3, 30 sqq. — Quies et motus in generatione hominis est ex causa cogentis uoluntatis I 2, p. 4, 21. — 2) Pars hominis sciens est melior omnibus partibus eius I 2, p. 4, 1. Hominis essentia comprehendit et penetrat omnia et omnia subiecta sunt eius uirtuti I 2, p. 4, 5. homini cogitatio et cognitio proprie conueniunt III 46, p. 182, 5. Quod homini de scientia magis necessarium est scire, est ut sciat se ipsum, ut per hoc sciat alia quae sunt praeter ipsum I 2, p. 4, 3. — Scientia est in essentia hominum III 38, p. 166, 7. 8. homines apprehendunt scientiam sine disciplina ib. v. 7. homines sunt communicantes in apprehensione alicuius rerum ib. v. 5. — Homo cum causam finalem propter quam conditus est cognoscit, felicitatem consequitur I 2, p. 4, 7. felicitas maxima in studio substantiarum simplicium III 57, p. 205, 18. — 3) Conditio hominis exemplum fabricae totius III 58, p. 208, 17.

HVMOR. Humores in animalibus I 14, p. 17, 28.

HYLE (*syn.* materia). 1) Hyle i. e. materia corporalis. a. Nomen quod conuenientius est sustinenti formam mundi est materia uel hyle II 11, p. 43, 1. 10. Hyle est uis recipiens formas sensibiles ex anima III 42, p. 173, 23; est uirtus receptibilis formarum sensibilibus V 18, p. 291, 21; est locus formarum naturalium ib. v. 19. — b. Hyle est spissa et corporalis V 28, p. 309, 6. 9. Corporalitas hyle, *opp.* spiritualitas intelligentiae V 15, p. 284, 23. — c. Ordines simplicis hyle IV 15,

p. 246, 6. — Hyle quo magis descendit, constringitur et corporatur, et partes eius mediae prohibent ultimas perfecte penetrari lumine IV 14, p. 243, 19. — 2) Hyle est extra essentiam intelligentiae V 13, p. 281, 3. 4. c. 15, p. 284, 19. c. 28, p. 308, 19. res habentes hyle (sensibilia corporalia habentia hyle) non sunt in intelligentia V 15, p. 284, 16. 18. — In apprehensione rerum hyle habentium intelligentia opus habet mediantibus formis V 8, p. 271, 20 uel sensibus V 15, p. 284, 11. 20. intelligentia non apprehendit hyle per se, sed mediantibus anima et sensibus V 13, p. 281, 2. 4. — 3) Subsistentia formarum in hyle V 19, p. 293, 13. formata habentia hyle V 4, p. 263, 12. Formae et figurae corporales quae sustinentur in hyle sunt ab anima III 24, p. 138, 7; cf. III 42, p. 173, 23 (n. 1). Hyle particularis desiderat formam particularem V 34, p. 319, 20. Vna hyle habet diuersas formas 1° propter diuersitatem spatii quod habet ipsa hyle, 2° propter debilitatem luminis, quando uestitur materia IV 15, p. 246, 2. *Practerea* cf. III 42, p. 173, 24. IV 3, p. 216, 20. V 34, p. 320, 1 (n. 4). — Lumen diffusum in hyle IV 14, p. 243, 19. — 4) Hyle sensu largiore dicta. Inferius est hyle superiori V 19, p. 294, 14. — Vnitas prima agens non habet hyle, sed unitas secunda constat ex hyle subiecta et unitate sustentata V 23, p. 300, 21. 26. — Diuisio substantiae simplicis in hyle et forma IV 3, p. 216, 20. Anima est hyle subiecta receptioni formarum intelligibilium III 42, p. 173, 24; est in principio sicut hyle receptrix formae V 34, p. 320, 1. — Hyle herbarum et animalium V 34, p. 319, 21.

HYLEARIS unitatis IV 14, p. 242, 14. 18. 20.

I.

ICTVS oculi I 8, p. 11, 16. III 2, p. 76, 5. IV 4, p. 219, 1. 3. 5. c. 10, p. 233, 24. V 27, p. 306, 15, 307, 6. c. 31, p. 314, 19. c. 42, p. 334, 9.

IDENTITAS. Anima rationalis mouetur ab identitate ad extraneitatem IV 13, p. 239, 8.

IGNIS est corpus simplex III 43, p. 175, 27. Applicatio ignis cum aëre II 24, p. 70, 13. Partes ignis nimis unitae et simplices et aequales II 21, p. 63, 15. Calor in igne cf. calor.

IMAGINARI (*cf.* imaginatio). 1) Quomodo substantias spirituales ima-

ginari possumus III 56, p. 204,13 sqq.; quomodo diuersitatem materiae et formae V 3, p. 261,17 sqq. imaginari materiam per se et formam per se V 4, p. 262,17. 263,13. 17. imaginari formas rerum secundum imaginationem uigilantis, *opp.* uera uisione V 13, p. 281,24. 25. — 2) Vis (uirtus) imaginans III 37, p. 164,10. IV 16, p. 249,11. V 4, p. 263,18. esse formarum in ea IV 16, p. 249,11. — Imaginata i. e. formae intelligibiles V 17, p. 290, 2.

IMAGINABILITER recipere formam III 42, p. 174,15.

IMAGINATIO. 1) Vis imaginans (*cf.* imaginari 2). Formae sensibilium sigillantur subtilius et simplicius in imaginatione quam in instrumentis (*scil.* sensibus), in essentia animae subtilius et simplicius quam in imaginatione II 6, p. 36,11. 13. Visio imaginationis et memoriae V 41, p. 332,16. Imaginationem expurgare V 1, p. 257,17; expoliare ab accidentibus corporalibus V 1, p. 258,1. — 2) Actus imaginandi (*cf.* imaginari 1). Imaginatio rerum intelligibilium III 56, p. 203,5; spiritualium V 4, p. 263,11; materiae respectu formae, formae respectu materiae ib. v. 3; essentiae materiae et essentiae formae per se ib. v. 5. 10; applicationis formae cum materia V 6, p. 267,6. 10. Imaginatio uigilantis V 13, p. 281,23.

IMAGO uel pictura III 18, p. 119, 14. 15.

IMMOBILIS. Corpus immobile II 10, p. 42,3.

IMPEDIMENTVM inter uisum et uisibile IV 14, p. 243,16.

IMPERFECTIO corporum sensibilium III 57, p. 205,11.

IMPERFECTVS (*opp.* perfectus). Omne quod procedit ex alio, imperfectum est III 9, p. 98,6. 7. Creatum patiens est imperfectum V 25, p. 303, 23. — Omni imperfecto inuenitur aliquid perfectius III 9, p. 98,8. Quod est imperfectum, mouetur ad recipiendum formam perfecti V 34, p. 320,17.

IMPOSSIBILIS, *opp.* necessarius, possibilis V 24, p. 302,18. Impossibile est priuatio esse et eius absentia V 24, p. 302,21.

IMPOSSIBILITAS substantiae recipiendi unam formam in alia forma praeter corporeitatem II 23, p. 66,21.

IMPRESSIO (*cf.* imprimere). 1) Impressio non fit nisi applicatione im-

mentis ad impressum III 31, p. 152,1. Impressio eget sustinente IV 13, p. 240,19. Impressio eius, quod est in substantia imprimentis, *opp.* creatio III 25, p. 139,24. — 2) Impressio uirtutis agentis III 13, p. 106,15; substantiae simplicis III 20, p. 124,16. 125,8. 13. 20. c. 21, p. 129,1. 4. 7. 10. 11. c. 25, p. 138,17. IV 16, p. 248,17. 22; altiorum substantiarum in inferiores III 46, p. 181,10 (*cf.* III 46, p. 182, 12. c. 49, p. 189,18); naturae III 20, p. 126,20. IV 16, p. 248,11; animae III 20, p. 126,20. c. 22, p. 130,4. 5. IV 16, p. 248,11; primae materiae in omnibus substantiis IV 10, p. 231,25; unitatis V 31, p. 315,9. c. 39, p. 327,26; ab uno V 32, p. 317,8; ab uno uero altissimo IV 13, p. 239,20; a sapientia V 41, p. 331,10. c. 42, p. 333,1; uoluntatis V 40, p. 330,6. diuersi ordines uoluntatis in impressione V 37, p. 324, 13. — 3) Esse non est impressio IV 13, p. 240,19. — Forma impressio unitatis est V 39, p. 327,25. omnes formae sunt impressiones a sapientia essentiae primae V 41, p. 331,9. c. 42, p. 333,1. forma uniuersalis est impressio ab uno uero altissimo IV 13, p. 239,20; *cf.* V 32, p. 317,7. unio materiae et formae est ex impressione unitatis in illis V 31, p. 315,9. — Impressio formarum sensibilium in anima III 37, p. 164,11. 21; in sensu ib. v. 23. — Genera species differentiae propria accidentia sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331,8. Impressio in materia diuersa est propter elongationem ab origine et propter receptionem aliquo mediante et sine aliquo mediante V 41, p. 331,13. Impressiones sensibiles in substantia corporea III 21, p. 128,26. 129,3.5. impressiones in animalibus et herbis IV 16, p. 248,11.

IMPRIMERE (*cf.* impressio). Imprimens attribuit quod habet in sua essentia III 25, p. 139,23. Perfectum imprimit in minus perfectum III 47, p. 185,9. nullum impressum est tale, quale id a quo imprimitur, in fortitudine et perfectione III 22, p. 130,26. Omnis qui agit in aliud non agit in illud nisi per suam formam quam imprimit in illud V 41, p. 331,7. Forma creata impressa est materiae V 43, p. 336,10; *cf.* forma n. 13 d a.

IMPVLVS. Effluxio ex impulsu est, impulsus ex ui III 15, p. 109,29.

IMPROBIE dicere V 39, p. 327,23.

INANIMATA constant ex materia et forma I 14, p. 17,10.

INANITAS (*syn.* uacuitas) non est inter partes corporis II 19, p. 60,7. ad fugiendam inanitatem corpora mouentur in partem contrariam motui naturali eorum ib. v. 8. *Cf.* corpus 3 d.

INCLINARE. Anima inclinat se ad sensum III 37, p. 165,8; ad materiam corporealem III 42, p. 173,28. 174,2.

INCOMPLEXVS. Incomplexi intellectus, quae sunt decem genera III 37, p. 163,18. 23.

INCORPORARE. Formae incorporantur propter applicationem suam ad substantiam corpoream III 28, p. 144,23; propter materiam corporealem quae eas sustinet III 29, p. 148,5. *Cf.* forma 3 f et 18.

INCREMENTVM. Quicquid crescit incremento rei alterius a se, necesse est ut illa res sit per illud II 10, p. 41,22 (*cf.* III 32, p. 154,21). Principium incrementi corporis III 38, p. 166,11. Ponderositas corporis augetur incremento quantitatis II 10, p. 41,23.

INDAGATIO materiae et formae uniuersalis V 11, p. 277,12.

INDIGENS (*opp.* sufficiens). Creatum patiens est indigens V 25, p. 303,23.

INDITVS. Inquirere factorem primum inditum est omnibus V 34, p. 319,16.

INDIVIDVVM non diuiditur I 11, p. 15,6. Indiuidua multa sunt III 33, p. 157,11; sunt in generibus ib. v. 12; mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,10.

INDIVISIBILIS (*opp.* diuisibilis) in effecta II 16, p. 52,3; potentia ib. v. 4. Pars indiuisibilis II 16, p. 52,7. III 26, p. 142,8. punctum indiuisibile II 16, p. 52,10. III 26, p. 142,9. unitas indiuisibilis IV 14, p. 242,13.

INDVCTIO omnium substantiarum sensibilium V 12, p. 278,11 (*cf.* V 13, p. 280,13).

INFERIOR (*opp.* altior, superior; *cf.* infimus). 1) Inferius est ex superiori III 33, p. 157,15. IV 4, p. 217,15. V 21, p. 297,7. inferius a superiori (altiori) est deductum IV 5, p. 222,10; eductum V 12, p. 279,13; defluxum IV 1, p. 211,13. c. 15, p. 247,12. inferius descendit a superiori II 6, p. 37,8. 10. c. 12, p. 43, 24. Esse inferioris est ex esse superiori V 21, p. 297,2. Formae inferiores defluxae sunt a superioribus IV 16, p. 246, 3. c. 20, p. 256,17. V 18, p.

290,13. forma inferior quae subsistit in materia inferiori est suscepta ex forma altiori subsistente in materia altiori II 22, p. 64,3. formae quae sunt infusae in inferioribus, infunduntur a superioribus II 14, p. 48,7. — Lumen fuit ab altiori ad inferius III 52, p. 197,2. inferiores substantiae uestiunt lumen ab altioribus III 45, p. 181,6. — Communis radix de omni quod uenit a superiori ad inferius II 14, p. 48,9. —

2) a. Inferius est exemplum altioris (superioris) II 7, p. 37,6. 9. III 56, p. 203,10. c. 57, p. 208,6. IV 4, p. 217,15. Mundus simplex inferior exemplum altioris IV 16, p. 247,18. — Inferior pars materiae talis est in essentia qualis superior IV 14, p. 244,27. — b. Quicquid est in substantiis inferioribus, est et in superioribus, sed non e conuerso III 49, p. 188,25. inferius habet esse in superiore III 33, p. 157,15. c. 42, p. 173,17. totum quod est in inferiori, est in altiori IV 1, p. 211,13. formae inferiores sunt (sunt complexae, habent esse) in formis superioribus III 23, p. 133,18. c. 26, p. 142,23. IV 15, p. 246, 23. V 18, p. 290,20. — c. Superius habet esse in inferiore IV 4, p. 217,25. c. 16, p. 249,9; *probatur* IV 4, p. 218, 1 sqq. superior proprietas inuenta est in inferiori IV 4, p. 218,4. stabilitas inferiorum in superioribus III 32, p. 153,4. unio formarum inferiorum in formis superioribus V 18, p. 290,15. — Altiores substantiae dant inferioribus suas essentias III 53, p. 198,22. 25. 26; conferunt nomen suum et definitionem III 53, p. 198,23. 24. IV 4, p. 218,7. — d. Res non sunt taliter in superioribus, qualiter in inferioribus V 17, p. 299,9. Formae in inferioribus minus perfectae sunt quam in superioribus II 14, p. 48,8. formae inferiores habent esse in formis superioribus esse subtiliori et simpliciori IV 16, p. 249,9. unio formarum in substantiis inferioribus, sicut in natura et animalibus, minor quam in substantiis intelligibilibus V 16, p. 288,4. compositum simplex est ad id quod inferius est eo IV 4, p. 218,22. superius ex elementis unitius et simplicius est inferiore V 42, p. 333,24. — Superius est supra inferius propter elongationem inferioris a superiori III 51, p. 194,19. 22. —

3) a. Quod est superius, est forma inferiori III 3, p. 81,18. inferius est hyle superiori V 19, p. 294,14. inferior substantia est forma superiori, superior materia sustinens inferiorem

IV 9, p. 230,19. 231,5. — *b.* Superius (unaquaeque substantia III 42, p. 272,21) est agens in inferioribus V 19, p. 294,15. c. 21, p. 296,9. impressio altiorum substantiarum in inferiores III 46, p. 181,10. Motus inferior substantiarum est propter motum superiorum illis III 58, p. 209,2. Substantia altior sustinet et cognoscit inferiorem III 57, p. 207, 21. inferior substantia oboedit et deseruit (seruit) altiori (superiori) III 58, p. 208,20. 209,6. 14. — Vires fecerunt umbram in inferioribus III 55, p. 201,7. c. Essentiae substantiarum altiorum non minuuntur propter generationem substantiarum inferiorum III 54, p. 199,23. Substantiae inferiores non separantur ab essentiis substantiarum a quibus fluunt, etsi sint defluxae ab eis III 54, p. 200,1. — *d.* Inferius non est aequale altiori in intellectu substantia- litiatis, non tamen extra intellectum eius III 52, p. 197,8. substantia inferior secundum aliquid est uirtus, secundum aliquid substantia III 52, p. 197,11. — *e.* Quid unicuique generi eorum quae sunt oppositum sit in extremo superiori III 27, p. 143,16. Proportio ultimi superioris (inferioris) intelligibile III 5, p. 195,10. 12. Aequidistantia extremi inferioris ad extremum altius II 9, p. 39,23.

4) *a.* Vires fecerunt umbram in inferioribus III 55, p. 201,7. Inferius est multa III 33, p. 157,16. formae in substantia inferiori sunt dispersae et occupant locum III 26, p. 142,20. — In inferiori omnia appetunt commisceri V 35, p. 321,6. tam in superioribus quam in inferioribus omnia diuisa moventur ad coniunctionem ib. v. 10. — Forma inferior est unitas II 22, p. 64,6. — *b.* Extremum inferius *cf.* extremum n. 2. ultimum inferius *cf.* ultimum n. 2. — Erigere se ab inferiori ad superius III 46, p. 184,4.

INFERIORITAS. Diuersitas substantiarum in superioritate et inferioritate V 37, p. 324,14.

INFIMVS (*cf.* inferior). Esse ab extremo supremo usque ad extremum infimum distinctum est quatuor ordinibus V 24, p. 301,16. Extensio materiae et formae a supremo usque ad infimum est una continua V 30, p. 313,6. Formae defluunt ab ultimo supremo usque ad ultimum infimum IV 18, p. 251,6. Substantia intelligentiae ordinata est in ultimo supremo, substantia corporis in ultimo infimo V 16, p.

288,9. In infimo extremo motus deficit IV 18, p. 251,20.

INFINITVS (*opp.* finitus). 1) Res infinita non habet formam IV 6, p. 224,1. 3. Infinito non accedit accidens III 6, p. 91,14. Res infinita non mutatur III 6, p. 91,15; non est diuisibilis III 3, p. 80,11. — 2) Creator infinitus III 3, p. 80,18. factor primus infinitus III 6, p. 91,21. 28. c. 8, p. 95,9. 19. 96,14; *cf.* V 25, p. 303,26. essentia aeterna est infinita IV 6, p. 224,3. — Voluntas infinita est secundum essentiam absque actione, non est infinita secundum formam quae fluxit ab ea IV 19, p. 252,19; *cf.* III 57, p. 205,24. — Quomodo aliquid elongari uel appropinquare possit rei infinitae III 55, p. 201, 19. — 3) Forma est infinita ex ea parte, unde uenit ad materiam desursum, scilicet ex parte voluntatis V 28, p. 308,1. quomodo possibile sit ut forma sit ex parte finita, ex parte infinita V 28, p. 308,5 sqq. — Virtus substantiae mediae est infinita secundum suam simplicitatem, finita secundum quod est substantia creata III 3, p. 80,15. — Vires substantiarum intelligibilium infinitae III 57, p. 205,21 (*cf.* p. 206,5). Quomodo intelligentia ab inferiore parte sit finita et infinita V 28, p. 308, 21 sqq. — 4) Substantiae finitae non est motus infinitus III 6, p. 91,25. c. 8, p. 95,9. ab essentia infinita non exit motus finitus III 6, p. 91,10. Locus infinitus tempore finito non potest transiri III 8, p. 95,22. Substantia finita non potest moueri in substantia infinita III 8, p. 96,11. — 5) Non in infinitum omne mobile motorem habet III 50, p. 192,15. Essentia substantiarum simplicium non extensae sunt usque in infinitum III 52, p. 196,8. Forma non habet formam usque in infinitum IV 11, p. 235,14.

INFLECTERE. Anima se inflectitur ad intelligentiam III 42, p. 173,27.

INFLVERE (*cf.* fluere, fluxus et quae ibi laudantur). Causae propter quas aliae ex substantiis influunt aliis III 13, p. 108,14 sqq. Vnitatis influunt in materia V 33, p. 318,20.

INFLVXIO (*cf.* influere). Influxio formae super materiam V 41, p. 330,19. Prima influxio complectitur omnes substantias III 13, p. 108,8; fecit ut aliae substantiarum influerent aliis ib. v. 9.

INFLVXVS (*cf.* fluere, fluxus et quae ibi laudantur). Vis et subtilitas faciunt influxum III 15, p. 110,1.

INFRA (*opp.* supra). Omnes substantiae sunt infra substantiam primam V 17, p. 290,7. Materia est infra voluntatem V 42, p. 334, 22. Receptrix formae est infra eam V 42, p. 335,14. Intelligentia apprehendit quae sunt infra eam V 1, p. 259,3 (*cf.* p. 258,11). Intelligentia, anima, natura sunt quicquid est infra eas V 17, p. 290,14.15.

INFUNDERE (*cf.* infusio). Infundi intelligibilibus V 43, p. 338,24. Forma et voluntas in tota materia infusae V 38, p. 327,1. 3. 6.

INFUSIO (*cf.* infundere) coloris per quantitatem II 17, p. 56,4; formae primae in materia prima III 34, p. 159,4. V 43, p. 337,17; formae simplicis super substantiam oppositam III 25, p. 141,10; formarum simplicium super materiam corporalem III 34, p. 159,13. c. 35, p. 161,21; luminis in corporibus III 34, p. 159,15; quantitatis per substantiam II 17, p. 56,6; solis in aërem IV 17, p. 251,7; voluntatis in substantiis V 38, p. 326,8.

INHAERENTIA formarum sensibilibus III 37, p. 164,9.

INITIVM (*syn.* principium). 1) Initium rerum distat ab ultimo earum III 2, p. 75,11. Quod initium habet, finem habet IV 15, p. 245,11. c. 20, p. 253,22; *cf.* IV 20, p. 254,7 sqq. — Quod propinquius est initio, est ei similis IV 19, p. 253,10 (*cf.* p. 254,7 sqq.). — 2) Essentia voluntatis (creatoris) initium non habet III 57, p. 206,2. V 30, p. 312,18. Actio voluntatis habet initium III 57, p. 206,1. IV 19, p. 252,23. Factor primus est initium omnium rerum III 2, p. 75,10. — Creatum initium habet IV 14, p. 245,10. Lumen quod fluit a voluntate habet initium IV 19, p. 253,8. Forma habet initium IV 20, p. 253,22. 26; *probatur* ib. v. 27 sqq. (*cf.* n. 3). — 3) Initium omnis formae IV 20, p. 254,2. finis formae non est sicut eius initium IV 20, p. 254,7 sqq. initium unionis formae cum materia V 30, p. 311,19. 312,16. c. 37, p. 325, 25 (*cf.* V 29, p. 310,15). — Initium generationis siue naturae II 24, p. 69,1; luminis in virtute et essentia IV 15, p. 245,10; numerorum numeratorum IV 13, p. 240,2; unitatis II 21, p. 63,2.

INQUIRERE (*cf.* inquisitio) factorem primum est inditum omnibus V 34, p. 319,16. Inquirere unionem V 35, p. 321,13.

INQUISITIO (*cf.* inquirere; *syn.* amor, appetitus, desiderium). 1) In-

quisitio animae I 8, p. 11,7. scientiae V 40, p. 329,18. Inquisitio quae continetur intra species quaestionum logicarum III 49, p. 189,19. Intelligentia apprehendit formas intelligibiles sine inquisitione III 48, p. 187,17. — 2) Inquisitio applicationis ad amatum V 32, p. 317,15. inquisitio materiae consequendi bonitatem V 33, p. 318,16. inquisitio bonitatis est diffusa in omnibus V 34, p. 319,4.

INSEPARABILIS forma IV 8, p. 228,9. 12.

INSEPARABILITAS formae a materia (*opp.* separabilitas) IV 8, p. 228,7. 18.

INSPECTOR (*cf.* inspectus). Speculum recipit formam ab inspectore V 41, p. 330,24. 331,1.

INSPECTVS (*cf.* inspector; *syn.* intuitus). Per inspectum verbi indita est forma V 30, p. 313,15.

INSPIRARE. Intelligentia inspirat formam intelligibilem animae V 37, p. 324,25.

INSTABILITAS in fine quietis propter elongationem ab origine unitatis V 31, p. 315,18.

INSTRUMENTVM. 1) Instrumenta animae scientis i. e. sensus I 3, p. 6,2. Anima eget instrumento in apprehensione formarum corporalium III 28, p. 147, 2. formae sensibiles non sunt existentes in substantia animae, nisi applicentur ei per instrumenta instituta ad apprehendendum eas III 38, p. 166, 16. apprehensio animae sentientis formas sensibiles mediantibus instrumentis V 15, p. 285,20. — Formae sensibilibus sigillantur in instrumentis II 6, p. 36,9. Similitudo instrumentorum ad substantiam sentientem et formas sensibiles V 15, p. 285,21. — Anima apprehendit formas sensibiles in se ipsa sine instrumento, sed tum demum, cum apprehenderit eas instrumentis III 38, p. 166,3.19. — 2) Substantia intelligibilis agit cum instrumento III 16, p. 113, 23. Intelligentia apprehendit res sine instrumento III 28, p. 146,27 (Discip.). intelligentia in apprehensione formarum sensibilibus opus habet instrumento III 28, p. 147,4. (Mag.). — Voluntas agit sine instrumento III 16, p. 113,22. — 3) Causa compositionis instrumentorum animae III 40, p. 170,7.

INTELLECTVM. Applicatio intellectus cum intellectu V 2, p. 260,20.

c. 6, p. 267, 16. c. 27, p. 307, 12. deprehensio intellectus ad intellectum V 27, p. 307, 14. — Forma intellecti V 2, p. 260, 23. c. 15, p. 285, 1. intelligentia recipit formam intellecti sine materia V 41, p. 331, 6. — Intellecta spiritualia V 15, p. 284, 17.

INTELLECTVS. I. Intellectus i. e. uis uel substantia intelligens (*syn.* intelligentia II.). 1) Anima particularis, dum uocatur intellectus primus, est in principio sicut hyle receptrix formae, sed cum receperit formam intelligentiae uersalis, quae est intellectus tertius, et fuerit facta intelligentia, tunc erit facilis ad agendum et uocatur intellectus secundus V 34, p. 319, 26. Intellectus est ultimus terminus substantiae spiritualis V 30, p. 312, 9. Anima media est inter substantiam intellectus et sensum III 37, p. 165, 7. Animae, cum se inclinat ad sensum, eripitur apprehensio eius quod est in intellectu; cum ad intellectum, apprehensio eius quod est in sensu III 37, p. 165, 8 (Disc.). — 2) Applicatio intellectus cum intellectu V 6, p. 267, 20. c. 27, p. 307, 12 (*cf.* V 15, p. 284, 25). deprehensio intellectus ad intellectum V 27, p. 307, 14. emissio intellectus a sua essentia saper rem intellectam V 6, p. 267, 23. — Considerare in intellectu V 12, p. 278, 2. Esse materiae in intellectu, *opp.* esse in se ipsa V 9, p. 272, 1. 4. in intellectu existere per se, *opp.* in actu V 23, p. 300, 6; *syn.* in potentia ib. Resolutio substantiarum in intellectu V 12, p. 278, 13. aliquid resolui in aliud intellectu V 7, p. 269, 8. — Intellectus auditoris V 43, p. 336, 6. — 3) Intellectus non apprehendit rem, nisi constantem ex materia et forma IV 6, p. 223, 13. 15; *probat* ib. v. 17 sqq. Sensu aut intellectu non apprehenditur nisi forma IV 3, p. 217, 3. c. 5, p. 221, 15. intellectus non apprehendit rem, nisi cum forma eius adiungitur formae ipsius rei V 9, p. 272, 2. Forma intellectus conuenit omnibus formis IV 4, p. 218, 11. forma intellectus coniungitur cum formis intelligibilibus IV 5, p. 221, 19. 22. apprehensio intellectus non est, nisi cum intelligentia apprehendit formam rei V 5, p. 265, 25 (*cf.* V 15, p. 284, 24). intellectus non applicatur nisi formae intelligibili V 8, p. 271, 11. — Intellectus non comprehendit rem, nisi quia finita est apud eum IV 6, p. 223, 21. — Intellectus discernit formas a corporibus IV 4, p. 218, 10. abstrahere

formam a materia intellectu V 11, p. 277, 18. — 4) Vis intellectus comprehendit omnia V 1, p. 258, 3. Vltimum ad quod intellectus apprehendendo peruenit est genus et differentia IV 6, p. 223, 17. V 12, p. 279, 7. Intellectus penetrat id quod est post substantiam praedicamentorum, donec ueniat ad materiam primam III 56, p. 204, 4. Quomodo possit esse ut intellectus apprehendat materiam uersalem et formam uniuersalem, cum sit ipse compositus ex eis et cadens infra eas V 1, p. 258, 8 sqq. — Intellectus attribuit proprietates V 12, p. 278, 3. omne quod est in intellectu, diuiditur in proprietatem et propriatum V 12, p. 279, 6. — Percipere figuras per intellectum V 43, p. 338, 2. — 5) Erigere intellectum ad ultimum intelligibile III 56, p. 204, 15. Expedire intellectum a captiuitate naturae III 56, p. 204, 17. intellectum clarificare V 43, p. 337, 21. purgare intellectum a substantia corporali V 30, p. 311, 17.

II. Intellectus i. e. id quod intelligitur (*syn.* sensus, significatio). 1) Esse intellectus in anima V 10, p. 275, 1. in essentia creatoris totum existit, sicut aliquis de intellectibus est existens in anima V 30, p. 313, 1. constitutio formarum in anima uocatur intellectus III 37, p. 165, 5. — Duae res cum similes sibi fuerint in aliquo intellectu, quamuis ille intellectus aliter fuerit in uno quam in alio, tamen debet esse unus III 46, p. 182, 26. Ex compositione fit intellectus qui prius non erat V 9, p. 274, 2. — Resonare et modulari sine ordine qui significet intellectus III 48, p. 187, 12 (*cf.* v. 15). — 2) Intellectus in quo conueniunt operationes naturae et animarum unus est III 46, p. 183, 12. — Intellectus actionis uersalis III 58, p. 209, 11; altitudinis III 57, p. 206, 25; compositionis III 45, p. 180, 6; coniunctionis IV 7, p. 227, 19; continentiae III 57, p. 206, 25; corporeitatis IV 2, p. 213, 24; esse IV 10, p. 234, 16. V 5, p. 265, 24; essendi IV 10, p. 234, 1; formae I 17, p. 21, 26. III 40, p. 171, 2. 3. 4. IV 10, p. 234, 16. c. 11, p. 235, 9. c. 14, p. 242, 9. V 4, p. 263, 9. c. 26, p. 305, 4; formae uersalis IV 11, p. 240, 5, 8; intuitus V 18, p. 290, 5; materiae I 17, p. 21, 26; ordinationis IV 7, p. 227, 10; passionis uersalis III 58, p. 209, 11; proprietatis V 4, p. 263, 9; retentionis III 45, p. 180, 6; scientiae V 5, p. 265, 16; spiritualitatis IV 2, p. 213, 23; substantialitatis I 6,

p. 8,13,22. III 52, p. 196,25. 197,1.3.7.9; sustinentis V 4, p. 262,21; uerbi V 43, p. 336,5. 8. 18. 23; unitatis IV 11, p. 235,9. V 8, p. 270,20. 271,1; unitio- nis V 19, p. 292,4. 5. — 3) Incom- plexi intellectus III 37, p. 163,18. 22. intellectus simplices III 37, p. 164,4. Intellectus intellectui obuians IV 3, p. 216,16. Intellectus multum difficilis IV 16, p. 248,7; profundus III 58, p. 209,1; uerus IV 19, p. 253,6. — In- tellectum comprobare V 13, p. 280,11; obseruare V 18, p. 291,13.

INTELLIGENTIA. I. Intelli- gentia i. e. cognitio siue com- prehensio. Aliae res cadunt sub in- telligentia humana, aliae eam excedunt I 1, p. 3, 16. Intelligentia hominis accrescit per scientiam sensibilibus et exit de potentia ad effectum II 6, p. 36,8. — Intelligentia depictionum V 43, p. 338,1.

II. Intelligentia i. e. substan- tia uel uis intelligens (cf. substan- tia intelligibilis, substantia simplex; intellectus I.). 1) Scientia de intel- ligentia. Intelligentia occultior quam anima V 20, p. 294,24. De intelligen- tia quaeritur quid est, non quale nec quare est V 24, p. 302,2. — Quicum- que uoluerit scire principia et omnino quicquid est, debet diligenter specu- lari substantiam intelligentiae V 4, p. 264,6. cognitio intelligentiae ducit ad cognitionem totius V 4, p. 264,7. 12. consideratio diuersitatis materiae uni- uersalis et formae uiuersalis ex con- sideratione formae (essentiae) intelli- gentiae qualis sit V 5, p. 264,13. 16 sqq. — Penetrare usque in saeculum intelligentiae V 43, p. 337,22.

2) Intelligentia quid et qua- lis sit. a. Intelligentia est substan- tia III 48, p. 187,22; cf. IV 1, p. 212,16. — Essentia intelligentiae cf. es- sentia 4 b. — b. Intelligentia est substan- tia non sensibilis II 1, p. 25,15. Substantia intelligentiae est subtilis V 15, p. 285,1 (cf. III 57, p. 207,15); subtilior quam substantia praedica- mentorum III 9, p. 99,2. 10. 14. 19; subtilissima omnium substantiarum V 16, p. 288,6 (cf. III 49, p. 188,13); sub- tilior et prior eo quod patitur in tem- pore III 9, p. 99,7; subtilior et clari- or omnibus quae sub ea sunt II 3, p. 30,9. substantia intelligentiae est simplex III 57, p. 206,5. V 1, p. 258,14. c. 15, p. 286,3. c. 18, p. 291,8; sim- plicissima omnium substantiarum V 16, p. 288,6; in extremitate simplicitatis V

1, p. 258,15; simplicior et dignior omnibus substantiis minoris mundi III 2, p. 77,25. simplicitas et spiritua- litas intelligentiae maior quam ani- mae III 28, p. 147,12. spiritualitas in- telligentiae V 15, p. 284,22. 285,7. substantia intelligentiae est in extre- mitate spiritualitatis V 1, p. 258,15. substantia intelligentiae non angusta- tur aliqua re V 18, p. 294,10. intelli- gentia communicat cum ceteris sub- stantiis simplicibus in substantiali- tate, differt ab eis in sapientia et perfectione IV 1, p. 212,15; cf. III 49, p. 188,14. perfectio intelligentiae III 57, p. 207,15. 26. intelligentia est perfectior quam anima rationalis III 49, p. 188,14. 21; est perfectior et pruden- tior propter lumen diffusum in materia IV 14, p. 243,9. perfectio, dilatatio et nobilitas substantiae intelligentiae III 57, p. 207,26. — c. In- telligentia habet principium eo quod causata est, et non habet finem eo quod simplex est et non temporalis III 57, p. 296,4. — Substantia intelligen- tiae finita est utrisque suis terminis, scil. ex superiori propter uoluntatem et ex inferiori propter hyle V 28, p. 308,17; cf. IV 20, p. 254,2. 6. quo- modo intelligentiae ab inferiori parte sint finitae et infinitae V 28, p. 308,21 sqq. — d. Intelligentia est agens per se ipsam IV 12, p. 238,1; cf. n. 8 b β. Intelligentia continet omnes substan- tias II 3, p. 30,2; cf. n. 4 et 5. — Intelligen- tia similis est uirtuti omnis rei III 23, p. 132,23; est similis animae I 5, p. 7,1. II 3, p. 29,6. 7; non essentiae primae I 5, p. 7,3. — Intelligentiae accidit diuisio III 56, p. 203,20. — Essentia intelligentiae est specifica- tiua omnium V 4, p. 264,9; cf. V 14, p. 283,10. 11. — e. Intelligentia quo- modo debeat esse sicut hyle, quam- uis forma sit V 19, p. 294,11 sqq.

3) Materia et forma intelli- gentiae. — a. a) Intelligentia (sub- stantia intelligentiae) composita est ex materia et forma IV 1, p. 212,14. c. 5, p. 220,12. V 5, p. 265,8. 12. c. 7, p. 268,8. 10. c. 12, p. 279,12, (cf. c. 17, p. 288,23); probatur V 7, p. 268,10 sqq. Forma intelligentiae existit per materiam V 1, p. 259,12 (cf. V 2, p. 261,10. 14); est coniuncta cum materia et unita ei V 5, p. 265,17. 18 (cf. V 20, p. 295,11); constituit essentiam materiae V 14, p. 282,20; finita est apud materiam V 5, p. 266,24. c. 7, p. 268,18. Intelligentia est forma compositi III 3, p. 81,13. —

β) Intelligentia sciendo se ipsam scit se esse formam rei (formam sustentatam) V 5, p. 266,3,9. 22 (cf. V 5, p. 265,4. c. 7, p. 268,17. 269,2). intelligentia sciendo se esse formam scit se sustineri in materia V 1, p. 259,20. c. 5, p. 266,11. 17. 18. — γ) Essentia intelligentiae composita est ex materia uniuersali et forma uniuersali V 1, p. 258,19. 23. 259,1. c. 7, p. 268,8. 14. 15. c. 35, p. 322,12 (cf. *b et s. v.* forma n. 23 c). — δ) Forma intelligentiae uniuersalis est coniuncta materiae in actu IV 20, p. 255,26. Materia et forma intelligentiae particularis sunt exemplum materiae et formae substantiarum spiritualium IV 4, p. 219,23.

6. Intelligentiae forma. α) Intelligentia per formam differt ab alio V 5, p. 264,22. 265,2. 3. forma propria intelligentiae, i. e. differentia substantialis constituens eius essentiam V 5, p. 264,18. — Forma intelligentiae est alia a forma animae IV 2, p. 216,5. Differentia formae intelligentiae ab aliis formis sic est sicut differentia aliarum formarum ab ipsa V 8, p. 268,27. — Forma intelligentiae est quodest V 5, p. 264,20. 265,21. — Forma intelligentiae uniuersalis est intellectus tertius V 34, p. 320,2. — β) Forma intelligentiae est una in se V 26, p. 304,21; est unitas cf. n. 6 b; resoluitur in materiam et unitatem II 8, p. 39,7; est una simplex II 8, p. 38,15 (cf. II 20, p. 61,16); est simplicior quam forma animae III 48, p. 188,5. Forma intelligentiae omnibus formis est altior II 8, p. 39,12, subtilior et superior V 21, p. 296,24. 297,6; est perfectior et clarior quam forma animae III 40, p. 170,17; omnium formarum est perfectissima V 13, p. 280,17, prima IV 20, p. 254,1, initium IV 20, p. 254,2, infra quam omnia cadunt IV 13, p. 239,14; est sapientia perfecta V 40, p. 329,11. Forma intelligentiae est collectiua omnis rei et comprehendens omne IV 13, p. 239,17 etc; cf. n. 5 b et c. — Forma intelligentiae est specificans res V 14, p. 283,10. 11 (cf. V 4, p. 264,9). *De actione formae intelligentiae* cf. n. 8 b d. — γ) Intelligentiae non est appropriata una forma in se, sed formae omnium rerum sunt ei forma essentiae II 3, p. 31,5. 9. intelligentia non habet in se formam propriam II 22, p. 131,21. V 16, p. 286,18. intelligentia non habet formam propriam particularem, sed formam propriam uniuersalem V 16, p. 286,23.

287,1. si intelligentia haberet formam propriam, prohiberet ipsa forma apprehensionem omnium aliarum formarum praeter se V 16, p. 286,20. forma intelligentiae est uniuersalis forma, i. e. in natura et essentia sua est apprehendens omnis formae et sustinens illam III 38, p. 167,22; cf. V 14, p. 283,15. 24. c. 15, p. 284,5. c. 16, p. 287,5. — Forma intelligentiae est forma uniuersalis II 8, p. 37,24. V 7, p. 268,14. 269,12. forma prima est forma intelligentiae V 21, p. 296, 19 (cf. V 20, p. 295,11). forma prima constituit speciem intelligentiae et eam ducit ad esse II 8, p. 38,9 (cf. III 26, p. 143,2 coll. p. 142,25). — δ) Forma intelligentiae initium habet IV 20, p. 254,5; creata est cf. n. 7 a. — Forma intelligentiae finita (terminata) est IV 20, p. 254,2. 6. — ε) Forma intelligentiae uniuersalis est secunda forma, coniuncta materiae in actu IV 20, p. 255,24. Forma intelligentiae est propinquior materiae altiori omnibus formis II 8, p. 38,16. 39,12; est prima forma quae coniuncta est materiae V 20, p. 295,11; non separatur a materia altiori ib. p. 38,19; non est separabilis a materia ib. p. 39,14; penetrat totam essentiam materiae altioris ib. p. 38,21; uestit et circumdat materiam altiore ib. v. 23.

c. Intelligentiae materia. α) Materia est substantia intelligentiae V 1, p. 259,22. substantia (i. e. materia) intelligentiae est praeter formam (essentiam) eius V 2, p. 261,2. 11. 14. 16. — β) Materia intelligentiae recipit formam intelligentiae a uoluntate V 17, p. 288,23; magis est unita cum forma et maioris simplicitatis quam materia animae V 42, p. 333,18; est materia uniuersalis V 7, p. 268,15. 269,14; est materia prima, simplex uere V 8, p. 269,4 sqq. materia propria formae intelligentiae est extremitas sublimior materiae uniuersalis V 17, p. 288,22. — γ) Voluntas infunditur toti materiae intelligentiae V 38, p. 326,14. — Unitas ducens ad esse materiam intelligentiae II 20, p. 61,16; in ea subsistens II 21, p. 62,11,14. — δ) Hyle est extra essentiam intelligentiae (extra intelligentiam) V 13, p. 281,3. 4. c. 28, p. 308,19 (cf. V 15, p. 284,19). materia (i. e. materia corporalis siue hyle) est extra essentiam intelligentiae, sed forma non ita V 26, p. 305,14.

4) Intelligentia omnia continet atque per omnia diffusa est

(cf. n. 5). *a.* Intelligentia circumdat omnes res II 5, p. 33,16. intelligentia est universitas rerum V 18, p. 290,11 (cf. V 14, p. 283,13. c. 15, p. 286,5. c. 16, p. 286,9); quomodo hoc sit V 18, p. 290,11. forma intelligentiae est collectiua omnis rei et comprehendens omne IV 13, p. 239,17. intelligentia continet omnes substantias et omnes sunt in illa II 3, p. 30,2; continet animam III 57, p. 207,19. V 19, p. 293, 7; substantiam praedicamentorum III 3, p. 81,25. — *b.* Intelligentia est quicquid est infra eam V 18, p. 290,13. totum habet esse in intelligentia V 15, p. 285,24; quomodo hoc sit ib. v. 25 sqq. Omne quod est est in intelligentia esse simplex V 15, p. 286,4 (cf. Add. et Corr.). intellecta spiritualia sunt in intelligentia et sunt ipsa intelligentia V 15, p. 284, 17. — *c.* Substantia intelligentiae diffusa est in omnibus et unita cum omnibus V 1, p. 258,15. — *d.* Non omnia sunt in intelligentia uel ipsa intelligentia V 15, p. 284,15. Res habentes hyle, scilicet sensibilia corporalia, non sunt in intelligentia nec ipsa intelligentia V 15, p. 284,16. 18, sed sunt extra essentiam intelligentiae ib. v. 19.

5) Intelligentia in sua essentia siue forma colligit omnes formas unitas et a materia separatas. — *a.* Formae omnium rerum (omnes formae) sunt (sunt subsistentes) in intelligentia III 23, p. 132,24. 133,2. c. 49, p. 190, 10. IV, 10, p. 232,4. V 15, p. 292,14. subsistentia (sustentatio) formarum in intelligentia II 4, p. 33,7. V 19, p. 293, 13. 294,6. intelligentia sustinet omnes formas quae sunt infra eam IV 15, p. 246,5; recipit omnes formas rerum II 3, p. 30,19. 21. 25; receptibilis est multarum formarum III 22, p. 131,20. — Omnes formae similes sunt intelligentiae III 23, p. 133,5. 13. Omnes formae unitae sunt cum intelligentia III 23, p. 133,4. 12. unio formarum (formarum intelligibilium, intellectarum) cum intelligentia II 3, p. 30,14. V 18, p. 290,16. c. 19, p. 292,21. 293,4; cf. III 41, p. 172, 1. V 16, p. 288,3. — Intelligentia est locus formarum intelligibilium V 18, p. 291,19. — Existentia formarum in intelligentia est comparabilis existentiae earum in anima et nouem praedicamentorum in substantia V 18, p. 291,17 (cf. V 19, p. 293,13).

b. Forma siue essentia intelligentiae itemque eius substan-

tia in se colligit omnes formas. *a)* Dicta de forma intelligentiae.

aa) Forma intelligentiae omnes formas sustinet II 8, p. 38,26. c. 20, p. 62,5. III 26, p. 143,2. V 17, p. 289,1. c. 26, p. 304, 22. c. 37, p. 324,19 et coniungit II 20, p. 62,5; est continens omnes formas totius esse V 21, p. 296,23. 297,5; constituit essentiam omnis formae V 21, p. 297,9. omnes formae sunt creatae in forma intelligentiae V 16, p. 286,12. forma intelligentiae est collectiua (maxime collectiua V 13, p. 280,15) omnium formarum (omnis formae) III 40, p. 170,14. IV 12, p. 237,22. V 7, p. 268,12. 269,13; est collectiua omnium rerum et comprehendens omne IV 13, p. 239,17; sustinet collectionem omnium formarum III 32, p. 153,3; collectiua est omnium formarum intellectarum III 38, p. 167,15; magis collectiua est formarum quam forma animae III 38, p. 167,18. forma intelligentiae est forma uniens et collectiua unitatis omnis formae in sua unitate V 13, p. 280,25. — *ββ)* Omnes formae in forma intelligentiae sunt V 13, p. 281,18. c. 14, p. 283,16. 25. c. 15, p. 284,6, subsistunt V 18, p. 290,10, esse habent II 20, p. 62,5. IV 12, p. 238,22; essentialiter sunt V 14, p. 282,14.23. forma animae inuenta est in forma intelligentiae IV 16, p. 248,6. utrum etiam formae sensibiles sint in essentia intelligentiae V 15, p. 284,12 sqq. — In forma intelligentiae sunt omnes formae per se III 40, p. 170,10. Formae intelligentiae et omnes formae unum sunt V 14, p. 283,5. — Vnitio formarum intelligibilium in forma intelligentiae V 18, p. 290,16; cf. c. β. — Vnitio formae intelligentiae cum forma intellecti V 15, p. 285,1; cum formis omnium rerum V 14, p. 283,3 (cf. V 13, p. 280,24). — Forma intelligentiae unitur per se ipsam cum omni forma V 12, p. 280,18. — *γγ)* Forma intelligentiae est forma formarum V 18, p. 290,9; est forma omnium rerum V 14, p. 281,1 (cf. V 4, p. 264,9), quod probatur ib. v. 4 sqq. forma intelligentiae est uniuersalis omnibus formis V 14, p. 283,15. 24. c. 15, p. 284,5 (cf. V 16, p. 287,1. 5). est ipsaemet formae omnium V 14, p. 283,8. 9. est uniuersalitas (uniuersitas) formarum omnium rerum V 14, p. 283,13. c. 16, p. 286,9. c. 18, p. 290,11 (cf. V 13, p. 280,23. c. 15, p. 286,5). — *δ)* Omnes formae sunt in essentia intelligentiae V 13, p. 280, 19. 281,8. c. 14, p. 281,27. in essentia

intelligentiae est totum V 4, p. 264,10. omnes formae unitae sunt essentiae intelligentiae V 13, p. 280,24. c. 14, p. 282,6 (cf. V 14, p. 283,3. c. 18, p. 291,4. 9); formae sensibiles in essentia intelligentiae collectae sunt III 25, p. 138,27. — Essentia intelligentiae est forma omnium V 4, p. 264,9 (cf. V 14, p. 281,1); est universitas et collectio omnium formarum V 13, p. 280,23. c. 15, p. 286,5 (cf. V 14, p. 283,13. c. 16, p. 286,9. c. 18, p. 290,11). — *γ*) Substantia intelligentiae sustinet omnem formam III 9, p. 98,24. III 49, p. 188,14. V 14, p. 282,9 (sustinet omnia III 49, p. 190,9); est receptibilis omnium formarum et sustentatrix earum V 16, p. 288,12 (est capax et sustentatrix omnis rei V 18, p. 291,10); est magis receptibilis formarum in sua essentia et unitate quam natura et animae V 16, p. 288,4. 7. 20. formae quae sunt in substantia intelligentiae unitae, sunt in sua essentia V 18, p. 291,9 (cf. v. 4). formae unitae in substantia intelligentiae et locus in quo sunt, scil. substantia intelligentiae, unum sunt ib. v. 6. formae huius sensibiles mundi subsistunt in substantia intelligentiae III 25, p. 139,3. Cf. substantia 37.

c. Omnes formae in forma intelligentiae simplices et unitae sunt. a) Omnes formae sunt in intelligentia esse simplici spirituali V 13, p. 281,12; sunt in intelligentia simplici esse quam in seipsis III 40, p. 170,14. V 14, p. 283, 18. 26; cf. V 15, p. 286,4. formae rerum in intelligentia sunt simplicius quam in anima III 23, p. 133,17. c. 24, p. 134,15. c. 26, p. 142,17. c. 42, p. 173,3. esse omnium formarum in intelligentia simplicius et subtilius quam in anima IV 16, p. 249,13. formae sunt in essentia intelligentiae multo spiritualius quam in anima III 42, p. 173,16. — *β*) Formae coadunatae in forma intelligentiae non sunt dispersae V 18, p. 291,3. 9. formae intelligibiles in intelligentia non sunt singillatim III 38, p. 167,20. formae in intelligentia non sunt diuersae V 26, p. 304,22. omnes formae existunt coniunctae in forma intelligentiae V 16, p. 286,1. — Vnitio formarum intelligibilium in forma intelligentiae V 18, p. 290,16 (cf. *δ* a aa). formae sunt unitae in essentia intelligentiae unitatione spirituali V 26, p. 304,22; cf. V 13, p. 280,21. 24. c. 14, p. 283,3; unitatione spirituali essentiali, non corporali accidentali V 15, p. 286,5. c. 16,

p. 286,13; cf. V 18, p. 291,4. 9. substantia intelligentiae sustinet omnia unitate sua sustentatione unitationis essentialis V 18, p. 291,11. unitio formarum rerum in intelligentia maior est quam in ceteris formis III 24, p. 137,26; quam in anima III 41, p. 172,1; quam in natura et animabus V 16, p. 288,3.

d. Intelligentia sustinet formas sine materia III 24, p. 135,5; cf. V 41, p. 331,5.

6) Intelligentiae ad unitatem ratio. a. Vnitus quae duxit ad esse materiam intelligentiae est una simplex, non diuisibilis nec multiplicabilis essentialiter, simplicior ceteris unitatibus II 20, p. 61,16. 19; cohaeret primae unitati ib. v. 20. — *b*. Forma intelligentiae est unitas IV 12, p. 238,15. 16. IV 13, p. 238,23. 239,15; est similis formae unius IV 13, p. 239,5; resoluitur in materiam et unitatem II 8, p. 39,7. substantiae infra intelligentiam ordinatae sunt propter numerorum ordinationem, quia sunt infra unum IV 13, p. 239,1. 13. unitas intelligentiae est eius essentia V 18, p. 291,1. — Vnitus subsistens in materia intelligentiae est unitas simplicitatis II 21, p. 62, 11. — Forma intelligentiae est unitas universalis collectiva omnis unitatis (omnis unae) IV 12, p. 233,19. 21. unitas intelligentiae est comprehendens omnes unitates quae constituunt essentiam omnium rerum II 20, p. 61,23. substantia intelligentiae sustinet omnia unitate sua sustentatione unitationis essentialis V 18, p. 291,11.

7) Ortus intelligentiae. a. Forma intelligentiae initium habet IV 20, p. 254,5; creata est ib. v. 6 (cf. V 16, p. 286,12); habet esse ab eo qui eam creauit IV 20, p. 254,3. — Intelligentia est defixa in eo quod est supra eam (sc. materia et forma), et est existens per illud V 1, p. 259,7. 11. — *b*. Voluntas est origo formae intelligentiae V 40, p. 329,10. materia intelligentiae recipit formam a voluntate V 17, p. 288,23. voluntas agit in materia intelligentiae esse, i.e. formam universalem, sine tempore V 37, p. 324,19. cum influit voluntas super materiam formam universalem in effectu et unitur materia cum forma completurque natura eius, tunc fit intelligentia V 33, p. 319,12. forma intelligentiae non est talis ante defluxum ab essentia unitatis qualis postea IV 20, p. 255,22. — Formae fiunt in intelligentia ex intuitu voluntatis V 17, p. 289,19. —

e. Vnitas duxit ad esse materiam intelligentiae II 20, p. 61,16; cf. n. 6 a. — d. Forma prima (i. e. forma universalis) constituit speciem intelligentiae et eam ducit ad esse II 8, p. 38,9; cf. V 1, p. 259,7. 11 (cf. *supra* a) et *praeterea* n. 3 b γ et s.v. forma 23.

8) Intelligentiae vires, actio, passio. a. Intelligentia habet duas vires III 56, p. 203,19 (cf. III 56, p. 204,18). — b. Intelligentiae actio. α) Intelligentia est agens IV 1, p. 212,13; agens per se ipsam IV 12, p. 238,1; agens per suam formam ib. v. 2. 8. actio intelligentiae et animae rationalis sub uno genere et similes sunt III 49, p. 188,9 (cf. p. 189,22). actio intelligentiae in omni sine motu et sine tempore V 39, p. 328,15 (cf. V 37, p. 324,22). Actio intelligentiae in animam rationalem III 48, p. 187,6. c. 49, p. 188,7. c. 57, p. 207,11. — β) Intelligentia applicat se omni rei III 49, p. 188,15; penetrat inferiora III 57, p. 207,13; penetrat interiora rerum III 15, p. 111,24; est diffusa per totum mundum III 15, p. 111,20; diffusa in omnibus et unita cum omnibus V 1, p. 258,15. diffusio intelligentiae in anima V 43, p. 337,9. — Substantia intelligentiae propter suam subtilitatem et perfectionem plus quam anima rationalis concludit et penetrat id quod est infra eam et dominatur illi III 57, p. 207,14. 25. Intelligentia disponens et dominans est substantiarum simplicium III 58, p. 208,22. — γ) Intelligentia est causa animae rationalis III 49, p. 188,22. Totum defluit ab intelligentia V 15, p. 285,24; quomodo hoc sit ib. v. 25 sqq. — δ) Forma intelligentiae est radix et origo omnis formae V 14, p. 284,2. 3; dat omni formae esse et quod est V 16, p. 286,16. esse formarum rerum in se ipsis est ex esse formae intelligentiae V 14, p. 283,22. c. 21, p. 297,8. omnes formae sunt creatae in forma intelligentiae V 16, p. 286,12. formae sunt in anima universali ex intuitu intelligentiae universalis V 17, p. 289,20. intelligentia particularis agit formam particularem in anima sine tempore V 37, p. 324,22. — c. Substantia intelligentiae patiens est in non-tempore III 9, p. 99,4.

9) Intelligentiae cognitio. a. In universum. α) Apprehensio intelligentiae est scientia (i. e. *ἐπιστήμη*) II 3, p. 29,14 (*opp.* existimatio, i. e. *δόξα*,

animae animalis ib. v. 9. — β) Scire intelligentiae est essentiale III 40, p. 170,11. Forma intelligentiae est sapientia perfecta V 40, p. 329,11. intelligentia scit per se certitudinem omnis rei scitae II 4, p. 32,14. intelligentia formam veritatis cognoscit II 3, p. 29,3. 13. in intelligentia forma veritatis subsistit ib. v. 2. 13. — γ) Discernere in intelligentia V 43, p. 337,20. — Intelligentia coniungitur intelligentiae per scientiam II 8, p. 39,5.

δ. Intelligentia quid cognoscat. α) Substantia intelligentiae percipit et cognoscit omnem rem III 49, p. 188,15; est comprehensibilis (sciens) omnium rerum II 20, p. 61,21. III 23, p. 132,26. intelligentia comprehendit (apprehendit) omnes substantias II 3, p. 30,1. 11. — β) Intelligentia (forma intelligentiae) scit omnes formas rerum II 3, p. 30,18. c. 4, p. 33,7. III 23, p. 133,11. V 16, p. 286,10. intelligentia (forma intelligentiae) apprehendit (apprehendit et cognoscit) omnes formas III 28, p. 145,7. 147,9. IV 17, p. 250,7. V 5, p. 265,25. c. 14, p. 282,5. V 16, p. 287,6; formas intelligibiles III 48, p. 187,16; formas sensibiles III 24, p. 137,13. V 15, p. 284,9. quando voluntas infunditur toti materiae intelligentiae, fit ipsa materia sciens et comprehendens formas omnium rerum V 38, p. 326,14. — γ) Intelligentia deprehendit separationem (diuersitatem) rerum intelligibilium, etiam compositarum II 2, p. 28,3. 7. 11. 18. c. 3, p. 31,10. c. 4, p. 31,15. 19. 21. 32,20. 22. 33,1. c. 5, p. 33,11. c. 16, p. 52,18. V 18, p. 292,10; cur hoc sit II 4, p. 31,24. 32,14 sqq. quicquid compositorum intelligentia diuidit et resoluit in aliud, est compositum ex illo in quod resoluitur II 16, p. 51,18. — Apud intelligentiam quantitas et substantia diuersae sunt II 5, p. 33,19. 22. Intelligentia diuidit quantitatem substantiae mundi et resoluit in partes II 16, p. 51,20. — δ) Intelligentia apprehendit spiritualitatem rerum III 23, p. 132,22. — ε) Intelligentia apprehendit essentiam, anima rationalis extrinsecum III 48, p. 188,4. actio intelligentiae est apprehensio unius, i. e. esse rei IV 12, p. 238,6. substantia intelligentiae apprehendit esse in omnibus rebus, i. e. genera et species, substantia animae non-esse, i. e. differentias, propria, accidentia, quae attinguntur sensibus III 41, p. 172,6. 14. — ζ) Intelligentia cognoscit (scit)

se ipsam II 3, p. 29,1. c. 4, p. 32,16. V 1, p. 259,20. c. 2, p. 261,8. 10. 13. 15. c. 5, p. 266,3. 9. 22; essentiam suam V 1, p. 258,20. 259,9. c. 5, p. 266, 16. 20; *cf. c. d et e*. Intelligentia plus quam anima scit inferiora III 57, p. 207,14; apprehendit (scit) quod est supra eam II 3, p. 29,15. V 1, p. 259,6. 7; *cf. c. q*; hyle et res hyle habentes V 8, p. 271,20. c. 13, p. 281,4. c. 15, p. 284,11. 20; *cf. c. a et r*. — *q*) Intelligentia apprehendit (scit) materiam uniuersalem et formam uniuersalem V 1, p. 258,12. 17. 21. 25. 259,14; *cf. c. s*. materia et forma sunt duae portae clausae intelligentiae, quas difficile est intelligentiae aperire V 35, p. 322,9.

c. Intelligentiae cognitio quomodo conficiatur. a) Intelligentia concipit scientiam ex formis rerum III 23, p. 133,7; non apprehendit res nisi per suas formas V 8, p. 271,16. apprehensio intellectus non est, nisi cum intelligentia apprehendit formam rei V 5, p. 265,25. formae intelligibiles sunt media obstacula inter formam intelligentiae et materias formarum intelligibilium V 8, p. 271,12. — Intelligentia in apprehensione hyle habentium opus habet mediantibus formis V 8, p. 271,20. — *β*) Intelligentia scit formas rerum unitione suae formae cum formis rerum III 23, p. 133,11; intelligit formas, quia unitae sunt ei II 3, p. 30,13; non apprehendit rem nisi per coniunctionem suae formae cum forma illius IV 15, p. 222, 1. scientia (apprehensio) intelligentiae est per applicationem et unitiorem suae formae cum forma intellecti V 2, p. 260,22. c. 15, p. 284,25 (*cf. V 5, p. 265,25. c. 6, p. 267,16*). — *γ*) Intelligentia recipit formam intellecti sine materia V 41, p. 331,5 (*cf. III 24, p. 135,5 et praeterea III 23, p. 132, 21: intelligentia apprehendit spiritualitatem rerum*). — Intelligentia apprehendit omnes formas intelligibiles in non-tempore et non-loco III 48, p. 187,16. — *δ*) Forma intelligentiae scit omnia per se ipsam V 13, p. 280,17. intelligentia (forma intelligentiae) apprehendit formas per se ipsam III 28, p. 147,10. 13. V 16, p. 287,6; quomodo hoc sit V 16, p. 287,9 sqq. Intelligentia apprehendit essentias formarum sensibilium per se ipsam III 24, p. 137, 13. c. 25, p. 139,1. — Intelligentia scit per se ipsam quod est habens formam V 2, p. 261,7. c. 5, p. 265,1. — *e*) In-

telligentia indiget sensibus ad apprehendendum formas sensibilium V 15, p. 284,4; intelligentia non apprehendit hyle (res hyle habentes) per se, sed mediantibus sensibus (anima et sensibus) V 13, p. 281,2. 4. c. 15, p. 284,10. 14. 20; cur hoc sit V 15, p. 284,23 sqq. — *ε*) Quomodo forma intelligentiae sciat suam essentiam et se esse praeter materiam quae eam sustineat V 5, p. 266,20 sqq. forma intelligentiae sciendo se ipsam scit se esse formam rei (formam sustentatam) V 5, p. 266,3. 9. 22. intelligentia scit per se ipsam quod est habens formam V 2, p. 261,7. c. 5, p. 265,1, et quod per ipsam formam differt ab alio V 5, p. 265,2. 3. intelligentia sciendo se esse formam scit se sustineri in materia V 1, p. 259,20. c. 5, p. 266,11. 17. 18; *cf. V 1, p. 259,12*. — *η*) Intelligentia non apprehendit quod est supra se nisi apprehensione causae a causato II 3, p. 29,15. intelligentia scit quod supra se est secundum quod est defixa in eo et existens per illud V 1, p. 259,6. — *θ*) Quomodo intelligentia apprehendat materiam uniuersalem et formam uniuersalem V 1, p. 258,12 sqq. 259,5 sqq. 14 sqq. quomodo differat forma a materia apud intelligentiam V 2, p. 260, 21 sqq. forma intelligentiae, cum scit per se ipsam quod est habens formam, propter hoc scit ceteras formas quae sunt extra illam V 2, p. 261,8. forma intelligentiae scit essentiam materiae, quia scit se esse finitam apud materiam, et quia scit se esse formam alii praeter se V 7, p. 268,17; *cf. V 5, p. 265,4. c. 7, p. 269,2*.

10) Intelligentiae locus in ordine eorum quae sunt. a. Generatim dicta. Intelligentia est in extremo superiori V 12, p. 279,12; in ultimo supremo V 16, p. 288,9; est super omnes substantias II 3, p. 29, 21. 23. c. 5, p. 34,17. intelligentia defixa est in eo quod est supra eam et est existens per illud V 1, p. 259,7. 11. — Totum defuit ab intelligentia, sed non est compositum ex ea V 15, p. 285,25. *Cf. praeterea n. 8 b β. γ. δ*. — Omnes substantiae quae mouent corpus hominis sequuntur intelligentiam et sunt obediennes ei, et haec percipit et iudicat illas III 58, p. 208, 24. — Substantia intelligentiae ponitur contra quantitatem III 56, p. 203,18. — b. Intelligentiae ad essentiam primam et uoluntatem

diuinam ratio. c) Intelligentia non est similis essentiae primae I 5, p. 7, 3. — β) Voluntas est supra intelligentiam V 28, p. 308,18. intelligentia ex superiori fuita est propter voluntatem V 28, p. 308,18. Forma intelligentiae est in essentia uoluntatis IV 20, p. 255, 21. Quando uoluntas infunditur toti materiae intelligentiae, fit ipsa materia sciens et comprehendens formas omnium rerum V 38, p. 326,14. *De intelligentiae a uoluntate exitu* cf. n. 7 b. — c. Intelligentiae cum materia prima et forma prima necessitudo. Substantia intelligentiae est infra materiam et formam V 35, p. 322,11 (cf. V 1, p. 259,7). Materia et forma sunt duae portae clausae intelligentiae, quas difficile est intelligentiae aperire V 35, p. 322,9. *Praeterea* cf. forma n. 23. — d. Intelligentiae ad animam ratio. e) Intelligentia est similis animae I 5, p. 7,3. Substantia intelligentiae est praeter substantiam animae rationalis III 48, p. 187,20. 24. diuersitas animae et intelligentiae V 3, p. 262,5. 12. Intelligentia animae est superior III 26, p. 142, 16; IV 1, p. 212,12; perfectior III 49, p. 188,14. 21; magis simplex et spiritualis III 28, p. 147,12. Substantia intelligentiae est subtilior et perfectior (aliis) substantiis intelligibilibus III 49, p. 188,13. Forma intelligentiae forma animae est simplicior III 48, p. 188,5; perfectior et elatior III 40, p. 170,17; magis collectiua III 38, p. 167,18; cf. III 26, p. 142,17. — β) Applicatio intelligentiae cum anima cf. applicatio c. anima et intelligentia unitae V 3, p. 262,5. intelligentia continet animam III 57, p. 207,19; est causa animae rationalis III 49, p. 188,22; in anima diffusa est V 43, p. 337,9. habitudo intelligentiae ad animam talis est, qualis formae ad materiam V 3, p. 262,13. — γ) Actio intelligentiae et animae rationalis sub uno genere et similes sunt III 49, p. 188,9 (cf. p. 189,22). — Formae sunt in anima uersali ex intuitu intelligentiae uersalis V 17, p. 289,20. forma est in intelligentia et postea exit ad animam V 27, p. 307, 3. — Intelligentia propter suam subtilitatem et perfectionem plus quam anima rationalis concludit, scit, penetrat inferiora III 57, p. 207,14. 25. — Cum anima receperit formam intelligentiae uersalis, fit intelligentia V 34, p. 320,3. Intelligentia particularis agit formam particularem in

anima sine tempore V 37, p. 324,22. — *Praeterea* cf. anima n. 13 c. — e. Intelligentiae cum substantia praedicamentorum, hyle, mundo, corpore necessitudo. a) Intelligentia continet substantiam praedicamentorum III 3, p. 81,25. substantia intelligentiae est prior et subtilior quam substantia praedicamentorum III 9, p. 99,2. 10. 14. 19; quam id quod patitur in tempore ib. v. 7. materia naturalis quae sustinet praedicamenta coniungitur formae intelligentiae uersalis V 34, p. 320,12. — β) Hyle est extra essentiam intelligentiae, cf. n. 3 c. d. — γ) Substantia intelligentiae diffusa est per totum mundum III 15, p. 111,20; est simplicior et dignior omnibus substantiis minoris mundi III 2, p. 77,25. — d) Intelligentia corpori non coniuncta nisi anima et spiritu mediantibus III 2, p. 77,26.

11) Intelligentia uersalis et particularis; intelligentia prima siue agens, a. Cum fuerit intelligentia particularis composita ex materia et forma, debet ut intelligentia uersalis sit composita ex materia et forma, et iudicauimus in hoc per intelligentiam particularem de intelligentia uersali, sicut iudicauimus de esse intelligentiae uersalis per esse intelligentiae particularis IV 4, p. 220,4. Cum plures formarum sint in intelligentia particulari, opus est ut omnes formae sint in forma intelligentiae uersalis V 18, p. 281,15. 18. — b. In intelligentiam uersalem pleraque ualent quae de intelligentia simpliciter dicta sunt. Apertis uerbis intelligentiae uersalis mentio fit his locis: III 26, p. 143,2. c. 57, p. 207,25. IV 4, p. 220,4. 7. 8. c. 20, p. 256,1. V 13, p. 281,18. c. 17, p. 289,21. c. 34, p. 320,2. 12. — c. Sapientes noluerunt appellare aliquam substantiarum formam certissime, nisi intelligentiam primam, quae uocatur ab eis intelligentia agens V 19, p. 294,15 (cf. Add. et Corrig.), cum quo loco, conferas IV 20, p. 255,24: secunda forma est forma coniuncta materiae in actu, quae est forma intelligentiae uersalis (opp. prima forma quae est in essentia uoluntatis, ib. v. 16). — d. Materia et forma intelligentiae particularis exemplum materiae et formae substantiarum spiritualium. (intelligentiae uersalis) IV 4, p. 219,23. 220,4. 6; cf. supra a. — Omnes formae

sunt in intelligentia particulari V 13, p. 281,15. 17.20; quomodo hoc sit ib. v. 20 sqq. intelligentia particularis apprehendit per se omnem formam V 13, p. 281,16. — Voluntas particularis, i. e. intelligentia particularis, agit formam particularem in anima sine tempore. V 37, p. 324,22. — *Praeterea haec ad intelligentiam particularem pertinent*: Vis intelligentiae III 56, p. 204,18. intelligentiam clarificare V 35, p. 322,14. discernere in intelligentia tua discretionem certissima V 43, p. 337,20. Diuersitas corporis et intelligentiae V 3, p. 262,5. 12 etc. Coniunctio corporis et intelligentiae cf. 10 e d.

INTELLIGIBILIS (cf. forma 26, materia 21, substantia 9; *opp.* corporalis, sensibilis). 1) Esse est autsensibile, aut intelligibile IV 5, p. 221,14. V 8, p. 271,10. Substantia nouem praedicamentorum est terminus distinguens inter sensibilia et intelligibilia II 6, p. 35,11. in speculatione intelligibilium incipiendum a substantia nouem praedicamentorum ib. v. 12. — Res sensibiles exemplum intelligibilium III 56, p. 203,4. — 2) Res intelligibiles, etsi sint compositae, sunt tamen separatae in sua essentia, quando intelligentia inter eas discernit II 2, p. 28,9. — In intelligibilibus nihil praeter materiam et formam II 23, p. 69,12. c. 24, p. 70,21. III 50, p. 190,14. c. 57, p. 209,23. IV 4, p. 219,9. c. 5, p. 222,8. c. 7, p. 226,8. 227,16. V 1, p. 257,6. in intelligibili est materia uniuersalis et forma uniuersalis IV 7, p. 227,2. omne intelligibile diuiditur in formam et formatum IV 6, p. 223,12; terminatur et finitur per suam formam V 29, p. 309,21. — 3) Formae intelligibiles, i. e. cogitata et imaginata V 17, p. 290,1. Intelligibilia uniuersalia et particularia II 24, p. 69,12. Vltimum intelligibile III 56, p. 204,15. Magnitudo intelligibilium III 56, p. 204,24. Differentia intelligibilis, *opp.* corporalis V 27, p. 306,24. Lumen intelligibile, *opp.* sensibile V 30, p. 313,16. — Infundi intelligibilibus V 43, p. 338,25.

INTENTIO. 1) Intentio i. e. significatio: figurarum II 7, p. 36,17; appetitus et amoris V 32, p. 317,15. — 2) Intentio i. e. *finis*. Intentio nostra II 7, p. 37,1. intentio propter quam est anima humana III 57, p. 205,17.

INTERIOR. Formae intelligibiles interiores IV 16, p. 247,24.

INTERMINABILIS essentia III 20, p. 127,15.

INTERMISSIO. Effluxio aquae sine intermissione V 41, p. 330,21.

INTVITVS (*syn.* inspectus) in substantias est aequidistantia aliarum ab aliis et defluxio uirium et luminum aliarum ad alias V 17, p. 290,5. — Intuitus animae uniuersalis in naturam V 17, p. 289,22; causarum in causata ib. v. 12; dei V 27, p. 307,16; intelligentiae uniuersalis V 17, p. 289,21; intelligentiae in animam particularem V 17, p. 290,2; uoluntatis V 17, p. 289,20.

INTVS (*opp.* extra). Quicquid habet intus et extra, substantia composita est III 29, p. 148,14.

INVENTIO medii inter factorem primum et substantiam praedicamentorum III 13, p. 105,19.

INVESTITURA materiae per formam V 28, p. 308,12.

IVNGERE. Iungi per se ipsum sine medio V 15, p. 285,17.

L.

LACERTVS. Vis animalis effluit in lacertos III 52, p. 196,15.

LAPIS. Lapides constant ex materia et forma I 14, p. 17,29. 18,4. 24. compositio et retentio elementorum in lapidibus III 41, p. 178,4. Colores et figurae in lapidibus sunt ex impressione naturae, non ex coniunctione elementorum secundum aliquam proportionem IV 16, p. 248,11. 15. 18.

LARGIRI suas uires III 13, p. 107,17.

LARGITAS. Origo largitatis V 40, p. 330,12.

LARGITOR. Factor primus est largitor formae III 13, p. 107,13. largitor formae est super omnia V 42, p. 335,13; est esse uerum, a quo omne esse fluit ib. v. 15.

LARGVS. Factor primus largus est III 13, p. 107,11. dator bonitatis largus erit V 43, p. 338,26.

LATERE. Anima latet in corpore V 20, p. 295,23. formae spirituales latent in corporalibus ib. v. 22.

LATVS. Scientia de uoluntate est lata V 40, p. 329,22.

LECTOR ex uerbis dispositis acquirit finem scientiae V 35, p. 321,24.

LECTVS est particulare artificiale I 14, p. 17,13.

LIBER. Comparatio formarum sensibilium ad animam talis est qualis comparatio libri ad legentem II 6, p. 36,15. — Materia prima est quasi liber depictus II 5, p. 34,15. uidere materiam tamquam librum apertum V 35, p. 321,21. materia cum omnibus formis quae sunt in ea fiet tibi tamquam liber propositus coram te V 43, p. 337,24.

LIBRATIO formarum in materia II 13, p. 46,18.

LIGARE (cf. ligatio) terminos in affirmatione III 11, p. 104,16; remotiora cum propioribus II 8, p. 38,3. media ligant extrema V 20, p. 295,6. Anima corpori ligata II 6, p. 35,24. V 6, p. 267,19. Materia et forma ligatae simul V 31, p. 314,19. Vnitas est ligans materiam et formam V 31, p. 315,5. 8. Voluntas est uirtus diuina ligans materiam et formam V 38, p. 326,5. uerbum, scilicet uoluntas (uirtus uoluntatis), ligauit se cum materia et forma V 36, p. 323,18. c. 37, p. 325,20.

LIGATIO (cf. ligare) animae cum corpore V 36, p. 323,19. c. 37, p. 325,20; cum sensibilibus V 42, p. 332,18; cum substantia corporali III 56, p. 205,3. ligatio propositionum III 11, p. 104,9; terminorum ib. v. 10. 22; uoluntatis, materiae et formae I 7, p. 10,5.

LIMES. Excedere limites III 52, p. 196,10.

LINEA est ex duobus punctis II 22, p. 65,6. 8; binario conferri potest ib. v. 7; est in substantia composita III 33, p. 157,9. corpus est locus lineae II 14, p. 49,14. subsistentia linearum in superficie ib. v. 19.

LINEAMENTVM numeri et litterarum in aëre II 21, p. 63,23. lineamenta accidentium III 37, p. 164,20; in materia composita III 37, p. 163,8; substantiae compositae III 19, p. 122,1. 7. 13. 21. c. 25, p. 138,22. c. 34, p. 157,25.

LINEATIO. Forma est sequens materiam in lineatione III 34, p. 158,24.

LITTERA. Lineamentum litterarum in aëre II 21, p. 63,23.

LOCALIS motus III 3, p. 79,15. c. 6, p. 89,28. 90,4. V 37, p. 325,1.

LOCVS. I. Locus sensu physico dictus. 1) Locus duobus modis dicitur, alius corporalis, alius spiritualis II 14, p. 49,18. V 31, p. 314,8; cf. III 32, p. 153,28. 154,4. c. 33, p. 157,2. V 31, p. 314,8. Quomodo forma loci adueniat a superiore ad inferius II

14, p. 48,11 sqq. — 2) Definitio loci corporalis. Locus est applicatio superficie corporis ad superficiem corporis alterius II 14, p. 47,24. locus cognitus est subsistentia aliorum corporum in aliis corporibus II 14, p. 48,23. c. 15, p. 49,24. intentio loci noti est applicatio duorum corporum II 14, p. 49,15. locus uerus est attributus in intellectu extremo inferiori formae V 31, p. 314,5. — 3) Qualis sit locus corporalis. Locus in extremo inferiori est contra ordinem substantiarum simplicium in prioritate et posterioritate in extremo superiori III 27, p. 144,6. — In loco corporali non sunt multa simul III 32, p. 153,29. c. 33, p. 157,3. formae multae diuersae non prohibentur colligi in uno sustinente, nisi locus impedit V 18, p. 291,1. si alicuius proprietas est occupare locum aequalem sibi, non est possibile ut alia res occupet locum ipsum, quamdiu occupauerit illum III 53, p. 156,18. — Omne cuius essentia ubique est, unitum est cum omni quod locus comprehendit III 20, p. 127,19. Nullus locus inanis est a forma IV 18, p. 251,10. — Non omnis res eget loco corporali II 14, p. 47,17. Omne quod non habet locum, essentia eius aequae distat ab omni III 33, p. 156,10. — 4) Locus spiritualis. Substantiae simplices non sunt in tali loco, qualis est locus corporum compositorum II 14, p. 47,18. 49,5. Substantia spiritualis est locus spiritualis formis spiritualibus III 32, p. 154,4. Materia est locus spiritualis, quia sustinet, V 31, p. 314,1. 8; cf. V 4, p. 262,20 et II 14, p. 49,9. 11. c. 15, p. 50,8. Cf. n. 6 b. c. g. Quod non est corpus, locus ei quod corpus est esse potest, sicut corpus ei quod non est corpus II 14, p. 49,11. In loco spirituali multa simul esse possunt III 32, p. 154,7. — 5) Locus infinitus et finitus. Factor primus est locus infinitus III 8, p. 95,28. — Locus infinitus tempore finito transiri non potest III 8, p. 95,22. si quid locum in quo mouetur tempore finito pertransit, locus finitus est III 8, p. 96,4. Substantia praedicamentorum mouetur loco finito III 8, p. 95,25. 27. 96,5. — 6) Variarum substantiarum accidentiumque ad locum ratio. a. Dei et uoluntatis diuinae. Factor primus est locus infinitus III 8, p. 95,28. uirtus factoris primi non comprehenditur loco III 55, p. 201,20. — Voluntas est locus materiae et formae V 31,

p. 314,3; agit secundum locum III 16, p. 113,22. loca apparitionis et occultationis uoluntatis V 40, p. 330,7. — *b.* Materiae et formae. Vtrum materia et forma sint in loco V 31, p. 313,21 sqq. materia est locus formae quia sustinet eam V 31, p. 314,1; sed locus spiritualis, non corporalis ib. v. 8. materia uiuersalis est locus omnium rerum ex intellectu sustinentis V 4, p. 262,20. — Formae quae sunt in substantia altiori, locum non occupant, quae in inferiori, occupant III 26, p. 142,29. — *c.* Substantiarum simplicium. Substantiae simplices non sunt in tali loco qualis est locus corporum compositorum *cf.* 4. substantia spiritualis est in omni loco III 18, p. 121,2 (*cf.* III 20, p. 127,18). substantia simplex non habet locum III 33, p. 156,9; non est locus corporeus ib. v. 2. omne simplex et spirituale locum non occupat III 32, p. 153,12. — Substantia spiritualis est locus spiritualis formis spiritualibus *cf.* 4. Substantiae intelligibiles agunt non sine loco III 16, p. 113,23. — *d.* Intelligentiae. Intelligentia est locus formarum intelligibilium V 18, p. 291,6. 19. formae unitae in substantia intelligentiae et locus in quo sunt, scilicet substantia intelligentiae, unum sunt V 18, p. 291,6. — Motus intelligentiae in non-loco III 48, p. 187,17. — *e.* Animae. Anima est locus accidentibus quae subsistunt in ea II 15, p. 50,8. Mouere animae animalis est mouere totum corpus et commutare de loco ad locum alium totaliter, et mouere animae vegetabilis est mouere partes corporis (in loco) sine mutatione totius de loco ad locum III 48, p. 186,12; *cf.* ib. v. 10. IV 17, p. 250,10. 13. Motus animae rationalis in non-loco III 48, p. 187,14. — *f.* Substantiae praedicamentorum etc. Substantia praedicamentorum loco finito III 8, p. 95,25. 27. 96,5. partes substantiae praedicamentorum inueniuntur in loco, postquam non erant in eo III 10, p. 101,8. Substantia composita est omne id quod locus comprehendit III 20, p. 127,22; est locus corporalis formis corporalibus III 32, p. 153,28. Substantia corporalis non est in omni loco III 18, p. 120,26. — Corpora composita sunt in loco II 14, p. 49,4; *cf.* ib. v. 11 (n. 4). — Hyle est locus formarum naturalium V 18, p. 291,20. — *g.* Anima est locus accidentium *cf.* *e.* — Substantia est locus quantitatis,

quia sustinet eam II 14, p. 49,9.11. in parte locus est quantitati II 17, p. 55, 18. proprietates continuas quantitatis est ut occupet locum aequalem sibi III 33, p. 156,17.

II. Locus sensu logico dictus. Locus generalitatis III 49, p. 189,21; similitudinis II 8, p. 38,1. III 49, p. 189, 21. IV 17, p. 250,5.

LOCVTIO est similitudo creationis V 43, p. 336,21.

LOGICVS. Quod dictum est in logicis IV 4, p. 218,7. Figurae logicae I 1, p. 3. 2. III 12, p. 104,26; probationes III 51, p. 193,20; quaestiones III 49, p. 189,20; regulae I 1, p. 2,19. III 1, p. 75,7.

LONGITVDO. Longitudines corporis sunt diuisibiles in infinitum II 18, p. 57,7.9.

LONGVS. Motus longissimus V 32, p. 316,27.

LVMEN. 1) Lumen sensibile, *opp.* intelligibile V 30, p. 313,16.

2) Lumen sensibile. *a.* Lumen est corporale sensibile V 39, p. 328,17. Lumen in se est spirituale et subtile III 35, p. 159,20. — *b.* Lumen solis III 16, p. 112,27. c. 18, p. 121,10. c. 25, p. 141,19. 21. c. 35, p. 160,14. 15. 23. c. 51, p. 195,25. c. 52, p. 196,11. c. 54, p. 200,8. IV 2, p. 215,17. c. 14, p. 244, 15. 245,2. c. 20, p. 255,3. V 30, p. 313,12. c. 38, p. 327,9. — Lumen solis et lumen diffusum super terram non idem III 54, p. 200,10; lumen solis in aëre distinctum a uirtute solis diffundentis lumen V 38, p. 327,9; *cf.* III 25, p. 141,20. lumen quod effluit a sole in aërem excedit terminos solis III 52, p. 196,11. lumen solis non diminuitur, quamuis generet lumen diffusum super terram III 54, p. 200,8. lumen infusum in aërem comparatione luminis in essentia solis ualde paruum est IV 20, p. 255,3. — Lumen solis in se unum IV 2, p. 215,18; exemplum formae ib. v. 17. 20. — *c.* Diffusio luminis solis per aërem V 30, p. 313,12. c. 43, p. 337,8. applicatio luminis cum aëre II 24, p. 70,12. III 57, p. 206,10. V 6, p. 267,7. c. 27, p. 307, 10. transitus luminis super aërem III 42, p. 174,9. c. 43, p. 175,6. Cum sol eleuatur, completur aer lumine V 33, p. 318,26. Lumen penetrat uiuersitatem essentiae aëris ad modum formae penetrantis essentiam materiae IV 14, p. 241,22. Diffusio luminis subito

sine motu et sine tempore V 39, p. 328,16. — Forma in materia est sicut lumen in aëre V 11, p. 276,15. Aer tenebrosus caret lumine ib. v. 17. — Infusio luminis in corporibus III 34, p. 159,15. Effluxio luminis solis a sole et coniunctio eius cum corporibus III 51, p. 195,25. — *d.* Lumen descendens in aërem clarum mutatur IV 14, p. 245,2. lumen solis in aëre subtili alio modo apparet quam in aëre spisso IV 2, p. 215,19. — Cum speculum clarum substantiae spissae adiungitur, obscuratur lumen eius V 41, p. 331,25. — Diversitas luminum in potentia et debilitate III 54, p. 200,12. — *e.* Lumen non apparet, nisi cum coniungitur superficiei corporis III 35, p. 159,21. 23. lumen defluxum in aërem non deprehenditur sensu, nisi cum diffundatur super corpus solidum III 35, p. 160,2. Ex unitione luminis solis cum corporibus diversis in substantia et coloribus proueniunt lumina diuersa a lumine solis et diuersa inter se III 25, p. 141,19. — Apprehensio luminis cum colore III 35, p. 160,13. — Color apparet sensui, quando adiungitur ei lumen infusum corpori a lumine solis III 35, p. 161,7; *cf.* III 34, p. 159,16. c. 35, p. 159,18. 160,5. 12. lumen et color sunt unum III 35, p. 161,12. — Lumen solet declarare et penetrare formam rei et detegere occultationem V 30, p. 313,18. — Lumen uisus coniungitur lumini solis propter similitudinem III 35, p. 160,14; coniungitur colori ib. v. 15.

3) Lumen sensu largiore dictum. *a.* Omnia quae sunt conferunt vires et lumina III 15, p. 109,19. — Lumen non fluit ab essentia, sed a uiribus accidentibus substantiae III 53, p. 198,16. lumen quod fluit ab altiori ad inferius comparatione substantiae primae non est dignum intellectu substantialitatis III 52, p. 197,2. — *b.* Ordines luminum IV 19, p. 253,18. Lumen primum, i. e. uoluntas, lumen secundum, i. e. forma IV 20, p. 255, 7. 9. 10. Lumina substantiarum altiorum, lumen factoris primi III 45, p. 181, 6. 7. — *c.* Lumen quod est in essentia uirtutis agentis, sc. uoluntas IV 20, p. 254,20. Verbum (diuinum) lumen intelligibile. non sensibile est V 30, p. 313,15. Materia acquisiuit lumen ab eo quod est in essentia uoluntatis V 32, p. 317,26. Lumen defluxum in materia est defluxum ab alio lumine, quod est super mate-

riam, sc. uoluntate IV 20, p. 254,19; *cf.* IV 19, p. 252,11. 253,7. Lumen quod materia acquisiuit ex uoluntate ualde minimum est comparatione eius quod in uoluntate est V 17, p. 289,5. De lumine unitatis fluit in materiam V 33, p. 319,3. 8. — *d.* Forma uocatur lumen, quia uerbum, per cuius inspectum indita est, lumen est V 30, p. 313,13. essentia formae est lumen adinuentum, quod attribuit ei in quo est proprietatem et intellectum speciei et formae V 4, p. 263,8. lumen formae V 42, p. 334,21; *cf.* IV 14, p. 242,22. 243,6; *cf.* forma n. 21. — Lumina substantiarum simplicium III 16, p. 113,6. 10. Quaelibet substantiarum simplicium extendit lumen suum III 52, p. 196,18. Lumen substantiae animae et intelligentiae III 15, p. 111,23; animae V 41, p. 331,23. — *e.* Lumen quod fluit a uoluntate habet initium IV 19, p. 253,8. lumen non habet finem V 6, p. 267,9. — Defluxio luminum V 17, p. 290,6; *cf.* a. c. g. — *f.* Lumen in se unum quid est IV 14, p. 244,26. inferior pars luminis talis est in essentia qualis superior IV 14, p. 244,27. — *g.* Permutatio luminis fit 1° secundum comparationem eius ad materiam, 2° in se, absque coniunctione eius cum materia IV 15, p. 245,23. *a.)* Lumen infusum in materia debilitatur (mutatur) propter materiam, non propter se IV 14, p. 244,3. 13. 23. c. 15, p. 245,18; cuius rei exempla sunt lumen solis permixtum tenebris (IV 14, p. 244,15. 245,2), pannus subtilis albus indutus a corpore nigro (ib. p. 244,16), lumen penetrans tres uitreas (ib. v. 18. p. 245,1). lumen infusum in materia quo est purius a materia, eo est perfectius IV 14, p. 244,9. lumen commixtum clariori parti materiae amplius seruabit speciem quam commixtum crassiori parti IV 14, p. 244,10. Tenebrositas substantiae extingit lumen animae V 41, p. 331,23. non penetrat tantum luminis partem secundam materiae quantum primam IV 14, p. 243,23. partes mediae prohibent lumen penetrare alias IV 14, p. 243,2. debilitas et turbatio et crassitudo et omnino tenebrositas quae accidit lumini materiae infuso non est nisi propter materiam, non propter lumen in se IV 14, p. 242,27. *cf.* p. 245,1. V 15, p. 246,6. Materia est subtilior et superior propter diffusionem luminis in illa IV 14, p. 243,7. Propter diuisionem suam et multipli-

cationem debilitatum est lumen infusum et turbidum factum est et crasum ib. 242,22. — β) Mutatio luminis pro elongatione et propinquitate IV 18, p. 251,16. lumen in supremo purum IV 18, p. 251,12; in fine debilius, donec in ultimo fine sistat IV 15, p. 245,15; in extremo inferiori extinctum, adumbratum, turbidum IV 18, p. 251,14. Quo magis elongatum fuerit lumen ab origine, erit debilius et spissius IV 15, p. 245,5. 20. lumen quo propinquius fuerit suae origini, erit fortius et perfectius IV 15, p. 245,19. Quomodo lumen defluxum a uoluntate possit aliud alio esse propinquius origini IV 19, p. 252,11. 253,5 sqq. c. 20, p. 253,19. Esse quo fuerit propinquius origini essendi, erit fortius lumen V 42, p. 335,16. substantiae quo magis descenderint, erunt minus lumen V 16, p. 288,15. defectus et absentia luminis in ultimo substantiarum IV 20, p. 254,4.

LVMINOSVS. Esse luminosum in potentia V 11, p. 276,16.

M.

MAGNITVDO intelligibilis III 56, p. 204,24; substantiae spiritualis V 30, p. 311,22.

MAGNVS i. e. deus. Vnus magnus I 2, p. 4,11. scientia magni V 10, p. 274,22. c. 27, p. 307,5. c. 30, p. 313,10. creator magnus V 10, p. 274,25. c. 41, p. 330,17. factor magnus V 24, p. 302,20.

MAIESTAS. Maiestatis proprium est efficere perfectum V 25, p. 303,15. Perfectio totius potentiae et maiestatis III 55, p. 201,4.

MANDATVM. Omnia oboedientia sunt mandato diuino III 46, p. 184,10.

MANE. Aëri commiscetur parum splendoris in mane V 3, p. 318,25.

MANERIA. Substantia praedicatorum est magnae nobilitatis et altae maneriae II 6, p. 35,8. Maneriae extendi III 33, p. 157,5; compositionum III 37, p. 163,21.

MANIFESTARE. Quod occultum est in anima, ligatione cum sensibilibus manifestatur in actu V 42, p. 332,21.

MANIFESTATIO figurarum V 20, p. 295,1; luminis III 35, p. 160,12; uirtutis III 55, p. 202,12.

MANIFESTVS (*opp.* occultus). 1) Manifestum exemplum (signum) occulti II 5, p. 34,10. c. 15, p. 50,10. c. 24, p. 70,16. III 56, p. 202,22. esse manifestum speculum occulti V 20, p. 295,18. manifestum forma occulti IV 8, p. 230,4. 7. — Esse fit manifestus propter crassitudinem suam III 56, p. 204,2. 9 (*cf.* V 20, p. 295,9). — Quare facta fuerint manifesta V 26, p. 305,7 sqq. cur formarum aliae sint manifestiores, aliae occultiores V 20, p. 294,18 sqq. quanto magis forma finita fuerit et magis corporea, erit sensui manifestior ib. v. 20. forma quae magis accesserit ad formam corporalem ultimam, erit manifestior ib. p. 295,8; *cf.* I 15, p. 19,20. — Materia quo propinquior est sensui, est manifestior IV 8, p. 230,9. — 2) Manifestus quantum ad sensum, *opp.* quantum ad intellectum III 20, p. 125,26. 126,19 (*cf.* V 20, p. 294,21). — Actio manifesta III 16, p. 113,17. 18. c. 55, p. 200,24. color manifestior V 20, p. 294,21. diuersitas manifesta I 12, p. 15,8. esse manifestum V 22, p. 295,18. exemplum manifestum V 38, p. 326,9. finis manifestus I 11, p. 14,29. forma manifesta I 12, p. 15,19. V 23, p. 299,17. summum manifestum, i. e. formae sensibiles I 15, p. 19,20. forma manifesta uerbi (*opp.* forma occulta) V 43, p. 336,14. 23. locus manifestus II 15, p. 50,11. materia manifesta II 1, p. 24,11. uires animae manifestae I 3, p. 6,3. unio manifestior V 16, p. 288,3. — De manifesto progredi ad occultum I 11, p. 14,12. 25.

MANSIO. Duae mansiones, i. e. sensus et existimatio III 37, p. 164,12.

MANVS. Ante manus ponere III 59, p. 204,25.

MATERIA (*opp.* forma, *syn.* hyle, substantia).

A. Dicta de materia generaliter. 1) Cognitio materiae. 2) Materia quid sit. 3) Materiae cum forma et unitate necessitudo. 4) Materiae effectus atque passionēs. 5) Materia quāuis subtilitate simplicitate perfectione diuersae, tamen in unam materiam rediguntur. B. Materia uniuersalis et particularis. 6) Nomina. 7) Cognitio materiae uniuersalis. 8) Materia uniuersalis quid et qualis sit. 9) Probationes quibus demonstratur esse materiam uniuersalem. 10) Materiae uniuersalis cum forma uniuersali necessitudo. 11) Esse materiae uniuersalis quale sit. 12) Origo materiae uniuersalis. 13) Materia uniuersalis a supremo ad inum descendit descendendoque ex spiritali in se et una fit spissa et multiplex. 14) Materiae primae actio atque passio. 15) Materiae primae motus, appetitus, desiderium. 16) Materiae uniuersalis locus in ordine eorum quae sunt. 17) Materiae uniuersalis ad deum, uoluntatem, unitatem ratio. 18) Intelligentiae cum materia uniuersali necessi-

tudo. 19) *Materiae universales*. 20) *Materia particularis*. C. *Materia intelligibilis*. 21) *Nomina*. 22) *Materiae intelligibilis (spiritualis) genera eiusque uis*. D. *Materia corporalis*. 23. *Nomina*. 24) *Quid sit materia corporalis et cur eam esse ponendum sit*. 25. *Materiae corporalis cum forma necessitudo*. 26. *Materia naturalis*. E. *Materiae uariae diuisiones*. 27) *Materiae diuisiones*. 28) *Materiarum uaria genera*.

A (n. 1—5). Dicta de materia generaliter.

1) *Cognitio materiae*. *Materia*, quo propinquior est sensui, est similior formae, et ideo erit manifestior propter euidentialitatem formae et occultationem materiae, et quo remotior fuerit a sensu, erit similior materiae, et per hoc erit occultior secundum occultationem materiae IV 8, p. 230,8. Non est in natura materiae ut appareat per se V 9, p. 273,25.

2) *Materia quid sit* (cf. n. 8). a. *Inspice proprietates materiae universalis, et inuenies eas in materia inferiori, scilicet quod sit existens per se, una, sustinens diuersitatem, et ceteras proprietates quas habet* II 8, p. 38,4. — b. *Materia a forma eo differt quod materia est sustinens et forma sustentatum; cf. forma 2 b.* — *Materia non est unita per se, sed separata per se* II 23, p. 68,10. — *Formae diuersae adueniunt uni materiae* cf. forma 8 b β. — c. *Nomen materiae illi soli congruit quod paratum est recipere formam quam nondum recepit, nomen uero substantiae illi materiae congruit quae iam aliquam formam recepit et per ipsam formam facta est* II 11, p. 42,21; cf. V 7, p. 269,20. *aurum exspoliatum forma sigilli, sed paratum recipere illam, est materia sigilli interim dum non recipit formam sigilli; sed quando receperit, uocabitur substantia* II 11, p. 43,6. — *Materia quomodo esse habeat* cf. esse 2 α; *essentia 2 b.* — *Essentia materiae* cf. essentia 4 b.

3) *De materiae cum forma et unitate necessitudine* cf. forma 3. — *Materia est contraria unitati, quae est forma eius* II 23, p. 67,20. *una materiam ducit ad esse* Ib. v. 10; cf. n. 12 *materia necesse habet una ad suam unionem* II 23, p. 68,7. *Propter spissitudinem et debilitatem materiae una multiplicatur et debilitatur* II 23, p. 67,14. 17.

4) *Materiae effectus atque passionibus*. a. *Materia facit separationem*

II 23, p. 67,22; *est multiplicatrix* III 33, p. 155, 23; *est causa multitudinis et diuisionis rerum* IV 11, p. 236,20; cf. IV 15, p. 245,6. *Diuersitas et multiplicatio formarum ex materia est* cf. forma 3 g. — b. *Forma quae in se est spiritualis, materiae coniuncta fit corporea* cf. forma 3 f. — c. *Omnes materiae sunt patientes* III 13, p. 106,28.

5) *Materiae quamuis subtilitate simplicitate perfectione diuersae, tamen in unam materiam rediguntur.* — a. *Materiarum uaria perfectio*. a) *Vnaquaeque substantia est materia subiecta ei quod est superius ea* III 42, p. 173,21. *inferior ex substantiis forma est superiori, superior materia sustinens inferiorem, donec peruenitur ad materiam universalem* IV 9, p. 230,19. 231, 12. *materia substantiarum corporalium est forma spirituali* IV 8, p. 230,5 (cf. 229,23). *Materia, quo propinquior est sensui, est similior formae, quo remotior a sensu, erit similior materiae* IV 8, p. 230,8. *Omnes materiae sunt formae materiae primae simplicis* IV 15, p. 246,17. — β) *Quo materia subtilior et superior est propter diffusionem luminis in illa, substantia fiet prudentior et perfectior* IV 14, p. 243,8. *materia subtilis, opp. obtusa* III 34, p. 159,5. 7. *si materia fuerit proxima perfectioni, erit subtilis* IV 2, p. 215,15. *sicut debuit quod aliquid corporum sit simplicius alio et sit in eis materia et forma uicinior spiritualitati et simplicior, similiter debet ut alia ex substantiis spiritualibus sit simplicior alia, et sit in eis materia et forma fortioris simplicitatis et maioris spiritualitatis* IV 2, p. 214,16. — b. *Diuersitas materiarum non prohibet quin conueniant in sensu materialitatis et fiant omnes una materia* IV 15, p. 246, 14. *omnes materiae rediguntur ad unam materiam* IV 15, p. 246,16. 247,9.

B (n. 6—20). Materia universalis et particularis.

6) *Nomina*. *Materia universalis* I 5, p. 7, 20. c. 6, p. 9,13. c. 8, p. 10, 25. c. 9, p. 12,1 *passim*. *materia prima* I 15, p. 19,19. II 1, p. 24,14. c. 5, p. 34,7 *passim*. *materia prima universalis* I 5, p. 8,1. III 49, p. 189,8. c. 57, p. 205,15. IV 10, p. 232,11 *etc.* *materia prima spiritualis* V 21, p. 296,10.

Saepeissime sola uoce materia, adiectiuo non appposito, materia uniuersalis designatur, uelut I 7, p. 9,25. 28. 10, 4. 7. 12. 20. 21. 23 etc. — De materia particulari cf. n. 20.

7) Cognitio materiae uniuersalis. Cf. forma 10. — In materia prima uniuersali est mirabilis omni mirabili III 57, p. 205,16. Materia est occulta V 23, p. 299,17. c. 26, p. 305,7; est summum occultum I 15, p. 19,19 (cf. IV 8, p. 230,12. 13); essentia occulta I 12, p. 15,22; finis occultus I 11, p. 14,23. 26. Materia uniuersalis per se quomodo imaginanda sit V 4, p. 262,17 sqq.; cf. V 43, p. 337, 15. Difficultas huius cognitionis V 4, p. 263,13. — Materia est intelligibilis, non sensibilis V 4, p. 263,11.

8) Materia uniuersalis quid et qualis sit. a. Definitio materiae uniuersalis non est possibilis, sed descriptio V 22, p. 298,10. 12. Materia non est composita ex essentia et differentia V 2, p. 260,3. 9, sed differt a forma per se ipsam ib. v. 14. Natura materiae est praeter naturam formae in se ipsa V 1, p. 259,18. materia est aliud a forma in sua essentia IV 4, p. 218,27. 219,1. Cf. forma 12 b a. — Super materiam uniuersalem et formam uniuersalem non est genus, quod ponatur principium in definitione earum V 22, p. 298, 11. materia prima est genus generalissimum V 8, p. 270,4 (Disc.). — Quid qualis quare materia uniuersalis sit V 23, p. 299,14. 15. 300, 13. c. 24, p. 301,3. c. 26, p. 304,16. — Materia per se non describitur sicut coniuncta formae V 9, p. 273,17. — b. Descriptio materiae, quae sumpta est ex eius proprietatibus, haec est, scilicet quod est substantia existens per se, sustentatrix diuersitatis, una numero; et iterum describitur sic, quod est substantia receptibilis omnium formarum V 22, p. 298,13. Proprietates materiae uniuersalis sunt quod sit per se existens, unus essentiae, sustinens diuersitatem, dans omnibus essentiam suam et nomen I 10, p. 13,14. 23 sqq. c. 11, p. 15,9. II 8, p. 38,4 (cf. n. 2 a). IV 10, p. 232,3. — Proprietates materiae duae sunt, 1° sustinere formam, 2° multiplicitas et diuisibilitas IV 11, p. 236,23. 25. 237,4. — Nulla proprietas cadit in materiam tantum, sed in materiam et formam simul IV 5, p. 221,4. Proprietates materiae primae sunt in toto IV 10, p. 231,23. —

c. D. Iam ostendisti mihi quid est materia et quid est forma; sed nunc declara qualis est materia et qualis forma. M. Materia est sustentatrix, et forma sustentata; et etiam materia est occulta, et forma manifesta; et etiam materia perficitur ex forma, et forma est perficiens essentiam materiae; et etiam materia est designata, et forma designans; et etiam materia est discreta, et forma discernens V 23, p. 299,14. — d. Materia est sustinens V 2, p. 259,25. 260,1. 20. c. 33, p. 318,7. c. 42, p. 334,5; sustentatrix V 23, p. 299,16; sustinet omnia (totum) I 11, p. 15,7. II 7, p. 37,17. III 42, p. 174,18. c. 49, p. 189,8. IV 9, p. 230,24. c. 10, p. 231,18. V 21, p. 296,13; omnes formas cf. e. — e. Materia uniuersalis est materia tantum sustinens, non forma simul II 1, p. 24,5. 14. Materia prima simplex uere est materia omnibus materiis IV 15, p. 246,18. Materia prima in se caret forma V 10, p. 275,28. materia prima non induit formam IV 8, p. 229,8. materia non habet formam propriam in se III 22, p. 131,21; cf. IV 1, p. 211,8. V 4, p. 263,7; est in se receptibilis formae V 10, p. 275,23 (cf. 276,4); est receptibilis multarum formarum III 22, p. 131,20; in se non est nisi receptibilis tantum, i. e. parata ad recipiendum actionem V 31, p. 314,14. materia prima uniuersalis sustinet formam totius absolute IV 15, p. 247,6; omnes formas II 5, p. 34,7. 15. III 56, p. 203,17. IV 9, p. 231,8. 12. c. 10, p. 232,6. V 19, p. 294,5. c. 32, p. 316,14; formam uniuersalem V 18, p. 292,19. Materia est uestita V 26, p. 305,14; est retenta ib. v. 23. — f. Materia uniuersalis est sicut locus omnium rerum V 4, p. 262,20; est locus formae, quia sustinet eam V 31, p. 314,1. 8; existit in toto V 21, p. 296,15; continet omnia (totum, omnes substantias) II 1, p. 245,14. IV 10, p. 232,12. V 30, p. 311,4; colligit omnes formas III 23, p. 132,14. essentia materiae non est aliud ab essentia eorum quae sunt, sed diuersitas est per formas, i. e. differentias quae adueniunt ei I 12, p. 15, 15. 16,2; quod exemplo declaratur I 12, p. 15,24 sqq. est communis omnibus substantiis IV 10, p. 232,12. sustentata in materia prima sunt partes illius, materia prima ipsa uniuersalis ad illa II 5, p. 34,12. — g. Materia prima est simplex I 8, p. 11,21; simplex uere IV 9, p. 230,22. V 7, p. 269,5. 10.

cf. III 22, p. 131,20; est in ultima unitione et simplicitate V 3, p. 261,18; *cf.* V 1, p. 257,15; est simplicior omni materia et finis omnis materiae I 5, p. 8,1; colligit omnes formas propter suam simplicitatem et subtilitatem III 23, p. 132,14. materia prima, i. e. materia simplex spiritualis, qua nulla est simplicior IV 8, p. 229,3. 8. — Materia in se est una, et non unenit diuersitas nisi ex forma V 30, p. 311,2; *cf.* n. 13 c. — *h.* Natura materiae est multiplicari et diuidi V 26, p. 306,2. materia est multiplicabilis et diuisibilis IV 11, p. 236,19; *cf.* ib. p. 237,4 (*cf.* *b.*). — *i.* Materia prima est spiritualis V 21, p. 296,10; *cf.* V 4, p. 263,6. 11. Materia et forma sunt finis substantiarum in spiritualitate V 1, p. 257,15. — Materia est corporalis comparatione formae IV 14, p. 244,25. materia prima est similis corpori in comparatione uoluntatis III 16, p. 113,16. materia in se est corporalis III 34, p. 158,24. — *k.* Materia prima appellatur possibilitas V 24, p. 303,3. c. 42, p. 334,18. 20; cur hoc sit V 42, p. 334,20 sqq. Materia est in potentia V 26, p. 305,17. Forma non est in materia absolute, sed in potentia V 10, p. 276,7. — Materia quale esse habeat in se et quomodo eius esse sit ex forma, *cf.* n. 10 et 11. — *l.* Vtrum materia sit priuatio V 10, p. 274,8. 10. c. 11, p. 277,8. materia est similior priuationi V 26, p. 306,16; est priuata V 10, p. 274,12; est priuata comparatione esse rei compositae ex materia et forma V 11, p. 277,8. 10, *uel* comparatione esse formalis (non esse materialis) V 11, p. 277,3; non est priuata absolute, quia habet esse in se in potentia V 10, p. 274,12. 20, et ad esse exire potest V 10, p. 275,4. 6 (*cf.* V 33, p. 319,10). priuatio materiae est sicut tenebrositas aeris V 11, p. 276,14. — *m.* Materia assimilatur duobus IV 11, p. 236,11. 21. 237,14. c. 12, p. 237,19. proprietates duorum conueniunt materiae IV 11, p. 236,15 sqq. *Cf.* forma n. 22 *b.* — *n.* *a.* Materia et forma aequae sunt in nomine substantiae et definitione III 18, p. 118,19. materia est substantia simplex III 22, p. 131,20. materia dedit omni substantialitatem V 16, p. 286,16. — *β.* Dicitur materia, cum refertur ad formam; dicitur substantia, cum perse stat V 7, p. 269,20; *cf.* II 11, p. 42,21 (*cf.* n. 2 *b.*). — *γ.* Materia est uirtus ad sustinendum formam V 10, p. 275,11.

essentia materiae est uirtus spiritualis, constituta in se non habens formam V 4, p. 263,6. — *o.* Materia prima est quasi liber depictus et nolumen lineatum II 5, p. 34,15. — *p.* Materia finita V 28, p. 307,17; formae finita *cf.* forma 16 *b.* — Materia non habet finem neque terminum V 16, p. 267,5 (Disc.).

9) Probationes quibus demonstratur esse materiam uniuersalem. *a.* *Argumenta quibus probatur omnes materias resolui in materiam uniuersalem.* *a.)* Proprietates materiae uniuersalis sunt in omnibus quae sunt I 11, p. 14,18. V 12, p. 278,1. — *β.)* Modi materiae in sensibilibus conueniunt in intellectu materiae I 17, p. 21,26. V 12, p. 278,15. omnes materiae intelligibiles conueniunt in significatione materiae IV 7, p. 226,20. 23. V 12, p. 278,20 (*cf.* IV 5, p. 220,17. 19. c. 8, p. 228,14). materia uniuersalis sensibilis et materia uniuersalis intelligibilis inter se ordinatae fiunt una materia IV 7, p. 227,9. 11. c. 10, p. 231,19. V 11, p. 278,24 (*cf.* IV 220,22. c. 8, p. 228,19). — *γ.)* Postquam omnia quae sunt diuersa sunt formā, et quaecumque sunt diuersa per formam, debet ut conueniant in materia: ergo sequitur ex hoc quod materia eorum quae sunt sit una IV 10, p. 233,8. — *b.* *Argumenta quibus probatur, praeter formam uniuersalem esse materiam uniuersalem;* *cf.* locos s. v. forma n. 12 *d* *allatos*, quibus addas V 23, p. 300,14 sqq.

10) Materiae uniuersalis cum forma uniuersali necessitudo, *cf.* forma n. 13.

11) Esse materiae uniuersalis quale sit, *cf.* esse n. 2 *a* et *c*; forma n. 13 *e. f. g* et n. 14. — Prima forma constitutrix essentiae materiae primae (*opp.* secunda forma quae constituit essentiam substantiarum simplicium) IV 29, p. 310,9.

12) Origo materiae uniuersalis. *a.* Vtrum materia aeterna fuerit aut esse coeperit V 31, p. 314,23. Materia et forma coeperunt V 37, p. 325,17. materia et unitas coeperunt esse simul V 9, p. 272,22; *cf.* V 42, p. 334,10. 12. materia non est ante formam V 31, p. 314,16 sq. materia et forma sunt una debito esse alterius, *cf.* forma 13 *f* *β.* — Materia ad esse exire potest V 10, p. 275,4. 6; exit de non-esse ad esse V 33, p. 319,10;

quomodo ad esse exeat V 10, p. 276,2. materia est ex non-materia V 31, p. 315,1. exempla exitus materiae et formae de potentia in effectum V 27, p. 307,13. — *b.* Quomodo de materia prima quaeratur quare sit V 24, p. 301,3. Causa finalis essentiae materiae et formae V 24, p. 303,6. — *c.* Materiae primae non est causa nisi deus qui creauit eam V 24, p. 301,10. materia creata est I 7, p. 10,4; *cf.* V 36, p. 323,18. materia est creata cum forma simul V 42, p. 334,10; fuit creata cum creatione formae sustentatae in ea sine spatio temporis V 42, p. 334,12. — *d.* Voluntas est uirtus diuina, faciens materiam et formam V 38, p. 326,4. existentia materiae et formae ex uoluntate est, ideo quia ipsa est actor earum et coniunctor et retentor earum V 39, p. 327,20. uoluntas est factor, materia et formae factae V 37, p. 325,22; *cf.* V 38, p. 326,25. materia indiget uoluntate ad habendum esse et consistere V 31, p. 314,4. — Verbum, scilicet uoluntas, creauit materiam et formam V 36, p. 323,18. — *e.* D. Quare fuerunt materia et forma? M. Propter primam essentiam et eius proprietatem V 23, p. 300,13. materia est creata ab essentia, et forma est a proprietate essentiae V 42, p. 333,4. 334,24. 335,4. 6; *quod explanatur* ib. 335,1 sqq.

13) Materia uersalis a supremo ad imum descendit descendendoque ex spirituali in se et una fit spissa et multiplex. *a.* Descensus gradus materiae ad inferius II 21, p. 61,18. — Extensio materiae et formae a supremo usque ad infimum est una continua V 30, p. 313,6. — Principium inuestiturae materiae pro forma V 28, p. 308,12. Materia quae proximior est fluxui uirtutis III 55, p. 202,10. — Materia habet duo extrema, unum ascendens ad terminum creationis, aliud descendens ad finem quietis V 29, p. 310,14. — *b.* Materia prima, i. e. materia simplex, spiritualis, qua nulla est simplicior IV 8, p. 229,3. 8; *cf. locos* n. 8 *g allatos.* — Materia quo magis descenderit, fit spissa propter elongationem luminis infusi in illa et propter multiplicitatem partium IV 14, p. 243,10; *cf.* V 35, p. 321,3. materia quo subtilior et superior est, propter diffusionem luminis in illa substantia fiet prudentior et perfectior IV 14, p. 243,8. materia quando fuerit spissa, remota ab origine unitatis V 39, p. 328,21. — Quod de ma-

teria est supra caelum, est spiritualis formae, quod descendens a summo caelo, formae corporalis V 29, p. 310,17. 20 (*cf.* V 29, p. 310,8: aliquid materiae caret forma spirituali; *sed* V 29, p. 309,28: materia tota sustinet formam spiritalem). — *c.* Materia prima est una I 12, p. 15,23. 16,4. II 8, p. 38,5. IV 9, p. 230,24. 231,15. c. 10, p. 231,19. 23. 232,15. 30. 233,1. 10. 12; una numero V 22, p. 298,16; una in essentia IV 15, p. 245,6; unius essentiae I 10, p. 13,15. 26; una in se V 30, p. 311,2; non habet diuersitatem I 12, p. 15,23. Quare materia prima sit una V 26, p. 304,17. (Materia non est una IV 6, p. 223,3). — Materia cum magis descenderit et spissabitur, tunc multiplicatur et diuersificatur V 35, p. 321,3. materiae accessit mutatio et diuisio IV 6, p. 223,4. materia quo propinquior primae unitati, eo magis una et simplex, quo remotior, eo magis multiplex et composita II 20, p. 61,13.

14) Materiae primae actio atque passio. *a.* Materia prima spiritualis est agens in omni V 21, p. 296,11. 13. materiae actio diuersificatur propter elongationem ab origine V 21, p. 296,12. — Materia non habet actionem V 31, p. 314,13. — *b.* Materia prima est receptibilis actionis per se III 13, p. 106,23. 107,6. Materia quae proximior est fluxui uirtutis, est paratior ad recipiendum eius actionem III 55, p. 202,10. causa diuersitatis actionis uoluntatis accidit ex materia quae recipit actionem eius V 37, p. 324,16. materia quando fuerit spissa, remota ab origine unitatis, debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis sine tempore et sine motu V 39, p. 328,21. omnes partes materiae receptibiles sunt actionis formae III 13, p. 107,8. — *c.* Materia, cum forma accesserit, facta est formata et sustentatrix formae V 32, p. 316,14. materia est receptibilis formae *cf.* n. 8 *e*; sustinet omnes formas ib.; continet omnia ib. *f.* esse (existentia) omnium formarum in materia prima *cf.* forma 8 *b* *β.* productio formae in materiam V 6, p. 267,21. lumen infusum in materia *cf.* forma 21 *et* lumen 3 *d.* *g.* materia formā constituitur, perficitur, retinetur, penetratur, nescitur *cf.* forma 13 *e* *γ.* *δ.* *e.* — *d.* Forma, cum materiae coniungitur, mutatur, diuersificatur, multiplicatur *cf.* forma n. 13 *f* *γ* *et* 19 *c* *a.* — Diuersitas actionis uoluntatis ex materia

V 37, p. 324,16; *cf. supra b.* — *c.* Vtrum materia uniuersalis sit sciens V 18, p. 292,19. materia non est sciens nisi per formam V 33, p. 318,18. — *f.* Vmbræ materiae primæ uniuersalis III 57, p. 205,15.

15) Materiae primæ motus, appetitus, desiderium. *a.* Materia prima mobilis est V 10, p. 275,26. materia mouetur ad recipiendum formam V 26, p. 305,21. *c.* 32, p. 316,8. *c.* 33, p. 318,10. 15, *quod exemplo animæ scientiam inquirentis illustratur* V 32, p. 316,8 sqq. Materia non mouetur ad consequendam essentiam uoluntatis, sed ad consequendam formam quæ creatur ex ea V 32, p. 318,3. — Materia mouetur ad habendum perfectionem V 26, p. 305,21. motus materiae primæ est ad formam, ut perficiatur per eam V 10, p. 275,26. — *b.* Materia mota est ad recipiendum formam propter suam inquisitionem consequendi bonitatem quæ est unitas V 33, p. 318,15. 19. Materia mota est ad recipiendum formam, ut exeat a dolore priuationis ad delectationem essendi V 29, p. 310,5. delectatio materiae, dum recipit formam V 32, p. 316,19. — *b.* Causa propter quam materia mouetur ad recipiendum formam est appetitus materiae ad recipiendum bonitatem et delectationem dum recipit formam V 32, p. 316,18. signum quod motus materiae et ceterarum substantiarum est appetitus et amor, est quod materia inquitur applicari formæ V 32, p. 317,13. 17. Materia prima desiderat recipere formam primam, ut acquirat bonitatem quæ est esse V 34, p. 320,14. motus materiae ad recipiendum formam non est nisi propter desiderium primi esse V 32, p. 317,21. Quia materia proxima est unitati, debet ut de eius lumine et uirtute fluat in eam, per quod moueatur et desideret ad illam V 33, p. 319,2. 7 sqq., *quod similitudine æris et luminis explicatur* ib. p. 318,24.

16) Materiae uniuersalis locus in ordine eorum quæ sunt. *a.* Materia et forma uniuersalis sunt finis omnium quæ creata sunt V 1, p. 257,14. Materia uniuersalis est in ultimo fine eorum quæ sunt V 4, p. 262,19; est in extremo superiori (altiori) V 4, p. 263,15. *c.* 35, p. 320,25. Materia uniu. et forma uniu. sunt finis esse ex parte inferiorum et principium ex parte adiuuentoris omnium II 7, p. 37,17. Ma-

teria prima uniuersalis est finis ultimus omnis materiae I 5, p. 8,2; est finis occultus, post quem non est finis nisi factor primus I 11, p. 14,23. 26. — Materia est infra formam V 42, p. 335,13; *cf.* IV 11, p. 236,26. 237,13. forma uenit a superiori et materia recepit eam ab inferiori V 42, p. 335,9. — Materia uniuersalis in extremo superiori est contra substantiam in extremo inferiori III 27, p. 143,17. materia prima ponitur contra substantiam quæ sustinet omnes formas corporis III 56, p. 203,16. 204,6. — *b.* Proprietates materiae primæ sunt in omnibus quæ sunt I 11, p. 14,8. V 12, p. 278,2. 4. 7; sunt in materia inferiori II 8, p. 38,5. 7. quæ sint proprietates et impressiones materiae in omnibus substantiis IV 10, p. 231,24 sqq.

17) Materiae uniuersalis ad deum, uoluntatem, unitatem ratio. *a.* Materia prima a deo creata est *cf.* n. 12 *c.* Esse materiae et formæ in scientia dei uniuscuiusque per se V 27, p. 306,25 sqq. Esse materiae sine forma in sapientia creatoris quale sit V 10, p. 274,24. Materia habet esse in potentia in scientia æterni V 10, p. 274,21. Materia stabilis est in scientia altissimi et magni sicut stabilitas terræ in medio caeli V 30, p. 313,9. Materia est creata ab essentia prima, forma est a proprietate essentiae *cf.* n. 12 *c.* — *b.* *a.)* Voluntas est aliud a materia et forma V 37, p. 325,21. Materia prima in sua natura diuersa est ab essentia uoluntatis III 16, p. 113,15. Materia prima est similis corpori in comparatione uoluntatis III 16, p. 113,16. — *β.)* Materia et forma sunt rami uoluntatis I 7, p. 10,20. Deus continet uoluntatem et quicquid materiae et formæ est in ea V 19, p. 293,9. — *γ.)* Verbum, scilicet uoluntas, creauit materiam et formam V 36, p. 323,18. Voluntas est factor, materia et forma factæ V 37, p. 325,22. — *δ.)* Virtus uoluntatis defluxit in materiam V 37, p. 325,20. Voluntas infusa est in tota materia V 38, p. 327,3. Materia non mouetur ad consequendum essentiam uoluntatis, sed ad consequendam formam quæ creatur ex ea V 32, p. 318,3. Inter materiam et primum esse non est similitudo nisi secundum modum quo materia acquirit lumen et splendorem ab eo quod est in essentia uoluntatis V 32, p. 317,25. — *ε.)* Materia non recepit a uoluntate secundum

quod in uirtute uoluntatis est, sed secundum quod essentia eius parata est recipere V 17, p. 289,2. Lumen quod materia universalis de uoluntate acquiritur comparatione eius quod habet uoluntas in se ualde paruum est IV 20, p. 254,26. V 17, p. 289,5; *quod exemplo illustratur* IV 20, p. 254,25. Forma est in uoluntate simplicius quam in materia prima III 16, p. 113,14. — c) Causa diuersitatis actionis uoluntatis accidit ex materia quae recipit actionem eius V 37, p. 324,16. Materia quando fuerit spissa, remota ab origine unitatis, debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis sine tempore et sine motu V 39, p. 328,21. — n) Materia et forma est sicut corpus et aer et anima, et uoluntas sicut anima in corpore, sicut lumen in aëre, sicut intelligentia in anima V 38, p. 326,11. Voluntas (uirtus uoluntatis) ligata est cum materia, sicut est ligatio animae cum corpore V 36, p. 323,18. c. 37, p. 325,20. — Materia est sicut cathedra unius, et uoluntas donatrix formae sedet in ea et quiescit super eam V 42, p. 335,23. — c. Materiae cum unitate necessitudo. a) cum unitate diuina (cf. unitas I 3 a. b. c). Materia recipit formam ab unitate secundum diuersitatem perceptionis in natura V 42, p. 334,3. Vnitatis est ligans materiam et formam V 31, p. 315,6. 8; est ordinatrix materiae et formae ib. v. 12. Inter unitatem et materiam et formam non est medium ib. v. 11. Materia et forma sunt principium actionis unitatis V 42, p. 333,14. Materia spissa, remota ab origine unitatis V 39, p. 328,21. — β) cum unitate i. e. forma. Materia non habet esse nisi propter unitatem quae sustinetur in ea V 9, p. 272,19. 21. 23. Materia mouetur ad recipiendum formam propter suam inquisitionem consequendi bonitatem quae est unitas V 33, p. 318,15. Materia et unitas coeperunt esse simul V 9, p. 272,22. Materia prima est proxima unitati V 33, p. 318,20. 319,2. 8. Vnitatis inluit in materiam V 33, p. 318,20. Virtus unitatis diuersificatur propter diuersitatem materiae V 31, p. 316,1.

18) Intelligentiae cum materia uniuersali necessitudo cf. forma n. 23 et intelligentia n. 10 c.

19) Materiae uniuersales. a. Materia uniuersalis sensibilis, — intelligibilis IV 7, p. 227,7. materia uniuersalis sensibilis, — intelligibilis

V 12, p. 278,19. 23. — b. Materia uniuersalis in sensibilibus est corpus uniuersale I 17, p. 22,16. 21; est finis rerum sensibilibus II 6, p. 34,23; est exemplum materiae uniuersalis quae sustinet omnia II 7, p. 37,22. sensibilia subsistunt per eam II 6, p. 34,24. nouem praedicamenta sunt forma uniuersalis subsistens in ea II 6, p. 35,2.

20) Materia particularis. a. Materia particularis artificialis I 17, p. 21,20. Materia particularis naturalis, *opp.* materia uniuersalis naturalis I 17, p. 21,20. II 2, p. 26,19. — b. Materiae particulares uerbi auditi sunt toni V 43, p. 336,16.

C (n. 21—22). **Materia intelligibilis** (cf. intelligentia 3 c, substantia simplex).

21) Nomina. Materia intelligibilis IV 7, p. 226,12. 20; spiritualis III 24, p. 135,20. 22. IV 5, p. 220,19. 20; simplex spiritualis IV 8, p. 229,3. 10. materia substantiarum intelligibilium IV 8, p. 228,5; substantiarum simplicium III 18, p. 118,10. IV 1, p. 211,8. V 2, p. 261,4 etc.

22) Materiae intelligibilis (spiritualis) genera eiusque uis. a. *Distinguitur* 1° materia simplex spiritualis, qua nulla est simplicior, quae non induit formam; 2° materia simplex spiritualis quae induit formam IV 8, p. 229,3. 8. 10. — b. α) In omni est materia spiritualis III 24, p. 135,20. In unaquaque substantia corporali est materia spiritualis ib. v. 22. materia spiritualis, sustinens formam corporalem I 9, p. 12,6. 12. — β) Ordinatio materiae spiritualis cum materia corporali IV 5, p. 220,20. — Ordinatio materiarum intelligibilium IV 7, p. 226,12. partes materiae spiritualis ununtur IV 5, p. 220,19. omnes materiae intelligibiles conueniunt in significatione materiae, fient ergo uniuersale IV 7, p. 226,20. 23. — c. Materia prima spiritualis est agens in omni V 21, p. 296,10 (cf. n. 14 a). — d. De intelligentiae et animae materia cf. s. v. anima n. 3 et 7 c (V 37, p. 324,25. c. 38, p. 326,16) et intelligentia n. 3 c. — In materia caelorum et intelligibilium substantiarum non sibi succedunt formae diuersae IV 18, p. 228,5.

D (n. 23—26). **Materia corporalis.**

23) Nomina. Materia corporea I 9, p. 12,6. III 34, p. 158,22. materia corporalis I 9, p. 12,12. II 1, p. 23,6.

III 29, p. 148,5. c. 34, p. 158,15. 18. *passim*. materia naturalis I 17, p. 21, 21. II 2, p. 26,21. V 34, p. 320,7 (cf. n. 26). materia substantiarum corporalium IV 8, p. 230,5. materia substantiae compositae III 16, p. 112,23 *passim*. materia naturae et corporis V 37, p. 324,26. c. 38, p. 326,19 (cf. n. 26).

24) Quid et quotuplex sit materia corporalis et cur eam esse ponendum sit. a. Materia corporalis, hoc est substantia quae sustinet corporeitatem mundi II 1, p. 23,6; cf. p. 26,9. — Substantia novem praedicamentorum aliquando substantia, aliquando materia nominatur II 11, p. 42,19. materia corporea sustinet formam qualitatum I 9, p. 12,6; sustinet formam corporis II 1, p. 23,18. Materia corporalis, i. e. substantia quae sequitur post sensibilia II 1, p. 23,4. — Materia corporalis non redigitur in materialitatem, nisi in materiam primam simplicem IV 8, p. 230,15. — Materia corporalis, i. e. quantitas quae sustinet formam coloris et figurae IV 8, p. 229,12. — b. Materia corporalis non sensibilis est II 1, p. 23,18; occulta est II 1, p. 24,12 (*opp.* corporeitas mundi, quae est materia manifesta); proxima est corporeitati III 16, p. 112,23. — Materia corporalis in se una est II 2, p. 23,20. 25. — Materia corporalis finita est et coartata III 34, p. 158,18. — c. Quatuor modi materiae (i. e. materiae corporalis) sunt: materia particularis artificialis, materia particularis naturalis, materia universalis naturalis, materia caelestis I 17, p. 21,17. hi quatuor modi conveniunt in intellectu materiae ib. v. 26. — Materia caelorum et materia naturae in essentia eadem IV 8, p. 228,16. — d. *Probationes quibus demonstratur esse materiam corporealem*, hoc est substantiam quae sustinet corporeitatem mundi II 1, p. 23,7 sqq. 24,16 sqq. 25,8 sqq. c. 2, p. 28,16 sqq. Cf. I 17, p. 21,26.

25) Materiae corporalis cum forma necessitudo. a. Materia corporalis non est forma corpori quod eam sustinet IV 8, p. 229,13. materia substantiarum corporalium est forma spirituali IV 8, p. 230,5 (cf. 229,23). — Aliquid materiae corporalis est sine aliquibus formis et habens aliquas V 29, p. 310,11. — In artificialibus et naturalibus adveniunt multae formae in una materia IV 7, p. 228,2. — b. Infusio formarum spiritualium super materiam corporealem III 34, p. 159,13.

c. 35, p. 161,21. Forma diffusa a substantia simplici super materiam corpoream est expansa super superficiem eius III 34, p. 158,22. Apparitio formarum corporalium in materia corporali III 34, p. 159,14. — In materia caelorum non sibi succedunt diuersae formae in actu IV 8, p. 285,5. *Praeterea* cf. V 34, p. 320,9 (n. 26). — c. Formae incorporantur propter materiam corporealem quae eas sustinet III 29, p. 148,5; cf. III 28, p. 144,23. — Forma sustentata in materia corporali non est spiritualis absolute III 34, p. 158,15.

26) Materia naturalis, scilicet substantia praedicamentorum V 34, p. 320,7. Materia naturalis mouetur ad recipiendum formam qualitatum primarum, postea formam metallinam, deinde formam uegetabilem, deinde sensibilem, deinde rationalem, deinde intelligibilem, donec coniungatur formae intelligentiae uniuersalis ib. v. 9. — Voluntas agit in materia naturae et in materia quae est infra eam motum localem et ceteros motus V 37, p. 324,26. quando uoluntas infunditur materiae naturae et corporis, attribuit ei motum, figuram et formam V 38, p. 326,19. — Materia naturalis particularis, — uniuersalis cf. n. 20.

E (n. 27—28). *Materiae uariae diuisiones.*

27) *Materiae diuisiones.* a. Prima diuisio materiae in materiam substantiarum simplicium et materiam substantiarum compositarum IV 11, p. 237,9; cf. IV 5, p. 220,13sq. v. 20sq. Materia intelligentiae, animae, naturae, corporis V 42, p. 333,18. 20. 21. Materia naturae, caelorum, substantiarum intelligibilium IV 8, p. 228,16. 17. 20. Quinque modi materiae: materia particularis naturalis, materia uniuersalis naturalis, materia uniuersalis caelestis, materia uniuersalis corporalis, materia uniuersalis spiritualis II 2, p. 26,19. — b. *Materiae tres: simplex spiritualis, composita corporalis, media* IV 8, p. 228,2. *Praeterea* cf. n. 22 a.

28) *Materiarum uaria genera:* a. *Materia animae* cf. anima 3; caelorum IV 8, p. 228,5; corporis cf. n. 23; intelligentiae cf. intelligentia 3 c; naturae cf. natura 3 a; rotarum IV 1, p. 211,18; substantiarum compositarum cf. 23 et substantia 25 b; substantiarum simplicium cf. 21 et substantia 13 b; materia quae sustinet quantitatem, i. e. substantia huius mundi II 20, p. 62,19 etc. — b. *Materia altior, opp.*

inferior II 22, p. 64,5; corporea *sine* corporalis *cf.* n. 23; inferior, *opp.* alior II 22, p. 64,4. materia inferior *i. e.* substantia praedicamentorum II 8, p. 38,20 *coll.* p. 39,19. II 8, p. 38,25 *coll.* II 9, p. 40,26. materia intelligibilis *cf.* n. 21; manifesta, *opp.* occulta II 1, p. 24,12; naturalis *cf.* n. 23 et 26; obtusa, *opp.* subtilis III 34, p. 159,7; occulta, *opp.* manifesta II 1, p. 24,11; particularis *cf.* n. 20; propinquior, *opp.* remotior III 55, p. 202,12. 13; simplex *cf.* n. 21; spiritualis *cf.* n. 21; spissa *cf.* n. 13 b; subtilis, *opp.* obtusa III 34, p. 159,5; universalis *cf.* n. 6, etc.

MATERIALIS. Esse materiale V 11, p. 276,24. 277,2. 19. forma materialis IV 20, p. 255,6; *cf.* forma 40 b.

MATERIALITAS. Omnes materiae conveniunt in sensu materialitatis IV 15, p. 246,14. materia corporalis non reducitur in materialitatem nisi in materiam primam simplicem IV 8, p. 230,15.

MATERIARE. Forma per materiam materiata fuit V 28, p. 308,1.

MEDIARE. Receptio aliquo mediante et sine aliquo mediante V 41, p. 331,15; *cf.* III 6, p. 91,6. Factor primus non facit factum naturale nullo mediante III 6, p. 92,3; non est motor nullo mediante III 6, p. 91,29. 92,2. 10. Patiens nullo mediante III 6, p. 90,9. 15. Mediante aëre V 15, p. 285,20; forma V 8, p. 271,20; instrumento V 15, p. 285,20; probatione I 1, p. 3,22; sensu V 15, p. 284,11. 21. 284,4; voluntate V 42, p. 335,22.

MEDIETAS duorum IV 11, p. 237,3. 7.

MEDIVM (*cf.* medius). 1) Si quid apprehendit rem per se, inter ea non est medium III 29, p. 147,22. Media tria ad apprehendendum corpus IV 13, p. 239,10. Inter substantiam simplicem et formas quas apprehendit non est medium III 29, p. 147,23. — Simplex non potest coniungi cum spisso sine medio simili utrique V 15, p. 285,3. spissum coniungitur subtili per medium conveniens utrique extremorum III 51, p. 194,1. Media quae ligant et coniungunt extrema V 20, p. 295,5. Anima universalis coniungitur corporibus per medium caeli III 51, p. 194,8. Vis visibilis coniungitur corporibus per medium pupillae et aëris subtilis III 51, p. 194,8. Forma animae intelligentis iungitur cum formis corporis per se ipsam sine medio V 15, p. 285,

18. -- Caelum non movetur sine medio a primo motore III 51, p. 193,18. Substantia praedicamentorum non est mobilis a factore primo sine medio III 11, p. 102,12. — Quicquid recipit aliquid sine medio, magis illud recipit quam cum medio III 5, p. 85,17. 86, 1. 18. 23. Materia est receptrix formae ab essentia prima non sine medio V 42, p. 335,21. 22. — Materia et forma sequuntur unitatem sine medio V 42, p. 333,15; *cf.* V 31, p. 315,11. — Cognitio non est nisi propter unitonem duarum formarum, cognoscentis et cogniti, sine medio V 15, p. 285,8. — 2) Omnia distantia medium habent III 2, p. 75,16. — Inter unum et duo non est medium V 31, p. 315,10. — Inter unitatem et materiam et formam non est medium V 31, p. 315,11; *cf.* V 42, p. 333,15.

MEDIVS (*cf.* medium, substantia 9). 1) Inter duo extrema diuersi ordines medii sunt IV 20, p. 253,23. — 2) Anima media inter utrumque extremorum V 4, p. 263,15; inter intelligentiam et corpus III 2, p. 77,27. anima sensibilis et natura sunt mediae inter animam intelligibilem et corpus V 15, p. 285,16. Caelum medium inter corporalia et spiritualia III 51, p. 194, 9. Forma est media inter materiam et voluntatem V 39, p. 328,2. Obstantia media V 8, p. 271,13. Sensus (substantia sentiens) est medius inter spiritualitatem intelligentiae et corporalitatem hyle V 15, p. 284,22. 285,6. Spiritus animalis est medius inter animam et corpus III 2, p. 75,24. c. 51, p. 194,4; inter intelligentiam et corpus III 2, p. 77,27. Omnis substantia media inter duas substantias contingit eam III 3, p. 81,7. Voluntas media inter essentiam altissimam et formam IV 19, p. 253,1 (*cf.* v. 4).

MEMBRVM. Compositio membrorum corporis I 7, p. 10,9. Voluntas animae quiescere facit aliquod membrorum corporis V 37, p. 325,6.

MEMORIA. 1) Visio imaginationis et memoriae V 41, p. 332,16. — 2) Scientia sensibilis non agit in animam nisi memoriam (*i. e.* ἀνάμνησις Platonis et Platoniorum) et exitum in effectum V 41, p. 332,13 (*cf.* p. 331,16).

MENS. Mente infundi intelligibilibus V 43, p. 338,24.

MENSVRA corporis III 44, p. 177, 20. Punctum quod mensuram non habet V 30, p. 312,6.

MENSVRATOR. Forma eget mensuratore V 42, p. 335,26. Voluntas est mensurator ib.

MERGERE. Quantitas mergitur in substantia praedicamentorum II 9, p. 41,2.

METALLINVS. Forma metallina V 34, p. 320,10.

MINORITAS sensibilis III 56, p. 204,23.

MIRABILIS. Mirabilis omni mirabili uidetur in materia prima uniuersali III 57, p. 205,16.

MIRVS. Mira quae sunt in materia et forma V 35, p. 322,2.

MISERICORDIA dei V 43, p. 339,4.

MOBILIS (*cf.* motor, motus, mouere). 1) Omne mobile est patiens III 4, p. 83,4; est substantia III 7, p. 93,15. Non omne mobile motorem habet usque in infinitum propter defectum mobilium in extremo inferiori III 50, p. 192,15. Motus omnis mobilis non est nisi ad recipiendum formam V 32, p. 317,6; *cf.* p. 316,8 (n. 3). Mobile causa est quieti III 22, p. 130,9. omne quietum est ex fine mobili III 7, p. 93,11. Motor substantiae est mobilis III 7, p. 92,24. 25. 93,4. — 2) Mobile in tempore, *opp.* in non-tempore III 7, p. 93,22. 26. 94,4. 15; *cf.* V 39, p. 328,23 (n. 3). Si est aliquid mobile in tempore, oportet ut sit aliquid mobile in non-tempore III 7, p. 94,4. Quod est mobile per primum motorem, est mobile in non-tempore III 7, p. 93,26. 93,15. Mobile a factore primo III 11, p. 102,12; a uoluntate V 37, p. 325,4. V 39, p. 328, 23. — 3) Factor primus non est mobilis III 7, p. 92,7. 93,6. 94,13. Materia prima mobilis est V 10, p. 275,26. Materia est mobilis a uoluntate in tempore V 39, p. 328,23; est mobilis ad recipiendum formam V 32, p. 316,8; *cf.* p. 317,6 (n. 1). Omnes substantiae spirituales et corporales sunt mobiles a uoluntate V 37, p. 325,4. Materia animae infusione uoluntatis fit mobilis V 38, p. 326,17. Substantia praedicamentorum non est mobilis a factore primo sine medio III 11, p. 102,12. — Corpus mobile II 10, p. 41,27.

MODVLARI quomodo actio animae animalis sit, quomodo actio animae rationalis III 48, p. 187,11. 15.

MODVS uniuersalis communis, *opp.* particularis proprius I 10, p. 13, 4. 6. Quatuor modi materiae et quatuor formae I 17, p. 21,17.

MONILE. Monilia ex auro I 12, p. 15,25.

MORA in reuersione substantiae spiritualis III 57, p. 208,12. Semperternitas est mora III 3, p. 79,5. Moram facere III 50, p. 190,18. — Patiens sine mora III 4, p. 82,15. Perfectum sine mora ib. v. 10. 12. 13.

MORS. Euasio mortis V 43, p. 338,21.

MOTIO materiae ad recipiendum formam V 32, p. 316,9. Motionem uniformem sequitur motio secundaria III 4, p. 83,26.

MOTOR (*cf.* mobilis, motus, mouere). 1) Non omne mobile motorem habet usque in infinitum III 50, p. 192,15. — Forma eget motore V 42, p. 335,26. Qualitates opus habent motore III 45, p. 179,20. — Motor substantiae mobilis est III 7, p. 92,24. 25. 93,4. Factor primus non est motor substantiae nullo mediante III 6, p. 91,29. c. 7, p. 92,2. 10. 93,7. 94,2.17. Caelum non mouetur sine medio a primo motore III 51, p. 193,18. — Voluntas est motor V 42, p. 335,25. — 2) Motor primus est mouens in non-tempore III 7, p. 94,6. Quod est mobile per primum motorem, est mobile in non-tempore III 7, p. 93,26. 94,15. Substantia praedicamentorum non fuit a motore primo III 51, p. 193,26.

MOTVS. I. Motus physicus (*cf.* mobilis, motor, mouere; *opp.* quies). 1) Quid et qualis sit motus. *a.* Dictio de motu continetur sub dictione de uerbo V 36, p. 323,8. — *b.* Motus est uis insita a uerbo V 36, p. 323,9; est uirtus defluens a uoluntate V 43, p. 337,6; est impressio animae in substantiam compositam III 20, p. 130,4; est uirtus infusa substantiis corporalibus, quae attribuit eis uim agendi et patiendi V 36, p. 323,15. — Differentia inter motum et uerbum V 36, p. 323,12. 13. — *c.* Omnis motus est in tempore III 29, p. 149,1. Quod mouetur motu locali, egreditur de potentia ad effectum III 6, p. 89,28. 90,2. — Motus in substantia composita nec corporalis absolute nec spiritualis absolute III 16, p. 112,14. 16.

2) Motus unde proueniat. *a.* Motus per quem cuncta generata sunt, alligatus est uoluntati I 2, p. 4,17. motus cunctorum est ex motu uoluntatis I 2, p. 4. 18. omnes motus deriuati sunt a uoluntate V 37, p. 325,2.

motus diffusus est in substantiis a uoluntate V 37, p. 325,8. Cf. V 36, p. 323,9. c. 43, p. 337,6 (n. 1 b). Motus est a uoluntate et ab umbra eius et a radio eius V 36, p. 323,13. — Voluntas agit in materia animae uitam et motum essentialem, in materia naturae et in materia corporis motum localem et ceteros motus V 37, p. 324,25. + Motus substantiae primae non est ex essentia factoris primi III 8, p. 94,24. — b. Motus in substantia composita actus a substantia simplici III 16, p. 112,17. c. 17, p. 116,4. 6. c. 20, p. 123,15. 130,2. motus substantiae corporali inditus a simplici V 36, p. 324,1; cf. 323,25. motus qui sunt in substantia corporali sunt de numero accidentium substantiae simplicis III 17, p. 115,4. — Motus inferior substantiarum est propter motum superiorum illis III 58, p. 209,2. — c. Motus est impressio animae in substantiam compositam III 20, p. 130,4. motus localis est ex anima III 3, p. 79, 15; cf. III 48, p. 186,8. — d. Motus ex uirtute est III 47, p. 185,22. — Motus primus pulsatur secundum III 51, p. 193,7. Omnes sphaerae (omnia corpora) mouentur propter motum primum propter quem mouetur corpus primum III 50, p. 191,10. 192,3. motus partium corporis sequuntur ad inuicem III 51, p. 193,6. — Non omnis motus est causa motus III 50, p. 192, 18. — e. Motus omnis rei non est nisi propter bonitatem, quae unus est V 32, p. 317,8. Motus omnium rerum est ad unum et propter unum V 32, p. 316,21. 317,4; probatur ib. p. 317, 6 sqq. Motus non est rei quae mouetur nisi ut perficiatur per ipsum V 10, p. 275,23. Motus desiderii ad recipiendum perfectionem est diffusus in omnibus V 34, p. 317,7. 10. 14. Motus omnis mobilis non est nisi ad recipiendum formam V 32, p. 317,6. Motus materiae et ceterarum substantiarum est appetitus et desiderium formae V 32, p. 317,13. 17. 19. Motus omnis mobilis et omnino omnis motus materiae ad recipiendum formam non est nisi propter desiderium primi esse V 32, p. 317,21. Cf. praeterea quae de motu materiae primae s. v. materia n. 15 allata sunt. — Motus animae ad inquirendum scientiam V 32, p. 316,10. — f. Motus corporum in partem contrariam suo motui naturali, eo quod est impossibile esse inanitatem II 9, p. 60,8.

3) Motus unde diuersi sint. a. Motus diuersi sunt ex essentia diuersis III 43, p. 176,14. — Motus diuersi sunt secundum diuersitatem ordinum suorum in propinquitate ad primum esse et elongatione ab eo V 32, p. 316,23; cuius rei exemplum caelum et terra V 32, p. 317,2. Esse quo magis ascenderit, fient pauciores motus V 34, p. 320,18. — c. Motus qui diffusus est in substantiis a uoluntate est diuersus in fortitudine et debilitate propter diuersitatem substantiarum recipientium eum, non propter uoluntatem in se V 37, p. 325,8. Substantia corporalis non habet tantam uim recipiendi motum a uoluntate quantum habet substantia spiritalis, propter elongationem sui ab origine V 36, p. 324,4. — Materia quando fuerit spissa, debilitatur ad recipiendum actionem uoluntatis sine motu V 39, p. 328,23.

4) Motuum uaria genera. a. Motus corporum, elementorum, luminis, sphaerarum, substantiae praedicamentorum (corporalis), naturae (cf. mouere 2 a). a) Motus corporis naturalis II 9, p. 60,9 (cf. n. 2 f). III 44, p. 177,21. Corpus unum non mouetur diuersis motibus III 43, p. 176,13. Motus corporum sunt diuersi III 50, p. 192,4. 10. 22. — Motus corporis uniuersalis III 50, p. 191,8. 12. 192,3. 12. 19. Corpus uniuersale mouetur motu primo III 50, p. 191,11. Omnia corpora sunt mobilia propter motum corporis uniuersalis III 50, p. 192,3. — Motus corporum a ui spiritali II 10, p. 42,1. Voluntas agit in materia naturae et corporis motum localem et ceteros motus V 37, p. 325,1; cf. V 38, p. 326,19. — Motus est medium ad apprehendendum corpus IV 13, p. 239,11. (Cf. corpus n. 5 b. c.) — β) Motus elementorum diuersi sunt III 43, p. 176,9. Motus corporum simplicium (elementorum) non ex eo est quod corpora sunt, sed ex eo quod sunt qualitates III 43, p. 176,1. 6. 19. — γ) Diffusio luminis sine motu V 39, p. 328,16. — δ) Motus omnium sphaerarum, quae sunt infra corpus uniuersale III 50, p. 191,9. Rotae quanto sunt superiores, tanto sunt simplicioris motus ib. v. 6. Omnes sphaerae mouentur propter motum primum ib. v. 10. Communio sphaerarum et inferiorum in motu ib. v. 25. — ε) Substantia praedicamentorum mouetur motu locali III 3, p. 79,17. c. 6,

p. 90,4; est tardior motu III 3, p. 79, 27. Motus substantiae praedic. est in tempore III 3, p. 78,24. 79,28. c. 4, p. 82,16; est finitus III 6, p. 91,11; est mutabilis III 8, p. 94,19; est receptibilis passionis ib. v. 21,27; non est ex essentia factoris primi ib. v. 24. Motus secundarius substantiae praedic. recurrit ad uniformem III 4, p. 85,4. — ζ) Motus inuenitur in substantiis corporalibus et est infusus in illis V 36, p. 323,24. Motus substantiae corporali inditus est a substantiis spiritualibus V 36, p. 324,1. *Praeterea* cf. III 16, p. 112,14. 16 (n. 1 c). V 36, p. 324,4 (n. 3 c). — η) Voluntas agit in materia naturae motum localem et ceteros motus V 37, p. 325,1 (cf. a).

δ. Motus animae, intelligentiae, substantiae mediae. α) Motus animae est uniformis III 4, p. 84,2. Voluntas agit in materia animae motum essentialem V 37, p. 324,26. Actio animae sine motu V 39, p. 328,15. — β) Motus animae vegetabilis III 47, p. 185,13. Motus crescendi, alendi, generandi III 46, p. 181,14. Motus partium vegetabilium a centro ad extrema III 47, p. 184,23. Motus animae sensibilis et vegetabilis sub uno genere, eo quod unusquisque est mouere corpus in loco III 48, p. 186,9. — γ) Sensus et motus sunt actio animae sensibilis in animali III 48, p. 186,8. Cf. IV 17, p. 250,11. 14 (mouere 2 b). Sensus et motus non sunt in anima vegetabili, sed sunt etiam in anima rationali III 49, p. 189,1. Cf. III 48, p. 186,9 (cf. β). — Motus immutationis in sensus III 46, p. 181,20. — δ) Anima rationalis cognoscit formas intelligibiles cum motu IV 17, p. 250,8. Motus animae ad inquirendum scientiam V 32, p. 316,10. Motus cogitandi, cognoscendi, ratiocinandi III 46, p. 181,20. Cf. V 35, p. 322,16 (n. 5 c). — ε) Actio intelligentiae sine motu V 39, p. 328,16. Substantiae intelligibiles agunt cum motu III 16, p. 113,23. — ζ) Substantia media est uelocior motu III 3, p. 80,1. Motus substantiae mediae est in non-tempore ib.

ε. Motus materiae et formae (cf. mouere 2 c). α) Motus est infusus materiae et formae V 36, p. 323,6. Motus materiae primae est ad formam V 10, p. 275,26. c. 32, p. 317,17. 19 (cf. materia n. 15 a); est appetitus et amor V 32, p. 317,14. 18 (cf. materia n. 15 c). — β) Vnitio substantiae cum

forma fit motu III 29, p. 148,29. — Exitus formae a uoluntate sine motu V 41, p. 330,22.

δ. Motus uoluntatis (cf. mouere 2 d). α) Motus cunctorum est ex motu uoluntatis I 2, p. 4,18. Quomodo uoluntas motus fiat V 39, p. 328,8. 18. Aequalitas in motibus et impressionibus uoluntatis V 40, p. 330,5. Quies motus uoluntatis ib. v. 6. — Differentia inter motum et uerbum V 36, p. 323,12. 13. — β) Voluntas agit sine motu III 16, p. 113,22; penetrat omnia sine motu V 39, p. 328,12.

ε. Motus finitus, — infinitus, motus in tempore, — in non-tempore, m. primus, — secundus. α) Ab essentia finita non exit motus finitus III 6, p. 91,10. Substantiae finitae non est motus infinitus III 6, p. 91,25. c. 8, p. 95,9. Cf. mouere 2 e. Motus substantiae praedicamentorum est finitus III 6, p. 91,11. — β) Omnis motus est in tempore III 29, p. 149,1. Motus substantiae praedicamentorum est in tempore cf. a ε. — Motus substantiae mediae est in non-tempore III 3, p. 80,1. — γ) Motus secundus non accedit nisi remotione prioris III 43, p. 176,17. Motus primus pulsat secundum III 51, p. 193,7. Motus primus, propter quem mouetur corpus primum III 5, p. 191,11. Motus uniformis est primus motus, quia si non fuerit motus uniformis, non erit motus secundarius nec ceteri motus III 4, p. 84,2. Motus secundarius quo mouetur substantia praedic. recurrit ad motum uniformem III 4, p. 85,4. *

ζ. Motus alendi cf. b β; cogitandi cf. b δ; cognoscendi ib.; crescendi cf. b β; desiderii V 34, p. 319,14; essentialis V 37, p. 324,26; finitus, infinitus cf. e α; generandi cf. b β; immutationis in sensus cf. b γ; inferior III 58, p. 209,2; localis III 3, p. 79,15. c. 6, p. 89,28. 90,3. 4. V 37, p. 325,1; mutabilis III 8, p. 94,19; naturalis (opp. uoluntarius) II 19, p. 60,9. III 7, p. 92,1. c. 44, p. 177,21. motus oppositi III 47, p. 184,22. motus primus (prior) cf. e γ; ratiocinandi cf. b δ; secundus (secundarius) cf. e γ; tardior (opp. uelocior) III 3, p. 79,27; in tempore, in non-tempore cf. e β et mouere n. 3. — uelocior (opp. tardior) III 3, p. 80,1; uniformis cf. e γ; omnium universalium V 34, p. 320,13; uoluntarius (opp. naturalis) III 7, p. 92,1.

5) α. Motus fortior est quam quies III 47, p. 185,21. Substantia quo magis

erit remota a primo esse, quiescit motus eius V 32, p. 317,2. in infimo extremo motus deficit IV 18, p. 251,20. — *b.* Motus hominis quiescit, cum ad ultimum finem in cognoscendo peruenit V 35, p. 322,16. — *c.* Quantitas retinet a motu II 9, p. 41,1. c. 10, p. 41,17; *cf.* v. 21.

II. Motus i. e. numerus. Toni, motus, distantiae insunt uocibus V 43, p. 336,4; *cf.* ib. v. 17.

MOVERE (*cf.* mobilis, motor, motus). 1) *a.* Quod non potest se mouere, non potest mouere aliud III 7, p. 92,20. — Quicquid mouetur ad aliquid, caret illo V 10, p. 275,25. — Diuersa et diuisa tam in superioribus quam in inferioribus mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,12. — *b.* Omne quod est appetit moueri ut assequatur aliquid bonitatis primi esse V 32, p. 316,22. Moueri ad factorem primum inditum est omnibus V 33, p. 319,16. — Motus rei quae mouetur non est nisi ad unum et propter unum V 32, p. 317,4. — Omnis res mouetur ad inquirendum formam V 32, p. 317,19. — 2) *a.* Corpus uniuersale non mouetur propter se ipsum III 50, p. 191,12 sqq. 192,6 sqq. 192,19 sqq. 193,5 sqq. 193,11 sqq. corpus uniuersale mouetur motu primo III 50, p. 191,11. Omnes sphaerae (omnia corpora) mouentur propter motum primum propter quem mouetur corpus primum III 50, p. 191,10. 192,3. Substantia caeli et elementorum est mouens II 10, p. 41,28. — Caelum, quod est substantia praedicamentorum, non mouetur sine medio a primo motore III 51, p. 193,18. Substantia praedicamentorum mouet et mouetur II 10, p. 41,16. 17. Necessarium est ut uirtus aut substantia per quam mouetur substantia praedic. sit coniuncta ei III 3, p. 79,7. — *b.* Anima sensibilis mouet totalitatem corporum, anima uegetabilis partes eorum IV 17, p. 250,11. 14. Voluntas animae mouet corpus V 37, p. 325,6. Anima rationalis et intelligentia mouentur in non-tempore III 48, p. 187,14. 17. — *c.* Materia mouetur ad recipiendum formam V 26, p. 305,20. c. 29, p. 310,5. c. 32, p. 316,16. c. 33, p. 318,10 *sive* perfectionem V 26, p. 305,21. *Cf.* materia 15. Materia mouetur ad unitatem per lumen acquisitum ab unitate V 33, p. 319,9. Quid cogat materiam moueri ad uoluntatem V 32, p. 318,2. — Materia naturalis

mouetur ad recipiendum formam qualitatum primarum, postea formam metallinam, deinde uegetabilem, deinde sensibilem, deinde rationalem, deinde intelligibilem V 34, p. 320,9. — *d.* Voluntas est uirtus mouens omnia I 2, p. 4,14. V 38, p. 326,7. Virtus mouentis omnia II 10, p. 41,14. Bonitas est mouens omnia III 46, p. 184,10. — *e.* Substantia finita non potest moueri in substantia infinita III 8, p. 96,11. — 3) Moueri in loco (non-loco) III 48, p. 187,14. 17; *cf.* locus n. 5 et 6 *d. c.*; in tempore (non-tempore) III 7, p. 93,26. c. 48, p. 187,14. 17. moueri in intelligibilibus III 48, p. 187,13. — Grauius et ponderosius ad mouendum II 10, p. 41,21.

MVLTIPLEX. 1) Omne multiplex est aggregatum ex multis unis II 2, p. 77,1. — 2) Creatum multiplex, *opp.* creator unus V 25, p. 303,19. Essentia esse uniuersalis est multiplex I 5, p. 7,16. Formae multiplices uniuntur in substantia simplici III 33, p. 156,5. Materia ubi magis multiplex sit II 20, p. 61,15. Substantia quo fuerit multiplicior, erit pauciorum formarum III 32, p. 154,17. Vnitates multiplices II 20, p. 62,3.

MVLTIPPLICABILIS. Materia est multiplicabilis IV 11, p. 236,19. Vnitates multiplicabilis IV 14, p. 242,16.

MVLTIPPLICARE. Forma multiplicatur propter materiam IV 11, p. 237,5. Materia, cum magis descendit, multiplicatur V 35, p. 321,4.

MVLTIPPLICATIO formae est ex materia III 33, p. 155,1. Multiplicatio unius II 22, p. 65,2; unitatis IV 19, p. 252,7.

MVLTIPPLICATOR. Forma non est multiplicatrix III 33, p. 155,21. Materia est multiplicatrix ib. v. 23.

MVLTIPPLICITAS. 1) Vnum (substantia simplex) est radix multiplici-tatis III 19, p. 122,23. 123,1. unitas est origo multiplici-tatis III 33, p. 155,14. Multiplicitas est inuenta in essentia unius III 33, p. 155,19. Vnitati creatae aduenit multiplicitas II 20, p. 61,11. Multiplicitas descendendo recipitur II 2, p. 77,16. multiplicitas est propter elongationem ab origine unitatis V 31, p. 315,17. — Resolutio multiplici-tatis IV 6, p. 225,16. — 2) Factor primus non habet multiplici-tatem III 2, p. 76,15. — Multiplici-tas est se-

cunda proprietates materiae IV 11, p. 237,4. — Substantia praedicamentorum est in maxima multiplicitate III 2, p. 76,16. in corpore est multiplicitas maxima V 42, p. 333,21. — Multiplicitas formae V 21, p. 298,6. c. 35, p. 321,5; partium aeris IV 14, p. 243,15.

MVLTVDO (*opp.* unitas). 1) Natura multitudinis III 19, p. 123,9. IV 6, p. 225,19. Multitudo resoluitur ad unum III 2, p. 76,18; est composita ex unis III 19, p. 124,3; est congregatio unitatum III 19, p. 123,5. unitas est efficiens multitudinem IV 11, p. 235,19; multitudini dat esse ib. v. 20. una partes sunt multitudinis III 19, p. 123,8. Natura multitudinis est in singulis unis ib. v. 9. — 2) Materia est causa multitudinis rerum IV 11, p. 236,20. Multitudo fit propter esse duorum IV 11, p. 237,9. Multitudo accedit formae, quanto magis substantia elongauerit se ab ordine originis unitatis V 42, p. 333,16. — 3) Multitudo quae est in substantia praedicamentorum non est ordinata sub uno uero, sed sub uno quod est eiusdem generis cum ea III 2, p. 76,21.

MVLTVS (*opp.* unus). 1) Multa sunt ex uno III 32, p. 154,8; inueniuntur in uno ib. v. 9. 11; habent esse in uno III 33, p. 157,13. 18. 21. c. 43, p. 175,3. existentia multarum rerum in una re simplici III 32, p. 152,28 sqq. 153,10 sqq. — Inferius est multa; multa habent esse in superiore III 33, p. 157,16. 17. — 2) Formae multae colliguntur in uno V 18, p. 290,18. 22. formae multae, materia una IV 9, p. 231,15. Cf. forma 8 b. — 3) Omnia multa appetunt uniri IV 10, p. 232,14. 16. Nihil eorum quae sunt appetit esse multa V 32, p. 317,10. — 4) Cum actio fuerit una, faciet multa sine tempore V 34, p. 320,24.

MVNDIFICARE intellectum a sorde sensibilis III 56, p. 204,16.

MVNDVS (*syn.* totum II.). 1) Substantia mundi II 16, p. 51,4. 21. 22. 23. c. 17, p. 53,14. c. 19, p. 59,26. c. 21, p. 62,20. c. 24, p. 68,12. substantia corporis mundi II 17, p. 53,20. corpus mundi II 16, p. 51,8. 10. c. 17, p. 54,7. c. 24, p. 70,5. corpus totius mundi II 18, p. 58,3. corpus uniuersale mundi II 24, p. 70,3. — 2) Mundus est essentia corporalis, sicut corpus est essentia figurata et colorata et omnino formata suis formis II 1, p.

23,9. — Deus formauit mundum V 41, p. 332,2. Compositio mundi ex lineamento numeri et litterarum in aëre II 21, p. 63,23. — 3) Mundi ad quantitatem ratio. Mundus est quasi unum corpus continuum, ut pomum II 16, p. 51,2. Substantia mundi infusa est in omni quantitate quae subsistit in illa et est extensa a superiori termino caeli continentioris usque ad finem centri II 24, p. 68,13. Substantia praedicamentorum est intra totum corpus mundi II 16, p. 51,7. 10. Materia quae sustinet quantitatem, i.e. substantia huius mundi II 21, p. 62,20. Partes quantitatis substantiae mundi sunt sibi similes II 16, p. 51,23. c. 19, p. 59,26. nulla pars ex partibus quantitatis substantiae mundi potest esse indiuisibilis II 17, p. 53,14. 4) Mundus corporalis quomodo ad substantias simplices se habeat. a. Substantia spiritualis continet et sustinet corpus uniuersale mundi II 24, p. 70,3. Totus mundus corporalis natus in substantiis intelligibilibus, sicut nauicula in mari et sicut auicula in aëre III 57, p. 205,11. Substantia spiritalis corpori mundi iuncta, non cohaerens II 24, p. 70,5. — b. Substantia animae uniuersalis diffusa est per totum mundum et sustinet illum III 15, p. 111,18. Anima uniuersalis sustinet totum mundum corporealem et imaginatur et uidet quicquid est in eo III 57, p. 207,22. Formae huius sensibilis mundi sunt in substantia animae III 25, p. 139,8. mundus corporalis quomodo sit in anima a sensibilibus purgata III 56, p. 204,21. — c. Substantia intelligentiae est simplicior omnibus substantiis minoris mundi III 2, p. 77,26; diffusa est per totum mundum III 15, p. 111,20. Formae huius sensibilis mundi sunt in substantia intelligentiae III 25, p. 139,8 (cf. b). — 5) a. Mundus minor est exemplum maioris mundi III 2, p. 77,24. Mundus corporalis compositus est exemplum spiritualis simplicis, mundus simplex inferior exemplum simplicis altioris, donec peruenitur ad mundum simplicem uerum IV 16, p. 247,17. Ordo animae particularis sequitur dispositionem mundi uniuersalis III 58, p. 209,8. — b. Mundus maior, minor (cf. a) III 2, p. 77,24. 26; corporalis, — spiritalis cf. a; corporalis III 56, p. 204,21. c. 57, p. 205,11. hic sensibilis mundus III 25, p. 139,8. mundus altior I 2, p. 4,24.

MUTABILIS. Omne mutabile receptibile est passionis III 8, p. 94,20. Possibile est mutabile V, 24, p. 303,2.

MVTABILITAS (cf. mutatio). Vnitati creatae aduenit mutabilitas II 20, p. 61,11.

MVTARE (syn. commutare). 1) Mutari de possibilitate in necessitatem III 10, p. 100,26. 101,1 (cf. v. 3). Quicquid mutatum est in aliquid, eiusdem generis est cum re in quam mutatum est III 10, p. 101,4. — 2) Mutare est conuertere corpus alimenti a sua forma et assimilare formae eius quod alitur III 47, p. 184,25; est actio naturae ib. v. 15; sub uno genere est cum actione generandi ib. 185,2.

MVTATIO (cf. mutabilitas) ex simplicitate et spiritualitate in compositionem et corporeitatem II 23, p. 66,17; totius de loco ad locum III 48, p. 186,14. mutatio quae cadit in lumen diffusum in materia IV 14, p. 244,13. c. 18, p. 251,16. mutatio accessit materiae et formae IV 6, p. 223,4. 6. Recursus caeli cum mutatione III 57, p. 208,13.

N.

NATARE. Mundus corporalis natus in substantiis intelligibilibus, sicut nauicula in mari et sicut auicula in aëre III 57, p. 205,11.

NATIVITAS. Homo apprehendit scientiam sensibilium a principio natiuitatis in hoc saeculo II 6, p. 36,7.

NATVRA. I. Natura i. e. generatio. Superficies altior caeli continentis est initium generationis siue naturae II 24, p. 69,1.

II. Natura i. e. essentia. Natura et essentia II 12, p. 43,14. c. 19, p. 59,26 *passim*. Diuersitas perceptionis in natura V 42, p. 334,4. — Si quid diuiditur in aliquid, natura totius est in singulis partibus III 19, p. 123,7. naturae uniuersalium inueniuntur in partibus eorum III 13, p. 106,24. Natura multitudinis est in singulis unis III 19, p. 123,7. — Natura alia ex coniunctione fit V 9, p. 273,23. — Natura omnis rei perficitur ex materia et forma IV 11, p. 237,1. Natura materiae est praeter naturam formae in se ipsa V 1, p. 259,18. natura materiae V 9, p. 273,25. c. 26, p. 306,2; formae V 9, p. 273,26. — Natura generis generalis-

simi V 8, p. 270,22; intelligentiae V 15, p. 284,21.

III. Natura, i. e. substantia simplex, media inter substantiam praedicamentorum et animam. 1) Naturae cognitio. Natura minus occulta quam anima, occultior quam substantia praedicamentorum V 20, p. 294,21. 23. De natura quaeritur quid est et quale est et quare est V 24, p. 302,5. — 2) Quid et qualis sit natura. Natura est substantia simplex III 22, p. 131,20; est ultima substantiarum simplicium III 56, p. 203,23. Simplicitas substantiae ex quo incipit usque ad naturam et corporeitas eius a natura usque ad ultimum centrum II 21, p. 63,9. — 3) Naturae materia et forma. a. Materia animae est magis unita cum forma et maioris simplicitatis quam materia naturae V 42, p. 333,20. Materia naturae et materia caelorum in essentia una IV 8, p. 228,17. Voluntas quomodo in materiam naturae agat V 37, p. 324,26. c. 38, p. 326,19 (cf. n. 6 e). — b. Forma naturae alia a forma animae vegetabilis IV 3, p. 216,2; similis est quatuor IV 13, p. 239,11. Natura non habet in se formam propriam III 22, p. 131,21; est receptibilis multarum formarum ib. v. 20. Forma substantiarum corporalium inuenta est in forma naturae, forma naturae in forma animae IV 16, p. 248,4 (cf. V 18, p. 290,14). — Vnitio formarum in natura minor quam in intelligentia V 16, p. 288,4. Formae in natura unde fiant V 17, p. 289,21 (cf. n. 5 e). Actio formae naturae IV 17, p. 250,15 (cf. n. 5 e). — 4) Ortus naturae. Anima uegetabilis est causa naturae III 46, p. 183,20. — 5) Naturae actio et passio. a. Essentia substantiae praedicamentorum prouenit ex essentia naturae II 12, p. 43,21. 44,1. 19. 21. — b. Impressiones naturae in substantiam compositam III 20, p. 126,20. Substantia naturae facit accidentia rerum sensibilium II 12, p. 44,4. natura sigillat et depingit figuras in substantia ib. v. 11; imprimit formas in corpore IV 10, p. 232,2. figurae et signa quae accidunt substantiae praedicamentorum habent esse in substantia naturae aliquo modo II 12, p. 44,12. omnis color fit per naturam III 56, p. 203,23. impressio naturae in lapidibus IV 16, p. 248,11. — c. Natura habet quatuor uires IV 13, p. 239,12. Actio naturae est attrahere, retinere, mutare, pulsare

III 47, p. 184,14. forma naturae agit coniunctionem partium et attractionem earum et expulsionem earum et commutationem earum IV 17, p. 250,15. natura agit compositionem partium corporis et retentionem earum III 46, p. 181,17 (cf. III 45, p. 180,1). — d. Operatio (actio) naturae minus perfecta quam animae crescibilis (vegetabilis) III 46, p. 183,19. c. 47, p. 185,11. Operationes (actiones) naturae et trium animarum (animae vegetabilis) unius generis et sibi similes sunt III 46, p. 182,11. 183,17. 184,3. c. 48, p. 186,1. IV 17, p. 250,17; *probat*ur III 46, p. 183,24 sqq. — e. Natura comprehensa et patiens ab anima vegetabili III 57, p. 207,10. actio animae vegetabilis in natura III 48, p. 185, 27. c. 57, p. 207,9. formae sunt in natura ex intuitu animae universalis in naturam V 17, p. 289,21. — 6) Naturae locus in ordine eorum quae sunt. a. Anima sensibilis et natura sunt mediae inter animam intelligibilem et corpus V 15, p. 285,16. Cf. II 21, p. 63,9. III 56, p. 203,23 (cf. n. 2). — b. Natura est quicquid est infra eam V 18, p. 290,14. Cf. IV 16, p. 248,4 (n. 3 b). — c. Substantia praedicamentorum est gradus inferior naturae aut uis inferior eius II 12, p. 43,23. Inter substantiam praedicamentorum et naturam conuenientia est II 12, p. 44,1. 16. 21. Coniunctio naturae cum substantia composita III 20, p. 126,21. Cf. n. 5 a. — d. De naturae ad animam ratione cf. n. 4. 5 d; s. v. anima 13 d. — e. Voluntas agit in materia naturae motum localem et ceteros motus V 37, p. 324,26; attribuit materiae naturae motum, figuram et formam V 38, p. 326,19. — f. Substantia naturae ordinatur contra colorem III 56, p. 203,21. — 7) Natura particularis opus habet natura uniuersali III 45, p. 180,26. esse et existentia naturae particularis est per uniuersalem ib. v. 27.

IV. Natura i. e. res corporeae, Captiuitas naturae I 2, p. 5,3. III 56, p. 204,17.

NATVRALIS. 1) Naturalia constant ex materia et forma I 14, p. 17, 16. in naturalibus multae et diuersae formae uicissim adueniunt in una materia IV 7, p. 228,2. Omne naturale est ex suo simili V 31, p. 315,3. — 2) Factum naturale III 6, p. 92,3. Forma naturalis V 18, p. 291,20. Materia naturalis, scilicet substantia quae

sustinet praedicamenta V 34, p. 320,7. Motus naturalis (*opp.* uoluntatis) III 7, p. 92,1. motus naturalis corporis III 44, p. 177,2. — Operatio naturalis, i. e. operatio naturae III 46, p. 183,17. 19. Virtus naturalis, i. e. uirtus naturae III 57, p. 207,6.

NATVRALITER *syn.* essentialiter, *opp.* accidentaliter II 16, p. 52,28.

NAVICULA. Mundus corporalis natat in substantiis spiritualibus sicut nauicula in mari III 57, p. 205,12.

NECESSARIO. Fluere necessario III 20, p. 127,6. 7. c. 25, p. 141,7.

NECESSARIVS. 1) Necessarium est, quod semper est et non mutatur V 24, p. 302,23. — Possibile et necessarium eiusdem generis sunt III 10, p. 101,20. quicquid est possibile antequam sit, necessarium est postea quam erat possibile III 10, p. 100,21. 24. — 2) Necessarium est unus, factor sublimis V 24, p. 302,19. 303,8. Esse necessarium, *opp.* possibile, impossibile V 24, p. 302,18. Substantia necessaria III 10, p. 101,24. 102,2. 3. 4. — 3) Concessio necessaria III 13, p. 106,5. probatio necessaria IV 1, p. 211,7.

NECESSE est ante quam possibile III 10, p. 101,15.

NECESSITAS. Mutari de possibilitate ad necessitatem III 10, p. 100,27. 101,1. 4. possibilitas eiusdem generis est cum necessitate ib. v. 6 (cf. v. 20). — Fluxus necessitatis V 33, p. 318,10.

NEGARE in diuinis quid sit III 11, p. 104,14.

NEGATIO. Ligatio terminorum in negatione III 11, p. 104,11.

NEGATIVVS. Propositio negatiua III 11, p. 104,7.

NEGOTIVM. Intelligentia apprehendit formas intelligibiles sine negotio III 48, p. 187,18.

NERVVS. Vis animalis effluit in nervos III 52, p. 196,15.

NIGREDO corporis IV 14, p. 244,17.

NOBILIS. Vnitio nobilior V 19, p. 293,9.

NOBILITAS animae I 8, p. 11,8; intelligentiae III 57, p. 207,27.

NOMEN. Substantiae altiores (superiores) dant inferioribus nomen suum III 53, p. 198,23. 24. IV 4, p. 218,7.

Materia universalis dat omnibus substantiis nomen suum I 10, p. 14,2. c. 11, p. 15,10. IV 10, p. 232,13. Nomen generis susceptum a specie III 18, p. 118,13. 14. — Nomen essendi (esse) IV 10, p. 234,2. V 5, p. 265,24. — Nomina logica III 12, p. 104,21.

NOTVS. Per se nota probatione non indigent I 1, p. 3,20. — Locus notus II 14, p. 49,15.

NVBILVS aer II 9, p. 41,4.

NVMERALIS aggregatio III 2, p. 77,7; duplicitas ib. v. 11; proportio ib. v. 8. unum numerale ib. v. 9.

NVMERVS. 1) Omnis numerus cadit sub uno IV 13, p. 239,15. Compositio numeri II 22, p. 64,28. numerus compositus ex unitatibus II 22, p. 64,9. unitas numeri IV 19, p. 252,3. 4. c. 22, p. 64,12. — Numerus discretus (disgregatus), cf. s. v. discretus, disgregatus. Numerus discernit et mensurat numerata II 22, p. 64,22. — 2) Numerus est origo rerum IV 11, p. 236,2. Quaestiones an est, quid est, quale est, quare est ordinatae sunt secundum ordinem numeri V 24, p. 302,6. Substantiae infra intelligentiam ordinatae sunt propter numerorum ordinationem IV 13, p. 239,1. 14. Lineamentum numeri in aëre II 21, p. 63,23. — 3) Initium numerorum numeratorum i. e. unitas quae sequitur unitatem primam IV 13, p. 240,2.

NVTVS. Substantiae mouentur ad nutum substantiae altioris III 58, p. 209,7.

○.

OBLIGARE. Materia et forma sunt obligatae voluntati V 33, p. 318,12.

OBOEDIENTIA substantiarum inferiorum III 58, p. 209,4; substantiae mundi sub unitate creatrice II 21, p. 62,22.

OBOEDIRE. Omnia oboedientia sunt mandato diuino III 46, p. 184,10. Omnes substantiae sunt oboedientes actioni factoris primi III 13, p. 107,16. Inferior substantia oboediens altiori III 58, p. 208,20. 209,6. Forma est oboediens voluntati V 13, p. 46,8. Materia et forma sunt oboedientes voluntati V 33, p. 318,12.

OBSCVRARE. Cum speculum clarum substantiae spissae adiungitur, obscuratur lumen eius V 41, p. 331,25.

OBSCVRITAS animae I 2, p. 5,8.

OBSCVRVS. Esse obscurius fit propter subtilitatem suam III 56, p. 203,25. 204,6.

OBSTACVLVM inter uisum et uisibile IV 14, p. 243,16. Obstacula inter formam intelligentiae et animae et inter materias formarum sensibilium et intelligibilium V 8, p. 271,13. Compositio compositi est obstaculum inter essentiam suam et essentias formarum V 16, p. 287,15. Sol penetrat obstaculum II 9, p. 41,10.

OBSTARE. In substantia simplici nihil obstat inter ipsam et formas V 16, p. 287,17.

OBVIARE. Substantia simplex obuiat formis sensibilibus III 31, p. 151,15; intellectus intellectui IV 3, p. 216,16; formae formis V 8, p. 271,16.

OBVIVS. Substantia (operatio) particularis est obuia substantiae (operationi) particulari III 45, p. 180,13. 14.

OCCVLTAIRE. Res disgregata et subtilis occultatur sensui III 34, p. 159,12. In materia subtili forma occulta- tur ib. v. 6.

OCCVLTIATIO materiae IV 8, p. 230,10. 12. V 30, p. 313,20; formarum V 20, p. 295,1. Apparitio et occultatio voluntatis V 40, p. 330,7.

OCCVLTVS (*opp.* manifestus). Manifestum signum occulti III 56, p. 202,22; exemplum occulti II 5, p. 34,10. c. 15, p. 50,10. c. 24, p. 70,16. esse manifestum est speculum occulti V 20, p. 295,19. — Manifestum est forma occulti IV 8, p. 230,4. 7. — Scientia absentium occultorum II 7, p. 36,24. scientia occulti per manifestum II 7, p. 37,12. — 2) Anima occultior quam natura V 20, p. 294,24. Ligatione animae cum sensibilibus manifestatur quod occultum est in ea V 42, p. 332,21. corporeitas occultior quam figura V 20, p. 294,22. Diuersitas occulta I 12, p. 15,20. Esse fit occultius propter subtilitatem suam III 56, p. 203,26. 204,7. Essentia occulta I 12, p. 15,22. Figura occultior colore V 20, p. 294,22. Forma occulta I 12, p. 15,21. cur formarum aliae sint manifestiores, aliae occultiores V 20, p. 294,18 sqq. forma propinquoior primae formae spiritali est occultior V 20, p. 295,7. forma occulta uerbi est intellectus quem significat V 43, p. 336,18. 23. Intelligentia occultior quam anima V 20, p. 294,25. Locus occultior II 15,

p. 50,12. Materia occulta II 1, p. 24,12. V 23, p. 299,17. summum occultum, i. e. materia prima I 15, p. 19,19. quare facta fuerit materia occulta V 26, p. 305,7 sqq. materia quo remotior est a sensu, est occultior IV 8, p. 230,12. Natura occultior quam substantia V 20, p. 294,23. Substantia occultior quam corporeitas ib. Vires animae occultae I 3, p. 6,3. — Progredi de manifesto ad occultum I 11, p. 14,12. 26.

OCTONARIUS fit quatuor duplicatis II 22, p. 65,3.

OCULVS. Ante oculos ponere III 56, p. 204, 25. — Ictus oculi *cf.* ictus.

OFFENDERE. Sensus et intellectus offendunt in formam IV 5, p. 221,15.

OMNIS. 1) Omnia sunt composita ex materia et forma IV 6, p. 225,23. omnia resoluuntur in materiam et formam IV 6, p. 224,15. materia prima et forma prima sunt agentes in omni V 21, p. 296,11. — Tria sunt origo omnium IV 11, p. 236,8. — Vnitas est diffusa in omnibus V 35, p. 321,17. — 2) Omne quod est, a factore primo effluens est III 13, p. 107,12. Omnia fixa sunt in scientia factoris primi III 57, p. 208,1. Omnia oboedientia sunt mandato diuino III 46, p. 184,10. — Creator sublimis et sanctus est in omni V 39, p. 327,13. — Omnia quae sunt coartata sunt sub uoluntate et omnia pendunt ex ea II 13, p. 46,14. uoluntas est infusa in omni et penetrans omne V 39, p. 327,15. 328,12. — 3) Omne quod est, est in intelligentia esse simplex V 15, p. 286,4 (*cf.* Add. et Corrig.) Non omnia sunt in intelligentia nec omnia sunt ipsa intelligentia, propter res habentes hyle V 15, p. 281,15.

OPERATIO (*syn.* actio, opus).

1) Scientia et operatio liberant animam a captiuitate naturae et purgant eam a suis tenebris et obscuritate I 2, p. 5,2. Per scientiam et operationem coniungitur anima saeculo altiori I 2, p. 4, 27. Scientia et operatio sunt causa generationis hominis I 3, p. 5,5sq. — 2) Vnius uirtutis operatio una III 44, p. 179,6. propter diuersitatem operationum uires diuersae III 45, p. 179,26. Ordinationes operationum III 46, p. 184,9. Operatio particularis est obuia uniuersali III 45, p. 180,14. — 3) Operationes in uegetabilibus et animalibus fiunt ab una substantia et multis uirtutibus III 44, p. 178,21 sqq. Operationes naturae et trium animarum sunt

unius generis et sibi similes III 46, p. 182,10. 183,17. 24 sqq.; sunt diuersae uno modo et conueniunt alio III 46, p. 183,10; conueniunt in uero intellectu ib. v. 12.

OPINARI. Forma opinata extra materiam, sed coniuncta materiae in potentia IV 20, p. 256,1.

OPINATIO. Anima facile potest apprehendere formas sensibiles sine instrumento secundum opinionationem III 38, p. 166,20.

OPINIO. Actio secundum opinionem uel existimationem III 13, p. 106, 16. Exspoliare in opinione, *opp.* in effectu et esse III 40, p. 169,23. 24. diuidere opinionem ib. v. 26. resolutio in opinione III 44, p. 187,18.

OPPONERE. Res non est nisi ex suo opposito V 31, p. 314,24. — Opposita mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,12. Omnia opposita cum coniunguntur fiunt unum aliquid III 20, p. 126,5. c. 34, p. 158,9. — Principio extremum oppositum III 10, p. 100,12. Quid unicuique generi eorum quae sunt in extremo inferiori oppositum sit in extremo superiori III 27, p. 143, 16. — Factor primus est oppositus substantiae praedicamentorum III 3, p. 79, 22. c. 10, p. 100,16. Motus oppositus III 47, p. 184,22.

OPPOSITIO. Differentia oppositionis et uerae contrarietatis, *opp.* differentia conuenientium V 2, p. 260,16. — Dispositio omnium quae sunt secundum oppositionem III 5, p. 87,12. 17. — Oppositiones differentiarum quae diuidunt materiam et ducunt ad esse II 13, p. 47,2. aequalitas oppositionis formarum in materia II 13, p. 46,17.

OPVS (*syn.* operatio). Scientia et opere pertingemus ad applicationem animae cum mundo altiore I 2, p. 4,27. Scientia ducit ad opus, et opus separat animam a suis contrariis et reducit eam ad suam naturam I 2, p. 4,28. — Substantia quo fuerit subtilior, opus eius magis penetrat in non-tempore III 15, p. 109,26. — Opera substantiarum mediarum III 11, p. 103,1. 3. c. 13, p. 106,2; uoluntatis V 40, p. 330,4; auctoris primi II 9, p. 40,21.

ORDINATIO materiae spiritualis cum materia corporali IV 5, p. 220,20; formae intelligibilis cum forma sensibili ib. v. 21; partium materialium et formarum in intelligibili cum materiis et formis in sensibili IV 7, p. 227,4;

materiae uniuersalis intelligibilis cum materia uniuersali sensibili et formae uniuersalis intelligibilis cum forma uniuersali sensibili ib. v. 9; materia-rum et formarum intelligibilium alia-rum cum aliis IV 7, p. 226,12. 227,6. ordinationes uniuersalesque materialium et formarum IV 7, p. 227,19. Ordina-tio numerorum IV 12, p. 239,1; reso-nandi et modulandi III 48, p. 187,15. ordinationes operationum III 46, p. 184,8.

ORDINATRIX. Vnitas est ordina-trix materiae et formae V 31, p. 315,12.

ORDO. 1) Deus disposuit mundum secundum hunc pulchrum ordinem in quo est V 41, p. 332,3. Esse ab ex-tremo supremo usque ad extremum in-finitum distinctum est quatuor ordini-bus, scilicet an est, quid est, quale est, quare est V 24, p. 301,17. — 2) Ordo animae III 37, p. 164,7. c. 40, p. 170,17; animae particularis III 57, p. 209,8. ordo animae ab origine ueritatis et formae V 38, p. 326,18. ordines cor-poris (1° corpus caeli, 2° corpus ele-mentorum) V 42, p. 333,22. ordo for-marum substantiarum simplicium uni-uersalium IV 5, p. 220,15. ordines sim-plicis hyle IV 15, p. 246,6. ordo in-ferior III 40, p. 170,17. ordines lumi-num IV 19, p. 253,18; materiae II 21, p. 62,17. ordines medii inter extrema IV 20, p. 253,23. ordo numeri V 24, p. 302,6; probationum III 1, p. 75,4; resolutionis III 43, p. 175,20. ordines substantiarum V 43, p. 337,48. ordo substantiarum corporalium IV 4, p. 217,16; substantiarum simplicium (in-telligibilium, spiritualium) III 56, p. 203,2. 7. 12. 204,11. IV 4, p. 217,21. ordo substantiarum simplicium in pri-oritate et posterioritate III 27, p. 144,7. ordo unius V 24, p. 302,9; unitatis II 21, p. 62,14; originis unitatis V 42, p. 333,17. diuersi ordines uoluntatis V 37, p. 324,12.

ORIGO (*syn.* fons, radix). 1) Qui-cquid est origo alicui, ei unitum est III 24, p. 137,5 (*cf.* v. 10). quicquid fuerit origo alicuius per se, est sustinens illud III 33, p. 155,14. — Quicquid ema-nat ab origine, circa originem colligitur, sed procul ab origine dispergitur III 24, p. 136,6. 18. 20. 24. 137,1. 138,1. — Impressio in materia diuersa propter elongationem ab origine V 41, p. 331,14. Quo magis elongatum fue-rit lumen ab origine, erit debilius et spissius IV 15, p. 245, 8. 20, quo pro-pinquius origini, erit fortius et per-

fectius ib. v. 19. — Quomodo lumen defluxum a uoluntate possit aliud alio esse propinquius origini IV 19, p. 252, 11. c. 20, p. 253,19. — Elongatio for-mae et materiae (substantiae corpora-lis) ab origine, *cf.* n. 3. — 2) Volun-tas procedit a prima origine V 39, p. 328,4. Exitus formae ab origine pri-ma, i. e. uoluntate V 41, p. 330,18. — Numerus est origo rerum IV 11, p. 235,2. Tria sunt origo omnium ib. v. 8. — 3) Emanatio aquae ab origine V 41, p. 330,20. c. 43, p. 336,1. Origo essendi V 42, p. 335,16. Forma in-telligentiae est origo omnis formae V 15, p. 284, 2. 3. uoluntas est origo unde uenit forma (origo formae in-telligentiae) V 30, p. 312,2. c. 40, p. 329, 10. origo formae II 20, p. 60,20. III 42, p. 173,19. V 38, p. 326,18. c. 41, p. 330,18. origo formarum sensibilibum III 24, p. 136,15. 137,4. 6. 17. elon-gatio formae ab origine IV 18, p. 251, 24. 252,9. V 21, p. 296,12. 297,24. c. 26, p. 305,2; eius causa IV 20, p. 253, 21 sqq. Origo largitatis V 40, p. 330,12; luminis IV 15, p. 245,8. 20. c. 19, p. 251,12. c. 20, p. 253,20 (*cf.* n. 1). Elongatio materiae ab origine V 21, p. 296,12. Origo motus II 10, p. 41, 13; multiplici-tatis III 33, p. 155,14; numeri IV 11, p. 236,3; om-nium IV 11, p. 235,8; rerum ib. v. 2. scientiae V 36, p. 322,18. 20; substan-tiae (*scil.* praedicamentorum) II 12, p. 44,21. elongatio substantiae corpora-lis ab origine V 36, p. 324,5. Origo ueritatis V 38, p. 326,18; uirtutis V 21, p. 298,5; uitae V 43, p. 338,21; unitatis II 23, p. 66,20. V 21, p. 298,5. c. 31, p. 315,17. 20. c. 34, p. 320,21. c. 39, p. 328,21. c. 42, p. 333,17; uo-luntatis V 43, p. 338,19.

OSTENSIO uarietatum colorum et figurarum IV 16, p. 248,10; figurarum artificialium ib. v. 13.

P.

PALPARE essentiam materiae for-mâ intelligentiae V 5, p. 265,5.

PANNVS albus tenuis clarus cor-pori nigro adiunctus coloratur colore eius III 28, p. 144,24. pannus subtilis albus a corpore nigro indutus occulta-tur IV 14, p. 244,16.

PARIFICARE. Quando materia fuerit subtilis, simplex, parificabitur ei una II 23, p. 67,11.

PARS. 1) Pars non est nisi totius IV 6, p. 224,11. Stabilitas partium in toto III 32, p. 153,4. — Pars signum est totius IV 16, p. 249,3. Naturae uniuersalium inueniuntur in partibus eorum III 13, p. 106,24. si quid diuiditur in aliquid, natura totius est in singulis partibus III 19, p. 123,7. — Nulla pars est indiuisibilis II 18, p. 57,6. Quantitas infusa est in totalitate essentiae partis II 17, p. 55,17. — Forma partis II 17, p. 54,28. 55,5. Partes licet conueniant in nomine, diuersae sunt in intentione II 16, p. 52,25. — 2) a. Pars accidentalis II 17, p. 53,7; inferior, — superior IV 14, p. 244,27; indiuisibilis III 26, p. 142,9; minima II 16, p. 52,8. 25. c. 18, p. 57,15. c. 19, p. 58,27. 60,3; naturalis II 17, p. 53,7; uegetabilis III 47, p. 184,20. 23. c. 48, p. 186,6. 14. — b. Partes aëris et aquae magis diuersae et separatae II 21, p. 63,17. Densitas et multiplicitas partium aëris IV 14, p. 243,15. pars aquae non est praeter naturam aquae II 16, p. 53,6. Partes alimenti III 47, p. 184,21. Corpus est compositum continuum ex partibus III 44, p. 177,4. 15 sqq. partes corporis non sunt separatae in effectu II 19, p. 60,4. non est uacuitas siue inanitas inter partes corporis ib. v. 7,9. Partes corporis quo magis fuerint coniunctae, ipsum corpus erit spissius, et e contrario II 22, p. 65,18. Subsistentia aliquarum partium corporum similium sibi in partibus in aliis partibus II 14, p. 48,21. Punctum non est pars corporis nisi accidentaliter II 16, p. 52,13. 27. Partes corporis sunt figura color quantitas substantia III 57, p. 206,12. partes corporis, scilicet forma figura quantitas II 24, p. 70,18. III 57, p. 206,12. septem partes corporis (z. e. pars supra, infra, ad dextram, ad sinistram, ante, post, in medio posita) III 44, p. 177,19. Partes corporis (simplicis et compositi) coniunctae sunt ab alia substantia III 44, p. 177,5. 14. 28. c. 45, p. 179,23. 29. forma animae uegetabilis apprehendit essentias corporum et mouet partes eorum in loco, et forma naturae agit coniunctionem partium et attractionem earum et expulsionem earum et commutationem earum IV 17, p. 250,13. Partes corporis uniuersalis III 56, p. 203,15. Partes (z. e. genera) formae spiritualis IV 5, p. 220,19. c. 7, p. 227,4. Partes ignis nimis unitae et aequales II 21, p. 63,15. Partes materiae

(hyle) IV 14, p. 243,20. 21. 22. inferior, superior pars materiae IV 14, p. 244,27. nulla pars materiae uniuersalis est denudata a forma IV 18, p. 251,10. non penetrat tantum luminis partem secundam materiae quantum primam, nec ad tertiam tantum luminis peruenit quantum ad mediam; similiter dicendum est de ceteris partibus, donec perueniatur ad partem inferiorem ex illis, quia partes mediae prohibent lumen penetrare IV 14, p. 243,23. Omnia sustentata in materia prima sunt partes ad illam II 5, p. 34,12. Partes (z. e. genera) materiae spiritualis IV 5, p. 220,19. c. 7, p. 227,4. Partes multitudinis IV 11, p. 235,21. Partes quantitatis cf. quantitas n. 3. Partes sapientiae I 8, p. 10,23. V 1, p. 257,11. 12; cf. sapientia I n. 1; scientiae I 7, p. 9,24; cf. scientia n. 4 a. Partes substantiae praedicamentorum III 4, p. 85,6. c. 10, p. 101,8; substantiarum corporalium I 24, p. 70,18. pars indiuisibilis substantiae simplicis uniuersalis III 26, p. 142,9. pars substantiarum spiritualium III 56, p. 205,3.

PARTICIPARE. Res participant aliquid quod est eis commune IV 10, p. 232,20.

PARTICVLARIS (*opp.* uniuersalis). Cf. actio 3 f; anima 11; corpus 8; forma 25 et 41; hyle 3; intelligentia 11; materia 20; modus; operatio 1; regula 3; substantia 7.

PARTICVLARITAS (*opp.* uniuersalitas) substantiarum sensibilium II 24, p. 69,9.

PARTITIO. Vna non recipit partitionem II 23, p. 67,4.

PARVITAS substantiae corporalis comparatione magnitudinis substantiae spiritualis V 30, p. 311,23.

PARVVS. Lumen ualde paruum IV 20, p. 255,4.

PASSIO. (*opp.* actio; cf. pati). 1) Scientia passionis et eius causae III 46, p. 182,14. 18. 19. *Fraeterea cf. locos s. v. actio n. 1 allatos.* — 2) Omnis passio exit de potentia ad effectum III 4, p. 83,6. Omne mutabile recipit passionem III 8, p. 94,20. — Essentia factoris primi non recipit passionem III 8, p. 94,22. Passiones quas patiuntur substantiae simplices aliae ab aliis III 11, p. 103,5. c. 49, p. 190,6. Passio substantiae praedicamentorum

ll 9, p. 41,5. Motus substantiae praedicamentorum est receptibilis passionis ll 8, p. 94,21. 27.

PATI (*opp.* agere; *cf.* passio). 1) Scientia (agendi et) patiendi V 40, p. 329, 11. Agere et pati diffusa sunt in omnibus ib. v. 12. non est patiens prius substantia simplici nec posterius substantia composita ll 5, p. 89,25. Pati est unum ex decem generibus corporalibus ll 27, p. 143,11. 144,10. quid ei in substantiis simplicibus oppositum sit ll 27, p. 144,11. — 2) Non potest eadem res simul esse agens et patiens ll 17, p. 116,22 (*sed cf.* ll 4, p. 82,25.) Patiens aut est essentia formata aut uirtus aut forma corporalis aut motus ll 14, p. 109,10. Virtus (agendi et) patiendi est per motum V 36, p. 323, 7. 17. Non est patiens a non agente ll 51, p. 193,8. agens fortius est quam patiens ll 17, p. 117,2. omne patiens recipit uirtutem agendi ll 4, p. 82,21. — Quicquid est patiens in aliquo ab aliquo, est in re agente illud ll 17, p. 115,14. Omne a quo aliquid motum fuerit patiens, essentia eius erit patiens ll 8, p. 94,26. — 3) Patiens sine mora ll 4, p. 82,15; sine tempore ll 5, p. 88, 19. 21. 22. 89, 21; in tempore ll 5, p. 89, 13. quod patitur in non-tempore, prius est eo quod patitur in tempore, et e contrario ll 5, p. 88,28. 89,5. c. 9, p. 99,5. patiens in non-tempore est primum patiens ll 5, p. 89,1. non est patiens posterior patiente in tempore ll 5, p. 89,9. 18. — 4) Esse patiens (*opp.* esse agens) V 25, p. 303,26. 27. — Patiens a primo factore agens est ll 4, p. 82,25. patiens a primo factore nullo mediante perfectum est ll 6, p. 90,11. — Possibile est patiens V 24, p. 302,20. 303,19. — Creatum patiens est duo, sustinens et sustentatum V 25, p. 303, 13. 304,10. — Substantia praedicamentorum est patiens, non agens ll 9, p. 40,17. 19. c. 10, p. 42,5. ll 4, p. 83,6. Vnitas patiens (*cf.* unitas) IV 19, p. 252,4. c. 21, p. 298,2.

PENETRABILIS. Accidens penetrabilis ll 15, p. 110,6. opus penetrabilis ib. 109,26.

PENETRABILITAS substantiarum simplicium ll 15, p. 110,20. 111,13; formae primae ll 34, p. 159,3. Diversi ordines voluntatis in penetrabilitate V 37, p. 324,12. Prohibitio penetrabilitatis substantiarum corporearum ll 15, p. 110,23.

PENETRARE usque ad saeculum intelligentiae V 43, p. 337,22. — Vires animae penetrant omnia I 8, p. 11,4. Virtus dei penetrat omnia ll 15, p. 111,25. Virtus factoris primi penetrat per totum ll 16, p. 114,4. Forma penetrat materiam ll 34, p. 159,2. 7. IV 14, p. 241,21. 25; oppositum ll 14, p. 108,18. compositio compositi prohibet illud a formis penetrari V 16, p. 287,14. substantia simplex penetratur formis V 16, p. 287,18. Intelligentia penetrat *cf.* intelligentia ll 8 *bb.* Debilitas quantitatis ad penetrandum ll 15, p. 110,3. Voluntas penetrat totum (omne) ll 13, p. 46,7. V 39, p. 327,15. 328,11; penetrat materiam V 38, p. 327,3.

PENETRATIO luminis IV 14, p. 244,15. V 30, p. 313,13. uirtutis solis V 38, p. 327,8.

PERCEPTIBILIS. Quicquid est subtilioris essentiae, est perceptibilis rerum ll 3, p. 30,6. Anima est perceptibilis a principio incrementi corporis ll 38, p. 166,10. Intelligentia omnibus quae sub ea sunt est perceptibilior rerum ll 3, p. 30,8. — Perceptibilis scientiae de uoluntate V 40, p. 329,1.

PERCEPTIO formarum sensibilibum in (ab) anima ll 37, p. 164,11. 23; diuersitas perceptionis in natura V 42, p. 334,4.

PERCIPERE. Intentio percipiendi formam est impressio substantiae a forma ll 31, p. 150,21.

PERFECTIO (*opp.* imperfectio) animae I 3, p. 5,13. 18; formae ll 18, p. 119,19. forma est in perfectione V 26, p. 305,17. perfectio intelligentiae ll 57, p. 207,15. 26; materiae ll 18, p. 119,20. materia mouetur ad habendum perfectionem V 26, p. 305,21; c. 33, p. 318,22. 319,10; recipit perfectionem ab unitate V 33, p. 318,22. 319,10. materia proxima perfectioni est subtilis IV 2, p. 215,15. perfectio potentiae et maiestatis ll 55, p. 201,4; sapientiae V 35, p. 321,24. c. 40, p. 329,9. cognoscere perfectionem unius substantiae ex imperfectione alterius ll 49, p. 189,23. differentia substantiarum simplicium in perfectione IV 1, p. 212,16. 213,5. — Essentia perfectionis et plenitudinis ll 42, p. 173,20. Perfectionem ducere ad effectum I 3, p. 5,9. — Pauciores motus propter perfectionem V 34, p. 320,19.

PERFECTVS (*opp.* imperfectus). Omni imperfecto inuenitur aliquid perfectius III 9, p. 98,8. Omne quo aliquid perfectius inuenitur, procedit ex alio ib. v. 11. quod procedit ex alio, non est sic perfectum ut principium ib. v. 1. 3. Quod perfectius est, agit in minus perfectum et imprimit in illud III 47, p. 185,8. perfectior et fortior substantia est causa agens in debiliorem et imperfectiorem III 49, p. 188,21. operatio perfectior est causa minus perfectae III 46, p. 183,14. — Imperfectum mouetur ad recipiendum formam perfecti V 34, p. 320,17. Materia non est perfecta nisi per formam V 26, p. 305,19. c. 33, p. 318,23. — Factor primus est perfectus V 25, p. 303,22. Patiens a primo factore nullo mediante perfectum est III 6, p. 90,9. — Efficere sustinens et sustentatum perfectius est quam efficere sustinens tantum aut sustentatum tantum V 25, p. 303,16. Perfectum potentia I 3, p. 5,9. 19.

PERMVTATIO luminis secundum comparationem eius ad materiam, *opp.* in se IV 15, p. 245,23. 26.

PERPETVITAS animae I 8, p. 11, 8. Reuersio substantiae spiritualis ad se ipsam cum perpetuitate III 57, p. 208,12.

PERTRANSIRE (*cf.* transire). Formae pertransiunt super essentiam animae III 37, p. 163,4 (Disc.).

PERPETVVS. Substantiae simplices sunt perpetuae V 24, p. 301,13.

PERVIVS uisui II 21, p. 63,13.

PICTOR formae mirabilis V 35, p. 322,3.

PICTVRA uel imago III 18, p. 119,14. 15.

PLATO. *Cf. ind. auctorum.*

PLENITVDO. Essentia perfectionis et plenitudinis III 42, p. 173,20.

PLVMBVM ex fornace extractum partim lucidum partim non lucidum est exemplum diuersitatis unitatum in materia II 21, p. 63,12. c. 23, p. 66,23.

PLVRALITAS est ex multiplicatione unius II 22, p. 64,9.

POLITVS. Corpora polita III 37, p. 163,11.

POMVM. Mundus est quasi pomum. II 16, p. 51,3.

PONDEROSITAS corporis augetur

quantitate II 10, p. 41,23. quantitas est causa efficiens ponderositatis ib. v. 24.

PORTA (*cf.* clauis) speculandi III 50, p. 190,11. Materia et forma sunt duae portae clausae intelligentiae V 35, p. 322,9.

POSITIO terminorum III 11, p. 104,25.

POSSIBILIS. Possibile est patiens V 24, p. 302,20. 303,1. 9. Quicquid coepit esse, antequam esset, possibile erat illud esse III 10, p. 100, 20. Possibile et necessarium eiusdem generis sunt III 10, p. 101,20 (*cf.* v. 5). quicquid est possibile antequam sit, necessarium est posteaquam erat possibile III 10, p. 100,21. 24. — Esse possibile, *opp.* necessarium, impossibile V 24, p. 302,18. Substantia praedicamentorum est possibilis III 10, p. 101, 11. 18. 102,1. 7.

POSSIBILITAS eiusdem generis cum necessitate III 10, p. 101,5 (*cf.* v. 20). Mutari de possibilitate in necessitatem III 10, p. 100,26. 101,1. 3. — Possibilitas recipiendi III 25, p. 140, 11. — Materia prima appellatur possibilitas V 24, p. 303,3. c. 42, p. 334, 18. 20; *cur hoc sit* V 42, p. 334,20 sqq.

POSTERIORITAS. Ordo in prioritate et posterioritate III 27, p. 144,7.

POTENS. Potentia potentis V 32, p. 316,6 (*cf.* potentia 2).

POTENTIA. 1) Potentia *opp.* actus, effectus. a. Esse in potentia I 13, p. 16,24. III 4, p. 83,17. c. 18, p. 118,24. c. 24, p. 134,23. IV 20, p. 254,24. V 8, p. 271,24. c. 9, p. 273,14. c. 10, p. 274,14. 16. 21. 275,15. 16. 18. 276,5. 12. c. 11, p. 276,17. 277,6. c. 26, p. 305, 17 (*cf.* esse 1 f). existere in potentia, *opp.* in actu, *syn.* in intellectu V 23, p. 300,6. exire, prodire, procedere de potentia ad effectum, *cf.* exire, procedere, prodire. Diuidi in potentia II 16, p. 52,2. in potentia indiuisibilis ib. v. 3. Esse luminosum in potentia V 11, p. 276,16. — b. Quod procedit de potentia ad effectum, non est perfectum III 6, p. 40,7. Quod exit de potentia in effectum, trahitur in effectum a re quae habet esse in effectu III 4, p. 83, 10. c. 6, p. 90,18. quicquid est perfectum in potentia, et perfectionem suam possibile est duci ad effectum, necesse est ut causa necessaria ipsum essendi sit exitus ipsius in effectum I 3, p. 5,9; *cf.* v. 18—21. Omne causatum est in causa in potentia III 18, p.

118,24. — Quod est in potentia, spirituale est quantum ad id quod est in effectu III 24, p. 134, 23. — c. Factor primus non est in potentia nec in effectu III 4, p. 83,17. Omnis forma est in uoluntate in potentia respectu facti IV 20, p. 254, 24. forma est uoluntati ex parte factoris in potentia V 17, p. 289,9. forma quae est in potentia, adhuc non in materia IV 20, p. 256,5. forma coniuncta materiae in potentia ib. v. 2. Materia est (habet esse) in potentia V 26, p. 305,17; cf. *locos s. v. esse 2 a d allatos*. — 2) Potentia i. e. uis *sive* uirtus. Diuersitas luminis in potentia et debilitate III 54, p. 200,12. — Vnitio materiae et formae, quamuis non sint similes, magis significat potentiam potentis V 32, p. 316,6.

PRAECEPTVM dei V 27, p. 307,16.

PRAEDICAMENTVM. Nouem praedicamenta (*i. e.* quantitas, qualitas, relatio, tempus, locus, situs, agens, patiens, habere, *quae* III 26, p. 143,11 *post* materiam uniuersalem *sive* substantiam *inter* decem genera corporalia *enumerantur*) sunt forma subsistens in materia uniuersali II 6, p. 35,2; sunt qualitas (qualitates) substantiae II 13, p. 45,5. 7; sunt uniuersitas formarum sensibilium III 42, p. 173,23; cf. ib. v. 25. p. 173,1. — Sustentatio substantiae ad nouem praedicamenta V 19, p. 294,8. existentia nouem praedicamentorum in substantia V 18, p. 291,18. Nouem praedicamenta habent esse in substantia composita corporaliter, disperse, diuisibiliter, in substantia animae simplicius, in substantia intelligentiae etiam simplicius III 42, p. 172,25 sqq. — In ceteris praedicamentis praeter quantitatem et aliquas species qualitatis non potest dici formas esse substantias III 37, p. 162,22. — Praedicamenta sunt terminus generationis V 28, p. 308,4. — Ad scientiam materiae et formae non opus est scientia praedicamentorum II 9, p. 40,7. — *De* substantia quae sustinet nouem praedicamenta cf. *s. v. materia* n. 24. 26; substantia n. 28—34.

PRAEPARATIO principiorum III 46, p. 182,22. praeparatio materiae ad receptionem formae III 55, p. 202,2.

PRAESCIRE. Anima praescit ea quae sunt antequam sint III 38, p. 166,9.

PRAESENS exemplum II 7, p. 36, 20. c. 9, p. 40,1.

PRAESENTIA formarum sensibilium III 37, p. 164,20.

PRIMVS. Accidentia prima V 41, p. 332,10. c. 42, p. 332,23. auctor primus II 9, p. 40,21. primum patiens a factore primo III 5, p. 88,19. 20. 23. *Praeterea* cf. *esse* 6; *essentia* 5; *factor* II; *forma* 9; *materia* 6; *substantia* I d et 8; *unitas* I.

PRINCIPIVM. I. Principium, *opp.* ultimum *sive* terminus (cf. III 1, p. 74,1. V 28, p. 308,11). 1) Finis omnis rei non est sicut principium eius IV 15, p. 245,12. principium rerum distat ab ultimo in essentia et effectu III 1, p. 74,1. quod ex alio procedit, non est sic perfectum ut principium a quo processit III 9, p. 98,1. 3. principium est fortius IV 15, p. 245,14. 2) Principium eorum quae sunt (rerum) est factor primus III 1, p. 73,18. c. 10, p. 100,11. — Substantia intelligentiae habet principium eo quod causata est III 57, p. 206,4. — Quicumque uult scire principia, debet diligenter speculari substantiam intelligentiae V 4, p. 264,5. Materia et forma sunt principium actionis unitatis V 42, p. 333,14. — 3) Principium creationis (*opp.* terminus creationis) V 28, p. 308,11. c. 29, p. 310,20. c. 30, p. 311,19. c. 37, p. 325,25; in definitione V 22, p. 298,11; differentiae et diuersitatis V 8, p. 270,12; formae III 42, p. 173,18; incrementi corporis III 38, p. 166,11; inuestiturae materiae per formam V 28, p. 308,12; materiae IV 20, p. 254,17; motus III 46, p. 184,6; unitatis II 21, p. 63,2. V 42, p. 333,14; unionis materiae et formae V 29, p. 310,15. c. 31, p. 315,16 (cf. c. 30, p. 311,19); uoluntatis IV 43, p. 338,19.

II. Principium, *i. e.* ἀρχή. Principia praeposita III 46, p. 182,22. 24. Principium est, ut scias quod duae res cum similes sibi fuerint in aliquo intellectum, quamuis ille intellectus aliter fuerit in uno quam in alio, tamen debet esse unus ib. v. 36.

PRIORITAS. Ordo in prioritate et posterioritate III 27, p. 144,7.

PRIVARE. Priuatum absolute ad esse exire non potest quia de eo nulla scientia praecessit V 10, p. 275,7. 9. — Intellectus priuatus (*i. e.* notio priuatiua) V 10, p. 275,2. 3. — Materia dicitur priuata V 10, p. 274,12; non est priuata absolute ib. v. 20. p. 275,6; est priuata comparatione esse formalis V 11, p. 277,3, *sive* esse rei compositae ex materia et forma ib. v. 8. 10. —

Anima priuata aliqua scientia V 32, p. 316,10.

PRIVATIO (*syn.* absentia). Productio de priuatione ad esse V 6, p. 267,22; *cf.* c. 29, p. 310,6. Impossibile est priuatio (*roī*) esse V 24, p. 302,21. Dolor priuationis V 29, p. 310,6. — Vtrum materia sit priuatio V 10, p. 274,8. 10. materia est similior priuationi, forma similior esse V 26, p. 305,16. esse materiae comparatione esse rei compositae est priuatio V 11, p. 277,8. priuatio materiae est sicut tenebrositas aeris V 11, p. 276,14. — Priuatio colorum, *opp.* essentia III 35, p. 159,19. priuatio motus, *opp.* esse III 50, p. 192,23.

PROBABILIS. Regulae probabiles (*syn.* probationis) I 1, p. 2,12.

PROBATIO. 1) Probationes logicae III 51, p. 193,20; necessariae IV 1, p. 211,7. — Modus loquendi curat inter nos interrogatio et responsio secundum regulas probationis I 1, p. 2,9 (*cf.* v. 12). si uoluerimus observare regulas probationis in omni propositione, prolongabitur labor ib. v. 13. Caue ne putes quod aliqua sit ex quaestionibus ad cuius certitudinem faciendam probatio tibi deficiat, postquam plene dederis arti logicae ius suum I 1, p. 3,10. — Quae per se nota sunt, non est necesse ad sciendum ea probationes inducere; quae uero per se nota non fuerint, fiet cognitio eorum mediante probatione I 1, p. 3,20. — 2) Probatio diuina, *opp.* non diuina III 12, p. 104,20. 28. 105,2. 3. 9. 11. 17. non solum non inconueniens, sed etiam necesse est, probationem diuinam uocari probationem III 12, p. 105,11. probatio diuina et non diuina in certitudine probationum sunt sibi aequales ib. v. 9. quod dicitur in scientia diuina non esse probationem, intelligendum est de probatione non diuina, quae est composita ex nominibus logicis III 12, p. 105,13.

PROCEDERE (*syn.* egredi, exire, prodire). Quod procedit ex alio, non est sic perfectum, ut principium a quo processit III 9, p. 98,1. 3, *sed* imperfectum est ib. v. 6. 9. omne quo inuenitur aliud perfectius, procedit ex alio ib. v. 11. Quod procedit ex alio, eiusdem generis est cum illo ib. v. 16. — Forma processit a factore primo III 14, p. 108,24. Voluntas procedit a prima origine V 39, p. 328,4. — Pro-

cedere de potentia ad effectum III 6, p. 90,6. 17. V 10, p. 275,15. c. 27. p. 307,5.

PROCESSVS substantiarum III 13, p. 106,3; uirtutum substantiarum aliarum ex aliis III 11, p. 103,2.

PROCREARE. Generare est procreare III 47, p. 184,19.

PRODIRE (*syn.* egredi, exire, procedere) de potentia in (ad) effectum III 23, p. 132,2. 4. V 41, p. 332,7.

PRODVCTIO formae in materiam a deo de priuatione ad esse V 6, p. 267,21.

PROFVNDITAS corporis III 44, p. 177,20.

PROHIBERE. Compositio compositi prohibet illud a formis penetrari V 16, p. 287,15.

PROLATIO uerbi V 43, p. 336,21.

PROLIXVS sermo de uoluntate V 40, p. 329,9.

PROLONGARE laborem I 1, p. 2,15; sermonem III 48, p. 187,6.

PROPE coniungi III 48, p. 186,23.

PROPINQVITAS. Vnitio formarum cognoscentis et cogniti est secundum propinquitatem V 15, p. 285,10. Diuersitas substantiarum in propinquitate et remotione V 37, p. 324,14. Propinquitatis ordinum luminum IV 19, p. 253,17: ad primum esse V 32, p. 316,24; ad factorem primum V 34, p. 319,18; ad originem IV 18, p. 251,17; ad originem unitatis V 31, p. 315,16. c. 34, p. 320,19 (*cf.* v. 21); ad uoluntatem IV 19, p. 253,14. 16.

PROPINQVVS. Esse quo propinquius fuerit origini unitatis, erit eius actio magis una V 34, p. 320,20. esse quo propinquius fuerit origini essendi, erit fortius lumen et stabilius in esse V 42, p. 335,16. Forma propinquior primae est subtilior et occultior V 20, p. 295,7; est simplicior et firmior V 21, p. 298,1. Lumen defluxum a uoluntate quomodo possit aliud alio esse propinquius origini IV 19, p. 252,11. c. 20, p. 253,19. Materia quo propinquior est sensui, est similior formae IV 8, p. 230,8. Res una quomodo possit alia re esse propinquior rei quae non habet finem essentiae aut uirtutis IV 19, p. 252,12. Substantiae propinquiores corpori debiliores et minus lumen sunt V 16, p. 288,14. quo substantia fuerit propinquior primi esse,

assequi bonitatem ei erit facilius V 32, p. 316,25. Vnitas quae propinquior fuerit unitati verae primae, materia formata per eam erit unitior et simplicior II 20, p. 61,13. Quicquid fuerit voluntati propinquius, erit perfectius V 17, p. 289,15.

PROPORTIO altiorum substantiarum ad inferiores III 13, p. 108,2; ultimi superioris (inferioris) sensibilibus ad ultimum inferius (superius) intelligibile III 51, p. 195,10. 12; factoris primi ad substantias altiores et inferiores III 13, p. 108,3; simplicis ad essentiam primam, compositi ad simplex I 5, p. 75,6. Proportio numeralis III 2, p. 77,8; duplicitatis ib. v. 12. — Coniunctio elementorum secundum aliquam proportionem IV 16, p. 248,16.

PROPOSITIO affirmativa, negativa III 11, p. 104,5. 7; divina, non divina III 12, p. 104,19. 22; theologica, non theologica III 11, p. 104,9. 12. c. 12, p. 104,23. Anima rationalis mouetur a propositionibus ad conclusionem IV 13, p. 239,7. Intelligentia apprehendit proportionem unam ib. v. 6.

PROPRIARE. Quod est in intellectu, diuiditur in proprietatem et proprium V 12, p. 279,6. Proprium per proprietatem V 8, p. 270,15. essentia propria proprietate V 42, p. 333,6.

PROPRIETAS. 1) Quod est in intellectu, diuiditur in proprietatem et proprium, *cf. s. v. propriare*. Omnis res inuestigata quam signis uolumus scire non inquitur nisi per proprietates inseparabiles ab ea I 10, p. 13,9. descriptio fit per proprietates V 22, p. 298,12. 14. Scientia proprietatum II 9, p. 40,8. — 2) Superior proprietates inuenta est in inferiori IV 4, p. 218,4. — 3) Proprietates corporis I 15, p. 19,10. c. 17, p. 21,13; duorum IV 11, p. 236, 13 sqq. c. 12, p. 237,19. — Proprietates essentiae primae V 23, p. 300,14, *i. e.* sapientia et unitas V 42, p. 333,5. essentia prima est alicuius proprietatis essentialis propter quam distat ab omni re V 42, p. 334,15; non est propria proprietate extrinseca, sed designata essentialiter ib. p. 333,6. 8. essentia prima et eius proprietates unum sunt ib. v. 12. forma est propter proprietatem essentiae primae V 23, p. 300,14. c. 42, p. 333,4. 334,25. 335,6. Ab essentia prima est essentia quae sit proprietatis extrariae V 42, p. 334,16. Proprietates factoris primi III 11, p. 102,25. 103,24. 104,1. 4. c. 13,

p. 105,21; eorum quae sunt infra factorem primum III 11, p. 104,2. 6. Proprietates formae III 19, p. 125,16. 18; formae uniuersalis I 13, p. 16,9. 15. 25. V 12, p. 278,2. 6. c. 22, p. 299,9; *cf.* V 23, p. 299,16 sqq. eas esse in formis eorum quae sunt I 13, p. 16,12. 26. V 12, p. 278,4. 8. esse est proprietates formae IV 10, p. 234,18. proprietates formae una est, *sc.* constituere essentiam IV 11, p. 236,22. *cf.* IV 5, p. 221,4. V 8, p. 270,14. 24. 271,3. c. 9, p. 272,11. Proprietates loci corporei III 33, p. 157,2. Lumen attribuit ei in quo est proprietatem V 4, p. 263,9. Proprietates primae materiae in substantiis IV 10, p. 231,25. 232,8. 11; materiae uniuersalis I 10, p. 13,14. 18. 20. c. 11, p. 14,22. 15,9. c. 12, p. 16,7. II 8, p. 38,4. V 12, p. 278,2. 6; *cf.* V 23, p. 299,16 sqq. eas esse in omnibus quae sunt I 11, p. 14,8. 15,3. c. 12, p. 16,7. V 12, p. 278,4. 8; in materia inferiori II 8, p. 38,5. proprietates qua designatur unaquaeque, materia et forma, per se proprie, non conuenit alii nisi essentiae eius quod est proprium per eam V 8, p. 270,14. proprietates materiae duae sunt, *scil.* sustinere formam et multipliciter V 11, p. 236,23. 25. 237,4. unitas est proprietates materiae IV 10, p. 234,21. c. 11, p. 235,12. nulla proprietates cadit in materiam tantum, sed in materiam et formam simul IV 5, p. 221,4. proprietates esse non conuenit materiae per se, sed materiae et formae simul V 8, p. 270,24. 271,3. c. 9, p. 272,11. Proprietates quantitatis I 15, p. 19,10. III 33, p. 156,17. 20. 24. Proprietates substantiae V 22, p. 299,6. 9. c. 23, p. 300,2; substantiae intelligentiae V 1, p. 258,11; substantiae simplicis III 19, p. 124,16. 125,8. 13. 17. c. 49, p. 190,5; substantiae praedicamentorum III 11, p. 102,26. c. 13, p. 105,21. Proprietates unitatis IV 11, p. 235,18 sqq. 236,12. c. 12, p. 237,19. proprietates unitatis, quae de genere generalissimo dicitur, est essentia generis generalissimi V 8, p. 270,17. — 4) Proprietates extrinsecae V 42, p. 333,6; extraria V 42, p. 334,16; theologica III 11, p. 104,17.

PROPRIVM (*cf.* proprius) in factorem primum non cadit III 11, p. 103,18. Non-esse, *i. e.* differentiae propria accidentia, quae attinguntur sensibus III 41, p. 172,9. — Propria mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,11. Propria (quae sustentur in ma-

teria) sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331,9.

PROPRIVS (*cf.* proprium). Accidens proprium III 10, p. 99,28. propria forma V 16, p. 286,19. 20. 24; materia V 17, p. 288,22. proprius modus I 10, p. 13,6; modus inquirendi V 12, p. 277,25. regula propria V 12, p. 278,10.

PROXIMVS. Materia prima proxima est unitati V 33, p. 318,20. 319,2. 8.

PVLSARE est actio naturae III 47, p. 184,15. attrahere et pulsare est mouere partes alimenti in loco motu opposito ib. v. 21. uegetare est sub uno genere cum actionibus attrahendi et pulsandi ib. v. 22. Motus primus pulsatus secundum III 51, p. 193,7.

PVNCTVM. 1) Forma quantitatis resoluitur in puncta II 8, p. 39,6. c. 22, p. 64,25. Punctum est minima pars quantitatis II 16, p. 52,8 (Disc.). punctum non est pars quantitatis ib. v. 9. (Mag.). — 2) Punctum est terminus simplex in quem resoluitur corpus II 16, p. 52,6 (Disc.). punctum non est pars corporis ib. v. 13 (Mag.), nisi accidentaliter ib. v. 28. punctum non est de natura corporis ib. v. 30, *sed* accidens subsistens in corpore ib. v. 29. — 3) Punctum est indiuisibile II 16, p. 52,7. 9. 18; *cf.* n. 5. Puncta sunt unitates, quae sustententur in materia quae est substantia II 22, p. 64,25. punctum unitati conferri potest II 22, p. 65,4. 6 (*cf.* II 8, p. 39,6). — 4) Linea fit ex duobus punctis II 22, p. 65,6. 8; superficies est ex quatuor punctis ib. v. 9. 11; corpus ex octo ib. v. 12. — 5) Formae substantiae compositae sunt quasi punctum indiuisibile ad formam substantiae simplicis III 26, p. 142,8. uisio terrae de medio caeli esset quasi punctum quod mensuram non habet V 30, p. 312,6.

PVPILLA est medium inter nimisibilem et corpora III 51, p. 194,7.

PVRGARE (*syn.* expurgare) intellectum a sorde sensibilis III 56, p. 204,16.

PVRITAS. Permutare a puritate IV 14, p. 243,7.

PVRVS. Res pura magis seruabit speciem suam manifestius IV 14, p. 244,5. Substantia simplex quo purior est, eo magis receptibilis est multarum formarum V 16, p. 287,19. Lumen purum IV 14, p. 242,22. unitas pura ib. v. 13.

Q.

QVAESTIO. Quaestiones logicae III 49, p. 139,20. quaestio quare sit, an sit, quid sit, qualiter sit V 24, p. 301,1. quaestio an est ib. p. 302,9.

QVALIS, QVALE (*cf.* qualiter), *opp.* an (quod), quid, quare II 13, p. 45,4. III 11, p. 103,10. V 12, p. 277,22. c. 23, p. 299,15. c. 24, p. 301,18. 20. 302,3. 5. 12. 14. c. 35, p. 321,20. c. 36, p. 323,10. c. 40, p. 329,13. Quale est est ad instar trium V 24, p. 302,12. Illud de quo quaeritur quid est et quale est, non quare est, sc. anima, est infra illud de quo quaeritur an est, sc. deum, et illud de quo quaeritur quid est, sc. intelligentiam V 24, p. 302,3.

QVALITAS. 1) Qualitas est forma III 19, p. 123,24; est forma corpori IV 8, p. 229,15. Forma qualitatum I 9, p. 12,6. — Qualitas, id est color et figura IV 8, p. 229,14; *cf.* V 19, p. 293,20. — Nouem praedicamenta sunt qualitas (qualitates) substantiae II 13, p. 45,5. 7. — Qualitas in supremo inferiori est contra differentias substantiarum spiritualium in extremo superiori III 27, p. 144,3. — 2) Substantia in semet ipsa non habet qualitatem II 13, p. 45,10. Simplicitas substantiae et sustentatio accidentium sunt aliqua qualitas substantiae in se II 13, p. 45,12. — Aliquae species qualitatis non absolute possunt dici accidentia III 37, p. 162,19. aliquae qualitates sunt differentiae substantiales perducentes ad esse essentiam substantiae in qua sunt III 37, p. 162,21. — 3) Qualitas non fit a substantia quae eam sustinet III 19, p. 123,25, *sed* fit a substantia simplici ib. p. 124,1. — Quae fluunt a substantiis simplicibus, sunt uires et qualitates III 52, p. 196,22 (Disc.). — 4) Qualitas agens III 13, p. 106,14. Qualitates non agunt per se ipsas III 45, p. 179,21. — 5) Qualitatis cum quantitate ratio *cf.* s. v. quantitas n. 2 c. a. — 6) Forma elementorum, sc. quatuor primae qualitates I 16, p. 19,24. IV 20, p. 256,7; *cf.* III 25, p. 139,4. quatuor qualitates sunt forma uniuersalis in elementis I 16, p. 19,23. Elementa qualitativis diuersa sunt I 15, p. 19,4. c. 16, p. 19,24. elementorum qualitates contrariae I 14, p. 18,9; unde necesse est ut sit aliquid aliud ab eis quod coniungat eas ac teneat ib. v. 12. — Materia naturalis mouetur ad recipiendum formam qualitatum primarum V 34, p. 320,9. Caelum non

recipit qualitates elementorum I 17, p. 21,2. — Motus corporum simplicium ex qualitatibus III 43, p. 176,2. — 7) Quatuor qualitates in substantia simplici modo subtiliori et simpliciori sunt quam in substantia composita III 25, p. 140,26. 141,2. Qualitas substantiarum simplicium III 43, p. 175,16 (cf. n. 3). — Qualitas materiae et formae universalis IV 4, p. 219,19.

QUALITER (cf. qualis), *syn.* quomodo IV 4, p. 219,17. 19; *opp.* an, quid, quare IV 4, p. 219,19. V 24, p. 301,2.

QUANTITAS. 1) Quid sit quantitas, quae certitudo esse ipsius et unde orta sit in substantia II 19, p. 19, p. 60,16. Essentia quantitatis cf. essentia 4 b. Brevis summa de quantitate II 20, p. 60,26. — a. Quantitas et cetera quae sequuntur accidentia II 2, p. 28,17. quantitas est accedens compositum III 19, p. 124,12. quantitas non absolute potest dici accedens III 37, p. 162,19. — b. Quantitas est forma II 19, p. 59,3. c. 23, p. 66,27. c. 24, p. 68,20. III 19, p. 123,24; est forma inseparabilis essentiae substantiae III 37, p. 162,20 (cf. n. 2 a a). forma quantitatis est altior omnibus formis II 8, p. 39,9. — c. Quantitas est multitudo III 19, p. 124,3; est composita ex unitatibus cf. n. 4 b. — d. Forma quantitatis est exemplar formae universalis II 8, p. 37,23. 38,8 sqq. quantitas in extremo inferiori est contra formam intelligentiae in extremo superiori III 27, p. 143,19. substantia intelligentiae ponitur contra quantitatem III 56, p. 203,18.

2) Quantitatis ad substantiam praedicamentorum, corpus, caelum, elementa, qualitates, locum, substantiam simplicem ratio. — a. Quantitatis cum substantia praedicamentorum necessitudo. a) Quantitas diuersa est a substantia, licet coniunctae sint in esse I 15, p. 19,11. II 5, p. 33,16.19. forma quantitatis non separatur a materia inferiori (a substantia) II 8, p. 38,20. 39,19. III 37, p. 162,20. adunatio (applicatio) quantitatis cum substantia II 5, p. 33,20. c. 24, p. 70,13. quantitas sustentatur (subsistit, sustinetur) in substantia nouem praedicamentorum II 5, p. 34,3. 6. c. 8, p. 37,23. c. 11, p. 43,13. c. 12, p. 43,15. 17. c. 14, p. 48,17. 49,10. c. 21, p. 63,20. c. 22, p. 64,2. IV 15, p. 246,26. materia quae sustinet quantitatem, id est substantia

huius mundi II 21, p. 62,19. substantia est locus quantitati II 14, p. 47,21. 24, quia subsistentia quantitatis est in substantia II 14, p. 49,10. quantitas uestit et circumdat materiam inferiorem (substantiam) II 8, p. 38,24. c. 9, p. 40,26; cf. II 24, p. 68,20. exemplum adunationis quantitatis cum substantia II 5, p. 33,20. quantitas est forma substantiae cf. γ. — Pars quantitatis substantiae utrum possit diuidi II 16, p. 52,1; cf. 3 b. — Forma quantitatis est propinquior materiae inferiori omnibus formis II 8, p. 38,18. 39,9. — β) Vtrum substantia praedicamentorum sit extra an intra quantitatem II 16, p. 50,19 sqq. 51,5 sqq. utrum de hac substantia remanserit aliquid extra mundum quod non receperit quantitatem II 24, p. 68,16 sqq. essentia substantiae est intra essentiam quantitatis et intra omnes partes eius II 16, p. 51,15. non potest de hac substantia aliquid simplex inueniri quod quantitatem non sustineat II 24, p. 68,19. forma quantitatis (essentia quantitatis, quantitas) diffusa (infusa) est per totam essentiam materiae inferioris (substantiae) II 8, p. 38,22. c. 9, p. 41,2. c. 17, p. 56,6. IV 14, p. 241,24. essentia substantiae mundi infusa est in totalitate essentiae quantitatis II 19, p. 59,27. continuatio totalitatis substantiae cum totalitate quantitatis II 19, p. 60,14. — γ) Quantitas forma est substantiae II 19, p. 59,3. c. 23, p. 66,27. c. 24, p. 68,20. III 37, p. 162,20. quantitas perficit essentiam substantiae III 37, p. 162,20; comprehendit substantiam et ducit eam ad esse et differre facit eam ab alia II 24, p. 68,20; discernit et mensurat substantias II 22, p. 64,21. Substantia attingitur mediante quantitate II 17, p. 56,7. — Quantitas impedit substantiam nouem praedicamentorum ne agat II 9, p. 40,26. 41,1. 11. cf. III 15, p. 111,6. c. 53, p. 198,11 (n. 5 b). — b. Quantitatis cum corpore, caelo, elementis ratio. a) Quantitas est proprietates corporis I 15, p. 19,10. forma quantitatis constituit speciem corporis II 8, p. 38,11; sustinet omnes formas corporis ib. v. 27. — β) Caelum et elementa in quantitate conueniunt I 17, p. 20,29. quantitas infusa est in superficie primi caeli et extendit caelum post caelum, elementum post elementum usque ad finem centri II 16, p. 50,29. c. 24, p. 68,13. supra caelum siue extra mundum non est substantia recipiens

quantitatem II 24, p. 68, 16. 19. 22. 26. — c. Quantitatis cum qualitatibus ratio. a) Qualitas sustinetur in quantitate V 19, p. 293, 15. qualitas non adiacet quantitati nisi quantum ad sensum ib. v. 18. Quantitas est dignius esse quam qualitas V 42, p. 335, 18. Quantitas et qualitas simul sunt V 19, p. 293, 19. — Forma quantitatis sustinet omnes formas corporis II 8, p. 38, 27. — β) Quantitas sustinet formam coloris et figurae II 5, p. 34, 6. 9. IV 8, p. 229, 13. c. 15, p. 246, 27. V 19, p. 294, 9. applicatio coloris et figurae cum quantitate II 24, p. 70, 13. III 57, p. 206, 12. color infusus est in totalitate essentiae quantitatis II 17, p. 55, 24. IV 14, p. 241, 23. figura continet quantitatem III 56, p. 203, 21; est finis formae quantitatis et terminus circumdans eam II 8, p. 38, 29. — Quantitas uidetur mediante colore II 17, p. 56, 2. 7. uisus, quo magis penetraverit colorem et pertigerit ad figuram et quantitatem et substantiam, obscurus fiet ei esse III 57, p. 203, 24; cf. p. 204, 1. — d. Locus est in quantitate II 14, p. 47, 21. 23. — e. Substantiae simplices non habent quantitatem III 53, p. 198, 14. substantia spiritualis immunis est a quantitate III 15, p. 110, 17. formae quae sunt in substantia simplici non habent quantitatem III 33, p. 156, 27. — Forma quantitatis in substantia simplici modo subtiliori et simpliciiori est quam in substantia composita III 25, p. 140, 25. 141, 2. — Quantitas substantiarum simplicium (i. e. quot sint) III 43, p. 175, 15.

3) Quantitatis partes. a. Quantitas substantiae mundi composita est ex partibus II 16, p. 51, 21. Pars quantitatis similis quantitati II 16, p. 53, 5. pars quantitatis quantitas est II 19, p. 59, 4. quantitas infusa est in totalitate essentiae partis II 17, p. 55, 17. 21. Partes quantitatis substantiae mundi sunt sibi similes in natura et essentia II 16, p. 51, 23. c. 19, p. 59, 26; existunt aliae in aliis II 16, p. 51, 12. — b. Minima pars quantitatis II 16, p. 52, 8, 25 (cf. II 18, p. 57, 15. c. 19, p. 58, 22. 60, 3). Minima pars quantitatis est punctum II 16, p. 52, 8 (Discip.). punctum non est pars quantitatis ib. v. 9 (Mag.). Vtrum pars quantitatis substantiae possit diuidi in potentia, quoniam in effectu indiuisibilis est, an potentia sit indiuisibilis II 16, p. 52, 1 sqq. pars naturalis ex partibus quantitatis substantiae mundi utrum diuisibilis sit

an non II 17, p. 53, 8 sqq. illa non est substantia simplex ib. v. 18 sqq., neque accidens simplex ib. p. 54, 9 sqq., sed substantia et accidens ib. v. 15 sqq. accidentalitas eius manifesta, quia est pars quantitatis ib. v. 23; substantia eius in eo constat, quod est uis simplex sustinens quantitatem partis ib. v. 27. pars naturalis ex partibus quantitatis substantiae mundi non constat ex partibus indiuisibilibus ib. 53, 11. c. 18, p. 57, 1; non fit ex coniunctione partium quae in se sint substantiae II 17, p. 54, 1. partes quantitatis non sunt indiuisibiles ib. 53, 10 sqq. — c. Vnaquaeque partium quantitatis subsistit in materia II 19, p. 59, 22. Essentia substantiae est intra essentiam quantitatis et intra omnes partes eius II 16, p. 51, 15 (cf. n. 2 a β).

4) De origine et principiis quantitatis. a. Quantitas fit ex forma III 19, p. 123, 26. non fit a substantia quae eam sustinet ib. v. 25. fit a substantia simplici III 19, p. 124, 1. — b. Quantitas subsistens in substantia effecta est ex coniunctione unitatum multiplicatarum II 21, p. 63, 20. forma quantitatis est multae unae compositae II 8, p. 38, 15; cf. p. 39, 6. quantitas constat ex unitatibus II 23, p. 65, 24; composita est ex multis unis II 23, p. 66, 28. III 19, p. 124, 4. 11; non uenit in substantiam nisi ex coniunctione et constrictione unitatum in illa II 22, p. 65, 22; probatur II 22, p. 64, 1 sqq. quantitas composita est ex uno simplici III 19, p. 124, 5; ex uno substantiae simplicis ib. v. 7, 15. omnia una in quibus diuiditur quantitas conueniunt in forma unius, diuersa sunt in subiecto tantum II 23, p. 67, 8. — c. Forma quantitatis resoluitur in punctum et unitatem II 8, p. 39, 6. quantitas quae subsistit in substantia resoluitur in puncta, et puncta sunt unitates II 22, p. 64, 24. Punctum est minima pars quantitatis II 16, p. 52, 8 (Discip.). punctum non est pars quantitatis ib. v. 9 (Mag.).

5) Quantitatis munera. a. Quantitas sustinet formas corporis II 8, p. 38, 27; formam coloris et figurae IV 8, p. 229, 13. c. 15, p. 246, 27. V 19, p. 294, 9; discernit et mensurat substantias II 22, p. 64, 21; uestit et circumdat materiam inferiorem (substantiam) II 8, p. 38, 24. c. 9, p. 40, 26; perficit essentiam substantiae III 37, p. 162, 20. — b. Quantitas impedit sub-

stantiam nouem praedicamentorum ne agat II 9, p. 40,26; retinet a motu II 9, p. 41,1. substantia corporea prohibetur ad conferendum se propter crassitudinem et tenebrositatem quantitatis III 15, p. 110,11. 111,6. quantitas est prohibens ne substantia conferat suam essentiam, propter crassitudinem quantitatis et suam circumscriptionem III 53, p. 198,11. — c. Quantitas est causa ponderositatis II 10, p. 41,25. — d. Quantitas propter debilitatem et grossitudinem non imprimit suum simile in obstans III 15, p. 110,2; confert umbram suam corpori lucido opposito III 15, p. 110,13.

6 Genera quantitatis. a. Quantitatis species septem simplices sunt contra numerum septem substantiarum simplicium III 27, p. 143,21. — b. Quantitas diuiditur in quantitatem discretam siue numerum et quantitatem continuam, cf. II 22, p. 65,16. α) Continua quantitas non inuenitur nisi in substantia quae sustinet eam II 22, p. 64,20. Continua quantitas aduenit substantiae ex unitatibus II 22, p. 64,18. unitates quantitatis continuae ib. v. 13. — β) Radix continuae et discretae quantitates una est II 22, p. 65,16. compositio numeri discreti et quantitatis continuae non surgit nisi ex perfectis duplicationibus II 22, p. 65,15. inter unitates numeri discreti et unitates quantitatis continuae subsistentis in materia non est differentia nisi quod illae sunt disgregatae, istae continuae II 22, p. 64,12. — γ) Proprietas continuae quantitatatis est ut occupet locum aequalem sibi III 33, p. 156,17. proprietates quantitatatis (sc. continuae) est ut nulla res occupet locum eius, quamdiu ipsa occupauerit illum ib. v. 20. proprietates quantitatatis (sc. continuae) est ut sit impossibile ipsam coniungi alii rei in uno loco ib. v. 24.

QVANTVS. Substantia spiritualis non est quanta III 18, p. 120,28.

QVARE, *opp.* an (quod), quid, quale, quomodo II 13, p. 45,18. 20. III 11, p. 103,11. c. 13, p. 106,8. 17. IV 4, p. 219,19. V 1, p. 259,24. c. 12, p. 277,23. c. 23, p. 300,13. c. 24, p. 301,1. 4. 6. 7. 18. 20. 302,2. 3. 5. 13. c. 26, p. 304,16. c. 35, p. 321,20. c. 36, p. 323,10. c. 40, p. 329,13. Quare est est ad instar quatuor V 24, p. 302,13.

Quaerens scire quare sint ea quae sunt quaerit causam per quam exit unumquodque generum specierum indiuiduorum de potentia ad effectum et finem in quo subsistit unumquodque illorum II 13, p. 46,2. — Scire quare est inuenitur in sciendo quid est II 13, p. 45,20; cf. V 24, p. 301,7. quare est eliciendum ex qualitate IV 4, p. 219,19. Scire quare sint ea quae sunt continetur in scientia de uoluntate II 13, p. 45,21. — Illud de quo quaeritur quid est et quale est et quare est, sc. natura et generata ex ea, est infra animam, de qua quaeritur quid est et quale est, non quare est V 24, p. 302,4. Substantiae simplices non habent quare sint extra suam essentiam V 24, p. 301,5. in substantiis simplicibus quare sint et quid sint unum fit ib. v. 7.

QVATERNARIVS fit duobus multiplicationis II 22, p. 65,3. Superficies quaternario conferri potest ib. p. 10.

QVATVOR. Natura est similis quatuor IV 13, p. 239,11. Superficies est ex quatuor punctis II 22, p. 65,9. 11. Quaestio quare est est ad instar quatuor V 24, p. 302,13.

QVID, *opp.* an (quod), quale, quare, quomodo II 12, p. 43,16. c. 13, p. 45,3. 19. III 11, p. 103,10. c. 13, p. 106,7. 9. IV 4, p. 219,18. V 1, p. 259,24. c. 12, p. 277,22. c. 23, p. 299,14. c. 24, p. 301,2. 18. 20. 302,1. 3. 4. 10. c. 35, p. 321,20. c. 36, p. 323,10. c. 40, p. 329,13. Quid est habet ad instar duorum, quia constat ex genere et differentia V 24, p. 302,10. — Illud de quo quaeritur quid est, non quale est nec quare est, sc. intelligentia, est infra illud de quo quaeritur an est tantum, sc. deum V 24, p. 302,1. In substantiis simplicibus quare sint et quid sint unum fit V 24, p. 301,7.

QVIES (*opp.* motus). Motus fortior est quam quies III 47, p. 185,21. Quies ex debilitate est ib. v. 22. — Quies cunctorum quae generata sunt est ex quiete uoluntatis I 2, p. 4,19. quies in generatione hominis et ceterorum est ex causa cogentis uoluntatis ib. v. 22. — Voluntas est in se quies V 39, p. 328,7. Quies motus uoluntatis V 40, p. 330,6. Quies cum retineatur anhelitus V 37, p. 325,7. Effluxio aquae sine quiete V 41, p. 330,21. — Finis quietis V 29, p. 310,16. 23. c. 31, p. 315,18. ultimus terminus quietis V 30, p. 313,5.

QVIESCERE (*syn.* sistere). In infimo extremo forma quiescit IV 18, p. 251,21. Motus cur quiescat V 32, p. 317,2. Voluntas quiescit super materia V 42, p. 335,24. Voluntas animae quiescere facit aliquod membrorum corporis V 37, p. 325,6.

QVIETVS. Omne quietum est ex fine mobili III 7, p. 93,11. mobile causa est quieti III 22, p. 130,9. — Corpus quietum est in se II 10, p. 42,3. III 7, p. 93,10. Substantia praedicatorum quiescit in se II 10, p. 41,15. III 7, p. 93,11. c. 22, p. 130,10.

QVOD (*syn.* an). *opp.* quid, qualis, quare V 35, p. 321,19.

QVOD-EST. Forma intelligentiae est quod-est V 5, p. 264,20. 265,21; dedit omni formae quod-est V 16, p. 286,16.

QVOMODO, *opp.* an, quid, quare III 13, p. 106,8. 11. IV 4, p. 219,17; *syn.* qualiter IV 4, p. 219,17. 19.

R.

RADIVS solis II 8, p. 37,26. III 13, p. 108,11. — Radii qui effluunt de corpore III 15, p. 110,9. Radii substantiarum simplicium defluunt et effunduntur, non essentiae III 52, p. 196,6. 18. radii qui fluunt a substantiis simplicibus non sunt praeter intellectum substantialitatis III 52, p. 196,24. c. 55, p. 200,15; excedunt terminos suos III 52, p. 196,9. Radius voluntatis V 36, p. 323,24.

RADIX (*syn.* origo). 1) Radix i. e. principium argumentandi. Radices probationum III 38, p. 166,1; sapientiae I 7, p. 10,18; scientiae V 36, p. 322,18. 20. radix prima, secunda III 5, p. 88,27. 89,4; *cf.* III 1, p. 73,17. Radix cui innitit ad scientiam absentium occultorum II 7, p. 36,24; *cf.* II 15, p. 50,12. ex his duabus radicibus acquirimus unam propositionem III 82, p. 154,18. radix communis in hoc est hoc V 35, p. 321,26. communis radix de omni quod venit a superiore ad inferius II 14, p. 48,9. Radix ad cognoscendam diuisionem rerum II 16, p. 51,17. radix prima ad probandam substantiam mediam III 1, p. 73,17. —

2) Radix i. e. principium rerum. a. Diuersitas radicum prohibet conuenientiam in ramis IV 10, p. 232,22. — Radix communis eorum quae sunt, disposita secundum oppositionem

III 5, p. 87,17. 20. — b. Vnitas non est radix totius IV 11, p. 236,5. Omnia rediguntur ad duas radices, non ad unam aut amplius quam unam I 6, p. 8,6. IV 6, p. 224,18. 19. 225,12. V 12, p. 279,9. Tria sunt radix omnium IV 11, p. 237,16. — c. Materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt radix omnium I 5, p. 7,22. 24. IV 11, p. 237,15. radix, scil. principium differentiae et diuersitatis, sunt materia et forma V 8, p. 270,11. — d. Substantia simplex est radix formarum quae sustinentur in substantia composita III 19, p. 123,3. forma intelligentiae est radix omnis formae V 15, p. 284,2,3. Radix motus II 10, p. 41,13; multipliciatis III 19, p. 122,23. 123,1. Radix numeri discreti et quantitatis continuae una est II 22, p. 65,16.

RAMVS. Conuenientia in ramis IV 10, p. 232,23. Rami sapientiae multiplices sunt I 7, p. 10,18.

RATIO. 1) Ratio i. e. causa. Ratio cui acquiescas V 13, p. 280,1. ratio essendi substantias spirituales in corpore V 21, p. 296,7. ratio exigit V 4, p. 264,8. ratio conuenientiae III 38, p. 168,14; distantiae III 1, p. 74,7. — 2) Ratio i. e. notio. Ratio intellecta V 7, p. 268,6. ratio scientiae intelligibilis V 19, p. 292,21.

RATIOCINARI. Motus ratiocinandi III 46, p. 181,21.

RATIONALIS. Anima rationalis, *cf.* anima n. 12 c. forma rationalis V 34, p. 320,11. uirtus rationalis III 52, p. 196,14.

RATIONALITAS non est in anima animalis III 49, p. 189,2.

RECEPTIBILIS. Omne quod est formae unius in actu, non est receptibile formarum diuersarum in actu II 3, p. 31,1. quod est receptibile multarum formarum, non habet in se unam formam propriam III 22, p. 131,12. in eo quod multarum formarum receptibile est, haec sunt in potentia III 22, p. 130,20. — Forma dat se, cum inuenit materiam receptibilem sui III 14, p. 109,1. 15; *cf.* III 34, p. 159,2. Materia est receptibilis in se V 10, p. 275,20. 23. materia in se non est nisi receptibilis tantum, i. e. subiecta uel parata ad recipiendum actionem V 31, p. 314,14. Substantia est receptibilis diuersitatis V 22, p. 299,10. substantia simplex receptibilis est multarum formarum III 22, p. 131,20. c. 39, p.

169,9. substantia quo subtilior et simplicior est, eo est magis receptibilis multarum formarum V 16, p. 287,10. 20. 288,1. — Intelligentia est receptibilis formarum omnium rerum II 3, p. 30, 21. 23. 25. — Receptibile unitatis et substantialitatis V 7, p. 270,9.

RECEPTIBILITAS diuersitatis V 22, p. 299,12; formae V 10, p. 276,4.

RECEPTIO formae in materia III 55, p. 202,1. 3; impressionis aliquo mediante et sine aliquo mediante V 41, p. 331,14; impressionum sapientiae in anima ib. v. 22. — Omnis impressio fit in corporali III 17, p. 117,17.

RECEPTRIX. Materia est receptrix formae mediante uoluntate V 42, p. 335,22. receptrix formae (i. e. materia) est infra eam ib. v. 14.

RECIPERE. Quicquid recipit aliquid sine medio, magis illud recipit quam cum medio III 5, p. 85,17. 86,1. 18. 23. Si substantia corporalis recipit formas ab alia substantia, haec est superior ea III 17, p. 117,23. — Materia (substantia) recipit formam cf. materia n. 15; substantia n. 5 c. a. n. 20 c. γ γγ; actionem cf. materia 14 b.

RECOMPENSARE. Vnumquodque uegetabilium et animalium opus habet materia, ex qua recuperet recompensatum quod resolutum est ex illo III 44, p. 178,9.

RECUPERARE resolutum III 44, p. 178,9.

RECVRSVS animae ad id quod est in intelligentia V 13, p. 281,22; caeli circa se ipsum III 57, p. 208,12.

REDIGERE. Omnes formae rediguntur ad unam, sicut et materiae IV 15, p. 247,8 (cf. 246,17. 20).

REDIRE. Vnumquodque redit ad suum simile I 2, p. 4,25. — anima scientia et opere purgata redit ad suum saeculum altius I 2, p. 5,4.

REGVLA. 1) Regula generalis I 3, p. 5,27 (ad cognoscendam causam finalem generationis); II 1, p. 24,2 (materialium et formarum); III 11, p. 102,17 (inueniendae substantiae mediae); III 50, p. 191,1 (de uniuersitate substantiarum simplicium). — 2) Regulae probationis I 1, p. 2,10. 14. 3,23; probabiles I 1, p. 2,12; dialecticae artis I 1, p. 3,23; logicae I 1, p. 2,19. III 1, p. 75,8; figurarum logicarum I 1, p. 3,2. III 12, p. 104,26. Regula com-

positionis III 43, p. 175,21; comprehendendi separationem rerum II 3, p. 28,18. — 3) Regula ad assignandum substantias uniuersales IV 4, p. 219,25 (cf. III 11, p. 102,17. c. 50, p. 191,1). — Duae regulae ad inquirendum esse materiae uniuersalis et formae uniuersalis, una communis uniuersalis, secunda propria particularis V 12, p. 277,26. 278,10. regula (Platonis) quomodo fiant formae intelligibiles V 17, p. 290,1. regula considerandi infusionem formarum III 34, p. 159,13. c. 35, p. 161,21. — 4) Sume hoc pro regula I 16, p. 20,6. V 19, p. 294,2. c. 24, p. 301,16.

RELATIO in extremo inferiori est contra esse substantiarum simplicium in causa et causato in extremo superiori III 27, p. 144,4. Nomina in relatione tantum diuisa V 7, p. 269,20.

REMANERE sphaerarum III 50, p. 192,1.

REMOTIO scientiae intelligibilis (sensibilis) a substantia animae III 38, p. 165,24. 166,13; similitudinis et talitatis III 1, p. 74,7. 8. Diuersitas substantiarum in propinquitate et remotione V 37, p. 324,14.

REMOTVS. Materia quo remotior est a sensu, est similior materiae IV 8, p. 230,11. materia quanto remotior fuerit a prima unitate, erit magis multiplex et composita II 20, p. 61,15. Substantia quo remotior est a primo esse, non assequitur bonitatem, nisi longissimo motu, et quo magis erit remotior, quiescit motus eius V 32, p. 316,27.

REMOVERE. Remota anima destruitur corpus V 9, p. 273,2; remota forma formatum V 9, p. 272,26. Remotione similitudinis remouetur conuenientia III 1, p. 74,8.

REQVIES animae rationalis III 49, p. 190,2.

RES. Intellectus huius quod dicitur res V 8, p. 269,22. Res non sunt omnino diuersae nec omnino conuenientes IV 6, p. 223,11. V 12, p. 279,5. res participant aliquid quod est eis commune IV 10, p. 232,20. collatio omnium rerum ad unum IV 10, p. 232,18. Resoluere res in radices V 12, p. 279,8. Essentia et natura omnis rei constituitur ex materia et forma IV 11, p. 236,26. Res non habet esse nisi ex forma V 8, p. 271,9. 22 *passim*. Quic-

quid est in effectu in aliqua re, erat in potentia, antequam prodiret in effectum III 23, p. 132,1. Formae omnium rerum habent esse in forma intelligentiae II 20, p. 62,4; cf. III 26, p. 142,17. *Etc. etc.*

RESOLVERE. Quicquid compositum intelligentia diuidit et resoluit in aliud, est compositum ex illo in quod resoluitur II 16, p. 51,18. quicquid resoluitur in aliud sensu uel intellectu, compositum est V 7, p. 269,8. Impossibile est aliquid resolui in non-genus suum II 18, p. 57, 10. — Omnia resoluuntur in materiam et formam IV 6, p. 224,16. Quantitas resoluitur in puncta II 8, p. 39,6. c. 22, p. 64,24.

RESOLVTIO. Modus resolutionis, *opp.* modus compositionis III 25, p. 138,17. c. 43, p. 175,11. ordo resolutionis III 43, p. 175,20. c. 46, p. 181, 13. resolutio intelligibilis I 11, p. 14, 11. resolutio in partes in opinione III 44, r. 177,18. — Resolutio usque ad materiam simplicem certissime IV 8, p. 229,24. resolutio substantiarum sensibilem et intelligibilem in suam formam in intellectu V 12, p. 278,12. resolutio numeri discreti et quantitatis continuæ II 22, p. 65,14.

RESONARE. Actio animae animalis est resonare et modulari sine ordine qui significet intellectus, actio animae rationalis resonari et modulari cum ordinatione et comparatione significante intellectus III 48, p. 187,11. 14.

RESVLTARE. Forma resultat in speculo ex inspectore V 41, p. 330,24.

RESVLTATIO formae in speculo V 41, p. 330,24. c. 43, p. 336,2.

RETENTIO. Intellectus retentionis III 45, p. 180,6. retentio operis, *opp.* in loco I 14, p. 18,14. — Retentio est quies et debilitas motus III 47, p. 185, 19. retentio non est nisi motione partium III 44, p. 177,8. — Retentio elementorum in lapidibus herbis animalibus III 44, p. 178,4; partium corporis III 46, p. 181,17 (cf. III 45, p. 180,1); unitatis V 31, p. 315,25.

RETENTIVS. Vis retentiuæ III 47, p. 185,18.

RETENTOR, RETENTRIX. Substantia praeter corpus est retentrix partium corporum III 44, p. 178,3. Forma est retentrix materiae V 26, p. 306,2. Voluntas est retentor materiae

et formae V 39, p. 327,22. Vnitas est retentrix omnium V 31, p. 315,21. 24. c. 35, p. 321,17.

RETINERE est actio naturae III 47, p. 184,15. — Materia est retenta et forma retinens V 26, p. 305,23. c. 39, p. 328,2. forma improprie retinet materiam, quia suscepit a uoluntate uirtutem quae retinet materiam V 39, p. 327,23. 328,3. Voluntas retinet materiam mediante forma V 39, p. 327, 27. Virtus retinendi unitatis (uoluntatis) V 39, p. 327,26. 27.

RETORQVERE diuersitatem uirtutis in essentiali uirtutis III 55, p. 202,7.

REVERBERARE. Forma quae fluit ab aliquo, reuerberatur ab opposito III 18, p. 120,10.

REVERSIO substantiae spiritualis III 57, p. 208,11.

REVOLVTIO. Recursus caeli cum reuolutione III 57, p. 208,13.

RISVS. Commouere ad risum IV 15, p. 246,21.

ROTA (*syn.* circulus, sphaera).

1) Substantiae spirituales rotae uocantur, quia aliae sunt altiores et continentiores aliis III 57, p. 206,19. 23. Rotae quanto sunt superiores, tanto sunt maioris corporis et subtilioris essentiae et fortioris actionis et simplicioris motus III 50, p. 191,4. — 2) Rotae corporales sunt ad instar rotarum spiritualium IV 1, p. 211,15, et defluxae ab eis ib. v. 16. rotae corporales et spirituales habent materiam et formam ib. v. 18.

S.

SAECVLVM altius I 2, p. 4,28. 5,4. hoc saeculum II 6, p. 36,8. circumdator et comprehensor totius saeculi I 8, p. 11,15. Saeculum naturae II 6, p. 36,2; intelligentiae V 43, p. 337,22; deitatis V 43, p. 338,6.

SANCTVS. Excelsus et sanctus V 24, p. 301,13. 302,1. creator sanctus V 30, p. 313,3. c. 39, p. 327,13. deus sanctus V 6, p. 267,22. c. 19, p. 293,9. essentia prima et sancta V 42, p. 333, 12. 334,14. factor primus et sanctus III 45, p. 201,2. 11. c. 57, p. 208,1.

SAPIENS. Vidi sapientes in hoc conuenire V 16, p. 286,18.

SAPIENTIA. I. Sapientia, *syn.* scientia. 1) Tres partes sunt sapientiae, 1^a scientia de materia et forma,

2^a scientia de voluntate, 3^a scientia de essentia prima V 1, p. 257,12 (cf. I 7, p. 9,24. V 36, p. 322,20. 323,1). Cf. scientia n. 4. Scientia materiae et formae prima pars sapientiae et ordine prior duabus ultimis est I 8, p. 10,22. scientia materiae et formae est prima pars sapientiae et scala ad ceteras I 8, p. 10,23. V 1, p. 257,11. scientia materiae et formae et scientia voluntatis sunt fundamenta et radices sapientiae I 7, p. 10,17. Intellectus actionis et passionis sunt ultimus finis sapientiae III 58, p. 209,12. Lector ex uerbis dispositis acquirit perfectionem sapientiae V 35, p. 321,24. perfectio sapientiae est scientia de voluntate V 40, p. 329, 9. — Rami sapientiae multiplices sunt I 7, p. 10,18. — 2) Differentia substantiarum simplicium in sapientia IV 1, p. 212,16. Forma intelligentiae est sapientia perfecta V 40, p. 329,11.

II. Sapientia diuina i. e. Verbum *sive* Voluntas. 1) Sapientia est proprietas essentiae (sc. primae) V 42, p. 333,5 (cf. p. 335,5). Voluntas, id est sapientia V 42, p. 335,5. — 2) Esse materiae sine forma in sapientia creatoris excelsi et magni (dei) quale sit V 10, p. 274,23. 275,1 (cf. scientia n. 6 b). — 3) Actiones sapientiae V 40, p. 330,4. Forma est a sapientia V 42, p. 333,5. omnes formae quae subsistunt in materia impressiones sunt a sapientia essentiae primae V 41, p. 331,9. c. 42, p. 332,25. genera species differentiae propria accidentia et omnino omnes formae quae subsistunt in materia sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331,8.

SCALA. Scientia materiae et formae est scala ad secundam et tertiam partem sapientiae V 1, p. 257,12.

SCIENTIA (syn. sapientia, cf. scire). 1) Scientia quid sit et unde proueniat. a. Scientia scientis est comprehensio ad rem scitam I 5, p. 7,9. — Scientia est existentia rerum multarum in una re simplici III 32, p. 153,1. — b. Scientia est subsistentia formae rei scitae in anima et intelligentia III 23, p. 133,1. Scientia ex forma est IV 14, p. 243,5. intelligentia et anima concipiunt scientiam ex formis rerum III 23, p. 133,7. Scientia intelligentiae de formis rerum non est nisi quia unitae sunt ei II 3, p. 30,13. Scientia intelligentiae (intelligentiae et animae) de formis rerum est ex uitione (applica-

tione) suae formae (suarum formarum) cum formis rerum (forma intellecti) III 23, p. 133,10. V 2, p. 260,22. c. 5, p. 265,16. c. 19, p. 292,21. — c. Apprehensio intelligentiae est scientia (i. e. *ἐπιστήμη*), animae animalis existimatio (*δόξα*). Anima animalis non cognoscit formam ueritatis cognitione perfecta, sed existimat eam et uidetur ei, quia natura eius longe est a natura intelligentiae; et cum fuerit hoc, sicut dicimus, quod intelligentia assequitur formam ueritatis per se ipsam, quia subsistit in ea, et apprehensio est scientia rerum: tunc oportet ut circumdet et comprehendat illas II 3, p. 29,8 sqq. — d. Discipuli de natura et origine scientiae opinio. Anima non habet propriam scientiam III 37, p. 164,14. animae non aduenit scientia, nisi quando est superstans materiae, et eius accidentibus et quando unitur eius forma cum formis accidentium ib. v. 17. scientia quae est in anima est acquisita ab accidentibus quae sustinentur in substantia composita III 40, p. 171,12. scientia est attractio formarum sensibilium ad uim imaginantem et perceptio earum in anima III 37, p. 164,8. scientia est generatio et subsistentia omnium formarum in anima, deinde coniunctio et diuisio earum per differentias et per propria et per accidentia III 37, p. 163, 25. 164,5. Cf. anima 9 c. a. — e. Magistri de ortu scientiae sententia (cf. anima 9 c. β—d). a) Anima habet in se scientiam quae est ei propria V 41, p. 331,20. scientia est in essentia hominum III 38, p. 166,6. anima est sustentatrix formae scientiae V 32, p. 316,13. — β) Anima priuata aliqua scientia mouetur ad inquirendum eam V 32, p. 316,10. Homines apprehendunt scientiam sine disciplina III 38, p. 166,7. — γ) Scientia sensibilis (i. e. *experientia quae sensibus fit*) non agit in animam nisi memoriam et exitum in effectum V 41, p. 332,12. — d) Scientia animae particularis est ex anima uniuersali et intelligentia uniuersali III 45, p. 181,3. — Verbum est uirtus conferens substantiis spiritualibus scientiam V 36, p. 323,15. — f. Scientia est finis formae intelligentiae et terminus circumdams eam II 8, p. 38,30. scientia quomodo sit figura II 8, p. 39,1. intelligentia coniungitur intelligentiae per scientiam ib. v. 4. — g. Vnitio formae uniuersalis cum materia uniuers-

sali non uocatur scientia V 19, p. 293,2. — Finis (i. e. summum) scientiae V 20, p. 296,6. c. 35, p. 321,24.

2) Scientia intelligibilis, *opp.* sensibilis V 9, p. 292,21. 22. Scientia intelligibilis, i. e. apprehensio animae per se ipsam ad formas intellectas III 38, p. 165, 24. scientia sensibilis, i. e. apprehensio formarum sine instrumento III 38, p. 168,13. *Praeterea* cf. V 41, p. 332,12 (*supra* n. 1 e γ).

3) De scientiae utilitate, *in* primis scientiae sui ipsius a. Postquam pars hominis sciens melior est omnibus partibus eius, tunc quod magis opus est inquirere scientia est I 2, p. 4,1. Scientia ducit ad opus ib. v. 28. Scientia et operatio liberant animam a captiuitate naturae et purgant eam a suis tenebris et obscuritate, et sic redit anima ad saeculum altius I 2, p. 5,2; cf. 4,27. Scientia et operatio sunt causa generationis hominis I 3, p. 5,5. c. 4, p. 6,5. — b. Quod de scientia homini magis necessarium est scire, hoc est ut sciat se ipsum I 2, p. 4,3 (*cf.* scire n. 4). Cum hoc etiam debet inquirere scientiam causae finalis propter quam conditus fuit, et ut multum studeat ad illam, quia propter hoc consequetur felicitatem ib. v. 6.

4) Scientiae partes tres (*cf.* sapientia I n. 1.). a. Tres scientiae universales V 36, p. 323,1. Partes scientiae omnis tres sunt, scilicet scientia de materia et forma, et scientia de uoluntate, et scientia de essentia prima I 7, p. 9,24. origines et radices scientiae tres sunt: scientia de materia et forma, scientia de uerbo agente, id est uoluntate, scientia de essentia prima V 36, p. 322,20. *Cf.* V 1, p. 257,12. *Supra* has scientias non est alia I 7, p. 10,15. post has non restabit aliquid ad inquirendum V 36, p. 323,3. totum continetur in illis et refertur ad illas ib. v. 4. — b. Secundum disciplinam scientia materiae et formae scientiam uoluntatis et scientiam essentiae primae praecedit; secundum esse e contrario est I 7, p. 10,13. *cf.* I 8, p. 10,22. V 1, p. 257,11 (*cf.* sapientia I n. 1). Scientia eius quod est *supra* (ultra) materiam et formam V 35, p. 322,5. c. 40, p. 329,5.

5) Scientiae uaria genera. a. Scientia deitatis III 49, p. 190,6; de saeculo deitatis V 43, p. 338,6. duo modi perueniendi ad eam ib. v. 10sq.

Scientia essentiae primae est tertia pars sapientiae *cf.* n. 4; est impossibilis I 5, p. 7,8 (*sed cf.* v. 11sq.: quomodo possumus inuenire uiam sciendi an essentia est). Scientia factoris primi III 11, p. 101,23. c. 57, p. 207,27. 208,2. — b. Scientia de uoluntate I 7, p. 9,25. 10,13. III 55, p. 202,14. V 1, p. 257,13. c. 36, p. 322,23. c. 39, p. 328,10. c. 40, p. 328,25. 329, 1. 8. 14. 16. 18. 21. 24. 26. 330,12; est secunda pars sapientiae *cf.* n. 4. scientia uoluntatis sublimis lata subtilis V 40, p. 329,21 (*cf.* v. 9). quid opus sit speculari in scientia de uoluntate V 40, p. 329,23 sqq. Scientia de uoluntate 1° secundum quod infusa est in totam materiam et formam, 2° secundum quod cum nihilo materiae et formae commixta est V 43, p. 333,11. Scientia de uerbo V 36, p. 323,11. de uerbo agente id est uoluntate V 36, p. 322,23. — c. Scientia materiae et formae I 7, p. 9,25. 10,12. 21. c. 8, p. 10,22. 25. II 9, p. 40,7. IV 1, p. 201,10. c. 10, p. 233,4. V 36, p. 322,21. c. 40, p. 328,25. 329,17. c. 43, p. 337,12. scientia primae formae universalis II 20, p. 60,19; materiae primae universalis IV 10, p. 231,22. scientia esse materialis et esse formalis V 11, p. 277,15. scientia de essentia (esse) materiae universalis et formae universalis V 1, p. 257,9. c. 12, p. 279,18. scientia materiae et formae est prima pars sapientiae *cf.* n. 4. quomodo comparetur V 1, p. 258,4; non sufficit ad omnia V 43, p. 337,12. — d. Scientia sui ipsius *cf.* n. 3b. scientia causae finalis propter quam conditus est homo *cf.* ib. — e. Scientia absentium occultorum II 6, p. 36,24; accidentium primorum et secundorum *cf.* sc. substantiarum II 6, p. 35,23; actionis et passionis III 46, p. 182,13. 18; agendi et patiendi V 40, p. 329,11; causae actionis et passionis III 46, p. 182,14. 19; creationis V 40, p. 329,2; differentiarum *cf.* scientia generum. scientia esse rei, i. e. definitio eius III 41, p. 172,21. scientia generum, specierum, differentiarum, proprietatum II 9, p. 40,8; passionis (patiendi) *cf.* sc. actionis; praedicamentorum II 9, p. 40,7; probationis I 2, p. 3,26; proprietatum, *cf.* sc. generum. breuis summa de scientia quantitatis II 20, p. 60,26. scientia sensibilium II 6, p. 36,7; substantiarum simplicium III 49, p. 190,2. 4; substantiarum primarum et accidentium

primorum V 41, p. 332,10. c. 42, p. 332,23; secundorum accidentium et secundarum substantiarum II 6, p. 35, 23. — *f.* De priuato absolute nulla scientia est V 10, p. 275,8.

6) Scientia dei. *a.* Totum est per scientiam dei excelsi V 27, p. 307,15. — *b.* Materia habet esse in scientia aeterni V 10, p. 274,21. forma erat in scientia dei excelsi et magni per se V 27, p. 306,7. 16. 18. esse materiae et formae in scientia dei uniuscuiusque per se ib. v. 25 sqq. *Cf.* sapientia II n. 2; esse 2 *a* ζ; forma 14 *c*; materia 17 *a*. Forma quae est in scientia antiqui, alti et magni procedit de potentia ad effectum sine tempore V 27, p. 307,4. Materia stabilis est in scientia altissimi et magni, sicut stabilitas terrae in medio caeli V 30, p. 313,10.

SCIRE (*cf.* scientia). 1) Rerum alias possibile est scire, eo scilicet quod cadunt sub intelligentia humana, alias non est possibile homini scire, eo scilicet quod excedunt intelligentiam eius I 1, p. 3,14. — Quae possibile est homini scire, aut illa necesse est ut sint per se nota, aut non, quae, autem per se nota sunt, non est necesse ad sciendum ea probationes inducere; quae uero per se nota non fuerint, fiet cognitio eorum mediante probatione ib. v. 20. — 2) Anima sciens, i. e. sustentatrix formae V 32, p. 316,13. anima creata est sciens V 41, p. 331,19. — Scire intelligentiae est essenziale III 40, p. 170,11. forma intelligentiae scit formas omnis rei V 16, p. 286,11; *cf.* intelligentia 8 *b* β. — Vtrum materia universalis sit sciens V 18, p. 292,19 sqq. materia non est sciens nisi per formam V 33, p. 318, 18. 23. quando uoluntas infunditur toti materiae intelligentiae, fit ipsa materia sciens V 38, p. 326,15. — 3) Comprehensio scientis ad scitum III 57, p. 207,2. Scire principia V 4, p. 264,5. Quomodo possumus inuenire uiam sciendi an essentia est I 5, p. 7,11. — 4) Quod de scientia homini magis necessarium est scire, hoc est ut sciat se ipsum, ut per hoc uidelicet sciat alia quae sunt praeter ipsum, quia eius essentia est comprehendens omnia et penetrans et omnia subiecta sunt eius uirtuti I 2, p. 4,3.

SCRIPTOR. Voluntas est actor, sicut scriptor V 38, p. 326,24.

SCRIPTVRA. Forma est acta, sicut scriptura V 38, p. 326,24.

SECRETVM uoluntatis II 13, p. 47,5. magnum secretum II 13, p. 46,13. III 58, p. 209,1. alta secreta V 39, p. 327,12.

SECVNDVS. Substantiae secundae et accidentia secunda (*opp.* prima) II 6, p. 35,23. 36,5. V 41, p. 332,8. c. 42, p. 332,22.

SEDERE. Voluntas sedet in materia V 42, p. 335,24.

SEMPITERNITAS. Tempus cadit infra sempiternitatem III 3, p. 78,25. factor primus est supra sempiternitatem III 3, p. 79,1. substantia praedicamentorum cadit infra sempiternitatem III 2, p. 78,26.

SENSATVM. Sensus percipit sensatum V 5, p. 265,7. applicatio sensus cum sensato V 6, p. 267,20. c. 27, p. 307,12. emissio sensus super sensatum V 6, p. 267,24. deprehensio sensus ad sensatum V 27, p. 307,14. Forma impressionis sentientis per sensatum est secundum formam sensati in se II 4, p. 32,7. 9. sensus recipit formam sensati sine materia V 41, p. 331,4. 5.

SENSIBILIS (*cf.* anima 12 *b*; forma 33—39; substantia 35—36).

1) Esse aut est sensibile aut intelligibile IV 5, p. 221,14. V 8, p. 271,10. — 2) Omnia sensibilia constant ex materia et forma I 14, p. 17,7. III 50, p. 190,15. in sensibilibus non est nisi materia et forma I 17, p. 22,3. 21. II 64, p. 69,9. III 57, p. 209,2. IV 4, p. 219,10. c. 7, p. 227,17. V 1, p. 257,6. — 3) Substantia nouem praedicamentorum est terminus distinguens inter sensibilia et intelligibilia II 6, p. 35,11. Materia corporalis non sensibilis est II 1, p. 23,18; *cf.* V 26, p. 305,12(n. 3). Finis rerum sensibilibus est materia universalis, per quam subsistit II 6, p. 34,22. — Materia sensibilem est corpus I 17, p. 22,21. — 4) Omne sensibile terminatur et finitur per suam formam et figuram V 29, p. 309,21. Forma in non-materia non est sensibilis II 19, p. 59,10. 12. Formae sensibiles sunt, quia sunt receptae in materia corporeitati proxima III 16, p. 112,22, *sive* propter coniunctionem cum substantia corporea III 25, p. 141,12. In sensibilibus formae corporales sunt, sed materia comparatione formarum spiritualis V 26, p. 305,11. — Figura sensibilis V 41, p. 332,5. 6.

Lumen sensibile, *opp.* intelligibile V 30, p. 313,16. c. 39, p. 328,17. — 5) Sensibilia sunt spissa V 15, p. 285,2. — Aliqua corporum sensibilibus sunt nobiliora aliis III 51, p. 195,4. aliquid sensibile est superius alio propter elongationem a superiori III 51, p. 194,18. 22. 195,1. — 6) Res sensibiles exemplum intelligibile III 56, p. 203,4. Proportio ultimi superioris (inferioris) sensibile ad ultimum superius (inferius) intelligibile III 51, p. 195,10. 12. Res sensibiles sunt in anima simpliciter, i. e. sine materiis III 23, p. 133,15. formae sensibiles in substantia intelligibili simpliciter sunt quam in materia III 16, p. 112,24. Sensibilia corporalia habentia hyle non sunt intelligentia nec ipsa intelligentia, sed extra essentiam eius V 15, p. 284,18. — Omne quod est sensibile in substantia corporea, est impressio substantiae sensibilibus III 21, p. 129,6; *cf.* 128,25. — 7) Scientia sensibilis V 41, p. 332,12. Homo apprehendit scientiam sensibilem a principio suae nativitatis II 6, p. 36,7. Si formae fuissent in anima in effectu, essent sensibiles semper III 28, p. 146,10. — Sensus est vis colligens formas sensibiles III 23, p. 132,9. Vis sensibilis *ib.* Formae sensibilem sigillantur in instrumentis, quia sunt similes eis, deinde subtilius in imaginatione, deinde in essentia animae II 6, p. 36,9. 11. 13. Anima sentit formas sensibiles mediantibus instrumentis et aëre V 15, p. 285,20. Anima in apprehendendo sensibilia est similis homini videnti multa, et cum discesserit ab eis, non remanet in eo nisi visio imaginationis et memoriae V 41, p. 332,14. — Intelligentia separat inter substantiam et sensibilia, etsi sint simul in esse II 3, p. 28,6. Sensibilia (formae sensibilem) non apprehenduntur ab intelligentia nisi mediante sensu V 15, p. 284,9. 285,4. — 8) Minoritas sensibilis III 56, p. 204,23. corpora sensibilia comparatione substantiarum intelligibilem in ultima utilitate III 57, p. 205,10. — Ligatio animae cum sensibilibus V 42, p. 332,18. utilitas quam anima inde consequatur *ib.* v. 17. 20. — Purgare intellectum ab omni sorde sensibilis III 56, p. 204,16. sensibilia transcendere V 1, p. 258,2. sequestrari a sensibilibus V 43, p. 338,24.

SENSIBILITAS acta in substantia composita a simplicibus III 16, p. 112,17;

nec corporalis absolute, nec spiritualis absolute *ib.* 14. 18.

SENSIO fit cum formae sensibiles imprimunt aliquid in re sentiente II 4, p. 32,5. forma sensio est impressio sentientis per formam sensatam *ib.* v. 9; est secundum formam sensatam in se *ib.* v. 11.

SENSVS. I. Sensus *i. e.* notio (*syn.* intellectus II, significatio). Sensus materiae IV 7, p. 226,23; materialitatis IV 15, p. 246,14; spiritualitatis IV 7, p. 226,26.

II. Sensus *i. e.* vis sentiendi. 1) Sensus quid et qualis sit. a. Sensus est vis colligens formas sensibiles III 23, p. 132,9. 11. Deus aptavit animae sensus, quibus apprehendat formas et figuras sensibiles V 41, p. 332,4. — Sensus mansio in cognoscendo III 37, p. 164,12. Sensus exemplum intelligentiae V 3, p. 262,1. — b. Sensus est medius inter spiritualitatem intelligentiae et corporalitatem hyle V 15, p. 284,22 (*cf.* p. 285,5). — 2) Sensus operationes. a. Sensus percipit sensatum V 5, p. 265,6. Applicatio sensus cum sensato V 6, p. 267,20. V 27, p. 307,12. Deprehensio sensus ad sensatum V 27, p. 307,14. emissio sensus super sensatum V 6, p. 267,24. — Motus immutationis in sensu III 46, p. 181,20. — b. Quod non habet formam, non subiacet sensui II 17, p. 55,8. sensu aut intellectus non apprehenditur nisi forma IV 3, p. 217,3. c. 5, p. 221,15. sensus non applicatur nisi formae sensibili V 8, p. 271,11; *cf.* n. 3. Forma sensus coniungitur cum formis sensibilibus IV 5, p. 221,19. 22. — In sensu subtiliantur et attenuantur formae sensibiles III 37, p. 164,13 (Disc.). — Sensus recipit formam sensati sine materia V 41, p. 331,4. 5. — c. In materia subtili forma non apparet sensui III 34, p. 159,6, sed in materia obtusa *ib.* v. 7. 9. Cum essentia rei coadunatur, ipsa res incorporatur et offert se sensui; cum disgregatur, fit subtilis et occultatur sensui III 34, p. 159,9. — e. Sensus iudicant de diversitate rerum sensibilibus, etiam coniuncturam II 2, p. 27,27. c. 4, p. 31,21. 32,27. c. 5, p. 33,13. 24. cur hoc sit II 4, 32,3 sqq. sensus discernit inter colorem et corpus V 3, p. 262,1. Lumen quando sensu deprehendatur III 35, p. 160,2. 4. — Sensus transcendere V 1, p. 258, 2. — 3) Sensus ad intelligentiam ratio. In-

telligentia indiget sensibus ad apprehendendum formas sensibilibus V 15, p. 284,9. 285,4. Intelligentia apprehendit res habentes hyle mediantibus sensibus ib. v. 11. 20. — Animae, cum se inclinat ad sensum, eripitur apprehensio eius quod est in intellectu, cum ad intellectum, apprehensio eius quod est in sensu III 37, p. 165,8 (Disc.).

III. Sensus *i. e.* sensuum animaduersio. *a.* Sensus est actio animae sensibilis in animali III 48, p. 186,8 (cf. 187,10). Sensus est etiam in anima rationali, sed non in uegetabili III 49, p. 189,1. 2. — *b.* Materia quo propinquior est sensui, est similior formae IV 8, p. 230,8, et manifestior ib. v. 9; quo remotior est a sensu, est similior materiae ib. v. 11, et occultior ib. v. 12. Forma sensui manifestior V 20, p. 294,21. formae absentes a sensu IV 16, p. 249,12. Color propinquior sensui V 20, p. 294,21. — *c.* Adiacere quantum ad sensum V 19, p. 293,19. Aliquid resolvere in aliud sensu V 7, p. 269,10.

SENTIRE. Substantia sentiens V 15, p. 285,5. — Actio animae animalis est sentire formas grossorum corporum in tempore III 48, p. 187,10. anima est sentiens a principio incrementi corporis III 38, p. 166,10. — Formae sensibiles imprimunt aliquid in re sentiente II 4, p. 32,4. forma impressionis sentientis per sensatum est secundum formam sensati in se ib. v. 6.

SEPARABILIS forma IV 8, p. 228,9.

SEPARABILITAS (*opp.* inseparabilitas) formae a materia IV 8, p. 228,7. 18.

SEPARARE (*syn.* diuidere; *cf.* separatio). 1) Intelligentia separat coniuncta V 18, p. 292,10. — 2) Esse potest separari ab unitate, non unitas ab esse V 9, p. 272,16. Formae separatae a sua materia III 25, p. 141,3. Materia et forma non sunt separatae ictu oculi V 31, p. 314,18 (cf. forma 13 f β). materia separata in se II 23, p. 68,10. Partes separatae aliae ab aliis in effectu II 19, p. 60,4. partes aëris diuersae et separatae II 21, p. 63,18. Quantitas separata est a substantia in se et in intelligentia II 5, p. 33,22. Vna quando separata fuerit a materia unita per eam, destruetur unio materiae II 23, p. 68,4. una per accidens potest separari IV 12, p. 238,12.

SEPARATIM. Esse materiae et formae separatim V 27, p. 306,5.

SEPARATIO (*syn.* distinctio, diuersitas; *cf.* separare). 1) Regula generalis comprehendendi separationem rerum II 3, p. 28,18. c. 4, p. 32,25 (cf. II 16, p. 51,17). Cf. diuersitas n. 1; intelligentia n. 9 b γ. — 2) Res quae tenet per se non potest facere separationem rerum II 23, p. 68,2. Materia facit separationem II 23, p. 67,22. Causa separationis infusae in extremo inferiori V 35, p. 321,1. — 3) Separatio uoluntatis ab unitate V 40, p. 330,1; formae V 27, p. 306,12; substantiarum intelligibilium II 5, p. 33,25; intelligentiae et animae IV 2, p. 214,2. Separatio accidentis a sustinente V 22, p. 293,3; corporum et accidentium sensibilibus II 5, p. 33,12; quantitatis a substantia II 5, p. 33,22. 34,2; coloris et figurae a quantitate II 5, p. 33,23. 34,1.

SEQUESTRARI a sensibilibus V 43, p. 338,24.

SEQUI. Forma sequitur uoluntatem II 13, p. 46,8. Spiritualitas sequitur corpus IV 2, p. 214,7.

SEKMO de uoluntate V 40, p. 329,8.

SERVITVS substantiarum III 58, p. 209,4 (cf. v. 6).

SIGILLARE. Natura sigillat figuras in substantia II 12, p. 44,11.

SIGILLATIO diuisionum formae II 13, p. 46,9; formae in materia V 41, p. 330,22.

SIGILLVM. Aurum exspoliatum forma sigilli est materia sigilli II 11, p. 43,6.

SIGNIFICATIO (*syn.* intellectus II, sensus I) materiae et formae IV 7, p. 226,21.

SIGNVM. Manifestum signum occulti, compositum simplicis, causatum causae III 56, p. 202,22.

SIMILIS (*syn.* comparabilis, conferebilis, consimilis). 1) Omne simile alicui exemplum eius est III 18, p. 119,11. Omnia similia aut similia sunt in genere aut in specie aut in accidente aut in qualitate III 19, p. 123,18. — Quicquid non fuerit quantum aliud in uirtute et perfectione, est simile illi III 18, p. 119,8. — Medium simile extremis V 15, p. 285,3. 15. — 2) Omne naturale est ex suo simili V 31, p. 315,4. — Vnumquodque redit ad suum simile I 2, p. 4,25. Res non unitur

nisi cum suo simili V 32, p. 316,3. ratio similitum est ut applicentur et fiant unita III 29, p. 148,6. desiderium et applicatio non est nisi similitum V 32, p. 317,24. — 3) Intelligentia est similis animae I 5, p. 7,1. Vnitio formarum inferiorum in formis superioribus est similitudo unitiōis formarum intelligibilium in forma intelligentiae V 18, p. 290,15. substantiae quo magis descenderint, erunt similiores corpori V 16, p. 288,15.

SIMILITUDO (*syn.* exemplum).

1) Convenientia non fit nisi ex similitudine III 1, p. 74,9. remotio similitudinis remouetur convenientia ib. v. 8. Vnitio est similitudine III 23, p. 133,4 (*cf.* V 8, p. 271,18). unitio formarum cognoscentis et cogniti est secundum similitudinem V 15, p. 285,10. Remotio similitudinis est ratio distantiae III 1, p. 74,7. — Locus similitudinis II 8, p. 38,1. III 49, p. 189,21. IV 17, p. 250,5. Certificare secundum modum similitudinis III 50, p. 190,24. — 2) Ad similitudinem animae V 9, p. 273,2. similitudo ad duo extrema V 15, p. 285,21; formarum V 8, p. 271,18; infusionis formae IV 18, p. 251,7; separationis substantiarum intelligibilium II 5, p. 33,25. — 3) Inter materiam et primum esse non est similitudo V 32, p. 317,25. inter materiam et formam non est similitudo V 32, p. 316,5. c. 33, p. 318,5. 8. Similitudo inter formam intelligentiae et formas rerum hyle habentium V 8, p. 271,21; inter formam animae et formas quae transeunt per eam III 40, p. 170,6. Similitudo inter substantias intelligibiles in suis actionibus IV 17, p. 249,23; inter actiones naturae et trium animalium III 46, p. 184,4. Verbum est similitudo creationis V 43, p. 336,7. 11. Aëris cum materia similitudo V 33, p. 318,24.

SIMPLEX (*cf.* simpliciter). 1) Simplex locum non occupat III 32, p. 153,12. — 2) Simplicis ad compositum ratio, *cf.* compositum n. 2. — Simplex non potest coniungi cum spisso sine medio simili extremis V 15, p. 285,2. — 3) Quomodo multae res existant in una re simplici III 32, p. 152,29 sqq. Substantia quo magis est simplex, eo magis colligit formas III 23, p. 132,13. c. 32, p. 154,15. V 16, p. 287,9. 288,1. — 4) Superius simplicius est III 56, p. 202,20. Spirituale quo magis ascenderit, erit simplicius V 29, p. 310,19. su-

perius ex elementis est simplicius quam inferius V 42, p. 333,24. corpus caeli est simplicius quam corpora elementorum ib. v. 23. substantia formae est multo simplicior quam substantia animae V 4, p. 263,19. — Formae expoliatae a materia corporali simpliciores III 25, p. 141,5. c. 42, p. 173,2. — Quaecumque unitas fuerit propinquior unitati verae primae, materia formata per illam erit unitior et simplicior II 20, p. 61,13. — 5) Corpora simplicia III 43, p. 175,26. Esse simplex *cf.* esse 5 d. Intellectus simplices III 37, p. 163,4. Materia prima simplex vere V 7, p. 269,5. 10. Mundus simplex inferior et altior IV 16, p. 247,18. mundus simplex vere ib. v. 20. Substantia simplex *cf.* substantia n. 9. substantia intelligentiae simplex III 57, p. 206,5.

SIMPLICITAS. 1) Finis simplicitatis IV 2, p. 215,16. V 1, p. 257,16. extremitas simplicitatis V 1, p. 258,15. ultima simplicitas V 3, p. 261,18. — 2) Simplicitas animae III 15, p. 111,20. c. 28, p. 147,10. c. 37, p. 164,16; intelligentiae III 28, p. 147,12. Materia intelligentiae est maioris simplicitatis quam materia animae, materia animae maioris simplicitatis quam materia naturae V 42, p. 333,18.20. fortior simplicitas materiae et formae in substantiis simplicibus IV 2, p. 214,19. Simplicitas substantiae est eius aliqua qualitas II 13, p. 45,12. simplicitas substantiae ex quo incipit usque ad naturam II 21, p. 63,8. simplicitas substantiae altioris ib. v. 1. Vnitus simplicitatis II 21, p. 62,11. mutatio unius simplicis ex simplicitate in compositionem II 23, p. 66,19.

SIMPLICITER (*cf.* simplex), id est sine materia (expoliatum a materia) III 23, p. 133,15. c. 24, p. 134,14. c. 26, p. 142,14.

SIMVL. 1) Materia est creata cum forma simul V 42, p. 334,11. materia et forma sunt ligatae (unitae) simul V 31, p. 314,19. c. 33, p. 318,14. Existencia materiae et formae uerbi simul V 43, p. 336,24. — Quantitas et qualitas simul sunt V 19, p. 293,20. — 2) Mouens simul et mobile III 50, p. 192,26. Non potest eadem res esse simul agens et patiens III 17, p. 116,22. — 3) Non est impossibile ut subsistant in substantia simplici multae formae simul III 32, p. 154,7. — In loco corporali non locantur multa simul III 32, p. 154,1. proprietas est loci

corporei ut multa non coniungantur in eo simul III 33, p. 157,3.

SISTERE (*syn.* quiescere). Forma sistit in ultimo inferiori substantiae V 17, p. 289,16.

SITVS in extremo inferiori est contra subsistentiam in extremo superiori III 27, p. 144,8.

SOL. 1) *Corpus solis confertur materiae primae* II 8, p. 37,25. — 2) *Solis lumen.* a. Lumen solis excedit terminos solis III 52, p. 196,11. effluxio luminis solis a sole III 52, p. 195,25. sol fecit se effluentem et dat radios suos propter primam influxionem III 13, p. 108,10. — b. Sol penetrat aliquod obstaculum et pertransit II 9, p. 41,10. — Lumen solis reuerberatur a corpore III 18, p. 121,10. — Cum sol elenatur, completur aer splendore et lumine V 33, p. 318,25. Lumen solis infusum aëri apparet in corpore solido III 16, p. 112,27. infimus radius solis diffusum super sphaeram terrae II 8, p. 37,26. — Lumen solis mutatur, quando permiscetur tenebris IV 14, p. 244,15. — c. Penetratio uirtutis solis, i. e. uirtutis diffundentis lumen, et unio eius cum lumine solis in aëre V 38, p. 327,8. — Sol in se ipso non excedit finem suum III 51, p. 196,13. Lumen solis et lumen diffusum super terram non idem III 54, p. 200,10. — Lumen infusum in aërem comparatione luminis in essentia solis ualde paruum est IV 20, p. 255,4. — d. Lumen solis exemplum formae IV 2, p. 215,17. Infusio (diffusio) solis in aërem exemplum infusionis formae IV 18, p. 251,7. V 30, p. 313,12. Unio luminis solis cum corporibus similis est unioni substantiae simplicis cum composita III 25, p. 141,18.

SOLIDVS. Corpus solidum III 16, p. 113,2. c. 35, p. 160,3.

SOMNVS. Anima recipit formam intelligibilem ab intelligentia in somnis III 42, p. 174,13. Formae animales apprehensae in somno IV 16, p. 247,22. 23.

SORDES. Purgare intellectum a sorde sensibilis III 56, p. 204,16.

SPATIVM quod habet hyle IV 15, p. 246,5. spatia materiae IV 20, p. 254,16; temporis V 42, p. 334,12.

SPECIALITAS. Fons specialitatis II 20, p. 60,21.

SPECIES. I. Species, syn. genus. 1) *Scientia specierum* II 9, p. 40,8. *Speculari cuius speciei sit res* V 4, p. 263,1. — 2) *Diuisio generis in species* III 18, p. 118,11. species sunt in generibus III 33, p. 157,12. species multae sunt ib. v. 11. — Nomen et definitio generis a speciebus recipiuntur III 18, p. 118,13. 14. — Omnis species differt ab aliis speciebus quae continentur sub eodem genere communi III 2, p. 77,20. Species genere diuersae non conueniunt in uno genere communi IV 10, p. 232,25. — 3) *Esse in omnibus rebus, scil. forma uniens simplex, i. e. genera et species* III 41, p. 172,7. Omnes species conueniunt in intellectu formae universalis IV 13, p. 240,5. — Species mouentur ad coniunctionem V 35, p. 321,11. — 4) *Lumen attribuens intellectum speciei* V 4, p. 263,9. Species quae sustentur in materia sunt impressio a sapientia in materiam V 41, p. 331,9. — *Res pura magis seruabit speciem suam fortius* IV 14, p. 244,5. — 5) *Species in factorem primum non cadit* III 11, p. 103,17.

II. Species, syn. figura. *Figura et species est extremitas substantiae sensibilis* V 29, p. 309,23.

SPECIFICARE. *Formae rerum specificantes res* V 14, p. 283,10. *Forma intelligentia est specificans res ib.*

SPECIFICATIO rerum est inuersalitas suarum formarum V 14, p. 283,12.

SPECVLARI. *Clauis speculandi* II 6, p. 35,15. *porta speculandi* III 50, p. 190,11. *Speculari quid est res uel cuius speciei* V 4, p. 263,1; *intelligentia* V 4, p. 264,6.

SPECVLATIO substantiarum simplicium III 49, p. 190,8. c. 50, p. 190,18.

SPECVLATOR materiae et formae V 35, p. 321,21; libri (*i. e. materiae*) per intelligentiam depictionum V 43, p. 338,1.

SPECVLVM recipit formam ab inspectore V 41, p. 331,1. *resultatio formae in speculo* V 41, p. 330,24. c. 43, p. 336,2. *transitus formarum in speculo* III 40, p. 170,4. Cum speculum clarum substantiae spissae adiungitur, lumen eius obscuratur V 41, p. 331,24. — *Esse manifestum est speculum occulti* V 20, p. 295,18.

SPES nobilis V 43, p. 338,22.

SPHAERA (*syn.* circulus, rota). 1) Sphaerae sunt infra corpus uniuersale III 50, p. 191,11. — Motus sphaerarum III 50, p. 191,9. — 2) Communio superiorum et inferiorum sphaerarum III 50, p. 191,25; earum differentia ib. p. 192,2. — Propinquior sphaerarum sensibilibus, deinde per ordinem sursum III 50, p. 191,3. — Sphaerae sensibiles et intelligibiles compositae sunt ex materia et forma IV 5, p. 222,12. — 3) Sphaerae sensibiles defluxae sunt a sphaeris intelligibilibus IV 5, p. 222,11. sphaerae corporales deductae (defluxae) sunt a spiritualibus sphaeris IV 15, p. 247,13. 248,1. c. 16, p. 249,4. Sphaerae spirituales continent sphaeras corporales V 30, p. 311,9.

SPIRITVALIS (*opp.* corporalis; *syn.* intelligibilis). 1) Spirituale locum non occupat III 32, p. 153,12. Omnis actio fit in spirituali III 17, p. 117,17. uis spiritualis agens II 10, p. 42,1. Spirituale quo magis ascenderit, erit unitius et simplicius V 29, p. 310,18. — 2) Homo, cum anima se subtiliauerit, fit spiritualis V 35, p. 322,16. — Forma animae intelligentis spiritualis est V 15, p. 285,12. Formae in substantia animae mediae inter corporales et spirituales III 41, p. 172,3. c. 42, p. 173,10. In sensibilibus materia comparatione formarum spiritualis est V 26, p. 305,12. — 3) Accidens spirituale, *cf.* accidens 7 b. color spiritualis, *cf.* color 5; esse spirituale, *cf.* esse 5 d. figura spiritualis, *cf.* figura 5; forma, *cf.* forma 26; anima 4 d; 13 e γ. intellecta spiritualia V 15, p. 284,17. locus spiritualis, *cf.* locus 4. materia spiritualis, *cf.* materia 21; mundus IV 15, p. 247,17. sphaerae spirituales, *cf.* sphaera 2. substantia spiritualis, *cf.* substantia 9. spiritualis uirtus V 38, p. 327,5; uis II 10, p. 42,1; unitio, *cf.* unitio.

SPIRITVALITAS (*opp.* corporalitas, corporeitas). 1) Intelligentia apprehendit spiritualitatem rerum III 23, p. 132,22. Intellectus spiritualitatis est praeter intellectum corporeitatis IV 2, p. 213,23. — Spiritualitas non prohibet diuisionem IV 2, p. 214,8. spiritualitati accidit diuersitas ib. v. 14. spiritualitas non est una ib. v. 13. — Diuersitas substantiarum in spiritualitate et corporalitate V 37, p. 324,15. Spiritualitas perfectior supra spiritualitatem quae corpus sequitur IV 2, p. 214,7. — Finis (extremitas) spirituali-

tatis IV 2, p. 215,16. V 1; p. 257,16. 258,15. — 3) Spiritualitas animae III 28, p. 147,10; intelligentiae III 28, p. 147,12. V 15, p. 284,22. 285,7. Formae particulares sunt participantem in sensu spiritualitatis IV 7, p. 226,25. — Mutatio unius simplicis ex spiritualitate in corporeitatem II 23, p. 66,18.

SPIRITVS animalis (*i. e.* πνεῦμα) III 51, p. 194,5. — Spiritus est medius inter animam et corpus III 2, p. 75,24. anima et spiritus media inter intelligentiam et corpus III 2, p. 77,27. Corpus humanum non recipit actionem animae rationalis nisi per spiritum animale III 51, p. 194,4.

SPISSARE. Materia cum magis descenderit et spissabitur, tunc multiplicabitur et diuersificatur V 35, p. 321,4. Substantia animae postquam cum substantia praedicamentorum unita est, spissata est V 41, p. 331,24.

SPISSITVDO corporis III 44, p. 177,25; materiae IV 14, p. 243,4. c. 16, p. 251,16; substantiae inferioris II 21, p. 62,25 (*cf.* III 55, p. 200,21); substantiae sensibilis V 16, p. 287,25.

SPISSVS (*opp.* simplex, subtilis). 1) Esse spissus est ex esse subtiliori V 21, p. 297,2. Spissum non coniungitur subtili (simplici) nisi per medium simile extremis III 51, p. 194,1. V 15, p. 285,3. Subtilius ex substantiis est subiectum spissiori IV 9, p. 230,7. — 2) Aer spissus IV 2, p. 215,19. Speculum clarum substantiae spissae adiunctum obscuratur V 41, p. 331,25. — 3) Forma quae magis accesserit ad formam corporalem ultimam erit spissior V 20, p. 295,8. Materia quae de causa spissa fiat IV 14, p. 243,10 sqq. materia spissa debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis V 39, p. 328,21. Substantia unde spissa sit IV 18, p. 251,15. — Sensibilia sunt spissa V 15, p. 285,2.

SPLENDOR in aëre V 33, p. 318,25. 26. Materia acquirit splendorem ab eo quod est in essentia uoluntatis V 32, p. 318,1.

SPOLIARE (*syn.* exspoliare). Formae spoliatae a suis substantiis III 25, p. 141,4.

STABILIMENTVM animae in scientia substantiarum simplicium III 49, p. 190,3.

STABILIS. Propinquius origini stabilis in esse V 42, p. 335,17. Ma-

teria stabilis est in scientia altissimi V 30, p. 313,9.

STABILIMENTVM animae in scientia deitatis III 49, p. 190,6; formae primae V 21, p. 298,4; inferiorum in superioribus et partium in toto III 32, p. 153,4; terrae in medio caeli V 30, p. 313,10.

STAGNVM. Aqua in stagnum densata II 21, p. 63,11.

STATVA est particulare artificiale I 14, p. 17,13.

STATVS cursûs voluntatis V 40, p. 330,7.

SVAVITAS animae rationalis III 49, p. 190,2.

SVBIECTIO substantiae mundi sub unitate creatrice II 21, p. 62,22.

SVBIECTVM. 1) Omnis auctor excepto primo auctore in suo opere indiget subiecto quod sit susceptibile suae actionis II 9, p. 40,21. effectus non apparet nisi in aliquo subiecto III 20, p. 127,27. — Substantia non est in subiecto V 22, p. 299,9. — 2) Subtilius ex substantiis est subiectum spissiori IV 9, p. 230,7. Primum subiectum est materia universalis I 15, p. 19,16. — 3) Subiectum actionis III 20, p. 128,2,3; coloris V 27, p. 307,11. Subiectum corporis est substantia I 15, p. 19,11. Subiectum elementorum est unum I 14, p. 18,2,7,19,26; est corpus I 15, p. 19,5,21. c. 16, p. 19,25,20,2. Subiectum in quo fiat generatio I 14, p. 18,25. Subiectum luminis III 54, p. 200,12.

SVBIECTVS. Substantiae subiectae sunt sibi ipsis, donec venias ad primum subiectum I 15, p. 19,15. Omnia subiecta sunt voluntati unius magni I 2, p. 4,11.

SVBITO. Lumen subito diffunditur V 39, p. 328,16. Debilitari ad subito recipiendum ib. v. 22.

SVBLIMIS. Scientia de voluntate est sublimis V 40, p. 329,21. — Creator sublimis V 39, p. 327,13. factor sublimis V 24, p. 302,19. c. 25, p. 303,22.

SVBSISTENTIA. 1) Subsistentia eorum quae sunt est in nouem ordinibus: 1° subsistentia omnium rerum in scientia creatoris, 2° formae uniuersalis in materia uniuersali, 3° substantiarum simplicium aliarum in aliis, 4° accidentium simplicium in substan-

tiis simplicibus, 5° quantitatis in substantia, 6° superficierum in corpore, linearum in superficie, punctorum in linea, 7° colorum et figurarum in superficiebus, 8° aliquarum partium corporum similium sibi in partibus in aliis partibus, 9° aliquorum corporum in aliis corporibus II 14, p. 48,11. — Situs in extremo inferiori est contra subsistentiam in extremo superiori III 27, p. 144,8. — 2) Omnis forma ad subsistentiam suam opus habet materia quae sustinet eam II 19, p. 59,2. subsistentia omnium formarum in materia uniuersali III 32, p. 152,6. subsistentia formarum in anima III 23, p. 133,3. c. 37, p. 163,26; in intelligentia II 4, p. 33,7. III 23, p. 133,3. subsistentia formarum in anima et intelligentia est sicut subsistentia formarum in hyle V 19, p. 293,12. Subsistentia materiae uniuersalis et formae uniuersalis in voluntate III 32, p. 153,7; quantitatis in substantia II 14, p. 49,9; substantiarum spiritualium aliarum in aliis II 24, p. 70,17.

SVBSTANTIA.

A. De substantia generaliter dicta. 1) Quid sit substantia. 2) Substantiae cum accidentibus quae intersit ratio. 3) Substantiarum originis. 4) Substantiarum actiones. 5) Substantiae a summo ad imum descensus. 6) Substantiae genera praecipua. 7) Substantia uniuersalis et particularis. B. 8) Substantia prima. C. Substantia media siue simplex siue spiritualis (intelligibilis). 9) Nomina. 10) Scientia de substantiis simplicibus 11) Quid sit substantia media et quomodo eam esse probetur. 12) Substantia simplex unde originem accipiat. 13) Substantia spiritualis ex materia et forma composita. 14) Substantiae simplicis proprietates quae sint. 15) Substantia simplex quomodo omnes formas (omnes res) in se comprehendat. 16) Substantiarum simplicium vires, actiones, passiones. 17) Substantiae simplices quomodo cognoscant. 18) De substantiarum simplicium fluxu. 19) Substantiarum simplicium genera. 20) Substantiae simplicis ad ea quae supra eam et quae infra eam sunt ratio. a. Eius ad deum diuinamque voluntatem ratio. b. Eius ad hominem ratio. c. Eius ad substantiam compositam corpusque ratio. 21) Substantia sentiens. D. Substantia composita (corporalis, corporea). 22) Nomina. 23) Quid et qualis sit substantia composita quaeque sint eius genera et partes. 24) De substantiae compositae origine. 25) Substantia composita ex materia formaeque constituta. 26) Substantiae compositae motus. 27) Substantiae compositae cum eis quae supra eam sunt necessitudo. I. Substantia praedicamentorum. 28) Nomina. 29) Substantia praedicamentorum quomodo cognoscatur. 30) Substantia praedicamentorum quid et qualis sit. 31) Substantia praedicamentorum unde proficiatur. 32) De formis quae in substantia praedicamentorum insunt. 33) Substantiae praedicamentorum uirtutes, passiones, motus. 34) Substantiae praedicamentorum locus in rerum ordine. II. Substantia sensibilis. 35) Proprietas et genera eius. 36) Eius materia et forma. E. Substantiae uariae diuisiones (n. 37).

A. (n. 1—7). De substantia generaliter dicta.

1) Quid sit substantia I 6, p. 8,9. *Substantiae tres significationes, quas Aristoteles distinxit, ut alii Neoplatonici, ita etiam Auen-
cebrol agnoscit. Nomine substantiae enim ab eo tum tota res ex materia et forma composita (τὸ σύνολον) designatur tum forma per se sola aut materia per se sola. Primum genus, ab eiusdem Aristotelis sententia ita profectus ut eam cum Platoniorum coniungat, diuidit in substantiam primam et secundam, i. e. πρῶτην et δευτέραν οὐσίαν, ut rebus sensibus subiectis res exemplares soli intellectui apertas opponat. (Ab hac prima substantia distinguas substantiam primam i. e. factorem primum). Ad quas partitiones quae aliae addunt, eae neque omnes ex Aristotelis doctrina originem trahunt, sed pleraeque solum Neoplatonicorum philosophandi modum respiciunt, neque ad intellegendum quae uocis substantiae apud Auen-*

cebroleum sit sententia tantundem ualent.
a. De substantia in uniuersum dicta. α) Omnes substantiae conueniunt in intellectu substantialitatis aequaliter I 5, p. 8,13. 19. 23. — Sex proprietates substantiae V 22, p. 299,6. Proprietas substantiae est ut existat per se V 23, p. 300,2. substantia non est in subiecto V 22, p. 299,9; est receptibilis diuersitatis ib. v. 10. — β) Substantia inferior secundum aliquid est uirtus substantiae superiori ex qua fluit, secundum aliquid substantia uirtuti quae fluit ex illa III 52, p. 197,11; cf. v. 20. — b. Substantia i. e. res ex materia et forma composita. Cf. I 9, p. 12,3 (cf. n. 6 a). — c. Substantia i. e. forma. Omne quod perficit esse substantiae, substantia est III 17, p. 118,8 (cf. III 36, p. 161,21. 162,1. c. 12, p. 162,12). — Forma qua ratione sit substantia, qua accidens III 36, p. 161,20 sqq. forma quae fluit a substantia, substantia est III 36, p. 162,3. — Forma prima uocatur forma substantialis, non substantia III 37, p. 162,11. V 22, p. 298,26. Cf. forma 2 f; 11 d. — d. Substantia i. e. materia. α) Essentia substantiae est essentia materiae V 7, p. 269,18. nomina substantiae et materiae non diuiduntur nisi in relatione ib. v. 19. — Nomen materiae illi soli congruit, quod paratum est recipere formam quam nondum recepit, nomen uero substantiae illi materiae congruit quae iam

aliquam formam recepit et per ipsam formam facta est substantia propria II 11, p. 42,21. Dicitur materia, cum refertur ad formam; dicitur substantia, cum per se stat V 7, p. 269,20. Cf. materia 2 c. — β) Substantia intelligentiae est praeter suam formam V 2, p. 261,2 (cf. v. 11. 14. 16). Substantia est subiectum corporis (opp. eius proprietas, i. e. quantitas) I 15, p. 19,11. — e. Substantia prima et secunda. Postquam anima priuata est scientia secundorum accidentium et secundarum substantiarum, ex quo ligata est cum corpore, sed postea recuperat eam, quando attingit prima accidentia et primas substantias et meditat in illis et intelligit: manifestum est quod non ob aliud proponuntur ei accidentia prima et substantiae primae, hoc est saeculum naturae, et adaptantur ei sensus ut per eos attingat accidentia prima et substantias primas, nisi ut, postquam apprehenderit anima substantias primas et accidentia prima, apprehendat etiam per illa accidentia secunda et substantias secundas II 6, p. 35,22. apprehensio substantiarum secundarum et accidentium secundorum non est nisi per scientiam primarum substantiarum et primorum accidentium V 41, p. 332,8; cf. v. 22.

2) Substantiae cum accidente quae intersit ratio. a. Substantia et accidens absoluta non conueniunt in uno genere IV 10, p. 232,26. Substantia est dignius esse quam accidens, V 42, p. 335,17. — b. Visus cum penetraverit colorem, pertinet ad figuram et quantitatem et substantiam III 56, p. 203,24. Substantia sustinet quantitatem et quicquid est in ea figurae et coloris IV 15, p. 246,26. Praeterea cf. s. v. quantitas n. 2 a.

3) Substantiarum origines. a. Substantiae defluxae sunt a substantiis III 53, p. 199,2; aliae ex aliis III 45, p. 181,8. Essentiae substantiarum non minuunt propter generationem substantiarum inferiorum III 54, p. 199,23. — Intuitus in substantias V 17, p. 290,4. 5 (cf. forma a γ). — b. De origine substantiae simplicis cf. n. 12; substantiae compositae cf. n. 24; substantiae praedicamentorum cf. n. 31;

4) Substantiarum actiones. a. Motus omnium substantiarum est appetitus et amor V 32, p. 317,14; est ad unum et propter unum V 32, p. 316,21. Omnes substantiae agunt se-

cundum actionem primam III 16, p. 113,24. — *b.* Quo substantia fuerit propinquior primi esse, assequi bonitatem ei erit facilius V 32, p. 316,25. Substantia quo fuerit subtilior, fortior et luminosior, erit actio eius fortior III 15, p. 109,25. 110,21. Substantia non est altior et perfectior, cuius operatio non est ita III 44, p. 178,24. — *c.* Perfectior et fortior substantia est causa agens in debiliorem et imperfectiorem III 49, p. 188,21. Substantia altior continet et cognoscit inferiorem III 57, p. 207,21. Inferior ex substantiis est obediens altiori et deueruens, donec motus peruenit ad intelligentiam (substantiam altiori) III 58, p. 208,20; 209,4. 14. Omnes substantiae inueniuntur seruientes et obediens substantiae altiori et sequentes eam et mouentes se ad nutum eius III 58, p. 209,6. Substantiarum uniuersalium aliae continent alias et omnes continent substantiam compositam III 57, p. 207,16. 20. — *d.* Quantitas retinet substantiam ab agendo et conferendo se *cf.* quantitas 5 *b.*

5) Substantiae a summo ad imum descensus. *a.* Substantia descendendo magis multiplex, ascendendo magis unita fit III 2, p. 77,14. In supremo substantia spiritualis, subtilis, in extremo inferiori corporalis, spissa IV 18, p. 251,12. 14. Substantia inferior in sua spissitudine et grossitudine fuit opposita substantiae altiori in sua subtilitate et simplicitate, quia haec substantia est subiectum principii et initii unitatis, et haec alia substantia est subiectum finis et extremitatis unitatis II 21, p. 62,25. *Cf.* III 52, p. 197,11 (n. 1 *a* β). — Exemplum simplicitatis substantiae ex quo incipit usque ad naturam et corporeitatis substantiae a natura usque ad ultimum centrum est aqua decurrens II 21, p. 63,7 (*cf.* II 24, p. 68,14). — Substantiae quo sunt superiores, sunt similiiores materiae primae IV 10, p. 232,6. *Cf.* V 16, p. 288,13 (*cf. infra c.*). — *b.* Vna substantia est sapientior et perfectior alia propter spissitudinem et turbationem materiae, non propter formam in se ipsa IV 14, p. 243,3. 7. *Cf. praeterea* n. 4 *b.* *c.* — *c. a)* Substantiae quo sunt superiores, sunt magis collectiuae formarum IV 10, p. 232,5. omnis substantia quanto magis fuerit simplex et subtilis, tanto magis erit colligans formas III 23, p. 132,13. Substantiae quanto fu-

erint superiores, tanto erunt magis collectiuae omnium formarum et communiores et magis comprehendentes III 49, p. 189,6. substantia quo magis alta et clarior fuerit, erit eius forma magis collectiua formarum et magis comprehendens illas IV 15, p. 246,24. substantia quo fuerit subtilior et simplicior, erit receptibilior multarum formarum et diuersarum, et ipsae formae sunt in ea melius et pulchrius; et e contrario V 16, p. 287,9; *probatur ib. v. 14 sqq.* Substantiae quo magis descenderint et propinquiores corpori fuerint, erunt debiliores in recipiendo formas et minus lumen et similiiores corpori V 16, p. 288,13. — *β)* Quicquid est in substantiis inferioribus, est et in superioribus; sed non e conuerso III 49, p. 188,25.

6) Substantiae genera praecipua (*cf.* n. 1 *et* 37). *a)* Substantia est duobus modis, simplex scilicet et composita II 15, p. 49,20. Diuisio substantiae in simplici et composita, et diuisio simplicis in intelligentia et anima et forma et hyle, et diuisio compositi in crescibile et non crescibile et in uiuum et non uiuum et in omnes oppositiones differentiarum quae diuidunt materiam et ducunt ad esse II 13, p. 46,26. Compositum ex materia et forma diuiditur in duo, quorum unum est substantia corporea composita, aliud substantia spiritualis simplex; et substantia corporea diuiditur in duo, quia eius aliud est materia corporea sustinens formam qualitatum, et aliud materia spiritualis quae sustinet formam corporalem I 9, p. 12,3. *Substantiam spirituales cum antecedit substantia siue essentia prima, haec existit substantiarum diuisio:*

1) substantia prima								
2) substantia media s. spiritualis s. simplex	<table border="0"> <tr> <td>a)</td> <td>intelligentia</td> <td rowspan="3">} substantia intelligibilis</td> </tr> <tr> <td>b)</td> <td>anima</td> </tr> <tr> <td>c)</td> <td>natura</td> </tr> </table>	a)	intelligentia	} substantia intelligibilis	b)	anima	c)	natura
a)	intelligentia	} substantia intelligibilis						
b)	anima							
c)	natura							
3) substantia corporea s. composita	<table border="0"> <tr> <td>a)</td> <td>substantia nouem praedicatorum</td> <td rowspan="2">} substantia sensibilis</td> </tr> <tr> <td>b)</td> <td>corpus</td> </tr> </table>	a)	substantia nouem praedicatorum	} substantia sensibilis	b)	corpus		
a)	substantia nouem praedicatorum	} substantia sensibilis						
b)	corpus							

Quibus substantiae sensu principali acceptae generibus accedunt etiam substantia i.e. forma et substantia i.e. materia,

de quibus cf. n. 1 c. d. — b. *Substantia diuiditur in inferiorem et superiorem (altiore), de qua diuisione cf. n. 5 a. c; tum in primam et secundam (cf. n. 1 e).* — c. *De substantiae in uniuersalem et particularem diuisione cf. n. 7.*

7) *Substantia uniuersalis et particularis.* a. *Substantiae uniuersales sunt animae tres et intelligentia* III 45, p. 180,2. *substantia intelligentiae est substantia uniuersalis simplex in extremitate simplicitatis et spiritualitatis* V 1, p. 258,14. *Omnes formae existunt in forma collectiua earum qualiscunque est forma ex formis substantiarum uniuersalium* III 38, p. 167,26. *forma substantiarum sensibilibus sunt defluxae a formis substantiarum uniuersalium* IV 16, p. 249,1. — *Substantia uniuersalis (z. e. natura; cf. III 46, p. 181,18) componens et retinens est partes corporis* III 45, p. 179,29. — b. *Substantia particularis obuia est substantiae uniuersali* III 45, p. 180,13. *Substantiae uniuersales designantur per substantias particulares quae sunt in uegetabilibus et animalibus ib. v. 21.* *Substantiae spirituales mouentes corpus hominis sunt contra substantias uniuersales mouentes corpus uniuersale* III 58, p. 208,19. *Per has substantias particulares (z. e. uirtutem naturalem comprehendentem corpus, animam uegetabilem, animam rationalem, intelligentiam) perpendes quod substantiarum uniuersalium aliae sunt continentes alias et omnes sunt continentes substantiam compositam* III 57, p. 207,16. *Substantia uniuersalis agens in corpus uniuersale attribuit substantiae particulari agenti in corpus particulare essentiam et uirtutem* III 45, p. 180,10. *Cum inuenta fuerit aliqua ex actionibus particularibus ex substantia particulari, opus est ut inueniatur etiam actio uniuersalis manifesta in corpore uniuersali ex substantia uniuersali ib. v. 15.*

B. Substantia prima.

8) *Substantia prima sustinet omnia* III 24, p. 135,17. *omnes substantiae sunt infra substantiam primam* V 17, p. 290,7. — *Motus substantiae primae non est ex essentia factoris primi* III 8, p. 94,24. *Substantia prima fuit per se* V 17, p. 290,7. *Substantia prima est causa luminis quod fuit ab altiori ad inferius* III 52, p. 197,4.

C (n. 9—21). *Substantia media siue simplex siue spiritualis (intelligibilis).*

9) *Nomina.* *Substantia media siue substantiae mediae* I 15, p. 19,19. II 24, p. 71,3. III 1, p. 73,17. 74,12. 16. 22. 75,2. III 3, p. 80,2. 15. 17. c. 11, p. 102,13. 18. 20. 29. 103,8. 11 *passim.* *Est enim media inter factorem primum et substantiam praedicamentorum* II 24, p. 71,3. III 11, p. 102,18 *(media inter summum occultum, quod est materia prima, et summum manifestum, quod est formae sensibiles* I 15, p. 19, 19). — *Substantia simplex* I 9, p. 12,18. 20. II 8, p. 39,15. c. 13, p. 46, 26. 27. c. 14, p. 47,18. 48,15. c. 15, p. 49,20. 26. 50,3 *passim*; *spiritualis* I 9, p. 12,14. II 9, p. 41,9. c. 24,16. 21. 26. 70,5. 7. 9. 11. 15. 17 *passim*; *spiritualis simplex* I 9, p. 12,4; *intelligibilis* I 17, p. 22,26. II 5, p. 34,1. 5. c. 9, p. 40,14. 16. 25. 41,8. c. 24, p. 70,24. III 16, p. 113,18. 20. 23. c. 50, p. 190,16. c. 51, p. 194,24. 27. c. 56, p. 203,7. c. 57, p. 205,9. IV 6, p. 224,9. c. 7, p. 226,18. c. 8, p. 228,6. 15. 20. 230,1. c. 16, p. 249,16. c. 17, p. 249,19. 250,5. c. 12, p. 278,11. 20. 24. c. 16, p. 288,1. c. 29, p. 309,24 *etc.* *Animaduertendum tamen est, in substantiarum intelligibilium numerum etiam substantiam praedicamentorum referri; cf. n. 6 et 30 b c.*

10) *Scientia de substantiis simplicibus.* *Quomodo substantias spirituales imaginari possimus* III 56, p. 204,13 sqq. *Inductio omnium substantiarum intelligibilium* V 12, p. 278, 11. *eleuari per gradus substantiarum simplicium* III 57, p. 205,8. — *Substantiae simplices non percipiuntur nisi in corporibus* III 17, p. 118,3. III 20, p. 124,18. — *Scientia substantiae praedicamentorum praecedit scientiam omnium substantiarum intelligibilium* II 9, p. 40,13. — *Ei qui ab omni sorde sensibilis purgatus est, substantiae spirituales ponuntur ad manus et ante oculos* III 56, p. 204,16. 25. *Intelligere substantias simplices est freques et suauitas animae rationalis* III 49, p. 190,1. *amoenitates floridae substantiarum intelligibilium* III 57, p. 205,9.

11) *Quid sit substantia media et quomodo eam esse probetur.* a. *Quid, qualis, quare sit substantia media* III 11, p. 103,10. — *In substantiis simplicibus non inuenitur quaestio quare sint, sed potius quaestio an sint et quid sint et qua-*

liter sint V 24, p. 300,27 (Disc.). Substantiae simplices non habent quaestionem quare sint extra suam essentiam; sed quare sint et quid sint in eis unum est ib. p. 301,5. — Quantitas (*i. e.* numerus, et qualitas substantiarum simplicium III 43, p. 175,16. — Essentia substantiae simplicis (spiritualis) *cf.* essentia 4 b. — *Practerea cf.* n. 14. — Substantiae spirituales circuli et rotae appellantur, quia aliae aliis sunt continentiores III 57, p. 206,19.23. — *b.* Probationes quibus demonstratur inter factorem primum et substantiam compositam esse substantias medias. Tractatus tertius de asseveratione substantiarum simplicium I 9, p. 12,17. inter factorem primum et substantiam praedicamentorum substantias medias esse eget probatione multa et manifestatione longa II 24, p. 71,3. — Regula generalis de inquisitione scientiae inveniendi substantiam medium inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta III 11, p. 102,17. Regula generalis de universitate substantiarum intelligibilium III 50, p. 191,1. — Inquirere scientiam de istis substantiis quae sunt mediae inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta possumus duobus modis. unus eorum est considerare proprietates substantiae quae sustinet praedicamenta. secundus modus est inquirere inuentionem substantiarum mediarum inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta; secundum opera istarum substantiarum et actiones earum et secundum processum uirtutum earum aliarum ex aliis III 11, p. 102,22; *cf.* III 13, p. 105,20. 25. differentia horum modorum est, quia primus duxit nos ad scientiam inveniendi substantiam mediam absolute inter factorem primum et substantiam quae sustinet praedicamenta; secundus duxit nos ad sciendum quid est et qualis est et quare est substantia media III 11, p. 103,6. — *Ipsae probationes multae et variae exhibentur* III 1, p. 73,14 sqq. III 51, p. 193, 17 sqq. 194,15 sqq. — Esse substantiarum intelligibilium certificatum secundum modum considerandi actiones diuersas et secundum modum generalitatis harum actionum et similitudinis earum III 50, p. 190,22. iam certificatae sunt substantiae simplices secundum modos quos propalasti III 52, p. 195,15.

12) Substantia simplex unde originem accipiat. Substantia media est creata III 3, p. 80,17. — Factor primus non facit nisi substantiam simplicem III 2, p. 76,27. Voluntas est uirtus efficiens substantias intelligibiles III 57, p. 205,23. *Ceterum inferior quaeque substantia intelligibilis a superiore defluxit; cf.* anima 6 a; natura 4 et infra n. 18. At substantiae simplices terminatae sunt unaquaeque a sua causa, et omnes a prima causa V 28, p. 303,25.

13) Substantia spiritualis ex materia et forma composita. *a.* In substantiis simplicibus est materia et forma (substantiae simplices constant siue compositae sunt ex materia et forma et *similia*) II 24, p. 69, 12. IV 1, p. 211,8. c. 2, p. 213,14. c. 4, p. 217,10. 218,17. 219,11. c. 5, p. 200, 10. 222,16. c. 6, p. 224,9. c. 7, p. 226, 17; *quod probatur* IV 1, p. 211,9 sqq. c. 2, p. 213,17 sqq. c. 4, p. 217,11 sqq. 218,18. V 12, p. 278,15 sqq. substantiae simplices habent materiam uniuersalem et formam uniuersalem IV 7, p. 226,14. substantiae simplices non sunt materia tantum nec forma tantum IV 1, p. 212,18. 24. c. 5, p. 222,15. — Substantia simplex diuiditur in materiam et formam secundum diuisionem generis in species III 13, p. 118,10. Exemplum ad sciendum diuersitatem materiae et formae in unaquaque substantiarum simplicium V 4, p. 263, 21. — Substantiae spirituales quomodo sint simplices, cum sint compositae ex materia et forma IV 4, p. 218,17; *cf.* IV 2, p. 213,26 sqq. — *b.* Materiae substantiarum simplicium sunt praeter suas formas V 2, p. 261, 4. — Materia substantiarum intelligibilium eadem est IV 8, p. 228,14. Materia substantiarum intelligibilium et materia substantiarum sensibilium una est IV 8, p. 230,1. — In substantia simplici non est materia (*i. e.* hyle) III 33, p. 156,2. *Practerea cf.* c. γ. — c. α) Omnis substantia spiritualis habet formam III 13, p. 120,6. Forma constituit essentiam substantiarum simplicium V 29, p. 310,10. — Resolutio substantiarum intelligibilium in suam formam in intellectu V 12, p. 278,12. — Extremitas substantiae intelligibilis est differentia et forma V 29, p. 309,24. — β) Substantia simplex habet formam sibi propriam III 39, p. 168,21. 25. 169,4. 14. — Subst. simplex non habet in se formam propriam III 22, p.

131,21; non habet formam in se (in cognoscendo) III 37, p. 163,1 (Disc.). — γ) Formae substantiarum simplicium materiae affixae sunt II 8, p. 39,15; cf. III 36, p. 161,26. 162,6 (cf. δ). in materia intelligibile substantiarum non sibi succedunt diuersae formae IV 8, p. 228,6. — Abstrahere formas substantiarum simplicium a suis materiis V 12, p. 278,20. — δ) Forma substantiae simplicis substantia est, quia perficit essentiam substantiae simplicis III 36, p. 161,26; substantia est sibi ipsi ib. p. 162,5; est accidens materiae sustentis se III 36, p. 161,27. 162,6. — ϵ) Vnitas substantiae simplicis est forma eius III 32, p. 155,5. formae substantiarum simplicium unae sunt III 19, p. 123,11. c. 32, p. 154,13. c. 33, p. 155,11; compositae sunt ex multis unis II 23, p. 67,1. — ζ) Formae substantiarum intelligibile sunt similes IV 17, p. 250,19. 21; cf. v. 5. Substantia simplex in sua forma non est similis substantiae compositae III 25, p. 140,28. — η) Formae substantiae simplicis unitiores sunt quam formae substantiae compositae III 32, p. 155,8. Forma substantiae simplicis unita est cum omnibus formis III 29, p. 148,8; universalis est ad omnes formas cum quibus unita est III 30, p. 150,21. 23. — θ) Forma substantiae simplicis fluit necessario III 20, p. 127,6; unitur cum substantia composita ib. v. 10; reuerberatur ab opposito III 18, p. 120,12, i. e. a corpore ib. p. 121,11. — Ex forma substantiae simplicis deducta est forma corporalis III 36, p. 161,26. 162,3.

14) Substantiae simplicis proprietates quae sint. α) Eius spiritualitas, subtilitas, simplicitas. α) Substantiae simplices sunt spirituales V 28, p. 309,5. — Omnis subst. spiritualis est subtilis III 18, p. 120,7. Subst. simplex est capax omnium rerum sine coagustatione et densitate III 32, p. 152,27. — β) Subst. simplex similis est formis III 29, p. 148,3. substantiae simplices quomodo debeant esse sicut hyle, quamuis sint formae V 19, p. 294,12. — γ) Substantia spiritualis est simplex quodammodo et composita quodammodo III 22, p. 130,17. quomodo substantia simplex possit esse composita IV 2, p. 213,26 sqq. c. 4, p. 218,17. — δ) Eius unitas. α) Substantia simplex est unum III 19, p. 122,23; similior est uni quam substantia composita III 19, p. 123,14.

substantiae simplices sunt simplices unitates V 24, p. 301,8. — Forma substantiae simplicis est una (unitas, composita ex unis) cf. 13 c. e. — β) Substantiae simplices unitae sunt, substantia corporalis diffusa III 26, p. 142,22. unitio substantiae simplicis est ex unitate quae est in ea III 32, p. 154,24. essentia eius unita est unitioe spirituali III 30, p. 150,1. 7. — γ) Substantia simplex est radix multiplicitatis III 19, p. 129,1. — ϵ) Substantia simplex quomodo ad quantitatem, locum, tempus se habeat. α) *Substantia simplex quantitatem non habet, sed tamen subtiliori quodammodo forma quantitatis est in ea, cf. s. v. quantitas 2 e et s. v. quantus.* — β) Substantia simplex non habet locum III 33, p. 156,9; non est localis III 20, p. 125,5; non est locus corporeus III 33, p. 157,2; non eget loco sed stat in sua causa II 14, p. 47,18. — Subst. simplex non habet intus et extra III 29, p. 148,17. — Substantiae simplices non sunt in tali loco, qualis est locus corporum compositorum II 14, p. 49,5. Subst. simplex est locus spiritualis formis spiritualibus III 32, p. 154,4; non agit sine loco III 16, p. 113,22. Species substantiae simplicis sunt alia locus alii II 15, p. 50,2; *quod exemplis illustratur ib. v. 4 sqq. Praeterea cf. d. a.* — γ) Substantiae simplices sunt perpetuae V 24, p. 301,13. — Substantiae intelligibiles non agunt sine tempore, motu, instrumento, loco III 16, p. 113,22. Motus substantiae mediae est in non-tempore III 3, p. 80,1. Substantia simplex est patiens in non-tempore III 5, p. 89,21. — Reuersio substantiae spiritualis ad se ipsam cum perpetuitate et mora est, sicut recursus caeli ad se ipsum, cum mutatione et revolutione III 57, p. 208,11. — δ) Substantiae simplices quomodo (ab inferiori) et finitae et infinitae sint V 28, p. 309,3 sqq. α) Subst. spiritualis non est finita nec finita III 18, p. 120,28. essentia substantiae simplicis non habet finem III 15, p. 111,12. subst. spiritualis non habet finem corporalem II 24, p. 69,24; est interminabilis essentiae III 20, p. 127,15; est in omni loco III 18, p. 121,3. eius essentia est extensa III 20, p. 127,6; est ubique ib. v. 18; est unita cum omni quod locus comprehendit ib. v. 21. — β) Substantia media est finita, quia est creata III 3, p. 80,17. substantiae simplices termina-

tae sunt unaquaeque a sua causa et omnes a prima causa V 28, p. 303,25. — Substantiae simplices per se coniunctae finitae sunt, scil. ubi coniunguntur III 9, p. 96,17. — *γ*) Essentiae uniuscuiusque substantiarum simplicium sunt finitae et terminatae, non extensae usque in infinitum; sed radii earum fluunt ab illis et excedunt terminos suos et limites III 52, p. 196,7. — Vires substantiarum intelligibilium utrum finitae an infinitae sint III 57, p. 205,19. uirtus substantiae mediae est infinita secundum suam simplicitatem, finita secundum quod est creata III 3, p. 80,15. — *e*. Accidentia substantiarum spirituum. Existencia accidentium simplicium in substantiis simplicibus II 15, p. 50,7. applicatio substantiarum spiritualium cum accidentibus spiritualibus II 24, p. 70,14. V 6, p. 267,12. Diuersitas substantiarum spiritualium et accidentium quae sustinentur in eis V 3, p. 262,7. — Accidens corporale quomodo generatum sit a substantia spirituali III 34, p. 158,5.

15) Substantia simplex quomodo omnes formas (omnes res) in se comprehendat. *a*. Substantia simplex est omnes res III 32, p. 152,26. In substantia simplici sunt omnes formae III 39, p. 169,18. subst. simplex figuratur omnibus figuris III 22, p. 131,16. Substantiae spirituales collectivae sunt formarum sensibilibum III 24, p. 136,17. *Praeterea* cf. n. 20 c *γ γγ*—*δδ*. — *b*. Subst. simplex recipit omnes formas III 5, p. 87,15; est receptibilis multarum formarum III 22, p. 131,20. c. 39, p. 169,9; quo fuerit superior, erit magis receptibilis formarum cf. 19 *b δ*. — *c*. In substantia simplici sunt multae formae in potentia III 22, p. 130,21. Subst. simplex appetit quod habet in potentia exire in effectum III 20, p. 127,25. subst. simplex formas quae in ea in potentia sunt in effectum educit III 22, p. 130,23. c. 31, p. 152,22. — *d*. Forma substantiae simplicis (substantia simplex) unita est cum omnibus formis III 29, p. 148,8. c. 30, p. 150,16. 18. — subst. simplex unita est cum essentia formarum simplicium III 24, p. 136,16. 18. — Formae quas apprehendit subst. simplex uniuntur cum essentia eius unitione spirituali III 30, p. 149,29. 150,3. 6; cf. III 29, p. 149,26. unitio formae sustentatae in materia cum substantia simplici non

est corporalis, sed spiritualis III 31, p. 152,16. — *e*. Formae inuentae in substantia simplici non sunt intus uel extra essentiam eius III 29, p. 148,21, sed ipsae et essentia eius unum sunt ib. v. 25. omnes formae sunt (inuentae sunt) in essentia substantiae simplicis III 22, p. 131,17. c. 29, p. 147,17. 148,11. 149,22. c. 30, p. 150,30. c. 33, p. 156,14; etiam formae sensibiles III 31, p. 151,8. *Cf. d. f et 17 c.* — In substantia simplici nihil obstat inter ipsam et formas V 16, p. 287,17. — *f*. Formae multae collectae in substantia simplici sunt simplices et spirituales III 32, p. 152,11. c. 33, p. 156,15. formae sensibiles, id est forma quantitatis, figura, color et qualitates, sunt in substantia simplici modo subtiliori et simpliciiori quam in substantia composita III 25, p. 140,22. 25. 141,2. Formae quae sunt in substantia simplici non habent quantitatem III 33, p. 156,27. Subst. simplex est capax omnium rerum sine coangustatione et densitate III 32, p. 152,27; penetratur formis V 16, p. 287,18. — Formae unitae non inveniuntur nisi in substantia simplici III 29, p. 149,25. in substantia simplici sunt formae unientes se, non multiplicantes se III 33, p. 156,3. 4. *Cf. d.* — Substantia simplex est locus spiritualis formis spiritualibus III 32, p. 154,4.

16) Substantiarum simplicium vires, actiones, passionες. *a*. Vires substantiarum simplicium infusae sunt et penetrant per totum III 16, p. 114,2. Vires substantiarum intelligibilium quomodo finitae, quomodo infinitae sint cf. 14 *d γ*.

b. Actio substantiarum simplicium III 15, p. 110,19. *a*) Generatum dicta. *aa*) Substantiae intelligibiles sunt agentes II 9, p. 40,18. substantia simplex est mouens et agens III 20, p. 125,6. Substantia spiritualis est agens per se III 16, p. 112,6. — Substantia spiritualis est recipiens (*i. e.* patiens) et agens III 22, p. 130,16. — Substantia simplex appetit, quod habet in potentia, exire in effectum III 20, p. 127,25. substantiae simplices educunt quod habent in potentia et dant corporibus III 16, p. 113,20. — *ββ*) Actiones substantiarum intelligibilium sunt similes IV 17, p. 250,18. Actio substantiae simplicis simplex est III 17, p. 114,15. Substantiae simplices agunt secundum actionem primam III 18, p. 113,24. — *γγ*) Substantiae intelligibiles

non agunt sine tempore, motu, instrumento, loco III 16, p. 113,23. Motus substantiae mediae est in non-tempore III 3, p. 80,1. — *dd*) Effectus substantiae simplicis apparet in aliquo subiecto III 20, p. 127,28. Actio substantiarum intelligibilium in corpore II 9, p. 41,7. 9; *cf.* III 16, p. 113,20 (*cf. aa*); in corpore manifesta III 16, p. 113,18. Actiones et opera substantiarum mediarum suntfigurationes apparentes in substantia praedicamentorum et passionibus in singulis substantiis simplicibus III 11, p. 103,3. — *ee*) Substantia simplex non est creatrix ex nihilo III 25, p. 139,24. — *f*) Substantiarum simplicium variae actiones. *aa*) Substantiae simplices conferunt se ipsas III 15, p. 111,5. 10. c. 16, p. 112,2. 5; *cf.* p. 113,20 (*cf. a aa*); essentiae III 15, p. 109,23. 110,8. 18. c. 53, p. 198,9; formas III 15, p. 109,23. 110,8. 18. 111,6. 8. 10. c. 16, p. 112,2. 5; vires suas III 15, p. 109,20. 111,6. 9; uirtutem III 15, p. 109,20; lumina III 15, p. 109,20. 110,18. c. 16, p. 113,6. substantia simplex imprimit quod habet in sua essentia III 25, p. 139,16. 140,19; formas III 52, p. 195,19; infligit siue imprimit lineamenta et figuras (in substantia composita) III 18, p. 122,7. c. 25, p. 138,21. Substantiae spirituales origo sunt formarum sensibilium III 24, p. 136,10. 19. 137,4. 7. 11. *Cf.* 18 *b. c.* — *bb*) Penetrabilitas substantiarum simplicium III 15, p. 110,20. 111,13. substantia simplex penetrat substantiam compositam III 20, p. 124,26; eius forma substantiam praedicamentorum III 18, p. 120,16. 18. vires substantiarum simplicium infusae sunt et penetrant per totum III 16, p. 114,2. — *γγ*) Substantia simplex consimilat se omni rei III 32, p. 152,26; sustinet omnes res ib. — *dd*) Substantia simplex discernit subiectum suum ab alio III 20, p. 125,2. restringit partes sui subiecti ib. v. 3. — *ee*) Accidens corporale quomodo generatum sit a substantia spirituali III 34, p. 158,5. — Substantia simplex est radix multiplicatis III 19, p. 123,1. — *De substantiarum simplicium cognitione cf. n. 17; de earum fluxu cf. n. 18.*

c. Passiones quas patiuntur substantiae simplices alia ab alia III 11, p. 103,5. — Non est patiens prius substantia simplici III 5, p. 89,25. — Substantia simplex est patiens in non-tempore III 5, p. 89,21.

17) Substantiae simplices quomodo cognoscant. a. Substantia simplex apprehendit omnes formas III 39, p. 169,13. — b. Substantia simplex apprehendit omnes formas per se ipsam III 28, p. 145,12. c. 29, p. 147, 15. 21. c. 30, p. 150,11. c. 31, p. 151,9, etiam essentias formarum sensibilium III 24, p. 136,13; apprehendit omnes (multas) formas per suam formam III 30, p. 150,14. c. 39, p. 169,3; apprehendit formas per unionem III 29, p. 148,28. — c. Subst. simplex per se apprehendit multas formas simul III 29, p. 149,12. — Formae, quas apprehendit subst. simplex simul, non sunt formae dispersae in corporibus III 29, p. 149,16. 19, sed necessario debent esse unitae III 29, p. 149,24, nempe uniuntur cum essentia substantiae simplicis unionione spirituali III 30, p. 149,29. 150,6. — Subst. simplex percipit formas exutas a suis materiis III 31, p. 151,22. — d. Substantia simplex apprehendit formas cum motu et in tempore III 29, p. 149,1. 2 (*haec in argumentatione quam apagogicam appellamus proferuntur*). — Vtrum substantia simplex, cum uoluerit formas imaginari per se ipsam uel quando obuauerit eis per se ipsam, percipiat eas sic esse ut sunt, quamuis non sint inuentae in ipsa III 31, p. 151,14 (*Disc.*).

18) De substantiarum simplicium fluxu. a. Substantiae simplices effluere debent III 15, p. 110,10. subst. spiritualis fluens est, non quiescens III 18, p. 121,7. Forma substantiae simplicis fuit necessario III 20, p. 127,6. Subst. spiritualis effluxione sua omnes substantias superat III 16, p. 112,8. — Substantiae simplices continentur sub primo fluxu qui effluit a uoluntate III 52, p. 196,10. — b. Essentiae substantiarum simplicium non sunt defluxae, sed vires et qualitates earum et radii III 52, p. 196,5. 22. Quaelibet substantiarum simplicium extendit radium et lumen suum ib. v. 18. Lumina substantiarum fluunt alia ad alia ab aliis III 16, p. 113,7. — Substantia spiritualis effluens est suam essentiam et uirtutem et lumen suum III 15, p. 118,18. Quod fuit a substantia simplici, ipsum quoque est substantia III 53, p. 197,20. 198,14. 21. *Praeterea cf. 16 b β aa.* — c. Substantiarum simplicium aliae fluunt ab aliis III 52, p. 196,1. IV 17, p. 249,16. Formae substantiarum intelligibilium

defluxae sunt aliae ab aliis IV 17, p. 249,19. 250,2. c. 18, p. 250,22. 251,4; *probat*ur IV 17, p. 249,21 sqq. Ex substantia simplici fuit forma eius III 18, p. 120,8. 9. Formae quae sustentur in substantia composita fluunt et adveniunt a substantia simplici III 25, p. 138,10. 14. formae substantiarum sensibilibus defluxae sunt a formis substantiarum simplicium IV 16, p. 249,1. c. 17, p. 249,17. *Cf.* 16 *b* β *aa*.

19) Substantiarum simplicium genera. *a.* Quantitas (*i. e.* numerus) substantiarum simplicium III 43, p. 175,15. *a)* Substantia media non est una, sed multae III 11, p. 102,20. Septem substantiae simplices: materia, forma, intelligentia, tres animae, natura III 27, p. 143,22. Substantia spiritualis disposita est tribus ordinibus: primo eorum substantia spirituali quae sequitur substantiam corporalem, deinde substantia spirituali quae est spiritualior illa, deinde materia et forma ex quibus composita sunt IV 4, p. 217,20. — Divisio substantiae simplicis in intelligentia et anima et forma et hyle III 13, p. 46,26. — Substantiae spirituales sunt natura et tres animae et intelligentia III 24, p. 69,16. *Enumerantur* materia (materia prima), intelligentia, anima, natura III 22, p. 131,20. c. 56, p. 203,16 sqq. — β . Substantia simplex universalis, — particularis III 26, 142,1.4. IV 16, p. 248,24. 249,2. — *b.* Differentia substantiarum simplicium IV 1, p. 212,16. c. 2, p. 214,23. 215,4. c. 3, p. 216,7. 9. 20, 24. 25. V 3, p. 262,6. *a)* Ordo substantiarum simplicium III 56, p. 203,2. 7. 12. 204,11. IV 4, p. 217,21. exemplum huius ordinis III 56, p. 203,7—204,12. Gradus substantiarum simplicium *cf.* s. v. gradus. — β) Aliqua substantia intelligibilis est superior et subtilior alia III 51, p. 194,27. Substantiae simplices sunt diuersae in perfectione et in imperfectione IV 1, p. 213,7. — γ) Substantiae simplices non se ipsis diuersae sunt IV 1, p. 213,5; communes sunt in materia, sed diuersae in forma IV 1, p. 212,2. c. 4, p. 219,12. c. 6, p. 222,20; quo magis descendunt, fiunt crassiores et spissiores, donec fiant corporeae III 55, p. 200,20. — *d)* Subst. simplex quo fuerit superior et purior, erit magis receptibilis formarum multarum V 16, p. 287,19; *cf.* III 22, p. 131,3. 7. 23. substantiae intelligibiles quod fuerint simpliciores

et clariiores, erunt formarum receptibiliores V 16, p. 288,1. — *c.* Coniunctio substantiarum simplicium. *a)* Diuersitas substantiarum spiritualium, quamvis sicut unitae V 3, p. 262,6. Nulla substantiarum simplicium composita est ex alia V 15, p. 285,26. — β) Existencia (subsistentia, sustentatio) substantiarum simplicium aliarum in aliis III 5, p. 34,4. III 15, p. 49,26. c. 16, p. 50,16. c. 24, p. 70,11.17. III 56, p. 203,3; *explicatur* III 24, p. 70,12. applicatio substantiarum spiritualium aliarum cum aliis III 24, p. 70,11. III 57, p. 206,9. V 6, p. 267,11; quomodo exemplis imaginari possit III 57, p. 206,9; *cf.* III 24, p. 70,12 sqq. Substantiae simplices alia species est locus alii III 15, p. 50,2; *exemplis illustratur* ib. v. 4 sqq.

20) Substantiae simplicis ad ea quae supra eam et quae infra sunt ratio. *a.* Eius ad deum diuinamque voluntatem ratio. *a)* Extra substantias simplices nihil est nisi deus V 24, p. 301,12. Subst. simplex est similis primo factori III 2, p. 76,26. — β) Substantiae simplices continentur sub primo fluxu, qui effluit a voluntate III 52, p. 196,10. omnes substantiae spirituales et corporeales sunt mobiles a voluntate V 37, p. 325,3. — Comparatio substantiae spiritualis et corporalis ad voluntatem sic est ut comparatio terrae ad caelum V 30, p. 322,11. — Verbum est uirtus infusa substantiis spiritualibus, conferens eis scientiam et uitam V 36, p. 323,14.

b. Eius ad hominem ratio. Quomodo homo sit pars substantiarum spiritualium et quomodo omnes illae esse putetur III 56, p. 205,3. 5.

c. Eius ad substantiam compositam corpusque ratio (*cf.* n. 34 *c*). *a)* Substantiae simplicis a composita differentia atque cum ea similitudo. *aa)* Differentia inter substantiam simplicem et substantiam compositam V 16, p. 287,23. Substantia simplex et composita contrariae (oppositae) sunt III 20, p. 127,9. c. 32, p. 153,24. c. 34, p. 158,11. — Subst. simplex in sua forma non est similis substantiae compositae III 25, p. 140,28. — $\beta\beta$) Subst. simplex sequitur substantiam compositam III 16, p. 112,10. substantiae spirituales sunt post substantiam praedicamentorum III 56, p. 204,5. —

γγ) Subst. simplex et subst. composita conuenientes sunt III 5, p. 88,11; eiusdem generis sunt III 5, p. 88,13. c. 20, p. 126,24. — Sicut essentia substantiae corporalis et eius forma est contra essentiam substantiae (cf. *Add. et Corrig.*) spiritualis et eius formam, similiter est comprehensio substantiae spiritualis contra comprehensionem substantiae corporalis III 57, p. 208,2. Ordo substantiarum corporalium est ad instar ordinis substantiarum spiritualium IV 4, p. 217,17. — δδ) Materia substantiarum intelligibilium et materia substantiarum sensibilium una est IV 8, p. 230,1. — β) Substantiae simplicis cum composita coniunctio. αα) Applicatio substantiae spiritualis cum substantia corporali II 24, p. 70,7. 9. III 57, p. 206,6. V 6, p. 267,12; *exemplis illustratur* II 24, p. 70,12. III 57, p. 206,7. subst. simplex unitor cum composita III 20, p. 126,17. 127,5. 10. 13. 23. 30. 128,4. 5; *exempla huius rei* II 24, p. 69,25. III 58, p. 208,18. subst. simplex et subst. composita uniuntur sine destructione formae cuiuslibet earum III 5, p. 88,8. Forma (essentia) substantiae simplicis unitor cum substantia composita III 20, p. 127,10. 23. — ββ) Substantiae spirituales continent *sive* complectuntur substantiam praedicamentorum (compositam) II 24, p. 69,16. III 3, p. 81,14. 16. 23. c. 20, p. 124,27. 127,11. c. 57, p. 208,9. Cf. II 24, p. 70,2. III 58, p. 208,16 (cf. *infra* γ). Subst. simplex comprehendit substantiam compositam et omnem eius formam III 26, p. 142,2. 5. — Subst. spiritualis penetrat substantiam praedicamentorum III 18, p. 120,16. 18. c. 20, p. 124,26. — γγ) Substantiae et formae spirituales habent esse in corporalibus IV 4, p. 218,1. Cf. III 56, p. 203,14 sqq. (cf. *infra* γ). Esse substantiae corporalis defigitur et continetur in substantia spirituali III 57, p. 208,9. — Existentia substantiae corporalis universalis in substantia spirituali uniuersali comparatur existentiae corporis in anima II 24, p. 69,25. III 58, p. 208,18. — δδ) Subst. simplex est forma substantiae compositae (praedicamentorum) III 3, p. 81,12. 20. 22. c. 20, p. 124,21. — γ) Substantiae simplicis in compositam actio. αα) Substantia simplex causa est compositae III 22, p. 129,17. 24. 130,2. subst. composita creata est a subst. simplici III 5, p. 88,1. c. 32, p. 130,8. — ββ) Subst. simplex agit in substantiam compositam III 16, p. 112,10. c. 17, p. 115,9. c. 20, p. 126,26. 127,4. 128,3. subst. composita recipit actionem substantiae simplicis III 20, p. 127,3. — γγ) Formae quas recipit substantia composita sunt in substantia simplici III 17, p. 115,17. Formae subsistentes in subst. composita sunt ex formis substantiarum simplicium III 17, p. 118,5. omnes formae sensibiles in substantia corporali sunt ex actione substantiae spiritualis III 16, p. 112,20. subst. composita recipit formas a substantia simplici III 17, p. 115,10. 118,1. formae subsistentes in subst. corporali fiunt a subst. simplici III 17, p. 115,26. forma quae sustinetur in subst. spirituali resultat ex subst. corporali III 18, p. 121,14. subst. simplex imprimit formas sensibiles in substantia composita III 21, p. 129,10. c. 25, p. 138,10. 25. c. 33, p. 157,25. ex forma substantiae simplicis deducta est forma corporalis III 36, p. 161,26. 162,3. exemplum fluxus formae a substantia spirituali et actionis eius in materia corporali III 16, p. 112,25. — Formae quae subsistunt in substantia praedicamentorum sunt patientes a substantiis simplicibus et aduenientes ex eis III 17, p. 114,9; *probat* ib. v. 11 sqq. Proprietates et impressiones substantiae simplicis sunt in forma quae sustinetur in substantia composita III 20, p. 125,8. 14. Cf. 32 d. — δδ) Subst. simplex imprimit quod habet in sua essentia III 25, p. 139,16. 140,19; cf. III 18, p. 119,2. agit negabilitatem, sensibilitatem, motum, colores, figuras III 16, p. 112,10. motus substantiae corporalis inditus est a substantiis spiritualibus V 36, p. 324,18. subst. composita acquirit a substantia simplici figuras uires et motus III 17, p. 116,4. 6. quicquid lineamentorum et figurarum apparet in subst. composita, est in subst. simplici III 19, p. 122,7. 20. ex coniunctione substantiae simplicis et substantiae compositae fiunt figurae uires motus, quae inueniuntur in substantia composita III 20, p. 128,15. Subst. corporalis non habet motum ex se, sed inditus est ei ex substantiis spiritualibus V 36, p. 324,1. subst. simplex imprimit (infigit) in composita figuras, colores, lineamenta III 19, p. 122,1. 122,7. 20. 22. c. 22, p. 130,1. c. 25, p. 138,21; cf. III 22, p. 130,5. IV 16, p. 248,4. — εε) Actio substantiae

simplicis in corpore est sensibilis III 16, p. 112,13; non corporalis absolute nec spiritualis absolute, sed media ib. v. 14, 18. — d) Substantiae compositae cum simplici comparatio. aa) Subst. simplex est superior (altior) quam composita III 17, p. 117,25. c. 25, p. 138,12. c. 51, p. 194,24. IV 4, p. 217,13. — ββ) Subst. simplex dignior est ad intellectum substantialitatis quam subst. praedicamentorum III 6, p. 91,3. Subst. intelligibilis est subtilior quam subst. sensibilis III 51, p. 194,24. Substantiae simplices unitae sunt, substantiae corporales diffusae III 26, p. 142,22. subst. simplex est similior uni quam subst. composita III 19, p. 123,14; est plurium figurarum et formarum quam subst. composita III 22, p. 131,3. 7. 23. Subst. corporalis non habet tantum vim recipiendi motum quantum habet subst. spiritualis V 36, p. 324,1. — γγ) Subst. composita diminuta est a substantia simplici III 22, p. 130,7. comparatione substantiarum intelligibilium corpora sensibilia in ultima utilitate sunt III 57, p. 205,10. paruitas substantiae corporalis comparatione magnitudinis substantiae spiritualis V 30, p. 311,22; confertur comparationi terrae ad caelum V 30, p. 312,3. Omnes formae substantiae compositae sunt quasi punctum indiuisibile ad substantiam simplicem III 26, p. 142,7. — Subst. praedicamentorum est quasi centrum ad ceteras substantias intelligibiles II 9, p. 40,25. Totus mundus natat in substantiis intelligibilibus sicut nauicula in mari et alicula in aëre III 57, p. 205,12. materia corporalis talem habet comparationem ad spiritualement, qualem auis ad aërem V 30, p. 311,13. — ε) Substantiae spiritualis ad corpus ratio. Subst. spiritualis corpus mundi (corpus universale) continet et sustinet II 24, p. 70,2. III 58, p. 208,16. subst. spiritualis corpori mundi iuncta, non cohaerens II 24, p. 70,5. Ratio essendi substantias spirituales in corpore V 21, p. 296,7. — Termini aequidistantiae inter simplices substantias et partes corporis universalis III 56, p. 203,14 sqq. — Praeterea cf. III 57, p. 205,10 (cf. c & γγ).

21) Substantia sentiens media est inter corporeitatem formarum sensibilium et spiritualitatem intelligentiae V 15, p. 285,5.

D (n. 22—36). Substantia composita (corporalis, corporea).

22) Nomina. Substantia composita III 17, p. 115,5. 7. 9. 13. 16. 18. 25. 116,1. 4. 6 *passim*; corporalis II 24, p. 69,25. 70,10. 18. III 17, p. 114,12. 20. 22. 24 *etc.* corporea I 9, p. 12,5. III 3, p. 78,20. c. 15, p. 110,23. 111,2. 16 *saepius*; corporea composita I 9, p. 12,4. *Interdum* substantia corporea (corporalis) et substantia praedicamentorum *in promiscuo habentur, uelut* III 3, p. 78,20. 23. c. 17, p. 114, 13. 16. Cf. quae *infra* n. 23 c a *explicabuntur*.

23) Quid et qualis sit substantia composita quaeque sint eius genera et partes. a. Quid sit. Substantia composita est omne id quod locus comprehendit III 20, p. 127,22. — Subst. composita est corpus sensibile compositum II 16, p. 112,12. — Essentia substantiae corporalis cf. essentia 4 b. — b. Qualis sit. a) Omnis substantia corporea sensibilis est III 21, p. 128,24. — β) Substantiae compositae quanto magis descendunt, fiunt crassiores et spissiores III 55, p. 200,23; cf. III 15, p. 111,2 (*infra* γ). — Subst. corporalis diffusa est III 26, p. 142,23. dispersio substantiae corporalis III 23, p. 133,22. — γ) Omnis substantia corporalis habet intus et extra III 29, p. 148, 15. Subst. corporea non potest esse ubique III 15, p. 111,16; non est in omni loco III 18, p. 120,26; finita est ib. v. 24. — Subst. composita locus corporalis est formis corporalibus III 32, p. 153,28. — Subst. composita quies est III 22, p. 130,10; (cf. n. 33 b); prohibita est a conferendo se propter crassitudinem et tenebrositatem III 15, p. 111,2; debilis est ad penetrandum res ib. v. 17. Subst. corporalis est recipiens tantum et composita tantum III 22, p. 130,15. — c. Substantiae compositae genera et partes. a) Tres ordines substantiae corporalis, id est corpus spissum, corpus subtile, materia et forma IV 4, p. 217,18. — Substantia corporea (corporea composita v. 4) diuiditur in duo, quia aliud eius est materia corporea sustinens formam qualitatum (i. e. substantia sensibilis), et aliud materia spiritualis quae sustinet formam corporalem (i. e. substantia praedicamentorum) I 9, p. 12,5. *Substantia corporea cum et substantia praedicamentorum*

et substantiam sensibilem contineat, quae de ea dicuntur plerumque in utramque valent, rarius aut ad substantiam praedicamentorum aut ad sensibilem tantum spectant, velut II 16, p. 112,12 (cf. a), ubi substantia sensibilis significatur, et locis supra n. 22 laudatis, quibus substantia praedicamentorum in corporeae vicem succedit. — β) Substantia corporalis universalis II 24, p. 69,25 (syn. corpus universale mundi ib. p. 70,3). — γ) Applicatio partium substantiarum corporaliū, scilicet coloris et figurae et quantitatis et substantiae, et subsistentia earum aliarum in aliis I 24, p. 70,18.

24) De substantiae compositae origine. a. Substantia composita causata est III 22, p. 129,12; est causatum substantiae simplicis III 22, p. 131,5; creata est a simplici III 5, p. 88,1. c. 22, p. 130,8. — b. Deus formavit substantiam, id est mundum V 41, p. 332,2.

25) Substantia composita ex materia formaque constituta. a. In substantiis compositis est materia et forma IV 1, p. 201,5. materiae substantiarum compositarum sunt praeter suas formas V 2, p. 261,4. — b. Materia substantiarum corporaliū est forma spiritali IV 8, p. 230,5; est materia ei quod est corpulentius ib. v. 6. — c. Eius forma a) Essentia substantiae compositae non habet formam III 25, p. 140,3. Essentia substantiae compositae ante esse formam in ea non habebat nisi possibilitatem recipiendi eam ab alio ib. v. 11. formae quae in substantia composita sunt in effectu, erant in potentia, antequam prodirent in effectum III 22, p. 132,3; cf. III 21, p. 128,21. — β) Formae substantiae corporeae (impressiones in substantia sensibili) sunt sensibiles (sensibiles in effectu) III 21, p. 128,26. 129,3. 8. c. 24, p. 134,19; cf. II 8, p. 39,20. formae sunt sensibiles (incorporantur) propter coniunctionem cum substantia corporea III 25, p. 141,12. c. 28, p. 144,24; *exemplum huius rei* p. 144,25. formae quae inveniuntur in subst. composita egrediuntur in effectum et apparent sensui, quando unita fuerit substantia simplex cum composita III 21, p. 128,21. — Forma sustentata in subst. composita non est spiritalis absolute nec corporalis absolute III 34, p. 158,14. — Forma quae

sustinetur in subst. composita expandit se super superficiem substantiae et tegit eam ne appareat III 18, p. 121,18. — γ) Formae quae sustentantur in substantia composita sunt multitudo III 19, p. 123,9; sunt multae III 32, p. 154,10. forma quae est in subst. simplici similior est uni quam substantia composita III 19, p. 123,15. In subst. composita formae sunt dispersae et diuisae, non unitae III 41, p. 171,20. — Subst. composita est pauciorum figurarum et formarum quam subst. simplex III 22, p. 131,3. 7. — δ) Subst. composita receptibilis est formarum III 17, p. 115,5; non est receptibilis nisi unius formae III 39, p. 169,8; recipit formas a substantia simplici et *similia*, cf. n. 20 c γ γγ; non ab essentia factoris primi III 17, p. 116,6. 16; *item* uegetabilitatem, sensibilitatem, motum, colores, figuras, lineamenta, vires cf. n. 20 c γ δδ. — Proprietates et impressiones substantiae simplicis sunt in forma quae sustentatur in substantia composita III 20, p. 125,8. Formae substantiae compositae sunt in causa eius in potentia III 18, p. 119,2. formae quae sunt in substantia composita prius fuerunt in substantia animae in potentia III 24, p. 134,22. impressio animae est in substantia composita III 22, p. 130,5. forma substantiarum corporaliū inuenta est in forma naturae IV 16, p. 248,4. — Vires formae motus, quae sunt in substantia corporali, sunt de numero accidentium substantiae simplicis III 17, p. 115,4; sunt simpliciores et subtiliores substantia corporali III 17, p. 114,20. — Formae quae sustentantur in substantia corporali patientes sunt a substantiis simplicibus et spiritalibus et adueniunt ex eis III 17, p. 114,12 sqq. — ε) Color, figura, linea, superficies sunt coniunctae in substantia composita III 33, p. 157,8.

26) Substantiae compositae motus. a. Motus est uirtus infusa substantiis corporalibus, quae attribuit eis uim agendi et patiendi V 36, p. 323,16. 25. — Necesse est ut substantia corporea (praedicamentorum v. 23) moveatur in rem ipsius capacem et coniunctam ei III 3, p. 78,20. — b. Substantia corporalis recipit motum a simplici cf. 20 c γ δδ. Subst. corporalis non habet tantam uim recipiendi motum quantum habet subst. spiritalis, propter elongationem sui ab origine V 36, p. 324,4.

27) Substantiae compositae cum eis quae supra eam sunt necessitudo. a) Substantia corporalis elongata est ab origine V 36, p. 324,5. — b) Comparatio substantiae corporalis et spiritualis ad uoluntatem sic est, ut comparatio terrae ad caelum V 30, p. 312,11. Omnes substantiae corporales sunt mobiles a uoluntate V 37, p. 325,4. — c) Substantia composita ad substantiam simplicem quomodo se habeat cf. 20 c. — Impressio animae est in substantia composita III 22, p. 130,5. Formae quae sunt in substantia composita, prius fuerunt in substantia animae in potentia III 24, p. 134,22. Ligatio animae humanae cum substantia corporali III 56, p. 205,4. — Forma substantiarum corporalium inuenta est in forma naturae IV 16, p. 248,4.

I. Substantia praedicamentorum.

28) Nomina. Substantia quae sustinet nouem praedicamenta II 6, p. 35,1. 7. 14. c. 7, p. 36,19. 37,14. c. 9, p. 39,26 *passim*; substantia quae sustinet praedicamenta III 2, p. 78,3. 5. c. 3, p. 78,22. 24. 26 *passim*. substantia sustinens nouem praedicamenta III 2, p. 76,21 *etc.* substantia sustinens praedicamenta III 4, p. 85,4. 10. 16. c. 51, p. 194,11. 14. c. 52, p. 195,19 *etc.* substantia praedicamentorum III 8, p. 96,8. c. 10, p. 102,8 *etc.* *Persaepe nomine substantiae nulla adiectione facta substantia praedicamentorum designatur, uelut* I 15, p. 19,11. II 7, p. 39,17. 19. c. 10, p. 41,27. c. 12, p. 44,1. 15. 18. 19. 21 *etc.* V 20, p. 294,23. c. 41, p. 331, 21. *Itaque interdum substantia mundi idem sonat ac substantia praedicamentorum, uelut* II 19, p. 58,25. 59,14. 19. 23. c. 21, p. 62,20 (materia quae sustinet quantitatem, id est substantia huius mundi); II 24, p. 68,12 (substantia mundi infusa est in omni quantitate quae subsistit in illa); II 1, p. 23,6 (materia corporalis, hoc est substantia quae sustinet corporeitatem mundi); cf. V 41, p. 332,2: deus formauit substantiam, id est hunc mundum (cf. n. 24 b).

29) Substantia praedicamentorum quomodo cognoscatur. a. Subst. praedicamentorum remota est a comprehensione sensus II 6, p. 35,10. c. 17, p. 53,22; est occultior corporeitate V 20, p. 294,23; est intelligibilis, non sensibilis cf. n. 30 b z. — b. Sci-

entia substantiae nouem praedicamentorum praecedit scientiam omnium substantiarum intelligibilem II 9, p. 40,13. in speculatione intelligibilem incipiendum est a substantia praed. II 6, p. 35, 12. subst. praed. est clauis speculandi ea quae sunt remota a sensibus II 6, p. 35,26; est exemplum praesens, subiectum significationi rerum non sensibilium II 6, p. 35,18. c. 7, p. 36,20. 23. c. 9, p. 40,1; est exemplum extremi superioris, sc. materiae universalis quae sustinet omnia II 7, p. 37,14. 22.

30) Substantia praedicamentorum quid et qualis sit. a. Substantia praed. quid sit II 12, p. 43,14. a) Materia universalis quae sustinet sensibilia et quae subiecta est illis, est substantia quae sustinet nouem praedicamenta, et nouem praedicamenta sunt forma universalis subsistens in illa II 6, p. 34,23. 27. Materia naturalis, scilicet substantia quae sustinet praedicamenta V 34, p. 320,7. materia corporalis, hoc est substantia quae sustinet corporeitatem mundi II 1, p. 23,6; cf. v. 14. Materia quae sustinet quantitatem, id est substantia huius mundi II 21, p. 62, 19. — Substantia praed. aliquando materia uel hyle, aliquando substantia nominatur II 11, p. 42,18. 43,2. 8. 11; cf. materia n. 2 c. 24 a. — β) Substantia praed. est gradus inferior naturae aut uis inferior eius II 12, p. 43,22. Subst. inferior secundum aliquid est uirtus, secundum aliquid substantia III 52, p. 197,11. 25. Subst. praed. est uirtus receptibilis formae suae ipsius III 5, p. 87,13. — γ) Caelum est substantia sustinens praedicamenta III 51, p. 194,17.

b. Substantiae praedicamentorum proprietates. a) Qualitas aliqua substantiae praed. in se est simplicitas substantiae et sustentatio accidentium II 13, p. 45,12. Nouem praedicamenta sunt qualitas substantiae ib. v. 5. 7. — β) Subst. praed. eiusdem generis est cum illo a quo procedit III 9, p. 98,16; eiusdem generis est cum substantia quae est prior ea III 10, p. 101,21. 102,8. — γ) Subst. praed. est species cum differentiis, propriis et accidentibus III 2, p. 77,19; sustinet genera, species, differentias, proprietates II 9, p. 40,11. — δ) Subst. praed. est corpus III 7, p. 93,9; est corporea III 17, p.

117,21; in se non est corpus II 14, p. 47,20. 27; est subiectum corporis II 15, p. 19,11. — *e*) Subst. praed. est composita III 3, p. 82,3 (cf. p. 79,19); est multiplex III 2, p. 76,28; est in maxima multiplicitate III 2, p. 76,16. Multitudo quae est in substantia praed. non est eiusdem generis cum uno uero III 2, p. 76,23. — *Essentia substantiae* est una continua II 19, p. 59,30. 60,5; est aggregata ex multis unis III 2, p. 77,2; est subiectum finis et extremitatis unitatis II 21, p. 63,3; unitatem recipere non potest nisi compositam et corpoream II 23, p. 66,21. — *ζ*) Subst. praed. est intelligibilis, non sensibilis II 9, p. 40,12; est materia non sensibilis quae sustinet formam corporis II 1, p. 23,18; sustinet omnia sensibilia II 6, f. 35,9; est terminus distinguens inter sensibilia et intelligibilia II 6, p. 35,11; cf. II 7, p. 37,11. 14; est prima substantiarum intelligibilium II 9, p. 40,2. Cf. 34 *a β*. — *η*) Subst. praed. est sensibilis III 10, p. 101,11. 18. 102,1. 7; est procedens de potentia ad effectum III 6, p. 90,16. — Subst. praed. non est perfecta III 6, p. 90,8. 13; est magnae nobilitatis II 6, p. 35,7; non est tantae dignitatis quanta ceterae substantiae intelligibiles II 9, p. 40,15. — Subst. praed. non est agens, sed patiens cf. n. 33 *b*; quiescit in se cf. ib. — *θ*) Tenebrositas substantiae extinxit lumen animae V 41, p. 331,23. substantia mundi densata, corpulentata, coadunata II 21, p. 62,23. eius spissitudo et grossitudo ib. v. 25. Subst. praed. est similis flammæ ignis obscurae propter humiditatem II 9, p. 41,3; est sicut aer nubilus qui prohibetur penetrari lumine ib. v. 4. — *ι*) Substantiae praedicamentorum cum loco et tempore necessitas. *αα*) Substantia praedicamentorum finita est III 8, p. 96,10. c. 9, p. 97,16. — *ββ*) Subst. praed. non eget loco corporali ad statum uel esse suum II 14, p. 47, 15. 17; in se non est corpus, ut loco egeat, sed illa est locus quantitatis, in qua est locus certissime ib. v. 20. 24; non habet in se superficiem ib. v. 26; mouetur motu locali cf. 33 *c γ*. inueniuntur partes eius in loco, postquam non erant in eo III 10, p. 101,8. — *γγ*) Motus substantiae praed. in tempore est III 3, p. 78,25. 79,28. c. 4, p. 82,16. subst. praed. non est mobilis in non-tempore III 7, p. 94,1; non est patiens

sine mora III 4, p. 82,15; transit locum in quo mouetur tempore finito III 8, p. 95,23. 96,2; cadit infra sempiternitatem III 2, p. 78,26. — *κ*. De substantiae simplicis cum quantitate coniunctione cf. quantitas 2 *a*.

31) Substantia praedicamentorum unde profisciscatur. *a*. Quare sit substantia nouem praed. II 13, p. 15, 18. — *b*. Substantia sustinens praedicamenta est ex alia essentia a qua fuit III 51, p. 194,21; cf. III 9, p. 96, 16 (n. 30 *b β*); exemplata est ad exemplar, quod est prius ea III 3, p. 80,24; cf. III 10, p. 101,21. 102,8 (n. 30 *b β*). — *c*. Subst. praed. non est creata ex nihilo, sed composita ex suis simplicibus III 3, p. 79,19. — *d*. Subst. praed. non fuit a motore primo III 51, p. 194,26 (substantia praed. a deo esse creatam *Discipulus contendit* II 12, p. 44,25; cf. III 1, p. 74,17). eius essentia provenit ex essentia naturae II 12, p. 43,21. 44,1. 19. 21 (cf. 30 *a β*).

32) De formis quae in substantia praedicamentorum insunt. *a*. Subst. praed. sustinet aliquas ex formis III 9, p. 99,1; est uirtus receptibilis formae suae ipsius III 5, p. 87,13. Substantia sic est constituta ut aliquid eius magis receptibile formae sit quam aliud III 5, p. 86,9. 87,6 (cf. 86,7). — *b*. Ex formis substantiae praed. quaedam sunt affixae, quaedam non affixae II 8, p. 39,17. 18. — *Forma* quae subsistit in substantia praed. in ea accidentaliter est III 10, p. 99, 21. — Subst. praed. inuenitur uestita aliqua forma, postquam non fuerat uestita ex illa III 10, p. 101,9. Formae in ea subsistentes procedunt de potentia ad effectum III 6, p. 90,16. — *c*. Formae substantiae sunt obuiantes sensui II 8, p. 39,20. Cf. 25 *c β*. — *d*. Formae quae subsistunt in substantia praed. patientes sunt a substantiis simplicibus et aduenientes ex eis III 17, p. 114,9; impressae sunt a substantiis simplicibus et deductae ab illis III 52, p. 195, 18. Cf. n. 25 *c γ γγ* et *δδ*. — *Forma sustentata* in substantia praed. non est in essentia factoris primi III 10, p. 100,4. figurae uires motus, quae subsistunt in substantia praed., non sunt acquisita ab essentia factoris primi III 17, p. 116,6. 16. Formae, quae fiunt in substantia, fiunt ex intuitu animae universalis V 17,

p. 289,22. Natura sigillat et depingit figuras in substantia ll 12, p. 44,11. figurae et signa quae accidunt substantiae praed. habent esse in substantia naturae aliquo modo ib. v. 12.

33) Substantiae praedicamentorum uirtutes, passionēs, motus. *α.* Subst. praed. est finitae uirtutis ll 3, p. 80,4. Eius uirtus non est de essentia factoris primi ib. 12. — Subst. praed. in se non habet uoluntatem ll 7, p. 92, 4. — Subst. praed. sustinet omnia sensibilia ll 6, p. 35,9; sustinet formam corporis ll 1, p. 23,18; sustinet quantitatem ll 21, p. 62,19 (cf. quantitas 2 *α*). — *β.* Substantia praed. non est agens ll 9, p. 40,20. c. 10, p. 42,4. ll 16. ll 4, p. 83,1. c. 17, p. 117,22. quantitas prohibet substantiam praedicamentorum ab agendo ll 9, p. 40,26. c. 10, p. 41, 11. subst. praed. quies est in se ll 10, p. 41,15. c. 7, p. 93,11; cf. c. 22, p. 130,10. — Subst. praed. est patiens ll 9, p. 40,17. 19. 41,5. ll 4, p. 83,6; probatur ll 9, p. 40,21 sqq. 41, 11 sqq. 42,10. ll 4, p. 83,6. non est patiens a factore primo sine medio ll 4, p. 82,17. 83,2. c. 5, p. 88,25. c. 6, p. 90,15. c. 9, p. 99,20; est patiens in tempore cf. 30 *β* *γγ*; est posterius eo quod patitur in non-tempore ll 5, p. 89,15. c. 9, p. 99,10. non est patiens posterius substantia praed. ll 5, p. 89,19. 26; cf. ll 9, p. 40,23. — *γ.* Subst. praed. est mobilis ll 4, p. 83,4. *α)* Subst. praed. mouetur motu uario siue secundo, non uniformi ll 4, p. 83,13. 21; sequitur ordine substantiam quae mouetur motu uniformi ib. v. 27. motus secundarius substantiae praed. recurrit ad motum uniformem ll 4, p. 85,1. 4. — *β)* Motus substantiae praed. est finitus ll 6, p. 91,11. 25. c. 8, p. 95,9. 17; est mutabilis ll 8, p. 94,19; est receptibilis passionis ib. v. 21. — Substantia sic est constituta ut aliquid eius magis receptibile motus sit quam aliud ll 5, p. 86,7 (cf. 86,9. 87,6). — *γ.* Substantia praed. mouetur motu locali ll 3, p. 79,15. c. 6, p. 90,3; cf. c. 10, p. 101,8; pertransit locum in quo mouetur tempore finito ll 8, p. 95,23. 96, 2; non mouetur loco infinito ll 8, p. 95,25. 27. unaqueque partium substantiae praed. recurrit ad locum unde mota est, et tunc unitur motus eius ll 4, p. 85,6 (*innuit ἀντινεκλόραον Aristotelis et Stoicorum*). — Motus substantiae praed. in tempore est ll 3, p.

78,25. c. 7, p. 94,1 (cf. 30 *β* *γγ*). — *δ)* Subst. praed. non mouetur in factore primo ll 2, p. 78,23. c. 8, p. 96, 2. 8. 15. motus eius non est ex essentia factoris primi ll 8, p. 94,24. c. ll 17, p. 116,16 (cf. n. 34 *β*), sed ex anima ll 3, p. 79,17. uirtus aut substantia per quam mouetur coniuncta est ei ll 3, p. 79,7.

34) Substantiae praedicamentorum locus in rerum ordine. *α.* Generatim dicta. *α)* Subst. praed. est extremum inferius ll 7, p. 37,20. c. 9, p. 40,6. 24; est ultimum (extrema) rerum ll 2, p. 75,11. c. 10, p. 100,15. Non est patiens posterius substantia praed. ll 5, p. 89,19. 26. Subst. praed. est exemplum extremi superioris, sc. materiae uniuersalis quae sustinet omnia ll 7, p. 37,14. 22. — *β)* Prior quam substantia praed. est substantia necessaria ll 10, p. 101,18. 102,2. 3. — Subst. praed. sequitur post sensibilia in ordine ll 6, p. 35,16; est terminus distinguens inter sensibilia et intelligibilia ll 6, p. 35,11; cf. ll 7, p. 37,11. 14; est prima substantiarum intelligibilium ll 9, p. 40,2; est quasi centrum ad ceteras substantias intelligibiles ll 9, p. 40,25; non est tantae dignitatis quanta ceterae substantiae intelligibiles ll 9, p. 40,15. in speculatione intelligibilium incipiendum a substantia nouem praed. ll 6, p. 35,12; cf. ll 9, p. 40,13. — *β.* Subst. praed. factori primo opposita est ll 10, p. 100,16; non est coniuncta factori primo ll 2, p. 79,6 (*i. e. non est proxima a factore primo; itaque non repugnat illud* ll 2, p. 76,4: si substantia praedicamentorum non coniungeretur factori primo, non existeret uno ictu oculi ll 2, p. 76,4, quo loco illud coniungi factori primo *idem ualeat ac pendere ab eo*). inter factorem primum et substantiam praed. est subst. media ll 24, p. 71,3. ll 51, p. 194,11. 14; probatur ll 1 sqq. p. 73,14 sqq. c. 11, p. 102,17 sqq. c. 13 sqq. p. 105,25 sqq. — Subst. praed. non fuit a motore primo ll 51, p. 194,26; non recipit substantialitatem a primo factore sine medio ll 6, p. 91,5. Virtus eius non est de essentia factoris primi ll 3, p. 80,12. motus eius non est ex essentia factoris primi ll 8, p. 94,24. figurae uires motus quae subsistunt in subst. praed. non sunt acquisitae ab essentia factoris primi ll 17, p. 116,16. forma sustentata in subst. praed. non est in essentia

factoris primi III 10, p. 100,4. Subst. praed. non mouetur in factore primo III 2, p. 78,23. c. 8, p. 96,2. 8. 15. factor primus non est motor substantiae praed. nullo mediante III 6, p. 91, 29. c. 7, p. 92,2. 9. 93,7. 94,2. 17. 95,4. c. 11, p. 102,12. subst. praed. non est patiens a primo factore sine medio III 4, p. 82,17. 83,2. c. 5. p. 88,25. c. 6, p. 90,15. c. 9, p. 99,20. — c. Eius cum substantia simplici necessitas. α) Subst. praed. sequitur substantiam simplicem III 3, p. 82,8; cf. III 4, p. 84,27. — Subst. praed. continetur substantiis spiritualibus siue simplicibus II 24, p. 69,16. III 4, p. 81, 16. Subst. simplex est forma substantiae praed. III 3, p. 81,22. Forma substantiae spiritualis penetrat et circumdat formam substantiae praed. III 18, p. 120,17. 19. — Formae sustentatae in substantia praed. impressae sunt a substantiis simplicibus et deductae ab illis III 52, p. 195,18; patientes sunt a substantiis simplicibus et aduenientes ex eis III 17, p. 114,9; probatur ib. v. 11 sqq. — Praeterea cf. n. 20 c. — β) Subst. praed. animā et intelligentiā continetur III 3, p. 81,25; contingitur a substantia animae III 3, p. 80,8. anima unita est cum substantia et commiscuit se illi V 41, p. 331,21. motus substantiae praed. est ex anima III 3, p. 79,17. Tenebrositas substantiae extinxit lumen animae V 41, p. 331,23. — γ) Subst. praed. provenit ex essentia naturae II 12, p. 43,21. 44,1. 19. 21; est gradus inferior naturae aut uis inferior eius II 12, p. 43,22. inter substantiam praed. et naturam convenientia est II 12, p. 44,1. 16. 21. — Natura sigillat et depingit figuras in substantia II 12, p. 44,11. figurae et signa quae accidunt substantiae praed. habent esse in substantia naturae aliquo modo II 12, p. 44,12.

II. Substantia sensibilis.

35) Proprietates et genera eius. a. Extremitas substantiae sensibilis est figura et species V 4, p. 309, 23. — Denudatus a substantia sensibili est quasi ignarus eius factus III 56, p. 204,20. — b. Dividitur in substantias compositas ex elementis et substantias quae sunt supra elementa V 21, p. 297, 18. — Inductio omnium substantiarum sensibilibum V 12, p. 278,11.

36) Eius materia et formae. a. In substantiis sensibilibus in sua universalitate siue particularitate non

est nisi materia et forma II 24, p. 69 9; cf. V 12, p. 278,16. — b. Reductio substantiarum sensibilibum in suam formam in intellectu V 12, p. 278,12. abstrahere formas substantiarum sensibilibum a suis materiis V 12, p. 278, 18. — Subst. sensibilis propter suam spissitudinem non est receptibilis multarum formarum V 16, p. 287,24, sed est comes unius formae ib. 288,1. — Formae substantiarum sensibilibum defluxae sunt a formis substantiarum simplicium IV 17, p. 249,17.

E. Substantiae variae divisiones.

37) Substantia altior (syn. superior, opp. inferior) cf. n. 5 a. c.; animae III 15, p. 111,18. c. 23, p. 132,12. 15. 16. c. 24, p. 134,16. 22. 24. 135,1. 3. c. 25, p. 139,9. c. 40, p. 169,23. c. 41, p. 172,8. c. 43, p. 175,1. c. 49, p. 190,9. c. 56, p. 203,20. IV 1, p. 212,11 passim; caeli II 10, p. 41, 28; composita (opp. simplex) cf. n. 22; corporea siue corporalis (opp. spiritualis), ib.; corporis III 17, p. 117,9. V 16, p. 288,10; corporis mundi II 17, p. 53,20; elementorum II 10, p. 41,28; inferior (opp. altior, superior) cf. n. 5 a. c.; intelligentiae II 20, p. 61,21. III 2, p. 77,25. c. 9. p. 98,24. 99,2. 6. 9. 13. 19. c. 15, p. 111,20. 23. c. 25, p. 139,9. c. 26, p. 142,16. c. 41, p. 172,5. 6. c. 43, p. 173,3. c. 48, p. 187,20. 24. c. 49, p. 188,13. 190,9. c. 56, p. 203,18. c. 57. p. 207,14. 26. IV 12, p. 238,1. V 1, p. 258,12. 13. c. 2. p. 261,1. 2. c. 4. p. 264,6. c. 7, p. 268,8. c. 13, p. 280,20. c. 14, p. 282,9. c. 16, p. 288,6. 12. 19. c. 18, p. 291,4. 7. 8. 9. c. 28, p. 308, 17. c. 35, p. 322,11. 12; intelligibilis (opp. sensibilis) cf. n. 9 et 30 b c; materiae V 39, p. 328,19; media cf. n. 9; naturae II 12, p. 44,4. III 56, p. 203,21; particularis (opp. universalis) cf. n. 7; praedicamentorum cf. n. 28; prima (opp. secunda), cf. n. 1 e; prima (opp. media), cf. n. 8; secunda (opp. prima), cf. n. 1 e; sensibilis (opp. intelligibilis) cf. n. 35-36; simplex (opp. composita), cf. n. 9; spiritualis (opp. corporea) cf. n. 9; superior (syn. altior, opp. inferior) cf. n. 5 a. c.; universalis (opp. particularis) cf. n. 7.

SVBSTITIALIS. Forma substantialis cf. forma n. 41. Forma prima est forma substantialis, non substantia absolute III 37, p. 162,11. V 22, p. 298,16. Forma prima substantialis non est nisi una

V 26, p. 304,18. Formae substantiales non possunt separari a materia quae sustinet eam nisi intellectu resoluendo et componendo II 23, p. 66,11. — Differentia substantialis III 37, p. 162, 21. V 5, p. 264,19.

SVBstantialitas. 1) Intellectus substantialitatis I 6, p. 8,13. 22. III 52, p. 196,26. 197,1. 3. 7. 9. Substantialitas est praeter accidentalitatem II 17, p. 54,21. Vtrum substantialitas subsistat in esse V 8, p. 270,1. Substantialitas non est separata ab essentia materiae V 7, p. 269,17: non est forma materiae ib. v. 18 (cf. V 8, p. 270,6. 9). materia dedit omnem substantialitatem V 16, p. 286, 16. — 2) Communitas substantiarum simplicium in substantialitate IV 1, p. 212,15. Radii qui (uires quae) fluunt a substantiis simplicibus, non sunt praeter intellectum substantialitatis III 52, p. 196,24. 26. — Substantia praedicamentorum non recipit substantialitatem a primo factore sine medio III 6, p. 91, 5. — 3) Causa dignior est intellectu substantialitatis causato III 52; p. 197,1. substantia simplex dignior est ad intentionem substantialitatis quam substantia praedicamentorum III 6, p. 91,3.

SVBTILIARE animam V 36, p. 322,13. Formae sensibiles subtiliantur in sensu et in existimatione III 37, p. 164,12.

SVBTILIS (*opp.* spissus). 1) Ex omni subtili fluit forma eius III 18, p. 120,8. Subtile pertransit oppositum III 14, p. 108,16. Spissum non coniungitur subtili nisi per medium III 51, p. 194,1. — 2) Aer subtilis III 51, p. 194,7. IV 2, p. 215, 18. Corpus subtilius magis unitum III 57, p. 206,17. Esse subtile, subtilius cf. esse 5 d. Forma subtilior est quam materia III 14, p. 108,15. formae exspoliatae a materia subtiliores III 25, p. 141,5. Forma propinquior primae est subtilior V 20, p. 295,7. Forma intelligentiae est subtilis V 21, p. 296,24; cf. intelligentia 3 b β. Materia proxima perfectioni est subtilis IV 2, p. 215,15. Scientia de voluntate est subtilis V 40, p. 329,22. Substantia quo magis est subtilis, eo magis colligit formas III 23, p. 132,13. V 16, p. 287,9. substantia intelligentiae est subtilis V 15, p. 285, 2; cf. intelligentia 2 b.

SVBTILITAS 1) Subtilitas facit influxum III 15, p. 110,1. Esse fit

obscurius et occultius propter subtilitatem suam III 56, p. 203,26. 204,7. Deus formavit subtilitate sua mundum V 41, p. 332,2. — Conuenire in subtilitate V 20, p. 295,25. Recipere propter subtilitatem IV 15, p. 246,1. — 2) Subtilitas animae I 8, p. 11,8. III 15, p. 111,19. 22. c. 37, p. 164,16; animae animalis (sensibilis) III 48, p. 186,20. IV 15, p. 246,2; uirium animae V 20, p. 295,25; formarum V 20, p. 295, 25; formarum sensibilium IV 15, p. 246,3; intelligentiae III 15, p. 111,22. c. 57, p. 207,15; substantiae altioris II 21, p. 63,1.

SVFFICIENS (*opp.* indigens). Factor primus est sufficiens V 25, p. 303,22.

SVMMA brevis II 20, p. 60,27. V 30, p. 312,14; horum uerborum V 17, p. 289,17; sufficiens V 24, p. 301,15. conficere quandam summam IV 13, p. 239,4.

SVPERFICIES. 1) Superficies est ex quatuor punctis II 22, p. 65,9. 11; est conferibilis quatuor numeri ib. v. 10. — 2) Subsistentia superficierum in corpore II 14, p. 48,19. c. 15, p. 50, 6. c. 16, p. 53,2. corpus est locus superficiei II 14, p. 49,14. superficies accidentaliter pars corporis est II 16, p. 53,2. Superficies substantiae III 18, p. 121,19. color, figura, linea, superficies in substantia composita coniuncta sunt III 33, p. 157,8. — 3) Forma expansa super superficiem III 34, p. 158, 20. — Color sustinetur in superficie corporis III 35, p. 161,17. in superficie corporis apparet lumen III 16, p. 113,4. lumen apparet cum coniungitur superficiei corporis III 35, p. 161,8. — 4) Quantitas infusa in superficie primi caeli II 16, p. 50,29. Superficies primi caeli est finis mundi II 16, p. 51,3. Superficies altior caeli continentis II 24, p. 69,1.

SVPERFLVVS. Virtus expellens foras superfluum materiae in uegetabilibus et animalibus II 44, p. 178,16.

SVPERIOR (*syn.* altior, *opp.* inferior). 1) Superius est unum III 33, p. 157,17. multa habent esse in superiore ib. v. 16. — Forma superior est unitas II 32, p. 64,5. Unitas est superior materia et forma V 31, p. 315,8. — 2) Superius est formae similis III 3, p. 81,17. forma est superior materia IV 11, p. 235,26. Forma uenit

a superiore V 42, p. 335,9. — Vnaquaeque substantia est materia subiecta ei quod est superius ea III 42, p. 173,21. — Substantiae quo sunt superiores, sunt similiores materiae primae IV 10, p. 232,6. Materia est in extremo superiori V 4, p. 263,15. — 3) Continens superius est contento III 3, p. 81, 26. Substantiae quanto fuerint simpliciores, tanto erunt magis collectivae (receptibiles) formarum III 49, p. 189,6. IV 10, p. 232,5. V 16, p. 287,19. Substantiae simplices sunt superiores compositis IV 4, p. 217,13. Simplex compositum est ad id quod superius est eo IV 4, p. 218,23. Superius ex elementis est unitius et simplicius quam inferius V 42, p. 333,24. Forma quo superior, erit unitior et magis definita in materia V 21, p. 297, 22. Superius est nobilius inferiori III 51, p. 195,5; est subtilius, simplicius, fortius, unitius inferiori III 56, p. 202, 20. Rotae quo sunt superiores, tanto sunt maioris corporis et subtilioris essentiae et fortioris actionis et simplicioris motus III 50, p. 191,4. — 4) Superius est agens in inferiori V 19, p. 294,15. c. 21, p. 296,9. Si substantia corporalis recipit formas ab alia substantia, haec est superior ea III 17, p. 117,23. Virtus superioris eorum quae sunt et eius essentia est in inferiori V 30, p. 313,4. — 5) Esse superius, *cf.* esse 4 d; extremum superius, *cf.* extremum 2; forma superior, *cf.* forma 41; substantia superior *cf.* substantia 5 a. c.

SVPERIORITAS. Diversitas substantiarum in superioritate et inferioritate V 37, p. 324,14.

SVPERPONERE. Genus superponitur super differentiam III 41, p. 172,17.

SVPPLEMENTVM et perfectio totius potentiae et maiestatis III 55, p. 201,4.

SVPRA (*opp.* infra). Voluntas est supra formam V 42, p. 334,23. Quomodo intelligitur apprehendit quae supra eam sunt V 1, p. 259,5 sqq.

SVPREMVVS *cf.* s. v. infimus.

SVSCEPTIBILIS multarum formarum V 16, p. 287,25.

SVSPENDERE. Suspensi a datore bonitatis V 43, p. 338,25.

SVSPENSIO animi in virtute V 43, p. 338,17.

SVSTENTARE (*syn.* sustinere). Sustinens est dignus sustentato V 23, p. 299,22 sqq. Sustinens indiget sustentato et sustentatum sustinente V 25, p. 303,24. Substantiae intelligibiles sustentantur aliae in aliis II 5, p. 34,4. Forma est sustentata *cf.* forma 2 b.

SVSTENTATIO accidentium V 22, p. 299,2. sustentatio accidentium est aliqua qualitas substantiae praedicamentorum II 13, p. 45,12. Sustentatio coloris et figurae in quantitate II 5, p. 34,6; quantitatis ad colorem et figuram V 19, p. 294,9. Forma propter sustentationem sui in materia accidens (accidentalis) est III 36, p. 162,6. V 22, p. 298,24 (*sed cf.* ib. p. 299,4. 11). sustentatio substantiarum ad formas V 18, p. 291,14; intelligentiae et animae ad formas intellectas V 19, p. 294,6; materiae primae ad formas ib. v. 5. Sustentatio substantiae ad novum praedicamenta V 19, p. 294,8; quantitatis in substantia II 5, p. 34, 3. 6; unionis essentialis V 18, p. 291,12.

SVSTENTATRIX diversitatis V 22, p. 298,15; formae (formarum) V 16, p. 287,22. 288,13. c. 18, p. 292,5. c. 32, p. 316,15; scientiae V 32, p. 316,13. Materia est sustentatrix et forma sustentata V 23, p. 299,16.

SVSTINERE (*syn.* sustentare). 1) Creatum patiens sit duo, sustinens et sustentatum V 25, p. 303,13 sqq. sustinens indiget sustentato et sustentatum sustinente V 25, p. 303,24. Sustinens et sustentatum sunt finita V 25, p. 304,8. sustinens terminatur a non-sustinente, non-sustinens a sustinente ib. v. 9. — 2) Anima sustinet corpus II 24, p. 70,1. substantia animae (animae et intelligentiae) sustinet omnia I 8, p. 11,10. 12. III 49, p. 190, 9. Color, figura et similia accidentia sustinentur in quantitate, quantitas in substantia II 5, p. 34,9. Materia est sustinens, sustinet formam etc. *cf.* forma n. 2 b. n. 13 d a; materia n. 8 e. omnes formae sustinentur in materia prima II 5, p. 34,7. formae diversae non prohibentur in uno sustinente, nisi cum locus impedit V 18, p. 290, 22. Substantia altior sustinet inferiorem III 57, p. 207,21. Praeter substantiam non est sustinens nisi substantia simplex III 17, p. 117,14. Vnitatis sustinet omnia V 31, p. 315,21.

T.

TABVLA. Videre materiam tamquam tabulam propositam V 35, p. 321,22. Materia subiecta uoluntati et formae est, sicut tabula V 38, p. 326,25.

TALITAS. Remotione talitatis remouetur conuenientia III 1, p. 74,8. remotio talitatis est ratio distantiae ib. v. 7.

TEMPORALIS. Substantia simplex non temporalis III 57, p. 206,5.

TEMPVS. 1) Tempus cadit infra sempiternitatem III 3, p. 78,25. tempus in extremo inferiori est contra sempiternitatem in extremo superiori III 27, p. 144,5. — 2) Omnis motus est in tempore III 29, p. 149,1. Quicquid mouetur a mouente in non-tempore, est mobile in non-tempore III 7, p. 93,26. si est aliquid mobile in tempore, oportet ut sit aliquid mobile in non-tempore III 7, p. 94,3. — Cf. motus 4 *ca*, mobilis 2, mouere 3, motor 2. — Patiens in non-tempore prius est eo quod patitur in tempore, et e contrario III 5, p. 88,28. 89,5. c. 9, p. 99,5. non est patiens posterius patiente in tempore III 5, p. 89,9. 18. — Esse quo magis ascenderit, erit eius actio durabilior sine tempore V 34, p. 320,22. Cum una fuerit actio, faciet multa sine tempore V 34, p. 320,24. — Locus infinitus tempore finito transiri non potest III 8, p. 95,22. 96,4. — Opus penetrabile in non-tempore III 15, p. 109,26. — 3) Virtus dei agit in omnibus sine tempore III 15, p. 111,26. Voluntas agit omnia sine tempore III 16, p. 113,22. V 39, p. 328,12. uoluntas agit sine tempore in materia esse V 37, p. 324,20. exitus formae a uoluntate sine tempore V 41, p. 330,22. — Materia fuit creata cum creatione formae sustentatae in ea sine spatio temporis V 42, p. 334,12. forma composita est cum materia sine tempore V 27, p. 306,8. 14. materia spissa debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis sine tempore V 39, p. 328,22. materia est mobilis a uoluntate in tempore V 39, p. 328,24. quomodo materia et forma sint in tempore V 31, p. 314,7. — Substantiarum aliae fluunt in tempore, aliae in non-tempore III 13, p. 108,1. Substantiae intelligibiles quomodo ad tempus se habeant *cf.* substantia

16 *b a γ γ*. — Actio intelligentiae et animae sine tempore est V 39, p. 328,25. intelligentia et anima mouentur in non-tempore III 48, p. 187,14. 17. intelligentia inspirat animae formam intelligibilem sine tempore V 37, p. 324,25. — Substantiae praedicamentorum cum tempore ratio *cf.* substantia 30 *b γ γ*. — Diffusio luminis subito sine tempore V 39, p. 328,16.

TENEBRAE animae I 2, p. 5. 3. Lumen solis permiscetur tenebris IV 14, p. 244,15.

TENEBROSITAS aëris V 11, p. 276,14; luminis materiae infusi V 14, p. 243,1. tenebrositas prohibet substantiam corpoream a conferendo se III 15, p. 110,13. 111,3. tenebrositas substantiae extinguit lumen animae V 41, p. 331,23.

TENVITAS animae III 37, p. 164,16.

TERMINABILIS *cf.* essentia 4 c.

TERMINABILITAS in fine quietis propter elongationem ab origine unitatis V 31, p. 315,18.

TERMINARE (*syn.* finire). Sustinens terminatur a non-sustinente et non sustinens a sustinente V 24, p. 304,9. Substantiae simplices sunt terminatae a causa V 28, p. 308,25. Forma intelligentiae est terminata IV 20, p. 254,6. Omne sensibile et intelligibile terminatur per suam formam et figuram V 29, p. 309,21.

TERMINATIO uirtutis principii II 21, p. 63,5.

TERMINATRIX. Forma est terminatrix materiae V 29, p. 309,19.

TERMINVS. I. Terminus *i. e.* finis. Termini aequidistantiae III 56, p. 203,14. Terminus superior caeli II 24, p. 68,14. terminus creationis, *i. e.* principium unionis materiae et formae V 28, p. 308,11. c. 29, p. 310,15. c. 30, p. 312,16 (*cf.* principium creationis, principium I 3). termini dispositionis uoluntatis V 40, p. 330,5. terminus conueniens utrumque extremorum II 7, p. 37,11. forma et materia non habent terminum V 6, p. 267,5 (Disc.). terminus generationis V 28, p. 308,4. figura est terminus circumdans quantitatem II 8, p. 38,29. termini intelligentiae V 28, p. 308,18. ultimus terminus quietis V 30, p. 313,5. substantia praedicamentorum est terminus distinguens

inter sensibilia et intelligibilia II 6, p. 35,11. terminus simplex II 16, p. 52,6. ultimus terminus substantiae spiritualis V 30, p. 311, 9. radii substantiarum simplicium excedunt terminos suos et limites III 52, p. 196,9.

II. Terminus, *i. e.* ultima pars orationis. Complexiones terminorum III 1, p. 75, 7. definitio terminorum propositionum III 15, p. 103,26. 28. termini definiti III 11, p. 103,15. inuentio terminorum I 1, p. 2,19. ligatio terminorum in affirmatione et negatione III 11, p. 104,11. 13. medium terminum ponere IV 11, p. 235,27. ordinatio terminorum in propositionibus I 1, p. 3,3. positio terminorum secundum regulas figurarum logicarum III 12, p. 104,25.

TERRA. Corpus solidum sicut terra III 16, p. 113,2. c. 35, p. 160,3. — Terra quiescit propter elongationem a primo esse V 32, p. 317,3. materia stabilis est in essentia altissimi sicut stabilitas terrae in medio caeli V 30, p. 313,19. — Lumen diffusum super terram III 54, p. 200,10. — Terra de ultimo caeli altiore uisa non esset nisi quasi punctum V 30, p. 312,6. comparatio substantiae corporalis ad spiritualem, corporalis et spiritualis ad uoluntatem, est sicut comparatio terrae ad caelum *ib.* v. 3. 11.

THEOLOGICVS. Propositio theologica III 11, p. 104,9. 12.

TONVS non habet finem V 6, p. 267, 9. toni insunt uocibus particularibus V 43, p. 336,14. applicatio toni, *i. e.* motus, cum uoce V 6, p. 267,7. materiae particulares uocis sunt toni V 43, p. 336,7.

TOTALITAS corporis II 16, p. 52, 15; corporum IV 17, p. 250,12; essentiae corporis IV 14, p. 241,23; essentiae partis II 17, p. 55,17; essentiae quantitatis II 17, p. 55,24. c. 19, p. 60, 15; substantiae II 19, p. 60,14.

TOTVS. 1) Pars non est nisi totius IV 6, p. 224,11. pars signum est totius IV 16, p. 249,3. — 2) Totum, *i. e.* mundi uniuersitas (*cf.* mundus). a. Fabrica totius, scil. corpus uniuersale et substantiae spirituales continentes illud III 58, p. 208,15. — b. Totum quod est, est continuum et extensum ab extremo superiori usque ad extremum infimum IV 6, p. 226,3. —

Totum quod est, est ex materia et forma IV 6, p. 224,13. 226,5. non erat rectum ut diceretur quod unitas esset radix totius, quia unitas est forma tantum, et totum non est forma tantum, sed forma et materia IV 11, p. 236,5. — Forma prima existit in toto V 21, p. 296,15. actio formae in toto est esse V 21, p. 296,17. Materia prima sustinet totum IV 9, p. 330,24. c. 10, p. 231,23. V 21, p. 296,13. materia continet totum et totum existit in eo V 30, p. 311,4. proprietates primae materiae sunt in toto IV 10, p. 231, 23. — c. Totum est per scientiam dei et per intuitum eius et praeceptum V 27, p. 307,15. totum quod est, tam spirituale quam corporale, est existens in essentia creatoris sicut aliquis intellectus in anima V 30, p. 312,19. uirtus factoris primi penetrat per totum III 16, p. 114,4. — Vnitas prima totum retinet et totum existit in ea V 26, p. 305,24. — Voluntas est penetrans totum et continens totum II 13, p. 46,7. uoluntas est totum et totum in illa V 17, p. 289,2. uoluntas est agens totum et mouens totum V 40, p. 329,15. totum paratum est ad recipiendum formam uoluntatis III 42, p. 173,25. — d. Totum est in essentia intelligentiae V 4, p. 264,10. c. 15, p. 285,24. totum deficit ab intelligentia V 15, p. 285, 25. totum non est compositum ex intelligentia *ib.* v. 26. cognitio intelligentiae ducit ad cognitionem totius V 4, p. 264,12.

TRANSCENDERE sensus et sensibilia V 1, p. 258,2.

TRANSIRE (*cf.* pertransire, transitus). Voluntas transit per omnia V 39, p. 328,8. Forma transit per omnes substantias V 43, p. 337,17. Formae transeunt super animam (per essentiam animae) III 37, p. 164,12. 13. c. 40, p. 170,4. c. 43, p. 337,17.

TRANSITVS animae rationalis per formas intelligibiles IV 17, p. 240,9; formarum super animam III 37, p. 164,25. c. 40, p. 170,4. c. 42, p. 174,8; formarum in speculo III 40, p. 170,4; formarum resultantium in politis corporibus super ipsa corpora III 37, p. 163,10; luminis super aërem III 42, p. 174,9. c. 43, p. 175,6.

TRES, TRIA. Tria sunt origo (radix) omnium IV 11, p. 236,8. 237,16. Anima sensibilis est similis tribus IV

13, p. 239,9. Quaestio quale est est ad instar trium V 24, p. 302,12.

TVRBATIO luminis materiae infusi IV 14, p. 242,27; materiae ib. 243,4.

TVRBIDITAS luminis IV 14, p. 245,1. c. 15, p. 246,7.

V.

VACVITAS (*syn.* inanitas). Inter partes corporis non est uacuitas siue inanitas II 19, p. 60,8.

VARIETAS colorum et figurarum in animalibus, herbis, lapidibus IV 16, p. 248,10.

VBIQVE, Omne cuius essentia extensa est, essentia eius ubique est III 20, p. 127,17. essentia substantiae simplicis ubique est ib. v. 18; *cf.* III 18, p. 121,3.

VEGETABILIS. 1) Vegetabilia constant ex materia et forma I 14, p. 17,10. 29. 18,3. 24. Vegetabile opus habet materia ad recompensandum quod resolutum est, ut coagulante, uirtute assimilante, uirtute superfluum expellente III 44, p. 178,10. 12. 15. 16. Substantia componens partes uegetabilium una est III 44, p. 179,11. motus crescendi, alendi, generandi in uegetabilibus ab anima uegetabili est III 46, p. 181, 14 (*cf.* III 47, p. 184, 16). — 2) Anima uegetabilis *cf.* anima 12 a, forma uegetabilis V 34, p. 320,10; partes uegetabiles III 47, p. 184, 20. 24. c. 48, p. 186,6. 14.

VEGETABILITAS nec corporalis absolute, nec spiritualis absolute III 16, p. 112,14. 18; in substantia composita a substantia simplici acta ib. v. 17.

VEGETARE est actio animae uegetabilis III 47, p. 184,17; est mouere partes uegetabiles a centro ad extrema ib. v. 19; est sub uno genere cum actionibus attrahendi et pulsandi ib. v. 22.

VEGETATIO est etiam in anima animali III 49, p. 188,27.

VERBUM. I. Verbum, *i. e.* uocabulum humana uoce prolatum (*cf.* uox). Cum homo loquitur uerbum, forma eius et intellectus imprimitur in auditu auditoris et in intellectu eius V 43, p. 336,5. intellectus eius quod uerbum significat ib. v. 18. forma manifesta, — occulta uerbi ib. v. 14. 18. 23. cum prolatione uerbi habet esse materia quae sustinet for-

mam uerbi manifestam et occultam, et existentia earum simul ib. v. 21. — Videre formam tamquam uerba disposita V 35, p. 321,24. creatio assimilatur uerbo quod loquitur homo V 43, p. 336,4.

II. Verbum diuinum (*cf.* sapientia II; uoluntas II). 1) Quid sit uerbum diuinum. Scientia de uerbo agente, id est uoluntate V 36, p. 322,23. uerbum, scilicet uoluntas V 36, p. 323,17. — Verbum lumen est, scilicet intelligibile, non sensibile V 30, p. 313,16. — Quomodo dicatur: creator locutus est uerbum V 43, p. 336,7. — *Praeterea cf.* V 36, p. 323,14 (n. 2). — 2) Verbi diuini actio. a. Verbum est uirtus infusa substantiis spiritualibus, conferens eis scientiam et uitam V 36, p. 323,14. uerbum postquam creauit materiam et formam, ligauit se cum illis, sicut est ligatio animae cum corpore, et effudit se in illis et non discessit ab eis et penetrauit a summo usque ad infimum ib. v. 17. intellectus uerbi impressus est in materia V 43, p. 336,8. per inspectum uerbi insita est forma V 30, p. 313,15. — b. Motus est uis insita a uerbo V 36, p. 323,9. differentia inter motum et uerbum ib. v. 12. 13. dictio de motu continetur sub dictione de uerbo ib. v. 8. — Actio et passio continetur intra scientiam de uerbo ib. v. 11.

VERITAS. Origo ueritatis V 38, p. 326,18.

VERVS. Esse uerum V 42, p. 335, 15. locus uerus V 31, p. 314,6.

VESTIRE. Corpus uestitum uirtute naturali III 57, p. 207,8. — Forma est uestiens V 26, p. 305,15. uestiri forma III 10, p. 101,9. V 8, p. 271,7. Materia uestitur IV 15, p. 246,7. V 26, p. 305,15. materia uestitur lumine formae V 42, p. 334,21. Lumen uestire III 45, p. 181,6. 7.

VIA eliciendi scientiam materiae et formae IV 1, p. 201,10; ad sciendam diuersitatem materiae uniuersalis et formae uniuersalis V 5, p. 264,13; ascendendi ad scientiam eius quod est supra materiam et formam V 35, p. 322,5; perueniendi ad scientiam de saeculo deitatis V 43, p. 338,8. Inquisitio in cuius uia sumus IV 8, p. 280,18. V 39, p. 328,9. — Viae uoluntatis V 40, p. 330,3.

UIDERE. Forma quae uidetur a uigilante IV 16, p. 247,21.

VIGILARE. Quomodo anima imaginetur formas rerum secundarum secundum imaginationem uigilantis V 13, p. 231,23. Forma corporalis quae uidetur a uigilante IV 16, p. 247,21.

VILITAS corporum sensibilibus III 57, p. 205,11.

VINCERE. Vnitas uincit omnia V 35, p. 321,16.

VIOLENTIA. Fluxus uolentiae V 33, p. 318,10.

VIR. Applicatio uiri ad gymnasium V 26, p. 305,11.

VIRTUS (*syn. uis*). 1) De uirtute generaliter dicta. *a.* Vnius uirtutis operatio una III 44, p. 179,6. Esse actionis pendet ab esse uirtutis ib. v. 9. — *b.* Virtus superioris eorum quae sunt est in inferiori V 30, p. 313,4. — Exitus uirtutis a re forti III 54, p. 199,8. — Omnis uirtus quae fluit ab aliquo circa illud fortior est III 55, p. 201,10. — manifestatio uirtutis in materia propinquiori est fortior quam in materia remotiori ib. 202,12. Receptio formae in materia a uirtute efficiente non est nisi secundum praeparationem materiae ad hoc ib. v. 1. — *c.* Virtus agendi et patiendi est per motum V 36, p. 323,7. — Finis non est dictus nisi defectio uirtutis principii et terminatio II 21, p. 63,4. — *d.* Substantia inferior secundum aliquid est uirtus III 52, p. 197,11; *cf.* 2 b. — 2) Virtutum genera. *a.* Virtus diuina (uoluntatis, unitatis). *a)* Virtus dei sancti (factoris primi) penetrat omnia III 15, p. 111,25, c. 16, p. 114,4. Virtus diuina est finis totius uirtutis et supplementum et perfectio totius potentiae et maiestatis III 55, p. 201,3. Virtus quae facit omnia et mouet omnia III 13, p. 106,19. uirtus creatoris est in omni quod est V 30, p. 313,2. diffusio uirtutis primae in omnibus quae sunt III 16, p. 114,1. uirtus factoris primi essentialis non est finita III 55, p. 201,16. — Essentia uirtutis agentis (*i. e.* essentia diuina) IV 20, p. 254,21. — Virtus quae fluit a factore primo III 55, p. 201,11. 202,5. Quomodo possit esse ut uirtus diuina debilitetur et commutetur et corporetur III 55, p. 200,25. non est possibile ut uirtus diuina debilitetur, sed desiderio eius uires exerxerunt se et fecerant umbram in inferioribus III 55, p. 201,6. — De uirtute agentis omnia

et mouentis omnia non defluxit quicquam ad substantiam praedicamentorum II 9, p. 41,13. — *β)* Virtus retinendi unitatis est V 39, p. 327,26. Quomodo possit esse ut uirtus unitatis diuersificetur in fortitudine et debilitetur V 31, p. 315,22. Debet ut de lumine et uirtute unitatis fluat in materiam primam V 33, p. 319,3. materia acquirit ab unitate uirtutem apprehendendi V 33, p. 318,21. — Voluntas est uirtus unitatis *cf. γ.* — *γ)* Voluntas est uirtus creatoris V 39, p. 327,15; est uirtus diuina V 38, p. 326,4. c. 43, p. 337,7; est uirtus diuina adinueniens omnia et mouens omnia I 2, p. 4,14; est uirtus unitatis V 37, p. 325,16. c. 39, p. 327,26. uirtus retinendi uoluntatis est V 39, p. 327,27. uoluntas est uirtus spiritualis, sed multo excellentior quam spiritualis V 38, p. 327,5. — Voluntas est uirtus efficiens substantias intelligibiles III 57, p. 205,28. uirtus uoluntatis defluit in materiam et ligata est cum ea sicut ligatio animae cum corpore V 37, p. 325,19. materia non recipit a uoluntate secundum quod est in uirtute uoluntatis, sed secundum quod essentia eius parata est recipere V 17, p. 289,3. — Forma suscipit a materia uirtutem quae retinet materiam V 39, p. 327,24. Motus est uirtus defluens a uoluntate V 43, p. 337,6. Considerare uirtutem uoluntatis IV 20, p. 254,25. — Verbum est uirtus infusa substantiis spiritualibus V 36, p. 323,14. — *b.* Materia est uirtus ad sustinendum formam V 10, p. 275,11. essentia materiae est uirtus spiritualis V 4, p. 263,6. *Cf.* III 52, p. 197,11 (n. 1 d). — Hyle est uirtus receptibilis formarum sensibilibus V 18, p. 291,21. — Forma suscipit uirtutem retinendi materiam V 39, p. 327,24; *cf. a γ.* — *c.* Virtutes substantiarum intelligibilium. *a)* Substantia uniuersalis attribuit particulari uirtutem III 45, p. 180,10. Processus uirtutum substantiarum aliarum ex aliis III 11, p. 103,2; *cf. s. v. uis* 1 c. — *β)* Virtus substantiae mediae est infinita secundum suam simplicitatem, finita secundum quod est substantia creata III 3, p. 80,15. — *γ)* Anima est uirtus receptibilis formarum intelligibilium V 18, p. 291,22. — *δ)* Virtus naturalis comprehendit corpus III 57, p. 207,6; agit in corpus ib. v. 7. — Operationes in uegetabilibus et animalibus fiunt ab una substantia et multis uirtutibus III

44, p. 178,21. 179,5. — Substantia praedicamentorum est finitae uirtutis III 3, p. 80,4. — *d.* Virtutes hominis, animalium, uegetabilium. *a*) Omnia subiecta sunt uirtuti hominis I 2, p. 4,6. Vis animalis effluit a uirtute rationali, cuius sedes est cerebrum III 52, p. 196,14. Virtus imaginans est una de uiribus animae V 4, p. 263, 18. formae subsistentes in uirtute imaginante IV 16, p. 249,11. Aer quo magis appropinquauerit uisui, penetrabitur uirtute uisibili et rumperetur IV 14, p. 243,17. — *β*) Virtus retinens partes materiae et assimilans eas in uegetabilibus et animalibus III 44, p. 178,13. 15. uirtus superfluum expellens ib. v. 16. *Cf. c δ.* — *c.* Virtus solis, id est uirtus diffundens lumen V 38, p. 327,8.

VIS (*ayn.* uirtus). 1) Vires unde proficiscantur. *a.* Omnia quae sunt conferunt vires suas III 15, p. 109, 19. defluxio uirium aliarum ad alias V 17, p. 290,6; *cf.* III 11, p. 103, 2. c. 55, p. 200,15. — *b.* Desiderio uirtutis diuinae vires erexerunt se et fecerunt umbram in inferioribus III 55, p. 201,7. Motus est uis insita a uerbo V 36, p. 323,9. — *c.* Quae fluunt a substantiis simplicibus, sunt vires III 52, p. 196,22 (Disc.). vires quae defluunt a substantia simplici sunt substantiae propter uirtutem earum in semetipsis, et quia fluunt ab eis aliae vires III 55, p. 200,14. Vis animalis effluit a uirtute rationali III 52, p. 196,14. vires quae fluunt a substantiis, fluunt a uiribus earum, non ab essentiis III 53, p. 198,15. vires et radii substantiarum simplicium effluunt et effunduntur, non essentiae III 52, p. 196,6. — Substantia composita acquirit vires a simplici III 17, p. 116,4. 6. c. 20, p. 128,15. c. 22, p. 130,2. vires substantiae corporalis sunt de numero accidentium substantiae simplicis III 17, p. 114,4. — Substantia praedicamentorum est uis inferior naturae II 12, p. 43,23. — *d.* Vires quae effluunt de corpore III 15, p. 110,9. — 2) Virium genera. *a.* Vires diuersae sunt propter diuersitatem operationum III 45, p. 179, 26. — Duae vires contrariae non conueniunt in eodem V 10, p. 275,21. — *b.* Septem vires substantiarum simplicium III 27, p. 144,2. vires substantiarum simplicium et omnino vires eorum quae sunt infusae sunt et penetrantes per totum III 16, p. 114,2. vires substantiarum simplicium utrum

finitae sint an infinitae III 57, p. 205,19. — Vires substantiae corporalis III 17, p. 114,4; *cf.* 1 c. — *c.* Intelligentia habet duas vires III 56, p. 203,19. Accedere cum ui intelligentiae ad ultimum quod possibile est III 56, p. 204,18. Vis intellectus est comprehendens omnia V 1, p. 258,3. — *d.* Vires animae I 8, p. 11,2. IV 16, p. 249,12. V 4, p. 263,18. vires animae occultae et manifestae I 3, p. 6,3. uis uniuersalis (anima uniuersalis?; *cf.* Add. et Corrig.) colligens vires animae habilior est ad sustinendum multas formas quam aliqua suarum uirium III 23, p. 132,5. Anima latet in corpore cum uiribus suis, et unaquaeque uirium suarum coniungitur illi formae quae sibi conuenit in subtilitate V 20, p. 295,23. Quando uoluntas infunditur in materiam animae, fit ipsa materia uiuens, mouens, apprehendens formas secundum suam uim V 38, p. 326,16. — Vis sensibilis III 23, p. 132,9. uis colligens formas sensibiles ib. Vis uisibilis animae III 23, p. 132,6. c. 51, p. 194,6; *cf.* IV 14, p. 243,17. Vis imaginans III 37, p. 164, 10; *cf.* IV 16, p. 249,12. V 4, p. 263, 18. — *e.* Natura habet quatuor vires (*scil.* attrahendi, retinendi, mutandi, pulsandi) III 47, p. 184,15) IV 13, p. 239,12. Vis attrahens partes materiae III 44, p. 178,11; coagulans ib. 178, 12; retentiu III 44, p. 184,18. — Vis inferior naturae II 12, p. 43,23; *cf.* n. 1 c. — *f.* Varia. Vis agendi et patiendi V 36, p. 323,16. Vis spiritalis agens corpora mobilia II 10, p. 42,1. — Vis simplex sustinens quantitatem partis II 17, p. 54, 27. — Effluxio est ex impulsu, impulsus ex ui III 15, p. 109,29. uis facit influxum III 15, p. 110,1.

VISIBILIS. Impedimentum inter uisum et uisibile IV 14, p. 243,16. Virtus (uis) uisibilis, *cf.* uirtus 2 *d a*; uis 2 *d.* Formae uisibiles IV 14, p. 243,14.

VISIO imaginationis et memoriae V 41, p. 332,16. Imaginari uera uisione V 13, p. 281,24.

VISVS penetrat colorem et pertingit ad figuram et quantitatem et substantiam III 56, p. 203,24. uisus impeditur ab intaendo in aërem, si aer magis elongatur ab eo IV 14, p. 243, 13. Inter uisum et corpora medium pupilla et aer subtilis III 51, p. 194,6. Lumen uisus coniungitur lumen solis

propter similitudinem III 35, p. 160, 14. Formae sensibiles transeuntes super sensum uisus III 37, p. 165, 14.

VITA. Origo uitae V 43, p. 338, 21. Verbum confert substantiis spiritualibus uitam V 36, p. 323, 15. Voluntas agit in materia animali uitam V 37, p. 324, 26. — Quid homo debeat inquirere in hac uita I 2, p. 3, 30 sqq.

VITREA. Lumen penetrans tres uitreas IV 14, p. 244, 18.

VITRVM. Lumen transiens per multa uitra IV 14, p. 245, 1. uitra prohibentia penetrationem luminis ib. 244, 21.

VIVERE. Materia animae infusione uoluntatis fit uiuens V 38, p. 326, 17.

VIVVS. Compositum diuiditur in uiuum et non-uiuum II 13, p. 47, 2.

VLTIMVS. 1) Vltimum rerum ab initio distat III 2, p. 75, 11. Substantia praedicamentorum est ultimum rerum III 2, p. 75, 12. Materia uniuersalis et forma uniuersalis sunt finis ultimum eorum quae sunt (creata sunt) V 1, p. 257, 14. c. 4, p. 262, 19. — 2) Vltima extremitas V 4, p. 262, 19; factura III 1, p. 74, 7; forma V 20, p. 295, 4. ultimum quod intellectus apprehendit V 12, p. 279, 7. ultimum substantiarum IV 20, p. 254, 4. V 31, p. 315, 19. ultimum substantiae inferius V 17, p. 289, 16. ultimum supremum, — infimum IV 18, p. 251, 5. 6. V 16, p. 283, 9. 10. ultima unio et simplicitas V 3, p. 262, 19.

VMBRA materiae primae III 57, p. 205, 15; uoluntatis V 36, p. 323, 24. Desiderio uirtutis diuinae uires fecerunt umbram in inferioribus III 55, p. 201, 7. Quantitas confert umbram suam (i. e. formam suam) corporibus quae opposita sunt III 15, p. 110, 14.

VNA (syn. unitas; cf. unus). 1) Vna facit unitatem II 23, p. 67, 21. una est forma II 23, p. 67, 20. 68, 6. IV 12, p. 237, 19. 21; probatur IV 12, p. 237, 23 sqq. — 2) Vna non recipit partitionem II 23, p. 67, 4; non est diuisa in quantitate nisi propter substantiam subiectam II 23, p. 67, 6. 9. — Vna simplex (prima simplex) II 8, p. 38, 15. c. 23, p. 66, 16. unae compositae II 8, p. 38, 16 (una composita *neutr. plur.* II 23, p. 66, 15). Causa mutationis unius simplicis ex simplicitate et spiritualitate in compositionem et corporeitatem est elongatio ab origine unitatis et im-

possibilitas substantiae recipiendi unam in alia forma praeter hanc formam II 23, p. 66, 17. — 3) Vna est forma materiae II 23, p. 67, 20; contraria est materiae ib.; materiam ducit ad esse ib. v. 10; tenet et unit materiam ib. 68, 1. 3. quando una separata fuerit a materia unita per eam, destruetur unio eius et fiet non-unum II 23, p. 68, 4. — 4) Formae substantiarum simplicium compositae sunt ex multis unis II 23, p. 61, 1 (cf. substantia 13 c. e). Vna est in forma intelligentiae IV 12, p. 238, 9. forma intelligentiae et una unum sunt ib. v. 14. — Forma quantitatis est multae unae compositae II 8, p. 38, 15. forma substantiae praedicamentorum, id est quantitas, composita est ex multis unis II 23, p. 66, 27 (cf. quantitas 4 b.).

VNIFORMIS. Motus animae uniformis III 4, p. 83, 23. 84, 2. 10. 27. 85, 8.

VNIRE (cf. unitus). 1) Quicquid unit aliquid, non multiplicat illud III 33, p. 155, 21. — Omnia multa appetunt uniri IV 10, p. 220, 14. 16. — Res non unitur nisi cum suo simili V 32, p. 316, 3. Contiens unitur cum contento III 20, p. 127, 12. Cuiuscumque effectus apparet in subiecto, unitur ei III 20, p. 128, 1. — Quicquid unitur cum alio unitione spirituali, hoc et illud unum sunt V 14, p. 283, 4. Si duo substantiae oppositae in forma uniuntur, ex unitione earum fit forma uiuersa a formis propriis ipsarum III 20, p. 125, 23. — 2) De natura formae est ut uniatur materiae paratae recipere eam III 14, p. 108, 19. Forma prima unita est materiae primae cf. forma 13 d. a. materia et forma appetunt uniri V 35, p. 321, 1; uniuntur simul V 33, p. 318, 13; uniuntur in esse V 27, p. 306, 23. uniuntur, quamuis non sit similitudo inter illas, propter potentiam potentis V 32, p. 316, 4. 6, scilicet quia obligatae sunt uoluntati V 33, p. 318, 12. — Forma intelligentiae unitur per se ipsam cum omni forma V 13, p. 280, 18 etc.; cf. intelligentia 5 a. b. a. substantia simplex unitur compositae cf. substantia 20 c. b. a. Anima unita est cum substantia praedicamentorum V 41, p. 331, 21. — Esse in omnibus rebus, id est forma uiuens simplex III 41, p. 172, 7. — 3) Vniri unitione spirituali V 13, p. 280, 24. c. 14, p. 283, 4. uniri per se ipsum sine medio V 15, p. 285, 18. essentialiter uniri V 16, p. 280, 12. — Vnire, i. e. cogitando in

unum redigere *passim*, *uelut* IV 5, p. 220,18: donec unitae nobis fuerint partes materiae spiritualis et partes formae spiritualis.

VNITAS. I. Vnitas prima. 1) Quid sit. *a.* Vnitas est proprietas essentialis (*scil.* primae) V 42, p. 333,5. — *b.* Voluntas est ex unitate V 37, p. 325,15, immo ipsa est uirtus unitatis ib. v. 16. *c.* 39, p. 327,26. uoluntatis ab unitate separatio V 40, p. 329,27. — *c.* Bonitas quae est unitas V 33, p. 318,16; *cf.* V 32, p. 317,9. — 2) Qualis sit. *a.* Vnitas prima est unitas uera et agens per se ipsam IV 13, p. 239,22. unitas prima pura indiuisibilis agens per se ipsam IV 14, p. 242,12. unitas prima est in se sufficiens agens V 23, p. 300,24. unitas agens IV 13, p. 240,9. V 21, p. 298,2. *c.* 23, p. 300,21. actio unitatis V 42, p. 333,14. non facit prima unitas agens per unitatem numeri IV 19, p. 252,3 (*cf.* Add. et Corrig.). — *b.* Vnitas prima non habet hyle V 23, p. 300,21. Vnitas prima retinet totum et totum existit in ea V 26, p. 305,25; est retentrix omnium et sustinens omnia V 31, p. 315,21. 24. unitas uincit omnia et est diffusa in omnibus et retentrix omnium V 35, p. 321,16. — *c.* Prima unitas uera non habet principium nec finem neque mutationem nec diuersitatem II 20, p. 61,5. — *d.* Vnitas prima est origo omnis unitatis et uirtutis V 21, p. 298,4. origo unitatis *cf.* origo 3. — 3) Quomodo materia et forma ceteraque creata ab ea pendeant. *a.* Materia et forma sunt principium actionis unitatis V 42, p. 333,14. materia uniuersalis et forma uniu. sequuntur unitatem consecutione creaturae ib. p. 334,1 (*cf.* Add. et Corrig.). unitas est superior materia et forma, quia initio formae et materiae non est nisi ex impressione unitatis in illis V 31, p. 315,8; *cf.* v. 5—7. unitas (*sc.* prima) est ordinatrix materiae et formae ib. v. 12. — *b.* Forma est ab unitate V 42, p. 333,5; est impressio unitatis V 39, p. 327,25; est unitas patiens ab unitate prima V 26, p. 305,24; *cf.* V 19, p. 252,4. materia recipit formam ab unitate V 42, p. 334,3. — Quia materia est proxima unitati, et unitas infuit in ea, facit debere ut acquirat ab ea uirtutem apprehendendi, et facit moueri ad eam ad recipiendum ab ea perfectionem; et cum recipit formam, fit per eam sciens

et perfecta V 33, p. 318,20. De lumine et uirtute unitatis fuit in materiam V 33, p. 319,3. 8. — *c.* Omnia appetunt unitatem V 32, p. 317,11 (*cf.* ib. v. 8: motus omnis rei non est nisi propter bonitatem, quae unus est). Materia mouetur ad unitatem V 33, p. 318,22. 319,3; desiderat unitatem ib. 319,4. 9; acquirit ab unitate desiderium ib. v. 9. inquisitio materiae consequendi unitatem ib. 318,16. — *d.* Prima unitas, quae est unitas sibi ipsi, fuit creatrix alterius unitatis quae est infra eam II 20, p. 61,3. unitas ueniens a prima unitate quae creauit eam ib. v. 2. unitas hylearis creata est ab unitate prima IV 14, p. 242,18. unitas creata a prima unitate II 20, p. 61,5. 7. 62,2. prima unitas fecit unitatem intelligentiae II 20, p. 61,20. — *e.* Propinquitas ad originem unitatis V 31, p. 315,16. elongatio ab origine unitatis ib. v. 19.

II. Vnitas creata. 1) Vnitas creata est unitas numeri, facta ex una. *a.* Vnitas patiens a prima unitate est quasi unitas numeri, hoc est debet ut sit multiplicabilis et diuisibilis V 19, p. 252,4. unitas quae sequitur unitatem primam ueram est initium numerorum numerorum IV 13, p. 240,2; *cf.* II 22, p. 64,9. IV 11, p. 236,3. — *b.* Vna facit unitatem *cf.* una 1. — Vnitates coniunctae diuiduntur in una secundum diuisionem totius in partes III 19, p. 123,5.

2) Vnitas est forma II 20, p. 60,28. 61,26. IV 10, p. 234,23. *c.* 11, p. 235,3. 6. 17. 29. p. 236,6. 8. *c.* 13, p. 239,19. 240,11. V 9, p. 272,13. 29; *cf.* III 32, p. 155,5. IV 12, p. 238,15. 16. *c.* 13, p. 238,23. 239,15. V 13, p. 280,25. *c.* 16, p. 288,8; *probatur* IV 10, p. 235,7 sqq. unitas est forma materiae IV 10, p. 234,22; est forma tantum IV 11, p. 236,5. unitas formae V 21, p. 298,6. forma superior et inferior est unitas II 22, p. 64,5. unitas est forma existens in materia, quae perficit essentiam omnis rei et per quam factum est unumquodque quicquid est II 20, p. 60,28. formae omnium generum et omnium specierum et indiuiduorum unitates sunt ib. 61,26. intellectus unitatis non est praeter intellectum formae IV 11, p. 235,9 sqq. *cf.* V 8, p. 271. 1. proprietates unitatis affixae sunt formae IV 11, p. 235,18. 236,12. forma est unitas secunda impressa (patiens) ab unitate prima agente IV 14, p. 240,23. *c.* 19, p. 252,1.

3) Vnitatis ad materiam ratio. *a.* Essentia unitatis est aliud a materia IV 10, p. 234,22. 27. materia non facit unitatem, sed separationem II 23, p. 67,22. 23. — Vnitas est proprietas materiae IV 10, p. 234,21. c. 11, p. 235,12. — *b.* Utrum unitas sit forma generis generalissimi, id est materiae primae V 8, p. 270,6. proprietas unitatis, quae de genere dicitur generalissimo, non est aliud quam sua essentia, sed est sua essentia; et cum hoc sit, falsa est dictio qua dicitur quod haec est res quae est receptibilis intellectus unitatis, . . . scilicet formae, quia materia non habuit esse nisi per coniunctionem formae sibi ib. v. 17, p. 271,1. — *c.* Materia non est nisi propter unitatem quae sustinetur in ea V 9, p. 279,20. 21. 23 (sed II 22, p. 64,26: unitates non subsistunt in materia, eo quod sunt intelligibiles; quod de unitatibus quae numerum componunt dictum est, ita ut haec unitates punctis opponantur quippe quae materia sustineantur). materia et unitas coeperunt esse simul V 9, p. 272, 22. Materia coaptabilis est proprietati unitatis propter unitatem V 9, 272,24. — *d.* Vnitas uestit materiam IV 19, p. 252,9. materia unitur et retinetur ab unitate V 26, p. 306,3. Inter unitatem et materiam et formam non est medium V 31, p. 315,11. — *e.* Vnitas diuersificatur propter diuersitatem materiae cf. 5 *a* *γ*.

4) Proprietates unitatis creatae. V 11, p. 235,19. V 8, p. 270,17. c. 9, p. 272,24. *a.* Vnitas creata habet principium et finem II 20, p. 61, 7. 11. principium et initium, — finis et extremitas unitatis II 21, p. 63, 2. 3. — *b.* Essentia unitatis una est III 33, p. 155,18. — Vnitati creatae aduenit mutatio et diuersitas II 20, p. 61,8; aduenit multiplicitas et diuersitas et mutabilitas ib. v. 10; cf. n. 5 *α β γ*. — *c.* Vnitas est origo multiplicitatis per se III 33, p. 155,14; est sustinens multiplicatam per se ib. v. 15; est efficiens et retinens multitudinem IV 11, p. 235,19; multitudini dat esse ib. v. 20; est existens in omnibus partibus multitudinis ib. p. 21; est dignior multitudine IV 11, p. 235,22. Vnitas est origo numeri IV 11, p. 236,3. numerus componitur ex unitatibus II 22, p. 64,9. non est radix totius, quia est forma tantum IV 11, p. 236,5. — Propter multiplicationem unitatis multiplicatur numerus formarum

IV 19, p. 252,7. — *d.* Vnitas communis est omni rei et est in omni re IV 13, p. 240,14. Vnitas retinet et constituit omnia IV 13, p. 240,11; est collectiua et unitrix essentiae ib. v. 12 (cf. II 20, p. 61,13. III 32, p. 154,24. IV 12, p. 238,19. 21); collectiua est multarum formarum III 32, p. 155,1 (cf. V 13, p. 280,25. c. 16. p. 288,8); adunit et coniungit rem V 26, p. 305,21; unit materiam V 6, p. 306,3 (cf. 3 *d*). uirtus retinendi unitatis est V 39, p. 327,26. — *e.* Vnitas est causa rei V 9, p. 273,3. 5. 6. — Vnitas ducit ad esse II 20, p. 61,16. 20. 23. Vtrum unitas subsistat in esse V 8, p. 270,1. unitas non existit in non-esse V 9, p. 272,14. esse ante unitatem, quia esse potest separari ab unitate et unitas non potest separari ab esse ib. v. 16 (Disc.). esse non est prius unitate ib. 273,8 (Mag.). esse quo propinquius fuerit origini unitatis, erit eius actio magis una et durabilior sine tempore V 34, p. 320,21. — *f.* Vnitas creata est patiens IV 19, p. 252,1. V 21, p. 298,2. c. 23, p. 305,24 (cf. 5 *b α*).

5) Vnitatis creatae a superiori ad inferius descensus; genera unitatum. *a.* Generatim dicta. *α*) Vnitas creata sequitur unitatem primam. Vnitas patiens sequitur unitatem agentem V 21, p. 298,2; cf. II 20, p. 61,20. IV 13, p. 240,9. c. 14, p. 242,18. V 21, p. 298,2. c. 23, p. 300,22. 25. Origo unitatis cf. origo 3. — *β*) Vnitati creatae aduenit mutatio et diuersitas cf. 4 *b*. unitas creata est diuisibilis habens varios ordines II 20, p. 61,12; cf. IV 14, p. 242,12. — *γ*) Secundum descensum gradus materiae ad inferius et elongationis suae a superiori fuit necesse ut augmentaretur unitas, et adueniret ei mutatio et diuersitas II 21, p. 62,15. unitates diuersae in materia simplicitate et aequalitate ib. 63,14. unitas diuersificatur in fortitudine et debilitate propter diuersitatem materiae V 31, p. 316,1. cf. IV 14, p. 242, 16 (cf. *b α*). Elongatio ab origine unitatis causa est mutationis unius simplicis ex simplicitate et spiritualitate in compositionem et corporeitatem II 23, p. 66,20. Multitudo accedit formae, quanto magis substantia elongauerit se ab origine unitatis V 42, p. 333,17. quaecumque unitas fuerit propinquior unitati uerae primae, materia formata per illam

erit unitior et simplicior, et e contra, quanto remotior fuerit a prima unitate, erit multiplicior et compositior ll 20, p. 61,13. — Vnititas intelligentiae est simplex, et formae omnium rerum non sunt nisi unitates augmentatae ll 20, p. 62,7. — *b.* Vnitatis varii ordines. *a)* Vnititas i. e. forma universalis. Vnitatem primam puram indiuisibilem agentem per se ipsam debet sequi unitas hylearis diuisibilis, i. e. forma universalis sustentata in materia uniuersali IV 14, p. 242,12. Forma uniuersalis (prima) est unitas sequens unitatem agentem (primam) IV 13, p. 240,9. c. 14, p. 242,18. V 21, p. 298,2. forma est unitas impressa ab unitate prima V 14, p. 240,23; est unitas secunda patiens ab unitate prima agente IV 19, p. 252,1. V 26, p. 305,24. — Vnititas quae sequitur unitatem primam est hylearis, diuisibilis; et haec est forma uniuersalis sustentata in materia uniuersali IV 14, p. 242,13; est hylearis, quia est sequens unitatem primam, hoc est quia est creata ab ea ib. v. 18; est multiplicabilis et diuisibilis propter materiam quae eam sustinet, etsi sit in se una ib. v. 17 (cf. v. 20); quod probatur ib. v. 21 sqq. unitas quae sequitur unitatem primam agentem facta est duo, i. e. hyle subiecta et unitas sustentata V 23, p. 300,23; indiget sustinente, i. e. hyle quae eam sustineat ib. v. 23. 26. — Inter unitatem et materiam et formam non est medium V 31, p. 315,11. — *β)* Vnitio substantiae simplicis est ex unitate quae est in ea ll 32, p. 154,24. substantiae simplices sunt simplices unitates V 24, p. 301,8. unitas substantiae simplicis est forma eius ll 32, p. 155,5. — Vnititas intelligentiae est eius essentia V 18, p. 291,11. unitas est forma intelligentiae IV 12, p. 238,15. 16. c. 13, p. 238,23. 239,15. forma intelligentiae resoluitur in materiam et unitatem ll 8, p. 39,7. unitas duxit ad esse materiam intelligentiae ll 20, p. 61,16. 23; est una simplex, non diuisibilis nec multiplicabilis essentialiter, sed accidentaliter ib. v. 17; est simplicior et unitior ceteris unitatibus ib. v. 19; cohaeret primae unitati quae fecit eam ib. v. 20. Vnititas intelligentiae comprehendit omnes unitates quae constituunt essentiam omnium rerum ib. v. 23. unitas simplex intelligentiae per se est coniungens omnes unitates ib. p. 62,7.

forma intelligentiae est unitas uniuersalis collectiua omnis unitatis (omnis unae) IV 11, p. 238,19. 21; est forma uniens et collectiua omnis formae in sua unitate V 13, p. 280,25. c. 16, p. 288,8. Essentiae unitatum quae subsistunt in partibus materiae habent esse et existere in essentia unitatis primae (scil. intelligentiae), quoniam omnes unitates multiplicantur ex prima unitate creata, et prima unitas creata facit subsistere essentias earum, quia essentiae unitatum multiplicium non coeperunt nisi ex essentia unitatis unius ll 20, p. 61,25. — Vnititas subsistens in materia animae augmentatur et multiplicatur ll 21, p. 62,13. — *γ)* Vnitates quae subsistunt in partibus materiae, scilicet formae omnium generum et omnium specierum et omnium indiuiduorum ll 20, p. 61,26 (cf. β). formae omnium rerum non sunt nisi unitates augmentatae ib. 62,7. — *δ)* Vnititas numeri discreti et quantitatis continuae. *aa)* Numerus compositus ex unitatibus ll 22, p. 64,9; resoluitur in unitates ib. v. 23, quae non subsistunt in materia (opp. puncta), eo quod sunt intelligibiles ib. v. 26. — *ββ)* Forma quantitatis resoluitur in punctum et unitatem ll 8, p. 39,6. quantitas subsistens in substantia constat ex unitatibus ll 22, p. 65,24; non est nisi unitates coniunctae ib. 64,2. effecta est ex coniunctione unitatum multiplicatarum ll 21, p. 63,20; aduenit substantiae ex unitatibus ll 22, p. 64,18; non uenit in substantiam nisi ex coniunctione et constrictione unitatum in illa ll 22, p. 65,22. Probatur ll 22, p. 64,3 sqq. Puncta sunt unitates quae sustententur in materia quae est substantia ll 22, p. 64,25. Vnitates quae quantitatem efficiunt non habuerunt esse per se antequam in materia componantur ll 23, p. 66,1 coll. v. 8. — *γγ)* Inter unitates numeri discreti et unitates quantitatis continuae subsistentis in materia non est differentia, nisi quod illae sunt disgregatae, istae continuae ll 22, p. 64,12. — *ε)* Varia. Vnitates augmentatae ll 20, p. 62,8. prima unitas creata ll 20, p. 62, 2. unitas hylearis IV 14, p. 242, 14. 18. 20. unitates multiplices (multiplicatae) ll 20, p. 62,3. 13. 16. c. 21, p. 63,21. unitas numeri IV 19, p. 252, 3. 4; cf. ll 22, p. 64,9 (n. 4 c); simplicitatis ll 21, p. 62,11.

VNITIO (*syn. adunatio*). **I. Vnitio i. e. coniunctio.** 1) Vnitio unde fiat. *a.* Vnitio materiae et formae fit et retinetur unitate V 31, p. 315,7; non est nisi ex impressione unitatis in illis ib. v. 9. Vnitas quae sequitur unitatem primam agentem recipit unionem et facta est duo, hyle et unitas V 23, p. 300,22. — *b.* Vnitio formarum cum intelligentia inde est, quia recipit illas ll 3, p. 30, 14. — Vnitio est similitudine ll 23, p. 133,4. unitio formae cognoscentis et cogniti est secundum similitudinem V 15, p. 285,8. Vnitio substantiae cum forma fit motu ll 29, p. 148, 29. — *c.* Omnia diuersa et diuisa tam in superioribus quam in inferioribus inquirunt unionem V 35, p. 321,13. unitio materiae et formae est ideo quod appetunt uniri V 35, p. 320,25. — 2) Vnitio quid efficiatur. *a.* Si duae substantiae oppositae in forma uniuntur, ex unitione earum fit forma diuersa a formis propriis ipsarum ll 20, p. 125,23. corpora simplicia et substantiae simplices cum uniuntur, fit ex eorum unitione forma alia a forma cuiusque eorum ll 25, p. 141, 15; *item* substantiae simplices et substantiae compositae cum uniuntur ib. v. 16. — *b.* Quicquid unitur cum alio unitione spiritali, hoc et illud unum sunt V 14, p. 283,4. — Substantia simplex apprehendit formam per unionem ll 29, p. 148,28; *cf.* c. 31, p. 152,3. V 15, p. 285,1. 8. Vnitio formae uniuersalis cum materia uniuersali non uocatur scientia V 19, p. 293,2. — Ex unitione luminis solis cum corporibus diuersis proueniunt lumina diuersa ll 25, p. 141,18. — 3) Gradus unitionis. *a.* Quicquid receperit multipliciter descendendo et unitiorem ascendendo, peruenit ad unionem ueram ll 2, p. 77,15. — *b.* Vnitio materiae et formae in earum creatione firma, stabilis, perpetua est V 31, p. 315,14. Vnitio formarum maior et manifestior est in substantia intelligentiae, quam in natura et in animabus V 16, p. 283,3. unitio formarum rerum maior est in forma intelligentiae quam in formis ceteris ll 24, p. 137,26. c. 41, p. 172,1. Vnitio formarum intelligibilium cum intelligentia non est nobilior quam unitio formae uniuersalis cum materia uniuersali V 19, p. 293,4. — Vnitio in corpore maior, ubi est subtilius ll 57, p. 206,17. — *c.* Vnitio spiritalis ll 30, p. 150,2. 3. 5. 7. 8. c. 31, p. 152,20. V 13, p. 280,24. c. 14, p. 283,4. c. 15, p. 286,6. c. 16, p. 286,13. c. 26, p. 304,22; corporalis ll 31, p. 152, 17. Vnitio essentialis ll 24, p. 137,5. 10. 11. V 15, p. 286,6. c. 18, p. 291,12. Vnitio in esse, *opp.* diuersitas in essentia V 27, p. 306,23. Vnitio particularis V 19, p. 292,23. — 4) Res unitione coniunctae. Vnitio cum amato V 32, p. 317,16. unitio accidentis cum anima ll 57, p. 206, 15, cum corpore ib. v. 14; animae cum corpore ib. v. 15, cum substantia composita ll 20, p. 126,21; coloris cum quantitate ll 5, p. 33,21; corporum simplicium et substantiarum simplicium ll 25, p. 141,15; essentiae hominis cum essentia substantiarum spiritalium ll 56, p. 205,6; intelligentiae cum formis omnium rerum V 14, p. 283,3; essentiarum substantiarum simplicium ll 26, p. 142,22, figurae cum quantitate ll 5, p. 33,21. Vnitio formae et materiae (formae primae *sive* uniuersalis et materiae primae *sive* uniuersalis) V 3, p. 261, 18. c. 5, p. 266,25. c. 6, p. 267,4. 16. c. 19, p. 292,23. c. 31, p. 315,7. 14. c. 35, p. 320,25; *cf.* IV 5, p. 221,1. principium (initium) unitionis materiae et formae V 29, p. 310,16. c. 30, p. 311,19. 312,16. c. 31, p. 315, 16. c. 37, p. 325,26. Vnitio formarum cum intelligentia ll 3, p. 30,14; formarum rerum in forma intelligentiae ll 24, p. 137,26. formae intelligentiae cum formis omnium rerum V 13, p. 280,24. formae intelligentiae cum forma intellecti V 2, p. 260,23. c. 15, p. 285,1; *cf.* ll 29, p. 148,28; formarum intelligibilium in substantia (forma) intelligentiae ll 41, p. 172,1. V 16, p. 288,3. c. 18, p. 290,20, in natura et animabus V 16, p. 288,4; omnium formarum in forma animae ll 40, p. 170, 22. unitio formae sustentatae in materia cum substantia simplici qualis sit ll 31, p. 162,16. Vnitio formae cognoscentis et cogniti V 15, p. 285,8; formae perceptae cum substantia percipientis ll 31, p. 152,3. Vnitio formarum inferiorum in formis superioribus V 18, p. 290,15. Vnitio luminis solis cum corporibus diuersis ll 25, p. 141,18; materiae cum forma *cf.* unitio formae cum materia; naturae cum substantia composita ll 20, p. 126,21; substantiarum spi-

ritualium inter se III 57, p. 206,16; substantiae simplicis cum substantia composita III 25, p. 141,17; substantiae cum forma III 29, p. 148,29; uirtutis solis cum lumine solis in aëre V 38, p. 327,9; uoluntatis cum unitate V 40, p. 330,1. — 5) Vnitio id est coniunctio mente facta. Vnitio materiae uniuersalis et formae uniuersalis V 5, p. 221,1.

II. Vnitio i. e. simplicitas.

1) Materia necesse habet una ad suam unionem III 23, p. 68, 7. quando una separata fuerit a materia unita per eam, destruetur unitio eius et fiet non-unum ib. v. 4. — Vnitio substantiae simplicis est ex unitate quae est in ea III 32, p. 154,24. — 2) Vnitio substantiae est causa collectionis multarum formarum in ea III 32, p. 154,23. — 3) Vnitio quae maior esse non potest V 31, p. 315,24. In extremò superiori est unitio V 35, p. 321,9. — Materia et forma sunt in ultima unitione et simplicitate V 3, p. 261,18. unitio primae formae V 21, p. 298,3. Forma quo fuerit propinquior primae formae, erit simplicior et firmior et similior formae primae in unitione et stabilitate V 22, p. 298,1. Vnitio substantiae simplicis III 32, p. 154,24; substantiae spiritualis (*opp.* dispersio substantiae corporeae) III 23, p. 133,22.

VNITRIX. Vnitas est unitrix essentiae IV 13, p. 240,13.

VNITVS (*cf.* unire). 1) Forma quo superior, eo unitior est V 21, p. 297, 22. spirituale quo magis ascenderit, erit unitius V 29, p. 310,19. Quaecumque unitas fuerit propinquior unitati uerae primae, materia unita per illam erit unitior III 20, p. 61,13. materia intelligentiae magis est unita quam materia naturae V 42, p. 333, 18,20. corpus caeli unitius et simplicius est, quam corpora elementorum, superius ex elementis unitius quam inferius ib. v. 23. — 2) Substantia quo unitior fuerit, erit magis collectiua multarum formarum III 32, p. 154,15. Formae unitae non inueniuntur nisi in materia simplici III 29, p. 149,25. Vnita singula non habent tantum uirtutis et perfectionis quantum forma simplex per se III 18, p. 119,4.

VNIVERSALIS (*opp.* particularis).

1) Quae conueniunt, fiunt uniuersale

IV 7, p. 226,21. Proprium est uniuersalium, ut naturae eorum inueniuntur in partibus eorum III 13, p. 106, 24. Si quid uniuersale est ad multas res, ipsae multae res inueniuntur in eo III 30, p. 150,24. — Res uniuersalis omnibus communis qua omnes participant IV 10, p. 232,19. — 2) Motus omnium uniuersalium V 34, p. 320, 13. — Forma quae unitur cum omnibus formis uniuersalis est ad omnes formas quibus unita est III 30, p. 150, 20. forma substantiae simplicis (intelligentiae) uniuersalis est ad omnes formas quibus unita est III 30, p. 150, 21. V 14, p. 283,15. c. 15, p. 284,5. c. 16, p. 286,14. 287,5. Materia prima uniuersalis est ad omnia sustentata in ea II 5, p. 34,13. Tres scientiae uniuersales V 36, p. 323,1. Voluntas uniuersalis V 37, p. 324,21. — Continentia uniuersalis V 4, p. 262,23. — *Praeterea cf.* anima II; corpus 8; forma 9—25; intelligentia II 11; materia 6—19; modus; natura II 7; regula 3; substantia 7.

VNIVERSALITAS (*opp.* particularitas) II 24, p. 69,9) formarum V 14, p. 283,12, 13; materiae et formae V 43, p. 337,23; specierum IV 13, p. 240,3.

VNIVERSALITER comitari V 19, p. 293,21.

VNIVERSITAS. Vniuersitas essentiae aëris IV 14, p. 241,22; formae (formarum) IV 14, p. 241,20. V 13, p. 280,23. c. 16, p. 286,9; formarum sensibilibus III 42, p. 172,23; materiae et formae V 43, p. 337,23; essentiae materiae IV 14, p. 241,21; rerum V 18, p. 290,11; substantiarum intelligibilium III 50, p. 190,25.

VNVS. 1) a. Omnis numerus cadit sub uno IV 13, p. 239,15. Vnum est radix multiplicatis III 19, p. 122,23. una partes sunt multitudinis III 19, p. 123,8. natura multitudinis est in singulis unis ib. v. 9. — Omnia una in quibus diuiditur quantitas sunt conuenientia in forma unius III 23, p. 67,8. — b. Multa ex uno sunt III 32, p. 154,8. — Existentia multarum rerum in una re simplici III 32, p. 152,28 sqq. 153,10 sqq. multa inueniuntur (habent esse) in uno III 32, p. 154,9. 12. c. 33, p. 157,18. 20. Formae multae colliguntur in uno, nisi locus impedit V 18, p. 290, 18. 22. — c. Vna composita sunt ex

uno simplici III 19, p. 124,4. una composita multiplicata prouenerunt ex duplicationibus unius primae simplicis II 23, p. 66,15. Vna composita sunt accidens compositum III 19, p. 124,12. Vnum simplex est in substantia simplici ib. v. 6. unum in substantia simplici est accidens simplex ib. v. 8. — Causa mutationis unius simplicis ex simplicitate et spiritualitate in compositionem et corporeitatem est elongatio ab origine unitatis II 23, p. 66,17. — *d.* Quicquid unitur cum alio unitione spirituali, hoc et illud unum sunt V 14, p. 283,4. Omnes duae essentiae unitae quasi una III 24, p. 137,19. quicquid est cum alio unum, est id ipsum ib. v. 7. — 2) *a.* Esse dicitur unum V 9, p. 272,13. Quaestio an est posita est secundum ordinem unius V 24, p. 302,9. — *b.* Motus omnium substantiarum est ad unum et propter unum V 32, p. 316,21. 317,4. omnia appetunt esse unum ib. 317,11. — *c.* Superius est unum III 33, p. 157,7. Esse quo magis ascenderit, erit eius actio magis una V 34, p. 320,21. Res quo magis fuerit una in sua essentia, erit magis una eius actio ib. v. 22. cum una fuerit actio, facit multa sine tempore ib. v. 23. — *d.* Vnum simile est formae IV 11, p. 236,10. 237,13. proprietates formae una est IV 11, p. 236,18. — Materia prima sustinens omnia una est IV 10, p. 231,18. collatio omnium rerum ad unum IV 10, p. 232,18. quando una separata fuerit a materia unita per eam, fiet non-unum II 23, p. 68,5. — Essentia substantiae (praedicamentorum) una continua est II 19, p. 59,30. 60,5. — *e.* Vnum quantitatis II 23, p. 67,8. Vnum sibi ipsi, *opp.* unum per accidens IV 12, p. 238,11. Vnum primum, — secundum ex duobus, quibus assimilatur materia IV 11, p. 237,2. 6; *cf. ad* 237,2. — 3) Vnus i. e. deus. Creator est unus IV 6, p. 222,25. V 12, p. 279,4. V 25, p. 303,18 (creatum non assimilatur uni IV 5, p. 222,27, sed est multiplex V 25, p. 303,19). Factor primus est unus uerus III 2, p. 76,15 (*cf.* IV 6, p. 224,20). Vnus excelsus et sanctus V 24, p. 301,20. — Vnus uerus non est eiusdem generis cum multitudine quae est in substantia praedicamentorum III 2, p. 76,23. — Vnus est esse necessarium V 24, p. 302,19. 303,8. Vnus est bonitas V 32, p. 317,8. 9. Omnia subiecta sunt uoluntati unius magni I 2, p. 4,11. Materia est cathedra unius V

42, p. 335,23. Forma uoluntatis est impressio ab uno uero altissimo (ab uno) IV 13, p. 239,20. V 32, p. 317,7.

VOLVMEN. Materia prima est quasi uolumen lineatum II 5, p. 34,16.

VOLUNTARIUS (*cf.* uoluntas). I. Voluntarius i. e. sua sponte factus. Motus uoluntarius (*opp.* naturalis) III 7, p. 92,1. 4. — II. Voluntarius i. e. ad diuinam uoluntatem pertinens. Forma uoluntaria (*opp.* forma materialis) IV 20, p. 255,6; *cf.* forma 40 b. 41 c. fin.

VOLUNTAS. I. Voluntas in creatis (*cf.* uoluntarius I). Voluntas animae mouet corpus aut quiescere facit aliquod membrorum eius V 37, p. 325,5. — Exemplum quod uoluntas uoluntatis (i. e. dei) agat formam uniuersalem in materia intelligentiae hoc est, quod uoluntas particularis, id est intelligentia particularis, agit formam intelligibilem particularem in anima V 37, p. 324,20. — Substantia praedicamentorum in se non habet uoluntatem III 7, p. 92,4.

II. Voluntas diuina (*cf.* sapientia II; uerbum II; uoluntarius II). 1) Scientia de uoluntate. *a.* Scientia de uoluntate est secunda pars scientiae I 7, p. 9,25. V 36, p. 322,23 *sine* sapientiae V 1, p. 257,13. Iam docuisti me scientiam de materia et forma et uoluntate secundum quod capax fui huius disciplinae et secundum quod uidisti me esse perceptibilem scientiae de uoluntate V 40, p. 328,25 (Disc.). Perfectio sapientiae est scientia de uoluntate V 40, p. 329,9. Sermo de uoluntate prolixus est V 40, p. 329,9. — Describere (*i. e.* definire) uoluntatem impossibile est; sed paene describitur, cum dicitur *etc.* V 38, p. 326,3 (*cf.* n. 2 a). — *b.* Inquirere materiam et formam utile est ad scientiam uoluntatis I 7, p. 9,20; *cf.* V 1, p. 257,12. Secundum disciplinam scientia materiae et formae est ante quam scientia uoluntatis; sed secundum esse e contrario est I 7, p. 10,12; *cf.* c. 8, p. 10,20—24. — *c.* Scientia de uoluntate 1° secundum quod infusa est in totam materiam et formam, 2° secundum quod cum nihilo materiae et formae est commixta V 43, p. 338,11. 16. — Difficilius de scientia uoluntatis est quomodo uoluntas, quae in se est quies, transeat per omnia et fiat motus V 39, p. 328,10. — D. Ergo quid

consulis quaerere de scientia uoluntatis, postquam iam noui scientiam materiae et formae? M. Oportet ut superedeas ab inquisitione scientiae de uoluntate longo tempore, eo quod omnis scientia non est nisi in illa. unde non oportet tantum intendere in aliquam scientiarum, quantum in scientiam de uoluntate, quia est sublimis et lata et subtilis, et opera eius multa, et actiones diuersae. D. Ergo quid opus est speculari in scientia de uoluntate? M. Postquam concesseris uoluntatem esse, opus habes scientia de uoluntate ad considerandum essentiam eius, et quid est et quousque peruenit, et quae eius actio et eius ab unitate separatio, et quae eius cum ea unitio, et differentia quae est inter eam et materiam et formam, et inductio suarum descriptionum et suarum uiarum et actionum in substantiis spiritualibus et corporalibus, et ad sciendum actiones sapientiae et opera eius et terminos dispositionis et aequalitatem in suis motibus et in suis impressionibus, et ad sciendum quietem sui motus et statum sui cursus et loca suae apparitionis et suae occultationis, et ad sciendum qualiter est forma ab ea, ante quam appareat et postea quam appareat, et cetera quae hoc sequuntur de quibus nondum inquisimus in hac disputatione. et iam disposui uerba de his omnibus in libro qui tractat de scientia uoluntatis; et hic liber uocatur origo largitatis et causa essendi, et debet legi post hunc V 40, p. 329, 16. — d. In scientia de uoluntate continetur scientia quare sint ea quae sunt II 13, p. 45, 21. intelligere quid sunt substantiae et quales sunt et quare sunt et cetera quae accidunt eis non elicitur nisi ex scientia uoluntatis V 40, p. 329, 13. Omnino haec scientia (sc. quomodo fieri possit ut uirtus quae defuit a factore primo, quo longius procedat, eo magis debilitetur) non est praesentis negotii, quia continetur sub scientia de uoluntate III 55, p. 202, 13. — e. Diuersitas quae est inter materiam et formam significat esse uoluntatem V 25, p. 304, 5. Discernere formam a uoluntate et uoluntatem a motu in intelligentia discretionem certissima V 43, p. 337, 19.

2) Voluntas quid sit et quomodo ad essentiam primam se habeat V 37, p. 326, 1. a. Essentia uoluntatis cf. essentia 4 a. — Describere (i. e. definire) uoluntatem impos-

sibile est; sed paene describitur, cum dicitur quod est uirtus diuina, faciens materiam et formam et ligans illas, et diffusa a summo usque ad imum, sicut diffusio animae in corpore; et ipsa est mouens omnia et disponens omnia III 38, p. 326, 3. uoluntas est uirtus diuina adinueniens omnia et mouens omnia I 2, p. 4, 14; est uirtus diuina omnia penetrans et diffusa in omnibus V 43, p. 337, 7. uoluntas est uirtus dans formam III 16, p. 113, 13; est uirtus efficiens substantias intelligibiles III 57, p. 205, 23; est uirtus spiritualis, sed multo excellentior quam spiritualis V 38, p. 327, 5. — Voluntas est causa agens IV 20, p. 256, 11. — Voluntas est essentia perfectionis et plenitudinis III 42, p. 173, 20. — b. Voluntas qua ratione forma dici possit: Debet ut formae sint tres; una earum forma quae est in essentia uoluntatis; et haec forma, licet uocetur forma, non est nisi innuendo eam et appellando; sed secundum ueritatem non est forma, quia non sustentatur in aliquo IV 20, p. 255, 15; cf. v. 10. Forma uoluntaria (opp. forma materialis) ib. v. 6. — c. Voluntas est lumen primum IV 20, p. 255, 8; est lumen quod est in essentia uirtutis IV 20, p. 254, 20. — d. Voluntas est uirtus unitatis V 39, p. 327, 26. uoluntas est ex unitate, immo ipsa est uirtus unitatis V 37, p. 325, 15. uoluntatis ab unitate separatio et eius cum ea unitio V 40, p. 329, 27. — Voluntas unius magni I 2, p. 4, 11. — Voluntas non est diuersa in se V 37, p. 325, 13. — e. Verbum, scilicet uoluntas V 36, p. 323, 17. uerbum agens i. e. uoluntas ib. 322, 23. — Voluntas i. e. sapientia V 42, p. 335, 5.

3) Voluntas quomodo ad essentiam primam se habeat. a. Voluntas est media inter essentiam primam et materiam formamque I 7, p. 9, 29. 10, 4. uoluntas est media inter essentiam altissimam et formam quae defluxa est a uoluntate IV 19, p. 253, 1. — Voluntas procedit a prima origine V 39, p. 328, 4. — b. Voluntas quando intelligitur non agens, est idem cum essentia IV 19, p. 253, 3. remota actione a uoluntate, uoluntas et essentia sunt unum; considerata cum actione est alia ab essentia V 37, p. 325, 23. — Exemplum uoluntatis est anima, exemplum essentiae primae intelligentia I 7, p. 10, 9. — c. Non

est possibile ut uoluntas faciat contra id quod est in essentia V 42, p. 335,1. — *d.* Deus continet uoluntatem et quicquid materiae et formae est in ea V 19, p. 293,19.

4) Voluntas qua ratione infinita, qua finita sit. *a.* Voluntas finita est secundum effectum, et non est finita secundum essentiam III 57, p. 205,24. uoluntas infinita est considerata tantum secundum essentiam absque actione IV 19, p. 252,19. 253,4; non est infinita secundum formam quae est defluxa ab ea ib. 252,21. — *b.* Essentia uoluntatis initium non habet III 57, p. 206,2. — *c.* Voluntas finita est secundum actionem IV 19, p. 253,5. actio uoluntatis habet initium et ideo sequitur uoluntatem III 57, p. 206,1; est finita, unde habet initium IV 19, p. 252,22. effectus uoluntatis est finitus III 57, p. 205,25. — Voluntas non est finita nisi secundum hoc quod creata est (*leg.* nisi secundum quod creatrix est *uel* nisi secundum quod forma quae ex ea est creata est; *cf.* Add. et Corrig.) V 28, p. 308,9.

5) Voluntas omnia continet mouet penetrat. *a.* Omnia subiecta sunt uoluntati unius magni I 2, p. 4,11. omnia quaecumque sunt, coartata sunt sub uoluntate, et omnia pendunt ex ea II 13, p. 46,14. 19. — Nihil est sine uoluntate, quoniam ex ea est esse omnium et constitutio eorum V 39, p. 327,16. non est possibile ut aliquid fiat sine ea I 2, p. 4,15. — Origo prima, i. e. uoluntas V 41, p. 330,18. — *b.* Voluntas est totum et totum in ipsa V 17, p. 289,2. Esse rerum in essentia uoluntatis non est nisi in quantum sunt causatae ab ea IV 20, p. 256,15. — Voluntas continet totum II 13, p. 46,8; retinet et sustinet essentiam omnium I 5, p. 7,15. uirtus retinendi uoluntatis est V 39, p. 327,27. — Voluntas penetrat totum II 13, p. 46,7; est penetrans omne V 39, p. 327,15; *cf.* 328,11; penetrat materiam *cf.* n. 6 α β $\alpha\alpha$. In substantiis spiritualibus et corporalibus sunt diuersi ordines uoluntatis in penetratione et impressione V 37, p. 324,11. — Voluntas infusa est in omni V 39, p. 327,15; est diffusa a summo usque ad imum, sicut diffusio animae in corpore V 38, p. 326,5. infusa est materiae *cf.* n. 6 α β $\alpha\alpha$. exemplum infusionis uoluntatis in substantiis V 38, p. 326,8 sqq. — *c.* a) Voluntas

est agens totum et mouens totum V 40, p. p. 329,15; est mouens omnia et disponens omnia V 38, p. 326,7; est causa agens IV 20, p. 256,11. actio uoluntatis V 40, p. 329,27. 330,3. uoluntas adinuenit omnia et mouet omnia I 2, p. 4,14; est motor, mensurator, diuisor V 42, p. 335,26. motus est uirtus defluens a uoluntate V 43, p. 337,6; est a uoluntate et ab umbra eius et a radio eius V 36, p. 323,23. discernere uoluntatem a motu V 43, p. 337,19. omnes motus derivati sunt a uoluntate V 37, p. 325,2. omnes substantiae spirituales et corporales mobiles sunt a uoluntate V 37, p. 325,4. Primus influxus effluit a uoluntate III 52, p. 196,11. — *g.* Quia motus per quem cuncta generata sunt alligatus est uoluntati, necesse est ut motus eorum sit ex motu eius et quies eorum ex quiete eius I 2, p. 4,17. Voluntas stare facit secundum terminos et fines II 13, p. 46,19. Voluntas est in se quies V 39, p. 328,7, *sed* fit motus propter substantiam materiae quae ei est subiecta ib. v. 19. Quies motus uoluntatis V 40, p. 330,6. — *h.* Diuersitas actionis uoluntatis accidit ex materia quae recipit actionem eius, non ex uoluntate in se V 37, p. 324,16. Motus diffusus in omnibus substantiis a uoluntate est diuersus in fortitudine et debilitate propter diuersitatem substantiarum recipientium, non propter diuersitatem uoluntatis in se V 37, p. 325,9. — *i.* Non est possibile ut uoluntas faciat contra id quod est in essentia V 42, p. 335,3. — *e.* Voluntas agit sine tempore, motu, instrumento, loco III 16, p. 113,22; penetrat omnia et agit omnia sine tempore propter suam magnam fortitudinem et unitatem V 39, p. 328,11. — *z.* Voluntati conuenit facere rem et eius oppositum V 25, p. 304,6. Termini dispositionis uoluntatis V 40, p. 330,5. — Voluntatis apparitio et occultatio V 40, p. 330,7; uiae ib. v. 4; descriptiones ib. v. 3; opera ib. v. 4; umbra et radii V 36, p. 323,24; uirtus IV 20, p. 254,20. Aequalitas in motibus et impressionibus uoluntatis V 40, p. 330,5. — *n.* Quomodo lumen defluxum a uoluntate posuit aliud alio esse propinquius origini IV 19, p. 252,11. 253,5 sqq. Propinquitas luminis ad uoluntatem non est corporalis ib. 253,14. — Quicquid fuerit uoluntati propinquus, est perfectus V 17, p. 289,15.

6) *Materia universalis et forma universalis* quomodo ad uoluntatem se habeant. *a*) Voluntas, a materia et forma diuersa, nihilominus intime cum eis coniuncta est. *a*) Voluntas a materia et forma diuersa. *aa*) Voluntas est aliud quam materia et forma V 37, p. 325,18, 21; est aliud a forma V 42, p. 335,25, *quod probatur* ib. v. 25 sqq. differentia inter uoluntatem et materiam et formam V 38, p. 226,21. 23. *c*. 40, p. 330,1; discernere formam a uoluntate V 43, p. 337,19. distinguere formam a uoluntate difficile est V 28, p. 308,7. Materia prima in natura sua diuersa est ab essentia uoluntatis III 16, p. 113,15. — Voluntas qua ratione forma dici possit, qua ratione non possit IV 20, p. 255,10. 16. 18. — *ββ*) Voluntas est media inter essentiam primam et materiam formamque, *cf.* 3 *a*. forma est media inter materiam et uoluntatem V 39, p. 328,2. uoluntas est supra formam V 42, p. 334,23. — *γγ*) Voluntas cum nihilo materiae et formae permixta est V 43, p. 338,16. Materia non recipit essentiam uoluntatis a qua recipit formam V 41, p. 331,2. materia non mouetur ad consequendam essentiam uoluntatis, sed mouetur ad consequendam formam quae creatur ex ea V 32, p. 318,3. — *β*) Voluntas cum materia formae coniuncta. *aa*) Voluntas infusa est materiae et formae V 39, p. 329,4; in totam materiam et formam V 43, p. 338,11; in tota materia V 38, p. 327,3. uoluntas penetrat materiam V 38, p. 327, 3. quod forma infusa est in tota materia, non impedit, quominus etiam uoluntas sit infusa in tota materia et penetrans in illa V 38, p. 327,3; *quod similitudine explanatur* ib. v. 7 sqq. — Voluntas ligatur se cum materia et forma V 36, p. 323,18; *cf.* V 37, p. 325,19. uirtus uoluntatis defluxit in materiam et ligata est cum ea V 37, p. 325,19. — Materia et forma sunt rami uoluntatis I 7, p. 10,20. — Voluntas donatrix formae sedet in materia et quiescit super eam V 42, p. 335,23. — *ββ*) Subsistentia materiae universalis et formae universalis in uoluntate factoris primi III 32, p. 153,7. deus continet formam et quicquid materiae et formae est in ea V 19, p. 293,19. uoluntas est locus materiae et formae V

31, p. 314,3. 8. uoluntas continet formam V 19, p. 293,8. omnes formae, tam spirituales quam materiales, sunt in uoluntate III 42, p. 173,18. formae in essentia uoluntatis IV 20, p. 254, 25; *cf.* IV 16, p. 113,13. forma universalis quomodo sit in essentia uoluntatis IV 20, p. 256,9 sqq. — Forma est simplicius in essentia uoluntatis quam in materia prima quae recipit illam III 16, p. 113,13. in uoluntate est omnis forma plene et perfecte V 17, p. 289,1. formae sunt in uoluntate prima perfectius, quoad esse potest, et ordinatissime et plene V 17, p. 289, 13. — Omnis forma est in uoluntate in actu respectu agentis, in potentia respectu facti IV 20, p. 254,23. *Contra*: forma absoluta est uoluntati in actu ex parte facti, et est uoluntati ex parte factoris in potentia V 17, p. 289,8. — *γγ*) Exemplum ligationis uoluntatis cum materia formaeque I 7, p. 10,5. exemplum materiae et formae est sicut corpus hominis et eius forma, exemplum uoluntatis est anima ib. v. 7. dictio uoluntatis talem habet comparisonem ad dictionem materiae et formae, qualem comparisonem habet dictio intelligentiae ad dictionem animae, et qualem habet dictio materiae et formae primae ad dictionem intelligentiae II 13, p. 47,9.

b. Voluntas creat materiam et formam. *a*) Voluntas creatrix est materiae et formae II 13, p. 47,8; creauit materiam et formam V 36, p. 323,17. existentia materiae et formae est ex uoluntate V 39, p. 327,21. materia et forma indigent uoluntate ad habendum esse et consistere V 31, p. 314,5. uoluntas est uirtus diuina, faciens materiam et formam V 38, p. 326,4. uoluntas est factor, materia et forma factae V 37, p. 325,22. uoluntas est actor materiae et formae V 39, p. 327,21. uoluntas est actor, sicut scriptor, et forma acta sicut scriptura, et materia subiecta illis sicut tabula aut charta V 38, p. 326,24. — Materia et forma sunt rami uoluntatis I 7, p. 10,20. — *β*) Forma est a uoluntate V 40, p. 330,8. *c*. 42, p. 335,5. uoluntas est donatrix formae V 42, p. 335, 22; est uirtus dans formam III 16, p. 113,13; est principium et origo formae III 42, p. 173,18; est origo unde uenit forma V 30, p. 312,2. forma creatur ex uoluntate V 32, p. 318,4. uoluntas eduxit formam de potentia ad effectum IV 20, p. 254,22. Forma aduenit ma-

teriae a uoluntate V 41, p. 330,23; uenit ad materiam desursum, scil. ex uoluntate V 28, p. 308,2. materia est recepatrix formae ab essentia prima mediante uoluntate V 42, p. 335,22; cf. c. 41, p. 331,2. uoluntas influit super materiam formam uersalem in effectu V 33, p. 319,11. materia propria formae intelligentiae, i. e. extremitas sublimior materiae uersalis, recipit formam intelligentiae, quae sustinet omnes formas, a uoluntate V 17, p. 288,22. totum paratum est ad recipiendum formam uoluntatis III 42, p. 173,25. Cf. c. α. — Exitus formae a uoluntate sine motu et sine tempore est V 41, p. 330,18. 22.

c. Voluntas quomodo in materia formamque agat. α) Voluntas formam super materiam influit cf. b β. Voluntas mouet omnem formam subsistentem in materia II 13, p. 46,5; est mouens materiae et formae p. 47,8; adducit formam usque ad ultimum materiam II 13, p. 43,6. sigillatio diuisionum formae in materia est secundum hoc quod est in uoluntate de hoc II 13, p. 46,9. formae penes uoluntatem sunt ordinatae, id est competentes materiae, et sunt etiam coactae ab illa et strictae per eam ib. v. 20. aequalitas oppositionis et librationis formarum in materia ex uoluntate est II 13, p. 46,17. — β) Actio uoluntatis in materia est manifesta III 16, p. 113,17. aa) Voluntas educit quod habet in essentia sua et dat materiae III 16, p. 113,19. — Virtus uoluntatis defluxit in materiam et ligata est cum ea V 37, p. 325,19. — ββ) Materia recipit formam a uoluntate cf. b β. materia non recipit essentiam uoluntatis, a qua recipit formam V 41, p. 331,2. Materia acquirit lumen et splendorem ab eo quod est in essentia uoluntatis V 32, p. 318,1. lumen quod materia uersalis de uoluntate acquisiuit comparatione eius quod habet uoluntas in se ualde paruum est IV 20, p. 254,26. V 17, p. 289,5. — γγ) Voluntas fit motus propter substantiam materiae quae ei est subiecta V 39, p. 328,19. — Materia est mobilis a uoluntate in tempore ib. v. 23. Materia mouetur ad uoluntatem et desiderat eam; non autem mouetur ad consequendam essentiam uoluntatis, sed mouetur ad consequendum formam quae creator ex ea V 32, p. 318,2. — δδ) Materia non recipit a uoluntate secundum quod in uirtute

uoluntatis est, sed secundum quod essentia eius parata erat recipere V 17, p. 289,3. diuersitas actionis uoluntatis accidit ex materia quae recipit actionem eius, non ex uoluntate in se V 37, p. 324,16. quando materia fuerit spissa, remota ab origine unitatis, debilitatur ad subito recipiendum actionem uoluntatis sine tempore et sine motu V 39, p. 328,22. — γ) Voluntas ligat materiam et formam V 38, p. 326,5. uoluntas est actor coniunctor retentor materiae et formae V 39, p. 327,21. Quod materia et forma, cum diuersae sint in essentia, tamen unitae sunt simul, signum est quod obligatae sunt uoluntati et obediunt illi V 33, p. 318,12. diuersitas quae est inter materiam et formam significat esse uoluntatem V 25, p. 304,5. — Forma suscepit a uoluntate uirtutem quae retinet materiam V 39, p. 327,24. 328,3. uoluntas retinet materiam mediante forma ib. 327,27.

7) Voluntatis cum substantiis intelligibilibus ceterisque substantiis ratio. α. Voluntas est uirtus efficiens substantias intelligibiles III 57, p. 205,23; cf. substantia 18 et 20 α β. Voluntas non potest esse in inferioribus ex substantiis spiritualibus ex illis V 37, p. 324,8. — β. Substantia intelligentiae finita est ex superiori propter uoluntatem, quae est supra eam V 28, p. 308,17. — Forma intelligentiae est in essentia uoluntatis IV 20, p. 255,21. — Cum influit uoluntas super materiam uersalem formam uersalem et unitur cum ea completurque natura eius, tunc fit intelligentia V 33, p. 319,12. Materia propria formae intelligentiae, i. e. extremitas sublimior materiae uersalis, recipit formam intelligentiae, quae sustinet omnes formas, a uoluntate V 17, p. 288,22. uoluntas est origo formae intelligentiae V 40, p. 329,10. secundum Platonem formae sunt in intelligentia ex intuitu uoluntatis V 17, p. 239,19. uoluntas (uoluntas uersalis) agit in materia intelligentiae esse, i. e. formam uersalem quae sustinet omnes formas, sine tempore . . . similiter agit in materia animae uitam et motum essentialem, et agit in materia naturae et in materia quae est infra eam motum localem et ceteros motus V 37, p. 324,18. 20. 25. — Quando uoluntas infunditur

toti materiae intelligentiae, fit ipsa materia sciens et comprehendens formas omnium rerum; et quando uoluntas infunditur in totam materiam animae, fit ipsa materia uiuens, mobilis, apprehendens formas secundum suam uim et secundum suum ordinem ab origine ueritatis et formae; et quando infunditur materiae naturae et materiae (cf. Add. et Corrig.) corporis, attribuit ei motum, figuram et formam V 38, p. 326,14. — c. Comparatio substantiae corporalis et spiritalis ad uoluntatem sic est, ut comparatio terrae ad caelum V 30, p. 312,12. Hoc quod materia uniuersalis acquisiuit ex uoluntate, scilicet omnes formas sustentatas in ea, licet luminosae sint, multae et magnae, comparatione eius quod habet uolun-

tas in se, est sicut quod acquisiuit aer ex lumine solis lV 20, p. 254,26. Id luminis quod materia acquisiuit ex uoluntate ualde minimum est comparatione eius quod in uoluntate est V 17, p. 289,5.

VOX est materia uniuersalis sustinens omnes uoces particulares V 43, p. 336,13; est similis materiae uniuersali ib. v. 12. uocibus particularibus insunt toni, motus, distantiae ib. v. 14. applicatio toni cum uoce V 6, p. 267,8.

VSITATVS. Esse usitatum V 11, p. 277,4.

VTILITAS quam anima consequitur ex ligatione sui cum sensibilibus V 42, p. 332,17. 20.

Addenda et Corrigenda.

- p. 1 v. 12 dele cum *M* de ante *forma*; cf. p. 12,22, 256,23.
- p. 1 ad v. 6 *praeponi*, quod ex coniectura scripsi, in epitome Campililiensi exhibetur; cf. p. 341.
- p. 6 v. 27 pro *Falaquera* leg. *Falaqera*.
- p. 7 v. 3 pro *intelligentiae* fortasse cum Campililiensi legendum *animae*.
- p. 11 ad v. 26 pro 'la leg. cop'la.
- p. 12 v. 8 pro *tractatus* leg. *tractatus*.
- p. 19 v. 4 pro *in his* ep. Camp. legit *in qualitatibus*, qua uoce glossa semina contineri mihi probabile est.
- p. 19 v. 5 pro *in eis* leg. cum *AMN* et Campil. *in illis*.
- p. 20 v. 13 pro *nunquam* leg. *numquam*.
- p. 23 v. 13 pro *aliquid* fortasse leg. *aliud*, quae uox cum *M* (aliud) et *A* (aliquid aliud) etiam Campililiensi conuenit.
- p. 24 v. 2 codicum *imagina* retinendum erat.
- p. 24 v. 11 pro *sustinetur in* leg. *sustinetur in*.
- p. 24 ad v. 20 ad hunc usum participii *declarantem* illustrandum etiam loci III 17, p. 115,6. 7. c. 44, p. 177,2 alique conferri possunt.
- p. 27 v. 4 uerba *particulares naturales* spatiis singulis litteris interiectis eminentiora facere debui.
- p. 27 v. 19 pro *sua* conicio *causa*. ablatius *causâ* ante nomen quod ab eo pendet etiam III 50, p. 191,12. c. 53, p. 198,6 positus est.
- p. 29 v. 9 comma post *eam* delendum, post *ei* addendum.
- p. 31 v. 5 quod ex coniectura posui *intelligentiae*, in epitome Campil. (p. 347) legitur.
- p. 31 ad v. 10 pro *intellectiuae C* leg. *intellectiuae C*.
- p. 36 ad v. 19: praedicti] cf. p. 35,17—19.
- p. 39 ad v. 15 pro השכל leg. השכל.
- p. 40 v. 29 pro *Falaqera* I, § 14 leg. *Falaqera* II, § 14.
- p. 42 in annot. crit. dele numerum 27.
- p. 43 v. 22 pro *uiribus suis* leg. *suis uiribus* (cum *AMN*).
- p. 43 ad v. 2 leg. *materia* uel *hyle* *AMN* (ut fere semper). Versu proximo ante *expoliatam* adde 3.
- p. 44 v. 5 pro *fundet* leg. cum *ACM* *fundat*.
- p. 48 v. 20 pro *superficie* leg. *superficiebus*.
- p. 48 ad v. 20 pro ןו leg. ןו.

- p. 50 v. 4 pro *imaginare* leg. *imagina*.
- p. 57 v. 10 inter uerba *non* et *genus* pone copulandi signum.
- p. 64 v. 20 pro *substantiae* leg. *substantia*.
- p. 96 ad v. 13 pro *Huic* leg. *huic*; similiter ad v. 20 pro *Proponam* leg. *proponam*.
- p. 99 v. 28 post *essentialiter* comma addendum.
- p. 102 v. 22 pro *uina* leg. *una*; ib. v. 23 pro *stis* leg. *istis*.
- p. 103 v. 7 pro *horum modorum* conicio *harum probationum*; cf. v. 12.
- p. 108 v. 11 pro *needantem* leg. *nec dantem*.
- p. 122. Numerus 10 in margine positus in suum locum transferendus est.
- p. 123 v. 14 contra codicum consensum *similior* pro *similius* restituendum, esse nunc arbitror.
- p. 132 v. 5 pro *Vis uniuersalis* conicio *Anima uniuersalis*; cf. v. 8.
- p. 141 v. 7. sqq. Sententia sic distinguenda: et quia hae formae simplices habent uires fluentes necessario, sicut praedicta est eorum probatio: cum infuderint se etc. Ad *fluentes* necessario cf. III 20, p. 127,6.
- p. 141 v. 38 ante *a lumine solis* adde 21—22; ib. v. 39 ante *imaginem* adde 22, post V 7 adde p. 268,1.
- p. 151 v. 4 pro *in substantia simplici* argumentationis conexu *in forma substantiae simplicis* postulatur.
- p. 151 v. 39 ante *tamen* adde 24.
- p. 164 v. 10 post *in substantia* uerba *in sensu* supplenda uidentur esse.
- p. 169 v. 22—25. Locum nunc non codicum utiis deprauatum, sed interpretatione minus idonea obscuratum esse puto. Videtur enim essentia esse haec: non dicimus, substantiam animae secundum opinionem a forma exspoliari non posse, sed dicimus eam secundum effectum et esse a forma exspoliari non posse.
- p. 172 ad v. 1: manifestabo] cf. V 16, p. 288,3.
- p. 174 v. 15 an pro *eas* reponendum *eam*?
- p. 181 ad v. 13: promisisti] cf. III 43, p. 175,20.
- p. 181 ad v. 16: contestatus es] cf. p. 179,1—180,2.
- p. 185 in summa pagina pro III, 47—48 leg. III, 46—48.
- p. 187 v. 35 pro *v. 7* leg. *v. 17*.
- p. 191 in summa pag. dele signum §. post III.
- p. 191 v. 31 pro *p. 198,5* leg. *p. 198,6*.
- p. 193 v. 32 pro *v. 1—2* leg. *v. 2—3*.
- p. 195 v. 26 pro *p. 194,4* leg. *p. 195,4*.
- p. 198 v. 5. Verba *quod . . . fluxa* nunc sana esse arbitror.
- p. 204 v. 25 pro *oculos* leg. *oculos*.
- p. 205 v. 27 insere: p. 205,14—18 = Falaqera III, §. 38.
- p. 208 v. 3 pro *animae* codicum legi debet *substantiae*.
- p. 217 ad v. 14: saepe praedixi] cf. II 7, p. 37,6. 9. III 33, p. 157,15.
- c. 56, p. 203,10. c. 57, p. 208,6.
- p. 220 ad v. 16: ad sententiam cf. I 17, p. 21,17—27.

- p. 222 ad 14: declarauit] *cf.* IV 1, p. 212,18 sqq.
- p. 223 v. 22 leg. *Falaqera* IV, §. 9.
- p. 224 v. 26 leg. *Falaqera* IV, §. 10.
- p. 226 v. 16 ante *intelligibiles* inserendum uidetur esse *substantiae*.
- p. 226 ad v. 17. Locus fortasse ex usu ad p. 314,16 commemorato explicari potest.
- p. 227 ad v. 16: praemisi] *cf.* II 24, p. 69,9. 12. III 57, p. 209,24. IV 4, p. 219,9.
- p. 229 ad v. 18: Ablatiuus *corpore*, quem ex coniectura scripsi, epitome Campililiensi approbatur.
- p. 242 post v. 27 adde: p. 242,10—245,3 = *Falaqera* IV, §. 22.
- p. 246 ad v. 22: praemissarum] *cf.* p. 218,1 sqq. (*cf.* p. 133,18; 142,23).
- p. 252 v. 3 nisi cum *N* et epit. Camp. delendum. Apud *Falaqeram* pro באחדות המספר fortasse legendum באחדות המספר; namque in codice Parisino prima littera utrum כ an ב significet, hoc loco certo diiudicari non potest. Sed utcumque de *Falaqera* iudicandum est: sententiam hanc esse oportet: *et non fuit prima unitas agens per se ipsam ut per unitatem numeri.*
- p. 256 v. 7 post *materiae* semicolon ponatur.
- p. 261 v. 32 ante *materia* add. 11.
- p. 262 v. 5 pro *intellectus* leg. *intelligentia*; *cf.* v. 12.
- p. 262 ad v. 5 pro *cf.* 120,6. 9 leg. *cf.* v. 12; 13—14.
- p. 264 v. 5 leg. *quicumque*.
- p. 270 v. 14 ante uerba *materia et forma* et post ea commata ponenda sunt.
- p. 270 v. 22 leg. *exstitit*.
- p. 272 v. 14 itemque p. 274 v. 10, p. 276 v. 13, p. 300,17 scribere debui *non-esse*, similiter p. 286 v. 16 quod-est.
- p. 277 ad v. 25: posuimus] *cf.* I 10, p. 13,16.
- p. 281 ad v. 22: memor esto] *cf.* III 42, p. 173,27. 174,5. 13 (IV 16, p. 247,20).
- p. 283 ad v. 15 pro *delui* leg. *deleui*.
- p. 285 ad v. 24: dicitur] *cf.* V 4, p. 264,10 et supra p. 283,26.
- p. 286 v. 4 pro *in eo* contra codicum consensum scribendum est *in ea*.
- p. 289 ad v. 5: feci te] ad sententiam *cf.* IV 20, p. 254,20.
- p. 290 v. 11 ante *rerum* desidero *formarum*; *cf.* V 14, p. 283,13 c. 16, p. 286,9.
- p. 293 ad v. 12: dixisti] *cf.* V 18, p. 291,16 sqq.
- p. 294 v. 15 pro *uoluerunt* leg. *noluerunt*.
- p. 297 ad v. 24 pro 261,24 leg. 251,24.
- p. 301 v. 15 pro *capi tulo* leg. *capitulo*.
- p. 302 v. 28 ante *non* leg. 3. Ib. v. 31 ante *post* leg. 7.
- p. 304 v. 9 scribendum *non-sustinente* et *non-sustinens*.
- p. 306 v. 27 pro p. 306,25—306,7 leg. p. 306,25—307,7.

p. 308 v. 10 pro *secundum hoc quod creata est* legi debet aut *secundum hoc quod creatrix est* aut *secundum hoc quod forma quae ex ea est, creata est.*

p. 312, v. 2 post *formae* distinguendum est.

p. 314 ad v. 19: praedictum est] *cf.* IV 4, p. 218,26 sqq. V 27, p. 306,15. 307,6.

p. 316 v. 26 *magis* delendum, ut quae hic dicta sunt adiectione p. 317,1 data (*quo magis remotior*) incrementum accipiant.

p. 318 ad v. 18: praedictum est] *cf.* V 19, p. 292,21.

p. 319 v. 21 pro *hylae* illud codicum *hyle* (sensu plurali dictum) retinendum est.

p. 320 v. 1 dele comma post *principio* positum.

p. 320 ad v. 2 post *intellectivae* adde *C.*

p. 321 v. 10 pro *diusia* leg. *diuisa*.

p. 322 ad v. 16 verba *et delectabile* *N* uncis includenda sunt.

p. 325 ad v. 12: praedixi] *cf.* V 32, p. 316,24. c. 37, p. 324,15 *etc.*

p. 326 v. 19 post *naturae* et adiunge cum *Falaqera materiae*, ut homoteleuton euadât.

p. 328 ad 20 pro *sed lege*: *sed* (litteris non resupinis).

p. 330 v. 18—19 leg. *uoluntate*, v. 20 leg. *aquae emanantis*.

p. 332 ad v. 24: in quo eramus] *cf.* V 41, p. 331,9.

p. 333 v. 29 pro *sribendum* leg. *scribendum*.

p. 334 v. 2 pro *uniuersitatem* leg. *unitatem*, quod etiam codices praebent.

p. 335 v. 32 leg. 9—10 ab inferiore.

p. 336 v. 24 pro *eorum* leg. cum codice *N* *earum*.

p. 339 v. 10 leg. 2 *uniuersali* *bis*. Ibid. v. 12 leg. 3 *consumatus*. Pro numeris 4 et 5—8 repone 5 et 6—9.

p. 395 col. b s. v. *defluere* adde: p. 248,3.

p. 397 col. b s. v. *materialis* del. 276,25 et 277,17.

p. 399 col. a, v. 4 del. 114,14.

p. 401 col. b post *ACTIO* add. *syn. operatio*.

p. 402 col. b, v. 25 insere: *ADINVENTOR* omnium II 7, p. 37,19.

p. 407 col. b, v. 39—40 leg. IV 3, p. 216,2.

p. 409 col. a, v. 38 leg. II 3, p. 29,6. 7.

p. 410 col. a, v. 30 leg. 77,26.

p. 422 col. b s. v. *creare* in fine adde *Vnitas creata, cf. unitas* I n. 3 d.

p. 423 col. a, v. 44 pro *uniuersitatem* leg. *unitatem*.

p. 427 col. b, v. 36 pro III 3 leg. II 3.

p. 429 col. b ordo uocum *DIVISVM* et *DIVISOR* mutandus est.

p. 431 col. b, v. 21 leg. non-esse.

p. 432 col. a, v. 45 pro *essentia* leg. *sapientia*.

p. 444 col. a, v. 4 ab ima pagina leg. III 17, p. 118,9.

p. 444 col. b, v. 6 pro *ualent* leg. *ualeant*.

p. 448 col. b, v. 13 ab ima pag. leg. *Formae*.

- p. 454 col. b, v. 7—8 dele locum V 42, p. 334,23 iterum positum.
- p. 460 col. a, v. 28 adde *f. rationalis* V 34, p. 320,11. Ib. v. 1 ab ima pag. adde *f. uegetabilis* V 34, p. 320,10.
- p. 462 col. a, v. 46 insere: HVMIDITAS. Flamma ignis obscura propter humiditatem II 9, p. 41,3.
- p. 465 col. b, s. v. infinitus adde in fine: *Longitudines corporis sunt diuisibiles in infinitum* II 18, p. 57,7. 9.
- p. 466 col. b, v. 11 leg. V 34, p. 319,14.
- p. 487 col. a, v. 2 ab ima pag. ante *iungitur* adde *non*.
- p. 487 col. b, v. 27 pro III 2, p. 77,27 leg. III 2, p. 77,26.
- p. 518 col. a, v. 15 ab ima pag. post *cf. unio* adde: I 3 c.
- p. 518 col. b, v. 13 pro III 2, p. 77,27 leg. III 2, p. 77,26.
- p. 528 col. b, v. 19 pro *spirituali* leg. *corporali*; ib. v. 20 pro *corporali* leg. *spirituali*.
-